

นิทานสังวรธรรม

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

จัดพิมพ์ถวาย

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

นิพนธ์สมเด็จวรรณกรรม

พระพุทธเจ้าของเราในตำนานลือล้า ภาคต้น

พระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖
จัดพิมพ์ถวาย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พระพุทธเจ้าของเราในตำนานลือล้า ภาคต้น, - กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

ISBN 978-616-7821-05-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๕๖

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

ดำเนินการผลิตโดย : สาละพิมพ์การ

ออกแบบปก : พระทศพร คุณวโร

ออกแบบรูปเล่ม : พระปริญญา อภิชาโน

แบบอักษรญาณสังวรรณกรรม : อาจารย์วิชัย รักชาติ

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สาละพิมพ์การ

๙/๖๐๙ ต.กระทุ่มล้ม อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๒๐

โทร ๐-๒๔๒๙-๒๔๕๒, ๐๘-๖๕๗๑-๑๖๘๕

คำปรารภ

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี
ในโอกาสการจัดทำหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
พุทธศักราช ๒๕๕๖

.....

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเจริญพระชันษา ๑๐๐ ปีบริบูรณ์ ในวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ นี้ นับว่าเป็นศุภมงคลวาระอันหาได้ยากยิ่ง และมีได้เคยปรากฏมีแต่กาลก่อน เป็นที่ปิติโสมนัสของพุทธบริษัททั้งปวง รัฐบาลพร้อมด้วยคณะสงฆ์และประชาชนไทยผู้เป็นศาสนิกชนจึงได้ร่วมกันจัดงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขึ้นระหว่างวันที่ ๑ - ๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับงานฉลองพระชันษาดังกล่าวไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุคติได้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นพระมหาเถระผู้เพียบพร้อมด้วยศีลและธรรม ได้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญศาสนกิจน้อยใหญ่เกื้อกูลแก่พุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศมาช้านาน ได้ทรงพระเมตตาโปรดให้สร้างพุทธสถาน อาคารเรียน และสถานสาธารณประโยชน์ขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก เพื่อเผยแผ่พระบรมพุทธานุภาพ ส่งเสริมการศึกษา และอำนวยความสะดวกสุขแก่ชุมชนมุขได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือหลากหลายเรื่องเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรม คำสอนและเรื่องน่ารู้ในพระบรมพุทธานุภาพเป็นจำนวนมาก หนังสือพระนิพนธ์เหล่านี้เป็นที่ยกย่องกันว่าได้ทรงเรียบเรียงด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงสอดส่องเชี่ยวชาญ

ในอรรถและธรรม ได้ทรงนำพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแสดงให้ปรากฏ เป็นประโยชน์แก่มหาชนที่จะได้ศึกษาและใคร่ครวญตรึกตรองปฏิบัติตาม นับว่าพระนิพนธ์เหล่านี้เป็นเพชรน้ำเอกที่ทรงคุณค่ายิ่งแก่การเผยแผ่พระศาสนา

ในวาระงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นอกจากการจัดงานฉลองสมโภชและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติต่าง ๆ แล้ว คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ เห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือประมวลพระนิพนธ์ชิ้นชุดหนึ่งเรียกว่า “**ญาณสังวรธรรม**” เพื่อเป็นที่ระลึก และเป็นธรรมานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไป

รัฐบาลในนามของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ขอเชิญชวนพุทธบริษัททุกฝ่ายพร้อมใจกันอธิษฐานจิตถวายพระกุศลและน้อมเศียรเกล้าถวายพระพรแต่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอจงทรงเจริญพระชันษายิ่งยืนนาน ทรงเบิกบานผ่องแผ้วเป็นหลักชัยและประทีปธรรมแก่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งไทยและเทศ ทรงเป็นบุญเขตที่เคารพศรัทธาของมหาชนอยู่ตราบจิรัฎฐิติกาล

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

คำชี้แจง

ญาณสังวรธรรม เล่ม ๑๖-๑๗ คือ พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ
ภาคต้นและภาคปลาย พระนิพนธ์เรื่องนี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงนิพนธ์
แต่เมื่อยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมวราภรณ์ เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ต่อเนื่องมาจนถึง
พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเวลา ๑๒ ปี ทรงนิพนธ์ สำหรับลงพิมพ์ในนิตยสารศรีสัปดาห์เป็น
ตอน ๆ เริ่มลงในนิตยสารศรีสัปดาห์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔๘๔ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๓
เป็นฉบับแรก และลงต่อเนื่องมาจนถึง ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑๐๒๓ วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔
เป็นฉบับสุดท้าย เมื่อครบปีก็รวมพิมพ์เป็นเล่ม สำหรับแจกในการบำเพ็ญกุศล คล้ายวัน
ประสูติ ๓ ตุลาคม ของทุกปี เริ่มแต่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๕ เป็นต้นมา จนถึง ๓ ตุลาคม
๒๕๑๔ รวม ๕๓๗ เรื่อง เป็นหนังสือ ๑๑ เล่ม พระนิพนธ์เรื่องนี้ ได้มีผู้ขออนุญาต
พิมพ์ซ้ำในโอกาสต่าง ๆ หลายครั้ง โดยพิมพ์บางส่วนบ้าง พิมพ์หมดทั้ง ๑๑ เล่มบ้าง

ในการพิมพ์ครั้งนี้ พิมพ์ตามต้นฉบับที่พิมพ์ครั้งแรก และแบ่งเป็น ๒ เล่ม
เรียกว่า ภาคต้น และ ภาคปลาย เนื่องจากฉบับพิมพ์ครั้งแรก บางเล่มไม่มีการตั้งชื่อ
เรื่องสำหรับแต่ละตอน ขึ้นหัวเรื่องด้วย คำว่า “พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ”
เหมือนกันหมดทั้งเล่ม แต่ในบางเล่มมีการตั้งชื่อเรื่องสำหรับแต่ละตอนด้วย ฉะนั้น
ในการพิมพ์ครั้งนี้ จึงได้ตั้งชื่อเรื่องสำหรับแต่ละตอนที่ไม่มีชื่อเรื่องมาแต่เดิม ให้เสมอ
กันเหมือนกันทุกเล่ม โดยเลือกคำที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องนั้น ๆ นั้นเองมาตั้งเป็น
ชื่อเรื่อง เพื่อสะดวกแก่ผู้อ่านที่ต้องการจะอ่านเรื่องนั้น ๆ ตามประสงค์ ส่วนชื่อเรื่อง
ของเดิมก็คงไว้ตามเดิม

ความมุ่งหมายในการทรงนิพนธ์เรื่องนี้ ทรงอธิบายไว้ในคำนำคราวหนึ่งว่า
“เรื่องนี้ทุกฉบับ เมื่ออ่านดูแล้ว จะเห็นได้ว่าแสดงรวมเข้าในคำเดียวคือ “พระพุทธคุณ”
จากทางต่าง ๆ ที่อาจพรรณนาได้อย่างไม่มีทางจบสิ้น แต่เรื่องที่พรรณนาก็จบลงแต่
ละฉบับ อาจบังเอิญซ้ำกันบ้างก็ได้”

ฉะนั้น เรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ จึงเป็นหนังสือแสดงพระพุทธคุณ
แนวใหม่ที่ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงพระดำริขึ้นและทรงบรรยายเผยแพร่

วัดบวรนิเวศวิหาร

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

พระพุทธเจ้าของเรา นั่นท่านเลิศล้ำ
ภาคต้น

สารบัญ

เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔

พระพุทธเจ้าของเราที่ท่านเลิศล้ำ	๓
ความเลื่อมใส	๕
ชาวบ้านกาลามะ	๗
แหวนเพชร	๙
ความมุ่งมั่นในกิจ	๑๑
สุกรมัททวะ	๑๓
พระพุทธเจ้ายังอยู่	๑๕
พระวิชิตมาร	๑๗
อรหิ	๑๙
เพียงแต่คิดถึงพระคุณ	๒๑
อยู่เหนือข้าศึก	๒๓
ผู้หักง่า	๒๕
ผู้ควรบูชากราบไหว้	๒๗
ผู้ไม่ชอบทำบาป	๒๙
ผู้ตรัสรู้ชอบเอง	๓๑
คติธรรมดา	๓๓
หน้าที่ของคน	๓๕
รักมากก็ทุกข์มาก	๓๗
เงื่อนดับของทุกข์	๓๙
คาถากันเจ็บ	๔๑
ทางเอกของพระพุทธเจ้า	๔๓

ตาบอดคลำช้าง	๔๕
เหตุผลที่แท้จริงของชีวิต	๔๗
เห็นโลกเป็นของว่าง	๔๙
พุทธปฏิภาณ	๕๑
นิทานสัมมาสติ	๕๓
วิชาจรณสัมบันโน	๕๕
สุดโต ไปดีแล้ว	๕๘
โลก	๖๐
โลกวิทู	๖๔
ฝึกคนที่ควรฝึก	๖๖
อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ	๖๘
สัตถา เทวมนุสสานัง	๗๐
พุทโธ	๗๒
ภควา	๗๔
ฉฬภิกษชาติ	๘๐
พรหมอาสน์ พรหมไสยา	๘๒
ครู	๘๔

เล่ม ๒ พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕

หลักแห่งพระวาทา	๘๙
เรื่องอัครตา	๙๑
สุขทุกข์เพราะอะไร	๙๓
ฐานะอฐานะ	๙๕
สมบัติ วิบัติ	๙๗

คติ ๖	๙๙
โลกทั้งปวง	๑๐๑
อริยาศัย-वासนา	๑๐๔
ความยิ่งหย่อนของบุคคล	๑๐๖
ทางปฏิบัติสมาธิ	๑๐๘
ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ	๑๑๐
หลักกรรม	๑๑๒
ลักษณะของพระพุทธศาสนา	๑๑๙
ฤกษ์งามยามดี	๑๒๑
น้ำบ่อหน้า	๑๒๓
ความเพียร	๑๒๕
โลภมากลามหาย	๑๒๗
การเลือกคน	๑๒๙
ชนะในทางที่ชอบ	๑๓๑
หลักปฏิบัติทางจิต	๑๓๓
การพัฒนา	๑๓๕
จักขุ ๕	๑๓๗
มงคล	๑๓๙
การล้างบาป	๑๔๑
ความสำคัญของวัยรุ่น	๑๔๓
ราชธรรมจรรยา	๑๔๕
ธรรมเกษตร	๑๔๗
พุทธกิจ	๑๔๙
เจดีย์ในพระพุทธศาสนา	๑๕๑

ศาสนาอันแท้จริง	๑๕๓
ผู้ตรัสรู้	๑๕๗
ความยุติธรรม	๑๕๙
ผู้ชนะอย่างเลิศล้ำ	๑๖๑
พุทธจักร	๑๖๓
การรักษาเกียรติเป็นการรักษาธรรม	๑๖๕
สิ่งให้เกิดสุข	๑๖๗
สังฆเนยยสถาน ๔	๑๖๙
พระแท่นดงรัง	๑๗๑
พระแก้วมรกต	๑๗๓
พระพุทธรชินราช	๑๗๕
พระพุทธรชินสีห์	๑๗๗

เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๐๖

พระปฐมเจดีย์	๑๘๑
คติเรื่องสร้างเจดีย์	๑๘๔
สุวรรณภูมิ	๑๘๖
พระศรีศาสดา	๑๘๘
หลวงพ่อดำบ้านแหลม	๑๙๐
พระเกศมงคลพุทธพรหมบดี	๑๙๒
ความฝัน	๑๙๔
พระมหาธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช	๒๐๐
นครศรีธรรมราช	๒๐๕
ศาลาโศก	๒๐๗

เมตตา	๒๐๙
พระพุทธสิหิงค์	๒๑๑
ราชสีห์	๒๑๓
บันลือสีหนาท	๒๑๕
พระพุทธเจ้าผจญมาร	๒๑๗
พระเจดีย์ไชยมงคล	๒๑๙
สวดปาติโมกข์	๒๒๑
อาณาจักรศรีวิชัย	๒๒๓
พระสุวรรณหงส์	๒๒๕
พระอุทุมพร	๒๒๗
วิธีอบรมอริจิต	๒๒๙
พระธาตุพนม	๒๓๑
พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๒๓๔
พระคันธารราษฎร์	๒๓๖
พระอัฐสารส	๒๓๘
พระทรงเครื่อง	๒๔๐
พระสมุทรเจดีย์	๒๔๒
พระพุทธนาราวินตบพิตร	๒๔๔
วันวิสาขบูชา	๒๔๖
พระศรีศากยมุนี	๒๔๘
วิสาขอัฐมีบูชา	๒๕๐
พระนิพนธ์	๒๕๒
ศาสดา	๒๕๔
พุทธพยากรณ์	๒๕๗

ความเคารพ	๒๕๙
โอวาทสำหรับเด็กสาว	๒๖๓
คุณสมบัติของผู้ปกครอง	๒๖๕
ภรรยา ๗ จำพวก	๒๖๗
รักตนดีพึงรักษาตน	๒๗๐
เหตุให้งาม ไม่งาม	๒๗๒
สตรีที่ประเสริฐ	๒๗๔
ประเพณีฉลองสุรา	๒๗๖

เล่ม ๔ พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗

สามีภรรยา ๔ จำพวก	๒๘๑
การนับถือพระรัตนตรัย	๒๘๓
ธรรมเพื่อความอยู่ด้วยกันยืนยาว	๒๘๕
เมตตา กัน ดีกว่าเป็นศัตรูกัน	๒๘๗
ทรงสอนธรรมแก่เด็ก ๗ ขวบ	๒๘๙
ผลพิเศษแห่งทาน	๒๙๑
พระนางสามาวดี	๒๙๓
เศรษฐี ๓ คน	๒๙๕
ถ่มน้ำลายรดฟ้า	๒๙๗
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์	๒๙๙
สุวรรณเจดีย์	๓๐๑
เจดีย์	๓๐๓
พระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร	๓๐๕
พระเจ้าปเสนทิโกศล	๓๐๗

นครปาฏลีบุตร	๓๐๙
ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา	๓๑๑
ธรรมคัมภีร์ครองรักษาโลก	๓๑๓
พุทธาภิเษก	๓๑๕
พระราชพิธีหล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ	๓๑๗
พุทธานุภาพ	๓๒๒
ทำสตรีกษัตริย์	๓๒๔
พระพุทธเจ้ามีอยู่ที่ไหน	๓๒๖
ปฏิบัติให้เกิดลาภ	๓๒๘
หัวใจพระพุทธศาสนา	๓๓๐
อนาถบิณฑิกเศรษฐี	๓๓๒
พระเจ้าพิมพิสาร	๓๓๔
ภูตสัมภเวสี	๓๓๖
กรณีเมตตสูตร	๓๔๐
ทุ ส น โส	๓๔๒
ประเพณีสงกรานต์	๓๔๔
เรื่องม้าเกเร	๓๔๖
บารมี	๓๔๘
ไตรสรณคมน์	๓๕๐
พระพุทธศาสนากับการศึกษา	๓๕๓
พุทธานุภาพ	๓๕๕
สรณะของโลก	๓๕๗
ทางที่จะได้เห็นพระพุทธเจ้า	๓๕๙
หมูรอเชียง	๓๖๑

ไม่ประมาทปัญญา	๓๖๓
เจ้าเล่ห์ตายเพราะเล่ห์	๓๖๕
อุปายโกศล	๓๖๗
ปฐมเทศนา	๓๖๘
ลักษณะอมิตรและมิตร	๓๗๑
พระรูปหล่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ	๓๗๔
รัตนะที่หาได้ยากในโลก	๓๗๖
รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาดน	๓๗๘
พระสารีบุตร	๓๘๐
พุทธปฏิบัติทาในการประกาศพระศาสนา	๓๘๒

เล่ม ๕ พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๐๘

เสวนาผิด	๓๘๑
ลักษณะของพระพุทธศาสนา	๓๘๓
สิทธิมนุษยชน	๓๘๕
อิทธิฤทธิ์	๓๘๗
พุทธปฏิบัติทาในการฝึกคน	๓๘๘
ความเข้าใจในกรรม	๔๐๘
บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์	๔๒๐
พระเจดีย์สมเด็จพระนเรศวร	๔๒๒
มาฆบูชา	๔๒๔
อัยยาศัย	๔๓๐
ธรรมบูชา	๔๓๒

สงครามใจ	๔๓๔
ทดลองศีล	๔๓๖
วันสงกรานต์	๔๓๘
บุคคลที่หาได้ยาก	๔๔๐
สามีภรรยาผู้ประเสริฐ	๔๔๒
เศวตฉัตร	๔๔๔
วิสาขบูชา	๔๔๖
พระศาสดาของพุทธบริษัท	๔๔๘
งานวัปปมงคล	๔๕๐
สิริคือมิ่งขวัญ	๔๕๒
ความเป็นของเราด้วยกรุณา	๔๕๔
ความรักของพระอรหันต์	๔๕๖
วาสนา	๔๕๘
พระพุทธรูปปางประทานพร	๔๖๐
ขอพร	๔๖๒
เข้าพรรษา	๔๖๔
อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนา	๔๖๖
การศึกษาพระพุทธรูปศาสนา	๔๖๘
ศีลคู่กับพร	๔๗๐
ความดี	๔๗๒
บุคคลหาได้ยาก ๒	๔๗๔
ความสามัคคี	๔๗๖
วิธีปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ	๔๗๙

พระพุทธเจ้าของเราที่นั่งทำงานเลิศล้ำ

เล่ม ๑

พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๔

พระพุทธเจ้าของเราที่ท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า มีพระคุณทั้งปวงบริบูรณ์ เลิศล้ำกว่าใครหมด ไม่มีเทพมนุษย์ ไหน ๆ เทียบเท่า พระองค์ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ มีพระกรุณาบริบูรณ์

ทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์ คือ ทรงมีความรอบรู้พระธรรม คือความจริงทุกสิ่งทุกอย่าง พระศาสนาคือคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นศาสนาที่จริงแท้ ไม่ขัดกับหลักความจริงทุก ๆ อย่าง ตลอดถึงหลักทางวิทยาศาสตร์ สวากในภายหลังไม่ต้องคอยแก้ไขหรือกลบเกลื่อน เมื่อโลกเจริญขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ จึงปรากฏว่าคนทั่วโลก ได้หันมาสนใจในพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะรู้สึกว่าการประกอบด้วยความจริง ที่สามารถช่วยให้พ้นทุกข์เดือดร้อน ให้ประสบความสำเร็จที่แท้จริงได้ คนมีปัญญาเจริญขึ้นเพียงใด พระพุทธศาสนาก็ยิ่งเจริญขึ้นเพียงนั้น และยังส่องให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญาบริบูรณ์แท้จริง ไม่มีข้ออะไรที่จะพึงสงสัยได้เลย

ทรงมีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ ทรงมีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์สะอาด ไม่มีโทษ ไม่มีบาปแม้แต่น้อย เพราะทรงเป็นผู้สิ้นกิเลส คือ โลก โกรธ หลง ทั้งหมด ไม่มีเหตุอะไรที่จะให้ทำความชั่ว ทั้งในที่ลับที่แจ้ง ไม่มีข้ออะไรที่จะต้องระแวงแคลงใจเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของพระองค์ เคารพนับถือพระองค์ได้อย่างบริสุทธิ์ใจจริง ๆ

ทรงมีพระกรุณาบริบูรณ์ คือ ทรงมีพระหฤทัยเปี่ยมไปด้วยพระกรุณา มุ่งความสุขความเจริญ มุ่งโปรดให้พ้นทุกข์ แผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า จึงได้เสด็จ เทียวไป ๆ แสดงพระธรรมโปรด ตั้งแต่ได้ตรัสรู้จนถึงวันสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ถึงจะมีใครมุ่งร้าย พยายามทำร้าย ก็ไม่ทรงมุ่งร้ายทำร้ายตอบ จึงไม่มีเลยที่จะทรง สาปแช่ง หรือทำร้ายใคร ผู้ใด ที่ไหน อันแสดงถึงโทสะหรืออาฆาตพยาบาท ทรงเอาชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ จึงทรงมีความสุขตลอดพระชนม์ชีพ เพราะไม่ทรงทำร้ายใครและใครก็ทำร้ายพระองค์ไม่ได้ (ทำได้อย่างมากก็เพียงทำให้ ห้อพระโลหิตเล็กน้อยเท่านั้น) และเสด็จดับขันธปรินิพพานตามที่ทรงกำหนดเวลาไว้ ด้วยพระองค์เอง พระองค์จึงเป็นผู้มีความสุขสวัสดิ และประทานความสุขสวัสดิให้แก่โลก ใครก็ตาม ที่นับถือพระองค์อย่างแท้จริง ย่อมจะมีความสุขสวัสดิ

ใครบ้าง เลิศล้ำเหมือนพระองค์

ความเลื่อมใส

ทุก ๆ คน เมื่อคิดถึงใครสักคนหนึ่งซึ่งเป็นที่นับถือ ถ้าคิดตรวจค้นไปเห็นโทษของเขาเข้าว่า เขาทำผิดไปอย่างนั้น ๆ เขาพูดผิดไปอย่างนั้น ๆ ก็ทำให้หย่อนความนับถือลง แต่ถ้าคิดตรวจไปเห็นแต่คุณ ว่าทำดีทำถูกต้องอย่างนั้น ๆ พูดดี พูดถูกต้องอย่างนี้ ๆ ก็ทำให้นับถือแน่นเข้าและเพิ่มมากขึ้น

พระพุทธเจ้านั้นท่านมีพระคุณบริบูรณ์ ไม่มีโทษสักน้อยหนึ่ง ใครตรวจดูก็จะพบแต่พระคุณ ไม่พบโทษ จะตรวจดูพุทธประวัติก็ดี เรื่องราวที่เป็นหลักฐานควรเชื่อถืออันเกี่ยวกับพระองค์ก็ดี จะตรวจดูพระธรรมที่ทรงสั่งสอนโดยตลอดก็ดี ก็ยิ่งเห็นพระคุณเด่นชัดขึ้นทุกที

ขอให้นั่งทำใจให้สงบคิดถึงพระองค์ จะนั่งหน้าพระพุทธรูป พระพุทธรูปปฏิมา หรือที่ไหน ๆ ก็ได้ คิดตรวจดู จะมองเห็นพระคุณที่บริสุทธิ ใจก็จะสงบบริสุทธิ มีสุข มีอบอุ่น เหมือนอย่างอยู่ในอ้อมแขนของมารดาบิดาสุดที่รัก และจะเกิดความรู้สึกชนิดหนึ่ง เรียกว่า 'ความเลื่อมใส' กับ 'ความเชื่อ' ในพระองค์ขึ้นอย่างมั่นคง ใครอย่ามาพยายามพูดเปลี่ยนใจให้นับถืออะไรอื่นเลย ไม่สำเร็จ

ใครเพียงแต่ได้ความเลื่อมใสในพระองค์สักแวบเดียวเท่านั้น จะเป็นสุขไปนานนัก ยิ่งในเวลาเจ็บไข้ก็ยังมีประโยชน์มาก ดังจะเล่าสักเรื่องหนึ่ง

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี พราหมณ์มั่งมีคนหนึ่ง
ตระหนี่จัดมาก มีบุตรชายคนเดียวที่เป็นที่รักยิ่งนัก แต่ก็ดูเหมือนจะรักสมบัติมากกว่า
เพราะต่อมาบุตรชายป่วย พราหมณ์จะตามหมอมารักษาก็เกรงจะเสียทรัพย์มาก
จึงไปถามยาสมุนไพร แล้วไปหาขายต่าง ๆ ตามที่หมอบอกมารักษาเอง บุตรก็ยิ่ง
ป่วยมาก จึงจำต้องไปตามหมอมารักษา แต่ก็เกรงหมอจะเข้ามาเห็นสมบัติ จึงจัดการ
ย้ายบุตรออกไปนอนที่เฉลียงหน้าบ้าน พระพุทธเจ้าทรงทราบพระญาณ มีพระกรุณา
ในบุตรพราหมณ์ เมื่อเสด็จเที่ยวไปบิณฑบาต จึงเสด็จผ่านไปหน้าบ้านพราหมณ์ประทาน
โอกาสให้บุตรของพราหมณ์ได้มองเห็นพระองค์ชัดเจน ‘*ความเลื่อมใส*’ ได้เกิดขึ้น
ในใจของบุตรพราหมณ์ทันที พระพุทธองค์ได้โปรดบุตรพราหมณ์นั้นแล้ว บุตรของ
พราหมณ์นั้นได้พบทางที่ถูกแล้ว ได้พบที่พึ่งของตนแล้ว ก่อนที่ชีวิตจะถึงที่สุด

พระพุทธเจ้าท่านเลิศล้ำจริง ไม่มีใครจะเทียบได้ แต่ขอให้เข้าถึงพระองค์ท่าน
จริง ๆ คือ อย่างน้อยจะได้ ‘*ความเลื่อมใส*’ ได้ความสุขชอบอ่อน อย่างไม่มีอะไร
เปรียบได้

ชาวบ้านกาลามะ

เราทุกคนเกิดมามีบิดามารดา และย่อมเคารพนับถือท่านในฐานะเป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ถ้าจะมีใครมาว่าท่านไม่ดี หรือมาแสดงความดูหมิ่นท่าน เราย่อมไม่พอใจ และก็ต้องคิดว่า ผู้ที่มาว่าหรือมาดูหมิ่นท่านนั้น ช่างขาดมารยาทอันดี เพราะคนที่มีการยาทอันดีย่อมไม่ลบหลู่ดูหมิ่นที่นับถือของใคร ช่างน่าสงสารว่าโฉนเขาจึงขาดความคิดขาดมารยาทเช่นนั้นหนอ เกิดสงสารขึ้นได้ก็ดี จะได้ลบความไม่พอใจเสีย

เราทุกคนแต่ยวันนี้เกิดมามีศาสนา ที่นับถือสืบกันมาเหมือนอย่างมีบิดามารดา คนที่มีการยาทย่อมไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาที่นับถือของใคร ๆ ไม่ดูหมิ่นวัตถุที่เคารพในศาสนานั้น ๆ ไม่กล่าวหาศาสนาหรือวัตถุที่เคารพในศาสนาของใครว่าไม่ดี คิดดูเถิด หลักมารยาทอันดีของคนธรรมาสามัญนี่เองเป็นดังนี้ คนยิ่งสูงกว่าคนธรรมาสามัญ ก็ควรจะมีมารยาทละเอียดมากขึ้น แต่ถ้าเสียมารยาทไปเสียแล้ว ก็ตกต่ำไปยิ่งกว่าคนธรรมาสามัญเสียอีก แล้วจะควรนับถือเชื่อฟังได้หรือ คิดเฉลียวใจดูสักนิดเดี๋ยวก็ จะรู้สึกหมदनับถือเชื่อฟังไปที่เดียว

พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระศาสดาสอนศาสนาของท่านแก่โลก แต่ท่านก็มีได้ แสดงความลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาของใคร ท่านไม่กล่าวหาว่าศาสนาอื่น ๆ ผิด ศาสนาของท่านท่านนั้นถูกต้อง ท่านปล่อยให้คนผู้ฟังพิจารณาเอาเอง ดังครั้งหนึ่ง ท่านเสด็จไปยังตำบลหนึ่ง ชาวบ้าน (กาลามะ) ในอำเภอนั้นเป็นอันมากมาเฝ้า กราบทูลว่า ได้มีพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ผ่านมาสั่งสอนในตำบลนี้มากมาย พวกหนึ่งมากว่าลัทธิของตน

เท่านั้นดี ถูก ของผู้อื่นไม่ดี ไม่ถูก อีกพวกหนึ่งมาก็ว่าอย่างนั้น พวกอื่น ๆ มากี่ว่า
อย่างนั้น จนสับสนไปหมด ไม่รู้ว่าจะเชื่อใคร พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อย่าเชื่อเพียง
ฟังมา ได้ยินมา หรือคิดเอาเอง หรือเพราะนับถือกันเป็นต้น แต่ให้เชื่อด้วยเหตุผลตาม
ที่ตัวเราเองแต่ละคนนี้แหละ คิดไตร่ตรองจนเห็นจริง ถึงคำสั่งสอนของท่าน ท่านก็ให้
คิดพิสูจน์ให้เห็นเหตุผล ท่านไม่ประสงค์ให้เชื่ออย่างงมงาย เหมือนอย่างว่า จงเชื่อ
ตามฉัน อย่าสงสัย อย่ารู้เหตุผลอะไรทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้าท่านมีมารยาทล้ำเลิศ ทรงความยุติธรรม เปิดเผยให้พิสูจน์เหตุผล
ได้จริงทีเดียว ท่านล้ำเลิศจริง ใครเทียมท่านบ้าง

แหวนเพชร

อันของดีหรือไม่ดี ของแท้หรือของเทียม ต้องรู้จักลักษณะของเหล่านั้น จึงจะซื้บอกได้ว่า อันนี้ดี แท้ อันนี้ไม่ดี เทียม ถ้ายังดูไม่เป็น ก็อย่าด่วนเชื่อคำของคนที่มาอวด หรือมาเสนอขาย เสนอซื้อ หรือแลกเปลี่ยน เหมือนอย่างมีแหวนเพชรอยู่วงหนึ่ง บิดามารดาให้ไว้ เมื่อจะให้ ท่านยังบอกสั่งไว้ว่า “นี่ของปู่ของย่า ซึ่งท่านได้เคยบอกว่าได้รับจากคุณทวดโน้น จึงได้รับมาเป็นทอด ๆ จนมาถึงพ่อแม่และถึงหนูในบัดนี้ จงรักษาไว้ให้ดีนะ”

แหวนวงนี้เป็นที่สะดุดตาคนยิ่งนัก จึงมีคนมาพูดกับคุณหนูบ่อย ๆ บางคนมาชมว่าดีงาม บางคนมาติว่าไม่ดี เพชรก็เป็นเพชรเทียม เรือนแหวนก็ไม่งาม ทองก็ไม่ดี บางคนติแล้วยังแถมนำของเขามาเสนอขายให้ใหม่ หรือเสนอซื้อ หรือแลกเปลี่ยน คุณหนูเจ้าของแหวน บางคราวก็ซ้กเคลิ้ม ๆ ไปตามคำของเขา เห็นว่าดีไปตามเขา แล้วก็เห็นว่าไม่ดีไปตามเขาอีก เกือบจะซื้อหรือขายแลกกับแหวนของเขา ในบางขณะก็มี แต่ก็ยังลังเล ไม่ตกลงใจแน่นอนว่าเก่าหรือใหม่ดีแน่

จนถึงวันหนึ่ง บังเอิญได้อ่านเรื่องพระพุทธเจ้าในหนังสือเล่มหนึ่งว่า “วันหนึ่งพระบรมศาสดาได้ทรงให้อาพาหุภิกษุสงฆ์ว่า ถ้าใครมากล่าวถึงพระศาสดา หรือพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร (เมื่อยังไม่รู้) ก็อย่าเพ้อรับรอง อย่าเพ้อปฏิเสธ ให้มาไต่ถามศึกษาให้รู้แน่ก่อน” จึงได้คิดว่า “อ้อ นี่เรายังไม่มีความรู้เรื่องเพชรเรื่องทองเลย จึงยังไม่ควรรับรอง หรือปฏิเสธ ทั้งคำดีคำชมของเขา เรายังมิได้ไต่ถามศึกษาเรื่องนี้

กับใครซึ่งมีความรู้ เราจึงควรฟังหูไว้หู เขาจะติชมอย่างไรก็ช่างเขา เมื่อเรายังไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องที่เขาติหรือชมแล้ว ก็รับไว้ไม่ได้ทั้งนั้น และแหวนวงนี้ก็เป็นของวงศ์ตระกูลที่ได้รับสืบ ๆ กันมาจนถึงพ่อแม่ของเรา แล้วก็ถึงเรา ถ้าเป็นของเทียมไม่ดีจริงแล้ว บรรพชนของเราท่านจะรักษากันไว้ทำไม ท่านต้องไม่โง่ ท่านต้องฉลาด เราจะอดฉลาดไปกว่าท่านเสียแล้ว ท่านต้องเห็นความดีจริงของแหวนเพชรนี้ เราเองต่างหากยังไม่รู้จัก เศรษฐีที่ได้อ่านโอวาทของพระพุทธเจ้าทำให้เราได้คิด ไม่เช่นนั้นนี้คงจะคิดดูแคลน คิดแกลก หรือขายสิ่งล้ำค่าควรรักษาอย่างยิ่งไปเสียแล้ว เพราะความไม่รู้จึ๊กค่า”

พระพุทธเจ้าท่านล้ำเลิศอย่างนี้ โอวาทของท่านแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกอย่าง แต่ขอให้รู้จักจับความหมายให้ดี ท่านใจกว้าง มีเหตุผล ดังที่ตรัสโอวาทนั้น และแหวนเพชรดังกล่าวข้างต้น ก็คือพระพุทธศาสนานี้เอง คุณหนู ๆ ทั้งหลายศึกษาให้รู้จักแล้วหรือ

ความมุ่งมั่นในกิจ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระโอรสพระมหากษัตริย์ผู้รุ่งเรือง เมื่อมีพระชนม์อยู่ในวัยเด็ก ได้ทรงเล่าเรียนศึกษาศิลปวิทยา จนสำเร็จ เทียบสมัยนี้ก็นับว่าทรงสำเร็จชั้นอุดมศึกษา เมื่อทรงศึกษาสำเร็จแล้วถึงวัยอภิเษก ก็ทรงอภิเษกกับพระชายาผู้คู่ควร จนถึงได้ทรงมีพระโอรส นับว่าทรงบริบูรณ์ด้วยฆราวาสสมบัติทุกอย่าง

ถึงพระองค์จะทรงมีความสุขอย่างที่สุดอยู่แล้ว แต่มีพระหฤทัยใหญ่ ทรงคิดจะช่วยโลกให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนต่าง ๆ จึงทรงสละความสุขในฆราวาสที่ทรงมีอยู่อย่างสิ้นเหลือ เสด็จท่องเที่ยวไปในป่า อย่างที่เรียกว่าอนกกลางดินกินกลางทรายแต่ลำพังพระองค์เดียว เพื่อทรงแสวงหาโมกขธรรมคือธรรมเป็นทางพ้นทุกข์ทั้งปวงในโลก

คิดดูเถิด พระพุทธเจ้าของเราในท่านั้นท่านเป็นถึงโอรสกษัตริย์ มีราชบัลลังก์ที่จะได้ทรงครอง และจะต้องได้ทรงเป็นถึงพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ก็ยังทรงสละเสียได้ทั้งหมด มิได้ทรงอาลัย ทรงยอมได้รับความลำบากน้อยใหญ่ เพราะทรงมีพระหฤทัยปรารถนาจะโปรดโลกให้พ้นทุกข์ ทรงอุทิศชีวิตและร่างกายทั้งสิ้นเพื่อพระธรรมดังกล่าว ในที่สุดก็ได้ตรัสรู้พระธรรมนั้น

ต่อจากนั้น ทรงตั้งพระหฤทัยจะโปรดโลก ได้อริชฐานพระหฤทัยว่า จะทรงดำรงพระชนม์อยู่จนกว่าจะประกาศพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มั่นคง มีพุทธบริษัทพร้อมทุกเหล่า

ครั้นแล้วได้เสด็จเที่ยวจาริกไป ด้วยพระบาทเปล้าทรงแสดงพระธรรมสั่งสอน
นับได้ ๗ รัฐ รวมระยะทางที่ทรงดำเนินด้วยพระบาทมากมาย จนสำเร็จผลตามที่ทรง
ตั้งพระหฤทัยไว้ จึงได้ทรงปลงพระหฤทัยกำหนดวันที่จะนิพพาน แต่แม้จะได้ทรงปลง
พระหฤทัยแล้วเช่นนั้น ก็ยังเสด็จโปรดโลกต่อไป จนในวันสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ
ก็ยังทรงเดินอยู่ตลอดวัน

ครั้นเสด็จถึงที่ทรงกำหนดไว้ว่าจะเป็นที่นิพพาน จึงทรงหยุด และเสด็จนิพพาน
ณ ที่นั้น ตามเวลาที่ทรงกำหนดไว้

นับว่าทรงเป็นผู้มีความมุ่งมั่นในกิจที่จะทำ ทรงดำริว่าจะทำอะไร ให้มีผลที่สุด
อย่างไร ก็ทรงทำจนบรรลุผลที่สุดนั้นได้ อย่างสมบูรณ์ สวัสดิ์ในพุทธกิจทุกอย่าง

มีผู้ใดหรือที่จะเลิศล้ำเสมอพระองค์

สุกรมัททวะ

ความทุกข์ประจำโลกก็มีอยู่แล้ว คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย แต่ถึงกระนั้น มนุษย์เราก็ยังมีอยู่ไม่น้อยที่หาความทุกข์นานาประการมาเพิ่มให้แก่กันและกัน อย่างปราศจากความกรุณาปรานี

พระพุทธเจ้าไม่เคยทรงสร้างทุกข์แก่ใคร ทรงมีพระหฤทัยกรุณาถึงนักแก่มนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย ได้ทรงหาทางดับทุกข์เดือดร้อนให้ทุกคน ตั้งแต่ทุกข์ยิ่งใหญ่ คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย และไม่ทรงมองข้าม แม้แต่เรื่องเล็กน้อยเพียงไร ก็ทรงพยายามแก้ไขและดับให้สิ้นไปเสมอ

เมื่อวันจะเสด็จนิพพานนั่นเอง ได้ทรงรับนิมนต์ไปเสวยที่บ้านของนายจุนทะ บุตรช่างทอง ณ กรุงปาวา พร้อมด้วยภิกษุทั้งหลาย นายจุนทะได้เตรียมอาหารที่เรียกว่า สุกรมัททวะ ไว้เป็นอันมาก อาหารชนิดนี้

บางตำรับอธิบายว่าเป็นเนื้อสุกรอ่อนทำให้สุก บางตำรับอธิบายว่าเป็นเห็ดชนิดหนึ่ง บางตำรับอธิบายว่าเป็นอาหารที่ปรุงพิเศษอย่างหนึ่ง แม้มีคำว่าสุกรก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเนื้อสุกรเสมอไป เช่นคำว่า ฮอทดอกในสมัยนี้นั่นเอง

พระพุทธเจ้าได้ทรงรับถวายสุกรมัททวะ แล้วรับสั่งห้ามไม่ให้ถวายภิกษุอื่นต่อไป รับสั่งให้นำไปฝังเสียให้หมด ให้ถวายอาหารอื่นแต่พระสงฆ์นอกนั้น ส่วนพระองค์เองเมื่อเสวยแล้วได้เสด็จต่อไป และได้ประจวบลงพระโลหิตมีเวทนามกล้า แต่ทรงมี

พระสติสัมปชัญญะอดกลั้นอย่างดียิ่ง และไม่ได้ทรงคำนึงถึงพระองค์เองยิ่งกว่าผู้อื่น จึงทรงระลึกถึงนายจุนทะว่าจะเสียใจด้วยคิดว่าพระพุทธเจ้าได้เสวยอาหารของตนจึง ประชวรนิพพานในวันนั้น ได้ทรงมีพระกรุณาแก่นายจุนทะ ไม่อยากจะให้ต้องเสียใจ จึงตรัสสั่งพระอานนท์ให้ไปบอกแก่นายจุนทะว่า นายจุนทะได้ถวายบิณฑบาตครั้งสุดท้าย แก่พระพุทธเจ้าเมื่อจะนิพพานเป็นผู้ได้บุญมาก เช่นเดียวกับผู้ถวายเมื่อครั้งก่อนจะ ตรัสรู้ เพราะบิณฑบาตที่ถวายก่อนตรัสรู้และก่อนนิพพานนั้นมีผลมากมีอานิสงส์มาก

นับว่าทรงมีพระกรุณายิ่งนัก ทรงดับความเดือดร้อนใจแสนสาหัส ของนายจุนทะ ได้ด้วยพระกรุณาโดยแท้ หากไม่ทรงนึกถึง นายจุนทะก็จะต้องได้รับทุกข์ทรมานใจ ต่อมาเป็นล้นพ้น

ศึกษาไปเถิด แล้วจะเห็นว่า พระองค์ทรงมีพระกรุณาเช่นนี้แก่สัตว์ และบุคคล ทั่วหน้า พระองค์จึงทรงเป็นผู้เลิศล้ำจริง

พระพุทธเจ้ายังอยู่

ทุกคนที่มีที่พึ่งของจิตใจมั่นคง ย่อมมีจิตใจอบอุ่นไม่ว่าเหว ไม่หวาดกลัว ไม่เป็นทุกข์ ที่พึ่งของจิตใจนี้ยิ่งในคราวมีทุกข์ภัย จะยิ่งต้องการมากกว่าในยามปรกติ หรือในยามมีสุข ถึงในคราวมีสุข ถ้ามีที่พึ่งของจิตใจดีอยู่ ก็จักรักษาความสุขไว้ได้นาน

อะไรเล่า ที่จะเป็นที่พึ่งของจิตใจได้อย่างล้ำเลิศ เพราะสามารถให้บังเกิด ล้ำเลิศดังเช่นที่กล่าวแล้วได้ ก่อนที่จะตอบปัญหานี้ ควรจะต้องทราบลักษณะประการ แรกของสิ่งที่จิตใจพึงยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งเสียก่อนว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มียู่จริง เดียวนี้ ก็ยังมีอยู่จริง และต่อไปก็จะมีอยู่จริง เป็นความจริงที่มีอยู่อันเดียวสิ่งเดียวเท่านั้น ทุกกาลสมัย จึงเป็นความจริงที่บริบูรณ์บริสุทธ์อย่างยิ่ง ไม่ต้องแต่งเติมแก้ไขเปลี่ยนแปลง ใช้อะไรอีก

ความจริงสิ่งนั้น คือ พระพุทธเจ้า ให้ทุกคนน้อมจิตคิดถึงพระพุทธเจ้า ทำความเชื่อให้มั่นคงว่าพระพุทธเจ้ามีจริงและเป็นความจริงที่มีอยู่อย่างบริบูรณ์บริสุทธ์ ตลอดไป

ถ้าจะแย้งว่า พระพุทธเจ้าท่านนิพพานไปนานแล้ว จะมีพระพุทธเจ้าที่ไหน ก็ตอบว่าพระพุทธเจ้าที่ตาเห็นคือส่วนที่เป็นรูปกายนั้นนิพพานแล้วจริง แต่พระพุทธเจ้า ที่ใจเห็น ยังคงอยู่อย่างบริบูรณ์บริสุทธ์ คือยังคงอยู่เต็มพระองค์พระพุทธเจ้า ไม่มีขาด ตกบกพร่อง แต่ขอให้ผู้ดูเป็นผู้มีใจที่มี อนุสสติ (ความระลึกถึง) สัทธา (ความเชื่อ)

ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และปัญญา (ความรู้) ในพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้แล้วแก่โลก

พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า โย ธมมံ ปสฺสตี ผู้ใดเห็นธรรม โส มํ ปสฺสตี
ผู้นั้นเห็นเรา โย มํ ปสฺสตี ผู้ใดเห็นเรา โส ธมมํ ปสฺสตี ผู้นั้นเห็นธรรม

ขอให้ทุก ๆ คนตั้งใจศึกษาพระธรรมให้เข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด จะได้ที่พึ่งอัน
ล้ำเลิศของตน คือพระพุทธเจ้าจะมีจิตใจอันอบอุ่น ไม่ว่าเหว ไม่หวาดกลัว ไม่เป็นทุกข์
แม้ในคราวมีทุกข์ภัยใหญ่ยิ่ง ใครล้ำเลิศเช่นนี้บ้างเล่า

พระวิชิตมาร

เริ่มแต่ตื่นนอนเช้าจนถึงหลับไปใหม่ตอนกลางคืน ทุกคนต้องเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ กัน ทำให้ภาวะจิตใจเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ มีสุขมีทุกข์ไปตามเหตุการณ์ต่าง ๆ กันนั้น โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ เมื่อย้อนกลับไปดูวันเดือนปีในอดีตก็เป็นเช่นเดียวกัน บางทีกระแสของเหตุการณ์ได้กระทบกระแสของชีวิตอย่างแรงจนเกือบจะทนทานมิได้ แต่ส่วนที่ล่วงไปแล้ว ก็ปล่อยให้ล่วงไปเสียเถิด ปล่อยการเก็บมาคิดให้เป็นทุกข์ ควรคิดในปัจจุบันที่กำลังเผชิญ เพื่อทำให้เกิดผลดีที่สุดดีกว่า

อันเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น เราทุกคนเป็นทั้งผู้สร้างขึ้น เป็นทั้งผู้รับ เมื่อเราทำคุณงามความดีก่อให้เกิดคุณประโยชน์ ก็เชื่อว่าได้สร้างเหตุการณ์ที่ดีขึ้น เมื่อเราทำความชั่วก่อให้เกิดโทษต่าง ๆ ก็เชื่อว่าได้สร้างเหตุการณ์ที่ชั่วขึ้น แต่บางทีเราต้องไปได้รับผลจากเหตุการณ์ที่คนอื่นสร้างก็มี ทั้งนี้ก็เพราะเราอยู่รวมกันเป็นสังคม ไม่อาจหลีกเลี่ยงให้พ้นจากผลที่เกิดจากการกระทำของคนในสังคมเดียวกับเราได้ เช่นเดียวกับผลจากการกระทำของเราอาจไปเกิดแก่คนอื่นที่ไม่ได้เป็นผู้ทำได้เหมือนกัน ดังนั้นหน้าที่อันสมควรของเราจึงมีอยู่ว่า เราต้องพยายามสร้างแต่เหตุการณ์ที่ดี ด้วยการตั้งใจทำแต่ความดี และไม่ทำชั่วโต้ตอบเหตุการณ์ชั่วที่คนอื่นสร้างขึ้น พยายามหาทางชนะด้วยวิธีอันสงบ อันเป็นทางชนะอย่างฉลาด

ทั้งนี้จำเป็นต้องผจญใจของตัวเองได้เสียก่อน ตามอย่างพระพุทธเจ้าซึ่งได้พระนามว่า พระวิชิตมาร คือพระผู้ชนะมาร หรือเรียกเป็นศัพท์ว่า พิชิตมาร คำว่า

มาร แปลว่า ผู้ฆ่า ผู้ทำลายล้าง มารข้างนอก คือผู้มุ่งทำลายล้างภายนอก มารข้างใน คือกิเลสในใจของตนเอง เป็นต้นว่า ความรัก ความชัง ความหลง ซึ่งบังใจเราไม่ให้เกิดปัญญาในเหตุผล เมื่อชนะมารในใจของตนได้แล้ว มารข้างนอกก็ทำอะไรไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงเผชิญมารในใจคือกิเลสต่าง ๆ ที่เปรียบเป็นยักษ์มาร ยกกองทัพมาผจญพระองค์ ดังในภาพพระพุทธเจ้าทรงผจญมาร

พระพุทธองค์ได้ทรงชนะ คือทรงชนะพระหฤทัยของพระองค์แล้วด้วยพระบารมี คือความดีที่ทรงสร้างมาจนบริบูรณ์ ใครมีเรื่องจะต้องผจญใจก็ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ทรงพิชิตมารดังกล่าวนี้เถิดจะสามารถชนะใจตนเอง และจะเอาชนะเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ แต่ขอให้ระลึกถึงความตั้งใจจริงจนเกิดความสงบ แล้วจักเห็นหนทางชนะขึ้นเองอย่างน่าอัศจรรย์

ใครเล่าที่ล้ำเลิศเหมือนพระพุทธเจ้าของเราผู้ทรงชนะมารทั้งข้างนอกข้างในได้ตลอดทั้งหมด

ตนุเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

ด้วยเดชแห่งพระพุทธเจ้านี้ ขอพระพรชัยมงคลทั้งหลายจงเกิดมีแต่เบื้องพระยุคลบาท เทอญ

อรรถ

พุทธศาสนิกทั้งปวง ไม่ว่าจะผู้ใหญ่หรือเด็ก ย่อมจะเคยได้ยินได้คุ้นเคยกับคำภาษาบาลีหรือเรียกให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า “คำพระ” ที่ว่า อรรถ สมมาสมพุทฺโธ มาแล้ว คำนี้ในภาษาไทยใช้ว่า พระอรรถันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า เป็นการใช้ทับคำบาลี ไม่ได้แปลความหมายออกมา เพราะจะแปลออกมาอย่างไรก็ไม่หมดความหมาย จึงสู้คงคำศัพท์ของท่านไว้ก่อนไม่ได้ แต่การใช้คำทับศัพท์ก็เสียประโยชน์อยู่มาก เพราะทำให้ไม่รู้ความหมาย ทำให้ไม่รู้จักดวงแก้วเลิศล้ำอันโลกมีอยู่แล้ว ยังมีอยู่ และจะมีอยู่ตลอดไป

ผู้ที่รู้จักความหมายของ อรรถ สมมาสมพุทฺโธ และเข้าใจความหมายนั้นดีแล้ว จะเข้าใจและรู้จักพระพุทฺธองค์ว่าทรงเป็นดวงแก้วที่แจ่มจรัสเลิศล้ำจริง ๆ ดังนั้นเพื่อนำให้รู้ความหมายของคำศัพท์นี้ จะขอแสดงความหมายของ อรรถ หรือที่เราพอใจเรียกกันว่า พระอรรถันต เสียก่อน

พระพุทฺธคุณบทนี้มีความหมายดังนี้คือ ๑. เป็นผู้ไกลกิเลส ๒. เป็นผู้กำจัดข้าศึก คือ กิเลส ๓. เป็นผู้หักซี่แห่งกงล้อ คือความเวียนตายเวียนเกิด ๔. เป็นผู้ควรบูชากราบไหว้ ๕. เป็นผู้ไม่ซ่อนทำบาปแม้ในที่เร้นลับ ความหมายทั้งหมดนี้รวมแล้วก็ได้ความว่า อรรถ หรือ พระอรรถันต เป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งสิ้น บริสุทธิด้วยประการทั้งปวง

อันความเชื่อนั้น เมื่อเป็นความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อก็มีประโยชน์มาก เพราะทำให้เกิดความมั่นใจ และพระพุทฺธเจ้าของเรานั้นท่านเป็นผู้ที่ทุกคนพึงวางใจเชื่อได้

อย่างแท้จริง แต่ก็ยังประทานโอกาสให้ทุกคนได้ใช้ปัญญาพิจารณาดูพระองค์ก่อน ดูพระธรรมที่ท่านทรงสั่งสอนว่าควรเชื่อถือได้หรือไม่ นับว่าทรงเป็นผู้บริบูรณ์บริสุทธิจริง ชาวโลกผู้มีสติปัญญาทั้งหลายจึงพากันรู้สึกในพระคุณอันจริงแท้แน่นอนของพระองค์ และพากันแซ่ซ้องสรรเสริญพระเกียรติคุณ ด้วยบทประกาศพระเกียรติคุณว่า *อรหํ สมมาสมพุทฺโธ* คือสรรเสริญพระองค์ว่า ทรงเป็นผู้รู้ผู้หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งสิ้น บริสุทธิด้วยประการทั้งปวง

พระพุทธเจ้าทรงเป็นอรหํ หรือพระอรหันต์ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ คิดตรวจความหมายแห่งคำแปลของพระนามที่ทรงได้รับถวายจากชาวโลกผู้มีปัญญาทั้งหลาย ให้ละเอียด ทีละข้อเถิด จิตใจจะยิ่งผ่องใส มีสุข เป็นสุขที่อ้อมเอิบ และบริสุทธิ ทั้งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองได้ด้วย

ใครหรือ ที่เลิศล้ำเหมือนพระองค์ท่าน

เพียงแต่คิดถึงพระคุณ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงโกสัมพี

ครั้งนั้น นางมาคันทิยา ธิดาของพราหมณ์ พระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอุเทน ได้จ้างให้คนคอยตามด่าพระพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จเข้าไปบิณฑบาตภายในพระนคร ด้วยคำหยาบช้าต่าง ๆ เท่าที่จะสรรหามาได้ เพื่อให้ทรงเจ็บแสบอับอาย

แต่พระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จพระพุทธดำเนินไปโดยสงบเป็นปกติ ไม่ทรงสะดุ้ง สะเทือน ไม่ทรงโต้ตอบแต่อย่างไร เสด็จพระพุทธลีลาเรื่อยไปโดยดุชนิภาพ จนถึงท่านพระอานนท์กราบทูลให้เสด็จหลีกเลี่ยงไปเสีย พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า จะไปไหน ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ไปเมืองอื่น มีพระพุทธดำรัสถามว่า เมื่อคนในเมืองนั้นด่าเล่า จักไปไหนอีก กราบทูลว่าไปเมืองอื่นต่อไป ตรัสถามว่า เมื่อคนในเมืองนั้นด่าอีก จักไปไหนอีก ก็กราบทูลว่า ไปเมืองอื่น ๆ ต่อไป มีพระพุทธดำรัสว่า จะทำอย่างนั้นไม่ควร เรื่องเกิดขึ้นในที่ใด เรื่องนั้นสงบเรียบร้อยในที่นั้นแล้ว นั้นแหละจึงควรไปในที่อื่น ตรัสถามสืบต่อไปว่า พวกที่ด่านั้นเป็นใคร ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พวกทาสและกรรมกร พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “เราทนทานถ้อยคำล่วงเกินเหมือนอย่างช่างศึกทนทานลูกศรที่ยิงมาจากแล่งในสงคราม คนทุกข์มีมาก”

เรื่องนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไกลกิเลส ไม่มีความชอบ ความชัง ความหลง เป็นต้นทุกอย่างที่เรียกว่า ไกล นั้น หมายความว่า ไกลจริง ๆ ไกลโดยส่วนเดียว คือไกล ที่ไม่มีกลับมาใกล้อีก ถ้าบางครั้งไกล เหมือนอย่างคราวที่ใจ

หนักแน่น ไม่ค่อยจะโกรธง่าย แต่บางครั้งวไกล เหมือนอย่างที่ใจน้อย หงุดหงิด โกรธง่าย
อย่างนี้ไม่ใช่ไกลจริง จะชื่อว่าไกลจริง ต้องไม่มีเวลาโกรธเลย พระพุทธเจ้าไม่เคยมีเวลา
โกรธเลย ไม่ทรงมีกิเลสอื่นทั้งหมดด้วย จึงชื่อว่าทรงเป็นผู้ไกลกิเลส หมายความว่า
ไม่ทรงมีกิเลสด้วยประการทั้งปวง และไม่ทรงมีตลอดไป กิเลสไม่กลับมาเกิดมีแก่
พระองค์ได้อีกเลย

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญว่าพระองค์เป็นพระอรหันต์
ซึ่งมีความหมายประการแรกว่าเป็นผู้ไกลกิเลส เพียงแต่คิดถึงพระคุณประการเดียวนี้
ของพระพุทธองค์ให้ซาบซึ้ง จิตใจก็จะผ่องใส อิ่มเอิบด้วยความสุข และเกิดความมั่นใจ
ในตนเองได้

ใครหรือที่เป็นพระอรหันต์ไกลกิเลส เลิศล้ำเหมือนพระองค์ท่าน

อยู่เหนือข้าศึก

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวันารามใกล้กรุงสาวัตถีแห่ง
โกศลรัฐ ได้เกิดสงครามแย่งกาสิคคามขึ้น ระหว่างพระเจ้าโกศลกับพระเจ้ามครรัฐ
(คือพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าโกศลเอง) ที่แรกพระเจ้าโกศล
ทรงแพ้พระราชนัดดาหลายครั้ง ภายหลังจึงชนะ แต่ก็ได้พระราชทานอภัยและทรงยก
พระราชธิดากับกาสิคคามที่รบแย่งกันนั้นพระราชทานแก่พระราชนัดดา ในระหว่าง
ที่แพ้ พระเจ้าโกศลทรงเป็นทุกข์ไม่เป็นอันทรงบรรทมไม่เป็นอันเสวย เพราะเสีย
พระราชหฤทัยว่าแพ้เด็กปากยังไม่สิ้นกลิ่นน่านม ทรงครุ่นคิดวิธีที่จะชนะ ชาวทราบถึง
พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า 'ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ ผู้ที่
สงบได้ทั้งชนะทั้งแพ้ย่อมอยู่เป็นสุข'

การสงครามได้มีอยู่ในโลกเป็นคราว ๆ ตลอดมาช้านาน เพราะคู่สงคราม
ต่างสร้างความเป็นข้าศึกแก่กันและกัน ยังไม่เป็นสงครามร้อนก็เป็นสงครามเย็น
แม้ในระหว่างบุคคลก็เหมือนกัน มักตั้งตัวเป็นข้าศึกศัตรูของกันและกัน เพราะมอง
แง่โทษของผู้อื่นเห็นว่าเขาเป็นข้าศึกศัตรู แต่พระพุทธเจ้า ตั้งแต่เป็นพระโพธิสัตว์
ได้ทรงมองแง่เข้ามาดูพระองค์เอง ทรงเห็นกิเลสในจิตใจของตนเองนี้เป็นข้าศึกของตน
เช่น ความรัก ความชัง ความหลง หรือต้นหาความทะยานอยากปรารถนาดีใน
ต่าง ๆ คนแต่ละคนตลอดถึงบรรดาผู้ครองอำนาจทั้งหลายในโลก ต่างลู่อานาจดัณหา
จึงพากันก่อความเป็นข้าศึกศัตรูระหว่างบุคคลจนถึงก่อสงครามระหว่างชาติหรือ

สงครามโลกขึ้นเพราะแต่ละคนก่อข้าศึกคือกิเลสในใจขึ้นก่อนเป็นสมุฏฐาน พระพุทธเจ้าได้ทรงกำจัดข้าศึก ใจคือกิเลสทั้งปวงหมดจึงไม่ทรงเป็นข้าศึกศัตรูต่อใคร ไม่ทรงเห็นใครเป็นข้าศึกศัตรู ข้าทรงแม่เมตตาไปในผู้ที่มุ่งร้าย กลับใจเขาให้เกิดความนับถือบูชา มามากต่อมาก ทรงมีกำลังพระกรุณาคุณยิ่งใหญ่ไพศาล ไม่มีใครคิดร้ายได้สำเร็จ พระพุทธเจ้าชื่อว่าเป็นพระอรหันต์เพราะทรงกำจัดข้าศึกคือกิเลสดังกล่าว

บางคนอาจเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนให้ยอมแพ้ให้อ่อนแอ ไม่มีคำสอนเช่นนั้นที่ไหนเลย มีแต่สอนให้ทำใจให้อดทนเข้มแข็ง สามารถชนะใจตนเองได้ กำจัดข้าศึกใจให้หมดสิ้น ไม่เอาทั้งแพ้ทั้งชนะใครทั้งนั้น มุ่งแต่ที่จะทำประโยชน์โดยไม่หวังต่ออะไรหรือใคร ๆ ทั้งไม่ให้เกิดภัยแก่ตนเอง และแก่คนอื่น

ใครอีกหรือ ที่เป็นพระอรหันต์ อยู่เหนือข้าศึกทั้งหมด และสอนให้อยู่เหนือข้าศึก เป็นผู้ที่มีอิสรภาพเต็มบริบูรณ์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้หักงำ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวนาราม กรุงสวตถิ นางโคตมิสะไก้ของเศรษฐีในเมืองนั้น มีบุตรคนหนึ่ง โตขึ้นพอกำล้งเดินได้ก็ถึงแก่ความตายนางยังไม่เคยเห็นบุตรตายนเพราะเพ็งมีเป็นคนแรก และมีความรักเป็นอย่งยิ่ง คิดว่ำจะมียารักษาฟื้นได้ จึงไม่ยอมให้ใครนำโปเผา อุ้มศพบุตรเที่ยวถามหายำโปในบ้านต่าง ๆ ถึงใครจะท้วงเตือนว่ำกล่ำวอย่งไรก็ไม่ฟัง แต่มีคนหนึ่งเป็นผู้ฉลาด ได้กล่ำวแนะว่ำ “ยำแก้ตายนี้อันเองก็ไม่รู้ แต่ทำนที่รู้มี อันรู้จักทำน คือพระพุทธรเจ้ำทำนประทับอยู่ทีวัดเชตวัน จงไปทูลถามทำน” นางได้โปเฝ้ำพระพุทธรเจ้ำกรำบทูลถามยำแก้ตายนให้บุตร พระพุทธรเจ้ำได้ตรัสให้นางไปเที่ยวหำสมุนโปพรพิเศษชนิดหนึ่งสำหรับทำยำ คือเมล็ดพันธุ์ฝักกาดเพียงหยิบมือหนึ่งแต่ต้องได้จำกบ้านของผู้อันไม่เคยมีบุตรธิดำหรือใครตายนำเลย นางได้เที่ยวถามหำโปทีละบ้าน คนในทูก ๆ บ้านพำกันตอบว่ำ “ในบ้านนี้อะระกูลนี้อยู่เคยมีคนตายนำแล้ว ถ้าจะนับคนที่ตายนำแล้วรวมกันเข้าก็มำกกว่ำคนที่ยังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้อัน” นางได้เที่ยวถามหำโปจนเย็น ก็ไม่ได้พบส่ำกบ้านเดี๋ยวดะระกูลเดี๋ยวที่มิเคยมีใครตายน ในที่สุดก็ได้อำมคิดว่ำ “เรำนี้อำกรรมหนักมำกใคร ๆ ก็ตายนกันทั้งนั้น” จึงถอนใจได้จำกความรักในบุตร ครั้นจัดกรำศพบุตรเสร็จแล้ว ก็ได้โปเฝ้ำพระพุทธรเจ้ำได้ตรัสอบรมให้เห็นอำมจริงของชีวิต ทีมีความเกิดแล้วดับเป็นธรรมดำ เหมือนอย่งเปลวประทีปทีจุดตำนไว้ให้เกิดแสงสว่าง จนนางสิ้นต้งหำคือความดีนรณปรำรณำในชีวิต ตำมเสด็จพระพุทธรเจ้ำ

อันชีวิตทั้งปวง มีความเวียนตายเวียนเกิด ทุก ๆ ชีวิตจึงหมุนไปตามวงเวียนของชีวิต เหมือนอย่างกงล้อของรถที่หมุนไป ตายเกิดหรือเกิดตายครั้งหนึ่งก็เท่ากับหมุนไปรอบหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงหักง่าของกง คือกิเลสตัณหาทั้งปวง ได้หมด ดุมและงกก็หลุดออกจากกัน ล้อกลายเป็นล้อรถที่จะหมุนไปได้ จึงทรงได้รับความนับถือบูชาของโลกว่า เป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายว่า เป็นผู้หักง่า คือซี่กงของล้อ อันหมายถึงความเวียนตายเวียนเกิด

ผู้ที่ยังเป็นอะไร และปรารถนาจะเป็นอะไร ตลอดถึงเป็นเทวะ หรืออะไรที่ยิ่งกว่า เรียกว่า ยังหักซี่แห่งกงล้อ คือความวนเวียนไม่ได้

ใครเล่าเป็นผู้เลิศล้ำเพราะหักความปรารถนาจะเป็นอะไรทุกอย่างได้หมดเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้ควรบูชากราบไหว้

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันาราม กรุงสาวัตถี เข้าวันหนึ่งได้เสด็จเที่ยวบิณฑบาต มีพระอานนท์เถระตามเสด็จ ได้เสด็จผ่านนาของชวานาคคนหนึ่ง เขากำลังไถนาอยู่ เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็ยกมือไหว้พระองค์ แล้วก็ไถนาต่อไป พระพุทธเจ้าเสด็จต่อไป ทอดพระเนตรเห็นถูงเงินตกอยู่ในที่ไม่ไกลนัก จากที่นั้น ตรัสทักกับพระอานนท์เถระว่า “เห็นงูพิษ อานนท์” พระอานนท์เถระกราบทูลรับว่า “เห็นงูพิษ พระเจ้าข้า” ชวานาได้ยินถ้อยคำนั้น รอให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปแล้ว จึงตรงไปจะตีงู ครั้นเห็นถูงเงินก็เอาดินกลบไว้ กลับไปไถนาต่อไป

ต่อมาไม่ช้า คนเป็นอันมากได้สะกดรอยเท้าของโจรที่เข้าไปลักทรัพย์ในบ้าน ตามมาถึงนาแห่งนั้น แล้วตามรอยเท้าชวานาไปพบถูงเงิน จึงพากันจับตัวชวานาไปส่งเจ้าหน้าที่ กฎหมายในเวลานั้นลงโทษประหารชีวิตแก่โจรที่ลักทรัพย์เพียงราคาบาทหนึ่ง ชวานาไม่สามารถจะเปลื้องตนแก้ตัวได้ จึงถูกตัดสินประหารชีวิต ถูกนำไปสู่ตะแลงแกง ก่อนประหารถูกเขียนด้วยหวาย ก็พูดพร่ำแต่ถ้อยคำที่ได้ยิน “เห็นงูพิษ อานนท์” “เห็นงูพิษ พระเจ้าข้า” พวกเจ้าหน้าที่มีความประหลาดใจไต่ถาม ชวานาเล่าความอ้างพระพุทธเจ้าเป็นพยาน พวกเจ้าหน้าที่จึงงดการประหารไว้ก่อน นำชวานาเข้าเฝ้าพระราชกราบทูลให้ทรงทราบ พระราชาได้เสด็จไปกราบทูลพระพุทธเจ้าในเวลาเย็นวันนั้น ตามที่ชวานาได้อ้างพระองค์เป็นพยาน พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าเรื่องตามที่ได้เสด็จไปพบ ตลอดถึงถ้อยคำที่ตรัสกับพระอานนท์โดยตลอด ชวานาจึงพ้นโทษเพราะได้อาศัยพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้บริสุทธิ เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้น จึงเป็นผู้ควรบูชากราบไหว้โดยแท้ ผู้ที่บูชากราบไหว้พระพุทธเจ้าในเวลาที่ทรงพระชนม์อยู่ หรือในเวลาที่เราเสด็จนิพพานแล้ว ตลอดจนถึงบัดนี้ ด้วยจิตใจที่เลื่อมใสเคารพอย่างแท้จริง ย่อมได้รับความบริสุทธิ์ใจ และรู้สึกเป็นสุขอย่างยิ่ง พระคุณของพระพุทธเจ้าย่อมแผ่ไปถึงผู้บูชากราบไหว้ดังกล่าวอยู่ทุกเมื่อ ข้อสำคัญให้ตั้งใจบูชากราบไหว้ด้วยความเลื่อมใสเคารพอย่างแท้จริงเท่านั้น และยังเป็นเหมือนสักขีพยานในความบริสุทธิ์ที่ป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ ดังเรื่องขวานาที่เล่านี้ อันที่จริงเขาเป็นผู้บริสุทธิเพราะมิได้เป็นโจรดังกล่าวหา และมีโชคที่ได้พบและทำความเคารพไหว้พระพุทธเจ้า ได้พระองค์เป็นสักขีพยาน จึงรอดตายอย่างหวุดหวิด เพราะเหตุนี้โลกจึงแซ่ซ้อง ถวายพระเกียรติพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายประการหนึ่งว่า “เป็นผู้ควรบูชากราบไหว้”

ใครเล่า เป็นผู้ควรบูชากราบไหว้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้ไม่ชอบทำบาป

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในวัดเชตวัน นครสาวัตถี แห่งรัฐโกศล ทรงได้สดับถ้อยคำที่โจษกันถึงพระเทวทัต ว่าเป็นผู้ประพฤติไม่สมควรจะครองผ้ากาสาเย (ที่มักพูดกันว่าผ้าเหลือง แต่ที่จริง ผ้าสีเหลืองเป็นผ้าที่ห้ามในพระวินัย เช่นเดียวกับ ผ้าสีแดงและสีอื่น ๆ ที่ห้ามมิให้พระใช้นุ่งห่ม ส่วนผ้าที่อนุญาตให้ใช้นั้น คือผ้ากาสาเย หรือกาสาเว แปลว่า ฝ่ายย้อมน้ำฝาดเช่นย้อมน้ำแก่นขนุนเป็นต้น เป็นสีเหลืองคล้ำหม่น)

พระเทวทัตเป็นพระญาติทางพระพุทธมารดา ออกบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า แต่เป็นผู้มักใหญ่ใฝ่สูงคิดจะปลดพระพุทธเจ้า ยกตนเป็นศาสดาแทน พยายามทำร้าย พระองค์พระพุทธเจ้าต่าง ๆ แต่ไม่สำเร็จ ตนเองยิ่งเสื่อม ยิ่งตกต่ำลงไปจนถึงแผ่นดิน สูดหรือตกต่ำที่สุด ต่ำลงไปกว่าระดับแผ่นดินมากนัก แผ่นดินสูดจริง ๆ

คราวหนึ่ง พระเทวทัตได้จิวรมีราคามากมาหมั้นแสดงตนอยู่ จึงมีเสียงโจษกัน จนทราบถึงพระพุทธเจ้าดังกล่าว พระพุทธองค์ได้ตรัสเรื่องเปรียบเทียบว่า นานมาแล้ว มีพรานล่าช้างคนหนึ่ง เห็นโขลงช้างพากันหมอบไหว้พระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อเวลาเดิน ผ่านไป จึงใช้ผ้ากาสาเยคลุมตัวทำเป็นพระ นั่งอยู่ในทางที่ช้างจะผ่าน พวกช้างคิดว่า พระก็หมอบไหว้ แล้วผ่านไปเป็นลำดับ จนถึงเชือกสุดท้าย พระปลอมจึงพุ่งหอกที่ซ่อน อยู่ในผ้ากาสาเยออกไปยังช้างที่กำลังหมอบไหว้อยู่ นั่น ซึ่งอยู่ในท่าเหมาะที่จะหมาย ดำแหน่งแทงให้ตายได้ง่าย ครั้นฆ่าให้ตายแล้ว ก็ตัดงาเป็นต้น ไปขาย ต่อมาช้างหัวหน้า โขลงสังเกตจับได้

เรื่องนี้เป็นตัวอย่างของผู้ที่ซ่อนประพาศิตความชั่วซึ่งมีอยู่มากมาย ผู้ที่ซึ้นชื่อว่า เป็นคนชั่วอยู่แล้ว คนก็พากันรู้และระมัดระวัง ส่วนผู้ที่ซึ้นชื่อว่าเป็นคนดี เช่นครองเพศ ที่สูง หรือดำรงตำแหน่งฐานะที่มีเกียรติ ต่อหน้าแสดงเป็นคนดี แต่ลับหลังซ่อนทำ ความชั่วต่าง ๆ อย่างที่เรียกว่า หน้าไหว้หลังหลอก หรือต่อหน้ามะพลับลับหลังตะโก เพราะจิตใจยังไม่บริสุทธิ์ทั้งไม่รักษาจิตใจและความประพาศิตให้สมควรแก่ภาวะฐานะ

ส่วนพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง จึงเป็นผู้ไม่ซ่อนทำบาปคือ ความชั่ว แม้ในที่เร้นลับ หมายความว่า ไม่ทำบาปทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ไม่ทำบาป ทุกอย่างในที่ทุกแห่ง เพราะพระองค์เป็นผู้สิ้นกิเลสทั้งหมด โลกจึงแซ่ซ้องถวายพระนาม ว่าพระอรหันต์ ซึ่งมีความหมายประการหนึ่งว่า เป็นผู้ไม่ซ่อนทำบาปแม้ในที่เร้นลับ

ใครเล่า เป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสและบาปทั้งหมด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้ตรัสรู้ชอบเอง

ได้มีภิกษุบ้าง ผู้อื่นบ้าง กราบทูลถามพระพุทธเจ้าในปัญหาเรื่องโลก ว่ามีที่สูงสุดหรือไม่ เป็นต้น พระพุทธเจ้าไม่ตรัสพยากรณ์เพราะเป็นเรื่องไม่บังเกิดประโยชน์อะไร ไม่ทำให้ใครซึ่งมาสนใจในเรื่องดังกล่าว เป็นคนดีขึ้นและพ้นจากความทุกข์ แต่พระองค์ได้ตรัสพยากรณ์ปัญหาที่ทุกคนเผชิญอยู่เฉพาะหน้า ซึ่งอาจจะรู้ อาจจะปฏิบัติ ให้เป็นคนดี และพ้นทุกข์ได้ทุก ๆ คน คือได้ทรงพยากรณ์ถึงความจริงในเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ที่เรียกว่า อริยสัจ ๔

ปัญหาเรื่องโลกอันไม่เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัตินั้น พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเลย มีเล่าไว้ในตำนานว่าภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเคยเป็นพราหมณ์มาก่อน กราบทูลว่าตนจะสึก ถ้าไม่ทรงพยากรณ์ให้ฟัง พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าพระองค์ไม่ได้ทรงเชิญภิกษุนั้นมาบวช ทั้งไม่ได้ทรงรับรองว่าเมื่อบวชแล้วจะตรัสเรื่องนี้ ภิกษุนั้นมาขอบวชเอง ปัญหาเรื่องโลกที่ไม่ตรัสพยากรณ์ดังกล่าวมานั้น ก็ทำนองปัญหาเรื่องกำเนิดโลก หรือถ้าพูดตามความรู้ปัจจุบัน ก็เช่นปัญหาว่า โลกเริ่มหมุนรอบที่หนึ่งตั้งแต่เมื่อไร จะหมุนรอบสุดท้ายและหยุดหมุนเมื่อไร ถึงใครจะตอบได้ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร สู้มาคิดในด้านเหตุผล เช่นอย่างแบบวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันไม่ได้ และเมื่อพบเหตุผลเช่นนี้แล้ว ก็อาจตอบได้ตามเหตุผล เช่นตอบว่า เมื่อเหตุต่าง ๆ พร้อมกันเมื่อไร ผล คือความหมุนของโลกก็เริ่มมีเมื่อนั้นและเมื่อเหตุเหล่านั้นสลายตัวเมื่อไร ผลดังกล่าวก็หยุดเมื่อนั้น ฉะนั้น พระธรรมของพระพุทธเจ้าจึงถูกต้องอยู่ทุกกาลเทศะ

ในสมัยที่คนว่าโลกแบน อาทิตย์เดินรอบโลกและต่อมาคนรู้ว่าโลกกลม โลกหมุนรอบอาทิตย์ จนถึงปัจจุบันนี้ คนกำลังพยายามค้นคว้าติดต่อและเดินทางไปยังโลกพระจันทร์ โลกพระศุกร์ เป็นต้น หลักธรรมของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะหลักอริยสัจ ก็คงเป็นความจริงที่ถูกต้องใช้ได้ อยู่ทุกสมัย ที่ความคิดความรู้ของคนในทางต่าง ๆ คืบหน้าไป ทั้งเป็นความจริงของทุก ๆ โลก ไม่คับแคบอยู่เฉพาะสมัยไหน ซึ่งมาถึงสมัยนี้ ความรู้ของคนหันหลังให้เสียแล้ว และไม่คับแคบอยู่เฉพาะโลกนี้เท่านั้น แต่เป็นหลักแห่งสากลโลก เหตุฉะนี้ จึงมีคำแซ่ซ้องพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็น *สัมมาสัมพุทธโ* แปลว่า *ผู้ตรัสรู้ชอบเอง* เพราะได้ทรงปฏิบัติค้นพบพระธรรมอย่างถูกต้องขึ้นด้วยพระองค์เอง และทรงทราบหลักวิชาครูอย่างเอกอุ ทรงวางหลักศาสนาสั่งสอนให้โลกได้ทราบความจริง ซึ่งเป็นประโยชน์ช่วยคนปฏิบัติให้พ้นทุกข์ ได้ทุกกาลสมัย

ใครเล่า เป็นผู้รู้ที่สามารถสอนคนให้รู้ให้พ้นทุกข์ได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

คติธรรมดา

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี อันเป็นราชธานีแห่งรัฐโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเฝ้าในวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้มีพระพุทธานุญาตแล้วได้ตรัสนำเข้ากระแสธรรม ด้วยตรัสตั้งเป็นปัจฉาว่า “ถ้าจะมีคนที่ฟังเชื่อได้มาจากทิศทั้ง ๔ เข้าไปเฝ้า กราบทูลพระองค์ว่า ‘ข้าพระพุทธเจ้ามาจากทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ได้เห็นภูเขาสูงจดฟ้ากึ่งบดบ้านเมืองกับทั้งคนและสัตว์ ทั้งปวงเข้ามา ขอให้ทรงรีบทำการป้องกันแก้ไขตามที่ควรทำ’ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะทรงทำอะไร” พระราชากราบทูลว่า “เมื่อมหันตภัยเกิดขึ้นเช่นนั้น จะพึงทำอะไรได้นอกจากจะประพาศธรรม หรือทำบุญกุศล” พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า “อาตมภาพ ขอทูลบอกให้ทรงทราบว่ามันก็คือ ความแก่ ความตาย ซึ่งครอบงำสัตว์โลกทั้งปวง เมื่อเป็นเช่นนี้จะควรทำอะไร พระราชากราบทูลว่า “ก็เช่นเดียวกัน จะควรทำอะไรได้นอกจากประพาศธรรม หรือทำบุญกุศล ผู้ที่ครองอำนาจยิ่งใหญ่ขณะแผ่นดินทั้งหมด มีกองทัพพร้อมทุกหมู่เหล่ามีเสนามาตย์ มีมนต์หรือยุทธศาสตร์และเงินทองเหลือล้น สามารถจะทำลายล้างข้าศึกศัตรูได้ทั้งหมด แต่ก็มีไขว่คว้าที่จะรบนชนะแก่ความตายได้ ฉะนั้น จะมีกรณีอะไร นอกจากจะประพาศธรรม หรือทำบุญกุศล”

พระพุทธเจ้าตรัสรับรองพระราชดำรินั้น

เรื่องนี้ แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระญาณหยั่งรู้ชัดเจนว่า คติธรรมดา ที่ไม่มีใครซึ่งเกิดมาในโลกนี้จะหนีไปให้พ้นได้ก็คือ ความแก่ ความตาย แต่คนโดยมาก

พากันประมาทเหมือนอย่างว่าไม่แก่ไม่ตาย นำที่รีบทำความดี แต่ก็ไม่ทำ กลับไปทำความชั่ว ก่อความเดือดร้อนให้แก่กันและกัน ต่างต้องเผชิญทุกข์เพราะกรรมที่ต่าง ก่อให้แก่กันอีกด้วย ฉะนั้น ก็น่าจะนึกถึงความแก่ ความตายกันบ้าง เพื่อจะได้ลดความมัวเมา และทำความดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในอริยสัจข้อแรก คือ ทุกข์ พุดเพื่อเข้าใจง่ายก็คือ ทรงเห็นความจริงในคติธรรมดาจนทรงละความประมาทได้ทั้งหมด และทรงเตือนให้ทุก ๆ คนพากันไม่ประมาท ด้วยหมั่นนึกถึงคติธรรมดาดังกล่าวบ่อย ๆ เหตุฉะนี้ จึงได้นำมาว่า พระสัมมาสัมพุทธะ ผู้ตรัสรู้ชอบเอง เพราะทรงรู้จักความทุกข์ที่แท้จริง และทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ได้ด้วย ลองนึกดูให้เห็นเกิด ใครกำลังเมาอยู่ จะรู้สึกลายเมาลงได้

ใครเล่าเป็นผู้ตรัสรู้ดังกล่าว เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

หน้าที่ของคน

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตवनาราม ได้ทรงปรารภถึงทุกข์ภัยต่าง ๆ ในโลก ตรัสว่า ภัยอุบัติหะ ทุกอย่างเกิดจากคนพาล มิใช่เกิดจากบัณฑิต (หมายถึงคนที่รู้ดีและทำดีควบคู่กัน) เหมือนอย่างไฟเกิดจากกระท่อมไม้ธัญหรือกระท่อมหญ้า แล้วลามไหม้จนถึงอาคารยอดที่ก่อสร้างอย่างดีด้วย เหตุฉะนั้น คนพาลเป็นผู้ก่อให้เกิดภัย มีอุบัติหะ มีอุปสรรค มิใช่บัณฑิต ไม่มีภัย อุบัติหะ อุปสรรค เกิดจากบัณฑิต ฉะนั้น ทุก ๆ คนควรเว้นความประพฤติที่จะทำให้เป็นคนพาล คือกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ประพฤติ ยึดถือคุณสมบัติของบัณฑิต คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ฟังศึกษาสำเหนียกอย่างนี้เกิด

พระพุทธเจ้าได้ทรงเตือนให้ระลึกถึงความทุกข์ตามคติธรรมดา คือความแก่ เจ็บ ตาย เพื่อให้พากันไม่ประมาท รีบทำความดีตามหน้าที่ และทรงเตือนให้ระลึกถึงทุกข์ภัยที่เกิดจากกรรมของคน เพื่อเว้นกรรมเช่นนั้นเสีย ประกอบแต่กรรมดี ที่จะเกื้อกูลกันให้เกิดความสุข

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มุ่งความจริงเช่นนี้ จึงเป็นสัจธรรมที่ยืนตัว มิใช่อย่างที่เราเรียกว่ามองแต่ในทางแง่ร้าย (pessimism) หรือมองแต่ในทางแง่ดี (optimism) เมื่อควรจะมีใจจริงเรื่องทุกข์ จึงทรงแสดงทุกข์ และทรงชี้ให้รู้เหตุ พร้อมทั้งวิธีแก้ไข กับทรงแสดงหน้าที่ของตน ว่าควรทำอย่างไรกับทุกข์ ยกตัวอย่าง ทรงแสดงว่า ร่างกายที่มีชีวิตมีใจครองของทุก ๆ คน เป็นตัวทุกข์อย่างหนึ่ง เพราะต้องตกอยู่ในคติธรรมดา

ดังกล่าว ทรงสอนไว้ในที่ต่าง ๆ โดยความว่า หน้าที่ของคนเราที่จะพึงปฏิบัติต่อชีวิตร่างกาย คือบริหารรักษาให้ปราศจากโรค ให้มีสมรรถภาพและรีบประกอบประโยชน์ให้เป็นชีวิตดี ชีวิตที่อุดมไม่ให้เป็นชีวิตชั่ว ชีวิตเปล่าประโยชน์ (โมฆชีวิต) ตรัสเรื่องชีวิตไว้ดังนี้ และในขณะเดียวกัน ก็ให้กำหนดรู้คุณธรรมตาของชีวิต เพื่อความไม่ประมาท แต่ตรัสห้ามมิให้ทำลายชีวิตร่างกาย ถ้าจะเกิดความอยาก ความโกรธ เกลียด จะทำลายชีวิตร่างกายก็ให้ทำลายความอยาก ความโกรธ เกลียด นั้นเสีย ตรัสชี้ว่านี่แหละเป็นตัวกิเลสในใจ ให้คอยป้องกันอย่าให้มี ถ้ามีก็ให้รีบชำระขาดเกลียดเสียจากใจ ทำใจให้บริสุทธิ์ พระองค์จึงเป็นผู้ตรัสรู้เองชอบโดยแท้จริง

ใครเล่า เป็นผู้ตรัสรู้เองชอบ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

รักมากก็ทุกข์มาก

เมื่อสมัยพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในบุพพารามที่นางวิสาขาสร้างถวายในพระนคร
สาวัตถี วันหนึ่ง หลานรักของนางวิสาขาถึงกาลกิริยา นางวิสาขามีความเศร้าโศกมาก
นุ่งผ้าเปียก รดศีรษะจนผมเปียกชุ่ม (ตามธรรมเนียมของการไว้ทุกข์ในเวลานั้น)
เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลาตะวันตกย่ำ พระพุทธเจ้าตรัสทักถามก็กราบทูลให้ทรงทราบ
ว่า “หลานรักถึงแก่ความตาย จึงนุ่งผ้าเปียก รดผมให้เปียก ด้วยมีความทุกข์โศกเป็น
อย่างยิ่ง” พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “บุตรหลานมีจำนวนสักเท่าไร จึงจะพอแก่ความ
ปรารถนา” นางวิสาขาทูลว่า “คนในกรุงสาวัตถีมีจำนวนเท่าไร ก็ปรารถนาบุตรหลาน
มีจำนวนเท่านั้น” พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า “คนในกรุงสาวัตถี ตายกัน วันละเท่าไร”
นางวิสาขาทูลว่า “ตายกันวันละ ๑๐ คนบ้าง ๙ คนบ้าง เป็นต้น อย่างไม่มี
ก็คนหนึ่ง ไม่เคยมีว่างเว้นเลยทุกวัน” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ต้องมี
ผ้าเปียกมีผมเปียกอยู่ทุก ๆ วันไม่มีว่างเว้น” นางวิสาขาทูลว่า “ไม่ละพระเจ้าข้า
ไม่ต้องการบุตรหลานมากมายเพียงนั้นแล้ว” พระพุทธเจ้าจึงตรัสประทานโอวาทต่อไป
ว่า อันความรักหรือที่รัก เมื่อผู้ใดมีร้อยหนึ่ง ผู้นั้นมีทุกข์ร้อยหนึ่ง รักแก้สับ แปรสับ
เจ็ดสับ หกสับ ห้าสับ เป็นต้น จำนวนทุกข์ก็มีเท่านั้น ถึงแม้มีรักเพียงอย่างหนึ่ง
ก็มีทุกข์อย่างหนึ่ง ต่อเมื่อไม่มีที่รัก จึงจะไม่มีทุกข์ ผู้ที่หมดรักหมดทุกข์นั้น พระพุทธเจ้า
ตรัสเรียกว่า “เป็นผู้ไม่มีโศก ไม่มีธุลีใจ ไม่มีคับแค้น”

นางวิสาขาเป็นอริยสาวิกาผู้หนึ่ง ซึ่งได้เข้าสู่กระแสธรรมขั้นต้นแล้ว แต่ก็ยังตัดความรักไม่ขาด ยังต้องร้องไห้เพราะความรัก

พระพุทธเจ้าได้ทรงเตือนให้เกิดสติขึ้นว่า ความทุกข์นี้มีเพราะความรัก มีรักมากก็ทุกข์มาก มีรักน้อยก็ทุกข์น้อย จนถึงไม่มีรักเลย จึงไม่ต้องเป็นทุกข์เลย แต่ตามวิสัยโลกจะต้องมีความรัก มีบุคคลและสิ่งที่รัก ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนให้มีสติควบคุมใจ มิให้ความรักมีอำนาจเหนือสติ แต่ให้สติมีอำนาจควบคุมความรักให้ดำเนินในทางที่ถูก และให้มีความรู้เท่าทันว่าจะต้องพลัดพรากรักสักวันหนึ่งอย่างแน่นอน เมื่อถึงคราวเช่นนั้น จักได้ระงับใจลงได้ เท่ากับมีท่านบงกัณมิให้ห้วงแห่งความทุกข์โศกไหลบ่ามาท่วมใจ ใจที่ไม่มีท่านบงกัณย่อมมีโอกาสจะถูกกระแสความทุกข์เพราะรักท่วมจนสิ้นใจก็ได้

เหมือนอย่างคนจมน้ำ พระพุทธเจ้าได้ประทานพระพุทธโอวาทเตือนให้ทุก ๆ คนทำท่านบใจ เพื่อมีชีวิตอยู่โดยสวัสดิ์ เพราะได้ตรัสรู้ในสมุทัย คือเหตุแห่งความทุกข์โดยแท้จริง

ใครเล่าเป็นผู้ตรัสรู้ในเหตุแห่งทุกข์และสามารถสอนให้คนพ้นจากทุกข์ได้ด้วย การแก้ที่เหตุของทุกข์ เลิศล้ำเหมือนอย่างพระพุทธเจ้า

เงื่อนดับของทุกข์

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในรัฐสัทกะ ได้เกิดข้อพิพาทเพราะเรื่องน้ำ ระหว่างพระญาติฝ่ายนครกบิลพัสดุ์ (ฝ่ายพระพุทธบิดา) และนครโกลิยะ (ฝ่ายพระพุทธร มารดา) คือมีแม่น้ำสายหนึ่ง ชื่อโรหิณี ไหลผ่านไประหว่างนครทั้งสองนั้น ทั้งสองฝ่าย กั้นทำนบอันเดียวกันสำหรับใช้น้ำครวที่ต้องการ โดยปกติก็ตกลงแบ่งน้ำกันเป็นการ เรียบร้อยเรื่อยมา แต่มาในฤดูทำนาครวนี้ เกิดขาดแคลนนํ้ามากขึ้นถึงข้าวกกล้า เหี่ยวแห้ง พวกกรรมกรชาวนาของนครทั้งสองจึงประชุมกัน ต่างอ้างเหตุจำเป็นที่จะ ต้องใช้น้ำทั้งหมด และต่างก็ไม่ยอมแก่กันจนถึงวิวาทกันขึ้น การวิวาทนั้นลุกลามขึ้นไป จนถึงอำมาตย์และราชตระกูล หมู่ชัตติยะนักรบของราชตระกูลทั้งสองฝ่ายต่างก็ยก กำลังออกไปประชิดกัน จนเกือบจะเกิดสงครามขึ้น

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบจึงเสด็จไป ณ ที่นั้น ได้ตรัสถามถึงเหตุที่พิพาทกัน เหล่าพระญาติได้กราบทูลเล่าสรุปลงว่าวิวาทกันเพราะน้ำ จึงตรัสถามว่า ค่าของน้ำกับ ของชัตติยะทแกล้วทหารทั้งสองฝ่าย เปรียบเทียบกันได้อย่างไร กราบทูลว่า เปรียบเทียบ กันมิได้ น้ำมีค่าน้อย ส่วนชัตติยะทแกล้วทหารหาค่ามิได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสโอวาท ชี้อโทษของการวิวาท แล้วได้ตรัสคาถาความว่า “ในหมู่มนุษย์ มีเวร ร้อนรน ยุง เราทั้งหลาย เป็นผู้ไม่มีเวร ไม่ร้อนรน ไม่ยุง ดำรงชีวิตอยู่เป็นสุขดี” พระญาติทั้งสองฝ่ายได้สดับ พระโอวาทก็เลิกวิวาท กลับคืนดี ประองตอง สัมครสมาน สามัคคีกันอย่างเก่า

พระพุทธโฆษาจารย์ชี้ให้เห็นทุกขในโลกคือ ความมีเวร ความร้อนรน ความยุ่งต่าง ๆ ที่คนก่อขึ้นเอง ก่อขึ้นในจิตใจก่อน คือคิดยุ่งขึ้นก่อนจึงทำยุ่ง ความคิดยุ่งนี้แหละคือตัณหา ถ้าใครคิดยุ่งก็ให้รีบแก้ไข เจือต้นของทุกข์อยู่ที่ตรงนี้ ไม่ต้องไปเสียเวลาสืบสาวเพื่อจะแก้ที่อื่นที่จะไม่มีทางแก้ได้สำเร็จ ดังที่ตรัสเปรียบเทียบในพระสูตรตอนหนึ่งว่า เหมือนคนถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษอย่างแรง พวกญาตินำไปหาหมอ ถ้าหมอจะฟังกล่าวว่ายังไม่ถอนลูกศร คือจะยังไม่รักษา จนกว่าจะได้สอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนว่าใครเป็นผู้ยิง ผู้ยิงชื่ออะไร นามสกุลอะไร เป็นต้น คนที่ถูกยิงนั้นก็ต้องตายก่อนแน่นอน ฉะนั้นจึงไม่ควรเสียเวลา รีบรักษาคือผ่าตัดลูกศรออก เสียทันทีนั้นใดก็ดี ความทุกข์ต่าง ๆ ของแต่ละคนหรือของทั้งหมด เป็นต้นว่า ความพิพาทความร้อนรนความยุ่งต่าง ๆ ก็ต้องแก้ที่ต้นเหตุให้ทันกาล คือรีบถอนลูกศรที่เสียบจิตใจอันได้แก่ตัณหา อันเป็นตัวสมุทัยออกเสียทันที

ใครเล่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเองในสมุทัยแห่งทุกข์ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

คาถากันเจ็บ

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่บนยอดเขาชิลมกุฎ (มียอดเหมือนหัวแร้ง) ใกล้กรุงราชคฤห์ นครหลวงแห่งมคธรัฐ วันหนึ่งเสด็จไปบิณฑบาต ขณะเสด็จพระพุทธดำเนินอยู่ตอนล่าง พระเทวทัตขึ้นไปผลักหินก้อนใหญ่ให้กลิ้งลงมา เพื่อจะให้ทับพระองค์ ให้แหลกลาญ หินก้อนใหญ่นั้นกลิ้งลงมากระทบแก่งหินสองก้อน ติดอยู่ไม่ถึงพระองค์ แต่สะกิดหินที่แตกเพราะแรงกระทบ กระเด็นไปตองพระบาทเพียงให้เกิดอาการห้อพระโลหิต เกิดเวทนาเกล้า พวกภิกษุได้นำเสด็จไปยังสวนมะม่วงของชีวกโกมารภัถ แพทย์หลวงผู้มีชื่อเสียงในเวลานั้น นายแพทย์ชีวกได้ถวายยาพอกอย่างแรงตรงที่ห้อพระโลหิต ได้กราบทูลลากลับเข้าไปเยี่ยมไข้ในเมือง เสร็จธุระแล้ว ได้รับมาที่ประตูเพื่อออกจากเมือง แต่ไม่ทันเวลาเพราะประตูเมืองปิดเสียก่อน จึงคิดเสียใจว่าได้พอกยาอย่างแรงที่พระบาทของพระพุทธเจ้า ทั่วไปเหมือนพระองค์เป็นบุคคลสามัญเวลานี้ก็เป็นเวลาที่จะแกะยาพอกออกได้แล้ว เมื่อไม่แกะออก ก็จักเกิดความเร่าร้อนในพระวรกายตลอดคืน

ในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งให้พระอานนท์แกะยาพอกออก ตรงกับเวลาที่หมอสชีวกคิดอยู่นั้น แผลซ้ำเลือดที่พระบาทได้หายเรียบร้อยดังปลิดทิ้ง

รุ่งเช้า พอประตูเมืองเปิดก่อนอรุณ นายแพทย์ชีวกรีบออกมาเฝ้า กราบทูลถามว่า ได้ทรงมีอาการเร่าร้อนในพระวรกายอย่างไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า “ความเร่าร้อนทั้งหมดของตถาคตสงบสิ้นแล้วที่ต้นโพธิในวันตรัสรู้” และได้ตรัสคาถา

แปลความว่า “ความเร่าร้อนไม่มีแก่ผู้เดินทางสิ้นสุด หายโศก หลุดพ้นทุกสถาน
เครื่องร้อยรัดหมดทุกอย่าง”

ตามพระพุทธประวัติ เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติ บางคราวทรงรักษาเองด้วย
อำนาจขันธ์หรือจิตตานุภาพ บางคราวทรงให้หมอรักษาเหมือนบุคคลทั่ว ๆ ไปเพราะ
พระกายก็ต้องมีเกิดแก่เจ็บตายเหมือนอย่างร่างกายของทุก ๆ คน เมื่อเจ็บ ก็ต้องมี
เวทนาเหมือนกัน แต่คนเจ็บทั่วไปมีใจไปผูกพันอยู่กับเจ็บ กลัวเจ็บ กลัวตาย ใจจึง
พลอยเจ็บ เร่าร้อน ทูรนทुरาย ส่วนพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกพันพระจิตอยู่กับความเจ็บ
ไม่ทรงกลัวเจ็บกลัวตาย ปล่อยวางความเจ็บไว้ที่กาย เป็นเรื่องของกาย เป็นเรื่องของ
หมอมจะรักษาไปอย่างไร จึงทรงเป็นผู้หลุดพ้น ไม่มีความเร่าร้อน เพราะทรงดับเสีย
ได้เด็ดขาดแล้ว ตั้งแต่เวลาที่ตรัสรู้ ณ โภธิพฤกษ์ นี้แล คือทุกขนิโรธ ความดับทุกข์
เมื่อเจ็บป่วย น่าจะใช้คาถากันเจ็บของพระพุทธเจ้า บทที่แปลไว้ข้างบนนี้ดูบ้าง แต่ต้อง
ใช้ปฏิบัติให้ได้ตั้งคาถาเป็นเครื่องรักษาทางใจ ช่วยกับหมอที่รักษาทางกาย

ใครเล่า เป็นผู้ดับทุกข์ได้จริง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ทางเอกของพระพุทธเจ้า

ได้มีพระเจ้าแผ่นดิน ผู้คงแก่เรียน และบุคคลเป็นอันมาก ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว หันมานับถือพระพุทธศาสนา และได้กล่าวสรรเสริญ ว่าทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้ เหมือนอย่างบอกทางแก่คนหลงทาง หรือเหมือนชูประทีปในที่มืด เพื่อผู้มีจักษุจักได้มองเห็นรูปทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะทุก ๆ คนอาจได้ปัญญาสว่างไสวมองเห็นทางที่ถูก อันเป็นทางออกได้เสมอในเมื่อได้ตั้งใจฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า เมื่อก่อนจะตรัสรู้ ได้เคยทรงดำเนินทางต่าง ๆ มากมาย ทางของความทุกข์ในโลกต่าง ๆ ก็ทรงดำเนินมาแล้ว สิ่งทั้งหลายที่โลกปรารถนาต้องการ ก็ทรงบริบูรณ์ ครั้นทรงสละสุขในโลกแล้วก็ได้เคยทรงดำเนินในทางทรมาณพระกายให้เป็นทุกข์จนเกือบจะสิ้นพระชนม์ชีพ แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าทางที่ทรงดำเนินมา มิใช่ทางที่ทำให้เกิดปัญญา จึงทรงเปลี่ยนมาดำเนินทางที่ทรงคิดขึ้นได้ใหม่ เรียกว่า อัฐสังคิมรรค แปลว่าทางที่มีองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ เพียรพยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ พระองค์ได้ทรงปฏิบัติในทางนี้จนองค์ประกอบทั้ง ๘ เกิดขึ้นบริบูรณ์ จึงได้ตรัสพระธรรม และทรงประกาศทางนี้เองแก่โลก ข้อปฏิบัติทุกอย่างในพระพุทธศาสนา ไม่พ้นไปจากองค์ประกอบเหล่านี้ เพียงแต่ยกย้ายแสดงโดยนัยต่าง ๆ เท่านั้น

ใครที่พิจารณาองค์ประกอบทั้ง ๘ ที่รวมกันเข้าเป็นทางเอกของพระพุทธเจ้า
สายนี้ ให้เข้าใจ และรู้จักนำมาใช้ให้เหมาะแก่ทางชีวิตของตน แม้จะเผชิญอุปสรรค
ขัดข้องอย่างไร ก็จะไม่มีความท้อ หรืออับจน จะพบทางออกได้เสมอ

ใครเล่า ควรแก่พระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธ ผู้ตรัสรู้ชอบเอง เพราะมี
พระญาณปริชาตรัสรู้ในทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือทางมรรคประกอบ ๘ ประการ
และทรงบอกแก่โลกได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ตาบอดคลำช้าง

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องเปรียบเทียบมีความว่า พระราชาองค์หนึ่งในกรุงสาวัตถี สมัยหนึ่งได้มีรับสั่งให้เรียกคนตาบอดแต่กำเนิดมาประชุมกันแล้วโปรดให้นำช้างหลวงเชือกหนึ่งมาให้คนตาบอดเหล่านั้นคลำดูที่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของช้างมีศีรษะเป็นต้น แล้วมีรับสั่งให้ถามทีละคนว่าช้างมีลักษณะอย่างไร คนที่คลำถูกศีรษะข้างกราบทูลว่าช้างมีลักษณะเหมือนหม้อ คนที่คลำถูกหูข้างว่าเหมือนกระดิ่ง คนที่คลำถูกงาช้าง (ตอนปลาย) ว่าเหมือนผาล (ไถนา) คนที่คลำถูกวงช้างว่า เหมือนงอนไถ คนที่คลำถูกตัวข้างว่าเหมือนพ้อม คนที่คลำถูกเท้าข้างว่าเหมือนเสา คนที่คลำถูกหลังข้างว่าเหมือนครก คนที่คลำถูกหางข้าง (ตอนบน) ว่าเหมือนสาก คนที่คลำถูกปลายหางข้างว่าเหมือนไม้กวาด คนตาบอดเหล่านั้นต่างก็ทุ่มเถียงกัน พระราชาได้ประทับฟังเป็นเรื่องตลกขบขัน เป็นการสำราญพระราชหฤทัย พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องนี้แล้ว จึงได้ตรัสเปรียบเทียบต่อไปมีความว่า เรื่องคนตาบอดคลำช้างนี้ก็เหมือนอย่างคนไม่มีดวงตาคือปัญญา ไม่รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ไม่รู้ธรรมและอธรรมตามเป็นจริงที่ทุ่มเถียงกันไปต่าง ๆ

ความไม่มีดวงตาคือปัญญาดังกล่าว ทำให้เห็นผิด ดำริผิด ที่เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด) มิจฉาสังกับปะ (ดำริผิด) จะกล่าวว่าเป็นตัวเห็นผิดดำริผิดทีเดียวก็ได้ ส่วนความมีดวงตาคือปัญญาทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกับปะ (ดำริชอบ) หรือเป็นตัวความเห็นชอบดำริชอบทีเดียว ฉะนั้น ใครจะเห็นชอบดำริชอบจึงต้องมีปัญญา

เหมือนอย่างดวงตาที่ไม่บอด มองเห็นตลอดทั่วถึง ไม่ใช่คนล้าตาเอา หรือคนล้าพบแต่เพียงบางส่วนแล้วก็ลงสันนิษฐานโดยเดา เหมือนอย่างคนตาบอดคลำช้าง คือจะต้องมองเห็นเหตุผลที่สัมพันธ์กันไปตลอดสาย และจะต้องเห็นทั้งสายหัวสายดี หรือสายเกิดสายดับ ทั้งนี้ก็ต้องอบรมปัญญา คือความรู้ความฉลาด ให้มีมากขึ้นเสมอ หัดใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลซั้วดีให้ถ่องแท้ก่อน แล้วจึงลงสันนิษฐานลงไป ความพิจารณาเรียกว่า ดำริ ความสันนิษฐาน เรียกว่าความเห็น เมื่อถูกต้องเรียกว่า ดำริชอบเห็นชอบ

พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นชอบดำริชอบบริบูรณ์ในเรื่องทั้งหลาย จนถึงในความจริงอย่างสูงสุดอันเรียกว่าอริยสัจ ใครเล่าเป็นผู้มีความเห็นชอบ ดำริชอบที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติตนเองบริบูรณ์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

เหตุผลที่แท้จริงของชีวิต

อริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้าคือเหตุผลที่แท้จริงของชีวิต พระองค์ได้ทรงรู้เป็นอย่างดีนำหน้าคนอื่น ทั้งหมดในสมัยเดียวกันและแม้ในสมัยต่อมา ดังจะพึงเห็นได้ว่าเมื่อมนุษย์ได้ประสบผลต่าง ๆ ในโลก โดยมากเห็นว่าเกิดจากเทวบันดาลให้เป็นไป เช่นเมื่อฝนตก ก็เข้าใจว่า มีเทวดาให้ฝน หรือมีนาคให้น้ำ เมื่อฟ้าผ่าก็มีรามสูรขว้างขวาน เมื่อคนได้ประสบผลดีผลร้าย ก็เพราะมีเทวดาคอยให้ดีให้ร้าย ตลอดจนถึงโลกทั้งสอง ก็มีเทวดาสราง น่าจะเรียกว่าเป็นยุคเทวดาศาสตร์ ครั้นถึงสมัยวิทยาศาสตร์ดังในบัดนี้ ก็เป็นที่เปิดเผยแล้วว่า ผลต่าง ๆ ในโลกเกิดมาจากเหตุอะไร เช่นฝนตกเพราะอะไร ฟ้าผ่าเพราะอะไร ความดำรินึกคิดและความเห็นในสมัยเทวดาศาสตร์ที่เข้าใจกันว่า ถูกก็กลายเป็นผิดไป เพราะผลทั้งหลายเหล่านั้นเกิดจากเหตุในโลกนี้เอง ดังที่ได้ค้นพบขึ้นโดยลำดับ มิได้เกิดจากเทวดาที่ไหน แม้เหตุผลของชีวิตก็เช่นเดียวกัน คือผลที่เกิดแก่ชีวิตก็เกิดจากเหตุซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ มิใช่เกิดจากเหตุข้างนอกชีวิต

พระพุทธเจ้าได้ทรงสรุปผลทั้งปวงของชีวิตลงในคำว่า ทุกข์ คำเดียว และทรงแสดงว่า เกิดจากเหตุคือตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ ซึ่งมีอยู่ในชีวิตนี้ ทุกคนพิสูจน์ดูได้ที่จิตใจของตนเอง เกิดตัณหาขึ้นเมื่อใดก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น และข้อที่วิเศษก็คือ ทรงพบทางดับทุกข์ของชีวิตได้อย่างเด็ดขาด ได้ทรงปฏิบัติจนดับทุกข์ของชีวิตได้ คือทรงดับตัณหาในจิตใจของพระองค์เองได้ จึงทรงสิ้นทุกข์ทั้งหมด และได้ทรงสั่งสอนแสดงทางปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ดังกล่าวไว้ คือ มรรค

มีองค์แปด เพื่อให้คนที่ปรารถนาจะดับความทุกข์ของชีวิต ปฏิบัติตาม แต่ทุก ๆ คน ต้องปฏิบัติเอาด้วยตนเอง คนอื่นจะบันดาลให้ไม่ได้ ความดับทุกข์ซึ่งเป็นผลและทางปฏิบัติซึ่งเป็นเหตุก็มีอยู่ในชีวิตนี้ ฉะนั้น เหตุผลในอริยสัจจ์จึงเป็นวิทยาศาสตร์ของชีวิต ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ผุดขึ้นมาในยุคเทวดาศาสตร์อย่างน่าอัศจรรย์ ความรู้ของมนุษย์ยิ่งเจริญก็ยิ่งจะเห็นจริงกับหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งยังจะสนับสนุนว่า สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ ซึ่งประมวลกันเป็นองค์ความรู้ของพระพุทธเจ้านั้น ไม่อาจที่จะปฏิบัติคือเปลี่ยนแปลงได้ ทุกกาลสมัย เป็นอกาลิก ไม่ประกอบด้วยกาล เพราะเป็นความจริงที่แน่แท้คงตัวตลอดไป

ใครเล่าเป็นผู้ตรัสรู้ เพราะมีความเห็นชอบ ดำริชอบ ถูกต้องอย่างแท้จริง เหมือนพระพุทธเจ้า

เห็นโลกเป็นของว่าง

พระพุทธเจ้าได้ทรงมองเห็นทะลุมายาของโลกเข้าไปพบสัจจะคือความจริง จึงทรงรู้ประจักษ์ความจริงของโลก โดยเฉพาะคือชีวิตนี้ จึงได้ตรัสสรุปลงในทุกขสัจจะ ซึ่งหมายความว่า มีความจริงอยู่เพียงอย่างเดียว คือ ทุกข์ แต่คำว่าทุกข์นี้ เมื่อใคร ได้ยินก็มักจะกลัวเพราะเข้าใจว่า คือความเดือดร้อนไม่สบายต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นความจริง ตามความหมายสามัญ คือเป็นสามัญสัจจะ ส่วนที่เป็นอริยสัจจะ หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีสภาพเปลี่ยนแปลงได้

ทุก ๆ อย่างมีกาลเวลา (time) แม้ตัวโลกเอง ตลอดถึงดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ เป็นต้นก็มีกาลเวลาของตน คือต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย จนถึงจะต้องดับสูญในที่สุด พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า *กาลโล มสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา กาลกีนฺนฺตเต* (คือผู้เป็นหรือสิ่งที่เป็นขึ้น beings) ทั้งหมดกับทั้งตัวกาลเอง

นี่เป็นลักษณะของทุกข์ที่เป็นอริยสัจจะของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังแสดง เป็นวิภังขาทะ (กล่าวจำแนก) คือแสดงถึงสิ่งที่รวมและสิ่งที่แยก แสดงถึงการรวมและการแยก ยกตัวอย่างในด้านวัตถุ ทุกอย่างเป็นสิ่งรวม (สังขาร) ซึ่งอาจแยกออกเป็น สิ่งแยกต่าง ๆ (ธาตุ) ได้ คือ สิ่งแยกเหล่านั้นเองมารวมกันเข้าเป็นวัตถุอย่างใด อย่างหนึ่ง วิทยาศาสตร์ในบัดนี้ ก็แสดงเช่นนี้ เพราะได้ค้นพบสิ่งแยกย่อยออกไป จนถึงปรมาณู (Atom) แม้อณูนั้นก็ยังเป็นสิ่งรวมซึ่งประกอบขึ้นด้วยสิ่งแยกต่าง ๆ อีก ทุก ๆ สิ่งนั้นก็ยังมีลักษณะไม่อยู่นิ่ง จึงรวมอยู่ในลักษณะของทุกข์ซึ่งเป็นอริยสัจของ

พระพุทธเจ้า ข้อพิเศษ คือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จนถึงวิธีแยกจิตออกจากทุกข์ และทรงแยกออกได้จริง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้วิธีหนึ่งว่า ให้พิจารณาแยกสิ่งทั้งปวงออกเป็นธาตุต่าง ๆ เมื่อแยกออกได้จริง ๆ ก็จะทำให้เห็นว่าไม่มีสิ่งอะไรซึ่งเป็นอย่างนั้นอย่างนี้จริง ๆ เลย เหมือนอย่างต้นไม้ซึ่งเป็นสิ่งรวมอย่างหนึ่ง เมื่อดูลงไปว่าต้นไม้อยู่ที่ไหน ดูแยกออกไป ๆ ก็จะไม่พบว่าอะไรเป็นต้นไม้ มีแต่สิ่งที่แยกทั้งนั้น ยิ่งแยกออกไปก็ยิ่งไม่พบอะไร กลายเป็นความว่าง ได้ตรัสสอนมาจนผู้หนึ่งไว้ว่า

สุญญโต โลกํ อเวกขสฺส โมฆราช สทา สโต

ดูก่อนโมฆราช เธอจงมีสติพิจารณาเห็นโลกเป็นของว่างทุกเมื่อเกิด

ใครเล่า เป็นผู้ปฏิบัติให้เกิดความเห็นชอบ ดำริชอบ ทำจิตให้ว่างให้รู้ จนได้ตรัสรู้จริงและพ้นทุกข์ทั้งปวงได้ เหมือนพระพุทธเจ้า

พุทธปฏิภาณ

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ใกล้พระนครราชคฤห์แห่งมคธรัฐ ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งได้ยื่นข่าวเรื่องพระองค์ออกทรงผนวช ได้มีความโกรธไม่ชอบใจมาแต่แรกแล้ว จึงได้เข้าไปเฝ้าและด่าว่าพระองค์ด้วยวาจาที่หยาบช้ำต่าง ๆ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า “ได้เคยมีมิตรญาติมาเป็นแขกของท่านบ้างหรือไม่” พราหมณ์กราบทูลว่า “บางคราวก็เคยมีมา” ตรัสถามว่า “ท่านได้เคยจัดอาหารหรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งต้อนรับแขกเหล่านั้นบ้างหรือไม่” กราบทูลว่า “บางคราวก็เคยจัด” ตรัสถามว่า “ถ้าแขกเหล่านั้นไม่รับประทาน ของนั้นจะตกแก่ใคร” กราบทูลว่า “ก็ตกแก่ข้าพระองค์นั่นแหละ” ตรัสว่า “คำที่ท่านด่าว่าเป็นเช่นเดียวกัน คือท่านด่าว่าเราต่าง ๆ แต่เราไม่รับ คำด่าของท่าน คำด่านั้นก็ตกเป็นของท่านเอง ส่วนผู้ที่ด่าว่าโต้ตอบเรียกว่า เป็นผู้บริโภคน้ำคำ เราไม่บริโภคน้ำคำร่วมกับท่าน คำด่านั้นจึงตกเป็นของท่าน ดังกล่าวนั้นแหละ” พราหมณ์จำนนต่อพระพุทธดำรัสจึงเสกกล่าวขึ้นว่า “หมู่ชนต่างพากันเข้าใจว่าพระสมณโคดมเป็นพระอรหันต์ แต่ยังไม่โกรธอยู่” พระพุทธเจ้าได้ตรัสแปลความว่า “ผู้ที่ฝึกใจได้แล้วดำรงชีวิตเป็นธรรมสมาธิเสมอ มีความรู้ชอบจนถึงเป็นผู้หนักเลสมหต จึงสงบระงับคงที่ ไม่มีโกรธจะเกิดความโกรธมาจากไหนเล่า” และได้ตรัสอีกตอนหนึ่งว่า “ผู้ที่ไม่โกรธตอบคนที่โกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก”

เรื่องนี้แสดงว่าพระพุทธเจ้า ได้ทรงมีพระปฏิภาณในการโต้ตอบเป็นอย่างดีเยี่ยม และแสดงถึงพระญาณปรีชาในการแยกสิ่งไม่ควรแยกออกจากกันได้ จึงทรงมีพระวาจา

เป็นสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) คือเมื่อพูดออกมาก็พูดถูกชอบ ไม่เช่นนั้นถึงดเว้นคือ
นึ่งที่พูด ทรงมีการทำทางกายเป็นสัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) คือเมื่อทำก็ทำถูกชอบ
ไม่เช่นนั้นถึงดเว้นไม่ทำ ทรงครองชีวิตโดยชอบเป็นสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตชอบ) คือ
ทรงดำรงชีวิตด้วยความมักน้อยสันโดษ ไม่กระทบศรัทธาและทรัพย์ของใคร ๆ

ส่วนบุคคลอื่นโดยมากเมื่อประสบพบผ่านอารมณ์ที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือน
ให้เกิดความชอบความชังความหลงนานาชนิด ก็อกรับไว้ ไม่ค่อยจะได้คิดปลีกแยก
ตัวแยกใจออก จึงพากันพูดผิดทำผิดเลี้ยงชีวิตผิด (corruption) ต่าง ๆ ถ้ารู้จักคิดแยก
ตัวแยกใจออกอย่างพระพุทธเจ้าก็จะลดความชั่วผิดลงได้มาก

*ใครเล่าเป็นผู้มีวาจา การงาน และครองชีวิตชอบ อำนวยประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่
แก่โลก เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า*

นิทานสามมาสติ

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่านิทานเพื่อเปรียบเทียบธรรมว่า นางนกเหยี่ยว เขาได้โฉบจับนกมูลไถ (นกชนิดหนึ่งที่มักจับอาศัยที่มูลไถในนา) ได้โดยฉับพลัน นกมูลไถเมื่อถูกนางนกเหยี่ยวนำไป ก็คร่ำครวญขึ้นว่าเรามีบุญน้อยด้อยวาสนา ช้ำยิ่ง เทียวไปในที่ผิดแดนผิดวิสัยซึ่งไม่ค่อยจะไป ถ้าเราเทียวไปในแดนของตน นางนกเหยี่ยว แค่นี้ ก็ไม่พอมือที่จะต่อสู้กับเรา นางนกเหยี่ยวได้ยิน จึงถามว่าถิ่นของเจ้าอยู่ที่ไหน นกมูลไถตอบว่าอยู่ที่ดินมูลไถในนาที่แห่งนี้แหละ นางนกเหยี่ยวผู้หึงในกำลังของตนจึง ปล่อยนกมูลไถ กล่าวว่า จงไปลองกำลังกับเราในแดนของเจ้าดูสักที เจ้าจะไม่พันเรา ไปได้ นกมูลไถก็รีบบินไปที่ดินมูลไถแห่งหนึ่งจับอยู่ที่บนก้อนดินก้อนใหญ่ แหงนหน้า ขึ้นกล่าวทำนางนกเหยี่ยวว่า เชิญนกเหยี่ยวมาต่อสู้กันเดี๋ยวนี้ นางนกเหยี่ยวห่อปีก ทั้งสองโฉบลงไปยังนกมูลไถอย่างเต็มกำลัง นกมูลไถคอยท่าอยู่แล้ว จึงรีบหลบเข้าไป ซ่อนตัวอยู่ในระหว่างก้อนดินมูลไถนั้นทันที นางนกเหยี่ยวจึงโฉบลงมากระทบ ก้อนดินแตกตายอยู่ในที่นั้น

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรุปเข้ากระแสรธรรม ความว่าผู้เทียวไปในที่ผิดแดน ผิดวิสัย ซึ่งไม่ควรจะเทียวไปจะเป็นเช่นนี้ ฉะนั้นอย่าได้เทียวไปในที่ผิดแดนผิดวิสัย ซึ่งไม่ควรจะเทียวไป เพราะว่าผู้มั่งร่ำจะได้ช่องทางทำอันตรายได้ นิทานเปรียบเทียบ ธรรมเรื่องนี้เป็นนิทานสามมาสติ (ความระลึกชอบ) คือเมื่อปล่อยให้จิตใจระลึก คือนึกคิดไปในเรื่องที่ไม่ควรจะคิด ก็จะทำให้ถล่ำผิด เหมือนอย่างนกมูลไถเทียวไปผิดเขต

จึงถูกเหยี่ยวจับตัว ต่อเมื่อคิดไปในเรื่องที่ควรนึกคิดซึ่งเป็นวิสัยของตน จึงมีความสวัสดิ
แม้จะมีเรื่องกระทบใจอย่างแรง ก็มีที่หลบใจให้พ้นภัยได้ เหมือนนกมูลไถที่คอยหลบภัย
เข้าระหว่างก้อนดินมูลไถ จึงพ้นภัยจากเหยี่ยวได้ฉะนั้น

พระพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ ได้ทรงมีสัมมาวายามะ (เพียรชอบ) คือเพียร
ละชั่วทำดียิ่งขึ้นเสมอ จนถึงเพียรทำจิตใจให้เป็นสัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ
(ตั้งใจชอบ) เมื่อประกอบเข้ากับองค์ประกอบอื่น ๆ จนครบเป็นมรรคมืองค์แปด
จึงได้ตรัสรู้

ใครเล่าเป็นผู้เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบและสอนโลกให้เพียร ให้ระลึก
และให้ตั้งใจชอบได้ด้วย เหมือนพระพุทธเจ้า

วิชาจรณสัมปโน

๑

พระพุทธเจ้าได้ทรงมีความรู้ และความประพฤติสมบุรณ์ดังบทแสดงพระพุทธคุณ ว่า “วิชาจรณสมปโน” ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ความรู้ของพระพุทธเจ้านั้น ท่านแสดงไว้มาก แต่ในที่นี้หมายถึงได้ทรงรู้ระลึกชาติหนหลังได้ ทรงรู้ว่าสัตว์โลกเคลื่อน ออกและเข้าถึงชาติหนึ่ง ๆ ตามอำนาจกรรมที่ตนทำไว้ ทรงรู้การกระทำให้สิ้นกิเลส ทั้งหมด

ทางวิทยาการในบัดนี้ แสดงว่าโลกหมุนอยู่เสมอ หมุนรอบตัวเองและรอบดวงอาทิตย์ ดวงอาทิตย์เป็นแกนของสุริยจักรวาลนี้ แต่ดวงอาทิตย์เองก็หมุนรอบตัวเองอยู่ ด้วยเหมือนกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในความหมุนของโลก ลึกซึ่งเข้ามาถึงความหมุนของสัตว์โลกทุกรูปนาม ดังที่ตรัสไว้ในเรื่องวัฏฏะ (วน) หรือสังสารวัฏ (หมุนวน) คือ สัตว์โลกทุก ๆ รูปนามเวียนเกิดเวียนตายในชาติต่าง ๆ

ชีวิตในชาติหนึ่ง ๆ กับทั้งสุขทุกข์ต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะกรรมที่แต่ละตัวตนได้ ทำไว้ ฉะนั้น ตนเองจึงเป็นผู้สร้างชาติคือความเกิดและความสุขทุกข์ของตน แก่ตน หรือผู้สร้างก็คือตนเอง แต่มิได้ไปสร้างใครอื่น เพราะใครอื่นนั้น ๆ ต่างก็เป็นผู้สร้าง ตนเองด้วยกันทั้งนั้น จึงไม่มีใครเป็นผู้สร้างให้ใคร และเมื่อผู้สร้างคือตนสร้างให้เกิด ก็เป็นผู้สร้างให้ตายด้วย เพราะชีวิตที่สร้างขึ้นเป็นเช่นนี้ ทำไมผู้สร้างคือตนเองจึงสร้าง ชีวิตที่เป็นทุกข์เช่นนี้เล่า ปัญหาที่ตอบว่า สร้างขึ้นเพราะความโง่ ไม่ฉลาด คือไม่รู้ว่

การสร้างนี่ก็คือสร้างทุกชั้น ถ้าเป็นผู้ฉลาดเต็มทีก็จะไม่สร้างสิ่งที่เกิดมาต้องตาย (มีจะ)

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบว่า ผู้สร้างทุก ๆ ตัวตนหมุนเกิดหมุนทำกรรมหมุน ก่อกิเลสแล้วหมุนเกิดต่อไปใหม่เป็นวงกลม นี่คือโลกซึ่งต้องหมุนอยู่เช่นนี้ พระพุทธเจ้า ได้ทรงรู้จักโลก ทรงรู้จักผู้สร้างคือตนเอง หรือคือความโง่ของตนอันเรียกว่า “อวิชชา” อวิชชานี้เป็นหัวหน้าของกิเลสทั้งหมด ครั้นความรู้ของพระองค์เกิดสว่างโชติช่วงนี้เป็น วิชชาบริบูรณ์ ความมีดีมนอนธการ คือ อวิชชา ก็สิ้นไปทันที พระองค์จึงเป็นโลกุตตระ (อยู่เหนือโลก) เป็นผู้หยุดหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงทั้งหมด

พระพุทธเจ้าทรงถึงพร้อมด้วยวิชา คือมีความรู้บริบูรณ์ ทรงรู้ความหมุนของโลก เหตุที่ทำให้โลกหมุนและทรงรู้วิธีทำพระองค์ให้อยู่เหนือโลก เป็นผู้หยุดหมุน และทรง ดูโลกที่หมุนไปอยู่ สอนโลกที่หมุนไปอยู่ทั้งเทพและมนุษย์ให้หมุนไปในทางดี ให้เป็น ผู้สร้างที่ดีจนกว่าจะหยุดสร้างหยุดหมุน

ใครเล่าเป็นผู้มีความรู้สมบูรณ์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระพุทธเจ้าทรงมีวิชาความรู้บริบูรณ์ ทำให้ทรงสิ้นกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง บริบูรณ์ วิชา (ความรู้) ที่บริบูรณ์นี้คือที่เรียกว่าความตรัสรู้ ทรงได้เพราะทรงปฏิบัติ ถูกทางแห่งวิชา ข้อปฏิบัติของพระองค์เรียกว่า จรณะ แปลว่า ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนิน ถึงวิชาได้แก่มรรคมีองค์ ๘ มีความเห็นชอบเป็นต้น หรือได้แก่พระบารมี ๑๐ มี ทาน ศีล เป็นต้น อีกอย่างหนึ่งได้แก่ จรณะ ๑๕ คือ ถึงพร้อมด้วยศีล สวรรวมอินทรีย์ รู้ความพอดีในการกินอาหาร ประกอบความเพียรของผู้อื่นอยู่ ความเชื่อ ความละอาย แก่ใจ ความเกรงกลัวผิด ความเป็นผู้ได้ฟังมาก (คือได้รับการศึกษา) ความเพียร ความระลึกได้ ความรอบรู้ ฌานที่หนึ่ง ฌานที่สอง ฌานที่สาม ฌานที่สี่ รวมความว่า พระองค์ได้ทรงศึกษาปฏิบัติมาอย่างสมบูรณ์ในจรณธรรมดังกล่าว ทรงพบทางปฏิบัติ นั้นด้วยพระองค์เอง ทรงปฏิบัติเองจนถึงทรงประสบวิชาด้วยพระองค์เอง มีได้ทรงฟัง

ทรงศึกษามาจากใคร เมื่อได้ทรงประสพวิชาแล้ว ก็ได้ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นอย่างดี ยิ่งทุกประการ ไม่มีข้อจะพึงตำหนิได้ ดังที่ปรากฏว่าได้ทรงมีพระคุณทุกอย่างเต็มเปี่ยม จึงกล่าวได้ว่าพระองค์ได้ทรงมีความรู้และความประพฤติสมบูรณ์ทุกประการต่างจาก คณาจารย์ในภายนอกทั้งหลาย ที่ขาดทั้งความรู้และความประพฤติ ขาดความรู้ก็คือ ขาดความรู้ที่ถูกต้องซึ่งเป็นของตนเอง เพราะต้องมีผู้บอกให้และก็รู้ไปตามผู้บอกให้ และก็รู้ไปตามผู้บอก ไม่ใช่รู้ตามเป็นจริง ขาดความประพฤตินั้นก็คือขาดการปฏิบัติที่จะให้เกิดความรู้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ไม่อาจจะประสพความรู้ ทั้งไม่สามารถจะปฏิบัติตนให้สมกับที่ประกาศตนออกไปได้

ผู้ที่จะพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ ก็คือทุก ๆ คนที่ได้เรียนศึกษาและปฏิบัติซึ่ง มีใจไม่ลำเอียง มุ่งแต่จะพบทางที่ถูก บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ ทุกกาลสมัยจะเป็น ผู้พิสูจน์ทุก ๆ สิ่งที่ได้เรียนรู้ศึกษาและปฏิบัติ ว่าจริง ไม่จริง หรือถูกผิดอย่างไร เว้นไว้แต่ไม่พูดหรือช่วยกลบเกลื่อนด้วยโวหาร

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ทันทานต่อการพิสูจน์ของนักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย แต่ข้อสำคัญต้องพิสูจน์ด้วยการเรียนการศึกษา หรือการปฏิบัติให้รู้พระธรรมของพระองค์ อย่างพิสูจน์ด้วยความไม่รู้ และเมื่อยิ่งพิสูจน์ด้วยความรู้ดังกล่าว ก็ยิ่งจะเห็นว่าพระองค์ เป็น “วิชชาจรณสมปนฺโน” ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะอย่างล้ำเลิศ

ใครเล่าเป็นผู้มีวิชาและจรณะสมบูรณ์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สุคติ ไปดีแล้ว

“สุคติ ไปดีแล้ว” เป็นพระนามแสดงพระพุทธรูปคุณอีกบทหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็น “สุคติ” จริง ใคร ๆ เมื่อได้ศึกษาพระพุทธประวัติแล้วก็เห็นได้ชัดในทุก ๆ ด้าน จำเดิมแต่ประสูติ พระองค์ได้ประสูติชาติยราชสกุลที่ประชาชนเคารพยกย่องนับถือ ทรงได้รับการบำรุงเลี้ยงและการศึกษาอบรมเป็นอย่างดี เมื่อทรงเจริญเป็นพระยุพราช ก็ได้ทรงอภิเษกกับพระชายา ทรงบริบูรณ์ด้วยความสุขทุกประการ ทรงมีพระโอรส เป็นอันทรงถึงความเต็มสุขทุกประการในฆราวาสวัย ชื่อว่าได้ทรงเป็นสุคติโดยลำดับ ไม่ปรากฏว่าศาสตราหรือคณาจารย์คนไหนมีประวัติเบื้องต้นงามเหมือนพระองค์.

ยิ่งกว่านั้น พระองค์ยังได้ทรงปรารถนาความทุกข์ของโลก ทรงสละโลกียสุขต่าง ๆ เสด็จออกทรงผนวช ทรงปฏิบัติแสวงหาทางพ้นทุกข์ด้วยวิธีต่าง ๆ ทรงสละทางที่ผิดแม้จะมีคนเป็นอันมากนิยม ทรงเลือกดำเนินไปในทางที่ถูก แม้จะไม่มีคนอื่นนิยมเลย ในที่สุดก็ทรงดำเนินทางปฏิบัติไปแต่พระองค์เดียว จึงได้ตรัสรู้พระธรรมด้วยพระองค์เอง ชื่อว่าได้ทรงเป็นสุคติยิ่งขึ้นอีกยิ่งขึ้นอีก ไม่ปรากฏว่าศาสตราหรือคณาจารย์คนไหนได้ตรัสรู้ด้วยตนเองเหมือนพระพุทธเจ้า เพราะต้องอ้างว่าฟังคำสอนสั่งมาจากที่อื่นทั้งนั้น ซึ่งไม่มีคนอื่นอาจจะรู้เห็นด้วยได้.

นอกจากนี้เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ยังได้มีพระกรุณาแก่โลก เสด็จไปทรงสั่งสอน ตั้งพระพุทธศาสนา มีพุทธบริษัทเป็นหลักฐานมั่นคงขึ้นในโลก ไม่มีใครจะ

ขัดขวางทำอันตรายได้ ครั้นทรงปฏิบัติพุทธกิจสำเร็จตั้งที่ทรงอธิษฐานพระทัยไว้แล้ว จึงเสด็จปรินิพพานชื่อว่าได้ทรงเป็นสุขอย่างยิ่งอีกส่วนหนึ่ง ไม่ปรากฏว่าศาสดาหรือคณาจารย์คนไหนประกาศศาสนาได้ตลอดอย่างงดงาม และเกิดความสวัสดิแก่ทุก ๆ ฝ่ายเหมือนพระพุทธเจ้า

อนึ่ง โดยพระรูปกาย ก็มีพระรูปกายงดงามบริบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษตามตำรามหาบุรุษลักษณะ มีพระพลานามัยแข็งแรง จะเห็นได้จากการทรงบำเพ็ญทุกขกิริยา และการเสด็จพระพุทธดำเนินด้วยพระบาทเที่ยวโปรดโลกจนกระทั่งในวันสุดท้าย มีพระชนมายุผ่านมาจนถึงปัจฉิมวัย โดยพระธรรมกาย ก็มีหมู่แห่งพระธรรมประชุมอยู่บริบูรณ์ พระองค์จึงทรงมีพระรูปกายและพระธรรมกายบริบูรณ์เสด็จไปดีในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ.

ใครเล่าเป็นผู้ไปดีทุกอย่าง เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นสุขได้อย่างเลิศล้ำ

โลก

๑

โลกคือพิภพนี้ ตามภูมิศาสตร์ มีมหาสมุทรและมีทวีปต่าง ๆ แบ่งออกเป็นประเทศใหญ่เล็กมากมาย ในบัดนี้มีแผนที่โลกบอกได้อย่างละเอียด ทั้งมียานพาหนะสำหรับไปได้รอบโลกในเวลาอันรวดเร็ว เมื่อมองขึ้นไปจากโลกนี้ยังได้เห็นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ อีกนับไม่ถ้วน ในห้วงนภากาศ วิทยาการในบัดนี้แสดงว่าดวงดาวที่ไม่มีแสงกะพริบเป็นดวงอาทิตย์ดวงหนึ่ง ๆ ต่างมีดวงดาวที่ไม่มีแสงในตัวเองเป็นบริวารอยู่เป็นกลุ่ม ๆ เหมือนเช่นกลุ่มโลกของเราเนี่ย กลุ่มโลกดังกล่าวนี้มีมากมายนับไม่ถ้วน ในหนังสือทางพุทธศาสนามีกล่าวไว้ว่ามีหลายแสนโกฏิจักรวาล นำอัสจรรย์ที่ท่านมีความรู้อย่างถูกต้อง นำหน้าความรู้ของคนทั่วไป ในเวลานั้นเพราะข้อที่สอนกันในสมัยนั้นและในสมัยก่อนต่อมาก็ยังมีหลักฐานเหลืออยู่ มีแต่เล่าเรื่องโลกแตกต่างไปจากวิทยาการในปัจจุบัน กลุ่มดาวที่เป็นโลก รวมทั้งโลกที่เราได้อาศัยอยู่นี้ด้วย อันมีจำนวนนับไม่ถ้วนหลายแสนโกฏิตั้งกล่าวนั้น เรียกว่าโอกาสโลก โลกคือโอกาส คำว่าโอกาส แปลว่าสิ่งที่ไถหรือขีดลงให้เป็นรอยได้ คือพิภพในส่วนที่เป็นวัตถุก่อนนมหีมา คำว่าโอกาสนี้จึงตรงกันข้ามกับคำว่าอากาศ ซึ่งแปลว่าที่อันไถหรือขีดเป็นรอยไม่ได้ หมายถึงช่องว่าง อากาศคือช่องว่างนี้ ทางพระพุทธศาสนา แสดงว่าอนนุตฺ อากาศ แปลว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะไม่ปรากฏว่ามีขอบเขตแต่ไหนโดยรอบ ซึ่งก็ตรงกับวิทยาการในปัจจุบัน ส่วนโอกาสโลกซึ่งเป็นวัตถุก่อนนมหีมาเช่นโลกของเราเนี่ย ทางพระพุทธศาสนาแสดงโดยส่วนรวมว่าประกอบขึ้นด้วยธาตุคือธาตุที่แน่นแข็ง

เรียกว่าปฐวีธาตุ ธาตุที่เอิบอาบ เรียกว่าอาโปธาตุ ธาตุที่อบอุ่นเรียกว่าเตโชธาตุ ธาตุที่เคลื่อนที่พัดไหว เรียกว่าวาโยธาตุ และส่วนที่เป็นช่องว่างอยู่ในระหว่างธาตุทั้งหลายดังกล่าวเรียกว่าอากาศธาตุ คำว่าธาตุ หมายถึงส่วนประกอบที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ดังกล่าวนั้นก็ได้ หมายถึงต้นเดิมของส่วนประกอบเหล่านั้นก็ได้ เมื่อมีเหตุปัจจัยธาตุต่าง ๆ ก็มาประกอบกันเป็นโลกนี้ แม้โลกอื่นก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้นโลกทุก ๆ โลก ทางพระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นสังขาร คือส่วนผสมเช่นเดียวกับผลไม้เล็ก ๆ ผลหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นและเป็นไปตามปัจจัย และต้องเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ (เครื่องกำหนด ๓ อย่าง) คือ ความไม่เที่ยง ๑ ความเป็นทุกข์คือเป็นอยู่ไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง ๑ ความเป็นของไม่ใช่อัตถ์ตนเพราะแยกย่อยออกไปได้จนละเอียดที่สุด ๑ พระพุทธเจ้าได้ทรงรู้โลกตามความเป็นจริงซึ่งยืนยันถูกต้องอยู่ทุกกาลสมัย เพราะเหตุนี้จึงได้พระนามว่า โลกวิทู ผู้รู้โลก

ใครเล่าเป็นผู้รู้โลกเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

สรรพสังขารคือสิ่งทั้งปวงบรรดาที่มีอยู่ในโลกพิภพ บ้างมีชีวิต บ้างไม่มีชีวิต บ้างมีใจครอง บ้างไม่มีใจครอง แต่ในที่นี้ยังไม่หมายถึงจิตใจ หมายถึงแต่ส่วนที่เป็นรูปวัตถุ ทางพระพุทธศาสนาแสดงว่าทุกสิ่งทุกชนิดเกิดขึ้นจากการประชุมของธาตุต่าง ๆ ซึ่งมาปรุงแต่งขึ้นตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ เหตุปัจจัยดังกล่าวนี้เองเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นธรรมชาติก็มี เป็นบุคคลและสัตว์เดรัจฉานก็มี หรือประกอบกันทั้งสองฝ่ายก็มี ผู้สร้างที่เป็นธรรมชาตินั้นก็ได้แก่ธรรมชาติต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเป็นดิน ไฟ ลม หรือหนาว ร้อน เป็นต้น (ดังที่วิทยาการในบัดนี้ได้แสดงไว้) ผู้สร้างที่เป็นบุคคลหรือสัตว์นั้น ก็เช่นสร้างบ้านเรือน นกสร้างรัง ปลาสร้างจอมปลวก เป็นต้น ทั้งสองฝ่ายรวมกันนั้นเช่นกำเนิดของกายมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั้งหลายต้องมีพ่อแม่และกระบวนการของธรรมชาติประกอบกัน กำเนิดของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมเป็นไปตามพีชพันธุ์ สัตว์เดรัจฉานทุกชนิด เมื่อเกิดขึ้นก็มีรูปลักษณะตามประเภทพีชพันธุ์แต่ละอย่าง

พระอาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์กว่า ๑๐๐๐ ปีมาแล้ว ได้แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธาตุต่าง ๆ ที่มาประกอบกันเป็นสรรพสังขารคือ ทุก ๆ สิ่งในโลกพร้อมทั้งเหตุปัจจัย แต่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมคำสั่งสอน ฐานะที่เป็นพระศาสดา ผู้ประกาศพระศาสนา ไม่ใช่ในฐานะเป็นอาจารย์ผู้แสดงธรรมวินัยา ชีววิทยา หรือวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ จึงได้ทรงแสดงในแง่พระศาสนาเท่านั้น ประมวลกล่าวว่า สรรพสังขารเหล่านั้นเรียกว่าสังขารโลก ประกอบขึ้นด้วยธาตุต่าง ๆ จากโอกาสโลก ตามเหตุปัจจัยตกอยู่ในอำนาจของไตรลักษณ์เช่นเดียวกัน คือไม่เที่ยง ไม่คงทน ต้องเปลี่ยนแปลงไป (แม้ในทางวิวัฒนาการ) มิใช่สิ่งมีความเป็นตัวตนคงอยู่เป็นรูปวัตถุ นั้น ๆ ตลอดนิรันดร เพราะในที่สุดก็ต้องแตกสลาย ธาตุต่าง ๆ ที่มาประกอบเข้าซึ่งแยกมาจากโอกาสโลก ก็กลับไปรวมกับโอกาสโลกตามเดิม และเมื่อมีเหตุปัจจัยขึ้นอีกก็แยกมาประกอบกันเป็นสังขาร หรือสิ่งต่าง ๆ ขึ้นใหม่แล้วก็สลายไปอีก ธาตุต่าง ๆ ที่มาประกอบกันเป็นสังขาร เมื่อหมายถึงส่วนที่เป็นต้นเดิมจึงเป็นของที่ไม่ดับศูนย์หรือบกพร่องไปข้างไหน ส่วนสรรพสังขารที่รวมเรียกว่าสังขารโลกทุก ๆ อย่างทั้งที่เป็นของมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งเป็นประเภทที่มีใจครอง ทั้งประเภทที่ไม่มีใจครอง หรือทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ล้วนต้องเกิดดับเหมือนกันหมด

แม้เพราะเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้พระนามว่า โลกวิทู แปลว่า ผู้รู้โลก คือได้ตรัสรู้สังขารโลก ทั้งหลายตามความเป็นจริง ใครเล่าเป็นผู้รู้โลกโดยถูกต้อง ยืนยันอยู่ทุกกาลสมัย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๓

โอกาสโลก คือโลกพิภพอันมหึมา เป็นที่รวมและเป็นที่เกิดแห่งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทุก ๆ สิ่งทั้งเล็กและใหญ่ เรียกว่าสังขารโลก อันหนึ่ง ๆ โลกที่ลึกซึ้งอีกอย่างหนึ่งคือสัตว์โลก อันหมายถึงความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ทั้งหมด กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือภาวะแห่งจิตใจซึ่งเป็นหัวใจของโลกทั้งหมด ภาวะของจิตใจนี้มีไร่ร่างกาย ร่างกายจัดเป็นสังขารโลกซึ่งมีความเป็นไปดังเช่นที่แสดงไว้ในหลักชีววิทยา ส่วนภาวะแห่งจิตใจซึ่งยังตกอยู่ในอำนาจความดึงดูดของโลกจัดเป็นสัตว์โลก

ฉะนั้น มติทางพระพุทธศาสนาจึงแยกร่างกายและจิตใจออกเป็นคนละส่วน และจัดเข้าประเภทของโลกที่ต่างกัน.

ในปัจจุบันนี้ได้มีนักศึกษาค้นคว้ามิใช่น้อย ไม่เชื่อว่ามีจิตใจอีกส่วนหนึ่งจากร่างกาย เพราะเห็นว่าที่เรียกว่าจิตใจนั้นคือมันสมอง (Brain) หรือมันสมองนี้เองทำหน้าที่เป็นจิตใจ (Mind) แต่ในสมัยที่คิดสร้างอิเล็กทรอนิกส์เบรน (Electronic Brain) ขึ้นใช้ได้ ก็ได้นักคิดค้นอีกไม่น้อยเห็นว่ามันสมองในร่างกายของบุคคลจะต้องมี Man คือบุคคลอะไรอีกคนหนึ่งเป็นผู้ใช้ อันที่จริงในศาสนาเกือบทุกศาสนาได้แสดงการเกิดหลังจากการตาย และเรียกสิ่งที่เป็นไปเกิดต่าง ๆ กัน เช่น Soul หรืออาตมัน เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่ร่างกาย ส่วนทางพระพุทธศาสนานั้นได้แสดงการเวียนเกิดในชาติต่าง ๆ ของสัตว์ทั้งปวง และแสดงว่าความเวียนเกิดไปในชาติที่ดีหรือเลว มีสุขหรือมีทุกข์เป็นต้น เป็นไปตามกรรมที่ทุก ๆ สัตว์บุคคลทำไว้ จนกว่าจะสิ้นกิเลสจึงสิ้นการเวียนเกิด แต่การสิ้นกิเลสนั้นไม่ใช่เกิดขึ้นเอง ต้องเกิดจากการปฏิบัติในมรรคมีองค์แปดประการ มีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้น กล่าวโดยย่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ทุก ๆ คน เว้นจากการทำชั่ว แต่ให้ทำกุศลคือความดี และให้ชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ถึงยังจะเป็นสัตว์โลกที่แปลว่าผู้ที่ยังข้องเกี่ยว ก็ย่อมจะเป็นบุญสัตว์ คือข้องเกี่ยวอยู่ในความดี เมื่อข้องเกี่ยวในความดีโดยมากก็จะพากันอยู่เป็นสุข ส่วนที่พากันเป็นทุกข์อยู่โดยมากทุกวันนี้ ก็เพราะพากันเป็นปาลสัตว์ คือข้องเกี่ยวในความชั่ว ยิ่งมีความรู้มากก็ยิ่งจะพากันทำลายโลกได้มากจนถึงอาจเป็นโลกาวินาศก็ได้.

พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติพระองค์เองในเบื้องต้นให้พ้นจากความเป็นปาลสัตว์ (ข้องอยู่ในบาป) มาเป็นบุญสัตว์ (ข้องอยู่ในบุญ) เป็นโพธิสัตว์ (ข้องอยู่ในความรู้) จนถึงเป็นพระพุทธะ (ผู้รู้แล้วบริบูรณ์) พ้นจากความเกี่ยวข้องทั้งหมด จึงทรงเป็นผู้รู้โลกซึ่งไม่ติดข้องอยู่ในโลกทุกประเภททุกชนิด จึงได้พระนามว่าโลกวิทู (ผู้รู้โลก).

ใครเล่าเป็นผู้รู้โลกเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

โลกวิทู

ประวัติศาสตร์ได้สอนให้รู้ว่าความเกิด ความเจริญ และความเสื่อมของชาติและบุคคลต่าง ๆ ในอดีตที่สืบมาจนถึงปัจจุบัน คราวนี้กลับมานึกถึงประวัติชีวิต ทุก ๆ คน มีชีวิตดำเนินมาถึงปัจจุบันเหมือนหนึ่งได้ยืนอยู่ในจุดปัจจุบันของชีวิต เมื่อระลึกย้อนไปในอดีตก็จะเห็นว่าชีวิตได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ถ้าเป็นเด็กก็อาจจะยังผ่านมาน้อยเพราะเป็นระยะตั้งต้น ซึ่งกำลังจะเริ่มเจริญ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ย่อมจะต้องผ่านมามาก เหตุการณ์เหล่านี้เมื่อสรุปลงแล้วก็ได้แก่โลกธรรม (ธรรมคือเรื่องสำหรับโลก) ต่าง ๆ ได้แก่ ลาภ ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ โลกธรรมเหล่านี้ เป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนาก็มี ไม่น่าปรารถนาก็มี แต่ทุก ๆ คนก็ต้องประสบมาโดยลำดับ แม้ในชีวิตปัจจุบันทุก ๆ คนก็กำลังประสบอยู่ คือกำลังประสบในส่วนได้ (ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข) บ้าง ในส่วนเสีย (ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์) บ้าง ในชีวิตอนาคตก็ต้องประสบเช่นเดียวกัน ฉะนั้นทุก ๆ คนจึงขม่อมองส่องใสบ้าง เศร้าหมองบ้าง อยู่ตลอดไป และบางคนเมื่อได้หรือเมื่อขึ้นก็มัวเมา โลดขิ้นไปอย่างลืมหูลืมตา เมื่อเสียหรือเมื่อตกก็เหมือนตกเหว คือรู้สึกว่ตกเอาจริง ๆ ถึงตายหรือเกือบตาย นึกถึงคนไข้ พรอทหลุดขึ้นฉูดลงแสดงว่าไข้หนักน่าอันตราย คนที่มีจิตใจขิ้นลงเพราะโลกธรรมก็เช่นเดียวกัน เว้นไว้แต่ผู้ที่ได้สดับธรรมของพระพุทธเจ้า และรักษาจิตใจไว้ได้ไม่ให้หวั่นไหวไปตามโลกธรรมจนเกินสมควร ถึงจะหวั่นไหวไปบ้างเหมือนอย่างเป็นไข้ธรรมดา ก็ยังไม่เป็นไร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้โลกธรรมคือเรื่องของโลกตามเป็นจริง ว่าเป็นสิ่งที่พึงเกิดแก่บุคคลทุกถ้วนหน้า แม้พระอรหันต์ก็ไม่พ้นไปจากโลกธรรม ดังเช่นพระพุทธองค์เอง บางคราวก็ถูกพวกมิถุนาภิวัตน์คิดว่ากล่าวหาต่าง ๆ แต่พระพุทธองค์ได้ทรงเห็นตระหนักในความเป็นจริงของโลกธรรมว่าล้วนเป็นเรื่องที่ไม่เที่ยงไม่ยั่งยืนมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา จึงไม่ทรงข้องติดอยู่ในโลกธรรมทุกอย่าง และโลกธรรมทุกอย่างก็ไม่ครอบงำพระทัยพระองค์ได้ และโลกธรรมทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ทั้งทรงสั่งสอนให้ทุก ๆ คนทราบตระหนักว่า เรื่องทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ทั้งที่น่าปรารถนา และไม่น่าปรารถนาเป็นโลกธรรม ซึ่งอาจครอบงำใจของคนเขลา เพราะทำให้ฉูดขึ้นฉูดลง ผลก็คือต้องเสียหายเพราะโลกธรรมทั้งขึ้นทั้งลง แต่ไม่อาจครอบงำใจของผู้มีสติรู้เห็นตามเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้พระนามว่าโลกวิทู (ผู้รู้โลก)

ใครเล่าเป็นผู้รู้โลกจนถึงอยู่เหนือโลก พ้นจากอำนาจของโลก เหมือนพระพุทธเจ้า

ฝึกคนที่ควรฝึก

ผู้ที่ได้อ่านพระประวัติของพระพุทธเจ้าจะได้พบว่า ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงเผชิญกับบุคคลตลอดถึงสัตว์เดรัจฉานที่ดูร้ายมากครั้งในทางตรงกันข้าม ก็ได้ทรงเผชิญกับบุคคลชั้นหัวหน้า เช่นพระราชาของแคว้นต่าง ๆ และบรรดาคณาจารย์เจ้าลัทธิ กับบุคคลผู้คงแก่เรียนอีกมากมาย บุคคลเหล่านี้มักเป็นผู้มีทิฐิมานะแรงกล้า มีจิตใจแข็งกร้าวไม่ยอมลงแก่ใครโดยง่าย แต่พระพุทธองค์ได้ทรงสามารถฝึกบุคคลเหล่านั้นได้ คือทรงสามารถอบรมให้บุคคลเหล่านั้น หันเข้ามารับนับถือปฏิบัติพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างนายหัตถาจารย์หรืออัสสาจารย์ฝึกช้างฝึกม้าที่มีพยศร้ายให้เรียบร้อย และให้ทำได้ในสิ่งที่ประสงค์ มีตัวอย่าง เช่นในครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ได้เสด็จไปโปรดองคุลิมาลโจร ซึ่งดูร้ายเป็นที่หวาดกลัวกลัวทั่วไป องคุลิมาลโจร ได้ไล่ติดตามพระองค์ เมื่อติดตามไม่ทัน ก็ร้องบอกให้พระองค์หยุด พระองค์ได้ตรัสตอบว่า พระองค์ได้หยุดแล้ว องคุลิมาลโจรต่างหากยังไม่หยุด เมื่อองคุลิมาลโจรได้ทราบความหมายแห่งพระพุทธดำรัสว่า พระองค์ทรงหยุดปาณาติบาตคือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่องคุลิมาลยังไม่หยุด ก็เกิดสติได้คิดขึ้นทันที และขอนับถือพระองค์เป็นศาสดาตั้งแต่นั้น

ฟังดูก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือเป็นเรื่องบังเอิญ แต่หาใช่เป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธองค์ได้ทรงมีพระญาณและอานุภาพจิตแรงกล้า ได้ทรงทราบถึงลักษณะที่แท้ขององคุลิมาล ว่าเป็นบุคคลที่พึงฝึกได้ เพราะองคุลิมาลมีลักษณะเป็น

นักศึกษามีไข้เป็นผู้ร้าย แต่เพราะถูกอาจารย์แนะนำให้ฆ่าคนเพื่อจะประสบความสำเร็จวิชาให้ องคุลิมาลมีความเชื่อในอาจารย์และต้องการความสำเร็จวิชา จึงได้ไปเที่ยวฆ่ามนุษย์เพื่อให้ครบจำนวนตามที่อาจารย์สั่ง

แม้เช่นนี้ เว้นจากพระพุทธองค์ก็ไม่มีใครที่จะฝึกองคุลิมาลให้กลับเป็นพระขึ้นได้ องคุลิมาลโง่จากกลายเป็นคนที่เสียไปเลย พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้ที่สามารถฝึกบุคคลที่ควรฝึกให้เป็นคนดี จนถึงให้เป็นพระอรหันต์บุคคลมากมาย เว้นแต่บุคคลบางจำพวกที่ไม่ควรจะฝึก เช่นคนมีจนาทิฎฐิที่เห็นดิ่งผิดลงไปจริง ๆ ฉะนั้น จึงได้พระนามว่า อนุตตโร ปุริสทมุสสารติ เป็นสารถิฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

ใครเล่า เป็นผู้ฝึกคนได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ

ครั้งหนึ่ง นายสารถิฝึกม้าชื่อเกสี เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ตรัสถามถึงวิธีฝึกม้า นายเกสีได้กราบทูลว่าเขาได้ฝึกม้าที่ควรฝึก ด้วยวิธีที่ละเอียดบ้าง หยาดบ้าง ทั้งสองอย่างบ้าง เมื่อฝึกทุก ๆ วิธีแล้วยังไม่สำเร็จ เขาก็ขาม้านั้นเสียเพื่อมิให้เสียชื่อตระกูลอาจารย์ เขาได้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าบ้างว่า พระองค์ได้ทรงฝึกคนอย่างไร

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ได้ทรงฝึกคนที่ควรฝึกด้วยวิธีที่ละเอียดบ้าง หยาดบ้าง ทั้งสองอย่างบ้างเช่นเดียวกัน ทรงฝึกด้วยวิธีที่ละเอียดนั้น คือทรงแสดงสุจริต (ความประพฤติดี) และผลของสุจริต ทางกาย วาจา ใจ มีประการต่าง ๆ เช่นคนเป็นเทพก็ด้วยอำนาจสุจริต เป็นมนุษย์ก็ด้วยอำนาจสุจริต ทรงฝึกด้วยวิธีที่หยาดนั้นคือ ทรงแสดงทุจริต (ความประพฤติชั่ว) และผลของทุจริต ทางกาย วาจา ใจ เช่นว่า คนเป็นสัตว์นรกก็ด้วยอำนาจทุจริต เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นเปรตก็ด้วยอำนาจทุจริต ทรงฝึกด้วยวิธีทั้งสองอย่างนั้น คือทรงแสดงสุจริต ทุจริต และผลของสุจริตทุจริตเช่นนั้นทั้งสองอย่าง เมื่อทรงฝึกทุกวิธีแล้วไม่ได้ผล ก็ทรงขาม้านั้นเสีย นายเกสีกราบทูลถามว่า พระพุทธองค์ไม่ทรงทำปาณาติบาต ไฉนจึงทรงขาม้านั้นเสีย พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า ไม่ทรงทำปาณาติบาตจริง แต่เมื่อผู้ใดทรงฝึกทุก ๆ วิธีไม่ได้ผลแล้วก็ไม่ทรงว่ากล่าวสั่งสอนผู้นั้น ทั้งเพื่อนสหพรหมจารี (ผู้ประพฤติธรรมร่วมกัน) ซึ่งเป็นผู้รู้ก็ไม่ว่ากล่าวตักเตือนเช่นเดียวกัน ข้อนี้ชื่อว่า การขาม้าอย่างร้ายแรงในอริยวินัย

นายเกสได้ฟังก็มีความเลื่อมใส กล่าววาจาถึงพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เป็น
สรณะ ทั้งแสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต

เรื่องนี้แสดงถึงวิธีฝึกคนของพระพุทธเจ้า ว่าทรงฝึกแต่คนที่ควรจะฝึกได้ คือ
คนที่มุ่งจะรู้เหตุผล และถือเอาเหตุผลตามเป็นจริง ถ้าไม่มุ่งจะรู้และไม่มุ่งจะถือเอาหรือ
ไม่มุ่งจะรับ ก็ไม่ได้ประโยชน์ เหมือนอย่างการบริโภคอาหาร แม้จะมีผู้นำอาหาร
มาป้อนให้ถึงปาก ถ้าใครไม่อ้าปากรับอาหารและบริโภค ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ บุคคล
เช่นนี้เรียกว่าผู้ไม่ควรฝึก ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงสั่งสอน ชื่อว่าเป็นผู้ที่ถูกฆ่าเสียแล้ว
ในอริยวินัย เท่ากับเป็นผู้ตายทั้งเป็น คือตายจากคุณงามความดี ส่วนผู้ที่ตั้งใจฟัง
เพื่อศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตั้งใจคิดให้รู้เหตุผล และตั้งใจปฏิบัติตามเหตุผล
ที่ตนเองพิสูจน์แล้ว ชื่อว่าเป็นคนควรฝึกทุกคน และพระพุทธเจ้าก็ชื่อว่าได้ทรงเป็น
ผู้ฝึกบุคคลเช่นนี้ทุกคนแม้ในบัดนี้

ใครเล่าเป็นผู้ฝึกคนเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า สมแก่พระเกียรติคุณว่า
อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ เป็นสารถิฝึกคนทีควรฝึกอย่างเยี่ยม เพราะฝึกคนให้เป็น
อริยบุคคลได้

สัตถา เทวมนุสสานัง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมด้วยพระปัญญาของพระองค์เอง มิได้ทรงฟังพระธรรมมาจากใคร จะเป็นมนุษย์หรือเทพองค์ไหน ๆ ก็ตาม จึงได้พระนามว่า พระพุทธะ ที่แปลว่า ผู้ตรัสรู้ เราเรียกกันว่าพระพุทธเจ้า และความตรัสรู้ของพระองค์ ทำให้ทรงสิ้นความผูกพันกับทุก ๆ สิ่ง พระองค์จึงไม่ทรงผูกพันอยู่กับเทพหรือมนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่งทั้งสิ้น และทรงแสดงธรรมสั่งสอนให้ทุก ๆ คนละความชั่ว ทำความดี และชำระจิตใจของคนให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความผูกพันต่าง ๆ ทรงเป็นศาสดาสั่งสอนเทพและมนุษย์ ซึ่งมีความหมายว่าทรงเป็นพระบรมครูของเทพและของมนุษย์ทุกชั้นทุกคน อีกอย่างหนึ่ง หมายความว่าทรงเป็นพระบรมครู สอนให้ผู้ฟังเป็นมนุษย์และเป็นเทพได้ด้วย คือทรงทราบมนุษยธรรมและเทวธรรม ทรงแสดงธรรมดังกล่าวสั่งสอนเมื่อใครปฏิบัติในมนุษยธรรม เช่น มีศีลห้า มีhiri (ความละอาย รังเกียจความชั่ว) โอตตปปะ (ความเกรงกลัวความชั่ว) พอสมควร ก็ชื่อว่าเป็นมนุษย์โดยธรรม และจะเป็นมนุษย์อีกต่อไป ใครปฏิบัติในเทวธรรมคือธรรมดังกล่าวนั้น สูงขึ้นจนเป็นคนสะอาดกาย สะอาดวาจา สะอาดใจ ก็ชื่อว่าเป็นเทพโดยธรรม และจะเป็นเทพอีกต่อไป ใครปฏิบัติในธรรมดังกล่าวสูงขึ้นไปอีกจนจิตใจบริสุทธิ์จากกิเลส ก็จะเป็นวิสุทธิเทพ สูงกว่าเทพอื่น ๆ ทั้งหมด ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้พระนามว่า สัตถา เทวมนุสสานัง เป็นศาสดาของเทพและมนุษย์ทั้งหลาย

ยังไม่ปรากฏว่ามีศาสดาผู้ใด เป็นศาสดาของเทพและมนุษย์ทั้งหมด เพราะโดยมากอ้างว่าเป็นผู้ฟังคำสั่งจากเทพมาแสดงแก่มนุษย์ จึงต้องมีข้อผูกพันอยู่กับเทพ ซึ่งเป็นผู้สั่ง ต้องเป็นผู้ขึ้นสังกัดอยู่ (Subject) กับเทพผู้สั่งนั้น ลัทธิปฏิบัติดังกล่าว จึงเป็นรีลียัน (Religion) ส่วนพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระธรรมโดยไม่มีข้อผูกพันให้ใครต้องขึ้นอยู่ในความดลบันดาลของพระองค์ หรือของเทพ หรือมนุษย์ใด ๆ ทั้งหมด เพราะพระองค์ไม่ได้ทรงฟังคำสั่งมาจากใคร ไม่ทรงมีพันธะอยู่กับอะไร และทรงสั่งสอนให้ทุกคนสิ้นความผูกพัน ชั้นแรกก็ให้สิ้นความผูกพันกับความชั่วที่ตัวเอง จนถึงให้สิ้นความผูกพันทุก ๆ อย่าง คำสั่งสอนของพระองค์จึงไม่เป็นรีลียัน แต่เป็นศาสนา (คำสั่งสอน) ที่บริสุทธิ์

กล่าวได้ว่า พระองค์เป็นมนุษย์ซึ่งเป็นศาสดาคนแรก ที่ประกาศอิสรภาพต่อลัทธิเทพเจ้า และแทนที่จะเป็นศิษย์ กลับทรงเป็นศาสดาของเทพและมนุษย์ทั้งหมด

ใครเล่าเป็นศาสดาที่เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พุทธโธ

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความรู้ เพราะได้ทรงมีความรู้บริบูรณ์ คำว่าตื่นในที่นี้ มีความหมายว่าหายหลง ตรงกันข้ามกับความหลับซึ่งหมายความว่า ความหลง คนโดยมากยังมีความหลง บางทีก็หลงมากจนไม่รู้ความจริงอะไรเลย เหมือนอย่างนอนหลับสนิท บางคนก็รู้อะไรอยู่บ้าง แต่ก็รู้อยู่ในความหลง เหมือนอย่าง คนนอนหลับฝันเห็น บางคนมีความรู้จริงจนหายหลง เหมือนอย่างตื่นขึ้นจากหลับแล้ว คนที่หลงต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ คือหลงเข้าใจผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพราะขาดสติระมัดระวัง ใจและขาดปัญญาพิจารณา

พระพุทธเจ้าทรงมีสติปัญญาบริบูรณ์ ทำให้สิ้นความหลงในทุก ๆ สิ่ง ทรงเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความรู้เสมอ ไม่มีอะไรมาบังหรือมาทำให้ทรงหลับไหลไปได้ แม้ในเรื่อง เล็กน้อย ดังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์ประทับอยู่ในบุพพารามกรุงสรวดีที พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าไปเฝ้า ในขณะที่กำลังประทับอยู่นั้น ได้มีนักบวชห้า จำพวก จำพวกละเจ็ดคน มีร่างกายรุงรังสกปรก หอบหิ้วบริขารต่าง ๆ ตามลัทธิ ของตน เดินผ่านไปในที่ที่ไม่ไกล พระราชาทอดพระเนตรเห็น ได้เสด็จลุกขึ้นจากที่ ประทับ ทรงทำพระภุษาเฉวียงพระอังสะเบื้องซ้าย คุกพระชาน (เข่า) เบื้องขวาลง ณ พื้นดิน ทรงพนมพระราชหัตถ์ไปทางนักบวชเหล่านั้น ตรัสประกาศพระนามของพระองค์ ขึ้นสามครั้ง ครั้นแล้วพระราชาได้เสด็จกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า นักบวช เหล่านี้เป็นพระอรหันต์ หรือบรรลुพระอรหัตตมรรคบ้างเป็นแน่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ข้อนี้ผู้เป็นคฤหัสถ์รู้ได้ยาก ศิลปพึงรู้กันได้ด้วยอยู่ร่วมกัน ความสะอาดพึงรู้กันได้ด้วย
กิจการที่ทำ กำลังพึงรู้กันได้ในเวลาอันตรง ปัญญาพึงรู้กันได้ด้วยสนทนากัน แต่ทั้ง
๔ ประการนี้ ก็พึงรู้กันได้ด้วยเวลานานมิใช่เล็กน้อย และผู้ที่มีมนสิการใคร่ครวญและ
มีปัญญาเท่านั้นพึงรู้ได้ ไม่มีมนสิการ ไม่มีปัญญา ก็ไม่รู้ ครั้นได้ทรงสดับพุทธดำรัส
ดังนี้ พระราชาได้ทรงรู้สึกอัศจรรย์ในพระราชหฤทัย จึงได้กราบทูลสรรเสริญว่า
พระพุทธเจ้าได้ตรัสดีถูกต้องอย่างน่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี เพราะเวลานักบวชเหล่านั้น คือ
จารบุรุษของพระองค์เองที่ทรงส่งไปยังหัวเมืองก่อนแล้ว พระองค์จักเสด็จตามไป
ภายหลัง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรุปเรื่องเข้าหาเหตุผลตามเป็นจริง จึงถูกต้องกับความ
จริงของเรื่อง ควรเป็นตัวอย่างของการพูดที่จะรับรองหรือปฏิเสธอะไรทั่วไป เพราะ
เมื่อพิจารณาพูดให้ชอบด้วยเหตุผลตามเป็นจริง ไม่หลงเชื่อไปตามอาการที่ปรากฏ
ซึ่งโดยที่แท้เป็นมายาหรือเป็นการแก่งแย่งขึ้นโอกาสที่จะผิดพลาดก็ยาก

ใครเล่า เป็นพุทโธ คือผู้รู้จันต้นจากความหลับหลง หรือเป็นผู้ตื่นด้วยความรู้
เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ภควา

๑

ผู้ที่สนใจในพระพุทธศาสนา โดยมากคงเคยได้ยินคำว่า ‘พระผู้มีพระภาคเจ้า’ ซึ่งเป็นคำเรียกพระนามของพระพุทธเจ้า คำนี้มาจากศัพท์ว่า ‘ภควา’ เป็นคำเรียก ฤๅษี หรือนักพรต ซึ่งเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุดมาเก่าก่อนที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลกและมหาชนได้เรียกพระพุทธเจ้าด้วยพระนามนี้

คำว่า ‘ภควา’ นี้ มีความหมายหลายอย่าง อย่างหนึ่งว่า ‘ผู้มีโชค’ แต่ไม่ได้มีความหมายอย่างที่เข้าใจกันโดยมาก ดังที่เมื่อใครได้รับผลดีต่าง ๆ เมื่อเข้าใจกันได้โดยบังเอิญ หรือโดยประจวบเหมาะ ก็พูดกันว่าผู้มีโชค หรือมีโชคดี แต่โชคในพระพุทธศาสนามีได้มีความหมายเช่นนี้ เพราะถ้ามีความหมายอย่างนั้น ก็จะกลายเป็นศาสนาแห่งการเสี่ยงโชคต่าง ๆ พระพุทธศาสนาแสดงเหตุผล คำว่า ‘มีโชค’ จึงหมายถึง เหตุดีที่ได้ทำไว้ และผลดีที่ได้รับตามควรแก่เหตุ

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้ทรงบำเพ็ญเหตุที่ดีมาเป็นอันมาก จึงทรงได้รับผลที่ดีต่าง ๆ ทรงดำรงพระชนมชีพเสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาในรัฐต่าง ๆ ทรงได้รับความยกย่องเคารพนับถือบูชาทั่วทุกแห่ง ทรงมีความสวัสดิปราศจากภัยอันตราย ทรงบำเพ็ญพุทธกิจสำเร็จทุกประการ เมื่อจะประมวลพระคุณสมบัติที่ทำให้พระองค์ทรงเป็นผู้มีโชคเช่นนั้น ก็ได้ ๖ ประการ คือ ๑. อีสสิริยะ ความเป็นใหญ่ คือทรงเป็นใหญ่เหนือกิเลสและความชั่วทั้งปวง ทรงเป็นใหญ่ในจิตของพระองค์เอง ไม่มีความหวาดกลัวสะอุ้งแม้นแต่น้อย เพราะทรงบริบูรณ์ด้วยพระคุณทั้งปวง ๒. ธรรม คือ

ทรงประกอบด้วยโลกุตตรธรรมเป็นที่ปรากฏแก่โลก ๓. ยศ ที่บริสุทธิอย่างยิ่ง ๔. สิริอันมีอยู่บริบูรณ์ ๕. ความสำเร็จทุกประการ ตามพระพุทธประสงค์ ๖. ความเพียรพยายาม ในการทรงบำเพ็ญพุทธกิจทั้งปวง อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่โลก ทำให้ทรงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุดของโลก ทั้ง ๖ ประการนี้เรียกว่า โชค พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติทั้ง ๖ นี้บริบูรณ์ จึงได้พระนามว่า ภควา ซึ่งแปลอย่างหนึ่งว่า ผู้มีโชค

ใครเล่า เป็นผู้มืโชค คือมีคุณสมบัติที่เป็นตัวโชค เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระคุณบริสุทธิบริบูรณ์เป็นเครื่องน้อมนำใจให้เกิดความเลื่อมใส จึงปรากฏว่ามีบุคคลทุกหมู่เหล่าได้พากันเข้าไปเฝ้า และฟังพระพุทธโอวาท เรียกว่าทรงเป็นผู้มีพระคุณควรคบโดยแท้จริง ฉะนั้น จึงได้พระนามว่า 'ภควา' ซึ่งมาคำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้มีคุณควรคบ.

การคบหาสมาคมกันในระหว่างบุคคลนั้น ท่านสอนให้เลือกคบ คือให้คบแต่บัณฑิตอันหมายถึงคนดี ไม่ให้คบคนพาล เพราะเมื่อคบกันก็หมายถึงว่าจะต้องมีวิสาสะ คือความคุ้นเคยไว้วางใจกัน ถ้าไปไว้วางใจในคนไม่ดีก็จะเกิดอันตราย จึงได้ตรัสเตือนไว้ว่า ภัยเกิดจากวิสาสะ ไม่ต้องกล่าวถึงบุคคลอื่น แม้ตนเองจะไว้วางใจตนเองเสมอไปได้หรือถ้ายังมีกิเลสคือโลภ โกรธ หลง อยู่ จะไว้วางใจที่มีกิเลสดังกล่าวนี้หาได้ไม่ ฉะนั้นเมื่อไม่ควรจะไว้วางใจตนเอง ได้เสมอไปแล้ว จะไว้วางใจผู้อื่นโดยไม่เลือกไม่พิจารณาได้อย่างไร

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้สิ้นกิเลสทุกประการ ทรงมีพระหฤทัยบริสุทธิ์เต็มไปด้วยพระกรุณา ซึ่งไม่มีอะไรที่จะพึงระแวงสงสัย ควรเป็นผู้คุ้นเคยไว้วางใจอย่างสนิท ยิ่งกว่าจะไว้วางใจตนเอง ในเวลาที่ทรงดำรงอยู่ ได้โปรดผู้ที่เข้าไปคบพระองค์ ให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันบ้าง ประโยชน์ภายหน้าบ้าง ประโยชน์อย่างยิ่งบ้าง เพราะว่าเมื่อเข้าไปคบพระองค์ก็ย่อมได้คบกับธรรม คือได้รับพระธรรมจากพระองค์มาเป็นเครื่องชำระจิตใจของตนเองให้บริสุทธิ์ และเป็นสุข ไม่มีใครที่ได้ตั้งใจคบโดยถวายเป็นคุณคุ้นเคยไว้วางใจในพระองค์จะไม่ได้รับประโยชน์เลย แม้ในบัดนี้ก็ชื่อว่าทรงดำรงอยู่ด้วย

พระคุณที่ควรคบหาสมาคมอย่างครบถ้วน เมื่อระลึกถึงพระคุณด้วยความคุ้นเคยไว้วางใจ ก็ยังได้รับประโยชน์อยู่เช่นเดียวกัน ข้อสำคัญให้มีความไว้วางใจอย่างสนิท

ความทุกข์เข็ญลำเค็ญต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะหันหลังให้ หรือเอียงข้างให้ ไม่หันหน้าเข้าหาพระองค์ คือไม่คบพระองค์นั่นเอง จึงประพடுத்தชีวิตต่าง ๆ แต่ถ้าหากหันหน้าเข้าคบพระองค์ คือรับพระธรรมมาปฏิบัติให้ชอบเหมาะแก่ภาวะของตนแล้ว ก็จะเจริญด้วยศีลธรรม นำให้เกิดความสุขต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้มีพระคุณ ที่ควรคบ ควรทำความคุ้นเคยไว้วางใจ ทุกกาลสมัย ใครเล่าเป็นผู้มีคุณควรคบ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๓

ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ย่อมได้พบหลักธรรมเป็นอันมาก ตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นละเอียดลุ่มลึกอย่างยิ่ง บางคนอาจสงสัยว่า ธรรมทั้งปวงเหล่านั้นจะมีอยู่บริบูรณ์ในพระพุทธเจ้าหรือไม่ และบุคคลอาจจะปฏิบัติได้หรือไม่

พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติธรรมที่ถูกชอบมาแล้วบริบูรณ์ จึงได้ตรัสรู้พระธรรมอันหมายความว่า ได้ทรงประสบความจริง ซึ่งทำให้พระองค์พ้นจากกิเลสและกองทุกข์ ฉะนั้น ข้อที่ทรงสั่งสอนให้ละเว้น พระองค์ทรงละเว้นได้หมดแล้ว ข้อที่ทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติอบรม ก็ได้ทรงปฏิบัติมาบริบูรณ์แล้ว มิใช่เพียงแต่ทรงสั่งสอนเท่านั้น พระองค์เองทำเสร็จมาแล้ว จึงทรงสั่งสอนและทุกคนอาจปฏิบัติได้ตามภูมิชั้น จึงได้พระนามว่า 'ภควา' ที่แปลอย่างหนึ่งว่า *ผู้มีส่วนแห่งธรรม*

อนึ่งได้ทรงมีส่วนแห่งธรรมในบุคคลอื่นด้วย โดยฐานะที่ได้ทรงทราบอุปนิสัยของแต่ละบุคคล บุคคลนั้น ๆ เองไม่ทราบอุปนิสัยของตน แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบและทรงแสดงธรรมโปรดให้เหมาะแก่อุปนิสัยของเขา ทำให้เขาได้ผลพิเศษ ดังเช่นครั้งหนึ่ง ได้ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งธิดาของช่างทอหูก ซึ่งจะถึงอายุขัยในวันนั้น จึงเสด็จไปยังสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งนางจะเดินผ่านไป ได้มีคนมาเฝ้าเป็นอันมาก นางได้เดินผ่านมา และเข้าไปเฝ้าด้วย

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามปัญหา ๔ ข้อ และนางได้ทูลตอบดังนี้ ๑. ถ้ามมาจากไหน ตอบ ไม่ทราบ ๒. ถ้าม จักไปไหน ตอบ ไม่ทราบ ๓. ถ้าม ไม่ทราบหรือตอบ ทราบ ๔. ถ้าม ทราบหรือ ตอบ ไม่ทราบ ขณะนั้นหมู่ชนพากันติเตียนธิดาของช่างหูกว่าทูลอย่างเล่นสำนวนกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้นางอธิบาย คำตอบ นางจึงอธิบายว่า ๑. หมายความว่า ไม่รู้ว่ามาเกิดในชาตินี้จากไหน ๒. ไม่รู้ว่าตายแล้วจักไปเกิดในที่ไหน ๓. รู้ว่าจะต้องตายแน่นอน ๔. ไม่รู้ว่าจักตายเมื่อไร พระพุทธเจ้าได้ประทานสาธุการ

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมแม้ในบุคคลอื่นด้วย ถ้าในบัดนี้ผู้ใดตั้งใจถึงพระองค์เป็นสรณะอย่างแท้จริงแล้ว ก็ยังทรงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมในผู้นั้นอยู่ อย่างบริบูรณ์

ใครเล่าเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๔

บุคคลทั่ว ๆ ไป เมื่อพบสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็มักจะเห็นรวม ๆ ว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ไม่อาจจะจำแนกแจกแจงแสดงให้ละเอียดได้ แม้แต่ร่างกายของเราเองก็บอกส่วนต่าง ๆ ไม่ได้หมด เว้นแต่ผู้ที่เรียนกายวิภาคจึงบอกได้อย่างละเอียด ส่วนในเรื่องของจิตใจนั้นยังศึกษาไปไม่ถึงพระพุทธเจ้า แม้จะมีแบบจิตวิทยาในปัจจุบัน ก็เป็นแบบที่เขียนด้วยการสังเกตจากอาการที่ปรากฏทางร่างกาย เป็นเครื่องพยากรณ์ภาวะทางจิตใจ และสภาพที่เรียกว่ามีจิตใจอยู่ต่างหากจากมันสมองหรือไม่ ก็ยังถกเถียงกันอยู่ พวกหนึ่งเห็นว่าจิตใจเป็นภาวะที่แสดงออกของมันสมอง อีกพวกหนึ่งเห็นว่าจิตใจเป็นส่วนหนึ่งจากมันสมอง คือจิตใจก็มี มันสมองก็มี แต่จิตใจก็ต้องอาศัยมันสมองเป็น ที่แสดงอาการออกมา จึงต้องอาศัยกัน มติหลังนี้พิสูจนได้ด้วยตั้งข้อสังเกต เช่นว่า สมองเจ็บกับใจเจ็บต่างกัน บางคราวเจ็บสมองเช่นปวดศีรษะ แต่จิตใจไม่เป็นอะไร บางคราวสมองโปร่งแต่จิตใจท้อแท้ แสดงว่าจิตใจเป็นส่วนหนึ่ง มันสมองเป็นส่วนหนึ่งแต่ก็ต้องอาศัยกัน เมื่อพร้อมเพรียงกันคืออยู่จึงจะทำงานอะไรได้ ข้อพิสูจนที่ตีกว่านี้ก็มี แต่ผู้ปรารถนาจะพิสูจนต้องสร้างเครื่องพิสูจนของตนเอง ด้วยการเรียนวิธีสร้างจาก

พระพุทธเจ้า คือศิกษาวีธีอบรมจิตใจทางพระพุทธศาสนา และอบรมจิตใจให้ถึงที่ถึงขนาด เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ในเรื่องของจิตใจอย่างบริบูรณ์ พร้อมทั้งธรรมดาของร่างกายและของโลกทั้งหมด ข้อที่ตรัสรู้พระธรรมโดยตรง ก็คือตรัสรู้ความจริงของร่างกายและจิตใจทั้งสิ้น หรือที่รวมเรียกว่าสัตว์โลกทั่วไป และทรงสามารถจำแนกแจกแจงให้ผู้อื่นรู้เห็นได้

พระพุทธศาสนามีนัยต่าง ๆ ที่ทรงแสดงไว้แก่บุคคลเป็นอันมากก็เป็นการจำแนกแจกธรรมในร่างกายและจิตใจนี้เอง ทั้งทรงทราบอภิปุณฺณนิสสัยของแต่ละบุคคล เมื่อจะโปรดผู้ใดก็เลือกกรรมที่เหมาะสมแก่อภิปุณฺณนิสสัยของผู้นั้น แจกให้แก่ผู้นั้นไปเหมือนอย่างให้ข้าวแก่ผู้ต้องการข้าว ให้น้ำแก่ผู้ต้องการน้ำหรือเปรียบเหมือนอย่างนายแพทย์ให้ยาแก่คนไข้ พอเหมาะแก่โรคของเขา คนไข้เองไม่รู้ว่าคุณเป็นโรคอะไรและจะไข้ยาอะไร แต่นายแพทย์ผู้ฉลาดย่อมตรวจดูรู้ได้และให้ยาที่ถูกแก่โรค หมู่คนในโลกก็เช่นเดียวกัน โดยมากไม่รู้ว่าคุณต้องการธรรมข้อไหนสำหรับแก้ทุกข์ของตน แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบและทรงแจกธรรมให้พอเหมาะแก่เขา ฉะนั้นจึงทรงสามารถตั้งพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นประโยชน์แก่โลกสืบต่อมาจนบัดนี้

ใครเล่า เป็นพระ 'ภาค' ผู้จำแนกแจกธรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๕

ภาวะการณ์ ของในโลกปัจจุบันนี้เป็นที่หวาดเกรงกัน โดยทั่วไปว่าจะเกิดสงครามและถ้าเกิดสงครามขึ้นก็จะเกิดภัยมหาศาลแก่ชีวิตมนุษย์ รวมทั้งบ้านเมืองและสิ่งต่าง ๆ โดยที่ไม่มีใครอาจจะประมาณได้ เพราะในปัจจุบันนี้ ได้มีอาวุธอย่างร้ายแรงเช่นระเบิดไฮโดรเจน เป็นเครื่องทำลายล้างกัน และยังมีจรวดที่เป็นพาหนะนำอาวุธไปทั่วทั้งได้รอบโลก แต่ถ้าบุคคลผู้มีส่วนก่ออันตรายแก่โลกยังมีความหวาดเกรงและยังหาทางที่จะแก้ไขผ่อนคลายความตึงเครียดอยู่ อันตรายก็คงยังไม่เกิดขึ้นโดยง่าย อันมูลเหตุที่ทำให้เกิดความตึงเครียดขึ้นนี้ โดยตรงที่สุดก็คือตณหา ความทะยานอยากในจิตใจของบุคคล หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ กิเลสเหล่านี้เป็นไฟเผาโลกอยู่ทุกกาลสมัย และเป็นนายที่บงการมนุษย์ให้เบียดเบียนทำลายล้างกันและกัน

แม้บุคคลจะมีอำนาจครอบงำผู้อื่นได้มากมาย แต่ก็ต้องเป็นทาสของตัณหา จึงได้ ขวนขวายเพื่อหลีกห่างผู้อื่นลงไปให้ย่อยยับ โดยที่ไม่พยายามหักตัณหาในใจของตนเอง ลงไปเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ ความสงบก็เกิดขึ้นได้โดยยาก ยิ่งแก้ด้วยวิธีเพิ่มตัณหาให้แก่ ตนและหักล้างผู้อื่นให้จายอม ก็ยิ่งเพิ่มความไม่สงบเพราะไม่มีใครที่จะยินยอมแก่กัน ต้องพากันพยายามป้องกันตน หรือคิดหักล้างเป็นการตอบแทนกันอยู่ตลอดเวลา

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบวิธีแก้ความไม่สงบของโลกต่าง ๆ และได้ทรงปฏิบัติ เป็นการแก้ที่พระองค์เองก่อน คือได้ทรงหักตัณหา ได้ทรงหักโลภะหรือราคะโทสะ โมหะ ในพระองค์ให้หมดสิ้นจึงไม่ทรงมีกิเลสที่จะทำให้ก่อกรรมหักล้างใคร ๆ ในโลก ทรงมีแต่พระมหากรุณาประทานธรรมเป็นเครื่องหักล้างกิเลส เพื่อความสุขสงบของ โลกโดยส่วนเดียว ฉะนั้น จึงได้พระนามว่า 'ภควา' ซึ่งมีความหมายอย่างหนึ่งว่า ได้ทรงทำการหักกิเลส หรือมีการหักกิเลส การหักกิเลสในจิตใจตามพระธรรมคำ สั่งสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เป็นวิธีเดียวที่จะแก้ความไม่สงบต่าง ๆ ของแต่ละ เฉพาะบุคคล และของส่วนรวมตลอดไปจนถึงของโลก แต่ก็จะต้องถอนตะปูที่ตรึงใจ ๕ อย่าง คือ ๑. ความสงสัยลังเล ไม่เชื่อไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ๒. ในพระธรรม ๓. ในพระสงฆ์ ๔. ในสิกขา คือการสำเนียงปฏิบัติตามพระธรรม ๕. ความมีจิต โกรธแค้นเกลียดชังบุคคลผู้ประพฤติธรรม เพราะไม่นิยมนับถือธรรม

พระเจ้าอโศก ซึ่งเป็นนพราชพระองค์หนึ่งของประเทศอินเดียในสมัยโบราณ เดิมได้ทรงแผ่อำนาจด้วยแสนยานุภาพทำลายล้างชีวิตมนุษย์ลงเป็นอันมาก แต่ภายหลัง ทรงนับถือพระพุทธศาสนา จึงทรงเปลี่ยนมาแผ่พระธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง ตลอดถึงนานาประเทศ ยังให้เกิดความสุขสงบขึ้นอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ฉะนั้น พระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้หักกิเลสและทรงสอนให้หักกิเลสนี้เท่านั้น จะพึงช่วยโลก ให้สงบสุขได้

ใครเล่า เป็นผู้หักกิเลส และสอนให้หักกิเลสเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ฉฬภิกษชาติ

คนในส่วนต่าง ๆ ของโลก มีวรรณะ คือผิวต่างกัน เช่น ผิวดำ ผิวดำขาว ผิวเหลือง และมีการถือผิวกัน เช่น คนผิวดำที่ดูหมิ่นเหยียดหยามคนผิวดำ ทั้งในปัจจุบันนี้ ซึ่งต้องการให้ทุก ๆ คน ทุก ๆ ผิวนั้นมีสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์เสมอกัน ก็ยังมีข่าวว่า ได้มีการรังเกียจผิว แม้ในประเทศที่เจริญ นอกจากนี้ ในบางประเทศ เช่น ในชมพูทวีปสมัยโบราณ (คืออินเดีย ปากีสถานในปัจจุบัน) ก็ได้มีการแบ่งวรรณะเป็นอันมาก ในปัจจุบันนี้ แม้จะต้องการไม่ให้เกิดการถือผิวกายก็มีการแบ่งผิวทางการเมืองเกิดขึ้นแทนอย่างรุนแรง การถือผิวต่าง ๆ นี้ ถ้ามีมูลเหตุเกิดจากผิวกายเพียงอย่างเดียวก็แก้ได้ง่าย แต่ถ้ามีมูลเหตุเกิดจากกิเลสในใจของคน เช่น อหังการ (การทำให้เป็นเรา เช่นว่า เราต้องใหญ่โต ชมผู้อื่นลงให้ได้) ก็เป็นสิ่งที่แก้ยาก ฉะนั้น ผิวของใจนี้แหละจึงสำคัญกว่าผิวกาย เมื่อผิวของใจเป็นอย่างใด ก็แสดงออกมาเป็นอย่างนั้น เป็นดังนี้เหมือนกันแก่คนทุกชาติชั้นวรรณะ พระพุทธเจ้าได้ทรงแบ่งบุคคลในโลกออก ๖ จำพวก ตามสีผิวของใจ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดฯ ให้เขียนเป็นภาพอธิบายความหมายไว้ที่ต้นเสาในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ดังนี้

๑. กัณหาภิกษชาติ ชาติคนดำ คือ คนใจหยาบช้าทารุณ เช่น พรานใจบาบต่าง ๆ (ตลอดถึง ล่า ฆ่าสัตว์เล่นเป็นการสนุก)

๒. นีลาภิกษชาติ ชาติคนเขียว คือ คนที่มีใจประกอบด้วยยุดิธรรมมากขึ้น เช่นพิจารณาจนจึงนำตัวไปลงโทษ

๓. โลหิตาภิชาติ ชาตินิสีเลือด คือ คนที่มีจิตใจสูงขึ้น ใฝ่หาศาสนาที่ถูกต้อง เหมือนดั่งกษัตริย์ พราหมณ์ พ่อค้า คนรับใช้ กำลังเดินไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

๔. หลัททาภิชาติ ชาตินคนเหลือง คือคนที่มีจิตใจบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น เช่นผู้มีศีลธรรม เปรียบเหมือนอย่างคนนั่งขาวห่มขาว หรืออุบาสกอุบาสิกา

๕. สุกกาภิชาติ ชาตินคนขาว คือคนที่มีปฏิบัติให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าคฤหัสถ์ เหมือนอย่างพระภิกษุสงฆ์ หรือนักบวชผู้ปฏิบัติชอบทั่วไป

๖. ปรมสุกกาภิชาติ ชาตินคนขาวอย่างยิ่ง คือ ท่านผู้บริสุทธิ์ทั้งหมด ได้แก่ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย รวมเรียกว่าฉัพภาภิชาติ อภิชาติ ๖ ย่นลงเป็น ๓ คือ

๑. กัณหา คนดำ ได้แก่คนทั่วไปส่วนเดียว

๒. กัณหสุกกะ คนดำ ๆ ขาว ๆ ได้แก่คนทำชั่วบ้าง ดีบ้าง

๓. สุกกะ คนขาว ได้แก่คนที่บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว

คนสามัญทั่วไปอยู่ในประเภท ๒ แต่บางคน ขาวแล้วค่อย ๆ ดำ เป็นคนต้นตรงปลายคด บางคนดำแล้วค่อย ๆ ขาว เป็นคนต้นคดปลายตรง พระพุทธเจ้าได้ทรงอบรมพระบารมีสูงขึ้นโดยลำดับ จึงได้ทรงเปลี่ยนผิวของใจให้สูงขึ้น จนถึงขาวอย่างยิ่ง จะเรียกว่า ลอกผิวออกหมดก็ได้ เพราะว่า ขาวอย่างยิ่งนั้นไม่ควรนับว่าเป็นสีอะไร

ใครเล่าเป็นผู้สิ้นผิวใจ คือกิเลส เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พรหมอาสน์ พรหมไสยา

ครั้งเมื่อ พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงหมู่บ้านพรหมณ์ชื่อเวณาคุปุระ พวกพรหมณ์คฤหบดีชาวบ้านนั้นเคยได้ยินกิตติศัพท์ที่ดั่งงามของพระพุทธองค์มีประการต่าง ๆ ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์เป็นต้น เมื่อได้ทราบว่าจะเสด็จพระพุทสดำเนินมาถึง จึงพากันไปเฝ้า เพื่อจะดูพระอรหันต์ ในขณะที่เข้าไปเฝ้านั้นต่างแสดงกิริยาต่าง ๆ กัน เช่นบางพวกก็ถวายอภิวาทกราบไหว้ จนถึงบางพวกก็ยังเฉย ๆ สังเกตท่วงทีว่าจะจะเป็นพระอรหันต์อย่างไร

ได้มีพรหมณ์ซึ่งเป็นวัจนโคตรผู้หนึ่งกราบทูลสรรเสริญพระฉวีวรรณของพระพุทธเจ้าว่าผ่องใสบริสุทธิ์เหมือนพุทราสุก หรือเหมือนผลตาลสุก หรือว่าเหมือนแท่งทองชมพูนุทที่ขัดสีเป็นอย่างดี วางไว้บนผ้ากัมพลเหลือง เหตุไฉนจึงมีพระฉวีวรรณผ่องใสบริสุทธิ์ดังนี้ เพราะพระองค์ก็ได้ประทับอยู่บนอาสนะหรือพระแท่นไสยาที่สูงใหญ่งดงามสุขสบาย ต้องเสด็จจาริกฝ่าลมแดด ต้องประทับพักในที่ต่าง ๆ เป็นต้นว่าโคนไม้ เรือนว่างต้องทรงตรากตรำลำบากด้วยหนาวร้อน ตามฤดูกาล เป็นต้นอยู่เป็นนิตย์ จึงน่าจะมีพระฉวีวรรณหมองคล้ำมากกว่า

พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า พระองค์ได้ทรงมีที่นั่งที่นอน สูงใหญ่สุขสบาย คือได้ทรงมีทิพยอาสน์ ทิพยไสยา พรหมอาสน์ พรหมไสยา อริยอาสน์ อริยไสยา ซึ่งสูงใหญ่อย่างยิ่ง วัจนโคตรพรหมณ์ได้กราบทูลถามให้ทรงอธิบาย พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า พระองค์มีทิพยอาสน์ ทิพยไสยา คือมีสมาธิฉานจิตอย่างแน่วแน่

ทรงมีพรหมอาสน์ พรหมไสยา คือ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปทั่วทุกทิศ ทรงมีอริยาสน์ อริยไสยา คือทรงละกิเลสได้อย่างเด็ดขาดทั้งหมด ฉะนั้น เมื่อทรงสำเร็จอริยาบถ เดิน ยืน นั่ง นอน ไต่ ๆ ก็ตาม ก็เป็นอริยาบถทิพย์ อริยาบถพรหม อริยาบถอริยะะทั้งหมด พวกพราหมณ์คฤหบดีที่มาเฝ้า ได้สดับพระพุทธดำรัสที่ตรัสตอบนั้น ต่างมีความเลื่อมใส พากันแสดงตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ทรงดับกิเลสและกองทุกข์ได้ทั้งหมด มีพระหฤทัยสงบเย็นด้วยพระมหารูณา จึงทรงมีความสุขที่บริสุทธิ์ เท่ากับได้เสด็จประทับอยู่บนอาสนะหรือบนพระแท่นไสยา ของเทพ ของพรหม ของพระอริยะ อยู่ตลอดเวลา จะเสด็จไปในบ้านเมืองหรือในป่าไหน ๆ ก็ตาม ในฤดูหนาว ฤดูร้อน หรือฤดูฝนก็ตาม จะทรงประสบอากาศ อากาศ หรือเหตุการณ์อะไรก็ตาม ก็ไม่ทรงหวั่นไหว คงเสด็จบำเพ็ญพุทธกิจโปรดโลกโดยไม่หยุดยั้ง

ใครเล่าเป็นผู้ดับกิเลสและกองทุกข์ อันเรียกว่าทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ได้สิ้นเชิง มีความสุขอย่างแท้จริง ทุกอริยาบถ ทุกกาล ทุกสถาน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ครู

ครูเป็นบุคคลที่ควรเคารพ เพราะเป็นผู้ตั้งอยู่ในฐานะเป็นครู ผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติของครู เช่น สามารถในการประสาทศิลปวิทยา และธรรมจรรยาให้แก่ศิษย์ กับทั้งตั้งตนไว้ดี ควรเป็นที่เคารพนับถือ คำว่า “ครู” นั้น แปลว่า “บุคคลผู้หนัก” คือหนักด้วยวิชา พุดเป็นกลาง ๆ ว่า หนักด้วยคุณในทางนี้ คำว่า “หนัก” ตรงข้ามกับคำว่า “เบา” ถ้าหนักด้วยโทษ หมายความว่า มีโทษมากมีโทษหนัก ก็เป็นฝ่ายไม่ดี ถ้ามีโทษหนักมากหนักก็จะถูกเรียกว่า “หนักโลก” อาจอยู่บนโลกไม่ได้ ดังเช่นพระเทวทัตประกอบกรรมที่ชั่วมากจนถึงถูกแผ่นดินสูบ เพราะเป็นผู้หนักโลกจนอยู่ไม่ได้ แต่ถ้าหนักด้วยคุณ หมายความว่า มีคุณมาก ก็เป็นความหนักในทางดี เป็นเครื่องค้ำจุนโลก ไม่เป็นที่หนักโลกเลย ความหนักดังกล่าวทำให้เกิดความเอนเอียง เหมือนอย่างคันชั่งที่เอนเอียงไปตามน้ำหนัก (กว่า) ของสิ่งของ ถ้าของหนัก (กว่า) ที่สุดคันชั่งก็เอียงไปอย่างที่สุด ทางจิตใจของบุคคลก็เช่นเดียวกัน เมื่อจิตใจหนักอยู่ในสิ่งใดมาก ก็ทำให้เอนเอียงไปในทางนั้นมาก เช่นเมื่อพอใจในบุคคลหรือวัตถุสิ่งหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง ก็แปลว่าความพอนั้นมีน้ำหนักมาก ทำให้จิตใจเอียงไปในทางนั้นมาก อาจเอนเอียงอย่างน่าจะเป็นอันตราย เหมือนเช่นเรือที่เอียงวูบ ในเมื่อกระทบน้ำหนักอย่างฉับพลัน น้ำหนักทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญมากดังนี้ จึงควรทำให้หนักอยู่แต่ในทางดี กล่าวคือ สร้างความพอใจในความดีให้มีมากเพื่อให้เป็นน้ำหนักถ่วงความชั่วไว้ ถ้าน้ำหนักทางดีมากกว่าทางชั่ว ก็จะชนะความชั่วอย่างแน่นอน

พระพุทธเจ้าแม่ได้ตรัสรู้พระธรรม ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างยิ่งแล้ว ก็ยังทรง
เคารพอยู่ในพระธรรม หมายความว่า ทรงหนักอยู่ในพระธรรม พระธรรมมีน้ำหนัก
อย่างยิ่งอยู่ในพระองค์ แต่พระองค์ทรงเบา เพราะสิ้นภาระอย่างยิ่ง และทรงแสดงธรรม
สั่งสอนให้บุคคลเป็นผู้เคารพพระธรรม คือหนักอยู่ในธรรม เมื่อธรรมมีน้ำหนักมากขึ้น
เพียงใด ความชั่วและความทุกข์ต่าง ๆ ก็เบาลงเพียงนั้น เมื่อน้ำหนักของธรรมมาก
ที่สุด ความชั่วก็เบาที่สุดจนสิ้นน้ำหนักทั้งหมด เป็นอันเสร็จกิจที่จะต้องชั่ง เพราะเป็น
ผู้ที่ชั่งเสร็จแล้ว ถ้ายังมีของสองสิ่งที่ยังมีน้ำหนักถ่วงกันอยู่ ก็ยังจะต้องชั่งกันอยู่เรื่อยไป
พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ชั่งเสร็จแล้วด้วยพระองค์ ทรงมีพระธรรมที่ชื่อว่าน้ำหนักบริบูรณ์
ไม่บกพร่อง เพราะสิ้นความชั่วเป็นเครื่องถ่วงแม้แต่น้อย จึงทรงได้พระนามว่า 'ภควา'
ซึ่งมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น "ครู" คือผู้หนักด้วยพระคุณทั้งปวงบริบูรณ์ในโลก

ใครเล่าเป็นครูผู้หนักอย่างเลิศล้ำอย่างพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเราชั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๒

พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕

หลักแห่งพระวาจา

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เวพฺพวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ นิครนถนาฏบุตร ศาสตราหังถศิษย์หรือศิษย์ ได้แต่งปัญหาให้อภยราชกุมารทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ตรัสวาจาที่คนอื่นไม่รัก ไม่ชอบหรือไม่ ถ้าพระพุทธเจ้าทรงรับว่า ตรัสวาจาเช่นนั้น เหมือนกัน ก็ให้พระราชกุมารทูลสาทักว่า ถ้าเช่นนั้น ก็ไม่ต่างกับปุถุชน เพราะปุถุชนพูดวาจาที่คนอื่นไม่ชอบเช่นนั้น ถ้าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ ก็ให้พระราชกุมารทูลยืนยันว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสพยากรณ์พระเทวทัตว่าจะไปอบาย ทำให้พระเทวทัตโกรธ ไม่ชอบใจ เมื่อพระพุทธเจ้าถูกถามปัญหาสองเงื่อนเข้าเช่นนี้ ก็ทรงอึกอักเหมือนอย่างคนที่ถูกคีมเหล็กคีบเข้าไว้ที่คอ มีอาการกลืนไม่เข้าคายไม่ออก พระราชกุมารได้ทรงทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้าอย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า พระองค์ไม่ตรัสวาจาเช่นนั้นโดยส่วนตัว พระราชกุมารทรงอุทานขึ้นว่า นิครนถ์ฉิบหายแล้ว ขณะนั้นได้มีกุมารน้อยนั่งอยู่บนพระเพลาของพระราชกุมาร พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า ถ้ากุมารนั้นบังเอิญอมเศษไม้หรือกระเบื้องในโอฐ จะทรงทำอะไร พระราชกุมารกราบทูลว่าก็ต้องรีบล้างเอาออก แม้จะบาดปากทำให้โลหิตออกบ้าง ก็มีใช่เป็นการทำร้าย แต่เป็นการอนุเคราะห์

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักแห่งพระวาจาของพระองค์ไว้ดังนี้ ๑. วาจาที่ไม่จริงแท้ทั้งไม่ประกอบด้วยประโยชน์ จะทำให้ใครรักชอบหรือไม่ก็ตาม พระองค์ไม่ตรัส ๒. วาจาจริงแท้แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ จะทำให้ใครรักชอบหรือไม่ก็ตาม พระองค์

ก็ไม่ตรัส ๓. วาจาที่จริงแท้ ทั้งประกอบด้วยประโยชน์ จะทำให้ใครรักชอบหรือไม่ก็ตาม พระองค์ทรงรู้กาลเวลาตรัสวาจาขึ้น ทั้งนี้ เพราะทรงมุ่งอนุเคราะห์ในสัตว์โลก พระราชากุมารกราบทูลถามว่า เมื่อพวกบัณฑิตทั้งหลาย แต่งปัญหามาทูลถาม ทรงคิดแก้ไขก่อนแล้วหรือเกิดปฏิกิริยาขึ้นทันที พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามพระราชากุมารว่า เมื่อมีใครมาทูลถามพระราชากุมารเรื่องเครื่องประดับต่าง ๆ ของรถที่ทรงรู้อยู่แล้วทรงตอบได้อย่างไร พระราชากุมารทูลตอบว่า ทรงมีปฏิภาณตอบได้ทันทีไม่ต้องคิดแก้มาก่อน เพราะทรงรู้อยู่ทั้งหมดดีแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่า การแก้ปัญหของพระองค์ก็เช่นเดียวกัน เพราะได้ทรงทราบธรรมชาติที่ปวงแจ่มแจ้งอยู่ตลอดแล้ว พระราชากุมารทรงมีความเลื่อมใส ได้เปลี่ยนมาทรงนับถือพระพุทธศาสนา

ตามที่กล่าวมานี้ แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงมีเหตุผลบริบูรณ์ ทั้งนี้ เพราะได้ทรงเป็นพระ 'ภควา' แปลอย่างหนึ่งว่า อบรมพระองค์มาด้วยดีแล้วในญาธรรมทั้งหลาย คือในเหตุผลที่ถูกต้อง ทรงปฏิบัติในเหตุที่ดี บรรลุถึงผลที่ดี เลื่อนภพคือภาวะของพระองค์ให้สูงขึ้นโดยลำดับ จนสูงที่สุด ซึ่งเรียกว่าสุตภพ คือสุตภาวะ เพราะสูงที่สุดแล้ว ไม่มีส่วนที่จะเลื่อนขึ้นไปอีก

ใครเล่าเป็นผู้มีเหตุผลสูงสุด เลิศล้ำคือบริบูรณ์เต็มเหมือนพระพุทธเจ้า

เรื่องอัตตา

ในสมัยพุทธกาล ได้มีนักบวชบางพวก กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า พวกตนเห็นว่า มีอัตตา (ตัวตน) ที่เป็นเอกนตสุข (มีสุขโดยส่วนรวม) ไม่มีโรคเบียดเบียนให้เป็นทุกข์อะไรทั้งนั้น จึงเที่ยงแท้ ไม่มีแปรผัน อัตตานี้สถิตอยู่ในโลกที่เป็นเอกนตสุข เช่นเดียวกัน

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า พวกท่านพบเห็นรู้จักอัตตาดังกล่าวสักคืนหนึ่งวันหนึ่ง หรือเพียงครั้งคืนครั้งวัน รู้จักทางรู้จักปฏิบัติ เพื่อที่จะไปยังโลกที่เป็นเอกนตสุข ได้ยินเสียงของพวกเทวะ ผู้เกิดในโลกที่เป็นเอกนตสุขมาบอกกล่าวหนทางให้อยู่หรือ นักบวชเหล่านั้นปฏิเสธทุกประการ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า คำกล่าวของนักบวชเหล่านั้นไร้ปาฏิหาริย์ คือไม่มีสาระที่จะฟังเชื่อถือ เหมือนอย่างมีบุรุษผู้หนึ่งกล่าวขึ้นว่า ตัวเขาประสงค์จะได้นางงามในชนบทนี้ เมื่อถูกซักถามว่า นางงามนั้นมีวรรณะอะไร มีชื่อและลักษณะอย่างไร บุรุษนั้นก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ ถ้อยคำของบุรุษนั้นจึงหมดปาฏิหาริย์พูดไปอย่างเพื่อเจ้อ หรือเหมือนอย่างบุรุษผู้หนึ่ง ตอบันไต้ที่ถนนสี่แพร่ง เพื่อจะพาดขึ้นปราสาท เมื่อถูกซักถามว่า ปราสาทไหน อยู่ที่ไหน สูงเท่าไร ก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ทั้งนั้น ถ้อยคำของเขาจึงไร้ปาฏิหาริย์ เพื่อเจ้อเหลวไหล

นำขมนักบวชเหล่านั้นอยู่ข้อหนึ่งว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสซักถาม ก็ทูลตามเป็นจริง ไม่พูดเท็จทั้งรู้คือตั้งใจ ถ้อยคำของนักบวชเหล่านั้นแสดงว่า มีศรัทธาคือความเชื่อต่ออัตตาดังกล่าว ที่คิดปั้นขึ้นเป็นจุดที่มุ่งหมาย ไม่ต้องใช้ปัญญาที่จะพิสูจน์

และไม่อาจจะพิสูจน์ได้ พวกกันบูซา ปากก็พร่ำถึง จึงคล้ายกับบุรุษที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นเปรียบว่า ต่อบันไดเพื่อจะพาดขึ้นปราสาท ทั้งที่ไม่มีปราสาทอยู่เลยสักหลังเดียว ปากก็พร่ำว่า ปราสาท ๆ ก็น่าประหลาดอยู่ ที่คนในโลกนี้ มีจำนวนไม่น้อยที่พอใจในความเพ้อฝัน และเชื่อในสิ่งที่เพ้อฝันมากกว่าพอใจเชื่อในความจริงหรือของจริง

ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ยังไม่ต้องเชื่อ ยังไม่ต้องนับถือ ต้องการเพียงให้วางใจเป็นกลางพิจารณาสอบสวนโดยยุติธรรม ด้วยวิธียกหลักธรรมขึ้นมาพิจารณาที่ละบท เป็นต้นว่าหลักอริยสัจที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เพื่อเป็นวิธีแก้ทุกข์ทั้งปวงของทุก ๆ คนในโลก ทุกข์ทุกประเภทที่ทุก ๆ คนเผชิญอยู่ทุก ๆ วัน จะเล็กน้อยหรือมากเท่าไรก็ตาม เมื่อปฏิบัติตามหลักอริยสัจ ก็อาจที่จะแก้ไขทั้งนั้น ไม่ต้องไปต่อบันไดเพื่อพาดขึ้นปราสาท เพื่อขึ้นไปสู่อัฒตหรือโลกที่เป็นเอกันตสุขอย่างเพ้อฝัน ทั้งไม่มีโอกาสจะได้ประสบ เพราะไม่มีอยู่ในที่ไหน ๆ

ใครเล่าเป็นผู้ประทานสัจธรรม ช่วยโลกให้พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สุขทุกข์เพราะอะไร

คนเรา ได้รับสุข ทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่สุขเพราะอะไร ได้มีคำแก้ปัญหาหนึ่งในลัทธิ ศาสนาภายนอก ๓ อย่าง คือ ๑. เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้แล้วในปางก่อน ๒. เพราะเหตุอิศวร (เทวะผู้เป็นใหญ่) สร้างบันดาล ๓. ไม่มีเหตุมีปัจจัย

พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบพวกนักบวชผู้แสดงคำสอนทั้ง ๓ นี้ ตรัสซักถามว่า ได้สอนอย่างนั้นหรือ เมื่อทรงได้รับคำตอบยืนยันแล้ว จึงตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นท่านทั้งหลาย ก็จักเป็นผู้ประพฤติกุศลทางกาย วาจา ใจ มีขมา ลัก เป็นต้น เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้แล้วในปางก่อนนั้น เพราะเหตุพระอิศวรบันดาลบ้าง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยอะไรบ้าง ต่อจากนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสถามว่า เมื่อเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมี เพราะกรรมที่ทำแล้วในปางก่อน หรือเพราะพระอิศวรสร้างบันดาล หรือไม่มีเหตุ มีปัจจัย (เกิดขึ้นเอง) โดยเป็นสาระสำคัญ ก็จะไม่มีความพยายามว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะเป็นผู้หลงลืมสติ ไม่มีเครื่องรักษาใจ พุทอะไรก็ไม่เป็นถ้อยคำของสมณะ ไครยกย่องเชิดชูนับถือคำสอนเหล่านี้ ก็จะกลายเป็นคน มิฉนาคิฏฐิ คือเห็นผิด ว่าทำบาปไม่เป็นบาป ทำบุญไม่เป็นบุญ

ส่วนทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแยกธาตุของกายออกไป ตลอดถึงอาการของจิตใจที่สัมพันธ์กันไปโดยตลอด สรุปลงในอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็น เหตุผลปัจจุบัน จริยอยู่พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อกรรม แต่มิได้มุ่งให้เข้าใจว่า ทุก ๆ สิ่งเกิดจากบุญพวกรรม เพราะถ้าเชื่อเช่นนั้น กรรมที่ทำในปัจจุบันก็เกิดจากบุญพวกรรม

คนจึงต้องเป็นทาสของอดีตตลอดไป แต่พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นไทแก่ตน และทุก ๆ คนย่อมเป็นใหญ่ในการประกอบกรรมของตน อาจะเว้นเสียก็ได้ อาจะทำก็ได้ แต่เมื่อทำไปแล้ว ก็จะต้องเป็นกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และต้องรับผลกรรมของตน ดังที่ตรัสไว้มีความว่า “ท่านทั้งหลาย จงละอกุศล (การที่ชั่วผิด) เสีย จงอบรมกุศล (การที่ดีชอบ) ให้เกิดมีขึ้น ท่านทั้งหลาย อาจะละ จะอบรม ถ้าไม่อาจ เราก็จักไม่สอนท่านดั่งนั้น ทั้งถ้าการละอกุศล อบรมกุศล จะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทษ เดือดร้อน เราก็จักไม่สอนดั่งนั้น แต่เพราะการละอกุศล อบรมกุศล เป็นเหตุให้เกิดสุข ประโยชน์เราจึงสอนดั่งนั้น” พระพุทธโอราหนี่มีความสมบูรณ์แจ่มแจ้งแล้วว่า คนเราได้รับสุขทุกข์เพราะอะไร คำสอนทั้ง ๓ ข้อนั้น จึงขัดกับหลักพระพุทธศาสนาอย่างที่ไม่เห็นได้ง่าย

ใครเล่า เป็นผู้มีความสอนจริงแท้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ฐานะอฐานะ

พระพุทธเจ้า เรียกพระนามอีกอย่างหนึ่งว่าตถาคต แปลว่า มาถึงความจริง คือบรรลุถึงความจริง ประสบความจริง ด้วยพระญาณที่ยิ่งถึง ปัญญาที่รู้ทั่วถึง หรือวิชาที่รู้แจ่มแจ้งตามความเป็นจริง เพราะพระตถาคตเจ้า ทรงมีพระญาณที่รอบรู้หยั่งถึงฐานะ คือ สิ่งที่เป็นไปได้ และอฐานะ คือ สิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ฐานะและอฐานะ คือ อะไรบ้าง ทรงแสดงไว้ ดังนี้

๑. มิใช่ฐานะ ที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ คือ พระอรชยะ จะเห็นสังขารอะไรว่าเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นตัวตน แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ที่ปุถุชนจะเห็นอย่างนั้น

๒. มิใช่ฐานะ ที่บุคคลที่มีความเห็นสมบุรณ์จะปลงชีวิตมารดา บิดา พระอรหันต์ จะมีจิตประทุษร้ายพระตถาคตเจ้า จะทำสงฆ์ให้แตก จะเข้ารีตถือศาสนาอื่น จะเกิดอีกในภพที่ ๘ แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ที่ปุถุชนจะทำอย่างนั้นได้

๓. มิใช่ฐานะ ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์จะเกิดขึ้นพร้อมกัน ไม่ก่อนไม่หลัง ในโลกธาตุอันเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ที่บังเกิดขึ้นเพียงพระองค์เดียวในโลกธาตุอันเดียวกัน

๔. มิใช่ฐานะ ที่พระราชาจักรพรรดิ ๒ พระองค์จะบังเกิดขึ้นไม่ก่อน ไม่หลังกัน ในโลกธาตุอันเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ที่บังเกิดขึ้นเพียงพระองค์เดียวในโลกธาตุอันเดียวกัน

๕. มิใช่ฐานะ ที่สตรีจะเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระราชาจักรพรรดิ ท้าวสักกเทวราช มาร พรหม แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ ที่บุรุษจะเป็นได้

๖. มิใช่ฐานะ ที่กายทุจริต (ความประพฤติชั่วทางกาย) วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วทางวาจา) มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วทางใจ) จะให้บังเกิดวิบาก คือผล ที่น่าใคร่ น่าพอใจ และบุคคลที่พร้อมด้วยทุจริตทั้งสามนั้น จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะทุจริตนั้น แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ ที่ทุจริตทั้ง ๓ นั้น จะให้บังเกิดวิบาก คือผล ที่ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ และบุคคลนั้นจะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นิรยะ

๗. มิใช่ฐานะ ที่กายสุจริต (ความประพฤติดีทางกาย) วจีสุจริต (ความประพฤติดีทางวาจา) มโนสุจริต (ความประพฤติดีทางใจ) จะให้บังเกิดวิบาก คือผลที่ไม่ปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ และบุคคลผู้พร้อมด้วยสุจริตทั้ง ๓ นั้น จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นิรยะ แต่ก็ยังเป็นฐานะอยู่ที่สุจริตทั้ง ๓ นั้น จะให้บังเกิดวิบาก คือผล ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจและบุคคลนั้นจะเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์

ใครเล่า มีกำลังพระญาณหยั่งรู้ฐานะและอฐานะ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สมบัติ วิบัติ

สมบัติ วิบัติ ทั้ง ๒ คำนี้ คงเคยได้ยินอยู่ด้วยกัน กรรมจะให้ผลเมื่อไร เกี่ยวแก่เหตุทั้งสองนี้ ซึ่งได้แจ้งแก่พระญาณของพระพุทธเจ้า สมบัติมี ๔ คือ

คติสมบัติ ถึงพร้อมด้วยคติ ได้แก่ไปเกิดดี หรือไปเป็นอะไรที่ดี

อุปธิสมบัติ ถึงพร้อมด้วยอรรถภาพ ได้แก่มีร่างกายสมบูรณ์ งดงาม

กาลสมบัติ ถึงพร้อมด้วยกาล ได้แก่อยู่ในกาลสมัยที่ดีมีสุขสมบูรณ์

ปโยคสมบัติ ถึงพร้อมด้วยการประกอบ ได้แก่ประกอบกรรมถูกต้องเหมาะสมในปัจจุบัน

ในขณะที่บุคคลกำลังเจริญด้วยสมบัติ ๔ เหล่านี้อยู่ กำลังอยู่ในฐานะหรือภาวะที่ดี เช่นเป็นนั่นเป็นนี่ ซึ่งมีอำนาจวาสนา กำลังมีอรรถภาพแข็งแรง กำลังอยู่ในกาลสมัยแห่งการมีอำนาจวาสนาของตน กำลังประกอบกรรมถูกต้องเหมาะสมอยู่เมื่อเป็นเช่นนี้ กรรมชั่วที่ทำไว้ซึ่งไม่หนักเกินกว่าน้ำหนักของสมบัติเหล่านี้ ก็ยังรุ่งโรยอยู่ไม่ให้ผล ส่วนกรรมดีที่ทำไว้กำลังมีโอกาสให้ผลอย่างเต็มที่ต่อเมื่อวิบัติทั้ง ๔ อันตรงกันข้ามมาถึง กรรมชั่วจึงจะให้ผล วิบัติทั้ง ๔ คือ

คติวิบัติ วิบัติด้วยคติ ได้แก่ไปเกิดไม่ดี ไปเป็นอะไรที่ไม่ดี หรือสิ้นอำนาจวาสนาลงไป

อุปวิบัติ วิบัติด้วยอัตตภาพ ได้แก่ร่างกายเกิดโรคพิกลพิการ หมดสมรรถภาพที่จะทำอะไรได้

กาลวิบัติ วิบัติด้วยกาลสมัย ได้แก่ถึงกาลสมัยเดือดร้อน หมดสุข หมดอำนาจวาสนา หมดทรัพย์ เป็นต้น

ปโยควิบัติ วิบัติด้วยการประกอบกรรม ได้แก่ประกอบกรรมผิดพลาด เพราะเกิดเห็นผิดเป็นชอบขึ้นดังคำว่า *วินาสกาเล วิปริตพุทธิ* ในคราวพินาศ ก็ให้รู้เห็นวิปริตไป จึงคาดการทำการอะไรผิดพลาดไปหมด

เมื่อเป็นเช่นนี้ กรรมชั่วที่ทำไว้ ก็พรั่งพรูกันเข้ามาให้ผล ส่วนกรรมดีที่ทำไว้ ซึ่งมีน้ำหนักอ่อนกว่า ก็ยังต้องรั้งรออยู่ก่อน เพราะอาจารย์แสดงตัวอย่างเปรียบเทียบว่า เหมือนอย่างว่า บุรุษผู้หนึ่งรับราชการเป็นเจ้าเมืองแห่งหนึ่ง แต่บุรุษนั้นมิได้ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ ไปชมชู้ถือเอาทรัพย์ของประชาชน แต่ก็ยังไม่มีใครอาจจะฟ้องร้องว่ากล่าว บุรุษนั้นกำเรบยิ่งขึ้น จนความชั่วปรากฏถึงกับถูกพักสอบสวน และมีประกาศให้ประชาชนที่ถูกช่มเหงร้องทุกข์กล่าวโทษ จึงมีเสียงร้องทุกข์กล่าวโทษขึ้นตั้งร้อยตั้งพัน เวลาที่บุรุษนั้นเป็นเจ้าเมืองกำลังรุ่งเรือง ก็เท่ากับเวลาที่กำลังเจริญด้วยสมบัติทั้ง ๔ ยังไม่เป็นโอกาสที่กรรมชั่วจะให้ผล ส่วนในเวลาถูกพักสอบสวน เท่ากับถึงวิบัติทั้ง ๔ กรรมชั่วที่ทำไว้อันกำลังรออยู่ ก็ประดาหน้ากันเข้ามาทันที

ใครเล่า เป็นผู้กำลังญาณหยั่งรู้กรรมวิบาก (ผลกรรม) เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า ทั้งได้ทรงเตือนไว้ไม่ให้ประมาท ภาษาิตไทยก็มีว่า 'น้ำลดตอผุด' 'น้ำมาปลาकिनมด น้ำลดมดกินปลา'

คติ ๖

พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีพระปริชาญาณหยั่งรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง คือ

“นรก” แปลว่า เหว จากศัพท์ว่า “นิริยะ” ซึ่งแปลว่า ภูมิ คือภพที่ไร้ความเจริญไร้ความสุข กล่าวโดยเนื้อความ ก็คือ ภูมิภพที่ไม่มีสิ่งที่น่ารักใคร่ปรารถนาพอใจ เสียเลย ในปัจจุบัน ได้แก่ผู้ที่ร้อนรนอยู่เสมอ เพราะไฟโลภ โกรธ หลง ประกอบกรรมบาป อกุศล ทุจริตต่าง ๆ ต้องเป็นทุกข์กระวนกระวาย เพราะถูกไฟเย็นเผาอยู่ภายใน บางทีก็ดูเหมือนเป็นสุข เพราะสมบรูณ์ด้วยสิ่งต่าง ๆ แต่ความจริงถูกเผาอยู่แล้ว ครั้นไฟนั้นปรากฏผลเป็นไฟร้อน ก็เป็นทุกข์วิบัติอย่างที่เราเห็น ๆ เรียกว่า “มนุสฺสเนรียโก คนนรก”

“ดิรัจฉาน” แปลว่า สัตว์ที่ไปทางขวาง มีรูปกายทอดไปทางเบื้องขวาง ไม่ตั้งตรงขึ้นไปเหมือนมนุษย์ แต่เดิมเป็นอย่างไร ก็คงเป็นอย่างนั้นเรื่อยไป ไม่สามารถสร้างความเจริญอะไรให้ยิ่งกว่าที่มีอยู่ โดยชาติกำเนิด สัตว์บางจำพวกมีพื้นกำเนิดฉลาดอยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถจะเข้าถึงภูมิที่ประเสริฐได้ เช่นเดียวกับร่างกายที่ทอดขวาง ไม่ตั้งสูงขึ้นเหมือนอย่างมนุษย์ เทียบได้แก่ผู้ที่ไม่มีละอาย คิดจะทำจะพูดอะไร ก็ทำและพูดสุดแต่ใจ ไม่ใช้ความคิดว่าน่าอับอาย เพราะเป็นการที่ไม่เหมาะสมไม่ควร เรียกว่า “มนุสฺสดิรัจฉานโน คนดิรัจฉาน”

“ปิตติวิสัย” แปลว่า วิสัย คือภูมิภพของเปรต คือสัตว์จำพวกหนึ่ง ซึ่งละโลกไปเกิดเป็นอัตตภาพชนิดหนึ่งซึ่งไม่สมประกอบ ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน เพราะหิวระหาย

อยู่เสมอ ต้องอาศัยสิ่งที่ผู้อื่นให้ปัน ในปัจจุบัน ได้แก่ผู้ที่อยากได้อยู่เสมอ เพราะโลก ตัดหน้า หิวระหายในสิ่งต่าง ๆ อยู่อย่างไม่รู้ลืมไม่รู้พอ และมุ่งที่จะบริโภคผลของผู้อื่น เท่านั้น เรียกว่า “*มनुสฺสเปโต คนเปรต*”

“มนุษย์” แปลอย่างหนึ่งว่า ผู้มีใจสูง หมายความว่า มีภูมิจิตใจและปัญญาสูง สามารถศึกษาอบรม สร้างความเจริญให้เกิดขึ้น รู้บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และ มิใช่ประโยชน์ สามารถเข้าถึงภูมิธรรมอันประเสริฐได้ ได้แก่ผู้รู้จักการควรไม่ควร รู้จักละอายใจ เมื่อจะทำการที่ไม่ควร รู้จักยับยั้ง เลือกทำแต่การที่ควร ศึกษาสำเหนียก ปรับปรุงตนให้วัฒนะ ให้มีศีลธรรมตามฐานะ เรียกว่า “*มनुสฺสมนุสฺโส คนมนุษย์*”

“เทวโลก” แปลว่า โลกของเทพหรือโลกทิพย์ หมายถึง ด้วยภูมิ ภาพ ของผู้ ที่เกิดพร้อมด้วยสิ่งที่พึงปรารถนาพอใจ เป็นที่สำราญกาย สำราญใจ ได้แก่ผู้ที่ถึง พร้อมด้วยหิริ (ละอาย รังเกียจ ความขัว) โอตตปปะ (เกรงความขัว) มีความประพฤติ สะอาด มีความสงบ เรียกว่า “*มनुสฺสเทโว คนเทวดา*”

ผู้ปฏิบัติในมรรคมีองค์ ๘ จนบรรลุความสิ้นกิเลส ควรเรียกว่า “*มनुสฺสวิสุทฺโธ คนบริสุทธิ์*”

อันมรรคาหรือปฏิบัติที่เรียกรวมว่าทาง หมายถึงกรรมนั่นเอง ทรงทราบทาง ไปสู่ภูมิทั้งปวง จึงหมายถึงทรงทราบกรรม ที่ยังผู้ทำให้ไปถึงภูมินั้น ๆ ดังกล่าวแล้ว จนถึงทางที่ให้ถึงความดับกรรมความสิ้นกิเลส

ใครเล่า มีกำลังพระญาณหยั่งรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวงตามเป็นจริง เลิศล้ำเหมือน พระพุทธเจ้า

โลกทั้งปวง

คำว่า โลก แปลว่า สิ่งที่สลายไป ดังวิเคราะห์ศัพท์ว่า ลุชชติติ โลก แปลว่า สิ่งที่สลายไปชื่อว่าโลก ดังจะพึงเห็นได้ว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เรียกว่าโลกนั้น ไม่มีคงทนถาวรตลอดไป ต้องสลายไปในที่สุดทุกอย่าง เพราะโลกเป็นสังขารอย่างหนึ่ง ๆ คือเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ตั้งแต่ขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงตกอยู่ในลักษณะ ๓ อย่าง ได้แก่ มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง มีความสลายไปในที่สุด

พระตถาคตพุทธเจ้า ทรงทราบโลกทั้งปวง แยกออกเป็นธาตุเป็นอเนกต่าง ๆ กัน ตามความจริง คำว่า ธาตุ แปลว่า สภาพที่ทรงหรือดำรงอยู่ คล้ายกับว่า คำว่า ธรรม หมายถึงเครื่องผสมปรุงแต่ง หรือเครื่องประกอบต่าง ๆ ของโลก ถ้าจะเทียบโลกกับรถธาตุ ในที่นี้ ก็เทียบกับเครื่องประกอบต่าง ๆ ของรถ โดยปกติสามัญชนย่อมมองดูโลกในฐานะเป็นตัวเป็นตนเหมือนอย่างมองดูรถในฐานะเป็นตัวรถ และยึดถือโลกตามสมมติต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นตามลักษณะอาการเป็นต้น ดังพระพุทธภชาษิตที่แปลความว่า “เหมือนอย่างว่าเพราะประกอบส่วนต่าง ๆ เข้า เสียงว่ารถก็มี ฉันทไฉเมื่อขันท์ทั้งหลายมีอยู่ สมมติว่าสัตว์ก็มี ฉันทนั้น” รวมความว่า ดูและยึดถือโลกในฐานะเป็นตัวเป็นตนตลอดถึงเป็นเราเป็นเขา เป็นของเราเป็นของเขาสืบเนื่องกันไป ส่วนพระตถาคตพุทธเจ้า ทรงดูโลกแยกออกเป็นธาตุเป็นอเนกนานับการจึงไม่ทรงเห็นเป็นตัวเป็นตนเหมือนอย่างนายช่างมองดูรถหรือเรือ แยกออกเป็นเครื่องประกอบต่าง ๆ ได้โดยถนัดชัดเจน และไม่ทรงยึดถือเป็นตัวเป็นตน ทรงเห็นเป็นสักแต่ว่าธาตุ เป็นสักแต่ว่าสมมติ

พระอาจารย์แสดงว่า พระตถาคตพุทธเจ้าทรงทราบสังขารโลก ทั้งที่ไม่มี
ใจครอง แยกออกเป็นธาตุต่าง ๆ ได้โดยสิ้นเชิง ยกตัวอย่างอนุปาทินนกะ สิ่งที่ไม่มี
ใจครอง เช่น ต้นไม้ ขาว ดำ ใบบไม่มีสัณฐานต่าง ๆ ดอกไม่มีสีและกลิ่นต่าง ๆ ผลไม้
มีรสต่าง ๆ เพราะธาตุชิ้นนี้ ๆ เป็นต้น

ในพระสูตรหนึ่ง แสดงย่อธาตุลงเป็นสอง คือ สังขตธาตุ และ อสังขตธาตุ
ธาตุที่ถูกผสมปรุงแต่งเรียกว่าสังขตธาตุ ธาตุที่ไม่ถูกผสมปรุงแต่งเรียกว่าอสังขตธาตุ
เป็นธาตุแท้ ธาตุดังกล่าวมาข้างต้นเป็นสังขตธาตุ แม้ธาตุที่ค้นพบกันในโอกาสโลกที่
เข้าใจกันว่าเป็นธาตุแท้ตามสมัย มาบัดนี้ก็ปรากฏว่าเป็นเพียงสังขตธาตุเพราะยังแยก
ออกไปได้ การแยกให้รู้จักตัวธาตุเป็นอุปการะสำคัญในทางคติโลก แม้ในทางพระพุทธ-
ศาสนา การแยกให้รู้จักตัวธาตุในสังขารโลกคือรูปกาย นามกาย ของตน ก็เป็นอุปการะ
สำคัญในการปฏิบัติธรรม

ใครเล่า เป็นผู้ที่มีพระญาณหยั่งรู้โลกอันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เป็นอเนก
เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

อหยาศัย-วาสนา

๑

อหยาศัย คือ ภาวะที่อาศัยอยู่กับจิตใจ ดึงจิตใจให้เกิดความมุ่ง หรือน้อมจิตใจไปให้เกิดเจตนากรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถ้ามีอหยาศัยประกอบด้วยโทษะ พยาบาท ย่อมดึงจิตใจให้เกิดความมุ่ง หรือน้อมจิตใจไปให้เกิดเจตนากรรม คือมุ่งก่อทุกข์โทษแก่ผู้อื่น ถ้ามีอหยาศัยประกอบด้วยเมตตา กรุณา ย่อมดึงจิตใจให้มุ่งก่อเกื้อสุขประโยชน์แก่ผู้อื่น อหยาศัยโดยย่อจึงมี ๒ คือ อหยาศัยเลว กับอหยาศัยดี เหตุที่อุดหนุนให้เกิดอหยาศัย คือ นิสัย อุปนิสัย

นิสัย คือที่เข้าอาศัยของจิตใจ ในฐานะเป็นพื้นเพและเป็นเหตุอุปการะ มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วเหมือนอหยาศัย เพราะจิตต้องเป็นนิสิต คือผู้อาศัยอยู่ในนิสัย คือที่อาศัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าอาศัยอยู่กับกิเลส เช่น อาศัยตณหา อาศัยมานะ อาศัยทิฏฐิ เรียกว่า มีตณหานิสัย มานนิสัย ทิฏฐินิสัย ถ้าอาศัยคุณธรรม คือ สัทธา หิริ โอตตปปะ วิริยะ ปัญญา เรียกว่า มีศรัทธานิสัย หิรินิสัย โอตตปปนนิสัย วิริยานิสัย ปัญญานิสัย ฉะนั้น คนจะทำอะไรจึงสุดแต่นิสัย ถ้านิสัยเป็นส่วนชั่วก็ทำชั่ว นิสัยเป็นส่วนดีก็ทำดี แต่มุมนิสัยแสดงออกเป็นอหยาศัย คือทำให้เกิดความมุ่ง หรือน้อมไปของจิตใจก่อนแล้ว จึงเกิดเป็นเจตนากรรมทำชั่วหรือดี ดังกล่าว

อุปนิสัย คือที่อยู่พำนักอาศัยของจิตใจ มีอธิบาย ๒ อย่าง อย่างหนึ่งว่านิสัยที่แรงกว่าปกติ เรียกว่าอุปนิสัย เทียบอย่างคำว่า บารมีและอุปบารมี อีกอย่างหนึ่งว่า

นิสัย ชนิดที่เป็นรองเรียกว่าอุปนิสัย เทียบอย่างคำว่า ราชา อุปราชา อุปนิสัยในความหมายหลังนี้ หมายถึงนิสัยที่อบรมเพิ่มเติมเข้าใหม่ เช่น อบรมสติปัญญาพิจารณาในการสร้างเสพ ในการอดกลั้น ในการละเว้น ในการบรรเทาถอนเป็นต้น หรือเช่น อบรมในบุญกุศล คือให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ทำสมาธิและปัญญาให้เกิด เรียกว่า ทานอุปนิสัย สีลอุปนิสัย ภาวนาอุปนิสัย

การอบรมจนเป็นนิสัย อุปนิสัย จำต้องอบรมบ่อย ๆ จนอยู่ตัว เหมือนอย่างกระดาศที่ม้วนจนอยู่ตัว จับคลี่ออก ปล่อยมือ ก็ม้วนกลับเข้าไปเอง ความอยู่ตัวนี้เรียกว่า วาสนา มีทั้งทางชั่วและทางดี เช่นเดียวกัน การอบรมจนเป็นวาสนา เป็นนิสัย อุปนิสัย แสดงออกเป็นอริยาศัย แล้วแสดงออกเป็นเจตนากรรมดังกล่าวมานี้ อาศัยเสวนาการสร้างเสพบ่อย ๆ เป็นสำคัญ ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสไว้ในมงคลสูตรเป็นข้อต้นว่า ‘อเสวนา จ พาลานํ การไม่สร้างเสพคบหาคนพาล ปรนุทิตานญจเสวนา การสร้างเสพคบหาบัณฑิต’

ใครเล่า เป็นผู้มีความหยั่งรู้อริยาศัย นิสัย อุปนิสัย วาสนา ซึ่งเกิดจากเสวนา แล้วก็ทำให้ผู้มีอริยาศัยอย่างเดียวกันเสวนากัน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า ‘ยํ เว เสวติ ตาทิโส คบคนโดยอ้อมเป็นเช่นคนนั้น’ การที่จะเป็นเช่นคนที่ตนคบ หมายถึงคบหากัน (เสวนา) จนเกิดความคุ้นเคยอยู่ตัว เกิดมีนิสัย อุปนิสัย และอริยาศัย คล้ายคลึงเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่มีอริยาศัยเช่นใด ก็ย่อมเสวนาคบหากันกับคนที่มีอริยาศัยเช่นนั้น คนที่มีอริยาศัยเลว ก็เข้าพวกคนเลว คนที่มีอริยาศัยดีก็เข้าพวกคนดี ดังที่ปรากฏในพระญาณของพระตถาคตเจ้า ข้อนี้เป็นความจริงที่มีอยู่ทุกกาลสมัย บัดนี้มักพูดอ้างว่า เครื่องแวดล้อม แต่อ้างว่าเสวนาตรงกว่า

อนึ่ง อริยาศัยทำให้เกิดอำนาจสามารที่จะทำได้เพียงเท่าอริยาศัย อริยาศัยอ่อนก็ดึงใจน้อมใจอย่างอ่อน อริยาศัยแรงก็ดึงใจน้อมใจได้อย่างแรงดังที่พระอาจารย์

แสดงว่า 'อริยาศัยที่กว้างหรือไม่กว้าง ชื่อว่าอำนาจ หรือความสามารถของทายกคือ ผู้ให้' อธิบายว่า มีอริยาศัยในทานเท่าใด ก็มีอำนาจสามารถจะให้ได้เท่านั้น ไม่อาจจะให้ทานเกินอริยาศัย แม้อริยาศัยในทางอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน อริยาศัยทำให้เกิดอำนาจ ทางใจดังกล่าว จึงฝันได้ยาก ผู้ปกครอง เช่นมารดาบิดา ย่อมอำนวยตามอริยาศัยของ บุตรธิดาที่เป็นไปในทางดี ดังเช่นมารดาของบัณฑิตสามเณร อนุญาตให้สามเณรนั้น บรรพชา ด้วยคิดว่าจักไม่ทำลายอริยาศัยของบุตร มารดาบิดาทั่วไปก็เหมือนกัน ย่อมอำนวยตามอริยาศัยของบุตรธิดาในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาและการงานเป็นต้น แต่ข้อสำคัญต้องสังเกตให้ทราบ เพราะอริยาศัยหลายอย่างซ่อนเร้นอยู่ไม่แสดงออกมา ถ้าไม่ทราบ อำนวยให้เป็นไปผิดอริยาศัย ก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ ดังเช่นพระมหากษัตริย์ บอกรัชมัญฐานแก่พระจุฬินทรผู้เฒ่าผู้ชรา ไม่ต้องด้วยอริยาศัยของจุฬินทร จึงไม่ สำเร็จประโยชน์ แต่พระบรมศาสดาได้ทรงบอกบทที่ถูกต้องกับอริยาศัย พระจุฬินทร จึงปฏิบัติสำเร็จผล

อนึ่ง ผู้ที่รู้อริยาศัย ถ้ามุ่งร้าย ก็อาจอาศัยอริยาศัยของผู้นั้น หนุนให้ปฏิบัติ ผิดทางได้ ดังเช่นอาจารย์ของอหิงสกมาณพ รู้ว่าอหิงสกมาณพมีอริยาศัยรักการศึกษา อย่างยิ่ง จึงหลอกล่ออหิงสกมาณพให้ไปตัดนิ้วมนุษย์มาให้ได้ครบพันคน จึงจะประสาท ความสำเร็จวิชาให้ อหิงสกมาณพจึงเป็นองคฺุลิมาลใจรไปดด้วยอริยาศัยที่รักจะได้วิชา มิใช่ด้วยอริยาศัยในปาณาติบาต พระบรมศาสดาได้ทรงทราบอริยาศัยที่แท้จริงนี้ จึงได้เสด็จไปโปรด ตรัสพระวาจาสะกิดใจแก่องคฺุลิมาล ผู้วิ่งไล่ตามพระองค์ พลังร้อง ให้พระองค์หยุด พระองค์ตรัสว่า พระองค์หยุดแล้ว องคฺุลิมาลต่างหากยังไม่หยุด องคฺุลิมาลจึงได้คิดเพราะเป็นนักศึกษา เลิกเป็นโจรฆ่าคนได้ทันที

ใครเล่า เป็นผู้มึญานหยั่งรู้อริยาศัยที่ต่าง ๆ กัน ของสัตว์ทั้งหลายในโลก ซึ่งต่างเสวนาคบหากันตามอริยาศัย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ความยิ่งหย่อนของบุคคล

อินทรีย์ ได้แก่ภูมิธรรมที่ครองความเป็นใหญ่อยู่ในใจ คือ ศรัทธา ความเชื่อ วิริยะ ความเพียร สติ ความระลึกได้ สมาธิ ความตั้งใจแน่วแน่ ปัญญา ความรู้ หมายถึงศรัทธาเป็นต้นที่เข้มแข็ง อินทรีย์ ๕ เหล่านี้ บางคนก็มีอ่อน บางคนก็มี แก่กล้า

พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระญาณหยั่งทราบวา สัตว์บุคคลมีอินทรีย์ไม่เหมือนกัน บางคนหย่อน บางคนยิ่งแม้ในคนเดียวกัน บางคราวก็หย่อน บางคราวก็ยิ่งตามควรแก่ การอบรม พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงธรรม ท่านกล่าวว่าได้ทรงกำหนดอินทรีย์ของผู้ฟังแล้วจึงทรงแสดง ตามควรแก่อินทรีย์ของผู้ฟังนั้น ๆ ฉะนั้น ธรรมที่ทรงแสดงจึงมี หลายชั้น ดังที่ทรงแสดงประโยชน์ปัจจุบันก็มีประโยชน์ภายหน้าก็มีประโยชน์อย่างยิ่ง ก็มี หรือทรงแสดงทานบารั ง ศีลบารั ง ภาวนาบารั ง หรือทรงแสดงศีลสิกขาบารั ง จิตตสิกขา บารั ง ปัญญาสิกขาบารั ง ตามสมควรแก่อันดับของอินทรีย์ที่หย่อนหรือยิ่ง ในบางคราว ได้ทรงรอนอินทรีย์ของผู้ฟังแก่กล้าสมควรแล้วจึงทรงอบรมสั่งสอน ดังมีเรื่องเล่า ในอรรถกถาธรรมบทว่า

ได้มีบุตรพราหมณ์ผู้หนึ่งในกรุงสวตถิ ชื่อวักกลิ ได้พอใจในพระสรีรสมบัติ ของพระศาสดา มองดูพระองค์อย่างไม่อึดไม่เบื่อ ได้บวชในสำนักของพระศาสดา เพื่อประโยชน์เพียงข้อเดียว คือจักได้เห็นองค์พระตถาคตเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์ ครั้นบวชแล้วก็ไม่ได้ทำกิจท่องเที่ยวหรือกัมมัฏฐานเป็นต้น คอยเที่ยวมองดูพระศพพล

เท่านั้น ฝ่ายพระศาสดาทรงรอให้ญาณหรืออินทรีย์ของพระวักกลีแก่กล้า ยังไม่ตรัสอะไร ครั้นทรงทราบว่าญาณของพระวักกลีแก่กล้าแล้ว จึงทรงเริ่มอบรมด้วยตรัสว่า “ดูก่อนวักกลี ประโยชน์อะไรด้วยกายเน่าที่เธอเฝ้าดูแล้ว ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นี้เห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นี้เห็นธรรม” แม้ทรงโอวาทแล้วอย่างนั้น พระวักกลีก็ยังไม่อาจเลิกการเฝ้าดูพระองค์ เมื่อใกล้จะถึงวันเข้าพรรษา พระศาสดาได้เสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ ได้ตรัสประณามขับไล่พระวักกลีให้ออกไปพ้นพระพัทรีในวันเข้าพรรษา เพื่อจะให้พระวักกลีเกิดสังเวช, พระวักกลีไม่อาจจะอยู่ในสำนักพระศาสดาได้มีความเสียใจ, ขึ้นไปยอดเขาคิชฌกูฏ ด้วยอันคิดว่าจะโดดเขาให้ตาย พระศาสดาทรงทราบแล้ว จึงทรงเปล่งโอภาสแสดงพระองค์ให้พระวักกลีเห็น เมื่อพระวักกลีได้เห็นแล้วก็หายเศร้าโศกเสียใจทันที พระศาสดาจึงทรงแสดงธรรมอบรมต่อไปจนพระวักกลีได้บรรลุพระอรหัต

เรื่องของพระวักกลี ตามที่ท่านอาจารย์ได้เล่าไว้นี้ แสดงพระญาณของพระพุทธเจ้าที่ทราบความยิ่งและหย่อนของบุคคล แลทรงอบรมด้วยวิธีที่เหมาะสมแก่อินทรีย์ของแต่ละบุคคล วิธีที่ทรงใช้จึงต่างกัน แต่ก็เพื่อประโยชน์อันเดียวกัน คือให้ตรัสรู้พระธรรม

ใครเล่า มีพระญาณหยั่งรู้ภูมิธรรมที่ครองความเป็นใหญ่ในจิตใจคนแลอาจแสดงธรรมอบรมให้สำเร็จประโยชน์ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ทางปฏิบัติสมาธิ

ทุก ๆ คนได้รับอารมณ์ทางประสาทต่าง ๆ มี ตา หู เป็นต้น จิตจึงไม่สงบ เหมือนอย่างคลื่นในทะเล ฉะนั้น อารมณ์ดังกล่าวนี้เองเป็นเหตุให้จิตไม่ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และทำจิตที่เป็นสมาธิให้เศร้าหมอง คือ ให้เสื่อม ให้ออกจากสมาธิ พระบรมศาสดา ได้ทรงทราบเหตุที่ทำให้เสียสมาธิเหล่านี้ จึงได้ตรัสบอกไว้โดยถ้อยถนอมรอบคอบ ได้ตรัส เหตุที่ทำให้เกิดสมาธิ และวิธีทำให้เกิดสมาธิผ่อนคลายสบายยิ่งขึ้น เช่น ได้ตรัสสอนให้ สัมรวมอินทรีย์ มี ตา หู เป็นต้น และตรัสบอกอารมณ์ของสมาธิไว้ต่าง ๆ ซึ่งตรงกัน ข้ามกับอารมณ์ที่ทำให้เกิดกิเลส ดังกล่าวแล้ว คือให้สงบตั้งมั่นแน่นแน่ ทั้งได้ตรัสบอกวิธี ที่จะรักษาสมาธิ และที่จะเลื่อนขั้นสมาธิให้สูงขึ้นได้ ได้ตรัสบอกวิธีที่จะเข้าดำรงอยู่และ ออกจากสมาธิ ได้ตรัสบอกวิธีที่จะปฏิบัติให้เกิดความชำนาญในกิจเหล่านี้ และข้อสำคัญ ได้ทรงแสดงประโยชน์ของสมาธิว่า เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ เป็นสุขในปัจจุบัน แต่ไม่ใช่สัลเลขธรรม คือธรรมเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส ดังที่ตรัสไว้ในสัลเลขสูตร

ผู้ที่หลงในผลของสมาธิ อาจเกิดสำคัญตนว่าเป็นผู้วิเศษ กลายเป็นคนอวดริ ไปในทางที่ผิดกลับเพิ่มกิเลสและความชั่วมากขึ้นกว่าคนโดยปกติ มีตัวอย่างดังพระเทวทัต และคนอื่นอีกมากทั้งในและนอกพระพุทธศาสนา พระบรมศาสดามีได้ทรงสรรเสริญ ผลของสมาธิในทางอิทธิปาฏิหาริย์ว่าเป็นนิยานิกรรม เครื่องนำออกจากกิเลสและ กองทุกข์ หรือ สัลเลขธรรมดังกล่าว แต่ได้สอนให้ทำสมาธิเพื่อน้อมสมาธิจิตไปอบรม

ปัญญาเพื่อความขัดเกลาคือไป ลองพิจารณาดูอย่างง่าย ๆ สมมติว่ามีฤทธิ์เดชเหาะเหินเดินอากาศได้ ถ้าทำได้เป็นอาจิด ก็มีใช้เป็นของแปลกประหลาด เหมือนอย่างนกและเรือบิน และถ้าผู้นั้นเป็นคนชั่ว ก็ยิ่งทำให้เป็นที่หวาดกลัวไม่ไว้วางใจ ฉะนั้นข้อสำคัญในพระพุทธศาสนา จึงอยู่ที่การปฏิบัติขัดเกลากิเลสและความชั่ว ด้วยวิธีละความชั่วประพาศิตความดี และทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว การทำสมาธิที่มุ่งหมายก็คือทำให้ตั้งมั่นแน่วแน่ เพื่อให้เกิดพลังเรียวแรงในการปฏิบัติขัดเกลา ดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าเกิดหลงในผลของสมาธิ สำคัญตนผิดไปในอุตริธรรมต่าง ๆ นอกทางพระพุทธศาสนา คือ นอกธรรม นอกวินัย ของพระบรมศาสดา ก็จะทำให้เกิดโทษและความเสื่อมเสียต่าง ๆ พระบรมศาสดาได้ทรงทราบเหตุที่จะทำให้เกิดความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้วแห่งสมาธิต่าง ๆ ดังที่เรียกว่า ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เป็นต้น และได้ตรัสบอกชี้แจงไว้โดยรอบคอบถี่ถ้วนทุกประการ เพื่อให้บุคคลปฏิบัติสมาธิในทางที่ถูก ใช้สมาธิในทางที่ถูก โดยเฉพาะมิใช่เพื่อเพิ่มพูนกิเลส แต่เพื่อปฏิบัติขัดเกลากิเลส และความชั่วในตนตามทางพระพุทธศาสนา

ใครเล่า เป็นผู้รู้และบอกทางปฏิบัติสมาธิ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

อุปเพณีนวสานุสสติญาณ

พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระสติบริบูรณ์ เพราะมีพระจิตที่บริสุทธิ์ จึงทรงระลึกเข้าไปในอดีตชาติตลอดกับเป็นอนาคตที่ประมาณได้ ส่วนบุคคลทั่วไปก็อาจพิจารณาให้เห็นได้ในปัจจุบัน ในทางปฏิบัติกล่าวคือพิจารณานิวาสคือที่อยู่ของคน อันได้แก่ รูปธรรมและนามธรรมที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบันนี้เอง ทุก ๆ คนในบัดนี้ก็เปลี่ยนนิวาสคือที่อยู่อันได้แก่รูปธรรมนามธรรมของตนเองอยู่เสมอ รูปธรรมก็เปลี่ยนแปลงเรื่อยมาตั้งแต่เกิดจนบัดนี้อย่างไม่หยุดยั้ง และจะเปลี่ยนแปลงต่อไปอีกจนกระทั่งดับ ดังที่เรียกว่า กว้าง ๆ ว่า ปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย แต่ความจริงความเปลี่ยนแปลงของรูปกายนั้นมีใช้นาน ๆ จึงเปลี่ยนครั้งหนึ่ง แต่เปลี่ยนอยู่เสมอทุกขณะ เมื่อไม่กำหนดก็ไม่รู้ต่อเมื่อกำหนดพิจารณาจึงจะรู้ได้

วิทยาการในบัดนี้ ก็แสดงรับรองอยู่แล้วว่า แม้ส่วนที่แข็งแกร่งในร่างกายเช่นกระดูกก็เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย เพียงเวลาไม่นานเท่าไรก็เปลี่ยนจนหมดชุดเก่าไป แต่เพราะมีสันตติคือความสืบต่อ จึงคงเห็นอยู่เหมือนอย่างไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ส่วนนามธรรมนั้นยิ่งเปลี่ยนแปลงไปเร็ว เมื่อจิตน้อมออกไปจับเรื่องใดก็เกิดนามธรรมขึ้นในเรื่องนั้น เมื่อจิตปล่อยเรื่องนั้นไปจับเรื่องอื่นต่อไปอีก นามธรรมก็เกิดในเรื่องอื่นนั้นต่อไปอีก วันหนึ่ง ๆ จิตได้น้อมออกไปจับเรื่องมากมายเท่าใด นามธรรมก็เกิดขึ้นมากมายเท่านั้น ฉะนั้น เมื่อกล่าวอย่างละเอียด จิตจึงถือปฏิสนธิในเรื่องหนึ่ง และจติคือเคลื่อนจากเรื่องนั้นแล้ว ก็ไปถือปฏิสนธิในเรื่องอื่นต่อไปอีก เป็นไปอยู่ดังนี้

ทุกขณะจิต ฉะนั้น รูปธรรมนามธรรม อันเป็นนิवासที่อยู่ของสัตตะหรือของจิต แม้ในปัจจุบันนี้เองก็เปลี่ยนไปอยู่เสมอ พิจารณาย้อนกลับไปดูในอดีต ก็จะเป็นว่าเป็นเช่นนั้น และเมื่อพิจารณาดูให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป จนรู้ชัดนิवासคือที่อยู่ของจิตว่า เมื่อนั้น ๆ เราได้มีรูปอย่างนี้ มีเวทนา มีสัญญา มีสังขาร มีวิญญาณ อย่างนี้ ๆ ในเรื่องนั้น ๆ ก็ยิ่งจะเห็นหน้าตาของนิवासคือรูปธรรมนามธรรมของตนชัดขึ้น ทำให้เห็นอนิจจตา คือความที่ปรวนแปรเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาโดยลำดับ และจักปรวนแปรเปลี่ยนแปลงสืบต่อไปในภายหน้าด้วย ลักษณะอาการอย่างเดียวกัน จะทำให้เกิดความหยาบหละหลวม ตื่นในเรื่องทั้งหลาย ทั้งที่น่าปรารถนา เช่น ลาม ยศ สรรเสริญ สุข ทั้งที่ไม่น่าปรารถนา เช่น ความเสื่อมลาม เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เพราะจักเป็นเรื่องอันใดก็ตาม น่าปรารถนา ก็ตาม ไม่น่าปรารถนาก็ตาม ที่สัตตะหรือจิตท่องเที่ยวไปยึดถือเป็นอารมณ์ ก็จะต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงเรื่อยไป เป็นอันว่าได้ประสพธรรมะคือความจริงได้ประการหนึ่ง แม้ด้วยสัญญา และเมื่อได้พิจารณาทำสัญญาให้เป็นปัญญาขึ้น ก็จะทำให้หายหลงหายประมาท เป็นเหตุให้ตั้งตนอยู่ได้คงที่ ในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ

พระพุทธเจ้าได้ทรงประกอบด้วยพระปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือความรู้ กำหนดระลึกที่อยู่ในหนหลังได้ตลอดอเนกชาติ ใครเล่ามีญาณดังนี้ เลิศล้ำเหมือน พระพุทธเจ้า

หลักกรรม

๑

หลักพระพุทธศาสนาหลักหนึ่งที่สำคัญ และเกี่ยวกับการปฏิบัติอยู่ตลอดไป คือ หลักกรรม พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้หลักกรรมนี้ และทรงแสดงสั่งสอน

คำว่า “กรรม” เป็นชื่อของการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลกระทำ อันเกิดจากเจตนาคือความตั้งใจ ฉะนั้น เบื้องต้นของกรรมก็คือ เจตนา ซึ่งมีพระพุทธภาษิตแสดงว่าเป็นตัวกรรม ดังพระพุทธภาษิตแปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม เพราะบุคคลมีเจตนาแล้วจึงทำกรรม ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง โดยปกติทุก ๆ คน ย่อมมีเจตนาทำ พูด คิด อยู่เสมอ เมื่อทำก็เป็นกายกรรม เมื่อพูดก็เป็นวจีกรรม เมื่อคิดก็เป็นมโนกรรม จึงทำกรรมพอกพูนอยู่ไม่ว่างเว้น

มีปัญหาว่า กรรมที่ทำพอกพูนอยู่เสมอนี้ ทำแล้วก็แล้วไป หรือยังมีอะไรเหลืออยู่ และเป็นกรรมกองเดียวกันหมด ไม่มีดีมีชั่วหรืออย่างไร ?

ปัญหานี้ ตอบได้ว่า กรรมที่ทำไว้แล้ว หาเลิกแล้วกันไปไม่ ยังคงเป็นของตนอยู่ ดังคำว่า “กมฺมสฺสโกมฺหิ เรามีกกรรมเป็นของของตน” แม้ทางกฎหมายก็ไม่ยอมให้กรรมที่ทำแล้วเป็นอันว่าแล้วไป เมื่อไปทำกรรมที่ผิดกฎหมายก็ต้องมีโทษตามกฎหมายถึงในทางวินัยก็เหมือนกัน เมื่อภิกษุประพฤติผิดวินัย ก็ต้องอาบัติเป็นโทษติดตัวอยู่เมื่อเรียกด้วยโวหาร ว่ากรรม ก็มีกรรมนั้นเองติดตัวอยู่ เพราะจารีกอยู่ในใจ อาจระลึก

หรือนึกขึ้นมาได้ และกรรมนี้มีใช่เป็นกองเดียวกัน ไม่มีดีไม่มีชั่ว แต่เป็นกรรมที่ดี ซึ่งเกื้อกูลตนเองและผู้อื่นให้เป็นสุขก็มีเป็นกรรมที่ชั่ว เพราะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เป็นทุกข์เดือดร้อนก็มี ทั้งนี้ เพราะเกี่ยวกับบุคคล จึงมีแบ่งว่าดีในเมื่อก่อให้เกิดสุขแก่บุคคล และว่าชั่วในเมื่อก่อทุกข์ให้เกิดแก่บุคคล ยกบุคคลเสียแล้ว ก็ไม่มีดีไม่มีชั่ว ฉะนั้น กรรมจึงมีดี มีชั่ว แบ่งตามลักษณะที่กล่าวนั้น

ทุก ๆ คนก็ยอมรับเรื่องความดีความชั่วอยู่ทั่วหน้ากัน ต่างกันแต่วัตถุของความดีความชั่ว ซึ่งแต่ละลัทธิก็แสดงผิดแผกกัน ฉะนั้น กรรมดี กรรมชั่ว จึงมีอยู่แก่ทุกคน และทุก ๆ คนก็ต้องเป็นทายาทรับผลของกรรมที่ตนทำไว้ เหมือนอย่างบุตรเป็นทายาทรับมรดกของมารดาบิดา ซ้ำว่าเป็นทายาทนี้ ก็จะต้องรับผลอย่างแน่นอน แม้ยังมีได้รับในเวลานั้น แต่ก็จะต้องได้รับแน่ หลีกเลี่ยงไม่พ้น ตั้งต้นแต่การเกิดถือกำเนิดอย่างไรโดยอย่างไร

ใครเล่า เป็นผู้รู้และแสดงหลักกรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

ทุก ๆ คนที่เกิดมา ทางร่างกายภายนอก ย่อมมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เช่นที่เรียกว่าชนกชนนี แปลว่าผู้ให้เกิด แต่เมื่อแสดงทางหลักกรรมภายใน กรรมที่ทำไว้นั้นเองเป็นชนกชนนีของตน คือมีกรรมเป็นกำเนิดก่อให้เกิดขึ้นมา ตนเองเป็นผู้สร้างกรรมของตน จึงชื่อว่าเป็นผู้สร้างตนขึ้นเอง คือเป็นผู้สร้างชาติ อันได้แก่ความเกิดให้แก่ตน ไม่มีใครอื่นมาเป็นผู้สร้างให้ ส่วนทางร่างกายก็สืบเชื้อสายไปตามเรื่อง

แม้การสืบวงศ์พันธุ์ต่อไปก็เช่นเดียวกัน เมื่อกล่าวทางร่างกายภายนอก บุคคลก็เป็นมารดาบิดายังบุตรธิดาให้เกิดสืบต่อไป ส่วนในทางหลักกรรมภายใน กรรมนั้นเองเป็นเผ่าพันธุ์ ซึ่งบุคคลจะต้องเป็นผู้สืบต่อไป จึงเท่ากับว่าตนเองนั้นแหละเป็นพ่อแม่ของตนเอง และตนเองนั้นแหละเป็นลูกของตนเอง สืบต่อไปเป็นบุคคลเดียวกันนั่นเอง ตลอดสาย เพราะมีกรรมเป็นผู้อำนวยให้เป็นไปเป็นช่วง ๆ และช่วงไหนจะสมมติเรียกว่าอะไร เป็นการเปรียบเทียบ ก็สุดแต่จะว่า

รวมความว่า ทุก ๆ คนต้องพึงพาอาศัยกรรมเป็นไปทั้งนั้น ทั้งกรรมดีทั้งกรรมชั่ว พึ่งกรรมดีให้พาไปคือกรรมดีนำให้ได้รับความสุขต่าง ๆ พึ่งกรรมชั่วให้พาไป คือกรรมชั่วนำให้ประสบความทุกข์ต่าง ๆ ในภายนอกอาจต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลเป็นต้น แต่ในภายในต้องอาศัยกรรม ยืน เดิน นั่ง นอน อยู่กับกรรมดังจะพึงเห็นได้ว่า กรรมนั้นเอง ทำให้บุคคลมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ในฝ่ายชั่ว เช่นเรียกว่า โจร เพราะโจรกรรม เรียกว่า คนชั่วต่าง ๆ ก็เพราะกรรมชั่วต่าง ๆ ในฝ่ายดี เช่นเรียกว่าคนดี เพราะบุญกรรม ในฝ่ายที่เป็นกลาง ๆ เกี่ยวแก่อาชีพต่าง ๆ เช่นเรียกว่า แพทย์ ก็เพราะเวชกรรม เรียกว่า พ่อค้า ก็เพราะพาณิชย์กรรม เรียกว่าชาวนา ก็เพราะกสิกรรม บุคคลทุกจำพวกเหล่านี้จะไปในที่ไหน อยู่ในอิริยาบถอะไร ก็คงเรียกชื่ออย่างนั้น จึงเกาะไปกับกรรมดีบ้างชั่วบ้าง และได้รับผลของกรรมนั้นอยู่เสมอ ดังที่ท่านสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจักทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว จักเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น

ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ทุก ๆ คนพิจารณาให้ทราบหลักกรรมดังกล่าวเนื่อง ๆ เพื่อเป็นผู้ไม่ประมาท พยายามละกรรมที่ชั่ว ประกอบแต่กรรมที่ดี เพราะทุก ๆ คนสามารถละกรรมที่ชั่ว ประกอบกรรมที่ดีได้ การที่ยังปฏิบัติดังกล่าวไม่ได้ ก็เพราะยังประมาทมิได้พิจารณาให้รู้ตระหนักในหลักกรรม และไม่เชื่อกรรม ไม่เชื่อผลของกรรม ไม่เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ต่อเมื่อเป็นผู้ไม่ประมาท และมีศรัทธาความเชื่อดังกล่าว จึงจะละกรรมชั่ว ทำกรรมดีได้ตามสมควร

ใครเล่า เป็นผู้รู้และแสดงหลักกรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า ได้ทรงทราบว่า สัตว์เป็นไปตามกรรม คือทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย จูติอยู่ อุบัติอยู่ เข้าถึงผลต่าง ๆ กันตามกรรม ด้วยจักขุอันเป็นทิพย์หมดจด ล่วงของมนุษย์ ว่าสัตว์ผู้ประกอบด้วยกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ต่่าวาพระอรียเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือกรรมของมิจฉาทิฎฐิ สัตว์เหล่านั้นกายแตก ทำลาย ตายไปแล้ว เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นิรยะ ส่วนสัตว์ผู้ประกอบด้วยกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ไม่ด่าว่าพระอรียเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ สมทานกรรมของสัมมาทิฎฐิ สัตว์เหล่านั้น กายแตกทำลายตายไปแล้ว เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

แสดงว่า พระตถาคตเจ้า ได้ทรงมีพระญาณเห็นสัตว์ทั้งหลายจุติ คือเคลื่อนจากภพชาติหนึ่ง ๆ อุปบัติคือเข้าถึงภพชาติหนึ่ง ๆ ต่าง ๆ กัน คือ เลว ได้แก่มีชาติ ตระกูล โภคะ สชาติปัญญา เป็นต้น ต่ำทราม ตีก็ตรงกันข้าม มีวรรณะดี ได้แก่ มีวรรณะผิวพรรณที่น่าปรารถนาพอใจ มีวรรณะชั่วก็ตรงกันข้าม เป็นสุขตะ ไปดี ได้แก่ มั่งมีทรัพย์มาก เป็นทุกข์ตะ ไปชั่ว ได้แก่ขัดสนจนทรัพย์ ต่าง ๆ กันตามกรรมที่ตนเอง ได้ทำไว้

ความเคลื่อน เรียกตามศัพท์ว่า จุติ ความเข้าถึง เรียกตามศัพท์ว่า อุปบัติ ใช้แทนคำว่า ตาย เกิดทุก ๆ คนซึ่งยังต้องตายเกิด เรียกว่า สัตว์ แปลว่า ผู้ซึ่ง ผู้ติด เพราะยังไม่หลุดไปจากวัฏฏะ คือวนเวียนเกิดเวียนตาย เมื่อสัตว์ตาย ร่างกาย เป็นผู้ตาย แต่สัตว์เป็นผู้จุติ คือเคลื่อนออกไปจากร่างกายที่ตายนั้นไปอุปบัติ คือ เข้าถึงร่างกายใหม่ ความก่อเกิดแห่งร่างกายใหม่ เรียกว่าเกิด ฉะนั้น ตายเกิดจึงเป็น คำที่ใช้สำหรับร่างกาย และความเกิดของร่างกายนี้เอง ต้องมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เป็นไปตามพงศ์พันธุ์และตามธรรมชาติของกาย ซึ่งประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ ตลอดไป จนตาย ส่วนความอุปบัติจนถึงจุติของสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นแดนเกิด กรรมจึงเป็น ชนกชนนีของสัตว์ทั้งหลาย เมื่อพูดโดยฐานเป็นการก (ผู้ทำ) ก็ต้องว่า สัตว์นั่นเอง เป็นชนกชนนีของตัวเอง ทั้งจะต้องเป็นบุตรีธิดาของตนเองสืบ ๆ ต่อไป ดังกล่าวแล้ว

พิจารณาดูที่ตนเองในบัดนี้ จะเห็นว่า กายของเราที่อยู่ส่วนหนึ่ง ตัวของเรา มีอยู่ส่วนหนึ่ง กายของเรามีความเป็นไปในทางหนึ่ง ตัวของเราอีกทางหนึ่งความเป็น ไปของกาย เช่นต้องบริโภค ต้องถ่ายต้องเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ความเป็น ไปของตัวเราเกี่ยวแก่จิตใจ ต้องเล่าเรียนศึกษา ต้องทำงาน ไม่ค่อยจะรู้สึกว่าจะแก่ ว่าตาย เพราะมักจะประมาท เหมือนไม่แก่ไม่ตาย และไม่ค่อยจะยอมรับรู้ความแก่ ของร่างกาย เข้าคำว่า ร่างกายจะแก่ก็แก่ไป แต่ใจไม่แก่ รวมความแล้วความเป็นไป ของตัวเราในปัจจุบันเกี่ยวกับกรรม คือเจตนาของเราเอง เจตนากรรมนี้เป็นผู้บังคับ บัญชาตัวเราให้ทำอย่างไร เพราะเมื่อมีเจตนาแล้ว จึงทำกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ต่าง ๆ ทั้งในทางดี ทั้งในทางชั่ว

ใครเล่า เป็นผู้รู้และแสดงหลักกรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๔

อันความดีและความชั่วนี้ มีลักษณะพร้อมทั้งผลต่างกัน เมื่อเป็นความจริง ถึงใครจะพยายามเปลี่ยนแปลงให้เป็นความชั่ว ก็ไม่อาจทำได้ คงเป็นความดีอยู่นั่นเอง แม้ความชั่วก็เหมือนกัน เมื่อเป็นความชั่วจริง ก็คงเป็นความชั่วอยู่นั่นเอง ไม่มีใครสามารถจะกลับกลายเป็นความดีไปได้ ส่วนความอ้างเอาเองและความเข้าใจของคน ก็เป็นเพียงความอ้างเอาหรือความเข้าใจเท่านั้น แม้จะทำให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้บ้าง เช่นการใส่ความ การยกยอโดยไม่เป็นจริง ก็ไม่ใช่ผลของความดี หรือความชั่วนั้นโดยตรงผลของความดีหรือความชั่วนั้น จะต้องมาถึงในเมื่อถึงโอกาส เพราะการให้ผลของความดีหรือความชั่วก็มีเวลาเหมือนวันคืน เมื่อยังเป็นเวลากลางวัน จะเร่งให้เป็นกลางคืนสักเท่าไร ก็คงเป็นไปไม่ได้ จนกว่าจะถึงเวลาสิ้นวัน เวลากลางคืนก็มาถึงเข้าเอง แม้ในเวลากลางคืนก็เหมือนกัน จะเร่งให้เป็นกลางวันสักเท่าไรก็เป็นไม่ได้ จนกว่าจะสิ้นคืน แล้วกลางวันก็เริ่มขึ้นเอง เวลาที่ความดีให้ผลเหมือนกลางวัน เวลาที่ความชั่วให้ผลเหมือนกลางคืน

ฉะนั้น บุคคลในโลกนี้เมื่ออยู่ในระยะเวลาที่ความดีให้ผล ก็มีชีวิตสว่างไสว รุ่งเรือง แม้จะทำความชั่วในระหว่างนั้น ก็ยังสว่างไสวอยู่ก่อน จนกว่าจะถึงกาลของความชั่วให้ผล แต่เมื่ออยู่ในระยะเวลาที่ความชั่วให้ผล ชีวิตก็อับแสงเศร้าหมอง ถึงจะทำความดีในระหว่างนั้น ก็ยังอับแสงต่อไปจนกว่าจะถึงกาลแห่งความดีให้ผล

เหตุฉะนั้น บุคคลบางคนหรือบางพวก ผู้ไม่มีศรัทธาในกรรมหรือผลของกรรม จึงมักมีความเห็นเลื่อนลอยไปตามผลต่าง ๆ ที่เห็นจำเพาะหน้า เห็นอย่างไร ก็พูดอย่างนั้น เป็นต้นว่า เห็นบางคนทำดีและได้รับผลดีก็พูดว่าทำดีได้ดี เห็นบางคนทำชั่วแต่ได้รับผลดี ก็พูดว่า ทำชั่วได้ดี เห็นบางคนทำชั่วและได้รับผลชั่ว ก็พูดว่าทำชั่วได้ชั่ว เห็นบางคนทำดี แต่ได้รับผลชั่ว ก็พูดว่าทำดีได้ชั่ว คนมิใช่น้อยพูดเลื่อนลอยไปตามที่ได้เห็นจำเพาะหน้าอย่างนี้ เพราะไม่ทราบหรือไม่เชื่อในกฎของกรรม อันเกี่ยวกับกาลกำหนดเหมือนอย่างวันคืนดังกล่าว ฉะนั้น เมื่อมีความรู้หรือความเชื่อในกฎของกรรม ก็จักกล่าวอย่างแน่นอน ไม่เลื่อนลอยว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ความดีความชั่ว มีความคงตัวตามประเภทของตนดังกล่าว จึงเรียกว่า ธรรม เพราะ ธรรม แปลว่าสภาพที่ทรงอยู่หรือทรงไว้ และความดีที่ทรงตัวเป็นความดีไม่กลับกลายเป็นความชั่ว จึงเรียกว่ากุศลธรรมหรืออธรรมเฉย ๆ ส่วนความชั่วก็ทรงตัวเป็นความชั่ว ไม่กลับกลายเป็นความดี จึงเรียกว่า อกุศลธรรม หรืออธรรม สมตามพระพุทธานุชาตตรัสแสดงผลที่ไม่เสมอกันไว้ แปลความว่า “ธรรม และ อธรรม หากมีวิบากคือผลเสมอกันไม่ อธรรมย่อมนำไปสู่นิริยะ ส่วนธรรมย่อมให้ถึงสุคติ”

ใครเล่า เป็นผู้รู้หลักกรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๕

อันฐานะคือข้อที่เป็นได้ และฐานะคือข้อที่เป็นไม่ได้ ควรกำหนดให้รู้ไว้ก่อน เพื่อจะได้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นไปได้เท่านั้น ส่วนสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ถึงใครจะพยายามให้เป็นไปได้สักเท่าไร ก็ไม่สำเร็จ เป็นต้นว่า ผลของกรรมย่อมเกิดขึ้นตามควรแก่กรรม คือผลดีผลดีจากกรรมดี ผลชั่วผลชั่วจากกรรมชั่ว ย่อมเป็นได้ดังนี้ ถ้าจะให้สับสนกัน ย่อมเป็นไปได้ผลดีนั้น เป็นต้นว่า ภูมิที่ดี เป็นสุขต่าง ๆ ผลช่วนั้น เป็นต้นว่า ภูมิที่ชั่ว เป็นทุกข์ต่าง ๆ ทางไปสู่ภูมิเหล่านี้ก็คือกรรมนั่นเอง และสัตว์ทั้งหลาย ผู้ประกอบกรรม ทำทางไปสู่ภูมิต่าง ๆ ย่อมมีกายและจิตใจประกอบกันเป็นสัตว์บุคคล กายนั้นประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ จิตใจก็มีอหยาตย์ต่าง ๆ กัน ทั้งอหยาตย์เป็นต้นที่เรียกว่า อินทรีย์ ของบางคนก็หย่อน บางคนก็ยิ่ง อหยาตย์ที่ยิ่งนั้น เกิดจากประกอบกรรม ปฏิบัติ มีสมาธิเป็นต้น การบำเพ็ญธรรมปฏิบัตินั้น ก็มีเศร้าหมองบ้าง ผุดผ่องบ้าง แล้วแต่จะปฏิบัติผิดหรือถูกวิธี แต่เมื่อปฏิบัติให้ถูกวิธีจนได้ฌาน ซึ่งเป็นสมาธิอย่างสูง และญาณ ซึ่งเป็นปัญญาอย่างสูง ก็อาจกำหนดตระลึกนิवास คือที่อาศัยในหนหลังได้ กำหนดรู้ความเคลื่อนไหวและเข้าถึงชาติภพหรือภูมิต่าง ๆ กันโดยกรรมได้จนถึงรู้จักทำอาสวะให้สิ้นไปในที่สุด

สำหรับในชั้นสามัญ ท่านก็สอนให้อยากทำความดีไว้ ยึดถือความดีไว้ สั่งสมให้เป็นบารมีอยู่ในจิต เพื่อต่อสู้กับอาสวะอันเป็นฝ่ายชั่วอันเก็บไว้ จะปล่อยทิ้งความดีเสียมิได้ แต่ความอยากดีนั้น ถ้ามากเกินไปก็เป็นทุกข์เดือดร้อน จำจะต้องระงับเสีย

เช่นเดียวกับสงบระงับความอยากชั่ว ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญสมาธิ คือทำใจให้ตั้งมั่น
แน่วแน่นอยู่ในอารมณ์อันเดียว จนจิตสงบจากความฟุ้งซ่าน และให้บำเพ็ญปัญญา คือ
ทำความรู้จักจริงให้เกิดขึ้นจนรู้จักอาสวะและทำอาสวะให้สิ้น

พระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณ คือพระปรีชาหยั่งรู้ตั้งแต่เบื้องต้น นับตั้งแต่ฐานะ
อฐานะ จนถึงวิมุติหลุดพ้นเพราะสิ้นอาสวกิเลส ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระตถาคตเจ้ารู้
ยิ่งเอง แจ่มแจ้ง เจโตวิมุติ ความหลุดพ้นด้วยอำนาจใจ ปัญญาวิมุติ ความหลุดพ้น
ด้วยอำนาจแห่งปัญญา ที่ไม่มีอาสวะ เพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่
แม้ข้อนี้เป็นผลของพระตถาคตเจ้า ซึ่งได้ทรงอาศัยปัญญาฐานะของหัวหน้า บันลือ
สีหนาท ยังพรหมจักรให้เป็นไปในบริษัททั้งหลาย

ใครเล่า เป็นผู้รู้จบ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า ซึ่งได้มีพระปรีชาญาณหยั่งรู้
และสอนให้รู้ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุดทุกข์

ลักษณะของพระพุทธศาสนา

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปตามตำบลต่าง ๆ ในแคว้นโกศล ได้เสด็จถึงนิคมของชาวกาลามะมีชื่อว่า เกสปุตตะ พวกชาวบ้านในนิคมนั้นได้ทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จมา และเขาลือกันกระน่อนว่าพระองค์เป็นพระอรหันต์แสดงธรรมไพเราะยิ่งนัก จึงได้พากันไปเฝ้าเป็นอันมาก แล้วได้กราบทูลว่า ได้มีนักบวชหลายพวกผ่านมายังนิคมนี้ พวกหนึ่งก็แสดงยกย่องลัทธิศาสนาของตน หมิ่นแคลนลัทธิศาสนาอื่น อีกพวกหนึ่งมากก็กล่าวเหมือนอย่างนั้น จึงพากันสงสัยลังเลว่าถ้อยคำของพวกไหนจริง ของพวกไหนเท็จ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ควรที่จะสงสัยลังเลเพราะเกิดขึ้นจากฐานะ ต่อจากนี้ก็ได้ตรัสแนะนำมิให้เชื่อถือด้วยอาการ ๑๐ อย่าง คือ

ด้วยฟังตาม ๆ กันมา ๑

ด้วยถือสืบต่อกันมา ๑

ด้วยอ้างว่าได้ยินมาอย่างนี้ ๑

ด้วยอ้างตำรา ๑

ด้วยเหตุที่ตรึกรตรองเอา ๑

ด้วยนัยตามที่คาดคะเนเอา ๑

ด้วยคิดเอาตามอาการ ๑

ด้วยต้องกับความคิดเห็น ๑

ด้วยเห็นว่าผู้พูดเป็นผู้ควรเชื่อ ๑

ด้วยเห็นว่าพระเป็นครูของตน ๑

ต่อเมื่อได้พิจารณาให้รู้ด้วยตนแล้ว จึงควรเชื่อถือ คือเมื่อรู้ว่าเป็นการไม่ดี มีโทษ ก่อทุกข์เดือดร้อน ก็ให้ละเว้น แต่เมื่อรู้ว่าเป็นการดีมีคุณก่อสุขประโยชน์จึงทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงยกเอาโทษและคุณสองฝ่ายเปรียบเทียบกัน ในฝ่ายโทษ ได้ทรงยก ความโลภ โกรธ หลง และกรรมของคนที่ไม่โลภ โกรธ หลง แล้ว ชื่นแสดง คือฆ่า เขาบ้าง ลักของเขาบ้าง เป็นต้น ในฝ่ายคุณได้ยกความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง และ กรรมของคนที่ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ซึ่งตรงกันข้ามชื่นแสดง เป็นการเปรียบเทียบ ให้เห็นได้ในปัจจุบันว่า ฝ่ายไหนเป็นอย่างไร และฝ่ายไหนควรเว้น ฝ่ายไหนควรทำ ในที่สุดได้ทรงสอนให้แผ่เมตตาจิต เป็นต้น ไปในสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวาง และตรัส ว่าผู้ที่มีจิตใจไม่มีเวร ไม่คิดเบียดเบียนใคร มีใจไม่เศร้าหมอง มีใจบริสุทธิ์ เพราะ ประกอบด้วยเมตตาไมตรีจิต เป็นต้น ย่อมได้ความอุ่มใจ ๔ ประการ คือ

๑. ถ้ามีโลกหน้าและมีผลของกรรมดีกรรมชั่ว เราก็จักไปเกิดดี
๒. ถ้าโลกหน้าและผลของกรรมดังกล่าวไม่มี เราก็รักษาตนให้เป็นคนไม่มี เวรไม่มีทุกข์ มีสุขอยู่ในปัจจุบันชาติ
๓. ถ้าการทำบาปเป็นบาป เรามีได้ทำบาป จึงไม่ต้องเป็นทุกข์
๔. ถ้าการทำบาปไม่เป็นบาป เราก็เป็นผู้บริสุทธิ์

เรื่องนี้แสดงลักษณะของพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่กล่าวย่ำยีศาสนาอื่น และสอน ไม่ให้เชื่อ แต่สอนให้พิจารณาตามเหตุผล จึงทนทานต่อปัญญาพิสุจน์ของคนทุกสมัย หมายความว่า ยิ่งพิจารณาด้วยปัญญา ก็ยิ่งเห็นจริง

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้ไม่ต้องเชื่อ แต่ให้ใช้ปัญญาพิสุจน์เอาเอง เลิศล้ำเหมือน พระพุทธเจ้า

ฤกษ์งามยามดี

ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถีในโกศลรัฐ ได้มีบุคคลผู้หนึ่งในชนบทสู่ขอธิดาของตระกูลหนึ่งในกรุงสาวัตถีให้แก่บุตรของตนตกลงกันกำหนดวันประกอบพิธีมงคลเรียบร้อยแล้ว ต่อมาเขาได้ถามอาชีวก (นักบวชจำพวกหนึ่ง) ผู้เป็นที่นับถือของตนว่า วันนั้นฤกษ์ดีหรือไม่ อาชีวกโกรธว่าไม่ถามตนเสียก่อน กำหนดวันกันแล้วมาถามภายหลัง จึงกล่าวว่า วันนั้นฤกษ์ไม่ดี อย่าทำมงคล ถ้าทำจะเกิดมหาวินาศ พวกเขา ก็พากันเชื่อ เมื่อถึงวันนั้นก็ไม่ได้ไปเพราะกลัวจะเกิดมหาวินาศ

ส่วนทางฝ่ายหญิงซึ่งได้เตรียมการมงคลทั้งปวงไว้ แล้วรออยู่ ไม่เห็นฝ่ายชายมาก็คพากันโกรธ เพราะได้ตกลงกันไว้ ได้ตระเตรียมสิ่งทั้งปวงสิ้นเปลืองไปเป็นอันมาก ทั้งเป็นการเสียหน้าแก่ฝ่ายหญิง จึงได้ยกธิดาให้แก่ชายในตระกูลอื่นซึ่งเป็นผู้ขอรับแทน ได้ประกอบพิธีมงคลตามที่เตรียมไว้ เสร็จเรียบร้อยกันไปในวันนั้นเอง

ครั้นวันรุ่งขึ้น พวกฝ่ายชายที่สู่ขอไว้ก่อนจึงพากันไป ก็ถูกพวกฝ่ายหญิงด่าว่า ขับไล้ให้กลับ พวกฝ่ายชายก็โต้ตอบ เกิดวิวาทกันขึ้น แต่ก็ไม่ได้หญิง เพราะเขายกให้แก่คนอื่นไปแล้ว ต้องพากันกลับ ชาวเมืองอาชีวกนั้นทำการทำนายทายทักเป็นอันตรายแก่การมงคล ปรากฏไปทั่วนครจนทราบถึงหมู่ภิกษุ

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบจากหมู่ภิกษุ ก็ได้ตรัสเล่าเรื่องทำนองเดียวกันที่เกิดขึ้น เพราะถือฤกษ์ยามผิด ๆ ในอดีตกาลแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วตรัสประทานโอวาท

แปลความว่า “ประโยชน์ล่วงเลยคนเขลาผู้มัวถือฤกษ์อยู่ ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ ดาวทั้งหลายจะทำอะไรได้”

ตามพระพุทธโอวาทนี้แสดงว่า อันฤกษ์งามยามดีนั้น ก็คือประโยชน์ที่จะพึงได้ ถ้าเสียประโยชน์ก็ชื่อว่าเสียฤกษ์ ฉะนั้น โดยที่แท้ ประโยชน์จึงเป็นฤกษ์ของประโยชน์ มิใช่ดวงดาวที่ไหน ส่วนการที่เชื่อดวงดาวไปอย่างหลง ๆ จนถึงพากันเสียประโยชน์ต่าง ๆ บางทีผู้ทำนายทายทักเองก็ถูกจับตัวไปลงโทษ นี่แหละเรียกว่า ฤกษ์ไม่ดีหรือว่าฤกษ์มหาวินาศ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่อื่นอีก โดยความว่า “ทำดีเวลาเช้า เป็นฤกษ์ดี เวลาเช้า ทำดีเวลากลางวัน เวลาเย็น เป็นฤกษ์ดีในเวลากลางวัน เวลาเย็น” เป็นต้น รวมความว่า ทางพระพุทธศาสนาถือว่า ‘ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์โดยแท้’

ใครเล่า เป็นผู้รู้ฤกษ์ที่ถูกต้อง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

หน้าป่อหน้า

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตवनาราม กรุงสาวัตถี อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้ไปเฝ้ากับสหายเป็นอันมาก กราบทูลว่า สหายเหล่านี้เคยมานับถือพระพุทธศาสนาเมื่อเสด็จมาคราวก่อน ครั้นเสด็จไปแล้ว ก็กลับไปนับถือศาสนาเดิม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรม ยกบุคคลสองจำพวกคือพวกที่ถือฐานะที่ไม่ผิด กับพวกที่ถือตามตักกะ (คิดสาย ซึ่งมักจะผิด) ดังเรื่องที่มีมาแล้วในอดีต

ครั้งหนึ่ง ในนครพาราณสีสมัยเก่าแก่ ได้มีนายกองเกวียนสองคน ซึ่งคุมหมู่เกวียนเดินทางไปค้าขายในแคว้นต่าง ๆ คราวหนึ่งกำหนดจะออกเดินทางพร้อมกัน แต่ทั้งสองฝ่ายได้มาพบปรึกษา มีความเห็นตรงกันว่า จะไปพร้อมกันเป็นการไม่สะดวก นายกองเกวียนคนหนึ่งจึงขอให้นายกองเกวียนคนที่สองเลือกเอาว่าจะออกก่อนหรือหลัง นายกองเกวียนคนที่สองเห็นว่าออกเดินทางก่อนจะได้เปรียบกว่า เพราะจะได้ชิงขายสินค้าได้ก่อนเป็นต้น จึงเลือกออกเดินทางก่อน นายกองเกวียนคนหนึ่งก็ยินยอม เพราะเห็นว่าออกเดินทางทีหลัง ก็ได้เปรียบอีกด้านหนึ่งเหมือนกัน เช่นไม่ต้องเสี่ยงภัยที่แรกและพลอยใช้สิ่งของที่พวกไปก่อนได้ทำใช้และทิ้งไว้ ฝ่ายนายกองเกวียนคนที่สองได้คุมกองเกวียนออกเดินทางไปก่อน ได้ตระเตรียมบรรทุกน้ำไปเป็นอันมาก ในเมื่อที่จะเข้าเขตกันดารน้ำ ครั้นเดินทางเข้าไปได้มีพวักษัตรีคือคนป่าที่ดุร้ายมาล่อลวงว่าข้างหน้ามีน้ำบริบูรณ์ นายกองเกวียนก็คิดเชื่อลวงหน้าไปว่าเป็นความจริง จึงให้เท้าที่มีอยู่แล้วทิ้งทั้งหมดเพื่อให้เกวียนเบา ครั้นเดินทางต่อไปจนสิ้นเวลาเดินทาง

ก็ไม่พบน้ำ พวกกันอ่อนเพลียทั้งคนและโคสัณกำลังหลับไปทุกคน ก็ได้ถูกพวกคนป่า พวกกันมาทำร้ายถึงแก่ความตายทั้งหมด ครั้นล่องมาอีกกึ่งเดือน นายกองเกวียน คนที่หนึ่งได้นำกองเกวียนออกเดินทาง เมื่อจะเข้าเขตที่กันดารน้ำ ก็ให้ตระเตรียม น้ำไปอย่างเพียงพอ และได้ถูกคนปามาล่อลวงเช่นเดียวกัน แต่นายกองเกวียนเป็นผู้ฉลาด ไม่ยอมหมยน้ำบ่อน้ำและไม่เห็นท่าทางว่าข้างหน้าจะมีน้ำ ทั้งไม่มีวีแวว ว่าฝนจะตก จึงไม่ยอมให้เทน้ำทิ้ง ให้บรรทุคน้ำเดินทางต่อไป ก็ไม่พบว่ามีน้ำที่ไหนเลย เมื่อสิ้นเวลาเดินทางก็พากันหยุดบริโภคและพักผ่อน แต่ได้วางอาร์กขาอย่างเข้มแข็ง พวกคนป่าก็ไม่กล้าจู่โจมเข้ามาทำร้าย นายกองเกวียนได้ควบคุมกองเกวียนเดินทางไป ค้ำขายโดยสวัสดิ์ตลอดทาง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรุปความเป็นพระพุทธโสภาทว่า “คนจำพวกหนึ่งถือฐานะ ที่ไม่ผิด ส่วนคนอื่นอีกจำพวกหนึ่งคิดส่าย ไปถือฐานะที่สอง คือที่ผิด ผู้มีปัญญารู้ฐานะ ทั้งสองนี้ สิ่งใดไม่ผิด ก็พึงถือเอาสิ่งนั้นเถิด” พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมจนชน เหล่านั้นมองเห็นความจริงในพระพุทธศาสนาอย่างไม่ผิดพลาด จึงได้นับถือเป็นสรณะ โดยไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

ใครเล่า เป็นผู้สอนไม่ให้หมยน้ำบ่อน้ำ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ความเพียร

พระพุทธเจ้า ทรงสอนไม่ให้เกียจคร้าน ให้ขยันหมั่นเพียร เมื่อภิกษุรูปใด รูปหนึ่งทิ้งความเพียร ก็ทรงตักเตือนให้เกิดสติเพื่อทำความเพียรต่อไป ดังเรื่องเล่าในอดีตว่า

ครั้งหนึ่ง ได้มีพ่อค้าเกวียนหมู่หนึ่งเดินทางผ่านทะเลทรายซึ่งไม่มีน้ำ และร้อนจัดอย่างยิ่ง จนไม่สามารถจะเดินทางไปในเวลากลางวันได้ ต้องเดินทางในเวลา กลางคืน เมื่ออรุณขึ้นแล้ว ก็หยุดจอดเกวียนให้เป็นวงกลม กางผ้าคลุมเป็นหลังคา หุงต้มบริโภคกันแล้ว ก็พักหลับนอนกันภายในกระโจมเกวียน ครั้นถึงเวลาเช้าก็ออก เดินทางต่อไปใหม่ ได้ปฏิบัติดังนี้จนเกือบจะผ่านพ้นทะเลทรายนั้น บังเอิญคืนวันที่จะ ผ่านพื้นนั้น คนดูดาวนำทาง ซึ่งได้มีความอดโรยมาเป็นเวลาหลายวัน ได้นั่งหลับไปใน เกวียนที่นำหน้า โค้กพาหมู่เกวียนย้อนกลับมาทางเก่าอีก ครั้นสว่างขึ้นก็กลับมาพบที่ เก่าซึ่งได้หยุดพักเมื่อวันก่อน พอดีน้ำและพื้นที่เตรียมไว้หมดสิ้น พวกชาวเกวียน ต่างอดโรยและหมดหวัง นั่งเป็นทुकซ์กันอยู่ ฝ่ายนายกองเกวียนยังไม่ยอมหมดหวัง จึงเที่ยวเดินสังเกตดูพื้นที่ซึ่งเป็นทรายไปทั้งหมด ได้เห็นพื้นที่ทรายแห่งหนึ่งมีต้นหญ้า ขึ้นอยู่บ้าง คิดว่าน่าจะมีน้ำอยู่ตรงนั้น จึงสั่งให้พวกชาวเกวียนช่วยกันขุด เมื่อขุดลึก ลงไปยังไม่พบน้ำ ก็ช่วยกันขุดต่อไปอีกจนถึงแผ่นหินดาด ก็พากันสิ้นหวังเลิกขุดต่อไป ฝ่ายนายกองเกวียนได้ลงไปสังเกตดูที่แผ่นหินนั้น ก็มองเห็นรอยร่องที่แผ่นหิน ได้กำหนด เสียว่าจะมีกระแสน้ำ จึงได้สั่งให้คนรับใช้ประจำตัวพยายามขุดแผ่นหินอีกสักครั้ง

คนรับใช้นั้นได้พยายามขุดเจาะแผ่นดินลงไปจนทะลุเป็นช่องสำเร็จ ก็ได้มีน้ำพุ่งขึ้นมา พวกชาวเกวียนทั้งหมดก็ได้ใช้ไม้แอกเกวียนเป็นต้นที่ไม่ต้องการ ทำพินहुงต้มบริโภค และได้เดินทางผ่านพ้นไปโดยสวัสดิ์

เรื่องนี้สอนให้รู้คุณของความเพียร ว่าเมื่อทำกิจที่ควรทำอะไรก็ตาม ถ้าประสบอุปสรรค ไม่ละความเพียรเสีย ก็อาจผ่านพ้นไปได้ ฉะนั้น เมื่อยังมีเรี่ยวแรงอยู่ ก็ควรเพียรเรื่อยไป

พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภเรื่องนี้ ตรัสพระโอวาทว่า “ชาวเกวียนไม่เกียจคร้านพากันขุดในทางทรายได้พบประปาใต้บาดาล ที่มีน้ำในทีนั้น ผู้รู้ซึ่งประกอบด้วยกำลังเพียรก็ฉนั้น เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบแห่งหทัย”

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้มีความเพียร เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

โถมมากลมหาย

ทางพระพุทธศาสนาแสดงโทษของความโลภอยากได้ ซึ่งเป็นมูลเหตุให้ประกอบ การทุจริตต่าง ๆ และความโลภนั้นเมื่อมีมากเกินไป ก็ทำให้เสื่อมจากลาภที่จะพึงได้ อีกด้วย ดังเรื่องในชาดกเรื่องหนึ่งว่า

ได้มีพ่อค้าสองคนในเสรีรัฐ ข้ามทะเลไปค้าขายยังเมืองอริกฐบุรี แบ่งถนน กันค้า มีตระกูลเศรษฐีตกยากตระกูลหนึ่ง สิ้นทั้งทรัพย์ทั้งคน ยังมีเหลืออยู่แต่ย่าและ หลานสาว ซึ่งต้องรับจ้างทำงานเลี้ยงชีวิต ได้มีถาดเก่าแก่ใบหนึ่งอยู่ในเรือน มีฝุ่นละออง จับสกปรกวางทิ้งไว้ไม่ได้ใช้สอย รวมอยู่กับพวกภานะที่เปราะเปื้อน พ่อค้าคนหนึ่งได้ เดินร้องขายเครื่องประดับผ่านมา หลานสาวจึงบอกย่าให้เรียกเข้าไปในเรือน หยิบถาด ที่ไม่ได้ใช้นั้นออกบอกขายเพื่อซื้อเครื่องประดับ พ่อค้ารับถาดมาเอาเข็มขีดตรวจดูรู้ว่า เป็นถาดทองคำมีค่ามาก ก็เกิดความโลภอยากจะได้ ด้วยวิธีให้เสียเงินซื้อน้อยที่สุด จึงพูดขึ้นว่า ถาดเก๋นี้ราคาไม่ถึงสิบสตางค์ วางทิ้งไว้ เดินออกไป คิดว่าจะวกกลับมา ซื้อให้ถูกที่สุด ต่อมาพ่อค้าคนที่สองได้เดินร้องขายเครื่องประดับผ่านมาอีก หลานสาว ก็บอกย่าเรียกเข้ามาบอกขายถาดแล้วรู้ว่า เป็นถาดทอง ก็บอกให้ย่าและหลานทั้งสอง ทราบ และตีราคาสูงลิ่ว ย่าและหลานก็มีความดีใจ จึงยกถาดทองให้แก่พ่อค้าโดยพ่อค้า ให้ทรัพย์ที่ตนมีอยู่ทั้งหมด ขอชักไว้เพียงเป็นค่าเรือเดินทาง และสิ่งของที่จำเป็นบาง อย่างเท่านั้น แล้วรับถาดทองโดยสารเรือเดินทางกลับไป ฝ่ายพ่อค้าคนแรกหวงกลับ มาอีกเที่ยวหนึ่ง คิดว่าคราวนี้ย่าและหลานจะต้องขายให้ด้วยราคาถูกที่สุด แต่ครั้น

มาถึงก็ไม่ได้พบขาด เพราะขาดทองแท้ ๆ กลับว่าเป็นเกี๋ย พ่อค้านั้นเกิดความเสียใจ เป็นกำลัง ทั้งมีความโกรธแค้นพ่อค้าที่ได้ขาดทองไปเป็นอันมาก รีบวิ่งตามไปยังท่าเรือ เพื่อจะทำร้ายแย่งชิงขาดทองจากพ่อค้าที่ได้ไปนั้น แต่ก็ไปไม่ทัน เรือออกไปเสียแล้ว ตะโกนเรียกให้เรือกลับ เรือก็ไม่กลับ ยิ่งคิดก็ยิ่งเสียตายและยิ่งเสียใจ จนถึงแก่ ความตายที่ท่าเรือนั่นเอง

เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า “โลภมากลาภหาย” แต่แม้จะได้ลาภมาด้วยความโลภ เป็นลาภทุจริต ก็เป็นลาภร้อน แทนที่จะได้ความสุข กลับได้ความทุกข์เพราะลาภ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ละความโลภ และตรัสว่า “ความโลภเป็นอันตราย แห่งธรรมทั้งหลาย”

ใครเล่าเป็นผู้แสดงโทษความโลภและสอนให้ละความโลภ เลิศล้ำเหมือน พระพุทธเจ้า

การเลือกคน

อันคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ทำการต่าง ๆ ในหมู่สงฆ์ก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งให้สงฆ์เลือกภิกษุที่มีคุณสมบัติอันเหมาะสมเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ในส่วนต่าง ๆ ถ้าได้ผู้ที่ไม่เหมาะสมก็เกิดความยุ่งยากในประเทศชาติที่นับว่าเป็นหมู่ใหญ่ ก็จำเป็นต้องได้เจ้าหน้าที่ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลาย ถ้าได้ผู้ที่มีขาดคุณสมบัติ เช่นขาดความรู้ความสามารถ ซ้ำยังเห็นแก่ลาภผล ก็อาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ส่วนรวม แรงสืบนอนอาจทำให้ตีราคาเมืองเท่ากับข่าวสารเท่านั้น เดียว ดังเรื่องต่อไปนี้

ครั้งหนึ่ง พระราชาพรหมทัตพระองค์หนึ่งในกรุงพาราณสี ได้ทรงตั้งเจ้าหน้าที่ตั้งราคาซื้อสินค้าไว้คนหนึ่งคือบรรดาสินค้าที่มีผู้นำมาขายในเมืองนั้น ถ้ามีพระประสงค์ก็ต้องขายแก่พระองค์ ตามราคาที่เจ้าหน้าที่ของพระองค์ตั้งให้ พ่อค้าไม่อาจตั้งราคาขายเอง เจ้าหน้าที่นั้นเป็นคนฉลาดสามารถในการดูและตั้งราคาสินค้า ทั้งเป็นคนตรงของถูกก็ตีราคาถูก ของแพงก็ตีราคาแพง พระราชาไม่พอพระทัยว่าราคาแพงไป จึงถอดเจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกจากตำแหน่ง ทรงตั้งคนอื่นแทน เจ้าหน้าที่คนใหม่ไม่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมแก่ตำแหน่ง แต่เป็นคนรู้จักประจบประแจงให้เป็นที่พอใจของเจ้านาย เก็งพระทัยพระราชว่าคงโปรดให้ซื้อของให้ได้ทั้งดีทั้งถูก จึงมักตั้งราคาสินค้าถูก ๆ ซึ่งพ่อค้าก็จำต้องขายให้ คราวหนึ่งตั้งราคามาหาร้อยตัวเท่าข่าวสารเท่านั้น เดียว พ่อค้ามาได้นำมาเหล่านั้นมาจากชนบทภาคเหนือ เมื่อถูกตั้งราคาให้

อย่างนั้น มีความเสียใจ ไปหาเจ้าหน้าที่คนเก่า ปรับทุกข์ให้ฟัง เจ้าหน้าที่คนเก่ามีความสงสารได้แนะนำให้ พ่อค้าม้าได้ไปติดสินบนเจ้าหน้าที่ผู้ตีราคา ให้ทำตามความประสงค์ของตน เจ้าหน้าที่ผู้นั้นเป็นคนฉลาดอยู่แล้ว ข้ายังเป็นคนโลกอีกด้วยจึงยอมรับสินบน ทั้งสองก็พากันไปเฝ้าพระราชารีก พ่อค้าม้าทูลว่า ม้าทั้งหมดนั้นราคาเท่าข้าวสารทะนานหนึ่งทราบแล้ว แต่ใครจะทราบราคาของข้าวสารทะนานหนึ่ง ขอได้โปรดให้ตั้งราคา ว่าข้าวสารทะนานหนึ่งนั้นราคาเท่าไร พระราชาโปรดให้เจ้าหน้าที่ผู้นั้นตั้งราคา เขารับสินบนเข้าไปแล้ว จึงตั้งราคาว่าข้าวสารทะนานหนึ่งนั้น ราคาเท่ากับเมืองพาราณสี ทั้งภายในและภายนอก เจ้าหน้าที่คนเก่าซึ่งเป็นผู้ออกอุบายได้เฝ้าอยู่ด้วย จึงทูลขึ้นว่า ‘สมราคานี้กระไร ข้าวสารทะนานหนึ่งราคาเท่าเมืองพาราณสี และม้าห้าร้อยตัวราคาเท่าข้าวสารทะนานหนึ่ง’ พระราชาทรงละอายพระทัย โปรดให้ถอดเจ้าหน้าที่ผู้นั้นออกตั้งคนเก่าเข้ารับตำแหน่งเดิมต่อไป

พระพุทธเจ้าทรง ทรงสั่งสอนให้เลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม คือมีความรู้ความสามารถ ปราศจากอคติต่าง ๆ ให้เป็นเจ้าหน้าที่ทำการของหมู่

ใครเล่า เป็นผู้สั่งสอน วางหลักในการเลือกบุคคลให้รับหน้าที่อย่างถูกต้องเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ชนะในทางที่ชอบ

พระพุทธเจ้า ทรงวางหลักพระพุทธศาสนาไว้ ๓ ข้อ ดังที่ทราบกันอยู่โดยมาก คือ ละความชั่ว ทำความดี และ ชำระจิตของตนให้ผ่องใส ดูก็เป็นหลักง่าย ๆ แต่ในการปฏิบัตินั้น ต้องมีความละเอียดอ่อนอีกเป็นอันมาก จะต้องมีความตั้งใจที่จะเอาชนะใจของตนเอง และเอาชนะเหตุการณ์แวดล้อมต่าง ๆ บางทีมีความตั้งใจที่จะละความไม่ดี และทำความดีในขั้นแรก แต่ครั้งประสบอุปสรรคก็เกิดความท้อถอยท้อแท้ใจ อุปสรรคนั้นมีต่าง ๆ เช่น เห็นว่าไม่มีผลตอบแทน ถูกเยาะเย้ยริษยา ขัดขวาง ทำให้หมดกำลังใจ อุปสรรคเหล่านี้ นอกจากเป็นอันตรายต่อความดีแล้ว บางทียังทำให้ละเว้นความดี ไปประกอบความไม่ดี เป็นการตอบโต้ไปเลยก็มี ผลก็คือความเสื่อมเสียเดือดร้อน (ดังที่ได้ยินแล้วว่า คนขับรถบางคนมีปกติขับรถด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างดียิ่ง ต่อมาได้ถูกพวกเพื่อน ๆ เย้ยหยัน ว่าขับเป็นเต่า หรือใช้น้ำมันตราเต่าที่แรกก็เฉย ๆ แต่เมื่อได้ยินบ่อย ๆ เข้า ก็เกิดความโกรธ คิดว่าจะต้องแสดงฤทธิ์เต่าบินให้ดูบ้าง จึงทิ้งความระมัดระวังอย่างที่เคยมี ขับรถรวดเร็ว เพื่อแก้คำสบประมาทของเพื่อน ต่อมาไม่ช้า เขาก็ประสบผลร้ายแห่งการขับรถเร็วโดยประมาท ดังที่ทราบกันอยู่)

ทางที่ถูกต้องจะต้องเอาชนะอุปสรรคในทางที่ชอบและพยายามรักษาส่งเสริมความดีของตน คิดให้เห็นว่าเราทำความดีก็เพื่อความดี มิใช่เพื่อให้ใครชม ใครจะชมหรือติ เราก็ยังไม่ควรรับหรือปฏิเสธ ควรนำมาคิดสอบสวนตัวเองดู เพื่อแก้ไขตัวเราเอง

ให้ดีขึ้น แต่ไม่รับมาเป็นเครื่องหลอกตัวเอง ว่าวิเศษเพราะเขาชม หรือเลวทราม เพราะชาติ เขาจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา เราจะดีหรือไม่ดีก็อยู่ที่การกระทำของเราเอง โดยมากอุปสรรคต่าง ๆ เป็นเรื่องหยุ่มหยุ้มเล็กน้อยไม่มีสาระ แต่มักจะรับเข้ามายึดถือ เป็นอารมณ์กวนใจให้เดือดร้อนไปเอง จนถึงให้ทอดทิ้งความดี ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ไม่ใช่เป็นคนฉลาด แต่เป็นความเขลาของเราเอง และทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นผู้แพ้ ส่วนการชนะนั้นก็มิได้ประสงค์ให้ชนะในทางก่อเวร ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์” แต่มุ่งให้เอาชนะตนเอง คือชนะจิตใจที่ ใฝ่ชั่วของตน และเอาชนะเหตุการณ์แวดล้อมที่มาเป็นอุปสรรคแห่งความดี เพื่อที่จะ รักษาและเพิ่มพูนความดีของตนให้ยิ่ง ๆ ขึ้น ในข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะความไม่ดีด้วยความดี”

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้ชนะโดยชอบ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

หลักปฏิบัติทางจิต

บัดนี้ ได้มีผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนากันมาก เพราะเมื่อความรู้ในด้านต่าง ๆ เจริญขึ้น ผู้มีความรู้ก็ยิ่งตระหนักในความจริงของพระพุทธศาสนา เช่น ความรู้ในทางจิตแพทย์ได้แสดงว่าโรคหลายอย่างมีสมุฏฐานจากจิตใจ (ดังเช่นที่เรียกว่า Psychosomatic Illness) แพทย์บางท่านได้กล่าวสมุฏฐานของโรคดังกล่าวว่า เกิดจากความวิตกทุกข์ร้อน ความเคร่งเครียดในการงานเกินไป และความเดือดร้อนเป็นต้น เช่นพ่อค้าบางคนวิตกทุกข์ร้อนไปว่าจะขาดทุน หรือการค้าจะขัดข้องประการต่าง ๆ ทั้งที่การค้าของตนกำลังดำเนินไปโดยปกติ แต่ก็วิตกทุกข์ร้อนไปเอง บางคนทำการงานอย่างเคร่งเครียดตลอดวัน แกรมมีใจหงุดหงิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นเรื่องนี้ หรือคนนั้นคนนี้ ไม่มีการพักผ่อนหย่อนใจตามสมควร หรือบางคนประสบความขัดข้องวิบัติเกี่ยวกับการเงิน หรือเรื่องทางครอบครัวเป็นต้น มีความเดือดร้อน เหล่านี้ก็ทำให้เกิดโรคได้

ภาวะทางจิตใจ (ดังที่เรียกว่า Emotions) ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อาจสังเกตเห็นได้ทางร่างกาย เช่นอาการหน้าซีดหรือหน้าแดง ซึ่งเกี่ยวแก่ภาวะทางจิต การอาเจียน หรือหน้ามืด อันเกิดจากภาวะทางจิตใจที่ไม่สบาย เพราะเห็นโลหิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระเพาะอาหารจนถึงอาเจียน เมื่อเกิดภาวะทางจิตใจไม่ชอบ ก็ทำให้กล้ามเนื้อตึงเครียด เพราะกล้ามเนื้อ แสดงอาการรับกับเครื่องกระตุ้นเตือนทางจิตใจ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องเส้นโลหิต ดังเช่นปวดศีรษะ เพราะการเดิน

ของโลหิตภายในหรือภายนอกกระโหลกศีรษะไม่สะดวก เนื่องจากตื่นตื่นทางประสาท เป็นต้น แม้โรคผิวหนังหลายอย่างก็พบว่าเป็นผลของภาวะทางจิตใจ เช่น โกรธ เกลียด ตื่นเต้น โรคเหล่านี้ต้องรักษาทางจิตใจด้วย เช่น ระวังความวิตกกฤกษ์ร้อน พักผ่อน หย่อนใจให้หายความตึงเครียดยอมเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ

หลักปฏิบัติทางจิตนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ และได้ทรงแสดงโดยครบถ้วน ดังในพระสูตรหนึ่งได้ทรงแสดงว่า ตัณหา (ความอยาก) เป็นโรคเสียตแห่งใจ เป็นลูกศร เสียบใจ ทำจิตใจให้โกลา โกรธ หลง ให้วิตกกฤกษ์ร้อน เช่น เครื่องเคียดเดือดร้อน เป็นต้น เมื่อจิตกระสับกระส่าย กายก็กระสับกระส่าย และได้ทรงแสดงวิธีปฏิบัติ คือ ทรงสอน ให้มีขอบเขตของกรรม หรือพฤติกรรมทุกอย่าง (ศีล) และทรงสอนให้อบรมสมาธิ คือ ทำใจให้สงบตั้งมั่นในอารมณ์อันเดียว เป็นการสงบความวิตกกฤกษ์ร้อน และเป็นการ พักผ่อนใจไปด้วย กับทรงสอนให้เจริญเมตตา แผ่เมตตาจิตออกไปยังคนอื่นสัตว์อื่น เป็นการระวังความโกรธ เกลียด และยังมีวิธีอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ผู้ปฏิบัติอบรมจิต ทางพระพุทธศาสนาจึงอาจได้รับความสุขทั่วทั้งทางใจ และทางกาย

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้ปฏิบัติทางจิตให้ได้รับผลสูงสุด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

การพัฒนา

การพัฒนาซึ่งมีความหมายถึงการสร้างเสริมปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นกิจที่ควรทำ เพราะบ้านเมืองจะบังเกิดความเจริญ ก็ด้วยการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ที่ยังต้องความเจริญอยู่ แต่ก็ต้องพัฒนาคนด้วย ในการพัฒนาคนก็จำต้องพัฒนาให้ถึงจิตใจ ถ้าคนมีจิตใจไม่เจริญ ก็ยากที่จะพัฒนาส่วนอื่น ๆ ให้เกิดผลสำเร็จได้

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักธรรมสำหรับพัฒนาบุคคลทั้งทางกายและทางจิตใจ คือได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้สำหรับบรรพชิต (ผู้บวช) และสำหรับคฤหัสถ์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานแห่งความประพฤติ ทรงแสดงธรรมสำหรับบุคคลทุกชั้นทุกจำพวก เพื่ออบรมจิตใจ และปัญญา

พระวินัยนั้นเมื่อศึกษาตลอดแล้ว จะพบข้อแนะนำให้ประพฤติตนเป็นคนดีในทุก ๆ ด้าน ทั้งจะได้พบข้อแนะนำเกี่ยวแก่สุขลักษณะอนามัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความมีมารยาทดี อันรวมเรียกว่าสมบัติผู้ดี หรือสมบัติคนดีอย่างบริบูรณ์

ส่วนพระธรรมเป็นเครื่องอบรมจิตใจให้มีมนุษยธรรม รู้จักเคารพในสิทธิแห่งมนุษยชนทั่วไป ให้ประกอบด้วยเมตตาธรรม ตลอดถึงในสัตว์เดรัจฉาน และให้มีหิริ (ความละอายใจต่อความชั่ว) โอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อความชั่ว) ทั้งให้รู้จักรักษาจิตใจ รู้จักทำความสงบใจให้แก่จิตใจ รู้จักทำใจให้เป็นสมาธิ นอกจากนี้ พระธรรมยังเป็นเครื่องอบรมปัญญา คือ ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ให้รู้จักตนเอง ไม่หลงตน ลืมตน

เพราะมัวเมาไปในโลกียสมบัติต่าง ๆ ตลอดถึงให้มีความรู้ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น หลักพัฒนา
คนของพระพุทธเจ้าเหล่านี้เป็นเครื่องพัฒนาบุคคล ให้เป็นอริยบุคคล หรืออารยชน คือ
คนเจริญ

คิดดูง่าย ๆ คนที่ไม่มีสมบัติผู้ดี ไม่มีหิริโอตตัมปะ มีจิตใจที่ทราม ช้ำยังหลง
ตนเองด้วยอำนาจมัวเมาต่าง ๆ จะเป็นคนเจริญได้อย่างไร

ใครเล่า เป็นผู้วางหลักธรรมเป็นเครื่องพัฒนาคนอย่าง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

จักขุ ๕

พระพุทธเจ้า ทรงมีพระนามบทหนึ่งว่า 'จักขุมา ผู้มีจักขุ' ซึ่งท่านได้แสดงว่า ได้ทรงมีจักขุ ๕ ประการ คือ

๑. มังสจักขุ ตาเนื้อ หมายความว่า ทรงมีพระเนตรแห่งพระวรกายสมบูรณ์ แจ่มใส ไม่เป็นโรคหรือบกพร่องพิการ ทอดพระเนตรเห็นรูปทั้งหลายเป็นอย่างดี

๒. ทิพพจักขุ ตาทิพย์ หมายถึงตาใจ ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย อันหมายถึง สัตว์โลกทั้งปวง ว่าเป็นไปตามกรรม ที่ทุก ๆ สัตว์บุคคลได้ทำไว้ สรุปลงว่า ผู้ที่ทำดี ก็ไปดี ผู้ที่ทำชั่ว หรือว่า ผู้ที่มาดีหรือชั่วในบัดนี้ ก็เนื่องมาจากกรรมดี หรือชั่ว ที่ตน ทำไว้

๓. ปัญญาจักขุ ตาปัญญา หมายถึงได้ทรงรู้ทรงเห็นไฉยธรรม (ธรรมที่พึงรู้) ด้วยปัญญา โดยตรง คือได้ตรัสรู้ริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ สรุปลงในเหตุและผล ทะลุปรุโปร่ง ไม่ติดขัด จึงทรงล่วงพ้นด้วยประการทั้งปวง

๔. พุทธจักขุ ตาพุทธะ หมายถึงได้ทรงมีพระญาณ หยั่งรู้นิสัย อุปนิสัย ของ เวไนย (ชนที่พระองค์จะทรงแนะนำได้) ว่ามียิ่งหย่อนต่าง ๆ กัน และทรงแสดงธรรม สั่งสอนตามสมควรแก่นิสัย อุปนิสัย ของแต่ละบุคคล ยังผลให้เกิดมีพระพุทธศาสนา

๕. สมันตจักขุ ตาโดยรอบ หมายถึงได้ตรัสรู้ธรรมทั้งปวง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัพพัญญุตญาณ แปลว่า ญาณ คือความรู้ทั้งหมด ดังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังสีสพวัน (ป่าไม้ประดู่ลาย) ได้ทรงกำไ้ไม้ขึ้น ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าไ้ไม้ในกำพระหัตถ์กับไ้ไม้ในป่าประดู่ทั้งหมด ข้างไหนจะมากกว่ากัน พวกภิกษุก็กราบทูลว่า ไ้ไม้ในป่าประดู่มากกว่า ไ้ไม้ที่ทรงกำนั้นแสดงเพียงหยิบมือเดียวเท่านั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ก็เหมือนอย่างไ้ไม้ในป่าประดู่ทั้งหมด ส่วนธรรมะที่ทรงแสดงสั่งสอนเหมือนอย่างไ้ไม้ในพระหัตถ์ คือเป็นเพียงส่วนน้อย แต่ธรรมะที่ควรรู้ควรเห็น พระองค์ก็ได้ทรงแสดงแล้ว ฉะนั้นแม้จะไม่ได้ทรงแสดง แต่ข้อที่สาวกสาวิกาหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไปควรรู้ควรเห็นก็ได้ทรงแสดงไว้แล้วทั้งสิ้น เพียงพอที่ทุกคนจะประพฤติปฏิบัติให้ได้รับผลตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด

สำหรับภุมิสาวก ก็มุ่งให้มีมัจฉจักขุ ทิพพจักขุ และปัญญาจักขุ ทุกคนเมื่อปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาก็อาจจะได้จักขุทั้ง ๓ นี้

ใครเล่า เป็นผู้มัจฉจักขุ และสอนให้มีจักขุเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

มงคล

มงคล คือ เหตุที่ให้ถึงความเจริญ กล่าวโดยทั่วไปก็มี ๒ อย่าง คือ มงคลภายนอกอย่างหนึ่ง มงคลภายในอย่างหนึ่ง

มงคลภายนอกนั้น ได้แก่ สิ่งที่ตาเห็นบ้าง เรื่องที่หูได้ยินบ้าง และสิ่งต่าง ๆ ที่ประสบทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตลอดจนถึงปรากฏแก่ใจบ้าง ซึ่งสมมติกันถือกันว่าเป็นมงคล คือเหตุที่ให้ถึงความเจริญ นี่เป็นมงคลภายนอก

ส่วนมงคลภายในนั้น ทางพระพุทธศาสนามุ่งถึงความประพฤติดี ประพฤติชอบของตนเอง ที่เป็นส่วนเหตุอันจะให้เกิดผล คือ ความสุข ความเจริญ

มงคลในพระพุทธศาสนา มุ่งมงคลที่เป็นส่วนเหตุดังกล่าวมานี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้หลายประการ

มงคลข้อแรก ทรงแสดงการไม่ส้องเสพคนพาล คนพาลนั้น หมายถึงคนที่คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว คือการคิดก็ไม่ดี การพูดก็ไม่ดี การทำก็ไม่ดี เป็นการเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน การไม่คบคนพาล ก็คือการไม่สมาคมคบหาบุคคลที่มีลักษณะเป็นพาลดังกล่าว เป็นมิตรเป็นสหาย เพราะว่าเมื่อคบหาคนพาลเป็นมิตรเป็นสหาย คนพาลนั้นก็ย่อมจะชักนำให้บุคคลผู้คบหาพลอยทำผิด พูดผิด คิดผิดไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนำความพินาศมาสู่บุคคลผู้คบบานนั้น

เหตุฉะนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้เว้นไม่คบหาคนพาล ซึ่งมีลักษณะดังกล่าวเป็นประการแรก

อนึ่ง คนพาลนั้นอาจจะเป็นคนพาลภายใน คือ ตนเองก็ได้ กล่าวคือ ตนเองนั้นแหละ เมื่อทำผิด พวดผิด คิดผิด ก็ชื่อว่า เป็นพาลเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ให้พิจารณาดูตน ให้เป็นอรรถัตถุญ คือ รู้ตนว่าตนเป็นอย่างไร ตนทำผิด พวดผิด คิดผิด หรือไม่ ถ้าปรากฏว่า ตนเป็นดังนั้น ก็พึงรู้ว่า ตนนั้นแหละเป็นพาล เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้อสละการทำผิด พวดผิด คิดผิด นั้นเสีย ไม่คบเอาไว้ เมื่อเช่นนี้ก็ชื่อว่าไม่คบบนเองซึ่งเป็นคนพาล คือ สละความเป็นพาลของตนเสีย นี้ก็ชื่อว่า ไม่คบบนพาลซึ่งมีความหมายประการหนึ่งด้วย

ใครเล่า เป็นผู้แสดงมงคล เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

การล้างบาป

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ตำบลคยาสี่สะ คราวนั้นอยู่ในระหว่างฤดูหนาวจัดราวแปดวัน (ราวกลางเดือน ๓ ตามที่นับอย่างไทย) มีหิมะตกมากเวลากลางคืนก็ยิ่งหนาวจัด พวกชฎิล (นักบวชที่เกล้าผมเป็นกระเชิง ซึ่งกลายมาเป็นแบบชฎา) เป็นอันมาก พากันลงไปแม่น้ำคยา ดำผุดผืน สระสนานเกล้าหรือรดให้เปียกบูชาไฟบ้างก็มี ด้วยคิดว่าสุทธิคือความบริสุทธิ์มีได้ด้วยวิธีปฏิบัตินี้ พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นการปฏิบัติของพวกชฎิลเหล่านั้น ได้ทรงอุทานขึ้นในเวลานั้น ความว่า “ความดีบริสุทธิ์สะอาดมีได้เพราะน้ำหามีได้ เพราะชนก็อาบน้ำกันมาก สัจจะและธรรมะมีในผู้ใด ผู้นั้นเป็นคนสะอาด เป็นพราหมณ์ คือคนดี”

พระพุทธอุทานนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงรับรองการล้างบาป ดังที่เชื่อถือปฏิบัติกันในพวกชฎิล เพราะคนก็อาบน้ำกันทั้งนั้น ก็จักพากันสะอาด บริสุทธิ์ด้วยกันทุกคน เมื่อนึกดูออกไปอีก สัตว์ที่อยู่ประจำในน้ำ เช่น ปู ปลา ก็จักยิ่งบริสุทธิ์สะอาดกว่าคน แต่ทรงรับรองความดีบริสุทธิ์สะอาด ว่าอาจมีได้ด้วยการอบรมให้มีสัจจะและธรรมะขึ้นในตน ฉะนั้น เมื่อต้องการความดีบริสุทธิ์สะอาด ก็ไม่จำเป็นต้องไปดำผุดดำว่ายในน้ำ หรือประกอบพิธีกรรมอย่างอื่นเพื่อจะล้างบาป ให้มีสัจจะความจริง และธรรมะคือคุณงามความดีอยู่เท่านั้น ก็จะเป็นคนดีบริสุทธิ์สะอาด ลัทธิล้างบาปต่าง ๆ หรือลัทธิอุทกสุทธิอย่างชฎิล เป็นสิ่งไร้เหตุผลสิ้นเชิง จะได้ก็เพียงแต่ทำความสะอาดร่างกายเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติให้มีสัจจะและธรรมะ เพื่อความบริสุทธิ์สะอาด เป็นการสมเหตุ

สมผล ลองคิดถึงคนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีบริสุทธิ์สะอาดทุกคน จะได้พบว่าเขามีศีลจะ และมีธรรมะตามฐานานุกรมด้วยกันทุกคน แม้พวกชฎิลที่พระพุทธเจ้าได้ทอดพระเนตร เห็น หรือผู้ที่นับถือลัทธิวิธีล้างบาปต่าง ๆ จะได้ชื่อว่าเป็นคนดีบริสุทธิ์สะอาด ก็เพราะ มีศีลจะและธรรมะต่างหาก ถ้าไร้ศีลจะและธรรมะเสียแล้ว ก็จะกลายเป็นคนชั่วเลวทราม คิดคดทรยศได้ต่อทุก ๆ คน แม้ต่อศาสดาผู้มีพระคุณของตน จะประกอบกรรมพิธี ล้างบาปสักเท่าไรก็ไม่สำเร็จ และพวกเดียวกันนั้นแหละเป็นผู้บอกเลิก ถ้าล้างบาปได้ จริงแล้ว ก็จะต้องล้างบาปของคนไร้ศีลจะและธรรมะดังกล่าวได้ โดยไม่ต้องยกเว้นเลย

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้เป็นคนดีบริสุทธิ์สะอาดได้โดยแท้จริง เลิศล้ำเหมือน พระพุทธเจ้า

ความสำคัญของวัยรุ่น

พระพุทธเจ้าประทับพักอยู่ที่ศาลาหลวงในป่ามหาวันใกล้นครไพศาลี เช้าวันหนึ่งเสด็จออกบิณฑบาตเสวยแล้ว เสด็จกลับมาประทับนั่งพักกลางวันที่โคนไม้ เวลานั้นลิจฉวีกุมารวัยรุ่นมีจำนวนมาก ถือนูศรแวดล้อมไปด้วยหมู่สุนัขไล่เนื้อ เดินเข้าไปในป่ามหาวัน ได้เห็นพระพุทธเจ้าก็วางธนูศรต้อนหมู่สุนัขไล่เนื้อไปในที่ส่วนหนึ่งพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายอภิวัตพนมหัตถ์นั่งเฝ้าหนึ่งสงบอยู่ด้วยความเคารพในขณะเดียวกันนั้น เจ้ามหานามลิจฉวี ดำเนินออกกำลังเข้าไป เห็นพวกลิจฉวีกุมารกำลังนั่งพนมหัตถ์สงบเรียบร้อยเฝ้าพระพุทธเจ้าอยู่ ก็เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายอภิวัตแล้วออกอุทานขึ้นว่า “วิชชีจักเจริณู วิชชีจักเจริณู” เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามได้กราบทูลว่า ลิจฉวีกุมารเหล่านี้ หยาบร้ายไม่เรียบร้อย ชอบเข้าเฝ้ารังแกผู้หญิงแต่บัดนี้พากันพนมหัตถ์นั่งสงบเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อม อบรมสั่งสอนลิจฉวีกุมารทั้งหลาย ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นหัวหน้าคนหรือหัวหน้าครอบครัว คือ ให้รู้จักมีความเคารพยำเกรงนับถือบูชาผู้ที่สมควรเคารพ เป็นต้นว่า มารดาบิดา ให้ขยันหมั่นเพียรแสวงหาโภคทรัพย์โดยทางที่ชอบธรรม แล้วนำมาเคารพมารดาบิดา เลี้ยงดูบุตรภรรยา และคนในครอบครัว อุทิศอุทิศให้เทพยดาและบูชาสมณพราหมณ์

เรื่องนี้แสดงว่า เด็กวัยรุ่นเป็นผู้มีส่วนสำคัญในความเจริญแห่งประเทศชาติต่อไป เมื่อมหานามลิจฉวี ได้เห็นลิจฉวีกุมารทั้งหลายมีอาการเรียบร้อย จึงออก

อุทานว่า “แคว้นวัชชีจักเจริญ” ถ้าเด็กวัยรุ่นโดยมากพากันเป็นพาลเกร ประเทศชาติ ก็จะไม่ดี แต่ว่าเด็กวัยรุ่นจะดี ก็เพราะมีที่เคารพยำเกรงประกอบกับ รู้จักเคารพยำเกรง ในที่ซึ่งควรเคารพยำเกรงนั้น เหมือนดังในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าทรงเป็นที่เคารพยำเกรง เพราะทรงประกอบด้วยพระคุณอย่างยิ่ง จนถึงเป็นเหตุให้ลิจฉวีกุมารเกิดความเคารพ ยำเกรงขึ้นในเมื่อได้เข้าไปใกล้พระองค์ จึงถึงปัญหาว่า ใครเล่าจะพึงเป็นที่เคารพยำเกรง ของเด็ก สามารถทำให้เด็กเกิดความเคารพยำเกรงตลอดถึงนับถือยกย่อง ปัญหานี้ จึงไม่พ้นผู้ใหญ่ทั้งหลาย

ใครเล่า เป็นผู้ใหญ่ผู้ประกอบด้วยอุดมคุณ สามารถชักนำให้เกิดความเคารพ นับถือบูชาเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ราชธรรมจรรยา

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงพระราชกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐอาณาจักรโดยความว่า พระราชาจักรพรรดิแห่งอาณาจักรโดยธรรม ไม่มีใคร ๆ จะเปลี่ยนแปลงได้ เพราะทรงเป็นผู้รู้ผล รู้เหตุ รู้ประมาณ รู้กาล รู้วิธีท แม้พระเชษฐโอรสซึ่งจะสืบพระราชจักรวรรดิวงศ์ก็เช่นเดียวกัน

ได้มีภิกษุรูปหนึ่งกราบทูลถามว่า จะมีใครเป็นพระราชแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “มีอยู่คือธรรม” เพราะพระราชจักรพรรดิย่อมทรงเคารพธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดรักษาคุ้มครองป้องกันบุคคลทุกเหล่าทุกประเภท ให้มีความสุขความเจริญโดยธรรม

อนึ่ง พระราชามูรธาภิเศกษัตริย์ซึ่งทรงรักษาชัยชนะ คือ เอกราชแห่งรัฐนั้น ๆ ไปได้ ย่อมทรงประกอบด้วยพระชาติอันอุดม ทรงบริบูรณ์ด้วยพระราชสมบัติ ทรงมีกำลังเสนาซึ่งเชื่อฟังปฏิบัติตามพระโอวาท ทรงมีปรีชาญาณผู้เป็นบัณฑิตสามารถฉลาดเฉลียว อาจคิดรู้ประโยชน์อดีตอนาคตปัจจุบัน ทรงมียศ คือ พระบรมเดชาานุภาพ อันบังเกิดขึ้นด้วยเหตุดังกล่าวประกอบกัน แม้พระเชษฐโอรสซึ่งจะสืบพระราชสันตติวงศ์ต่อไป ย่อมทรงประกอบด้วยของคุณ คือ เป็นพระเชษฐโอรส ทรงมีพระรูปร่างสง่า ทรงเป็นที่รักแห่งพระราชมารดาบิดา ทรงเป็นที่รักแห่งประชาชน ทรงศึกษาสำเร็จในศิลปศาสตร์อันควรแก่พระราชมหากษัตริย์

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทียบเข้ามาถึงคติธรรม โดยความว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก็ทรงแผ่พุทธจักรโดยธรรม เช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะเป็นผู้รู้เหตุผลเป็นต้น และทรงเคารพธรรม เช่นเดียวกัน ทรงสั่งสอนให้เว้นการที่ควรเว้น ให้ประพฤติการที่ควรประพฤติโดยธรรม ฉะนั้น ธรรมจักรของพระองค์จึงไม่อาจมีใครเปลี่ยนแปลงได้

ใครเล่า เป็นผู้ทราบ และแสดงราชธรรมจรยาแห่งพระราชามหากษัตริย์ ซึ่งเป็นยอดประเทศชาติ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ในมงคลสมัยฉัตรมงคลนี้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย จงอภิบาลรักษา สมเด็จพระภูมิพลภัทรมหาราชเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา ให้ทรงเกษมสวัสดิ์ เสด็จสถิตในพระสิริราชสมบัติ เป็นที่ร่มเย็นแห่ง ประชาาราษฎรตลอดจักรกาล

ธรรมเทศนา

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปในแคว้นมคธ ประทับพักใกล้หมู่บ้านพราหมณ์ ชื่อว่าเอกนาลา ในตำบลทักขินาศรี ซึ่งอยู่ทางด้านทิศทักษิณของกรุงราชคฤห์ เช้าวันหนึ่ง ได้เสด็จไปบิณฑบาต ผ่านนาของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ชื่อว่า กสิภรทวาชะ พราหมณ์กำลัง เลี้ยงคนทำนาจำนวนมากของตนอยู่ เพราะจะลงมือไถนากันในวันนั้น เมื่อได้เห็น พระพุทธเจ้า ทรงถือบาตรมาประทับยืนอยู่ ก็กล่าวขึ้นว่า 'ท่านสมณะ ข้าพเจ้าทำนา แล้วจึงบริโภคน้ำ แม้ท่านก็จงทำนาก่อนเถิดจึงค่อยบริโภคน้ำ' พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า 'แม้เราก็จงทำนาก่อนจึงบริโภคน้ำ' พราหมณ์กล่าวแย้งว่า 'พวกเราไม่เห็นว่าคุณมีแอก ไถ ฆาล ปฏัก หรือโคไถนา แต่ไฉนท่านจึงกล่าวว่าท่านเป็นกสิกร'

พระพุทธเจ้าได้ตรัสยืนยันว่า พระองค์เป็นกสิกรซึ่งมีแอกไถ เป็นต้น และทรง ทำนาได้ผลบริบูรณ์ ได้ทรงอธิบายให้พราหมณ์เข้าใจเรื่องการทำนาของพระองค์ มีใจความดังนี้ 'การทำนาของพระองค์ มีศรัทธา (ความเชื่อถืออันถูกต้อง) เป็นพีช มีตบะ (ความสำรวมระวังทางตาหู เป็นต้น) เป็นฝน มีปัญญาเป็นแอกและไถ มีหิริ (ความละอายใจต่อความชั่วผิด เกลียดกลัวความชั่วผิด) เป็นงอนไถ มีใจเป็นเชือก มีสติเป็นฆาลและปฏัก มีการคุ้มครองรักษากายวาจา สำรวม คือ รู้ประมาณในอาหาร ในทอง ทั้งทำสัจจะ ความจริง เป็นการตัด มีโลภสัจจะ (ความสงบเสงี่ยม) เป็นเครื่อง บรรเทา มีความเพียร เป็นการนำแอกไถนาไป ซึ่งเป็นเครื่องนำไปให้เกษมสวัสดิ์จาก

กิเลสและความทุกข์ ทั้งไปไม่กลับ ซึ่งไปแล้วไม่ทุกข์โศก การทำนาคนี้ ครั้นทำแล้วมีผล เป็นอมตะ ทำนาคนี้แล้วก็พ้นจากทุกข์ทั้งปวง' พราหมณ์ได้ฟังพระพุทธาธิบายแล้ว มีความเลื่อมใส ใส่บาตรถวายพระพุทธเจ้า เพราะทรงทำนาคได้ข้ามเป็นอมตะ

คาถาพระพุทธภาษิตที่เก็บความมากล่าวนี้ เป็นตอนหนึ่งแห่งคาถาพีชมงคล ที่พระสงฆ์ได้นำมาสวดในพระราชพิธีพีชมงคล เพื่อความเจริญแห่งพีชผลตลอด พระราชอาณาเขต

ใครเล่า เป็นผู้ทำนาคให้บังเกิดผลเป็นอมตะ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พุทธกิจ

พระพุทธเจ้าไปประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพาน ในวันวิสาขบูชา ณ เมืองกุสินารา ในศกนี้ตรงกับวันที่ ๑๘ พฤษภาคม และต่อไปอีก ๗ วัน ก็ได้มีการถวายเพลิงพระพุทธรูป เมื่อก่อนที่จะเสด็จปรินิพพาน ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจบริบูรณ์ ได้ทรงแสดงธรรม บัญญัติวินัยอันรวมเรียกว่าพระพุทธานุสสา มีพุทธบริษัทครบทุกหมู่เหล่า เป็นอันได้ทรงประดิษฐานพระพุทธานุสสา และพุทธบริษัทไว้ในโลกแล้วโดยสมบูรณ์ ซึ่งยังดำรงสืบต่อมาจนบัดนี้ และเมื่อใกล้จะปรินิพพาน ก็ได้ทรงตั้งพระธรรมวินัยไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ ซึ่งเป็นการดีกว่าตั้งบุคคล เพราะพระธรรมวินัยเป็นสัจจะอันยั่งยืนเป็นอย่างเดียว ทุกกาลสมัย ความดำรงอยู่แห่งพระพุทธานุสสา ย่อมเกี่ยวเนื่องกับพระธรรมวินัย และพุทธบริษัทประกอบกัน เมื่อทั้งสองนี้มีอยู่ในที่ใด พระพุทธานุสสาก็มีอยู่ในที่นั้น และผู้ที่เห็นธรรมะ ก็อาจเห็นพระพุทธเจ้าได้ด้วย พระพุทธเจ้าได้ประทับอยู่กับธรรมะมิได้สูญสิ้นไปเลย ข้อสำคัญในการปฏิบัติ คือการเห็นธรรมะโดยแท้จริง จะสิ้นสงสัยในพระรัตนตรัยด้วยประการทั้งปวง

ครั้งหนึ่ง เมื่อสามเดือนก่อนที่จะปรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่งที่ต้นไม้ใหญ่ใกล้เมืองเวสาลี ได้ตรัสแก่พระอานนท์ด้วยความว่า “ผู้ที่อบรมอิทธิบาทสี่ เมื่อหวังอยู่ก็จะพึงดำรงชีวิตอยู่ได้กับหนึ่งหรือกับเศษ ตถาคต คือ พระองค์เองก็เช่นเดียวกัน” แต่มารดลใจมิให้พระอานนท์นึกได้และทูลอาราธนาให้ทรงดำรงอยู่ต่อไป เมื่อมารได้โอกาสก็ทูลขอให้เสด็จปรินิพพาน พระองค์ได้ทรงพิจารณา อายุสังขาร ที่ดำรงมา

ย่างเข้า ๘๐ ปี และได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจดังกล่าวข้างต้นสำเร็จบริบูรณ์แล้ว จึงทรงปลงอายุสังขาร กำหนดพระพุทธานุญาตว่า จักเสด็จปรินิพพานในที่สุดสามเดือนข้างหน้า ได้ทรงแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลาย ได้เสด็จจาริกต่อไปด้วยพระบาทประทานคำสั่งสอนโดยไม่หยุดหย่อน จนกระทั่งใกล้วาระสุดท้าย ทรงตกเตือนให้ทำความไม่ประมาท จึงทรงหยุดโอวาทแล้วเสด็จปรินิพพาน ถูกต้องตามที่ทรงกำหนดทุกประการ

ใครเล่า เป็นผู้มีอิच्छฐานจิตมั่นคง ปฏิบัติได้สำเร็จตามที่ตั้งจิตไว้ และกำหนดวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของตนได้ ทั้งสามารถควบคุมร่างกายชีวิต และจิตใจให้ดำเนินไปตามกำหนดได้ทั้งหมด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

เจดีย์ในพระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว มัลลกษัตริย์ทั้งหลายแห่งกรุงกุสินารา ได้ตระเตรียมการถวายพระเพลิงตลอดถึงวันที่ ๗ จึงได้เชิญพระพุทธสรีระไปถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ เสร็จแล้วได้เก็บพระบรมสารีริกธาตุและพระอังคาร รักษาไว้มั่นคงในสัตถุคารภายในพระนคร ฝ่ายกษัตริย์และพราหมณ์ในรัฐต่าง ๆ ๗ รัฐ มีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นต้น ได้ส่งทูตไปขอส่วนแบ่งพระธาตุ มัลลกษัตริย์ไม่ยอมแบ่งให้ ก็อบจะเกิดสงครามกันขึ้น โทณพราหมณ์ ได้เข้ากล่าวไกล่เกลี่ยด้วยยกพระพุทธคุณว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นขันตีวาท กล่าวยกย่องขันตี แล้วแสดงเหตุผลว่า ควรแบ่งธาตุโดยสามัคคีธรรม มัลลกษัตริย์จึงยินยอมและมอบให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่ง โทณพราหมณ์จึงได้จัดแบ่งพระธาตุออกเป็น ๘ ส่วนเท่า ๆ กัน มอบให้แก่กษัตริย์และพราหมณ์ ๘ รัฐ รวมทั้งมัลลกษัตริย์กรุงกุสินาราด้วย ฝ่ายโมริยกษัตริย์เมื่อถึงปีผลวัน ส่งทูตมาภายหลัง ก็ได้พระอังคารไป

พระธาตุและพระอังคารที่กษัตริย์พราหมณ์แคว้นต่าง ๆ ได้เชิญไปสร้างพระสถูปบรรจุสักการบูชา เรียกพระธาตุเจดีย์สังเวชนสถาน ๔ ตำบล คือ ที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมจักรและปรินิพพาน และสถานที่อื่น ๆ ที่เคยประทับและตลอดถึง ดุมพะ (ทะน่าน) ทอง ที่ดวงพระธาตุซึ่งบุคคลนำไปสร้างสถูปบรรจุสักการบูชา เรียกปริโภคเจดีย์ วัตถุที่บุคคลสร้างอุทิศเฉพาะพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปเป็นต้น เรียกอุทเทสิกเจดีย์ พระธรรมที่จารึกและประดิษฐานไว้เป็นที่สักการบูชา เรียกพระธรรมเจดีย์ รวมเป็นเจดีย์ ๔ ประเภทในพระพุทธศาสนา

เมื่อพระบรมศาสดาจะปรินิพพาน ได้ทรงตั้งพระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ด้วยพระพุทธดำรัสโดยความว่า “ธรรมและวินัยใด ที่เรา (ตถาคต) แสดงบัญญัติแล้วแก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นเป็นศาสดาของท่านทั้งหลายโดยกาลล่วงไปแห่งเรา” ฉะนั้น เมื่อพระบรมศาสดานิพพานแล้ว จึงมีพระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์สืบต่อมา พระธรรมวินัยนั้น ในชั้นเดิมพุทธบริษัทมีภิกษุบริษัทเป็นต้นกล่าวโดยเฉพาะก็ได้แก่ภิกษุผู้พหุสูต เป็นผู้จำทรงไว้ ยังมีได้จารีกลงเป็นตัวอักษร และต่างก็จำทรงกันได้มากบ้าง น้อยบ้าง และอาจมีผิดเพี้ยนกันบ้าง ฉะนั้น พระมหากัสสปเถระเจ้า จึงได้ปรารภค่าของสุภัททภิกขุ ผู้บวชเมื่อแก่ซึ่งได้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยในเวลาที่ได้ข่าวนิพพาน และชักชวนเลือกสรรพระอรหันตเถระเจ้า ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างเยี่ยมหลายอย่าง ประชุมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย รั้งรอง และจำทรงให้เป็นแบบเดียวกัน นับเป็นสังคายนาครั้งแรกในพระพุทธศาสนา เป็นหลักแห่งการสังคายนาครั้งสืบ ๆ มา จนถึงจารีกลงเป็นตัวอักษรที่ลังกาทวีป เมื่อราวพุทธศก ๔๕๐ ปี

ใครเล่า เป็นเจดีย์ที่เคารพสักการะอย่างสูงสุด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ศาสนานับถือจริง

คนในโลกนี้ส่วนมากนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เมื่อนับถือศาสนาใด ก็ยืนยันว่าศาสนานั้นจริงแท้ เมื่อเชื่อลงไปเสียแล้วก็ไม่ยอมพิสูจน์ จึงไม่พบความจริงแม้ในศาสนาที่ตนนับถือ แม้จะมีผู้มาให้เหตุผลในทางที่ขัดแย้งกับความเชื่อของตนก็ไม่ยอมฟัง การนับถือศาสนาดังนี้เป็นเหตุปิดบังปัญญา ไม่ทำให้ฉลาดขึ้นในความจริงตามเหตุผล และเป็นการนับถือที่เจือด้วยมานะกับทิฐิของตนเองเป็นเหตุให้วิวาททุ่มเถียงกันอย่างไม่จบสิ้น ดังเช่นสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตะวัน ใกล้กรุงสาวัตถี ได้มีนักบวชเป็นอันมากซึ่งมีลัทธิต่าง ๆ กัน พักอาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี พวกนักบวชเหล่านั้น ต่างก็วิวาทโต้เถียงกันเกี่ยวกับลัทธิที่ตนนับถือ เป็นต้นว่า อตตาทะและโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง อตตาทะและโลกสร้างเอาหรือผู้อื่นสร้าง เป็นต้น จึงกลายเป็นมานะทิฐิไม่บังเกิดประโยชน์อะไร

ศรัทธา คือ ความเชื่อนั้น มีแสดงไว้ในทุกศาสนา แต่ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้เชื่อด้วยปัญญา คือ ให้พิจารณาให้รู้เหตุรู้ผล แล้วให้เชื่อตามเหตุผล มิให้เชื่อตามคำบอกเล่า พระพุทธเจ้าแม้ทรงเป็นโลกวิทู ผู้รู้โลก ก็ทรงแสดงธรรมะที่สามัญชนอาจพิจารณาให้เห็นจริงได้ และที่จะปฏิบัติให้เกิดผลได้โดยตรง ทรงแสดงธรรมในกายยาวาหนาคิณีนี้ หมายความว่าที่ตนเอง ฉะนั้น ดูเข้ามาที่ตนเอง ก็จะพบความจริง ดังเช่นทรงสอนไม่ให้ทำบาป อันหมายถึงความชั่วผิดต่าง ๆ ให้ทำกุศล คือ ความดีต่าง ๆ ให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้วเหล่านี้ เมื่อมองเข้ามา

ที่ตนเอง ก็ จะพบความจริงทันทีว่าบัดนี้เราเป็นอย่างไร กำลังทำบาปหรือทำกุศล จิตใจของเราเป็นอย่างไร ทุกคนอาจจะรู้กรรมและจิตใจของตนเองได้โดยตลอด และเมื่อปฏิบัติผิดคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็ได้รับความเดือดร้อนกระวนกระวาย เมื่อปฏิบัติถูกต้องก็ได้รับความสุขที่เกิดจากสันติผล เหล่านี้เราเองก็กำหนดดูได้ที่ตนเอง ฉะนั้น ศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงจริงแท้และอยู่ในระยะเอื้อมถึงมิใช่สุดเอื้อม เหมือนอย่างเรื่องกำเนิดโลกหรือสุดโลก ซึ่งไม่ทรงอธิบาย เพราะเป็นเรื่องไม่บังเกิดประโยชน์ที่จะทำให้ใครเป็นคนดีหรือเลวได้ จึงเป็นศาสนาที่แสดงข้อปฏิบัติตรงอย่างที่สุด

ใครเล่า เป็นผู้ประกาศศาสนาอันจริงแท้และตรง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้ตรัสรู้

๑

คำว่า ผู้ตรัสรู้ เป็นคำที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า หมายถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้มีพระปัญญาคุณอย่างสูงสุด และตามที่เราเข้าใจกัน จะเรียกว่า ตรัสรู้ได้ ก็ต้องเป็นความจริงแท้ถูกต้องทั้งหมด ถ้อยคำของท่านผู้ตรัสรู้ ก็ต้องเป็นถ้อยคำที่จริงแท้ถูกต้องทั้งหมดเช่นเดียวกัน เช่นว่า ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกาลเวลาก็รู้หมดทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน รู้เหตุรู้ผลทั้งสายเกิดสายดับ และรู้ตลอดถึงส่วนที่พ้นจากกาลเวลา หรือจะยกโลกขึ้นเป็นที่ตั้ง ก็เป็นผู้รู้โลก ตลอดถึงรู้ส่วนที่พ้นโลกเหนือโลก ฉะนั้น คำว่า ผู้ตรัสรู้ จึงเป็นคำที่ลึกซึ้งกว้างขวาง ไม่อาจจะนิยามให้สมบูรณ์ได้

เพื่อที่จะให้เห็นความถนัดขึ้น ก็น่าจะลองตรวจดูถึงความรู้ของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป ลองตั้งคำถามดูว่า รู้อะไร ก็จะตอบว่า รู้วิชาต่าง ๆ ตามที่เรียน ตามที่ฝึกฝน ในสมัยวิทยาศาสตร์นี้ ก็รู้เหตุผลทั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แห่งปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เป็นต้น อาจบำบัดแก้ไขหรือประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้อย่างไม่น่าเชื่อ อาจรู้อดีต อนาคต ปัจจุบัน ของวัตถุหรือของโลกในทางวัตถุ แต่ถ้าจะย้อนเข้ามาถามว่า รู้หรือไม่ว่าตัวเราเองคืออะไร ? เป็นอะไรมาแล้ว ? กำลังเป็นอะไรอยู่ ? และจักเป็นอะไรต่อไป ? มีใครบ้างรู้ได้ ในส่วนอดีตอาจรู้ตั้งแต่จำความได้และเฉพาะที่จำได้ นอกจากนั้นก็ไม่รู้ ในปัจจุบันเรากำลังเป็นอะไรอยู่ ก็อาจจะรู้ตามที่เรารู้เข้าใจ แต่ถ้าถามว่าความรู้ของเราถูกต้องหรือไม่ ก็จะคิดสงสัย ถึงความรู้ในอดีตที่เข้าใจว่ารู้ก็เช่นเดียวกัน ยิ่งในส่วนที่เป็นอนาคตก็อาจจะไม่รู้เลย เช่นว่า ในวันพรุ่งนี้จะเป็น

อย่างไร แต่ทุก ๆ คนอาจคิดว่า รู้ เพราะได้กำหนดว่าจะทำนั้น ทำนี้ ไปตามปกติธรรมดา ซึ่งเป็นเพียงกำหนดไว้เท่านั้น แต่จะเป็นจริงแน่นอนอย่างนั้นหรือไม่ เป็นเรื่องของอนาคต ฉะนั้น ที่เข้าใจกันว่า รู้ หรือว่า รู้มาก เมื่อคิดดูแล้วก็อาจจะไม่รู้เลยหรือรู้น้อยที่สุด จึงปรากฏว่า ได้มีคนที่มีความคิดหลักแหลมหลายคน ซึ่งเป็นที่นับถือกันว่านักปราชญ์ กล่าวว่ ตัวเขาเองยังรู้สึกว่าจะไม่รู้ แต่คนเป็นอันมากก็นับถือว่ เขาเป็นผู้รู้ ก็น่าจะตรงกับคำที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ แปลความว่ “ผู้ใดเป็นคนเขลา รู้จักตนว่ เป็นคนเขลา ผู้นั้น เป็นบัณฑิตได้บ้าง เพราะรู้จักตนเอง”

ใครเล่า เป็นผู้ตรัสรู้และรู้จักลักษณะบัณฑิต เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระศาสดาเอกในโลก มีบุคคลซึ่งได้รับแสงสว่างจากพระองค์ กล่าวสรรเสริญว่ เหมือนทรงชูประทีบในที่มืด เพื่อผู้มีจักขุจักได้มองเห็นรูปทั้งหลาย ข้อนี้บ่งว่พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้ เพราะได้ทรงแสดงธรรมให้ผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงได้ แต่ว่ใครเล่าจักหยั่งถึงความตรัสรู้ ของพระองค์ เพราะได้รับแสงธรรมจากพระองค์เพียงใด ก็รู้ได้เพียงเท่านั้น เหมือนอย่างคนตกลงในมหาสมุทร ก็รู้สึกว่ มหาสมุทรลึกเท่าที่ตัวตกลงไปเท่านั้น

ความตรัสรู้ กับ ความรู้ธรรมดา ต่างกันอย่างไร อาจเทียบกันได้อีกอย่างหนึ่ง ความรู้ที่ทุก ๆ คนรู้กันอยู่นี้ เริ่มด้วยรู้ ทางตา หู เป็นต้น ถ้าจะถามว่ ตา หู ของเรารายงานให้เรารู้อะไรได้ถูกต้องหรือไม่ ก็จะต้องตอบได้ว่ ไม่ถูกต้องทีเดียว เหมือนอย่าง ตามองดูทางรถไฟ จะมองเห็นเล็กลงทุกที จนถึงรวมเป็นเส้นเดียวกัน ในที่สุด ความจริงเป็นดังที่ตาเห็นนั้นหรือไม่ ทุกคนยอมตอบได้ ฉะนั้น ถ้าใครเชื่อตา หู ก็ย่อมจะผิดพลาด แต่ก็ปรากฏว่ โดยมากยังเชื่อ ตา หู หรือว่เชื่อตามความรู้ทางตาหูอยู่เป็นปกติ ดังที่ทุก ๆ คนก็ยอมรู้สึกว่ ยังพากันชอบหรือชังในรูปที่เห็นในเสียงที่หูได้ยินอยู่นั้นแหละ ทั้งที่พอจะทราบว่ โดยที่แท้เป็นมายา ไม่ใช่เป็นตัวสัจจะ คือความจริง แต่ความรู้นี้ ก็เป็นเพียงหลักทฤษฎีที่จะมาตามสัญญาเท่านั้น ยังไม่เป็นญาณที่หยั่งถึงสัจจะ

มีผู้เขียนเล่าไว้ว่า นักศึกษาผู้หนึ่งถามไอน์สไตน์ว่า ต้นไม้มัน (ซึ่งมือไปที่ต้นไม้) มีหรือไม่ ? ไอน์สไตน์ตอบว่า ไม่มี นักศึกษาถามว่า จะเข้าใจได้อย่างไร ? ไอน์สไตน์ตอบว่า ให้มันนึกคิดอยู่เสมอ จะแล่นเข้าไปถึง (penetrate) ได้เอง

ญาณ คือ ความหยั่งรู้ (intuitive insight) มิใช่เกิดจากการคำนวณ (mathematic) แต่ต้องอาศัยความรู้แจ้งแทงตลอด อันตรงกับคำว่า ปฏิเวธ หรือ (penetration)

การมองเห็นอะไรของผู้ทรงความรู้ แม้ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันกับของคนทั่วไปย่อมต่างกัน พระพุทธเจ้ายิ่งทรงต่างไปอีกมาก เพราะทรงเป็นผู้สิ้นกิเลส จึงทรงมีพระปัญญาจักขุอันแจ่มใส ซึ่งคนที่ยังมีกิเลสเทียบไม่ได้เลย

ใครเล่า เป็นผู้ตรัสรู้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๓

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระผู้ตรัสรู้เพราะได้มีพระญาณหยั่งรู้อันบริสุทธิ์ ปราศจากฝ้าฟางเครื่องปกปิดต่างจากความรู้อของสามัญชน ซึ่งยังมีเครื่องปกปิดอยู่มากนัก เป็นต้นว่าความชอบ ความชัง อันทำให้เกิดอคติ คือ ความลำเอียง ความรู้ของคนทั่วไปจึงเอียงไปเอียงมาอยู่เสมอ เช่นว่า เมื่อเกิดความชอบขึ้นก็เอียงมา เมื่อเกิดชังขึ้นก็เอียงไป ส่วนหลงนั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวถึง เมื่อยังเอียงไปเอียงมาอยู่ ก็แสดงว่ามีหลงเป็นพื้นฐาน ทั้งเมื่อเกิดชอบหรือชังบังปัญญาเข้าอีกก็ยิ่งหลงหนัก เพราะความจริงสิ่งที่ชอบหรือสิ่งที่ชัง อาจจะไม่ดีหรือเลวไปถึงเช่นนั้น แต่ในขณะที่เกิดชอบหรือชังขึ้น ก็จะมีความเห็นไปตามความชอบหรือชังนั้น ไม่ใช่ตามความเป็นจริง นี้แหละเรียกว่า หลง หรือ เบลอ คนที่หลงมากจะไม่รู้จักตนเองได้เลยดังที่มีเล่าว่า มีนักบวชผู้หนึ่งในภายนอกพระพุทธศาสนาเดินไปพบแพะเข้าตัวหนึ่งในระหว่างทางแพะนั้นได้กัมศีระะลงอย่างนั้น ก็คิดว่าคนทั้งหลายไม่รู้จักคุณของเรา แต่ว่าแพะนี้เป็นสัตว์ดิรัจฉานยังรู้คุณของเรา จึงกัมศีระะลงทำความเคารพ มีความยินดีพอใจ หยุดยีนแสดงกิริยารับค่านับของแพะ แพะได้วิ่งเข้าชีวิตนักบวชผู้นั้นล้มลงทันที

ส่วนพระพุทธเจ้าได้เสด็จประกาศพระศาสนา ได้ทรงประสบบุคคลผู้มั่งร่ำรวยบ้าง ผู้ที่หวังจะลองดีบ้างเป็นอันมาก แต่ก็ได้ทรงหยั่งทราบและทรงสามารถทำผู้ที่มั่งร่ำรวย ให้กลายเป็นดี เว้นไว้แต่ผู้ที่อภัพจริง ๆ แต่ก็ทำอันตรายอะไรพระองค์ไม่ได้ และทรงกล้าเผชิญผู้ที่หวังจะลองดี แม้ที่น่าเห็นว่าเป็นการเสี่ยงอันตราย ดังเช่นที่มีเล่าว่า นายครหทิน ซึ่งเป็นศิษย์ของเดียรถีย์ในกรุงสวตถิ หวังจะลองดีว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ดังที่นายสิริคุตต์ สหายของตนกล่าวสรรเสริญหรือไม่ จึงได้ขุดหลุมลึกก่อถ่านเพลิงไว้กั้นหลุม ปิดปากหลุมดูให้เรียบร้อยแล้ว เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าให้เสด็จข้ามหลุมนั้นเข้าไปในบ้านของตน เพื่อรับบิณฑบาตพระพุทธเจ้าก็ได้เสด็จข้ามไปกับภิกษุสงฆ์โดยปลอดภัย พระพุทธเจ้าไม่ทรงสาปหรือปรับผู้มั่งร่ำรวยตลอดจนถึงทำร้ายพระองค์ ว่า เป็นคนบาปหนักหนาที่ แต่ทรงโปรดเขาเหล่านั้น ให้กลับใจกลับตัวได้กลายเป็นคนดีไปมีจำนวนมากมาย

ใครเล่า เป็นผู้ตรัสรู้และโปรดโลกได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ความยุติธรรม

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี เช้าวันหนึ่ง พวกภิกษุเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านแถบประตูเมืองด้านทิศเหนือ แล้วเดินกลับผ่านมากลางเมือง เพื่อจะออกทางประตูไปสู่ด้านพระเชตวัน ในขณะที่นั้นเมฆฝนตั้งขึ้นแล้วตกลงมาอย่างหนัก พวกภิกษุได้เข้าไปหลบฝนอยู่ในศาลาวิจฉัยซึ่งอยู่เฉพาะหน้า ก็ได้สังเกตเห็นอำมาตย์วิจฉัยไม่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ตัดสินเจ้าของให้ไม่เป็นเจ้าของ ครั้นฝนขาดเม็ดแล้วก็ได้กลับไปวิหาร กราบทูลพระพุทธเจ้าตามที่ได้สังเกตเห็นมา ในเวลาที่เป็นประชุมเฝ้า พระพุทธเจ้าได้ตรัสธรรมภาษิต มีความว่า “ผู้วิจฉัยไม่ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม เพราะเหตุที่ตั้งอยู่ในอคติ ตัดสินคดีด้วยการวิจฉัยที่ผิดพลาด ส่วนผู้วิจฉัยซึ่งเป็นบัณฑิตพิจารณาข้อจริง และข้อเท็จทั้งสองวิจฉัยคู่ความโดยไม่ผิดพลาด โดยธรรม โดยสมควร เป็นผู้อันธรรมคุ้มครอง ทรงปัญญา จึงจะเรียกว่าผู้ตั้งอยู่ในธรรม”

เรื่องเช่นนี้ได้มีเล่าไว้อีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องเสนาบตีพระเจ้าปเสนทิโกศลในกรุงสาวัตถี ในสมัยเดียวกันนั่นเอง คือ เสนาบตีผู้นั้นชื่อว่าพันธุละ เกิดในสกุลชัตติย-ลิฉฉวี ในกรุงเวสาลี เป็นพระสหาย ศึกษาศิลปศาสตร์ร่วมกันกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์ ในสำนักอาจารย์เดียวกัน ต่อมาได้มาสมัครรับราชการกับพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรงแต่งตั้งพระสหายให้เป็นเสนาบตี เรียกกันว่า พันธุเสนาบตี ในคราวหนึ่ง หมู่ชนผู้เป็นความกัน และได้รับวิจฉัยให้แพ่ความโดยคดโกง เห็นท่านเสนาบตีก็ได้พากันร้องขอความเป็นธรรม ท่านเสนาบตีได้ไปสู่ที่วิจฉัย

ด้วยตนเอง พิจารณาคตินั้นใหม่แล้ววินิจฉัยให้เจ้าของโดยความเป็นธรรม มหาชนพากันแซ่ซ้องสาธุการเสียงสนั่นหวั่นไหว พระราชาทรงได้สดับเสียงนั้น ตรัสถามทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงพอพระราชหฤทัย รับสั่งให้ปลดอำมาตย์ผู้วินิจฉัยพวกเก่าออก ทรงมอบหน้าที่วินิจฉัยให้แก่พันธุเสนาบดีอีกตำแหน่งหนึ่ง ท่านเสนาบดีได้วินิจฉัยคดีของชาวเมืองโดยชอบธรรมตั้งแต่นั้นมา

เรื่องเหล่านี้ มีเล่าไว้ในอรรถกถาธรรมบท แสดงว่า อันธรรมะ หรือที่เรียกว่า ยุติธรรม ไม่อาจหวังได้จากบุคคลผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเท่านั้น เพราะมีธรรมที่จักพึงให้ได้ตามธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นหลักความจริงที่ไม่มีล้าสมัย ยังมีตัวอย่าง พิสูจน์ให้เห็นได้อยู่ทุกกาลสมัย

ใครเล่า เป็นผู้วางหลักธรรมอันยั่งยืน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ผู้ชนะอย่างเลิศล้ำ

ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประกาศพระพุทธศาสนาในรัฐต่าง ๆ ในชมพูทวีป ได้ประทับอยู่ที่พระเชตวันในโกศลรัฐ ซึ่งมีกรุงสาวัตถีเป็นราชธานีตลอดเวลานานปี ในระหว่างนั้นได้มีสงครามระหว่างรัฐโกศลและรัฐมคธ ซึ่งมีกรุงราชคฤห์เป็นราชธานี เรื่องเดิมมีว่า ในรัชกาลพระเจ้ามหาโกศล (พระราชบิดาของพระเจ้าปเสนทิ ซึ่งครองราชย์อยู่ในสมัยพุทธกาล) ได้พระราชทานพระราชธิดาแก่พระเจ้าพิมพิสารแห่งมคธรัฐ และได้พระราชทานกาสิกคามเป็นของขวัญแก่พระราชธิดา ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูให้แย่งราชสมบัติจากพระเจ้าพิมพิสารพระราชบิดาจับพระเจ้าพิมพิสารไปขังไว้จนสิ้นพระชนม์ พระเทวีซึ่งเป็นพระราชธิดาแห่งเจ้ามหาโกศล ได้ทรงเศร้าโศก จนสิ้นพระชนม์ในกาลต่อมา พระเจ้าปเสนทิซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระเทวีนั้น ได้ทรงพิโรธพระเจ้าอชาตศัตรู ไม่พระราชทานกาสิกคามแก่พระเจ้าอชาตศัตรูต่อไป จึงได้เกิดยุทธนาการขึ้นระหว่างรัฐทั้งสองเพราะกาสิกคามนั้นพระเจ้าปเสนทิได้ทรงพ่ายแพ้หลายครั้ง จนถึงทรงระทมพระหฤทัยว่า ไม่อาจจะทรงชนะพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็นทารกได้ ทรงทอดอาลัยในชีวิต แต่ภายหลังทรงกลับได้กำลังพระหฤทัย ทรงคิดยุทธวิธีได้อย่างแยบคาย จึงทรงรบชนะจนจับพระเจ้าอชาตศัตรูได้ในที่สุด

ในระหว่างที่ทรงระทมพระหฤทัยอยู่นั้น ชาวได้แพร่ไปทั่วพระนคร พวกภิกษุได้กราบทูลแต่พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ตรัสเป็นพระคาถา แปลความว่า “ผู้ชนะ

ยอมได้เวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ ส่วนผู้ที่ละแล้วทั้งชนะทั้งแพ้ เป็นผู้สงบระงับ ย่อมอยู่เป็นสุข” และได้ตรัสไว้ในที่อื่นอีกมีความว่า “ชนะตนนี้แหละดีกว่าชนะคนอื่น”

พระพุทธดำรัสนี้ เป็นของไม่เก่าและเข้าใจได้ง่าย ผู้ชนะนั้นมักเข้าใจว่าตนเป็นผู้ได้ แต่โดยที่แท้เป็นผู้เสียคือ เสียไมตรีจิตของอีกฝ่ายหนึ่งไปหมดสิ้น หรือจะเรียกว่า ได้ก็คือได้เวร เพราะผู้แพ้ก็จะผูกใจเพื่อจะเอาชนะต่อไป จึงเป็นอันว่าไม่ได้ความสุขด้วยกันทั้งสองฝ่าย ส่วนผู้ที่ละได้ทั้งแพ้ทั้งชนะ จึงจะมีความสุข ทั้งนี้ก็ด้วยการไม่ก่อเรื่อง ที่จะต้องเกิดมีแพ้มีชนะกันขึ้น แต่เมื่อจะต้องมีเรื่องให้แพ้ฝ่ายหนึ่งชนะฝ่ายหนึ่ง ก็ควรจะต้องมีใจหนักแน่นพอที่จะเผชิญผลได้ทุกอย่าง และสามารถที่จะเห็นความจริงว่า “แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร” ทั้งนี้ก็ต้องชนะตนเอง คือชนะใจตนเองได้ด้วย

ใครเล่า เป็นผู้สอนให้เป็นผู้ชนะอย่างเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า คือ ชนะตนหรือชนะใจตนเอง ซึ่งชนะแล้วมีความสุข ทั้งในยามแพ้ทั้งในยามชนะ ในภายนอกตามธรรมดาโลก

พุทธจักร

ในวันพระจันทร์เต็มดวงวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่งอยู่ในป่าอันสงบกับนักบวชอีกห้าท่าน นอกจากนี้ ก็มีสัตว์ต่าง ๆ มีกวางเป็นต้น เดินไปมาอย่างผาสุก เพราะป่านี้เป็นเขตสงวนของหลวง ภายในป่าอันสงบร่มเย็นในวันนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเริ่มตั้งพุทธจักรลงในอาณาจักรแห่งแคว้นกาสิ แล้วได้ทรงแผ่พุทธจักรไปในแคว้นต่าง ๆ อีก นับได้ ๗ แคว้น ก็สิ้นเวลาแห่งพระชนมชีพ ต่อมาพระสาวกได้ช่วยแผ่พุทธจักรออกไปในนานาประเทศ ด้วยความอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในยุคนั้น ๆ จนถึงพุทธจักรได้มาตั้งอยู่ในประเทศไทยเรา และประเทศใกล้เคียงในบัดนี้

โดยปกติ อาณาจักรแต่ละแห่ง ตั้งขึ้นและแผ่ออกไปด้วยอำนาจหรือด้วยกำลังแสนยานุภาพ จึงเรียกว่า “อาณาจักร” ที่แปลว่า จักร คือ อาชญา ส่วนพระพุทธเจ้าทรงแผ่ “พุทธจักร” ด้วยธรรมะ คือ เสด็จจาริกไปทรงแสดงธรรมะสั่งสอนประดิษฐานพระพุทธศาสนาและพุทธบริษัทให้บังเกิดขึ้นในโลก จึงเรียกว่า “ธรรมจักร” แปลว่า จักร คือ ธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงเริ่มแสดงเป็นปฐม ดังที่เรียกว่า “ปฐมเทศนา” ในสถานที่ในวันดังกล่าวนั้น และวันนั้นเป็นวันพระจันทร์เต็มดวง หรือเรียกว่าเป็นวันเต็มเดือน ในเวลาที่พระจันทร์โคจรผ่านกลุ่มดาวชื่อว่า อาสาฬหะ จึงเรียกว่าเดือนอาสาฬหะ มักตกในเดือนกรกฎาคม หรือเดือนแปดในปีกติมาส เดือนเก้าในปีอิทธิมาส เป็นวันหน้าวันเข้าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์เพื่อเป็นอนุสติว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงปฐมเทศนา เริ่มตั้งพุทธจักรประดิษฐานพระพุทธศาสนาในโลก จึงได้กำหนดวัน

พระจันทร์เพ็ญหน้าวันเข้าพรรษาเป็นวันบูชาในพระพุทธศาสนา เรียกว่า “วันอาสาฬหบูชา” แปลว่า บูชา (พระรัตนตรัย) ในวันพระจันทร์เต็มดวงเดือนอาสาฬหะ (เดือนแปด หรือ เดือนเก้า ดังกล่าวแล้ว)

ใจความในปฐมเทศนา ซึ่งตั้งชื่อเป็นปฐมว่า “ธรรมจักร” มีว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงทางปฏิบัติไปสู่พุทธภาวะของพระองค์ และทรงสอนให้นักบวชผู้มุ่งโพธิ (ความตรัสรู้) ดำเนินในทางนั้น กล่าวคือ เว้นทางสุดโต่งทั้งสองข้าง (ได้แก่ ทางกามสุข และ ทางทรมาณทุกข์) แต่ดำเนินไปในทางกลาง อันมีเพียงทางเดียวมีองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ

ใครเล่า เป็นผู้ควรแก่การบูชา เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

การรักษาเกียรติเป็นการรักษาธรรม

พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งพุทธจักรขึ้นในโลก เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนา พุทธจักรของพระองค์นี้ได้ทรงตั้งขึ้นในหัวใจของคน ไม่ได้ทรงตั้งขึ้นในโลกภายนอก จิตใจที่ประกอบด้วยศรัทธาและปัญญาในธรรม เป็นจิตใจที่มีพุทธจักรตั้งขึ้นแล้ว เป็นจิตใจที่สว่างด้วยเหตุผล รู้จักเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการที่ควรประพฤติ อะไร ๆ แม้จะชอบใจ แต่มีโทษไม่เป็นประโยชน์ก็ละเว้นได้ ส่วนอะไร ๆ ที่ถึงไม่ชอบใจ แต่สมควรจะทำเพราะมีคุณประโยชน์ ก็ทำได้ ดังที่เรียกว่า “การณวลิกะ” แปลว่า ผู้ทำตามอำนาจแห่งเหตุที่ให้ทำ พระอานนท์ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเช่นนี้ พุดง่าย ๆ ว่าปฏิบัติไปตามเหตุผลอาจจะถูกหาว่า เป็นผู้เสีย แต่โดยที่แท้เป็นผู้ได้เพราะ สามารถปฏิบัติให้เหมาะกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงรักษาตนให้รอดพ้นความเสื่อมเสีย แล้วถึงความสวัสดิเจริญได้ อย่างน้อยก็รักษาเกียรติไว้ได้ แม้จะต้องเสียสละบ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “เมื่อเห็นสุขไพบุลย์ ก็พึงสละสุขพอประมาณ”

การทำอะไรทุก ๆ อย่างที่อำนวยความสะดวก ก็จะต้องมีการเสียสละบ้างไม่มากก็น้อย ดังเช่น จะทำทานก็ต้องมีทรัพย์ ทั้งนี้ก็เพราะเห็นว่าบุญข้อนี้นี้มีค่าสูงกว่าทรัพย์ที่สละไป การทำประโยชน์อื่น ๆ ทุกอย่างก็เป็นเช่นเดียวกัน ได้มีพระพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า “พึงสละทรัพย์ เพราะเหตุจะรักษาอวัยวะที่ประเสริฐไว้ เมื่อจะรักษาชีวิตไว้ก็พึงสละอวัยวะ แต่นรชนเมื่อระลึกถึงธรรมะก็พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิตทุก ๆ อย่าง

การรักษาเกียรติเป็นการรักษารรณะอย่างหนึ่ง จะก้าวหน้าหรือถอยหลังด้วยเกียรติหรือเพื่อเกียรติ ก็เป็นสิ่งที่พึงสรรเสริญเท่ากัน ดังเรื่องราชสีห์ถอยหลังให้แก่สุกรตัวเพื่อนคู่ไม่ยอมต่อสู้ด้วย ในนิทานสุภาษิต

พระพุทธเจ้าได้ทรงแผ่พุทธจักรลงในดวงใจ เพื่อให้สว่างด้วยเหตุผล ให้สามารถหลีกเหตุพิบัติดำเนินไปสู่เหตุแห่งสมบัติทุก ๆ อย่าง จิตใจที่มีพุทธจักรย่อมสว่างสะอาด และมีอำนาจเข้มแข็ง ที่จะต่อต้านความชั่วผิด และที่จะพลีประกอบคุณงามความดีทุก ๆ ประการ

ใครเล่า เป็นผู้แผ่พุทธจักรได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สิ่งให้เกิดสุข

เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา พระพุทธเจ้าหยุดเสด็จจาริก ประทับจำพรรษาอยู่ในอาราม หรือในอรัญแห่งใดแห่งหนึ่งตามพระพุทธอภัยาศัย เมื่อออกพรรษาแล้วจึงเสด็จจาริกต่อไปในชนบทต่าง ๆ และได้ทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์หยุดอยู่จำพรรษา เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงบัดนี้ ฉะนั้น เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษาทุกปี พระภิกษุทั้งหลายจึงหยุดอยู่จำพรรษาในอาวาสหรือในสถานที่อันสมควรนั้น ๆ ทั้งได้มีกุลบุตรพากันออกบวชศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยตลอดไตรมาสโดยทั่วไปทางราชการก็ได้อนุญาตให้ข้าราชการลาบวชได้เป็นเวลาสี่เดือน วัดโดยมากในเทศกาลเข้าพรรษา จึงเต็มไปด้วยพระภิกษุสามเณรผู้ทรงผ้ากาสาวพัสตร์อร่ามไปทั่ว และชักจูงให้ญาติมิตรพากันเข้าวัดรักษาศีล ฟังธรรม บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ คนที่ชอบทำอะไรผิดพระพุทธบัญญัติไม่น้อย ก็พากันตั้งใจงดเว้นตลอดไตรมาส

เทศกาลเข้าพรรษาจึงเป็นเทศกาลพิเศษแห่งความประพฤติธรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วไป และเป็นเทศกาลแห่งความร่มเย็นเป็นสุขอยู่ในธรรม จิตใจของคนเป็นอันมากก็เอิบอาบชุ่มชื่นงอกงามอยู่ในธรรม ดูกี่เช่นเดียวกับแผ่นดินและต้นไม้ใบหญ้า ที่ชุ่มชื้นเขียวสดงอกงามในเทศกาลนี้ ส่องให้เห็นความจริงตามพระพุทธภาษิต แปลความว่า “ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรูปทั้งหลายให้เกิดสุข การแสดงพระสัทธรรมให้เกิดสุข ความพร้อมเพรียงแห่งหมู่ (สงฆ์) ให้เกิดสุข ความเพียรของบุคคลทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข”

พระพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว และยังปรากฏแจ่มชัดอยู่ในดวงใจของผู้มีศรัทธา และปัญญาทั้งหลาย จริงอยู่ แม้พระองค์เสด็จปรินิพพานไปนานแล้ว ไม่อาจเห็นพระรูปกายด้วยดวงตา แต่ก็ยังมองเห็นพระคุณอันสมบูรณ์ได้ด้วยดวงใจอยู่ทุกกาลสมัย และกายแสดงพระสัทธรรม ประกาศพระพุทธศาสนาก็ได้มีสืบต่อมาโดยไม่หยุดยั้ง หมู่ของชาวพุทธศาสนิก ก็ได้มีความพร้อมเพรียงกัน แต่ละบุคคลก็ได้เพียรประพฤติปฏิบัติพระธรรมตามฐานะและโอกาส ดังที่ปรากฏอยู่ในเทศกาลเข้าพรรษานี้ จึงเป็นที่หวังได้ว่า จะพากันมีความสุขอยู่ในร่มเงาของพระธรรม เพราะว่า “ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนดังร่มใหญ่ในฤดูฝน”

ใครเล่า เป็นผู้ประทานความสุขได้อย่างเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สังเวชนียสถาน ๔

พระพุทธเจ้าเมื่อมีพระชนม์อยู่ ได้ทรงเป็นเจดีย์ที่มีชีวิต คือเป็นที่ชักจูงจิตใจของมหาชนให้เข้ามาบูชาสักการะ พระองค์ได้ทรงต้อนรับด้วยพระธรรมอันไพเราะ ทำจิตใจของผู้ฟังให้เบิกบาน ให้สว่างไสวด้วยปัญญา และหมู่ภิกษุพุทธสาวกผู้อยู่จำพรรษาในทิศต่าง ๆ เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็พากันเดินทางมาสู่พระพุทธสำนัก เพื่อเฝ้าพระองค์ และเพื่อได้เห็นภิกษุทั้งหลาย ผู้มาจากทิศต่าง ๆ เป็นที่ชื่นบานใจ พระพุทธสำนัก จึงเป็นเจดีย์สถานที่ดึงดูดจิตใจพวกภิกษุให้หลั่งไหลกันมาเฝ้าเมื่อออกพรรษาแล้ว เหมือนอย่างเป็นทางการประจำปี

อีกคราวหนึ่งก็คือก่อนเข้าพรรษา พวกภิกษุมักพากันมาเฝ้าเพื่อเรียนพระกรรมฐานแล้วทูลลาไปอยู่จำพรรษา บำเพ็ญสมณธรรมในที่ซึ่งเป็นสัปปายะของตน ๆ ครั้นออกพรรษาแล้วก็พากันมาเฝ้าอีกเพื่อกราบทูลผลของการปฏิบัติ และเพื่อฟังพระพุทธโอวาทแนะนำวิธีปฏิบัติสืบต่อไป

ฉะนั้น ในสมัยพุทธกาล เจดีย์ของพุทธศาสนิกชนจึงมีอยู่องค์เดียว คือพระองค์พระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในที่ใด ที่นั่นก็เป็นเจดีย์สถาน แต่ในเวลาใกล้ปรินิพพาน พระอานนที่ได้กราบทูลว่า เมื่อทรงล่วงไปแล้วก็จักไม่เห็น ไม่ได้เข้าใกล้ พวกภิกษุผู้มาจากทิศต่าง ๆ เป็นที่ชื่นบานใจเหมือนแต่ก่อน

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบลที่ผู้มีศรัทธาควรดูควรเห็น คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ทรงแสดงธรรมจักร สถานที่ปรินิพพาน ทั้ง ๔ ตำบลนี้ จึงเป็นเจดีย์สถานดูตึงใจพุทธบริษัท ให้พากันท่องเที่ยวจาริกมาบูชาสักการะสืบต่อมา

อนึ่ง เมื่อเสด็จปรินิพพาน และเมื่อได้ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว กษัตริย์ และพราหมณ์ในรัฐต่าง ๆ ได้มาขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้สักการบูชา เรียกว่าพระธาตุเจดีย์และได้นำพระพุทธบริขาร เช่น บาตร จีวร ไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้สักการบูชา เรียกว่าบริโกศเจดีย์ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบลนั้นก็จัดเข้าในบริโกศเจดีย์ด้วย นอกจากนี้ได้จาริกพระธรรมคำสั่งสอนบรรจุหรือตั้งไว้สักการบูชา เรียกว่า ธรรมเจดีย์ และต่อมายังได้สร้างวัตถุที่ระลึกลักษณะต่าง ๆ ขึ้นเฉพาะพระพุทธเจ้า เช่น พุทธอาสน์ พระพุทธบาท ต่อมาก็สร้างพระพุทธรูปมีขนาดและลักษณะต่าง ๆ ขึ้น เหล่านี้รวมเรียกว่า อุทเทสิกเจดีย์ (เจดีย์ที่สร้าง หรือ ทำขึ้นเฉพาะพระพุทธเจ้า) จึงรวมพระพุทธเจดีย์เป็น ๔ ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโกศเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์

ใครเล่า เป็นเจดีย์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระแท่นดงรัง

พระพุทธเจ้า แม้จะได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว แต่ก็ยังมีคนหลายร้อยล้านระลึกถึงพระองค์ และได้สร้างเจดีย์ต่าง ๆ ขึ้นสำหรับบูชาสักการะ เมื่อพูดว่าเจดีย์ มักจะเข้าใจกันว่าได้แก่สิ่งก่อสร้างที่มีส่วนล่างใหญ่และเล็กขึ้นไปโดยลำดับจนถึงยอดแหลม มีลักษณะกลมหรือเป็นเหลี่ยมแบบต่าง ๆ กัน ดังที่เห็นอยู่ทั่วไป เดิมก็มุ่งสร้างเป็นที่บรรจุพระธาตุ ก่อให้สูงขึ้นอย่างรูปบาตรหรือโอคว่าพอเป็นที่สะดุดตาของคนที่ผ่านมาเพื่อจะได้สักการบูชา แต่พระธาตุไม่ใช่ของหาง่าย ๆ ถึงจะไม่มีพระธาตุบรรจุก็นิยมสร้างกัน และแก้ไขรูปทรงให้งดงามตามแบบศิลปะนิยม จะเรียกว่าพระธาตุเจดีย์ก็ไม่ผิด เรียกว่า เจดีย์เฉย ๆ จึงเหมาะกว่า และน่าจะจัดเข้าในพวกอุทเทสิกเจดีย์มากกว่า

ส่วนสถานบริโกทเจดีย์นั้น ประเทศอื่น ๆ นอกจากมัชฌิมประเทศคงจะไม่มี เพราะปรากฏในตำนานว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกประกาศพระศาสนาเพียง ๗ แคว้นในมัชฌิมประเทศ ไม่ปรากฏว่าได้เสด็จไปในที่อื่น ถึงอย่างนั้นคนที่นับถือ ก็มักอยากจะให้เป็นที่เหมือนอย่างที่เคยเสด็จ จึงสมมติสถานที่บางแห่งขึ้น เช่นพระแท่นศิลาอาสน์ ที่จังหวัดอุดรดิตถ์ มีนิทานเล่าประกอบว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับนั่งทั้งได้เคยแขวนบาตรไว้ที่พุทราต้นหนึ่งไม่ไกลจากพระแท่นนัก (พุทราต้นนี้เพิ่งตาย) พระแท่นดงรังที่จังหวัดกาญจนบุรี ว่าเป็นที่ปรินิพพานและมีเขาถวายเป็นพระเพลิงด้วย พระพุทธบาทที่สระบุรีว่าเป็นที่เสด็จมาทรงกรดรอยพระบาทไว้ สถานที่ซึ่งเป็นที่

สักการบูชาเหล่านี้ ก็นำจิตเข้าไปในพวกอุทเทสิกเจดีย์อีกนั่นแหละ เพราะอุทเทสิกเฉพาะ พระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปใหญ่เล็ก ซึ่งสร้างอุทเทสิกพระพุทธเจ้าเป็น อุทเทสิกเจดีย์โดยแท้

วัตถุเหล่านี้รวมเรียกว่าเจดีย์ ซึ่งแปลอย่างหนึ่งว่า เป็นเครื่องจูงใจ คือจูงใจให้ ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ทำให้จิตใจสงบเย็น เจดีย์ทั้งหลายจึงเป็นที่สงบเย็น เพราะเป็น สิ่งที่น่าใจให้น้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้บริบูรณ์ด้วยพระคุณและประทานความสงบ เย็นให้แก่โลก พระองค์ยังทรงพระพุทธานุภาพแผ่ปกคลุมไปถึงเจดีย์สถานทุกแห่ง นี้คือพระคุณนั่นเอง ใครเมื่อได้เห็นได้เข้าไปใกล้เจดีย์สถานทั้งหลาย ย่อมได้ความ เป็นสุขใจอย่างลึกซึ้ง แม้จะเป็นวัตถุที่พูดไม่ได้ แต่คนก็นิยมเข้าไปกราบไหว้บูชายิ่งกว่า เข้าไปหาสิ่งที่พูดได้ และแม้จะไม่มีหูจะฟัง แต่คนก็ชอบเข้าไปพูดด้วย คือตั้งใจ อธิษฐานต่าง ๆ เรื่องที่ไม่ยอมพูดแก่คนอื่น ก็พูดอธิษฐานกับเจดีย์ ด้วยมอบความ นับถือไว้วางใจให้อย่างสนิทยิ่งกว่าใคร ๆ และก็ได้รับความสุขและอบอุ่นใจ ทำผู้ที่อ่อน กำลังใจให้กลับมีกำลังใจเข้มแข็งขึ้นได้อย่างประหลาด

ใครเล่า เป็นผู้ทรงพระคุณเป็นอมตะ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระแก้วมรกต

เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะได้เห็นพระมหามณีนรัตน-
ปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ในกุฎาคารพระมณฑปทองอันวิจิตรงดงาม
พระแก้วมรกตนี้ ท่านอนุমানว่าจะเป็นเนื้อแก้วศิลา มีบ่อที่เกิดทางเมืองเหนือที่ติดต่อกับ
แดนจีน แต่ก็ไม่เคยเห็นที่ตีเท่าแก้วที่เป็นองค์พระนี้และจะเป็นฝีมือช่างทางเมือง
เชียงแสนโบราณ เพราะมีพระลักษณะคล้ายคลึงกับพระเชียงแสน แต่มีฝีมือช่างดีเป็น
อย่างเอก มีตำนานที่เป็นนิยายเล่าไว้ในรัตนพิมวงค์ว่า เทวดาส่งถวายพระนาคเสนเถระ
ในเมืองปาตลีบุตร พระเถระเจ้าได้อธิษฐานอาราธนา พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า
ให้ประดิษฐานอยู่ในองค์พระแก้วมรกตถึงเจ็ดองค์ คือ ในพระโมฬีองค์หนึ่ง ใน
พระนลาฏองค์หนึ่ง ในพระอุระองค์หนึ่ง ในพระอังสาทั้งสอง ข้างละองค์ ในพระขานู
ทั้งสอง ข้างละองค์ เนื้อแก้วปิดสนิทไม่มีแผล ต่อมาพระแก้วมรกตตกไปเมืองลังกา
และต่อมาจนถึงเมืองเชียงรายจึงเริ่มมีตำนานที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเมื่อ
พ.ศ. ๑๙๗๗ พ้าผ่าเจดีย์ จึงได้พบพระแก้วมรกตปิดทองในหีบพระเจดีย์ ต่อมาเมื่อ
ทองลอกจึงได้ทราบว่าเป็นพระแก้ว จากที่นั้นก็ได้ตกไปในเมืองต่าง ๆ คือ ลำปาง ๓๒ ปี
เชียงใหม่ ๘๔ ปี หลวงพระบาง ๑๒ ปี เวียงจันทน์ ๒๑๔ ปี จึงถึง พ.ศ. ๒๓๒๑
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงนำกลับคืนมาสู่สยามประเทศ ต่อมา
ได้ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สร้างพระอุโบสถ แล้วเชิญพระแก้วมรกตเข้าไป
ประดิษฐานบนกุฎาคารทอง สูง ๒๐ ศอกก่า ในวันวิสาขบูชา ๒๓๒๕

พระแก้วมรกต ซึ่งมีพระพุทธลักษณะเป็นของคนไทยสร้าง และมีตำนานปรากฏเป็นหลักฐานว่า พบที่แรกที่จังหวัดเชียงราย ก็ได้กลับมาประดิษฐานอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่เวลานั้นมาจนถึงบัดนี้ และจักสถิตกับชาวไทยในประเทศไทยตลอดไป

พระพุทธปฏิมากรนี้ เป็นอุทเทสิกเจดีย์ เพราะได้สร้างอุทิศพระพุทธเจ้าด้วยแก้วศิลาอันมีค่ายิ่ง ควรแก่พระนามว่า พระมหามณีรัตนปฏิมากร

ใครเล่า ควรแก่รัตนปฏิมากรอันหาค่ามิได้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธชินราช

ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อเข้าไปสู่พระวิหารใหญ่ จะได้เห็นพระพุทธปฏิมาอันเอกอุตมเลิศล้ำประดิษฐานอยู่ คู่มือใส่เบ็บบานที่สุด ดูจะทรงแย้มพระโอษฐ์โปรดปฏิบัติสันถารแก่ทุก ๆ คน ผู้พอเข้าไปในระยะพระเนตร ตั้งแต่หน้าพระวิหาร ซึ่งมีทวารกลางเปิดกว้างอยู่ พระพุทธปฏิมานี้มีพระนามลือชาปรากฏทั่วไปคือ พระพุทธชินราช ตามตำนานในหนังสือพงศาวดารเหนือว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เมืองเชียงแสน ยกพยุหโยธามาตีเมืองสวรรคโลกได้แล้ว ต่อมาได้สร้างเมืองพิษณุโลกให้เป็นเมืองลูกหลวง โปรดให้ประชุมช่างชาวเชียงแสน, สวรรคโลก, สุโขทัย, ช่วยกันปั้นหุ่นหล่อพระพุทธรูป ๓ พระองค์ คือ พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ กับพระศาสดา สององค์หลังหล่อสำเร็จ แต่พระพุทธชินราชไม่สำเร็จต้องปั้นหุ่นหล่อใหม่ เทวดาแปลงเป็นปะชามาช่วยจึงหล่อเสร็จบริบูรณ์ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีกุน พ.ศ. ๑๕๐๐

ตามตำนานนี้นักโบราณคดีสันนิษฐานตามหลักฐานว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก คือ พระมหาธรรมราชาลิไท เพราะทรงเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก เมื่อเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองศรีสขนาลัย (สวรรคโลก) ยกทัพมาตีเมืองสุโขทัย ได้เสวยราชย์แล้ว จึงสร้างเมืองพิษณุโลก (ก่อนแต่นั้นเรียกว่าเมืองสองแคว) ขึ้นเป็นเมืองลูกหลวง โปรดให้ประชุมช่างปั้นหุ่นหล่อพระพุทธรูปดังกล่าว เมื่อราว พ.ศ. ๑๙๐๐ แก่พระพุทธรูปลักษณะหลายอย่างให้ต่างจากเดิม เช่นทำปลายนิ้วพระหัตถ์ ๔ นิ้วเท่ากัน ตามตำรา

มหาปรีสลักษณะที่ได้จากลังกา ซึ่งปรากฏว่าเข้ามาในสมัยราชวงศ์พระร่วง เจ้ากรุงสุโขทัยนั้น ลักษณะจึงงามกว่าและผิดจากพระพุทธรูปเมืองสวรรคโลก สุโขทัย ซึ่งสร้างมาแต่ก่อน

พระพุทธรชินราช หน้าพระเพลากว้าง ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้วมีเศษ สร้างด้วยฝีมือประณีตบรรจง วางทรงวิญญานดีวิเศษ คือ ดุจมีชีวิตจิตใจ ดังเป็นองค์พระพุทธรเจ้า ดำรงพระชนม์อยู่ ดูบริบูรณ์ด้วยพระพุทธรคุณทั้งปวงโดยเฉพาะ คือ พระมหากษัตริย์คุณปรากฏชัดเจน ทำให้เกิดความสงบเย็นอย่างลึกซึ้งแก่ทุก ๆ คน ผู้เข้าไปเฝ้าสักการบูชาเป็นทัศนานุตรียะที่มองดูอย่างไม่อึดไม่เบื่อ ตรึงตาตรึงใจให้เกิดศรัทธาปราสาทะว่านี่แหละคือ องค์พระพุทธรเจ้า ผู้ทรงเป็นราชาแห่งผู้ชนะ ดังที่ถวายพระนามว่า พระพุทธรชินราช คือ ทรงเป็นยอดของผู้ชนะ เพราะทรงชนะตนเอง ชนะกิเลสซึ่งย่ำยีจิตใจสัตว์ ทรงบริสุทธิผุดผ่องด้วยพระองค์เองแล้ว ประทานธรรมอันบริสุทธิ์ อำนาจให้เกิดสันติสุขแก่โลกยังยืนตลอดนิรันดร

ใครเล่า เป็นราชาแห่งผู้ชนะ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธรเจ้า

พระพุทธชินสีห์

เมื่อเข้าไปสู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นพระพุทธปฏิมางามวิเศษ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชี ภายใต้ฉัตรตาด ๙ ชั้น เบื้องหน้ามีโต๊ะบูชาตั้งลดหลั่น ลงมา ประกอบด้วยเครื่องแก้วและเครื่องบูชาทั้งปวงตั้งอยู่ตามที่ ในคราวมีงานกึ่งาม สะพรั่งไปด้วยดอกไม้สดทั่วทุกพาน และแจกันที่จัดอย่างประณีตบรรจง เป็นที่จับตา จับใจทั้งสว่างไสวไปด้วยไฟฟ้า ไฟเทียนส่องให้เห็นองค์พระพุทธปฏิมา เปล่งพระรัศมี ยิงงามวิเศษ นี้คือ พระพุทธชินสีห์ ซึ่งได้สร้างคราวเดียวกับพระพุทธชินราช นักโบราณคดีได้ประมาณว่า ไม่หลังจาก พ.ศ. ๑๙๐๐ เดิมประดิษฐานอยู่ในพระวิหาร ทิศเหนือ ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองพิษณุโลก ตลอดจนมาจนถึงสมัยกรุงรัตน-โกสินทร์ ๕ พระวิหารชำรุดทรุดโทรม สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพใน รัชกาลที่ ๓ จึงโปรดให้เชิญลงมาประดิษฐานไว้ ณ วัดบวรนิเวศฯ ณ มุขหลัง พระอุโบสถ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๒ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรง ผนวชอยู่ เสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ ๕ ได้ทรงเชิญพระพุทธชินสีห์ย้ายเข้าพระอุโบสถ ประดิษฐานอยู่เบื้องหน้าพระโต โดยพระบรมราชานุมัติ ตามที่เห็นอยู่ในบัดนี้

พระพุทธชินสีห์ หน้าพระเพลา ๕ ศอกคืบ ๗ นิ้ว สูงแต่พระที่นั้งถึงพระจุฬา ๖ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว หย่อน ๑ กระเบียด พระรัศมี ๑ ศอก งามวิเศษคู่กับพระพุทธ-ชินราช เมื่อได้เฝ้าฟังพินิจ ที่วัดบวรนิเวศวิหาร หรือที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุก็ตาม จะได้ความรู้สึกคล้ายคลึงกัน เหมือนได้เฝ้าพระองค์พระพุทธเจ้า ผู้ได้ทรงชนะกิเลสมาร

สิ้นเชิง จึงทรงเป็นจอมแห่งผู้ชนะเหมือนอย่างสีหะผู้เป็นจอมสัตว์ป่าทั้งหมด ตามพระนามว่า พระพุทธชินสีห์

สีหะ นั้น ไทยเราเรียกกันว่า ราชสีห์ ยกให้เป็นเจ้า ของสัตว์ป่า ใช้เรียกโดยเปรียบเทียบกับอาการของบุคคลผู้เป็นมหาบุรุษในโลกหลายอย่าง เช่น สีหนาท แปลว่า บันลือเพียงดังสีหะ หมายถึงการแสดงวาทะที่ประเสริฐอย่างองอาจ สีหไสยา แปลว่า นอนอย่างสีหะ คือนอนตะแคงข้างขวา ท่านแสดงว่าพระพุทธเจ้าเมื่อจะบรรทม ทรงตะแคงพระกายเบื้องขวาอย่างสีหไสยา ส่วนพระจิต ทรงบรรทมด้วยฌานที่ ๔ ที่เรียกว่า ตถาคตไสยา

ใครเล่า เป็นผู้ชนะอย่างสีหะ หรือ เป็นสีหะแห่งผู้ชนะ หมายถึงเป็นจอมของผู้ชนะ เพราะชนะกิเลสมาร หรือชนะโลกสิ้นเชิง เป็นโลกุตระ อยู่เหนือโลกแห่งกิเลสเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรา^{นั้น}ท่านเลิ^คล้า^ะ

เล่ม ๓

พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๐๖

พระปฐมเจดีย์

๑

ณ พระวิหารหลวง ด้านทิศตะวันออกแห่งพระปฐมเจดีย์ ได้มีพระสงฆ์หมู่ใหญ่สวดทำวัตรบูชาพระรัตนตรัยในเวลาตะวันบ่ายแห่งวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ ในท่ามกลางแห่งประชาชน ซึ่งมาชุมนุมกันอยู่ในบริเวณเนินองค์พระล้นหลามลงไปถึงบริเวณเบื้องล่างเป็นจำนวนมาก นี่เป็นทัศนียภาพที่น่าตื่นตื้นเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ขณะเสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงสักการบูชาพระปฐมเจดีย์ ครั้นทรงทำวัตรสวดมนต์ ทรงกล่าวคำบูชาแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงทำประทักษิณบนชั้นทักษิณแห่งพระมหาเจดีย์สามรอบ พร้อมด้วยพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก ได้มีถ่ายทอดเสียงให้ได้ยินไปทั่วพระราชอาณาจักรเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผ่านประชาชน ซึ่งมาเฝ้าชมพระบารมีอยู่เนืองแน่น นับเป็นเหตุการณ์ ที่ควรจารึกไว้เป็นพิเศษในยุคปัจจุบัน

นับย้อนขึ้นไปเกิน ๑๑๐ ปีจากนี้ ในคราวหนึ่งได้มีพระภิกษุเดินธุดงค์ มากันกลดพักอยู่ ณ บริเวณพระมหาเจดีย์แห่งนี้ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นป่าและองค์พระเจดีย์ก็ชำรุดทรุดโทรม พระภิกษุองค์นั้น คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงพระผนวช ได้เสด็จไปทรงนมัสการหลายครั้ง ได้ทรงสันนิษฐานว่าเป็นพระเจดีย์เก่าแก่ จักได้พังลง และก่อนปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่หลายครั้งหลายคราว

องค์พระเจดีย์ขณะนั้นวัดได้สูงถึง ๔๐ วา ๒ ศอก ซึ่งสูงใหญ่กว่าพระเจดีย์ทั้งปวง ในประเทศไทย ราษฎรเรียกว่า พระปทุม แต่ที่ถูกต้องควรเป็นพระปฐมเจดีย์ ครั้นเสด็จ เถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว โปรดให้ช่างทหารในต่อตัวอย่างถวาย แล้วโปรดให้ทำการ สร้างซ่อม แต่ต่อมาทรุดลง จึงโปรดให้พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นบวรรังษีสूरียพันธ์ุ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์) วัดบวรนิเวศวิหาร และ กรมขุนราชสีหวิกรมคิดตัวอย่างถวาย ทรงแนะนำตัวอย่างแล้ว โปรดให้สร้างหุ้ม องค์เก่า ส่วนสูงตั้งแต่พื้นดิน ตลอดยอดมงกุฏ รวมเป็น ๓ เส้นกับคืบ ๖ นิ้ว โปรดให้กรมหมื่นบวรรังษีสूरียพันธ์ุ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ออกไปก่อพระฤกษ์องค์ พระปฐมเจดีย์ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ๗ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๐๓ และได้สร้างต่อมา ในรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ จนสำเร็จในรูปปัจจุบัน เป็นพระมหาเจดีย์อุทิศพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระคุณไม่มีตำรา

ใครเล่า เป็นผู้ทรงพระคุณควรแก่พระมหาเจดีย์ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระปฐมเจดีย์ ซึ่งได้ก่อสร้างขึ้นใหม่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ มีจดหมายเหตุ เป็นหลักฐานแน่นอน นับเป็นการปฏิสังขรณ์เสริมสร้างในยุคปัจจุบัน แต่ในสมัยก่อน แต่นั้นได้มีตำนานเล่าไว้ เป็นอย่างนิยายสืบกันมาหลายเรื่อง เช่นเรื่องพระยา กง พระยาพาน ที่คนชั้นเก่า ๆ ได้รู้จักกันมาก เรื่องย่อมีว่า ท้าวสิการาช ครองเมืองนคร ศรีวิชัย คือ เมืองนครชัยศรี มีโอรสชื่อ พระยากง ต่อมา พระยากง ได้ครองเมือง แทนสืบต่อไป บางแห่งว่า พระยากง ครองเมืองกาญจนบุรี พระยากงมีเมียสี่ ประสูติ โอรสองค์หนึ่ง โหรทำนายว่า จะมีบุญญาธิการ แต่จะทำปิตุฆาต พระยากงจึงให้อา กุมารซึ่งเป็นโอรสไปทิ้งเสีย คนก็นำกุมารไปทิ้งไว้ในป่าไผ่ริมบ้านยายพรหม ยายพรหม ได้เก็บไปเลี้ยงไว้ แต่เพราะมีบุตรหลานมาก จึงยกให้ยายหอมภริยาตาโถมน้องยาย พรหม ซึ่งไม่มีบุตร ยายหอมเลี้ยงกุมารนั้นไว้จนโต กุมารนั้นได้ลาขึ้นไปเมืองเหนือถึง สุโขทัย สามารถจับช้างข้างของพ่อเมืองที่วังอาละวาดกัดไว้กับดินได้ จึงเป็นที่โปรดปราน จนถึงโปรดให้ไปตั้งอยู่ที่บ้านแห่งหนึ่ง ส่องสุขผู้คนได้มากแล้วก็ยกกลับมาทำพระยา กง

ให้ออกมาชนช้างกัน แต่บางแห่งว่า ยายหอมส่งกุมารไปให้พระยาราชนบุรีเลี้ยงไว้ เป็นบุตรบุญธรรม พระยาราชนบุรีขึ้นอยู่แก่พระยาภัก ซึ่งครองเมืองกาญจนบุรี ต้องส่งดอกไม้ทองเงินทุกปี เมื่อกุมารนั้นโตขึ้น ก็ให้พระยาราชนบุรีตั้งแสดงว่าไม่ยอมขึ้นต่อไป พระยาภักจึงยกกองทัพมาจะจับพระยาราชนบุรี กุมารนั้นจึงยกทัพออกไปได้ชนช้างกัน พระยาภักเสียที กุมารพันด้วยของง้าว ถูกพระยาภักขาดคอช้าง กุมารจึงยกเข้าไปตั้งอยู่ในเมือง พระยาภักคิดแปลกมารดาของตน เดินข้ามวิหาร (แมว) แม่ลูกอ่อนที่นอนขวางบันไดอยู่ (บางแห่งว่าแพะ) ลูกแมวจึงร้อง ฟังเป็นเสียงคนว่า ท่านเห็นเราเป็นสัตว์ดิรัจฉาน จึงข้ามเราไป แม่แมวจึงตอบว่า นับประสาอะไรกับเรา แต่มารดาของท่าน ๆ ยังไม่รู้จัก กุมารได้ฟัง ก็ฉุนใจสงสัยขึ้น ครั้นเข้าไปถึงมเหสี พระยาภักจึงตั้งสัจจาธิษฐานและไต่ถาม ทราบแน่ว่าเป็นมารดา พระยาภักเป็นบิดาก็มีความเสียใจ โกรธยายหอมว่าไม่บอก จึงยกไปจับยายหอมฆ่าเสียอีก คนทั้งปวงจึงเรียกว่า พระยาพาน ครั้นได้ครองเมืองศรีวิชัยแล้ว เกิดความปริวิตกว่าได้ฆ่าผู้มีพระคุณ มีโทษหนัก จึงประชุมปรึกษาพระสงฆ์ทั้งปวงว่า จะทำกุศลสิ่งใดกรรมนั้นจึงจะเบาลง พระสงฆ์ทั้งปวงก็แนะนำให้สร้างเจดีย์ใหญ่สูงชันนรกเขาเห็น พระยาพานจึงได้สร้างพระมหาเจดีย์ขึ้น บรรจุพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ด้วยองค์หนึ่ง และได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก

ตำนานนี้เป็นนิยายเก่า แสดงว่าได้มีการก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์เป็นคราว ๆ มา อุทิศบูชาพระพุทธเจ้า ผู้เปี่ยมด้วยพระมหากรุณา แผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกทั่วหน้า แม้ผู้ที่ประกอบกรรมหนักมาแล้ว ก็ไม่ละเว้นที่จะได้รับพระกรุณา

ใครเล่า เป็นผู้มิ่งกรุณาคุณ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

คติเรื่องสร้างเจดีย์

คติ เรื่องสร้างเจดีย์สูงชันกเขาเหินเพื่อแก้กรรมหนัก ดังเล่าในนิทานเก่าเกี่ยวแก่ตำนานพระปฐมเจดีย์น่าจะไม่มีในลังกา เพราะมีเล่าในตำนานเมืองลังกาตอนสมณวงศ์วิบัติว่า มายารณะ ซึ่งครองเมืองเสตวัจจะ ต่อมา ถูกโอรสชื่อว่า ราชสิงหะ ทำปิตุฆาต ราชสิงหะ ประารถถึงกรรมหนักของตน ประสงค์จะหาอุบายล้างบาป จึงให้ประชุมสมณพราหมณ์ สอบถามพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา กล่าวว่าเป็นกรรมหนัก ไม่มีทางที่จะลบล้าง ฝ่ายพวกพราหมณ์ รับว่ามีวิธีลบล้างบาปได้ ราชสิงหะ ชัดเคืองพระภิกษุสงฆ์ จึงเข้ารีตถือศาสนาพราหมณ์ให้สักพระภิกษุสามเณรทำลาย เจดีย์วิหาร เผาพระไตรปิฎก เพราะเหตุนี้และเพราะเหตุที่โปรตุเกสทำลายสมณวงศ์ในลังกาที่บีจึงระส่ำระสาย จนถึงหมดสิ้น ทางลังกาส่งทูตมาขอพระสงฆ์ไทยในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ออกไปตั้งสมณวงศ์ในลังกาขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ เกิดพระสงฆ์ นิกายสยามวงศ์ หรือ อุบาสีวงศ์สืบต่อมาจนบัดนี้ เรื่องคนทำกรรมหนักแล้วเห็นว่าทางพระพุทธศาสนาไม่มีให้อภัยในบาป จึงเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่นที่รับว่าจะทำพิธีอภัยบาปให้ได้ ยังมีอยู่ในลังกาแม้เมื่อเร็ว ๆ นี้ เป็นเรื่องบังเอิญคล้ายกันเข้า

ในครั้งพุทธกาลปรากฏในพระสูตรหนึ่งว่า พระเจ้าอชาตศัตรูแห่งมคธรัฐ ได้ไปเฝ้าฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่อัมพวันอันเป็นอารามของชีวกโกมารภัจถวายแล้วได้แสดงพระองค์เป็นอุบาสก ทรงแสดงโทษของพระองค์โดยความว่า ได้ทรงต้องโทษแล้วเป็นคนพาลเป็นคนหลงเป็นคนบาปอกุศล ปลงชีวิตพระราชบิดาเพราะเหตุ

ต้องการจะเป็นใหญ่ ขอให้พระพุทธเจ้าทรงรับโทษโดยความเป็นโทษ เพื่อสังวรระวัง
ไม่ทำต่อไป พระพุทธเจ้าตรัสความว่า พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงต้องโทษ แล้วอย่างนั้น
แต่เพราะเหตุที่ได้ทรงเห็นโทษโดยความเป็นโทษ ทำคืนตามธรรม สังวรระวังไม่ทำ
ต่อไป

ตามเรื่องนี้ พระเจ้าอชาตศัตรู กราบทูลแสดงสารภาพโทษผิดของพระองค์
และรับว่าจะสังวรต่อไปเมื่อแสดงเปิดเผยและรับความจริงในพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งได้
จริงดังนี้ ก็ชื่อว่าเป็นการทำคืน คือ ทำแก้ เป็นเหตุให้สบายพระหทัยขึ้นมาขึ้นหนึ่ง
ครั้งพระพุทธเจ้าตรัสว่า ทรงรับโทษนั้น คือ รับรู้ ทั้งตรัสว่าเป็นความเจริญด้วยเหตุ
ดังกล่าว ก็ยังทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูสบายพระหทัยขึ้นอีกมาก เหมือนอย่างได้รับยก
โทษให้แล้ว แต่อันที่จริงพระเจ้าอชาตศัตรูได้ยกโทษให้แก่พระองค์เอง เพราะได้ทรงมี
สังวรที่จะไม่ทำผิดต่อไป จึงโล่งพระหทัย ไม่เก็บโทษไว้ให้เป็นโทษเกาะกินใจ

ใครเล่า เป็นที่พึ่ง โปรดคนต้องโทษและโปรดให้พ้นโทษได้เพราะไม่ทำผิดอีก
เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สุวรรณภูมิ

ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชปกครองชมพูทวีป (คืออินเดียในปัจจุบัน) ในพุทธศตวรรษที่ ๓ พระองค์ได้ทรงรับนับถือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนูปถัมภกในการสังคายนาครั้งที่ ๓ ได้ทรงส่งพระสงฆ์ ไปแผ่ศาสนาในนานาประเทศ ภายนอกชมพูทวีป บรรดาประเทศเหล่านั้น มีประเทศสุวรรณภูมิด้วยประเทศหนึ่ง พระสงฆ์ที่เดินทางมายังประเทศสุวรรณภูมิกว่านั้น มีพระเถระ ๒ รูป ชื่อพระโสณะและพระอุตตระ เป็นหัวหน้า

นักโบราณคดีเห็นกันว่า ประเทศสุวรรณภูมิอยู่ถัดอินเดียมาทางตะวันออก การเดินทางคงมาทางทะเล และคงเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์ ชาวชมพูทวีปจึงกล้าเดินทางข้ามทะเลมาค้าขาย ตั้งแต่สมัยก่อนเก่ากว่านั้น ดังจะเรียกว่าสมัยชาดก เพราะมีเล่าไว้ในชาดกหลายเรื่องว่า ได้มีพวกพานิชเดินทางไปค้าขายยังสุวรรณภูมิ เช่น ในมหาชนกชาดกเล่าว่า พระมหาชนกลงเรือไปค้ากับพวกพ่อค้าชาวสุวรรณภูมิ ในสุสันธิชาดกเล่าว่า นายอัคคะโดยสารเรือพ่อค้าไปสุวรรณภูมิ เพื่อติดตามนางสุสันธิมเหสีของพระเจ้าตัมพราช แห่งกรุงพาราณสี การเดินทางไปสุวรรณภูมิ ของชาวชมพูทวีปสมัยโบราณนั้น คงมีอันตรายมาก ในชาดกจึงมีเล่าว่า เรือถูกพายุใหญ่หรือถูกปลาใหญ่ทำอันตรายจนแตกอับปางลงกลางทะเลเสมอ

สุวรรณภูมินี้ยุคดิกันในปัจจุบันว่า อยู่ในแหลมอินโดจีน หรือกำหนดเขตกว้าง ๆ ว่า เริ่มต้นแต่เมืองมอญไปจดเมืองญวน และตั้งแต่พม่าไปจดปลายแหลมมลายูรวมเป็นแหลมทอง ที่ตั้งแห่งราชธานีของสุวรรณภูมิน่าจะอยู่ที่เมืองนครปฐม ซึ่งเวลานั้นยังตั้งอยู่ริมทะเล เพราะแผ่นดินยังไม่งอกออกไปเหมือนอย่างในปัจจุบัน จึงใกล้ท่าเรือ และมีโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนาสร้างตามแบบสมัยพระเจ้าอโศก ซึ่งได้ค้นพบอยู่เป็นอันมาก

ณ ที่นี้ชาวสุวรรณภูมิ ได้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก แสดงว่าพระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานมั่นคงในสุวรรณภูมิแล้ว เดิมมีเค้าสังเกตได้จากรูปจำลององค์เก่าเป็นรูปทรงกลมอย่างใด หรือชั้นน้ำคว่ำ มีพุทธอาสน์สี่เหลี่ยม ตั้งไว้ข้างบน มีฉัตรเป็นยอด สมัยต่อมาจึงทำเป็นยอดปรางค์ และเสริมสร้างต่อมาจนเป็นรูปในปัจจุบัน ชาวสุวรรณภูมิสมัยนั้น นักโบราณคดีว่า จะเป็นลาว หรือ ละว้า หรือ เป็นมอญ และคงมีชาวอินเดียอพยพมาอยู่กันมาก ผู้สร้างพระเจดีย์องค์แรกนั้น (ซึ่งสูงราว ๓๙ เมตร) ต้องเป็นผู้มีอำนาจวาสนา เป็นผู้ครองประเทศ และอาจจะได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากพระเจ้าอโศกมาบรรจุไว้ด้วย จึงได้ปรากฏอิทธิพล แสงสว่างให้เห็นประจักษ์ ดังที่บันทึกไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ หลายครั้งหลายคราว

ใครเล่า เป็นผู้ทรงพระคุณเป็นอัครรรยเป็นที่ประจักษ์สว่างอยู่ทุกสมัย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระศรีศาสดา

ณ พระวิหารพระศาสดา ในวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อผ่านประตูด้านหน้าทางทิศตะวันออกแห่งพระวิหารเข้าไป จะเห็นพระพุทธรูปอันงดงามพระองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่บนฐานเหนือชุกชี อันก่อขึ้นกลางพระวิหาร พระพุทธรูปนี้ คือ พระศรีศาสดา หรือเรียกว่า พระศาสดา ตามตำนานกล่าวว่า หล่อคราวเดียวกับพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ หน้าพระเพล ๔ ศอกคืบ ๘ นิ้ว (วัดไผ่เดิมน่า ๖ นิ้ว) สูงแต่พระที่นั่งถึงพระจุฬา ๕ ศอกคืบ ๑ นิ้ว รัศมี ๓ ศอก ๑ นิ้ว (วัดไผ่เดิมน่า ๖ ศอก ๑ คืบ ๔ นิ้ว) นักช่างสังเกตลักษณะลงสันนิษฐานว่า พระศาสดาหล่อภายหลังแต่พระพุทธรชินราช พระพุทธรชินสีห์ลงมา นาน เดิมประดิษฐานอยู่ในพระวิหารทิศใต้ ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก เจ้าอธิการวัดบางอ้อยช้าง จังหวัดธนบุรี เชิญลงมาไว้ที่วัดนั้นในรัชกาลที่ ๒ หรือที่ ๓ ไม่นาน เมื่อสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติปฏิสังขรณ์วัดประดู่ฉิมพลี คลองบางหลวง ขอเชิญพระศาสดาไปประดิษฐานเป็นพระประธานที่วัดนั้น และได้ยินว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ได้มีพระราชดำริจะเชิญพระศาสดามาประดิษฐานในพระวิหารใหญ่ ที่ทรงสร้างขึ้นในวัดสระเกศให้คู่กับพระอัฐารสที่โปรดให้เชิญมาจากเมืองพิษณุโลก เพราะเป็นพระสำคัญ อยู่เมืองพิษณุโลกมาก่อนด้วยกัน จึงโปรดให้แก่พระวิหารกันเป็น ๒ ห้อง อย่างวิหารพระโลกนาถ วัดพระเชตุพน แต่เมื่อตั้งพระอัฐารสแล้ว ปรากฏว่าที่ตั้งพระกระชั้นประตูนัก แลดูพระไม่เห็นถนัด จึงมิได้โปรดให้เชิญพระศาสดา ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีพระราชประสงค์จะเชิญมาไว้ที่วัดบวรนิเวศ เพราะพระศาสดาเคย

อยู่ด้วยกันมากับพระพุทธชินสีห์ แต่ในเวลานั้นยังไม่ได้สร้างพระวิหาร จึงโปรดให้เชิญมาพักไว้ที่มุกขหน้าพระอุโบสถวัดสุทัศน์ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ เมื่อทรงสร้างพระวิหารขึ้นแล้ว จึงโปรดให้เชิญมาประดิษฐานไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ในเวลาเชิญมา พระศอชำรุดต้องเททองดามไว้

ผ่านมัสการพระศาสดาในพระวิหาร ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดา และนึกถึงศาสดา ๓ จำพวก คือ

๑. ศาสดาผู้แสดงว่ามีอิตตาจริงแท้เฉพาะในโลกนี้และในโลกหน้า เป็นศาสนาอิตตาเที่ยง (ตายเกิดเรื่อยไป)

๒. ศาสดาผู้แสดงว่ามีอิตตาจริงแท้เฉพาะในโลกนี้ เป็นศาสนาอิตตาขาดสูญ (ตายสูญเลย)

๓. ศาสดาผู้ไม่มุ่งแสดงทั้ง ๒ เพราะไม่เกิดประโยชน์อะไร แสดงแต่สังฆกรรมที่จะปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้เท่านั้น เป็นศาสนาพุทธะ คือ พระพุทธศาสนา

ใครเล่า เป็นศาสดา ประกาศศาสนาแห่งสังฆะ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

หลวงพ่อบ้านแหลม

ตำนานเก่าเล่ากันมาว่า มีพระพี่น้องกัน ๓ องค์ อยู่ทางเหนือ ลอยน้ำมาทางใต้ รักษาโรคภัยไข้เจ็บมาโดยลำดับ ผ่านบึงพระอาจารย์นครนายก แล้วมาสัมปะทวนแม่น้ำบางปะกงมาถึงแหลมหัวนาคสองพี่น้อง คลองบางพระ มาถึงหน้าวัดโสธร ฉะเชิงเทรา ประชาชนจึงอาราธนา พระองค์กลาง ขึ้นประดิษฐานไว้ในวิหารวัดโสธร นี่คือ *พระพุทธโสธร* กล่าวกันว่าองค์จริงเป็นพระพุทธรูปเนื้อสัมฤทธิ์ปางสมาธิงดงาม หน้าตักประมาณ ๓ ศอก (แต่ได้พอกปูนเสริมให้ใหญ่หุ้มองค์จริงไว้ใน ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน องค์พี่ใหญ่ได้ลอยต่อไปผ่านแม่น้ำเจ้าพระยาตอนสามเสน (ค้ำกลอนสุนทรภู่ว่า เมื่อแรกเรียกสามแสนทั้งกรุงศรีประชุมจุดพระพุทธรูปในวารี) จนถึงแม่น้ำแม่กลองสมุทรสงคราม จึงขึ้นประดิษฐาน ณ วัดบ้านแหลมหรือวัดเพชรสมุทร นี่คือพระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตรในวิหารวัดเพชรสมุทร ส่วนองค์เล็กได้ลอยเข้าไปอำเภอบางพลีสมุทรปราการ ขึ้นประดิษฐาน ณ วัดบางพลีใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระกฐินต้นที่วัดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔

ตามตำนานชาวบ้านเล่ากันมาดังกล่าวนี ใครจะมีความเห็นอย่างไรก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าประชาชนมีความเคารพนับถือพระพุทธรูปเหล่านี้ว่ามีอิทธิฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเข้าไปในวัดโสธรแปดริ้ว (ฉะเชิงเทรา) จะได้เห็นประชาชนเข้าไปบูชาพระพุทธโสธร ไม่ค่อยจะขาดระยะ พวกกันจตุรูปเทียนบูชาปิดทอง สั่นตุ้ม บ้างก็มีละครถวาย มีคนละครแต่งตัวร้อรับจ้างรำถวายอยู่ประจำ ที่วัดบ้านแหลมสมุทรสงคราม ก็คล้ายคลึง

กัน ศรัทธาของคนเป็นสิ่งที่ห้ามยาก เมื่อมีศรัทธาอย่างใด ในที่ใด ก็จะมีปฏิบัติอย่างนั้น ในที่นั้น เมื่อกลายเป็นศรัทธาประชาชนแล้ว ก็เหมือนนมติมหาชนยากที่จะขัดขวาง ที่วัดโสธรนั้น ได้สร้างวิหารพระพุทธโสธรขึ้นใหม่ และได้สร้างวิหารใหญ่อีกหลังหนึ่ง ต่อไปข้างหลัง จะสมมติสีมาที่วิหารหลังใหญ่ ประชาชนก็ว่า จะเป็นการถอดหลวงพ่อกออกจากอุปัชฌาย์ จึงสมมติสีมาที่วิหารพระพุทธโสธรเป็นพระอุโบสถขึ้น ซึ่งก็เป็น การเหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว

สามัญชนทุกคนย่อมมีศีลสัมปทปราชญ์ คือ ความยึดมั่นศีลและวัตร กล่าว อย่างสามัญ คือถือศกดีศีลดีอยู่ด้วยกัน เมื่อได้ที่นับถืออันบริสุทธิ์ คือ พระพุทธเจ้า และคอยตรวจศรัทธาของตน อบรมให้ถูกหลักพระพุทธศาสนา เล่าเรียน ศึกษาให้รู้จัก พระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ก็จักแก้ไขศรัทธาและการปฏิบัติให้ถูกต้องขึ้นโดยลำดับ พระพุทธรูปทั้งปวง ก็ยังคงเป็นที่เคารพนับถืออยู่ตามเดิม ยังคงจุดธูปเทียนบูชา และปิดทองอยู่อย่างเดิม แต่อาจอธิษฐานใจใหม่ว่า ขออย่าให้เป็นคนชั่วเลย ขอให้เป็นคนดี เพราะเว้นชั่วทำดีเกิด จึงอาจอ่านไบเบิลในใจของตนได้ทันทีว่า ทำดีตั้งแต่ใน บัดนี้ เป็นได้ดีต่อไปแน่โดยไม่ต้องสงสัย

ใครเล่า เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาศักดิ์สิทธิ์ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระเกศมงคลพุทธพรหมบดี

ในวิหารเล็กหลังโบสถ์ วัดเกตการาม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปยืนศิลาแลง ปางห้ามญาติ มีประวัติเล่าว่า เจ้าอาวาสองค์ที่สองของวัดนั้น ได้ไปนำมาจากวัดคริสต์บางนกแขวก ฝั่งตะวันออก ซึ่งเดิมเป็นวัดพุทธ มูลเหตุที่ท่าน ไปนำมาก็เพราะได้มีชาวจีนคนหนึ่งและคนไทยอีกคนหนึ่ง ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปาก คลองตาจ่าและเหนือปากคลองบางนกแขวกตามลำดับ ได้ฝันเห็นตรงกันว่า องค์ พระพุทธรูปไปบอกขอให้ไปนำองค์ท่านออกไปจากที่นั่น คนทั้งสองจึงได้ไปหาท่าน เจ้าอาวาส เรียนขอร้องให้ท่านช่วยนำมาไว้ที่วัดนั้น ท่านได้ไปขอร้องนายอำเภอ บางคนทีในสมัยนั้น ให้ไปช่วยเจรจาขอต่อบาทหลวง เมื่อบาทหลวงอนุญาตให้แล้ว จึงได้จัดขบวนเรือไปเชิญพระแห่มา ในขณะที่แห่มานั้น ปรากฏว่ามีจระเข้ว่ายติดตาม มาด้วยตัวหนึ่ง เมื่อมาประดิษฐานอยู่ที่วัดนั้นแล้ว ก็ปรากฏว่า เป็นที่เคารพนับถือของ ประชาชนมาก จนถึงถวายพระนามว่า พระเกศมงคลพุทธพรหมบดี

พระพุทธรูปเป็นที่เคารพนับถือบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป พระเก่า ๆ ก็น่าจะมีผู้สร้างผู้รักษา ซึ่งปรารถนาจะให้ไปอยู่ในที่อันสมควร และก็น่าสรรเสริญ บาทหลวงซึ่งอนุญาตให้ด้วยดี ส่วนเรื่องความฝัน ท่านว่ามีเพราะเหตุ ๔ อย่างคือ ธาตุโขงกะ ธาตุกำเรียบ เช่นธาตุพิการ ดีชานเป็นต้น จึงฝันว่าตกภูเขา เหาะเหิน เเดินอากาศ ถูกสัตว์ร้ายหรือโจรไล่ เป็นต้น อนุญาตบุพพะ เรื่องที่เคยประสบมาแล้ว ยังเป็นจิตตนิเวรณ์อยู่ จึงฝันเห็น เทวโตปสังหรณ์ คือเทพสังหรณ์ด้วยมุ้งดีบ้าง

มุ่งร้ายบ้าง บันดาลให้ฝันเห็นอารมณ์ต่าง ๆ ปุพพนิมิต คือฝันเห็นบุพพนิมิตแห่งคุณหรือโทษที่จะบังเกิดด้วยอำนาจของบุญหรือบาป เหตุทั้ง ๔ นี้ มีคำที่ผูกเรียกว่า *ปุพพนิมิต จิตตนิเวรณ เทพสังหรณ์ ธาตุโขภะ* ฝันด้วยธาตุโขภะและจิตตนิเวรณไม่เป็นความจริง ฝันด้วยเทพสังหรณ์ก็จริงบ้างเหลวไหลบ้าง สุดแต่สิ่งที่เป็นเหตุให้สังหรณ์ ส่วนฝันด้วยปุพพนิมิตเป็นจริงโดยส่วนเดียว ดังเช่นพระพุทธมารดาทรงฝันเห็นช้างเผือกเข้ามาสู่พระองค์ เมื่อจะทรงครรภ์พระโอรส คือพระโพธิสัตว์

พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ไม่ทรงเกิดเป็นเทพยดา มาร พรหม เป็นมนุษย์หรืออะไร ๆ อีก ไม่มีดวงวิญญาณหรือจิตล่องลอยไปในที่ไหน ๆ แต่ท่านแสดงว่านิพพานแล้ว มิใช่ตายสูญ ทั้งมิใช่ตายเกิด เหมือนอย่างไฟสิ้นเชื้อดับไป และไม่มีเชื้อใหม่ที่จะให้กลับมาติดอีก (อะไรเล่าที่ไม่สูญไม่เกิด) ทั้งยังดำรงอยู่ด้วยพระคุณทั้งหลาย ฉะนั้น จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะเสด็จมาเข้าฝันใคร แต่น่าจะเป็นเทพสังหรณ์ หรืออำนาจคุณธรรมปรากฏสังหรณ์ใจ แสดงถึงสัจจะอันจริงแท้ของพระพุทธเจ้า

ใครเล่า เป็นผู้ทรงพระคุณเป็นสัจจะอันแท้จริง ทั้งเทพและมนุษย์บุุชา เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ความฝัน

๑

ความฝัน (สุบิน) คืออะไร พระนาคนเสนเถระ ได้ทูลตอบพระราชปุจฉาของพระเจ้ามิลินท์ว่า คือนิมิต (ภาพหรือรูปที่เห็นในฝัน) ที่เข้าสู่คลองปฐมจิต แลได้แสดงว่าคนที่ฝันนั้นเพราะเหตุ ๖ อย่าง คือ ๑. ลมกำเริบ ๒. ดึกกำเริบ ๓. เสมหะกำเริบ ๔. เป็นสันนิบาต ๕. เทวดาสังหรณ์ ๖. (บุพพ) นิมิตเพราะกรรมที่ได้สั่งสมไว้ในกาลก่อน ฝันที่เป็นบุพพนิมิตเป็นความจริง ส่วนนอกจากนั้นไม่แน่นอน ฝันที่เป็นบุพพนิมิต จิตของผู้ฝันมิได้ไปเลือกนิมิตเอาเอง ทั้งใครอื่นก็มีได้ไปบอกกล่าว นิมิตไปเข้าคลองจิตของเขาเอง เหมือนอย่างแว่นส่องหรือกระจกเงา ซึ่งวางอยู่กับที่ตั้งไม่ได้ไปเลือกหาเงาเอาเอง ทั้งใครอื่นก็มีได้จับเงามาไว้ในกระจก เงานั้นเองไปเข้าคลองของกระจก แลจิตที่ฝันเห็นเป็นบุพพนิมิตโดยปกติก็ไม่ว่าจะมีผลดีหรือร้าย ต้องรู้จักแปลความ เหมือนอย่างลักษณะต่าง ๆ ในร่างกาย มิได้เป็นผู้บอกผลต่าง ๆ ได้เอง ต้องอาศัยผู้รู้ลักษณะบอก

พระพุทธเจ้าเมื่อประสูติได้ ๕ วัน พราหมณ์ดูลักษณะ ๑๐๘ คน ได้เห็นมหาปุริสลักษณะ จึงทำนายตามตำราว่าจักรทรงมีคติเป็นสอง คือ ถ้าทรงอยู่ครองฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชาเอกในโลก ถ้าเสด็จออกทรงผนวช จักได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า พระศาสดาเอกในโลก เว้นแต่พราหมณ์ผู้มีอายุน้อยที่สุดเพียงคนเดียวชื่อว่าโกณฑัญญะ ทำนายว่าจักรทรงมีคติข้อหลังแต่อย่างเดียว ผลต่อมาก็สมจริง

ในราตรีก่อนราตรีที่ตรัสรู้ พระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นมกุฬพุทธะ (พระพุทธผู้ยังตุม คือเกือบจะบานด้วยพระโพธิญาณ) ได้ทรงเห็นมหาสุบิน ๕ ประการ คือ

๑. ทรงผทมบนที่ผทมใหญ่ คือมหาปฐวีนี้ มีภูเขาหิมวันต์ (หิมालัย) เป็นพระเขนย พระหัตถ์ซ้ายเหยียดลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาเหยียดลงไปในมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก พระบาททั้งสองเหยียดลงไปมหาสมุทรด้านทิศใต้ เป็นบุพพนิมิตว่าจะได้ตรัสรู้พระธรรม

๒. ภูเขาแพรกอกขึ้นจากพระนาภีขึ้นไปจรดนภากาศเป็นบุพพนิมิตว่า ตรัสรู้แล้วจะได้ทรงประกาศอริยมรรคมีองค์ ๘ ทั่วถึงเทพและมนุษย์

๓. กิมิชาติ (หนอน) ขาวมีศีรชะดำ ไต่ขึ้นจากพระบาทซ้ายเหยียด จนปิดพระชานุมณฑล (เข่า) เป็นบุพพนิมิตว่าจะมีคฤหัสถ์ นับถือพระองค์เป็นสรณะ ประพฤติธรรมชาวเป็นอันมาก

๔. นก ๔ จำพวก มีสีต่าง ๆ กัน บินจาก ๔ ทิศมาตกที่พระบาทมุล กลายเป็นสีขาวไปทั้งหมด เป็นบุพพนิมิตว่า จะมีวรรณะทั้ง ๔ ออกบวช บรรลุวิมุตติในพระธรรมวินัยนี้

๕. ได้เสด็จเหยียบย่ำไปบนภูเขามูตรคูดแต่ไม่แปดเปื้อน เป็นบุพพนิมิตว่าจะทรงบริบูรณ์ด้วยลาภสักการะ แต่ไม่ทรงติดข้อง

ใครเล่า เป็นผู้มึบุพพนิมิตน่าอัศจรรย์ ซึ่งมาเป็นจริงทุกประการ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

ความฝัน ที่คนไทยเคยทราบกัน มีคำประพันธ์แต่งมาแต่โบราณ คือ ความฝันของพระราชาธิบดีเวณ พระอาจารย์ท่านเล่าไว้ว่า พระเจ้าปเสนทิ แห่งรัฐโกศล ได้ทรงสุบินนิมิต ทรงตื่นประหม่นขึ้นแล้วทรงตกพระทัยกลัว พราหมณ์ปุโรหิตถวายคำทายฝันว่า จักเกิดอันตรายแก่ราชสมบัติ จักเกิดโรคและจักเกิดอันตรายแก่พระชนมชีพ ได้ทูลให้ทรงแก้ด้วยวิธีฆ่าสัตว์บูชาญ แต่พระนางมัลลิกาเทวี ซึ่งเป็นพุทธศาสนิก

ได้ทูลให้เสด็จไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้า พระราชาจึงเสด็จไปเฝ้ากราบทูลถาม พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสพยากรณ์โดยลำดับดังนี้

๑. โคดำ ๔ ตัววิ่งเข้ามาจะชนกันแล้วถอยกลับ ได้แก่ฝนแสดงอาการจะตกแล้วไม่ตก
๒. ต้นไม้ออกดอกออกผลแต่เล็ก ๆ ได้แก่ มนุษย์จะแต่งงานกันแต่ยังเด็ก ๆ
๓. แม่โคแก่ตีมนมลูกโคที่เพิ่งเกิด ได้แก่คนเฒ่าคนแก่ต้องเกรงกลัวพึ่งอาศัยเด็กทารก
๔. โคใหญ่ไม่ใช่แต่ใช้โคเล็กเทียมแอก ได้แก่ไม่ใช่ผู้หลักผู้ใหญ่แต่ใช้เด็กเล็กเหลวไหลให้เป็นหัวหน้างาน
๕. ม้า ๒ ปาก กินหญ้าทั้ง ๒ ปาก ที่มีผู้มาป้อนให้ทั้ง ๒ ข้าง ได้แก่ผู้วินิจฉัยคดี รับสินบนทั้ง ๒ ฝ่าย
๖. หมาจิ้งจอกถ่ายเบาลงลาดทอง ได้แก่คนต่ำได้ยศได้ริดาของคนสูง
๗. บุรุษนั่งพื้นเชือกแต่นางหมาจิ้งจอกกัดเชือก ได้แก่สามีหาให้ภริยาชั่วใช้
๘. คนพากันตักน้ำเต็มหม้อน้ำที่เต็มแล้ว ไม่เหลียวแลหม้อเปล่าที่วางล้อมอยู่เป็นอันมาก ได้แก่คนเป็นใหญ่ร่ำรวย ก็ยิ่งรวย ส่วนที่จนก็จนไป
๙. สระใหญ่ น้ำขุ่นกลางสระ น้ำใสริมสระ ได้แก่บ้านเมืองที่ในกรุงยุ่งวุ่นแต่คนนอกสงบเงียบ
๑๐. ข้าวหม้อเดียวกัน ไหม่บ้าง ดิบบ้าง สุกบ้าง ได้แก่ฝนตกน้ำมากไป ข้าวลุ่มน้ำเสียบ้าง น้ำน้อยไป ข้าวแห้งเสียบ้าง น้ำพอดิข้าวดีบ้าง
๑๑. เขาแก่นจันทน์แลกเปรี๊ยะเน่า ได้แก่พระอริยสีแสดงธรรมแลกเอาเงินทอง
๑๒. น้ำเต้าเปล่าจมน้ำ ได้แก่คนดีตกต่ำ
๑๓. ก้อนหินลอยน้ำ ได้แก่คนชั่วเฟื่องฟู
๑๔. กบกินงูเห่า ได้แก่ชายจักอยู่ใต้อำนาจหญิงถ้อย
๑๕. กาขี้มีหงส์ทองเป็นบริวาร ได้แก่คนต่ำชั่วขึ้นเป็นนาย บังคับบัญชาคนสูง

๑๖. แพะกินเสื่อ ได้แก้วลลกะ (คนสนิทคนโปรด) ของผู้เป็นใหญ่ ฉวยโอกาส ทำลายผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งหลาย

ความฝันในเรื่องนี้ ล้วนเป็นเรื่องกลับแปรผันจากที่ควรเป็น พระพุทธเจ้า ได้ทรงพยากรณ์ ชักเข้ามาในกฎของธรรมและอธรรม คือ เมื่อฝ่ายธรรมรุ่งเรือง ฝ่ายธรรมตกต่ำเสื่อมถอย ก็เกิดอุบัติการณ์เหมือนอย่างความฝันนั้น และในโลกนี้ บางคราวธรรมรุ่งเรือง บางคราวก็ตกต่ำ อุบัติการณ์โดยอุปมาอุปมัยนั้น จึงได้เคย เกิดมาแล้ว กำลังเกิดอยู่ และจักเกิดต่อไปภายหน้า จึงเป็นเหตุผลที่เป็นจริงอยู่ ทุกกาลสมัย

ใครเล่า เป็นผู้พยากรณ์จริงแท้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๓

ความวิปริตแปรผันต่าง ๆ ของหมู่ชนหรือของโลก ดังสุบินนิมิต ของพระยา บัตถเวณ (พระเจ้าปเสนทิ) ย่อมเกี่ยวเนื่องกับคนเป็นสำคัญ ในหมู่คนก็มีหัวหน้าทั้งหลาย ตั้งต้นแต่หัวหน้าครอบครัวขึ้นไปเป็นสำคัญ ท่านกล่าวว่า ถ้าหัวหน้าทั้งหลาย ตั้งอยู่ในธรรม คนทั้งหลายก็พากันตั้งอยู่ในธรรมตามความวิปริตแปรผันต่าง ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น เมื่อก้าวโดยสรูป อันกาละที่โลกจะแปรผันนั้น คือ

๑. กาละที่พากันถือเอาข้อที่ไม่เป็นเหตุเป็นการณ์ว่า เป็นเหตุเป็นการณ์
๒. กาละที่ทอดทิ้งข้อเป็นเหตุเป็นการณ์ว่าไม่เป็นเหตุเป็นการณ์
๓. กาละที่ถือเอาข้อไม่เป็นจริงว่าเป็นจริง
๔. กาละที่ละทิ้งข้อที่เป็นจริงว่าไม่เป็นจริง
๕. กาละที่คนไม่ละอายบาปมากขึ้น

๖. กาละที่คนละอายบาปลดน้อยลง จึงเกิดความวิปริตแปรผันขึ้นในหมู่ชน และเกี่ยวโยงไปถึงดินฟ้าอากาศ ดังฟังจะเห็นง่าย ๆ เช่นเมื่อมีการตัดต้นไม้ทำลายป่า กันมากขึ้น วิทยาการในบัดนี้ ก็บอกไว้แล้วว่าทำให้ฝนแล้ง เมื่อมีการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ กันมากขึ้น จะทำให้ดินฟ้าอากาศตลอดจนพืชพันธุ์ต้นไม้และร่างกาย ชีวิตของบุคคล

วิปริตแปรผันอย่างไร ก็ได้มีการกล่าวถึงกันอยู่แล้ว เรื่องของธรรมชาติดินฟ้าอากาศ โบราณท่านกล่าวว่าเทวดา เมื่อมนุษย์บ้นออกเป็นฝ่ายธรรมและฝ่ายอธรรม เทวดาก็พลอยบ้นกันออกเป็นสองพวกตามมนุษย์ไปด้วย คุณคล้าย ๆ กับมนุษย์เป็นใหญ่กว่าเทวดา นึกดูก็มาเข้าเค้ากับสมัยปัจจุบัน มนุษย์สามารถปรับปรุงดินฟ้าอากาศให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลก็ได้ ให้เป็นเครื่องทำลายล้างกันก็ได้ ฉะนั้น เทวดาดินฟ้าอากาศจึงพลอยแยกออกเป็นสองฝ่ายตามมนุษย์ ส่วนความวิปริตแปรผันของดินฟ้าอากาศโดยธรรมชาติอาจจะมีบ้างเป็นบางครั้งบางคราว

พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรมมุ่งอบรมบุคคลเป็นสำคัญ เพราะเป็นต้นเหตุใหญ่ดังกล่าวแล้ว และในบุคคลทั้งหลาย ก็มีหัวหน้าเป็นผู้นำอันสำคัญ ได้มีบุคคลเป็นอันมากนับถือปฏิบัติธรรม ยังมีพวกที่แอบปฏิบัติธรรม คือ คัดลอกดัดแปลงพระพุทธศาสนาไปใช้ในลัทธิศาสนาต่าง ๆ โดยปกปิดพระพุทธเจ้าไว้ถึงอย่างนั้นก็ยังได้ประโยชน์แก่คนผู้รับไปปฏิบัติ จึงเกิดผล คือ ความสงบสุขแห่งหมู่ชนตลอดถึงเทวดาดินฟ้าอากาศ และตราบเท่าที่หมู่ชนยังปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท เหตุการณ์ดังกล่าวความฝันของพระยาปัตถเวณก็ยังไม่บังเกิดขึ้น

ใครเล่า เป็นผู้ห้ามโลก คือห้ามความวิปริตแปรผัน ด้วยประทานธรรมให้ตั้งอยู่ในโลกได้มั่นคงยั่งยืน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๕

การเห็นสุขินหรือฝัน มีในเวลาหลับหรือตื่น หรือว่าในเวลาที่ไม่หลับไม่ตื่น ? ถ้าจะกล่าวว่าฝันในเวลาหลับ อภิธรรมก็ต้องผิด เพราะในอภิธรรมกล่าวไว้ว่าหลับด้วยภวังคจิต ในขณะที่หลับจึงไม่มีอารมณ์ ไม่ประกอบด้วยความยินดียินร้าย เป็นต้น ดังจะพึงเห็นได้ว่า ในขณะที่จะหลับ ถ้าจิตยังยึดอารมณ์อะไรอยู่ก็ไม่หลับ ต่อเมื่อจิตปล่อยอารมณ์ จึงหลับผ้อยไป จิตที่ไม่มีอารมณ์นี้แหละคือภวังคจิต (ปกติ มนะ Passive State of Mind) ตรงกันข้ามกับจิตที่ดำเนินไปในอารมณ์ (Active State of Mind) ในเวลาแห่งจิตเช่นนี้ย่อมไม่ฝัน ในขณะที่ฝันจิตจะต้องมีอารมณ์ จะต้องเคลื่อนออกจากภวังคจิตดังกล่าว ถ้าจะกล่าวว่าฝันในเวลาตื่น วินัยก็ต้องผิด

เพราะในวินัยไม่ปรับเป็นความผิดเพราะการฝัน ทำผิดในขณะที่ยังตื่นอยู่จึงปรับเป็นผิด ฉะนั้น ถ้าจะถือว่าฝันในเวลาตื่น ก็จะต้องปรับเป็นผิดเพราะฝันไป ช้อยกเว้นตาม วินัยก็ใช้ไม่ได้ ในมิลินทพัญญา พระนาคเสนเถระถวายพระพรพุทธพระเจ้ามิลินท์มี ความว่า หลับก็ไม่ฝันตื่นก็ไม่ฝัน แต่เมื่อเคลิ้มไป (มิทระ) ยังไม่ถึงภวังค์ ก็ฝัน ในระหว่างนี้ เมื่อเข้าภวังค์แล้วที่เรียกว่า หลับสนิทยอมไม่ฝัน เหมือนอย่างแวน หรือกระจกส่อง แม้ที่บริสุทธ์ แต่วางไว้ในที่มืดไม่มีแสงก็ไม่ปรากฏเงา เพราะจิต ยังไม่ดำเนินไป มีคนสองจำพวกที่จิตไม่ดำเนินไป คือคนที่เคลิ้มสู่ภวังค์หลับกับท่าน ผู้เข้านิโรธสมาบัติ ความเคลิ้ม (มิทระ) นั้น มีสามระยะ คือ ระยะต้น กายง่วงงัน ดังที่มีอาการโงกหุบหับ ระยะกลาง เคลิ้มหลับอย่างวานร จิตยังประคองตัวอยู่อย่าง เร็วราดเลื่อนรางหรืออย่างลัมลูกคลุกคลาน คือหลับชนิดที่แปรเปลี่ยนไปได้เร็วแม้จะ ตกสู่ภวังค์ (หลับลงเหมือนอย่างลัม) ก็ขึ้นจากภวังค์ได้บ่อย ๆ (เหมือนอย่างลูก) แต่ก็ไม่ใช่ตื่นขึ้นมา ยังอยู่ในภาวะเคลิ้มหลับ (เหมือนอย่างคลาน) ความฝันมีใน ระยะที่คลุกกันไปในี่ ส่วนระยะที่สุดคือ เข้าสู่ภวังค์ ไม่มีฝันในระยะหลังนี้ ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้าแลพระอรหันต์ทั้งหลายไม่ฝัน พระพุทธเจ้าทรงไสยาในฉานซึ่งเรียกว่า ตถาคตไสยา

ความฝัน เป็นข้ออุปมาธรรมหลายประการ เช่นเป็นข้ออุปมาของสิ่งที่รัก ปรารถนาทั้งหลาย ว่าเหมือนสิ่งที่ฝันเห็น อธิบายว่า สิ่งทั้งปวง ย่อมแปรปรวน เปลี่ยนแปลงล่องไป ๆ โดยรวดเร็ว ตลอดจนถึงอายุชีวิตตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้ ก็เหมือน ผ่านมาแว็บเดียว สิ่งที่ผ่านมาแล้วทั้งปวงก็เหมือนอย่างสิ่งที่ฝันเห็น และยังเป็น ข้อเปรียบเทียบถึงคนที่หลงปรารถนาทั่ว ๆ ไป ดังที่เรียกว่า หลงไหล ใฝ่ฝัน ซึ่งเป็น ความฝันทั้งตื่น ๆ อยู่ แม้ตื่นอยู่ก็เหมือนหลับ พระพุทธเจ้าได้ทรงละความฝันตื่น ดังที่กล่าวแล้วได้สิ้นเชิง และทรงละความฝันในเวลาหลับ ทรงเป็นผู้ตื่นอยู่ในโลกและ ทรงปลุกโลกให้ตื่น

ใครเล่า เป็นผู้พ้นจากฝันตื่น และฝันหลับจนถึงพ้นจากความหลับไหลอย่าง ปุถุชน เป็นผู้ตื่นโดยแท้จริง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระมหาธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช

๑

ในกาลล่วงมานานแล้ว ชาวชมพูทวีป (อินเดียปัจจุบัน) ได้ข้ามมาไปค้าขายกับสุวรรณภูมิ (ถิ่นไทย พม่า มอญ เป็นต้นในปัจจุบัน) ชาวชมพูทวีปข้ามมาจากเมืองมัทราสแคว้นกสิงคราชฎร์ มาขึ้นบกที่เมืองตะโกลา (ตะกั่วป่า) ขึ้นไปตั้งเมืองครุฑิ (ไชยา) ลงไปตั้งเมืองตามพรลิงค์ หรือตัมพลิงค์ที่หาดทรายแก้ว ตำบลหนึ่งเมื่อตั้งเป็นเมืองขึ้นแล้ว ได้มีเจ้าครองเมืองสืบต่อมา

ตำนานเมืองตามพรลิงค์ ดังกล่าวนี้นี้ประมาณ ๑๔๐๐ ปี ล่วงมาแล้ว ต่อมาเมืองตามพรลิงค์ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาสายมหายานหรืออจาริยวาทรุ่งเรือง พระพุทธศาสนาสายนี้แผ่เข้าไปตั้งอยู่ในเมืองตามพรลิงค์ด้วย จึงได้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ใหญ่ขึ้นที่หาดทรายแก้ว อันเป็นที่ตั้งเมืองตามพรลิงค์นั้นตามแบบสมัยศรีวิชัย คือสร้างเป็นมณฑป สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป มียอดเป็นสถูป มีเจดีย์เล็กสี่มุม เมื่อราว พ.ศ. ๑๓๐๐

ต่อมาราว พ.ศ. ๑๗๐๐ เศษ ทางเมืองตามพรลิงค์ได้รับพระพุทธศาสนาสายเถรวาทจากลังกา ในราวสมัยของเจ้าผู้ครองตามพรลิงค์ พระนามว่าจันทรภาณุ พระภิกษุทางนี้ ได้ข้ามไปเรียนทางโน้น และชักนำพระภิกษุทางโน้นเข้ามาด้วย ผู้นับถือศาสนาแบบศรีวิชัย ก็นิยมแปลงไปนับถือแบบลังกา จนถึงได้แปลงพระธาตุเจดีย์แบบศรีวิชัยให้เป็นแบบลังกา ในคราวที่จะปฏิสังขรณ์หรืออย่างไรไม่ปรากฏ ด้วยปล่อยพระเจดีย์องค์เดิมไว้เช่นนั้น แต่ได้ก่อสถูปแบบลังกาหุ้มองค์เดิมไว้

เมืองตามพราลิงค์นี้ คือ เมืองนครศรีธรรมราช พระธาตุเจดีย์ดังกล่าว ก็คือ พระมหาธาตุเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่ในวัดพระมหาธาตุ (ซึ่งเรียกกันแต่เดิมว่าวัดบรมธาตุ แต่ทางราชการประกาศเรียกว่า วัดพระมหาธาตุ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๘) พระมหาธาตุเจดีย์ที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ได้แปลงเป็นแบบลังกาแล้ว หุ้มองค์เดิมแบบศรีวิชัยไว้ข้างใน เป็นที่นับถือว่ามีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่

พระพุทธรูปศาสนา ได้แผ่เข้ามายังเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งสายมหายานและเถรวาท และทั้งสองสายได้ร่วมมือกันสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ไว้เป็นที่นับถือกราบไหว้บูชาสืบชั่วคนกันมาช้านานกว่าพันปี เป็นพุทธรูปเจดีย์ที่เก่าแก่ อันบรรพบุรุษสตรีผู้มีอายุกว่าพันปี ได้กราบไหว้บูชาระลึกถึงพระคุณพระพุทธรูปเจ้าสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธรูปเจ้าสืบต่อไม่ขาดสาย เหมือนอย่างสิ่งมีชีวิต สืบต่อเกินพันปี และจะดำรงชีวิตสืบต่อไปอีก เพราะพระพุทธรูปเจ้าทรงมีพระคุณฝังใจคนเป็นอันมาก อยู่อย่างลึกซึ้งไม่เสื่อมคลาย เป็นพระคุณที่มีชีวิตเป็นอมตะ ไม่มีวันตายได้เลย

ใครเล่า เป็นผู้มีพระคุณมั่นคงยั่งยืน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธรูปเจ้า

๒

เมืองนครศรีธรรมราช และจังหวัดต่าง ๆ ทางปักษ์ใต้ ได้มีบท "ร้องเรือลูก" คือบทที่แม่ใช้กล่อมลูกบทหนึ่ง มีเนื้อความตามสำเนียงทางใต้ว่า "นอนเถิดจ้านอน หวางเมืองคอนไม่รุ่น ป็จจมาล่อกับป็กุน ท่านผู้มีบุญจะออกมา ป็นี้เขาวานุก ป็หน้าจะนุกขึ้นไปหวาง เงินทองเสื่อผ้าไม่หากีมาเองเหย" บทกล่อมลูกนี้ ชาวบ้านได้นิยมใช้ร้องกล่อมเด็กอย่างแพร่หลายตลอดมาเป็นเวลาช้านาน หาดต้นเดิมมิได้ ในปีจอต่อป็กุน พ.ศ. ๒๕๐๒ ในเดือนมีนาคม (วันที่ ๖ ถึงวันที่ ๒๘) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จ ฯ เยี่ยมราษฎรทางภาคใต้ สมดังที่แม่ได้บอกลูกไว้ว่า ป็จจมาล่อกับป็กุน ท่านผู้มีบุญจะออกมา ประชาชนทางภาคใต้ได้มีความชื่นบานทั่วกัน

เมืองนครศรีธรรมราช เป็นที่สถิตแห่งพระบรมธาตุเจดีย์ มีอายุกว่าพันปี สูงตั้งแต่ฐานถึงยอด ๑๗ วา และที่ยอดพระบรมธาตุหุ้มด้วยทองคำ กล่าวว่ามีน้ำหนัก ๘๐๐ ชั่ง สูง ๖ วา ๒ ศอก ๑ คืบ พระเจ้านครศรีธรรมราชเป็นผู้ทรงสร้างขึ้น เป็นที่เคารพนับถือบูชาของประชาชนทั่วทุกทิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ทางวัดบวรนิเวศวิหาร ก็ได้ถวายพานบายศรี ๕ ชั้น ๑ คู่ (โดยศรีสัปดาห์เทศนา) เป็นพุทธบูชาแด่พระบรมธาตุ เป็นอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระราชอุปัทยาจารย์

เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยเก่าก่อน ได้มีพระนามหรือมีนามตามนามเมืองว่า “ศรีธรรมราช” พระพุทธเจ้ามีพระนามอย่างหนึ่งว่า พระธรรมราชา หรือ พระธรรมราช แปลว่า พระราชาแห่งธรรม และเรียกว่าพระสารีบุตรเถระว่า พระธรรมเสนาบดี ฉะนั้น คำว่า ศรีธรรมราช จึงตั้งขึ้นจากพระนามของพระพุทธเจ้า แสดงว่า พระพุทธศาสนาได้แผ่มาตั้งอยู่อย่างมั่นคง

พระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชา ได้ทรงแสดงพระธรรม สำหรับท่านผู้ปกครองทั่วไป อันเรียกว่า ราชธรรม โดยปริยายหนึ่ง มี ๑๐ ประการ เรียกว่า ทศพิธราชธรรม คือ

๑. ทาน ให้เพื่อบำรุงสุข
๒. ศีล ประพฤติเป็นสุจริต
๓. บริจาค สละเพื่อประโยชน์ยิ่ง
๔. อาชชวะ ตรง (ยุติธรรม)
๕. มัททวะ สุภาพอ่อนโยน
๖. ตบะ เพียรกล้า
๗. อักโกธะ ไม่ดุร้าย
๘. อวิหิงสา ไม่เบียดเบียน
๙. ชันติ อุดทน
๑๐. อวิโรธนะ ไม่ทำผิด (ทั้งรู้)

ใครเล่า เป็นพระธรรมราชา แสดงราชธรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย มีพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำเป็นประธาน กับทั้ง
อานุภาพแห่งพระราชธรรมจรรยา จงอภิบาลรักษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระราชโอรสธิดา ให้ทรงพระเจริญพระพรชัยมงคลทุกประการ ทรงพระเกษม
สำราญสวัสดิ์ แผ่พระบารมีเป็นที่ร่มเย็นแก่พระบรมวงศานุวงศ์ รัฐบาลและประชาชน
ตลอดถึงสมณชีพราหมณาจารย์ทั้งปวงตลอดจิรกาล

๓

ตำนานเก่าเล่ามาว่า ตรงที่สร้างพระมหาธาตุเจดีย์ เดิมเป็นหาดทรายแก้วทะเล (ทะเล) รอบเป็นที่ฝั่งซ้อนพระทันตธาตุ เรื่องมีว่า พระทันตธาตุเดิมอยู่ในเมืองทนทบุรี ของท้าวโกสีหราช ต่อมาท้าวอังกุสราช เมืองชนบทูรีมารบชิงพระทันตธาตุ ท้าวโกสีหราชออกรบชนข้างกัน ก็คอขาดบ้นหลังข้างเสียเมือง เจ้าเหมขาลาและเจ้าทนทกุมาร ซึ่งเป็นธิดาและโอรสของท้าวโกสีหราช พาพระทันตธาตุหนีจะไปลังกา แต่เกิดลมร้าย ลำภาแตก คลื่นซัดขึ้นฝั่ง เจ้าสองพี่น้องจึงฝังพระทันตธาตุซ่อนไว้ที่หาดทรายนั้น ต่อมาจึงนำขึ้นลำภาไปถวายเจ้ากรุงลังกา ต่อมาเจ้าลังกาได้ทรงช่วยระงับพิพาทระหว่าง เมืองทั้งสอง แต่งลำภาส่งสองพี่น้องกลับกับพระเถระลังกา กับพระทานพระบรมธาตุ มาทะนานหนึ่ง สั่งให้ฝังตรงที่ซ่อนพระทันตธาตุนั้น ครั้นมาถึงแล้ว มหาพราหมณ์ที่มาด้วย ก็แบ่งพระธาตุฝังไว้ตามสั่งส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งนำไปเมืองทนทบุรี เล่าตัดลัด ว่า ล่วงศักราช ๑๐๙๘ ปี พระยาศรีธรรมมาโคกราช ร่วมกับลังกาหงษาดี เริ่มการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชและพระเจดีย์ ณ หาดทรายชะเลรอบนั้น มีพระสิหิงค์ ล่องทะเลมาแต่ลังกา และมีพระราชสาส์นของพระยาเมืองมัยมประเทศมาขอแบ่งพระบรมธาตุ เพื่อไปประจุพระเจดีย์ที่สร้างขึ้น ๘๔๐๐ องค์ พระยาศรีธรรมมาโคกราช ก็จัดการค้นหาพระบรมธาตุที่ฝังไว้แบ่งให้ไป แล้วก่อสร้างพระเจดีย์ประจุพระบรมธาตุ มีเมืองตั้งขึ้นสิบสองนักษัตร เข้ากัน ๑๒ เมือง ช่วยก่อสร้างพระเจดีย์ก็ยังไม่สำเร็จ เจ้าเมืองต่อมาได้สร้างต่อ จนถึงสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา จึงรวมทุกหัวเมืองทำบุญฉลอง

ตำนานเล่าว่า ทำวอู่ทองกรุงศรีอยุธยายกกองทัพลงมา แต่ตกลงทำไมตรีกัน ต่อมาจนถึงสมัยพระยาจันทภาณุ ซึ่งมีพระนามปรากฏอยู่ในศิลาจารึก

ตามตำนานเก่านี้ เล่าจับโน่นชนนี้ไว้ยี่สิบยวเกี่ยวกับลังกา อินเดีย หงสาวดี อยุธยา เชียงใหม่ พระทันตธาตุเมืองลังกาก็ว่าเดิมเคยอยู่ที่เมืองแถบนี้ พระบรมธาตุที่บรรจุในสถูป ๘๔๐๐๐ องค์ ในมัธยมประเทศก็ว่าขอแบ่งไปจากที่นี่ แต่ก็พอจับเค้าความได้ว่าตำนานนี้ จับเรื่องเมื่อสร้างแปรรูปเป็นเจดีย์แบบลังกาเกี่ยวกับตำนาน พระพุทธสิหิงค์ด้วย สรุปความว่ากษัตริย์หลายองค์ได้สร้างสืบต่อกันมานาน จึงสำเร็จเป็นพระเจดีย์ สูง ๓๗ วา

พระพุทธเจ้ามีพระคุณสูงสุด เป็นเจดีย์แห่งความร่มเย็น ประดิษฐานอยู่ในใจของบุคคลมันคงยั่งยืน จนถึงพากันสร้างเจดีย์ที่เป็นวัตถุสูงใหญ่ แม้จะไม่สำเร็จในยุคของชีวิตรุ่นหนึ่ง รุ่นต่อก็ทำต่อจนสำเร็จทั้งช่วยกันรักษาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ใครเล่า เป็นเจดีย์หลักเมือง ยั่งยืนคู่บ้านคู่เมือง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

นครศรีธรรมราช

ในบาลีอธิบายติสสเมตเตยยสูตร (พระไตรปิฎกเล่ม ๒๙) ได้กล่าวถึงผู้ครองเรือนท่องเที่ยวแสวงหาโภคทรัพย์ ข้ามมหาสมุทรไปยังเมืองต่าง ๆ คือ ตักโกละ ตักกสิลา ซวา กมลี (หรือตมลี) สุวัณณภูฏ สุวัณณภูมิ ตัมพปณณิ เป็นต้น เมืองที่ระบุถึงในบาลีอธิบายนี้ บางเมืองเข้าใจกันในบัดนี้ว่า ตัมพปณณิ คือลังกา สุวัณณภูมิ คือประเทศถิ่นแถวแหลมอินโดจีน เมืองหลวงตั้งอยู่ที่นครปฐม ส่วนตมลี อาจเป็นเมืองที่นักโบราณคดีบางท่านเข้าใจว่า เมืองตามพรลิงค์ได้แก่นครศรีธรรมราช ตามที่กล่าวในศิลาจารึกที่ได้จากวัดหัวเวียงเมืองไชยาว่า พระเจ้าจันทรภาณุศรีธรรมราช เป็นผู้ปกครอง ทรงคล้ายกับพระยารัตนาธิเบศร์ เมื่อกลีศ ๔๓๓๒ กษัตริย์พระนามว่า จันทรภาณุนี้ มีกล่าวถึงในมหาวงศ์พงศาวดารลังกาว่ายกทัพมารบเกาะลังกา สองครั้ง ส่วนในชินกาลมาลินีไม่ได้กล่าวว่าไปรบ แต่ส่งทูตไปขอพระพุทธรูปสี่องค์ คือ ในปี พ.ศ. ๑๗๙๙ สิริธรรมราชผู้ครองสิริธรรมนครพร้อมด้วยโรจราช (พระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย) ส่งทูตไปขอพระดังกล่าว ส่วนในมหาวงศ์ระบุ พ.ศ. ๑๗๙๘ และได้กล่าวว่า เมื่อพระเจ้าจันทรภาณุ เสด็จขึ้นเกาะลังการับสั่งแก่ชาวลังกาว่า “เราทั้งหลาย ก็เป็นพุทธศาสนิกเหมือนกัน”

ตามหลักฐานเหล่านี้ แสดงว่า นครศรีธรรมราช สุโขทัย และลังกา นอกจากเกี่ยวข้องกับทางการเมืองแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธรูปศาสนาอย่างใกล้ชิด แม้ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงกรุงสุโขทัยก็ได้กล่าวว่า

“พ่อขุนรามคำแหงกระทำวอยทานแก่มหาเถร สังฆราช ปราชญ์ เรียนจบ ปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองนครศรีธรรมราชมา”

พระสงฆ์ผู้ใหญ่ จากเมืองนครศรีธรรมราช เดิมก็คงมาจากลังกา เมื่อเข้ามา กับพระไตรปิฎก ก็ย่อมจะสั่งสอนประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าแม่เสด็จ ปรีนิพพานานแล้ว แต่ก็ยังมีพระคุณประทับอยู่ในพระธรรม ซึ่งทุกคนอาจจะเห็นได้ ในเมื่อเห็นธรรม พระพุทธเจ้าจึงไม่เป็นผู้สิ้นศูนย์ แต่ก็ยังสถิตอยู่คู่กับพระธรรม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสในประเทศอื่นทั้งหลาย ชาวประเทศต่าง ๆ เมื่อนับถือ พระพุทธศาสนาร่วมกัน ก็ย่อมจะรู้สึกเป็นมิตรสหายกันในศาสนา และเมื่อปฏิบัติ ตามหลักไม่มีเวรภัยต่อกันตามพระพุทธศาสนา ก็จะได้มิตรสัมพันธ์กันได้ทั้งหมด

ใครเล่า เป็นบ่อเกิดมิตรสัมพันธ์กว้างขวางยั่งยืน เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ศาลาโดหก

ศาลามีชื่อ ในเมืองนครศรีธรรมราช เคยมีต้นประดู่ปลูกล้อมอยู่ ๖ ต้น เรียกว่า ศาลาโดหก (ประดู่หก) แต่ก็เรียกกลายเป็นโกหกไป เป็นที่ประชุมพูด และฟังนิทานกับเรื่องต่าง ๆ มีเรื่องหนึ่งเล่ากันว่า ท้าวม่องไล่แห่งเกาะหนึ่ง มีชานา นามว่า รำพึง มีธิดานามว่ายมโดย ต่อมาเจ้าลายแห่งอีกเกาะหนึ่งได้มาขอนางยม โดยจากมารดา คือนางรำพึงมารดาไม่ปรึกษาท้าวม่องไล่ บอกยกให้หน้าวันแต่งงานกัน ฝ่ายท้าวม่องไล่ซึ่งเป็นบิดาก็ไปรับหมั้นนางยมโดยจากเจ้ากรุงจีน ไม่ได้บอกมารดา เหมือนกันฝ่ายเจ้าบ่าวทั้งสองยกกระบวมาพบกันเข้า จึงเกิดศึกชิงนางกันขึ้น ท้าวม่องไล่จึงจับนางยมโดยขว้างทะเล ไปตกอยู่ในเกาะแห่งหนึ่งที่ไกลฝั่งมากในท้องที่ อำเภopakพนัง จึงเรียกว่าเกาะยมโดยต่อมา ใครเล่นเรือระหว่างปากพนังและ ปากพูนเป็นต้นออกนอกเกาะนั้น ก็ถือเป็นกลางว่า จะเกิดความไม่ราบรื่นเกี่ยวแก่ คู่ครอง ในคืนวันพระจันทร์เพ็ญ เคยมีเสียงกล่อมลูกดังมาจากเกาะนั้น ซึ่งจำกันมาว่า “ปากนครจะได้ยาก บางจากจะได้ (บรร) ทุกข์ ปากพนังจะสนุก แหลมตะลุมพุก จะเป็นวัง” ในคราวเกิดวาทภัยครั้งใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๕ ได้มีพระมหากษัตริย์โปรดนำประชาชนพร้อมกับรัฐบาลร่วมกันช่วยอย่างเต็มที่ แหลมตะลุมพุกเป็นต้น อาจจะได้ขึ้นจริง

ศาลาโดหกบัดนี้เปลี่ยนเรียกว่า “สัจศาลา” แล้ว อันที่จริงชื่อเก่าน่าจะเพี้ยน มาจากคำว่า โกตุหลศาลา ก็ได้ คำว่า โกตุหล ได้แก่ข่าวเรื่องที่น่าสนใจตื่นเต้นต่าง ๆ

เกี่ยวแก่บุคคลและเรื่องต่าง ๆ โกตุหลศาลาจึงเป็นที่ประชุมกัน บอกหรือฟังข่าวต่าง ๆ ดังกล่าว เช่นว่า ใครพูดว่าอะไรบ้างเป็นต้น และถกเถียงแสดงความคิดเห็นกัน มีในบ้านเมืองมากแห่งในอินเดียสมัยพุทธกาล ได้มีกล่าวถึงในหลายพระสูตรว่า ได้มีผู้ที่เอาข้อที่ถกเถียงกันในโกตุหลศาลา ไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้า

เป็นธรรมดาว่า เรื่องที่พูดกันเป็นเรื่องที่เท็จบ้างจริงบ้าง ถูกบ้างจริงบ้าง อันเรื่องเท็จหรือผิดนั้นผู้พูดประสงค์จะหลอกให้เข้าใจผิด อย่างพูดเท็จหลอกลวงก็มี พูดพล่อย ๆ สนุกสนาน อย่างพูดยั่วยืมก็มี พูดเป็นการเล่นแสดง อย่างแสดงบทละคร ซึ่งก็รู้กันว่าแต่งขึ้นก็มี พูดเพราะไม่ได้พิจารณาไม่รู้ คือด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา หรือด้วยความหลงเชื่อไปอย่างนั้นก็มี ส่วนพระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณหยั่งรู้ความจริงทั้งปวง ทรงอ่านหรือดูบุคคลออกทั้งหมด จึงไม่มีใครสามารถพูดเท็จหลอกลวงพระองค์ได้ ถ้าทราบว่าจะถูกจับเท็จได้ จะไม่กล้าพูดเท็จเลย แต่พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงประสงค์จะให้คนไม่พูดเท็จ เพราะกลัวพระองค์จะจับเท็จได้ แต่ทรงประสงค์ให้คนไม่พูดเท็จ เพราะเห็นว่าความเท็จเป็นบาป และเกิดรังเกียจ เกลียด (หิริ) กลัว (โอตตปปะ) ความเท็จ ด้วยใจตนเอง เรียกว่าให้กลับมากลัวที่ตนเอง กลัวตนเองจะพูดเท็จ เพราะตนเองย่อมเป็นสักขีของตน

ใครเล่า เป็นผู้มีความหยั่งรู้ หลอกลวงไม่ได้เลย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

เมตตา

กาลเวลาล่วงไป ๆ วันเดือนปีก็ผ่านไป เปลี่ยนเป็นวันเดือนปีใหม่ ชีวิตดำรงมาได้ตลอดวันเดือนปีหนึ่ง ก็เป็นที่ยินดีพอใจ แม้จะมีสุขบ้างทุกข์บ้าง ก็ยังปรารถนาให้ชีวิตดำรงอยู่สืบต่อไปโดยสวัสดิ แต่ชีวิตจะมีความสุขสวัสดิ ก็ต้องอาศัยพรชัยมงคลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประสาทไว้ พระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ครั้งหนึ่งได้ตรัสประสาทพรชัยมงคล ๔ ประการ แปลความว่า “ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติอภิวาท อ่อนน้อมต่อท่านผู้เจริญเป็นนิจ” ฉะนั้น ก็สมควรรับพระพุทธพรชัยมงคล โดยเคารพด้วยกำจัดสิ่งอัปมงคลให้สิ้นไปคือกำจัดความลบหลู่ดูหมิ่นท่านผู้เจริญ ซึ่งควรเคารพ ทำจิตใจให้อ่อนโยนไม่กระด้าง

เพื่อส่งเสริมพรชัยมงคลดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้อบรมเมตตา (ความปรารถนาให้เป็นสุข) ให้แผ่ออกไปจากตนโดยรอบ แลตรัสอานิสงส์ คือผลที่ดีของเมตตาไว้ ๑๑ ประการ ได้แก่

๑. กลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์
๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์

๖. เทพยดารักษา
๗. ไฟหรือยาพิษหรือศัสตราไม่ทำอันตราย
๘. จิตตั้งมั่น ผ่องใส
๙. ผิวน้ำผ่องใส
๑๐. ไม่หลง คือมีสติทำกาลกิริยา
๑๑. ถ้ายังไม่บรรลุนิพพานที่ยิ่งขึ้น ก็เข้าถึงพรหมโลก

ฉะนั้น ก็สมควรอบรมเมตตาให้มีประจำจิต จะทำให้จิตสงบเย็นเป็นสุข ตรงกันข้ามกับจิตที่มีโทสะ ซึ่งเป็นจิตรุ่มร้อนกระด้าง สร้างปมแห่งความทุกข์ไว้ในใจ ทั้งแผ่ความร้อนออกไป ส่วนจิตที่มีเมตตาเป็นเครื่องแก้ปมทุกข์ต่าง ๆ ในจิตแผ่ความเย็นออกไป เหตุการณ์ที่ร้ายต่าง ๆ จะผ่อนคลาย กลายเป็นดีด้วยอำนาจของเมตตา ผู้ที่เคยเป็นศัตรูมุ่งร้าย ก็ไม่อาจทำร้ายได้ และอาจจะกลายเป็นศัตรูหรือกลายเป็นมิตร ด้วยอำนาจของเมตตาที่แผ่ตรงไปในเขาผู้นั้น ใครลองปฏิบัติดูและคอยสังเกต จะรู้สึกได้ แต่จะปฏิบัติได้ ก็ต่อเมื่อไม่ผูกเวรเพราะไม่เพ่งโทษ แต่เพ่งคุณ ถ้ามีไข้ของเขาก็ของตนสำหรับลบโทษ เพราะไม่พอที่จะเอาโทษของเขามาใส่ใจตนไว้ให้เป็นทุกข์ รักษาคุณของตนไว้ดีกว่า นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ไม่มัวเมาในชีวิต เพราะชีวิตนี้เป็นของน้อย จึงควรพิจารณาอยู่เนือง ๆ ว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ทำอะไรอยู่ เพื่อจะได้มีความขยันหมั่นเพียร ทำกิจที่สมควรทำให้สำเร็จ ไปด้วยดี ด้วยความไม่ประมาท เพราะความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย

การอบรมเมตตา ทำจิตให้สงบเย็นเป็นสุข มีความเคารพอภิวาทอ่อนน้อม ท่านผู้เจริญ และมีความไม่ประมาท ย่อมเป็นเครื่องเจริญพรชัยมงคลทั้งปวง ขณะใดมีจิตเมตตาอ่อนน้อม ไม่กระด้าง มีสติรอบคอบ ขณะนั้น ก็เพิ่มอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นฤกษ์ดี พรชัยมงคลดี ยามดี

ใครเล่า เป็นผู้ประสาทพรชัยมงคล ให้สำเร็จจริง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ขอพระพุทธพรชัยมงคลทั้งปวง จงสำเร็จในโอกาสที่เป็นฤกษ์ดี มงคลดีโดยทั่วกันเทอญ

พระพุทธสิหิงค์

ในงานขึ้นปีใหม่ ได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์จากพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ออกประดิษฐาน ให้ประชาชนได้นมัสการเป็นสิริมงคล แต่ยังมีพระพุทธสิหิงค์อีก ๒ องค์ องค์หนึ่งอยู่เมืองนครศรีธรรมราชในหอพระสิหิงค์ที่จวนเดิมกลางเมือง หน้าพระเพลา กว้าง ๑๔ นิ้ว มีลักษณะคล้ายพระสมัยเชียงแสน รุ่นแรกมีเค้าลังกา ว่าเป็นพระสำหรับฝ่ายหน้าบูชาคู่กับองค์ของฝ่ายในซึ่งคล้ายกัน อีกองค์หนึ่งอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ในวัดพระสิหิงค์ เรียกกันในบัดนี้ว่าพระสิงค์ หน้าพระเพลากว้าง ๒ ศอก ลักษณะแบบพระเชียงแสนรุ่นแรก ส่วนพระพุทธสิหิงค์ที่กรุงเทพฯ ฯ หน้าพระเพลากว้างศอกเศษ ในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวว่า 'พระสิหิงค์ล่องทะเลมาแต่เมืองลังกา' ส่วนในชินกาลมาลินีกล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ ปี พระเจ้าโรจราชเมืองสุโขทัย และพระเจ้าสิริธรรมราช เมืองสิริธรรมนครส่งทูตไปขอพระสิหิงค์จากลังกา แล้วอัญเชิญไปเมืองสุโขทัย พระพุทธสิหิงค์ได้ประดิษฐานอยู่หลายเมืองจนถึงกรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๑ ทรงอัญเชิญจากเชียงใหม่เข้ากรุงเทพฯ ฯ

คำว่า สิหิงค์ แปลว่า กิริยาดั่งสีหะ (สีหะ+อิงค) หรือแปลว่า พระองค์ดั่งสีหะ (สีห+องค) หมายถึงพระพุทธเจ้าที่ท่านว่าทรงมีพระสกลกายบริบูรณ์ ดุจดั่งกายเบื้องหน้าแห่งสีหะ ซึ่งลำพีบริบูรณ์ (ส่วนท่อนเบื้องท้ายเพรียวลงกว่า ส่วนพระกายพระพุทธเจ้าบริบูรณ์ทั้งพระองค์) และมีพระหนุ (คาง) ดุจคางสีหะ หรือเหมือนวงพระจันทร์วันขึ้น ๑๒ ค่ำ และมีสีหนาทตามศัพท์ว่าสีหะคำราม เสียงสีหะมีอำนาจ

เป็นที่สะดุ้งกลัวของสัตว์ทั้งปวง มีกล่าวในชาดกหลายแห่งว่าเสียงสีหะ ทำให้แก้วหูแตกจนถึงชีวิตได้ (นับเป็นวรรณคดีเก่า) ส่วนพระพุทธเจ้านั้น ท่านว่าพระสุรเสียงดังก้องดุจเสียงเมฆบันลือ คือเสียงไพเราะและมีอำนาจทรงเพียบพร้อมด้วยพระคุณทั้งปวง ทรงประกอบด้วยเวสราชชญาณ (ความรู้เป็นเครื่องทำให้กล้าหาญ) คือไม่ทรงเห็นว่าจะมีใครในโลกท้วงพระองค์ได้ โดยธรรมในฐานะ ๔ คือ

๑. ทรงปฏิญาณว่าเป็นสัมมาสัมพุทธะ แต่ยังไม่รู้ธรรมเหล่านี้

๒. ทรงปฏิญาณว่าเป็นชินาสพ แต่ยังไม่สิ้นอาสวะเหล่านี้

๓. ตรัสว่าธรรมทำอันตราย แต่ก็ไม่ทำอันตรายแก่ผู้สั่งเสพอัจฉริยะ

๔. ทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์ให้สิ้นทุกข์ แต่ก็ไม่เป็นประโยชน์เป็นทางสิ้นทุกข์แก่คนผู้ทำตาม จึงไม่ทรงครั้นคร้ามปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก เปล่งพระสุรสีหนาทในบริษัทประกาศพระศาสนา คือแสดงธรรมอย่างกล้าหาญ เป็นสังฆธรรมที่ไม่มีใครค้านได้ ลัทธิตอื่น ๆ ทั้งปวงเมื่อมาเผชิญสังฆธรรมที่ทรงแสดงก็ซบเซาหมดความสำคัญไป

ใครเล่า เป็นผู้มั่งมีท่วงที มีพระองค์ปรากฏเพียงดังสีหะ ควรแก่นามว่าสิงห์เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ราชสีห์

ในรัชชิตามในกรุงเวสาลี ได้มีนักบวชขอแจกผู้หนึ่งชื่อปาฏิโกบุตรกล่าววอดอ้าง ยกตนว่า มีญาณสามารถจะทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าเป็นทวีคูณ และได้กล่าวทำว่า ตนจะไปพบกับพระพุทธเจ้าในที่กึ่งทางเพื่อจะได้แสดงปาฏิหาริย์กัน ได้มีโอรสเจ้าลิจฉวีผู้หนึ่งชื่อสุนักขัตตะ ไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ครั้นถึงเวลาเช้า พระพุทธเจ้าเสด็จเที่ยววิณฑชบาต เสด็จกลับในเวลาภายหลังภัต (คือเสวยเสร็จแล้ว) ได้เสด็จไปยังอารามของปาฏิโกบุตร เพื่อทรงพักผ่อนในเวลากลางวัน เจ้าลิจฉวี คฤหบดี นักบวชต่าง ๆ และประชาชนได้ทราบข่าว ได้พากันตามไปเป็นอันมากเพื่อจะดูปาฏิหาริย์ ฝ่ายปาฏิโกบุตรผู้วอดอ้างเมื่อได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็รีบหนีไปยังอารามอีกแห่งหนึ่ง ครั้นพระพุทธเจ้าเสด็จไปถึงจึงไม่พบตัวปาฏิโกบุตร ได้มีผู้ไปตามปาฏิโกบุตร ให้กลับมา แต่ปาฏิโกบุตรไม่สามารถถูกจากที่นั้นเพื่อมาเผชิญพระพุทธเจ้า บริษัททั้งหมด ก็ได้ทราบว่าปาฏิโกบุตรพ่ายแพ้

ได้มีบุคคลผู้หนึ่ง ไปเล่าเรื่องสีหะกับหมาจิ้งจอกเปรียบเทียบว่า สีหะอยู่ในไพร สณห์แห่งหนึ่ง เวลาเย็นออกจากที่อยู่สะบัดกายให้คล่องแคล่ว เหลียวดูทิศทั้ง ๔ บันลือสีหนาทคือคำรามขึ้น ๓ ครั้ง จึงออกหาเนื้อเป็นอาหารได้มีหมาจิ้งจอกตัวหนึ่ง คอยอาศัยเดนของสีหะ จนร่างกายอ้วนพีมีกำลัง จึงเกิดมีความคิดผยองลิมตัวขึ้นว่า สีหะกับตนเป็นใครมา จึงแสดงท่าเหมือนสีหะ เวลาออกจากที่อยู่ก็ทำบิดกายเหลียวดู ทั้ง ๔ ทิศ บันลือเสียงอย่างสีหะ แต่ไม่เป็นเสียงสีหะ เป็นเสียงหมาจิ้งจอกอยู่นั่นเอง

ปาฏิหาริย์ก็เช่นเดียวกับมหากัจจกของลิมิตัวเทียบกับพระพุทธเจ้าซึ่งเหมือนอย่าง
สีหะ ปาฏิหาริย์แต่ถูกทำให้เกิดมานะดังนี้ ก็ไม่ยอมขยับเขยื้อนจากที่นั่ง

สีหะเรียกกันว่าราชสีห์ หมายความว่าสีหะซึ่งเป็นมิดราชะคือเจ้าแห่งเนื้อ
ดุลักษณะตามคัมภีร์เป็นสัตว์พิเศษ เช่นอาจแผดเสียงให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย
แก้วหูแตกตายได้ (น่าจะเป็นสัตว์พิเศษคล้ายกับหงส์และนาค เป็นต้น ที่กล่าวไว้ใน
คัมภีร์) แต่บัดนี้มักแปลกันว่าสิงโต (เช่นมักแปลหงส์ว่าห่าน นาคว่างู) ท่านกล่าวว่า
มี ๔ ชนิดคือ ดินสีหะ (สีหะหญ้า) กาศสีหะ (สีหะดำ) ปันทุสีหะ (สีหะเหลือง)
เกสรสีหะ (หรือ ไกรสรสีหะ คือ สีหะมีขนฟูเป็นสร้อยคอ) ไกรสรสีหะ เป็นยอดสีหะ
ทั้ง ๔ ธรรมชาติของพระพุทธเจ้าเป็นสัจจะ จึงเป็นปาฏิหาริย์ให้ผลสมจริง เป็นวาจาสิทธิ์
สำเร็จตามตรัส ตรงกันข้ามกับถ้อยคำที่เป็นโมฆะ คือ ว่างเปล่าจากความจริง จึงไม่
อาจจรดเทียบกันได้

ใครเล่า เป็นผู้แสดงธรรมเป็นสัจจะ งามอย่างสีหะ แผดเสียงเป็นที่ระย่น
ระย้อยของสัตว์ทั้งหลาย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

บันลือสีหนาท

พระพุทธเจ้าทรงมีพระรูปร่างตามลักษณะมหาบุรุษมีพระมารยาทงาม จึงทำให้หมู่ชนที่นับถือรูปสมบัติเลื่อมใส ทรงมีพระคุณเป็นที่ตั้งแห่งโสมพะหรือโสมพะณา คือเสียงสวดดีเหมือนดังกึกก้องได้ยินแพร่กันทั่วไปมาก กล่าวกันว่ามิพระคุณที่โสมพะณา ได้จริง จึงทำให้คนที่ได้ยินเสียงสวดดีคุณของพระองค์เลื่อมใส ทรงมีของใช้ต่าง ๆ อันเรียกว่าสมณบริขารเก๋าสระหมอง เช่น ผ้านุ่งห่มใช้ผ้ากาสาเยหรือกาสาเว คือ ผ้าข้อมน้ำผาด หรืออย่างที่เราเรียกว่าข้อมกรัก และมีเฉพาะที่จำเป็นนำติดไปกับพระองค์ ได้ในทุกสถานที่เสด็จจาริกไป เหมือนอย่างปีกขนของนกมีติดตัวนกอยู่ตามที่จำเป็นบิน ไปไหนไปได้ ไม่มีอะไรที่จะต้องให้ติดเป็นกังวล จึงทำให้หมู่ชนที่ชอบเห็นพระใช้ของ ปอน ๆ และไม่สะสมเลื่อมใส ทรงบริบูรณ์ด้วยธรรมทั้งปวงไม่บกพร่อง ทรงแสดง ธรรมะเหล่าใดสั่งสอน เป็นต้นว่า ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ ธรรมะเหล่านี้ มีบริบูรณ์ ในพระองค์ ไม่ใช่ชนิดที่สอนธรรมะแต่ไม่มีธรรมะที่ตนสอน ทรงปฏิบัติตรัสรู้ธรรม ทั้งปวงแล้วจึงสอนธรรมนั้น ธรรมในพระองค์จึงไม่บกพร่อง ธรรมในคำสอนก็ไม่บกพร่อง จึงทำให้คนที่ฟังธรรมเลื่อมใส คนได้ความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าจนถึงพระพุทธศาสนิก คือนับถือพระพุทธศาสนา ก็เพราะเหตุข้อหนึ่ง ข้อใดหรือหลายข้อดังกล่าว

ผู้ที่กล่าวว่า นับถือพระพุทธศาสนาควรทราบ ว่า องค์ลักษณะเบื้องต้นของ พุทธศาสนิกมี ๔ ประการ คือ

๑. เลื่อมใสในพระศาสดา
๒. เลื่อมใสในพระธรรม
๓. ปฏิบัติศีลให้บริบูรณ์
๔. นิยมผู้ที่ปฏิบัติธรรมร่วมกันทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต

แม้ผู้นับถือธรรมลัทธิอื่น มันคงย่อมมีองค์ลักษณะดังกล่าวในลัทธิอื่น ๆ แต่มีข้อพิเศษต่างกันจากพระพุทธศาสนาว่า ความสำเร็จผลที่สุดในธรรมลัทธิอื่นยังมีกิเลสมีทุกข์ ส่วนในพระพุทธศาสนาสิ้นกิเลสสิ้นทุกข์ทั้งปวง

ฉะนั้น พุทธศาสนิกผู้มั่นคงเพราะประกอบด้วยองค์ลักษณะทั้ง ๔ นั้น ย่อมบันลือสีหนาท คือพูดจริงแท้ถูกต้องอย่างองอาจ กล่าวหาญ ไม่ต้องกลัวผิด ไม่ต้องเกรงใครอื่นทั้งหมดว่า สมณะทุกภูมิชั้นในพระพุทธศาสนา ส่วนปวาทะ คือลัทธิอื่นว่างเปล่าจากสมณะเหล่านี้ พุทธศาสนิกผู้บันลือสีหนาทได้ด้วยใจจริงเช่นนี้ ย่อมมั่นคงเที่ยงแท้ อยู่ในพระพุทธศาสนา ไม่มีโอกาสจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น พระพุทธเจ้าทรงมีพระองค์ คุณและลักษณะองอาจกล้าหาญตั้งอาการหรือองค์ลักษณะสี่หะ ทรงแสดงธรรมดั่งบันลือสีหนาทครอบงำปรับาท (ปวาทะอื่น) ทั้งปวง สมพระนามที่เรียกว่าสิงห์หรือเรียกสั้นว่าสิงค์ เห็นพระพุทธรูปเซียงแสนรุ่งแรกที่มีลักษณะองอาจก็ชวนให้ระลึกถึงพระคุณดังกล่าว

ใครเล่า จะมีพระคุณให้เกิดความเลื่อมใสแก่บุคคลทุกหมู่ทุกเหล่า มีพระลักษณะเหมาะแก่พระนามว่า สิงห์หรือสิงค์ชั้นหนึ่ง เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าผจญมาร

พระพุทธเจ้า ซึ่งโลกนับถือเป็นพระศาสดาเอก เพราะได้ทรงตั้งพระศาสนา คือคำสั่งสอน อำนวยสันติสุขแก่ผู้ปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ เมื่อศึกษาพระพุทธศาสนา วิชาซึ่งเพียงใด ก็ย่อมรู้เห็นได้เองว่า องค์พระศาสดาเป็นผู้ตรัสรู้จริงเพียงนั้น แต่ถ้าไม่ศึกษาให้เกิดความรู้ซาบซึ้ง ก็ยากที่จะเห็น และก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้ ซึ่งเป็นการบรรลุถึงความสำเร็จในที่สุด ก็ได้ทรงประสบอุปสรรคต่าง ๆ มาเป็นอันมาก แต่ได้ผจญเอาชนะมาได้โดยลำดับ ตั้งต้นแต่ทรงตัดพระหฤทัยสละความอาลัยรักและความสุขทุก ๆ อย่าง เสด็จออกท่องเที่ยวไปบำเพ็ญเพียรในป่าอย่างแรงกล้า ยอมเผชิญความลำบากยากแค้นทุก ๆ อย่าง มุ่งมั่นที่จะได้ประสบความรู้อันวิเศษ จนถึงในเย็นแห่งราตรีที่จะได้ตรัสรู้ก็ได้ทรงผจญมาร ด้วยพระหฤทัยอันเข้มแข็งเพียบพร้อมด้วยพระบารมีและได้ทรงชนะมาร โดยลำพังพระองค์เดียว ไม่มีใครอื่นช่วยเหลือ

มีผู้แต่งเรื่องพระพุทธเจ้าผจญมารเป็นบุคลาธิษฐาน คือตั้งเรื่องขึ้นเป็นบุคคล มีตัวตน ดังภาพพระพุทธเจ้าผจญมารในโบสถ์ ที่นิยมเขียนเป็นจิตรกรรมอันประณีต ดังที่เคยเห็นกันอยู่ คือเป็นรูปพญามารขี่ช้างคีรีเมขลายุทโธปกรณ์ต่าง ๆ มาล้อมโอบิบัลลังก์ เพื่อผจญพระพุทธเจ้า หมู่เทพยดาและพรหมซึ่งมาเฝ้าอยู่ก่อน ได้พากันหนีไปสิ้น ทอดทิ้งพระพุทธเจ้าไว้พระองค์เดียว พระองค์ได้ทรงเสียดพระบารมีที่บำเพ็ญมาอันมีอยู่บริบูรณ์ในพระหฤทัยมั่นคงตั้งธรรณีคือแผ่นดิน ออกผจญต่อสู้มาร จึงปรากฏเป็นแม่พระธรณีบิดมวยเกษฯ เป็นน้ำหลั่งไหลออกมาท่วมพญามาร

และเสนา จนต้องพ่ายแพ้หนีไป อารูธต่าง ๆ ที่เงื่อง่าจะทำร้ายก็กลายเป็นดอกไม้
รูปเทียนบูชาพระองค์ ถอดความตามเรื่องดังที่เขียนเป็นภาพจิตรกรรมนี้ มารก็คือ
กิเลสในจิตใจ ซึ่งบังเกิดรวมกำลังกลุ่มรวมเป็นครั้งสุดท้าย พระองค์ได้ทรงชนะกิเลส
ในจิตใจนี้ได้ เป็นอันได้ทรงผ่านอุปสรรคครั้งสุดท้าย จึงได้ทรงประสบความสำเร็จ

เรื่องพระพุทธเจ้าผจญมารลำพังพระองค์เดียวจนได้ชัยชนะนี้ สมเด็จพระพนรัตน์
วัดป่าแก้วได้ทูลถวายพระพรสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อได้ทรงกระทำยุทธหัตถี
มีชัยชนะพร้อมกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ลำพังสองพระองค์ในท่ามกลางศึก สมเด็จพระ
พระนเรศวรมหาราชทรงพระปิติโสมนัส จึงได้พระราชทานอภัยโทษแก่ข้าราชการ
ทั้งปวงซึ่งตามเสด็จไปไม่ทัน ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๖ นี้ ได้มีกำหนดพระราช
พิธีเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวร
มหาราช ณ พระเจดีย์ไชยมงคล วัดใหญ่ไชยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ใครเล่า เป็นผู้ได้ประสพชัยชนะอันสูงสุด เพราะชนะกิเลสในจิตใจได้ทั้งสิ้น
โดยเด็ดขาด เป็นเจดีย์ที่เป็นนิมิตแห่งชัยมงคลทั้งปวง ล้ำเลิศเหมือนพระพุทธเจ้า

พระเจดีย์ไชยมงคล

พระเจดีย์ไชยมงคล ณ วัดใหญ่ไชยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประวัติปรากฏในประกาศพระราชปรารภในงานบำเพ็ญพระราชกุศลและบวงสรวงตอนหนึ่งว่า

“อันพระมหาเจดีย์ไชยมงคลนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้ทรงสร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ในชัยชนะและเอกราชแห่งชาติไทย เมื่อพุทธศักราช ๒๑๓๕ พร้อมกับพระมหาสถูปที่ได้ทรงกระทำยุทธหัตถีมีชัย ณ ตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นที่เรียกกันว่า ดอนเจดีย์ทุกวันนี้ พระมหาเจดีย์นี้จึงเป็นนิมิตหมายแห่งเอกราชและความสามัคคี ซึ่งสมเด็จพระมหาวิรราชเจ้าพระองค์นั้น ได้ทรงกอบกู้ไว้ด้วยพระบารมีและด้วยพระราชอุตสาหะเหน็ดเหนื่อย มิได้ทรงเห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์ หรือแม้แต่พระชนมชีพควรที่ชาวไทยทั้งปวงจะได้สักการบูชาตลอดไป เป็นเครื่องน้อมนำใจให้ระลึกถึงพระไตรรัตนาคูณและพระคุณอันประเสริฐแห่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชวีรกษัตริย์ เพื่อความสามัคคีและความวัฒนาถาวรแห่งชาติไทยสืบไป”

ตามประกาศพระราชปรารภนี้ แสดงถึงพระมหากษัตริย์กับชาติและศาสนา มีส่วนสัมพันธ์กันแนบแน่น กล่าวโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงมีชัยมงคล คือ ความชนะอันเป็นมงคล เพราะได้ทรงชนะมาร อันหมายถึงกิเลสในจิตใจ ตั้งแต่ราตรีที่ตรัสรู้ ขณะที่ประทับบำเพ็ญเพียร ณ ควางไม้โพธิ์ จึงถือเป็นพรชัยมงคลที่ประพันธ์เป็นฉันทคาถาสำหรับพระสงฆ์ สวดว่า ชยโนโต โพธิยา มูเล เป็นต้น แปลความว่า “พระพุทธเจ้าผู้ทรงยังความบันเทิงให้เจริญแก่ศักยะทั้งหลาย

ทรงชนะที่ควงไม้โพธิ ฉันทใด ขอท่านจงเป็นผู้มีชัยจนชนะในชัยมงคลฉันนั้น” ชัยมงคลของพระพุทธเจ้า หรือ ชัยมงคลเหมือนของพระพุทธเจ้า เป็นชัยมงคลทางจิตใจ อันหมายถึงชนะคือดับ สงบกิเลสดังกล่าว ตลอดถึงภยเวรทั้งหมด แม้พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เมื่อทรงประสบชัยชนะราชศัตรูแล้วก็ได้ทรงสร้างพระมหาเจดีย์ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรงชนะจิตใจแล้ว ทรงมีสันติ คือ ความสงบอันแท้จริง ซึ่งเป็นยอดของความสุขดังที่ตรัสไว้ว่า ‘ไม่มีสุขที่ยิ่งไปกว่าสันติ’ ฉะนั้น พุทธเจดีย์ที่ปวงจึงแสดงถึงความสงบภยเวร เป็นนิมิตแห่งอุดมสันติ แสดงว่าไม่ผูกเวรกันอีกต่อไป สันติผดพ้องหมองใจระหว่งกันทั้งสิ้น มีมิตรภาพไมตรีจิตเกื้อกูลกันต่อไป เป็นความชนะที่เป็นอุดมมงคล

ใครเล่า เป็นผู้สงบภยเวร ทำศัตรูให้กลายเป็นมิตร ก่อให้เกิดสันติสุขแก่โลกเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

สวดปาติโมกข์

พระพุทธเจ้าได้ทรงทำอุโบสถร่วมกับพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ เป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ อันเรียกว่า วันมาฆปุณณมี ต้นพุทธกาล ดังที่กล่าวในตำนานว่า ในเวลาตะวันชายบ่ายคล้อยวันนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระภิกษุจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ ล้วนเป็นผู้ได้รับอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า (เอหิภิกขุ) ล้วนมิได้นัดหมายกันมาเฝ้า ทั้งวันนั้นก็ในวันมาฆปุณณมี ความประจวบกันแห่งองค์ลักษณะอย่างนี้ เป็นของมีได้ยาก และโดยเฉพาะล้วนเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งท่านกล่าวว่ามีครั้งเดียวเท่านั้น พระพุทธเจ้า จึงทรงทำอุโบสถกับพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์เป็นครั้งแรก ทรงสวดปาติโมกข์เอง มีความสำคัญว่าธรรมอย่างยิ่ง ก็คือความดับกิเลส ชั้นดีที่ทนทานเป็นเครื่องแผดเผากิเลส สมณะที่แปลว่าผู้สงบ ย่อมไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้ายใคร การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องใส เป็นพระพุทธศาสนา คือคำสอนของพระพุทธะ

อุโบสถ แปลว่า การเข้าอยู่ ดังที่เรียกว่า อยู่จำศีล ฝ่ายคฤหัสถ์รักษาศีล ๘ ในวันพระ ก็เรียกว่า รับประทานอาหารอุโบสถ และวันนั้นก็เรียกว่าวันอุโบสถ สำหรับภิกษุสงฆ์ตรัสให้ประชุมกันสวดฟังปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน คือ ในวันจันทร์เพ็ญและวันจันทร์ดับตามจันทร์คติ เรียกว่าทำอุโบสถ และวันนั้นก็เรียกกันว่าวันอุโบสถเช่นเดียวกัน ปาติโมกข์นั้นต้องมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สวดตรัสสั่งให้นำพระวินัยบัญญัติข้อที่สำคัญ ๆ มาสวด ข้อที่สวดเหล่านั้นจึงเรียกว่าสิกขาบทมาในพระปาติโมกข์ แต่เรื่องสวดพระวินัย

บัญญัตินี้มีมาขึ้นในชั้นหลัง เมื่อทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นแล้ว และมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น จึงทรงงดเสด็จร่วมด้วย ทรงมอบให้สงฆ์ทำอุโบสถสวดฟังปาติโมกข์กันเอง ด้วยตรัสให้สวดพระวินัยดังกล่าว

ปาติโมกข์ ตามศัพท์ แปลว่า พัน (จากความเสื่อมเสีย) ทัวทั้งหมดและเป็นอย่างยิ่ง หมายถึง ข้อที่เป็นประธาน เป็นแม่บทใหญ่ คล้ายคำว่าธรรมนูญในบัดนี้ หมายถึงโอวาทก็ได้ วินัยก็ได้ ในส่วนที่เป็นข้อสำคัญ ตามความในพระโอวาทนั้น ความดับกิเลส ก็เช่น ดับโลภ ดับโกรธ ดับหลง เพราะล้วนเป็นไฟเผาใจ แต่ก็ยังเป็นผลของขันติ คือเมื่ออดได้ทนได้ กิเลสก็ดับไปเอง ไม่ต้องไปทำอะไร ก็เป็นผู้สงบกิเลส คือ สงบใจนั่นเอง แต่ก็พึงถือเป็นสูตรปฏิบัติสั้น ๆ ว่า ไม่ทำชั่ว ทำดี ชำระจิตใจให้ผ่องแผ้ว

ใครเล่า เป็นผู้ทำอุโบสถกับพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ สวดปาติโมกข์เอง เป็นโอวาทหลักศาสนา เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

อาณาจักรศรีวิชัย

ทางอาณาจักรตั้งแต่โบราณมาตั้งอยู่บนความชนะ จึงเรียกรัฐเอกราชว่า วิชิต (แคว้นที่ชนะแล้ว) พระราชาปกครองแคว้นต่าง ๆ ชื่อว่าเป็นผู้ชนะ (วิชิตาวี) และมักไม่โปรดให้ใครอื่นกล่าวว่าเป็นผู้ชนะ

ตั้งในสมัยพุทธกาล มีพราหมณ์ยากจนผู้หนึ่ง ในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศลจะบริจาคผ้าห่มซึ่งมีอยู่ผืนเดียว บูชาพระพุทธเจ้า แต่ก็ลังเลใจอยู่เป็นเวลานาน ครั้นสละใจบริจาคได้แล้ว ก็เปล่งอุทานขึ้นว่า เราชนะแล้ว ๆ พระเจ้าบดินทโกศลเสด็จผ่านมาทรงได้สดับคำนั้น ก็สะดุ้งพระหทัยขึ้นว่า ใครมาชนะในแคว้นของเรา จึงรับสั่งให้ราชบุรุษนำตัวพราหมณ์นั้นเข้าไปเฝ้า รับสั่งถาม พราหมณ์ก็กราบทูลเรื่องโดยตลอด พระราชาทรงเลื่อมใสในการสละ ที่ทำได้ยากของพราหมณ์ จึงพระราชทานทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ แก่พราหมณ์นั้น

ความชนะเป็นสิ่งต้องการทางอาณาจักรอย่างนี้ จนถึงได้ตั้งเป็นชื่ออาณาจักรหลายแห่ง เช่น อาณาจักรศรีวิชัย ประมาณแต่ พ.ศ. ๑๓๐๐ ตั้งเป็นชื่อของเมืองก็มี เช่น เมืองไชยาอันเป็นที่ตั้ง แห่งพระบรมธาตุ (หรือพระมหาธาตุ) ไชยา วัดพระมหาธาตุ บัดนี้เป็นอำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุไชยานี้สร้างเป็นมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ยอดเป็นพระสถูป เป็นพระพุทธรูปเจดีย์แบบสมัยศรีวิชัย ตามลัทธิมหายาน (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔)

ผู้รู้โบราณคดีกล่าวว่า เมืองไชยาได้แก่เมืองครหิ ที่ปรากฏในศิลาจารึก (หลักที่ ๒๕) เรียกว่า การะฮี ในจดหมายเหตุจีน รวมอยู่ในอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งราชธานีอยู่ในเกาะสุมาตรา ทางทิศประจิมของเมืองปาเลมบังเวลานี้ ภายหลังมาตั้งอยู่ที่มลายู (มิงงะบอ)

แต่นักค้นคว้าบางท่านกล่าวว่า เมืองไชยาเป็นราชธานีเดิมของอาณาจักรศรีวิชัย ราชธานีจะตั้งอยู่ที่ไหนก็ตาม เมืองไชยาก็คงรวมอยู่ในอาณาจักรนั้น และเคยเป็นเมืองรุ่งเรืองมาแล้วในสมัย พ.ศ. ๑๓๐๐ ปีเศษ พระมหาธาตุไชยาก็จักได้สร้างเป็นที่เคารพบูชามากกว่า ๑๐๐๐ ปี เป็นหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้มาตั้งมั่นอยู่ในภูมิภาคส่วนนี้ตลอดเวลาช้านาน และพระมหาธาตุนี้ เป็นมงคลนิมิตแห่งความชนะคู่เมืองไชยา

แต่ความชนะทางพระพุทธศาสนา มุ่งชนะกิเลสมารในจิตใจของตนเอง คือชนะตน หรือ ชนะใจ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เมื่อได้ทรงชนะมาร ดังกล่าวนี้อแล้ว จึงได้พระนามว่า พระมารวิชัย หรือ พระมารชิ และทรงสอนให้ทุก ๆ คนทำความชนะดังกล่าว ผู้ปฏิบัติตามย่อมสามารถควบคุม ปกครอง รักษาตนเองได้ แม้จะเผชิญกับอารมณ์ หรือเรื่องร้ายรุนแรงเพียรไรก็ตามเรียกว่าเป็นผู้ชนะตนหรือชนะจิตใจของตนสามารถจะชนะอารมณ์ หรือเรื่องภายนอกต่าง ๆ ได้โดยชอบจะทำให้ประสบทางที่ถูกต้อง อย่างน่าอัศจรรย์

ใครเล่า เป็นโลกวิชัย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระสุวรรณเขตร

เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นพระพุทธรูปปฏิมาใหญ่ประดิษฐานอยู่ ๒ พระองค์ พระองค์หลังใหญ่กว่าพระองค์หน้า พระองค์หน้านั้น คือ พระพุทธชินสีห์ ซึ่งเชิญเข้าประดิษฐานในภายหลัง ส่วนพระองค์หลังเชิญเข้าประดิษฐานก่อนตั้งแต่แรกสร้างวัด สร้างพระอุโบสถ คือ เมื่อสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศกดิพลเสพกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงสร้างวัดขึ้น (ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๗๕) ได้ทรงเชิญพระพุทธรูปองค์ใหญ่จากวัดสระตพานเมืองเพชรบุรีมาประดิษฐานเป็นประธานในพระอุโบสถ มีกล่าวในจดหมายเหตุในปฐมไทร จ.ศ. ๑๑๘๖ (พ.ศ. ๒๓๖๗) ว่า “วันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ พระหน้าตัก ๙ ศอก มาแต่เมืองเพชรบุรี” แต่สอบแล้วว่าเป็นวันพุธ และหน้าตัก ๙ ศอก ๒๑ นิ้ว เป็นพระหล่อ เมื่อเชิญมาเรือออกเป็นตอนตามรอยประสานเดิม เชิญลงแพมาคุมเข้าเป็นองค์พระอีก พระศกเดิมโตอย่างของพระพุทธชินสีห์ นายช่างในพระราชวังบวร ฯ แก่ทำใหม่ให้เป็นพระศกเล็ก เพราะเห็นว่างามกว่า เรียกกันว่า พระวัดสระตพาน หรือ พระองค์โต หลวงพ่อโต หลวงพ่อเพชร ได้ยืมว่า เจ้านายผู้ใหญ่พระองค์หนึ่งตรัสกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ชื่อเรียกมีอยู่แต่เดิมว่า “พระสุวรรณเขตร” (พระอุทอง)

สุวรรณเขตร แปลว่า อุทอง หมายถึงแหล่งทองเช่นเดียวกับคำว่า สุวรรณภูมิ สุวรรณ คือ ทองคำ เป็นวัตถุมีค่าอย่างหนึ่งของโลก นิยมใช้ทำสิ่งต่าง ๆ เช่น เป็นเครื่องประดับ ตลอดจนถึงเก็บไว้เป็นทรัพย์มีค่ามาก เมื่อสร้างพระพุทธรูป

แม้พระองค์ใหญ่โตมาก ก็ใช้แม่เป็นทองใบปิด ที่เรียกว่าปิดทอง หรือใช้กำไลทอง ยิ่งกว่านั้น ก็ใช้หล่อเป็นทองหิ้งองค์ สมกับเป็นถิ่นสุวรรณเขตร หรือ สุวรรณภูมิ ทางพระพุทธศาสนานำทองมาเปรียบเทียบในที่หลายสถาน เช่นในสถานหนึ่งพระพุทธเจ้า ทรงแสดงถึงบุคคลในโลกว่ามีอยู่ ๔ จำพวก คือ

๑. เรียนรู้ธรรมน้อย ทั้งไม่ปฏิบัติธรรมตามที่เรียน
๒. เรียนรู้ธรรมน้อยแต่ปฏิบัติธรรมตามที่เรียน
๓. เรียนรู้ธรรมมากแต่ไม่ปฏิบัติธรรมตามที่เรียน
๔. เรียนรู้ธรรมมาก ทั้งปฏิบัติธรรมตามที่เรียน

จำพวกหลังนี้ ไม่ควรตำหนิว่าบกพร่องด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ควรสรรเสริญโดยส่วนเดียว เหมือนอย่างทองคำแท่ง อันบริสุทธิ์ พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระวินายก (ผู้นำโดยพิเศษ) แห่งจำพวกหลังนี้

ใครเล่า เป็นสุวรรณเขตร คือ มีความรู้และความประพฤติบริสุทธิ์ บริบูรณ์ เหมือนแท่งทองคำอันบริสุทธิ์ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระอุทอง

สุวรรณเขตร เขตทอง หรือ อุทอง นอกจากเป็นชื่อของถิ่นฐานบ้านเมือง ยังเป็นชื่อของพระพุทธรูปที่มีศิลปะในการสร้างแบบหนึ่ง เรียกว่า พระอุทอง ถ้าพระพุทธรูปสุวรรณเขตรในพระอุโบสถเป็นแบบสมัยนั้น ก็น่าจะมีอิทธิพลจิตคิดสร้างประดิษฐานไว้เพื่อความตั้งมั่นสมบุรณ์บริบูรณ์แห่งพระพุทธศาสนา และประชาชนผู้เคารพบูชา หมู่มนุษย์ได้รู้จักค่า พากันแสวงทองคำมาเป็นเวลาช้านาน แต่ก็สามารถจะได้คนละไม่สู้มากนัก มีอย่างมากก็ไม่มากถึงกับจะสร้างบ้านเรือนเป็นทองคำได้ ถึงดังนั้น ก็ยังปรารถนาเป็นอย่างมาก จนถึงมีความคิดว่า จะมีสถานที่สักแห่งหนึ่งซึ่งมีที่อยู่อาศัยตลอดถึงสิ่งต่าง ๆ เป็นทอง คือ สวรรค์วิมานทอง เกิดจากความคิดของมนุษย์ที่ต้องการทองนั่นเอง (ถ้าไม่มีความคิดต้องการสวรรค์บ้าง ก็น่าจะต้องการสวรรค์วิมานข้าวเปลือกมากกว่า)

พระพุทธรูปเจ้าได้ทรงอุบัติขึ้นในหมู่มนุษย์ ผู้ต้องการทองทั้งหลาย แต่ได้ทรงรู้จักทอง อันมีค่ายิ่งกว่าทองที่คนรู้จักกัน คือจิตที่บริสุทธิ์ ได้ตรัสบอกบ่อทองนี้แก่โลก เช่นที่ตรัสสอนไว้ว่า เครื่องเศร้าหมองของทองคำมี ๕ อย่าง เป็นเหตุให้ทองไม่อ่อนละมุน ไม่ควรแก่การ ไม่ผูกผ่อง แต่หมองหม่น ใช้การไม่ได้ดี คือ เหล็ก โลหะ ดีบุก สังกะสี เงิน เครื่องเศร้าหมองของจิตก็มี ๕ อย่างเหมือนกัน เป็นเหตุให้จิตไม่อ่อน (เพื่อจะฝึก ตัด) ไม่ควรแก่การ ไม่ผูกผ่อง แตกปล่าน อ่อนแอ ทั้งไม่ตั้งมั่นดี คือ ขอบใจใคร่รัก (ที่ผิด) ๑ โกรธร้าย ๑ ท้อแท้อ่อนแอ ๑ ฟุ้งซ่านรำคาญ ๑ ลังเล ๑

โดยตรงกันข้าม เมื่อชำระเครื่องเคร้าหมองที่ปนอยู่ของทองออกได้หมดแล้ว ก็เป็นทองคำบริสุทธิ์ จิตก็เช่นเดียวกัน เมื่อชำระเครื่องเคร้าหมองของจิตให้สิ้นไป ก็เป็นจิตที่บริสุทธิ์ เป็นจิตอ่อน (เพื่อตัดได้ ฝึกได้) ควรแก่การ ผุดผ่อง ไม่แตกพลา่่น ตั้งมั่นได้เป็นอย่างดี

ตามที่ตรัสสอนไว้นี้ ทรงเทียบจิตกับทอง จึงอาจกล่าวได้ว่า ได้ทรงชี้ให้รู้จักทองที่มีค่าสูงสุด คือจิตนี้เอง ซึ่งทุก ๆ คนมีอยู่ด้วยกันแล้ว แต่อาจมีสิ่งที่เคร้าหมองเจือปนอยู่มาก ถ้าได้หมั่นชำระขบไล่เครื่องเคร้าหมองออกไป คือ ชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์อยู่เสมอแล้ว ก็อาจใช้จิตในการทำประโยชน์ได้ทุกอย่าง จิตจึงเป็นสุวรรณเขตรอู่ทอง ขุมทอง บ่อทอง ที่มีค่าล้ำเลิศ

ใครเล่า เป็นผู้พบสุวรรณเขตรและชี้บอกไว้ เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

วิธีอบรมอริจิต

ชมพูณฑ ไทยเราเรียกว่า ชมพูนุท เป็นชื่อเรียกอย่างหนึ่งของทองคำ แปลว่า เกิดใกล้แม่น้ำชมพู คือ ที่ฝั่งทั้งสองของแม่น้ำนั้น มีต้นชมพู (หว่า) ใหญ่ มีบ่อทองคำ เกิดขึ้นในบริเวณที่ผลหว่าตก ทองที่ได้จากที่นั้นเรียกว่าชมพูณฑ ต่อมาก็ใช้เป็นชื่อ สาธารณะของทองคำทั่วไป ทางพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบการอบรมจิตใจ ให้ยิ่งกว่า จิตสามัญ ด้วยวิธีหลอมทอง ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนวิธีอบรมอริจิต (จิตยิ่ง) ไว้ ๓ อย่าง คือ หยุดจิต ยกจิต และวางจิต

หยุดจิตได้แก่ หยุดคิด หรือ หยุดใช้ความคิดในเรื่องต่าง ๆ ทำจิตให้หนึ่งสงบ ด้วยวิธีหัดให้ตั้งสงบอยู่ในที่ตั้งกำหนดอย่างเดียว เรียกว่าให้จิตพักงานก็ได้ เพราะโดยปกติ จิตทำงานคิด คิด ไม่มีพักเหมือนอย่างปล่อยความคิดต่าง ๆ เพื่อจะให้หลับ แต่ก็ไม่ใช่หลับ เพราะไม่ปล่อยทั้งหมด ยังกำหนดอยู่อย่างหนึ่ง ลองกลั่นใจดูสัก อึดใจหนึ่ง จิตที่ไม่เคยหยุดนิ่ง จะหยุดได้

ยกจิต ได้แก่ ใช้จิตทำงานด้วยความเพียร ปลูกจิตให้มีเพียรคืออาจหาญเพื่อ ที่จะปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น

วางจิต คือ วางธุระในเมื่อกิจที่ทำนั้นดำเนินไปดีอยู่ เพียงแต่ดูอยู่เฉย ๆ ไม่ต้องชวนชวชวยอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้หยุดจิตตลอดเวลาที่ควรหยุด ยกจิต ตลอดเวลาที่ควรยก วางจิตตลอดเวลาที่ควรวาง แต่มิให้ใช้วิธีเดียวตลอดไป เพราะถ้า หยุดจิตเรื่อยไป ก็จะทำให้เกิดความเกียจคร้าน หยุดสบายอยู่เฉย ๆ เหมือนอย่างหยุด

พักผ่อนกันเรื่อยไป ถ้ายกจิตเรื่อยไป ก็จะทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน เหมือนอย่างทำงานกันเรื่อยไปไม่มีหยุดพัก ร่างกายก็จะทนไม่ได้ ถ้าวางจิตเรื่อยไป ก็จะทำให้จิตไม่ตั้งมั่น ได้ติกลายเป็นย่ำย่อนไปเหมือนอย่างทอดธุระในการงานเสียเรื่อยไป ก็จะเกิดความบกพร่อง ฉะนั้น จึงให้หยุดจิตในเวลาที่ควรหยุดสงบจิต ยกจิตในเวลาที่ควรปลุกจิตใจให้เกิดความอาจหาญ เลื่อนภูมิชั้นของจิตเองขึ้นไป หรือคิดอ่านทำอะไรต่อไป เมื่อควรจะวางจิตได้ในบางครั้งก็วางดูให้การปฏิบัติ หรือกิจการที่ทำ ซึ่งดำเนินไปในทางที่สมควรแล้วดำเนินต่อไป ไม่เข้าไปยุ่งแก้ไขสิ่งที่เหมาะที่ควรอยู่แล้ว ต่อเมื่อมีไม่เหมาะไม่ควรอย่างไร จึงเข้าไปแก้ไขด้วยวิธีหยุดจิต หรือ ยกจิตตามควร เปรียบเหมือนช่างทองก่อเข้าโบกปากเข้าแล้วเอาคีมคีบทองใส่ปากเข้าลงไป จึงสูบเข้าในเวลาที่ควรสูบ (เหมือนอย่างหยุดจิต) พรมน้ำในเวลาที่ควรพรม (เหมือนอย่างยกจิต) มองดูอยู่เฉย ๆ ในเวลาที่ควรเฉย (เหมือนอย่างวางจิต) ถ้าจะสูบเข้ากันร่ำไป ทองก็จะเสียไป ถ้าจะดูพรมน้ำกันเรื่อยไปทองก็จะดับ (เย็น) ถ้าจะอยู่เฉย ๆ เรื่อยไปทองก็จะไม่ได้ที่ ต่อเมื่อปฏิบัติทั้ง ๓ วิธี ตามเวลาที่ควรจะทำอย่างไร ทองก็จะอ่อนละมุนควรแก่กรรมที่จะทำผุดผ่องไม่เสียหาย ใช้ทำรูปพรรณต่าง ๆ สำเร็จได้ตามที่ต้องการ การอบรมจิตด้วยวิธีทั้ง ๓ ดังกล่าว ก็เช่นเดียวกัน อาจที่จะทำจิตให้ยิ่งกว่าจิตสามัญเพิ่มพูนพละานุภาพของจิต ใช้ให้สำเร็จประโยชน์ได้ทั้งทางคติโลก ทั้งทางคติธรรม

ใครเล่า เป็นผู้รู้และสอนวิธีอบรมจิตสามัญให้เป็นอธิจิต เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระธาตุพนม

๑

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นปูชนียสถานเก่าแก่ที่ประชาชนทั้ง ไทย ลาว เขมร ญวน เคารพนับถือสืบเนื่องมาช้านาน ในระหว่างข้างขึ้น เดือน ๓ จนถึง กลางเดือน ๓ ของทุก ๆ ปี จะมีประชาชนหลั่งไหลจากทิศต่าง ๆ มานมัสการ เป็นเทศกาลประจำปี มีประวัติเก่าเล่าไว้ในหนังสือประวัติพระอูรังครธาตุและตำนาน พระธาตุว่า ในปัจฉิมโพธิกาล พระพุทธเจ้ากับพระอานนที่ได้เสด็จมาทางอากาศ เสด็จลงที่ดอนกอนเนา หนองคันแทเสื่อน้ำ (เวียงจันทน์) โพนฉั่น (พระบาทโพนฉั่น อยู่ตรงกันข้ามโพนพิสัย หนองคาย) พระบาทเวินปลา (เหนือเมืองนครพนม) ประทับ แรมที่ภูกำพร้าว เสด็จบิณฑบาตที่ศรีโคตรบูร ทรงพักร่มไม้รัง (พระธาตุอิงฮัง สะหวันนะเขต) แล้วเสด็จกลับมาเสวยที่ภูกำพร้าว เสด็จนิพพาน ถวายพระเพลิงแล้ว พระมหากัสสปเถระนำพระอูรังครธาตุ มาบรรจุที่ภูกำพร้าว ทำวพระยาเมืองต่าง ๆ ได้สร้างพระสถูปเจดีย์บรรจุพระอูรังครธาตุนั้น

ในหนังสือประวัติตำนานดังกล่าว เล่าถึงรายละเอียดและอภินิหารต่าง ๆ ไว้มาก ตามแบบหนังสือเรื่องอื่น ๆ รุนราวคราวเดียวกัน แต่พอพิจารณาจับความจริง ได้ว่า พระพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาในท้องถิ่นเหล่านี้ตลอดเวลาช้านาน ตามพระพุทธ-ประวัติไม่ปรากฏว่า พระพุทธเจ้าเสด็จออกภายนอกชมพูทวีป แม้ในชมพูทวีปเอง ก็ปรากฏว่าได้เสด็จจาริกไปประกาศพระพุทธศาสนาเพียง ๗ แคว้น แต่เพราะผู้นับถือ

พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นต่าง ๆ มีศรัทธาเลื่อมใสเต็มที่ บรรดาจะให้ปรากฏว่า ได้เคยเสด็จสู่ท้องถิ่นของตน และเมื่อเชื่อในอภินิหารว่าเสด็จโปรดพระพุทธรูปมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งไกลกว่ามากนัวยังได้ จึงเห็นว่าไหนจะเสด็จมายังเมืองของตนไม่ได้ แต่ก็อาจถือสาระสำคัญได้โดยไม่ผิดว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาก็คือพระพุทธรูปศาสนาแม่เข้ามานั่นเอง เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ เมื่อใกล้จะเสด็จนิพพานว่า เมื่อพระองค์เสด็จล่วงไปแล้ว ก็ให้พระธรรมวินัยเป็นพระศาสดาสืบต่อไป มิให้เข้าใจว่า หมดสิ้นพระศาสดาของตนเสียแล้ว ฉะนั้น เมื่อพระธรรมวินัยซึ่งรวมเรียกว่าพระพุทธรูปศาสนาแม่เข้ามา ก็ชื่อว่าพระศาสดาคือพระพุทธเจ้าเสด็จมา และพระพุทธรูปศาสนาสายเถรวาทหรือหินยาน ก็ย่อมเนื่องมาจากพระมหากัสสปเถระ ฉะนั้น ดำเนินที่อ้างถึงพระเถระเจ้านั้นว่าเป็นผู้นำพระอรังคะมาบรรจุ ก็สื่อความว่า พระพุทธรูปศาสนาสายนี้แม่เข้ามา ในเรื่องนี้ จะเป็นที่เข้าใจอย่างไรก็ตาม ความจริงที่แน่แท้ คือ พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่ต้องการ ให้เสด็จมาเป็นมิ่งมงคลของประชาชนทุกบ้านเมืองและแม่เชื่อว่าได้เสด็จมา ถ้าความเชื่อนั้น เป็นเหตุให้ละความชั่วทำความดี ตามคำสั่งสอนของพระองค์ ก็เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์ในบ้านเมืองที่เคยเสด็จจริง ๆ ถ้าคนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นไม่มีความเชื่อที่เป็นเหตุให้ปฏิบัติพระพุทธรูปศาสนาที่ไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากการที่พระองค์ได้เคยเสด็จมานั้นเลย

ใครเล่า เป็นที่ต้องการให้เสด็จมาโปรด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

๒

พระธาตุนม จังหวัดนครพนม ในปัจจุบันสูง ๕๓ เมตร บนยอด มีฉัตรสูง ๔ เมตร รวมสูง ๕๗ เมตร (เดิมสูง ๔๓ เมตร กรมศิลปากรซ่อมเสริมขึ้นอีก ๑๐ เมตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓) เป็นรูปสี่เหลี่ยม วัดโดยรอบได้ ๔๔.๒๐ เมตร ก่อด้วยดินเผาสลักลวดลาย ท่านผู้รู้โบราณคดีกล่าวว่า

‘เจดีย์นครพนม สร้างเป็นสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา ไม่มีเค้าทางศาสนาพราหมณ์ เจือปนบรรดาเจดีย์สถานในพุทธศาสนา ซึ่งสร้างในสมัยขอมทั้งสร้างในเมืองเขมรและเมืองไทย ที่สร้างพระสถูปเป็นประธาน มีแต่พระธาตุนมเพียงแห่งเดียว หามิที่

อื่นไม่ ทั้งรูปสัณฐานและลวดลาย ก็เป็นอย่างหนึ่งต่างหาก นอกจากแบบของขอม
ชวนให้เห็นว่าจะสร้างก่อนสมัยขอม คือ สร้างแต่สมัยมีประเทศอันหนึ่งซึ่งเรียก
ในจดหมายเหตุจีนว่า ฟุ่้น คล้ายกับนครพนมเป็นใหญ่อยู่ต่างหาก'

พระธาตุพนม นี้เป็นหลักฐานว่าพระพุทธศาสนา ได้เข้ามา ตั้งเป็นหลัก
เป็นประธาน ในถิ่นนี้ ตั้งแต่สมัยโบราณกาล ยากที่จะสืบสาวประวัติ ส่วนตำนานเก่า
ที่เล่าอ้างสืบกันต่อ ๆ มานั้น อาจแบ่งบุคคลผู้อ่านฟัง ได้เป็น ๓ จำพวก คือ เชื่อตรง ๆ
ไม่เชื่อตรง ๆ และถอดความ ในสมัยก่อน น่าจะมีผู้เชื่อตรง ๆ เป็นจำนวนมาก
ในสมัยปัจจุบันจะมีผู้ไม่เชื่อตรง ๆ มากกว่า และก็จะมิได้เห็นว่าเป็นสิ่งไรสาระสิ้นเชิง
แต่อีกจำพวกหนึ่งถอดความ คือพิจารณาค้นหาจุดมุ่งหมายที่ซ่อนอยู่ในเรื่องนั้น แลมัก
จะพบ เช่นเรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็ถอดความว่า คือพระพุทธศาสนาเข้ามา
พระมหากัสสปะนำพระอรุโรรฐเข้ามา ก็คือพระสงฆ์สายเถรวาท นำพระพุทธศาสนา
สายนั้นเข้ามา เป็นต้น

ตัวอย่างของเรื่องที่ถอดความออกแล้วรับรองกันทั่วไป คือ เรื่องพระพุทธเจ้า
ผจญมาร เล่าให้มองเห็นเป็นภาพบุคคล ดังที่เขียนอยู่ผนังโบสถ์ ท่านถอดความว่า
พระพุทธเจ้าทรงผจญมาร คือกิเลสในพระหฤทัยมิใช่พญามารที่ไฉนยกกองทัพมา บางที
ก็ซ่อนของมีค่าไว้ด้วยเครื่องปกปิดภายนอกที่ไม่มีค่า เช่นพอกพระพุทธรูปทองคำไว้
ด้วยปูน ฉะนั้น ถ้าเห็นว่ามีสาระ ไม่มีค่า แลทิ้งขว้างเสีย ก็น่าเสียดายที่ท่านรักษา
ไว้ให้ แต่คนอ่าน 'ลายแทง' ของท่านไม่ออก จึงทิ้งของดีเสีย ข้าเห็นของท่านงมงาย
แต่ความจริงตนเองรู้ไม่ทัน ในสมัยที่การหนังสือยังไม่เจริญ เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญ
เกิดขึ้น ทำอย่างไรคนทั้งหลาย จึงจะจำประวัติกันไปได้ ก็จะต้องเล่าอย่างนิทาน
ไม่เช่นนั้น ก็คงจะไม่มีใครสนใจจำสืบกันมาได้ จึงเป็นวิธีรักษาประวัติบางอย่างไว้ได้
อย่างฉลาด พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนให้ใช้ปัญญามองดูให้เห็นตลอด เหมือนอย่างยืน
อยู่บนภูเขามองดูเห็นคนยืนอยู่ที่พื้นดิน คำว่า พนม แปลว่า ภูเขา พระธาตุพนม
นอกจากเป็นที่ตั้งจงจิตใจในฐานะเป็นที่ตั้งจงจิตใจ ในฐานะเป็นเจดีย์แห่งหนึ่งแล้ว
ยังเป็นข้อเตือนให้ใช้ปัญญาให้สูง มองดูให้เห็นเหตุผลตลอด

ใครเล่า เป็นผู้ควรแก่เจดีย์ดังพระธาตุพนม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในวันพระและวันอาทิตย์ ได้มีประชาชน พากันไปบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) และฟังเทศน์กันอย่างคับคั่ง เมื่อได้เข้าไปในพระอุโบสถจะได้เห็นพระพุทธรูปยืนสูง ๖ ศอก สองพระองค์ประดิษฐานอยู่ ณ สองด้านเบื้องหน้าพระมณฑปทองพระแก้วมรกตพระองค์ด้านทิศเหนือ (ด้านซ้ายพระแก้ว) มีพระนามว่า 'พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก' พระองค์ด้านใต้ (ด้านขวาพระแก้ว) มีพระนามว่า 'พระพุทธเลิศหล้านภาลัย' พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้าง (พ.ศ. ๒๓๘๕ - ๒๓๘๖) หล่อด้วยทองสำริด แล้วหุ้มทองคำหนักพระองค์ละ ๓๖ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ทรงเครื่องต้นอย่างพระเจ้าจักรพรรดิลงยาราชาวดีประดับด้วยเนวรัตน์มีค่า

พระองค์ฝ่ายเหนือ ทรงพระราชอุทิศถวายฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้า (รัชกาลที่ ๑) พระองค์ฝ่ายใต้ ทรงพระราชอุทิศถวายฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถ (รัชกาลที่ ๒) และพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระพุทธรูปทั้งสองพระองค์นั้น ต่อจากนั้นก็ได้อัญเชิญพระนามพระพุทธรูปสองพระองค์นั้นเป็นพระปรมาภิไธยเฉพาะในรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ โดยลำดับ

ในบัดนี้ เมื่อกล่าวว่า ‘พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก’ ก็เข้าใจกันว่ารัชกาลที่ ๑ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย’ ก็เข้าใจกันว่ารัชกาลที่ ๒ อาจจะมีผู้ไม่ทราบว่าเป็นพระนาม พระพุทธรูปมาก่อน แล้วมาเรียกเป็นพระปรมาภิไธยต่อมา จึงมีคำว่าพระพุทธนำหน้า แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุด เป็นยอดฟ้า ยอดโลก หรือ อย่างจุฬา (มวยผมบนกระหม่อม ศีรษะ ซึ่งเป็นส่วนสูงสุด) หมายถึงสูงสุดของฟ้า และโลก หรือฟ้าดิน และทรงเป็นผู้เลิศล้ำดินฟ้า เพราะทรงดำรงพระคุณเป็นโลกุตตระ (เหนือโลก พ้นจากอำนาจโลก) ทรงสละ (ความข้องติด) โลกได้ทั้งหมด แต่ก็ทรงมี พระกรุณาแก่โลก แสดงธรรมโปรดโลกเป็นพระศาสดาของเทพ (ฟ้า) และมนุษย์ (ดิน) ทั้งหลาย

ใครเล่า ดำรงโลกุตตรคุณอย่างเยี่ยมยอด เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระคันธารราษฎร์

ในหนังสือเรื่องตำนานพระแก่นจันทน์กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาประทับจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงระลึกถึง จึงทรงสร้างพระพุทธรูปขึ้นด้วยแก่นจันทน์แดง ประดิษฐานไว้เหนือพุทธอาสน์ เพื่อจะได้ทอดพระเนตรเห็นเหมือนอย่างพระพุทธองค์ได้ประทับอยู่ตามเคย แต่ผู้รู้สันนิษฐานตามหลักฐานว่าการสร้างพระพุทธรูป เริ่มขึ้นในคันธารราษฎร์สมัยพระเจ้ามิลินท์ (พ.ศ. ๓๖๓ - ๓๘๓) สิ่งที่พบว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ไม่มีพระพุทธรูปเพราะถือไม่สร้างรูปบุคคลเช่นเดียวกับในสมัยพุทธกาล แต่พระเจ้ามิลินท์เป็นชาติโยนก (กรีก) ซึ่งไม่ถือธรรมเนียมนั้น เมื่อมาปกครองคันธารราษฎร์แลนับถือพระพุทธศาสนา พวกโยนกจึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นปฐม ดังที่เรียกในบัดนี้ว่า “พระคันธารราษฎร์”

การสร้างพระพุทธรูปขึ้นก็เพื่อแทนพระองค์พระพุทธเจ้าดังที่เรียกว่า “ฉลองพระองค์” เพราะการบูชากราบไหว้เมื่อได้เห็นพระองค์ ถึงจะเป็นพระรูปที่สร้างขึ้นแทนก็ยังสามารถมองเห็นได้ด้วยตา เป็นภัสติที่จิตใจของคนทั่วไปได้ง่ายกว่ามีแต่อากาศสว่างเปลวตามตำนานพระแก่นจันทน์ แม้ตามหลักฐานจะบอกว่าแต่งในภายหลังก็ยังยืนยันว่าสร้างพระพุทธรูปขึ้นเพื่อฉลองพระองค์พระพุทธเจ้า จะได้มองเห็นเหมือนประทับอยู่จริง ในสมัยต่อมาก็ได้มีการสร้างพระพุทธรูปฉลองพระเดชพระคุณท่านที่เป็นบุพการีอีกส่วนหนึ่ง เหมือนท่านบุพการี เช่น บิดามารดาล่วงไปไม่มีตัวอยู่ให้ได้เห็น ก็สร้าง

พระพุทธรูปฉลองพระเดชพระคุณท่าน และบางที่จะสร้างรูปเหมือนของท่านไว้ก็ขัดข้องหรือไม่เหมาะ จึงสร้างพระพุทธรูปแทน ถ้าท่านบุพการีเป็นเจ้านาย พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นนั้น ก็เรียกว่า “พระพุทธรูปฉลองพระองค์” หมายความว่า ฉลองพระเดชพระคุณหรือทดแทนบุญคุณก็ได้ แทนพระองค์ก็ได้ พระพุทธรูปนั่นเอง ก็แทนพระองค์ พระพุทธเจ้าแต่ในชั้นหลังนี้มีนิยมสร้างรูปเหมือนของท่านบุพการีนั่น ๆ การสร้างพระพุทธรูปฉลองพระองค์หรือแทนตัวของท่านก็น้อยลง เพราะได้สร้างพระรูปหรือรูปของท่านขึ้นเอง ทั้งพระพุทธรูปได้มีอยู่เพียงพอแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้บุคคลมีความกตัญญูทเวที่ต่อบุพการีทั้งหลาย คือให้รู้พระคุณของท่านผู้มีพระคุณ และตอบแทนพระคุณของท่านด้วยความเอื้อเฟื้อเคารพ และทรงสอนท่านผู้มีหน้าที่บุพการีให้มีเมตตาภรณ์มาสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ตามกรณีะ มิให้บกพร่องในโลกนี้ เมื่อมีผู้ให้เป็นบุพการี และมีผู้รับเป็นกตัญญูทเวที่ ความเคารพนับถือและความสุขความเจริญ ก็จักมีโดยทั่วไป

ใครเล่า สอนให้เป็นผู้ให้ (มิใช่เอาแต่จะรับ) และให้เป็นผู้รับที่รู้จักฉลองคุณแก่ผู้ให้ ล้ำเลิศเหมือนพระพุทธเจ้า

พระอัฐฐารส

ณ พระวิหารใหญ่วัดสระเกศ ได้มีพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ เรียกว่า “พระอัฐฐารส” พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ โปรดให้เชิญมาจากวัดวิหารทอง เมืองพิษณุโลก มีพระนามเต็มว่า “พระอัฐฐารสศรีสุคต-ทศพลญาณมิตร” สูง ๕ วา ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว (อีกแห่งหนึ่งว่า ๒๔ ศอก ๔ นิ้ว) เป็นพระยืนที่สูงใหญ่และงดงามศิลปะสมัยสุโขทัย คำว่า อัฐฐารส แปลว่า ๑๘ เดิมจะใช้คำที่เปลอย่างนี้หรืออย่างไรไม่อาจทราบ แต่เมื่อใช้คำที่เปลอย่างนี้ ก็น่าจะลองคิดว่า มีอะไรอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าซึ่งมีจำนวน ๑๘ จะถือเกณฑ์ว่าสูง ๑๘ ศอก หรือสูง ๑๘ คืบ เป็นต้น ก็ยังนับไม่ได้ เพราะคำนี้ ใช้เรียกพระยืนที่มีส่วนสูงขนาดต่าง ๆ กัน ซึ่งมีหลายองค์ด้วยกัน แต่เดิมจะมุ่งอย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ทรงมีลักษณะที่กล่าวได้ว่ามีจำนวน ๑๘ ทั้งส่วนพระรูปกายและนามกายคือพระคุณ ส่วนพระรูปกายนั้นทรงมีชันธ์ ๕ आयตนะ ๖ ธาตุ ๑๘ บริบูรณ์ไม่บกพร่อง ธาตุ ๑๘ บางแห่งเรียกว่า โลก ๑๘ ส่วนพระนามกาย หมายถึงพุทธธรรม (ธรรมที่เป็นพระคุณของพระพุทธเจ้า) ท่านแสดงไว้ในที่แห่งหนึ่งว่ามี ๑๘ คือ

๑. ไม่มีกายทุจริต
๒. ไม่มีวจีทุจริต
๓. ไม่มีมโนทุจริต
๔. ญาณในอดีตไม่มีขัดข้อง

๕. ญาณในอนาคตไม่มีขัดข้อง
๖. ญาณในปัจจุบันไม่มีขัดข้อง
๗. กายกรรมทั้งหมดเวียนไปตามญาณ (ทำอะไรด้วยความหยั่งรู้ทุกอย่าง)
๘. วชิกรรมทั้งหมดเวียนไปตามญาณ (พูดอะไรด้วยความหยั่งรู้ทุกอย่าง)
๙. มโนกรรมทั้งหมดเวียนไปตามญาณ (คิดอะไรด้วยความหยั่งรู้ทุกอย่าง)
๑๐. ไม่มีความเสื่อมฉันทะ
๑๑. ไม่มีความเสื่อมเพียร
๑๒. ไม่มีความเสื่อมสติ
๑๓. ไม่มีมีเล่น
๑๔. ไม่มีหัวเราะ ร้องไห้ คำราม กรีดกรีด เป็นต้น
๑๕. ไม่มีพลังพลาด
๑๖. ไม่มีผลุนผลัน
๑๗. ไม่มีใจที่ไม่ชวนชวายเป็นช่วย (ไม่มีที่จะขาดกรุณา)
๑๘. ไม่มีอกุศลจิต

ใครเล่า เป็นพระอัฐรารส เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระทรงเครื่อง

พระเจ้าจักรพรรดิ ตามความหมายเดิม คือ พระราชาเอกในโลกซึ่งเป็นผู้ชนะโลก เป็นเจ้าปกครองโลกทั้งสิ้น ตามศัพท์แปลว่า ผู้ใช้จักรให้เป็นไป คือ มีจักรวิเศษชนิดหนึ่งและใช้แผ่อานุภาพไปได้ทั่วโลก คำว่า จักร แปลว่า ล้อ เช่นรถจักร แปลว่า ล้อรถ มีหน้าที่หมุนนำรถไป ส่วนจักรของพระเจ้าจักรพรรดิมีหน้าที่หมุนนำบรมเดชนาภาพของพระเจ้าจักรพรรดิให้แผ่ไปทั่วโลก จักรคืออะไร น่าจะอธิบายได้โดยไม่ผิดว่า คือ ตัวอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุดและสิ่งที่เป็นเครื่องทำให้เกิดอำนาจนั้น สิ่งนี้ท่านแสดงว่าเป็นจักร กล่าวอย่างครอบคลุมก็คืออาวุธวิเศษนั้นแหละ ประกอบด้วยกำลังและแสนยานุภาพและพระเจ้าจักรพรรดิทรงใช้ธรรมจักร (จักรคือธรรม) ได้แก่ศีล ๕ เป็นกฎหมายปกครองทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้จักรคือธรรมให้หมุนแผ่พระพุทธศาสนา ออกไป ทรงแสดงจักร คือ ธรรม เป็นเครื่องหมายให้ไปสู่ความเจริญ ๔ ประการ คือ

๑. อยู่ในถิ่นอันสมควร
๒. คบหาคนดี
๓. ตั้งตนไว้ชอบ
๔. ทำบุญไว้ในเวลาก่อน

ทั้ง ๔ นี้ เป็นจักรธรรม ทุก ๆ คนอาจปฏิบัติให้มีขึ้นได้ไม่จำกัดเฉพาะบุคคลเฉพาะหมู่ พระพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิ ต่างเป็นที่นับถืออย่างสูงสุด แต่พระเจ้า

จักรพรรดิยังไม่สิ้นกิเลสและกองทุกข์ และเป็นพระศาสดาเอกของโลกที่สถิตอยู่ยี่เนนาน เป็นที่เคารพบูชาของพระราชาธิบดีอิสรชนและประชาชนในรัฐทั้งหลายทั่วโลกอย่าง พระเจ้าจักรพรรดิ จนถึงมีตำนานแต่งแสดงไว้ว่า

คราวหนึ่งทรงเนรมิตพระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เพื่อทรมานพระยามหาชมพูให้ละมิจฉาทีฏฐิ เป็นต้นแบบพระทรงเครื่องที่นิยมสร้างกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต้นแบบพระทรงเครื่องนั้นท่านผู้รู้สันนิษฐานว่า เนื่องมาจากฝ่ายมหายานที่สร้างพระทรงเทริดมีเครื่องประดับ ในฝ่ายหินยานก็ย่อมจะมีผู้เห็นงาม แต่ก็จำเป็นต้องมีตำนานเป็นแบบอย่าง เมื่ออ่าแบบได้แล้วก็พากันสร้างขึ้นบ้าง ด้วยความที่จะให้วัตถุที่ตนเคารพนับถืองดงามที่สุด และคำว่าพระยามหาชมพู หรือท้าวมหาชมพูก็เห็นได้ว่าคือท้าวมะยาทั้งหลายในชมพูทวีป คือในอินเดียหรือในโลกนี้ เดิมก็นับถือลัทธิศาสนาอื่นอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดให้ละความเห็นผิด บังเกิดความเห็นถูกต้องตามพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก แม้เมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาได้แผ่ออกไปยังนานาประเทศ ก็ทำให้พระราชาธิบดีอิสรชนและประชาชนในประเทศนั้น ๆ พากันนับถือทั่วกัน พระธรรมของพระองค์จึงเท่ากับจักรของพระเจ้าจักรพรรดิ แต่แทนที่จะหมุนไปครอบงำทางกายทำให้ยอมจำนนกลับหมุนไปทางใจ ฟัน พรวน เพาะ ปลุกจิตใจให้งดงามทำให้เกิดความสุขความเจริญโดยทั่วไป จึงเป็นฐานะที่จะพึงสร้างเป็นพระทรงเครื่องเพื่อเคารพบูชา

ใครเล่า เป็นผู้แสดงจักรธรรม เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระสมุทรเจดีย์

พระสมุทรเจดีย์ เมืองสมุทรปราการ เป็นที่ประชาชนไปนมัสการกันมากในงานประจำปีทุกปี เดิมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงมีพระราชดำริจะให้ทำที่เกาะทรายท้ายบ่อมณีเสื่อสมุทรก่อสร้างขึ้น แต่ได้มาก่อสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ถมศิลาเป็นเกาะก่อพระเจดีย์ขึ้นสูง ๑๐ วา มีศาลา ๔ ทิศ ชักกำแพงแก้วล้อม ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ถมศิลาขยายที่ออกไปก่อเสริมสูงขึ้นไปอีก ๑๐ วา ทำกำแพงและศาลารายใหม่ทั้ง ๔ ทิศ และโปรดให้สร้างวิหารหอรขังเป็นต้น ปลูกต้นมหาโพธิ์ซึ่งได้ผลมาเพาะแต่พุทธคยาอินเดีย พระสมุทรเจดีย์เป็นที่เรือไปมาได้เห็นเป็นศรีสง่าแผ่นดิน ชวนใจให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า และพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความอัศจรรย์เทียบกับมหาสมุทร ๘ ประการ คือ

พระธรรมวินัยนี้

๑. มีข้อปฏิบัติลุ่มลึกไปโดยลำดับเทียบมหาสมุทรที่ลึกไปโดยลำดับ
๒. พระพุทธสาวกจริงแท้ไม่ลวงพระพุทธบัญญัติ เทียบมหาสมุทรที่มีปกติไม่ลวงฝั่ง
๓. สงฆ์บริสุทธิ์ ไม่อยู่ร่วมกับบุคคลทุศีล ไม่ใช่สมณะ ซึ่งแม้จะนั่งอยู่ท่ามกลางสงฆ์ก็เชื่อว่าอยู่ห่างไกล เทียบมหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ริมชัดขึ้นฝั่ง

๔. บุคคลทุกชาติชั้นวรรณะเข้ามาบวชแล้วก็ เป็นพระศากยบุตรเหมือนกันหมด เทียบแม่น้ำใหญ่ทั้งหลายมาถึงมหาสมุทรแล้วก็รวมเป็นมหาสมุทรทั้งหมด

๕. ไม่ปรากฏความพร่องหรือเต็มด้วยนิพพานธาตุ (ตลอดถึงการปฏิบัติธรรมทุกอย่าง) คือ แม้จะมีผู้บรรลุถึงนิพพานกันมาก นิพพานก็ไม่พร่องไปหรือว่าเต็มขึ้นมา เพราะไม่มีปริมาณจำกัดเหมือนอย่างทรัพย์สินเป็นต้น แม้การปฏิบัติธรรมอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ถึงจะมีผู้ปฏิบัติกันมาก ก็ไม่มีพร่องไป คือเหลือน้อย หรือเต็มเสียแล้ว คนอื่นจะเข้าปฏิบัติอีกไม่ได้ เทียบมหาสมุทรไม่ปรากฏความพร่องหรือเต็มเพราะเหตุที่สายน้ำทั้งหลายไหลมารวม ช้ำยังมีฝนตกเพิ่มลงมาอีก

๖. มีวิมุตติ (ความหลุดพ้นกิเลสและกองทุกข์) เป็นรส เทียบมหาสมุทรมีรสเค็มอย่างเดียว

๗. มีธรรมรัตนะเป็นอันมาก เทียบมหาสมุทรมีรัตนะเป็นอันมาก

๘. เป็นที่อยู่ของคนใหญ่ ๆ (ด้วยธรรม) คือพระอริยบุคคลทุกชั้น เทียบมหาสมุทรเป็นที่อยู่ของสัตว์ใหญ่ ๆ

ใครเล่า เป็นผู้ประกาศพระศาสนาเป็นอัครรรย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธนาราวันตบพิตร

ในวันเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นพระพุทธรูปปฏิมา ยืนยกพระหัตถ์ทั้งสอง สูงสุดพระรัศมี ๓๖ ซม. เศษประดิษฐานอยู่ ณ ม้าหม้อถัดพระนิรันตรายลงมาคือ พระพุทธนาราวันตบพิตร ซึ่งได้เชิญจากพระปั้นหย่าลงมาประดิษฐานในพระราชพิธีดังกล่าวทุกปีมา พระพุทธรูปนี้โปรดให้สร้างขึ้นและในคราวเสด็จ ฯ ถวายพุ่มพระพุทธรูปชินสีห์ในเทศกาลเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมพระพุทธรูปนี้แล้ว โปรดฯ ให้นำไปประดิษฐาน ณ พระปั้นหย่า มีจารึกที่ฐานว่า

“ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนากาลล่วงแล้วได้ ๒๔๙๙ พรรษา วันที่ ๒๒ ตุลาคม มาศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร สยามินทร์ราชธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาได้เสด็จออกทรงผนวชเป็นภิกษุ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเสด็จ ฯ มาประทับบำเพ็ญสมณปฏิบัติ ณ พระปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทรงสถาปนาพระพุทธรูปปฏิมาองค์นี้ขึ้นไว้ในพระบวรพุทธศาสนา เมื่อ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ถวายพระนามว่า ‘พระพุทธนาราวันตบพิตร’ เชิญขึ้นประดิษฐานไว้ ณ พระปั้นหย่า เป็นพระราชกุศลสืบไป”

พระพุทธนาราวันตบพิตรแปลความว่าพระพุทธเจ้าผู้มีพระรัศมี พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีพระฉัพพรรณรังสี คือ รัศมี ๖ สี แผลออกจากพระกายบางโอกาสได้แก่ เขียว เหลือง แดง ขาว หงสบาท ประภัสสร เป็นรัศมีทางพระกายและทรงมีพระรัศมี แห่งปัญญาซึ่งเป็นแสงสว่างอย่างยิ่ง ส่องให้เห็นความจริงอย่างลึกซึ้งทั่วถึง ในคราว ตรัสรู้ เมื่อรัศมีปัญญาเกิดขึ้นก่อนแล้ว รัศมีอื่น ๆ จึงเกิดขึ้น รวมเข้าเป็นรัศมี แห่งความเจริญและความสุข

ใครเล่า เป็นผู้มั่งมีรัศมี เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

ในมงคลสมัยพระราชพิธีฉัตรมงคล วันที่ ๔ - ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๖ นี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ซึ่งมีพระรัศมีแผ่สว่างไปในโลก จงอภิบาลรักษาพระบาท สมเด็จพระภูมิพลภัทรมหาราชเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราช และสมเด็จพระราชโอรส พระราชธิดา ให้ทรงพระเกษมสำราญนฤมล เสด็จสถิตในพระสิริราช-สมบัติ แผลพระรัศมี คือพระบรมเดชานุภาพและพระมหากุณา เป็นที่ร่มเย็นเป็นสุข โดยทั่วตลอดกาลนาน

วันวิสาขปุณณมี

ในวันเพ็ญต้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๐๖ นี้ เมื่อแหงนหน้าดูดวงจันทร์ในท้องฟ้า จะสังเกตเห็นดาวกลุ่มหนึ่งราวหกดวงรวมกันอยู่ใกล้กับดวงจันทร์ บางคนเห็นว่าคล้าย คันฉัตรชัย บางคนเห็นว่าคล้ายหนองน้ำ ดาวกลุ่มนี้อาจเห็นยากในคืนวันเพ็ญเช่นนี้ แต่อาจเห็นได้ในคืนอื่น เมื่อไม่ถูกแสงสว่างของดวงจันทร์กลบเสีย คือกลุ่มดาวที่เรียกว่า วิสาखा เมื่อจันทร์เต็มดวงตรงดาวกลุ่มนี้ ก็เรียกว่าเดือนเวสาขะ ในศกนี้ตรงกับ วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๐๖ ตามสูตรปักขคณนาวิธี แต่ตรงกับวันที่ ๗ พฤษภาคม ตามสูตรพื้นเมืองและที่ใช้ในทางราชการ สูตรปฏิทินทางจันทรคติพื้นเมืองนั้น นับเดือนคู่ คือ ๓๐ วัน และเดือนคี่ คือ ๒๙ วัน สลับกันไป สองสามปีเต็มอธิกมาส ครั้งหนึ่ง เพื่อให้ทันสุริยคติ และนานปีเต็มอธิกวารครั้งหนึ่งเพื่อชดใช้เวลาที่ขาดไป ของดวงจันทร์ เป็นสูตรที่คิดง่าย ได้มาจากลังกา ใช้เป็นแบบพื้นเมืองไทยมาแต่โบราณ แต่ตามความจริง ดวงจันทร์มิได้โคจรรอบโลกนับเป็นเดือนคู่ที่สลับกันไปอย่างนั้น

แต่โคจรรอบโลกรอบหนึ่งหรือเดือนหนึ่ง ๒๙ วัน ๑๒ ชั่วโมง ๔๔ นาที ๒ วินาที ๘๘ สตางค์ (สารัมภ์) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงคิดวางสูตรปักขคณนาวิธีเพื่อนับปฏิทินทางจันทรคติให้ใกล้เคียงกับความจริงยิ่งขึ้น แต่เป็นสูตรที่ยากกว่าสูตรพื้นเมือง ถ้าเรียนสักหน่อยก็จะนับได้โดยไม่ยาก เมื่อเทียบกับปฏิทินดาวตามวิชาดาราศาสตร์ปัจจุบัน จะเห็นว่าตรงกันเป็นส่วนมากในวันเพ็ญ เดือนเวสาขะนี้เอง มหาบุรุษผู้หนึ่งได้เกิดขึ้นในโลกเมื่อก่อนพุทธศก ๘๐ ปี คือ

พระลัทธิดรชกumar ซึ่งเรียกกันว่าพระโพธิสัตว์ ต่อมาอีก ๓๕ ปี พระโพธิสัตว์ได้ทรงพบพระธรรม คือ ความจริงอย่างประเสริฐในวันเพ็ญเดือนเวสาขะเช่นเดียวกัน จึงเรียกกันว่าพระพุทธเจ้า ที่แปลว่าผู้ตรัสรู้ ต่อมาอีก ๔๕ ปี พระพุทธเจ้าก็เสด็จนิพพานในวันเพ็ญเดือนวิสาขะอีกเช่นเดียวกัน วันวิสาขบูชานี้มีจึงเป็นวันสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นวันบูชาพิเศษ เรียกว่า วิสาขบูชา เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ความจริงอันประเสริฐแก่โลก เป็นต้นว่า หลักความดีความชั่วตลอดถึงหลักอริยสัจจ์ โดยไม่ผิดพลาด จึงเกิดมีพระสงฆ์ คือชาวโลกนี้เองที่ได้ปัญญาพบความจริงนั้นตามสืบกันมาจนบัดนี้ แต่คนส่วนมากมักต้องการแต่ศรัทธาไม่ต้องการปัญญา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาเป็นข้อสำคัญ ควบคู่กันไปกับศรัทธาเพื่อที่จะได้พบความจริงตามที่ทรงสอนไว้ด้วยตนเอง แม้พระองค์จะเสด็จนิพพานนานแล้ว เมื่อถึงวันวิสาขบูชา คนก็ไม่ลืมไม่ละเลยพากันทำวิสาขบูชา เพราะระลึกถึงพระคุณที่ได้ทรงกรุณาประทานพระธรรมดังกล่าว ที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาเหมือนได้ทรงชุบประทีปขึ้นในที่มืดให้คนมีตามองเห็นทาง ดวงประทีปนี้ยังคงชูสว่างส่องทางอยู่จนถึงบัดนี้

ใครเล่า เป็นผู้ให้ดวงประทีป เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระศรีศากยมุนี

ในพระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวราราม มีพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย สมัยสุโขทัย ใหญ่มาก ประดิษฐานอยู่เป็นประธาน หน้าพระเพลากว้างถึง ๓ วา ๓ คืบ เป็นพระหล่อด้วยโลหะ ใหญ่กว่าพระพุทธรูปหล่อองค์อื่นในประเทศ มีประวัติว่าหล่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สมัยราชวงศ์พระร่วง ก่อนแต่เชิญมา ได้ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารหลวงที่หักพังในวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย จนพระพุทธรูปภูมิมหารูด พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้เชิญย้ายชะลอเลื่อนลงมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๑ เมื่อมาถึงแล้วสมโภชที่หน้าตำหนักแพ ๓ วัน ครั้นเดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เชิญชักพระขึ้นจากแพไปยังวัดสุทัศน์ฯ เสด็จพระราชดำเนินตามขบวนแห่พระจนยกพระขึ้นที่แล้วจึงเสด็จ ฯ กลับ

วัดสุทัศน์ฯ นี้โปรดฯ ให้สร้างขึ้น ด้วยมีพระราชดำริจะสร้างวัดขึ้นกลางพระนคร ให้มีใหญ่สูงเท่าวัดพนัญเชิง อยู่ธยา แต่ในรัชกาลที่ ๑ เพียงได้เชิญพระขึ้นตั้งที่ไว้ มาเริ่มสร้างวิหารในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระดำริให้ช่างเขียนเส้นลายบานประตู่ ทรงลงพระราชหัตถ์แกะสลักภาพ ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ วัดสุทัศน์ฯ จึงสร้างสำเร็จบริบูรณ์ บานประตู่สลักภาพพระวิหารหลวงนี้ มีชื่อเสียงเลื่องลือมากกว่ายิ่งยวด เพราะแกะสลักซับซ้อนลงไปหลายชั้นแสดงถึงความคิดและฝีมือที่เอกอุ เป็นฝีพระราชหัตถ์ในรัชกาลที่ ๒ ที่ได้พระราชทานไว้แก่ชาติและศาสนา

ส่วนพระพุทธปฏิมาที่มีพระนามซึ่งได้ถวายไว้ว่า “พระศรีศากยมุนี” เป็นพระองค์ใหญ่ที่สุด ซึ่งได้เสด็จลอยน้ำมาสู่กรุงเทพฯ จากเมืองเหนือ (คือเชียงลงแพมา ตามตำนานพื้นเมืองของพระเก่า ๆ ที่มาทางน้ำ มักจะกล่าวเป็นปาฏิหาริย์ว่าลอยน้ำมา มีอยู่หลายองค์) พระนามที่ถวายนี้ส่งถึงพระพุทธเจ้า ผู้ได้ประสูติในพระราชวงศ์ศากยะ ซึ่งแปลว่า ผู้กล้า หรือองอาจทรงเป็นจอมมุนี คือเป็นยอดของผู้รอบรู้ บริบูรณ์ด้วยพระสิริ คือมีขวัญมงคลทุกประการ อันเกิดจากบุญบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วอย่างบริบูรณ์

ใครเล่า เป็นผู้องอาจ รอบรู้ และเป็นสิริมงคล เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

วิสาขอัฏฐมีบูชา

ต่อจากวันวิสาขบูชา ๘ วัน ได้มีการบูชาอีกครั้งหนึ่งในพระพุทธศาสนา เรียกว่า วิสาขอัฏฐมีบูชา แปลว่า บูชาในวัน ๘ ค่ำจากวันวิสาขปุณณมี การบูชานี้ เนื่องในการถวายพระเพลิงพระพุทธรูป ตามที่กล่าวไว้ในพระสูตรว่า ได้กระทำหลังจากเสด็จนิพพานแล้วได้ ๗ วัน ในปีหนึ่ง ๆ จึงกำหนดทำการบูชาในวัน ๘ ค่ำ หรือ ในค่ำที่ ๘ จากวันวิสาขปุณณมีดังกล่าว แต่ดูจะเป็นที่สนใจน้อยกว่าวันวิสาขปุณณมี คนโดยมากมักจะเห็นการประชุมเพลิงจริง ๆ เป็นกิจสำคัญที่ญาติมิตรและผู้เคารพนับถือจะพึงไปร่วมในพิธี ยิ่งเป็นที่เคารพนับถือมากก็ยิ่งขาดไม่ได้

ในคราวถวายพระเพลิงพระพุทธรูป แม่พระสาวกผู้ใหญ่ซึ่งเป็นพระอรหันต์ เสร็จกิจแล้ว เป็นต้นว่า พระมหากัสสปเถระก็ได้เดินทางไปร่วมถวายพระเพลิง การบูชาในวันอัฏฐมี ถ้าได้นึกว่าเหมือนอย่างไรถวายพระเพลิงจริง ๆ ก็จารู้สึกว่าเป็นกิจสำคัญยิ่ง และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้ว ก็รู้สึกว้าหวาดพระศาสดา ซึ่งเป็นนาถะของตนไป แต่เมื่อยังเห็นพระพุทธรูปก็ยิ่งรู้สึกอบอุ่นอยู่บ้าง ครั้นถวายพระเพลิงแล้วก็รู้สึกเหมือนหายไปหมด เพราะหายไปจากสายตา หายไปจากใจก็เกิดความว่างว้าหว่วเปล่าเปลี่ยว ที่เรียกว่าใจหาย

พระพุทธเจ้ามิได้มีพระพุทธรูปประสงคฺจะให้ใครใจหาย เพราะพระองค์ล่องลับไปดังจะพึงเห็นได้จากเรื่องหนึ่งว่า เมื่อได้ทรงปลงอายุสังขารว่า จะเสด็จนิพพานในระยะเวลาข้างหน้าอันใกล้นั้น พวกภิกษุบุรุษ พากันนั่งประชุมปรึกษาหารือ แต่ได้มีภิกษุ

รูปหนึ่ง ไม่ยอมไปร่วมนั่งปรับทุกข์ด้วย หลีกออกไปทำความเพียรเพื่อให้สิ้นทุกข์โดยเร็ว เพราะพระพุทธเจ้าจะเสด็จนิพพานในเวลาข้างหน้าไม่นานนักจึงไม่ควรจะประมาท พวกภิกษุที่ชอบนั่งปรับทุกข์ ก็พากันตำหนิว่า ภิกษุรูปนั้น ไม่มีความสันทะเยอใยในพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้า ได้ทรงทราบ กลับประทานสาธุการ คือ ทรงรับรองว่า ปฏิบัติถูกต้องดีแล้ว ใครมีความเยอใยในพระองค์ก็ให้ปฏิบัติอย่างนั้น และประทานพระโอวาทมีความว่า ให้รู้จักประโยชน์ของตนที่ควรทำ ให้ชวนชวายทำประโยชน์ของตนอย่าให้เสื่อมเสีย

พระพุทธจรรยานี้แสดงให้เห็นน้ำพระหฤทัย ที่มุ่งประโยชน์ให้แก่คนทั้งปวง มิได้มุ่งประโยชน์เพื่อพระองค์เองเลย ฉะนั้น แทนที่จะโปรดพวกที่นั่งปรับทุกข์ เพราะพระองค์จะนิพพาน หรือคอยตามล้อมหน้าล้อมหลัง กลับไปโปรดผู้ที่ทำประโยชน์ซึ่งหลีกออกไปอยู่ห่าง ๆ ชนิดที่เรียกว่า ทำดีลับหลังหรือปิดทองหลังพระ ตรัสยกย่องผู้ที่ชวนชวายทำประโยชน์ตน คือ เร่งปฏิบัติดี ว่าเป็นผู้มีเยอใยในพระองค์บูชาพระองค์โดยแท้จริง

ผลจึงปรากฏว่าในเวลาจะนิพพาน ภิกษุสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งประชุมเฝ้ากันอยู่ต่างได้บรรลุภูมิธรรมในชั้นต่าง ๆ อย่างต่ำสิ้นสงสัยในพระรัตนตรัย มีสภาวะอันมั่นคงไม่ต่ำ

ใครเล่า เป็นผู้โปรดแต่คนทำดีที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง มิได้มุ่งประโยชน์เพื่อตนเลย เลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระนิพพาน

“พระนิพพาน” ประดิษฐานอยู่ที่ ณ วัดราชาธิวาส คือ พระพุทธรูปปางเสด็จนิพพาน ในพระอิริยาบถสี่หยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบให้พระเทพธรรมาธิบดี เมื่อใครได้เห็นย่อมรู้สึกว่าเป็นพระผทมหลับอย่างสงบสุข ทั้งทางพระวรกายและจิตใจ ทั้งถูกต้องตามแบบพุทธรูปสี่หยา คือ ผทมตะแคงเบื้องขวา พระบาทซ้ายห่อหุ้มพระบาทขวา แต่ไม่วางซ้อนกันอย่างแข็งขัน พระหัตถ์ซ้ายทอดไปตามพระกายโดยปกติ พระหัตถ์ขวาทอดขึ้นมาประทับพระเขนย เบื้องหน้าพระพักตร์ซึ่งหลับพระเนตรอย่างสงบสุข หมดล้นกังวลห่วงใยด้วยประการทั้งปวง หมดกิจที่จะต้องลุกขึ้นทำอีกต่อไป ต้องด้วยหลักพระผทมในวาระสุดท้ายที่เรียกว่า “อนุฐานสี่หยา” แปลว่า ผทมโดยไม่มีการลุกขึ้นอีก

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงผทมในครั้งก่อน ๆ ได้ทรงทำอนุฐานสัญญา คือ กำหนดพระหฤทัยว่า จะมีการลุกขึ้นจากอิริยาบถนั้นอีกตามเวลาที่กำหนดพระหฤทัยไว้ แต่ในวาระสุดท้ายไม่ได้ทรงกำหนดพระหฤทัยอย่างนั้น พระนิพพานแบบนี้ได้มีผู้นิยมสร้างตามกันอย่างแพร่หลาย เลียนแบบไปสร้างเป็นพระพุทธรูปสี่หยาล้อมพระเนตรโดยปกติก็มี

พระพุทธรูปสี่หยาใหญ่ที่วัดไชยมงคลาราม เมืองบึงบอง ได้สร้างตามแบบนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนสหพันธ์มลายู ได้เสด็จฯ ไปทรงเบิก (เปิด) พระเนตรและได้ทรงถวายพระนามว่า พระพุทธชัยมงคล เมื่อเช้าวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๕

คำว่า อนุฐานไสยา แม้มีความหมายโดยตรงดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาตามพระพุทธริยาภิเห็นได้ว่า ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจตามที่ทรงอธิษฐาน คือ ตั้งพระหฤทัยไว้สำเร็จแล้วจึงเสด็จนิพพาน ฉะนั้น อนุฐาน ที่แปลว่าไม่มีการลุกขึ้นจึงมีความหมายได้อีกว่าเสร็จกิจที่จะต้องก่อตั้ง ประกอบ กระทำอีกต่อไป ถ้าเป็นคนสามัญก็กล่าวได้ว่านอนตาหลับสิ้นกังวลห่วงใย แต่พระพุทธริเจ้า ได้ทรงละกิเลสหมดสิ้นแล้ว ไม่มีกังวลห่วงใยอะไรติดค้างอยู่ในพระหฤทัย หากทรงมีพระกรุณาแก่โลก จึงทรงอธิษฐานเพื่อที่จะโปรดโลก

ข้อที่ทรงอธิษฐานพระหฤทัยไว้นั้น คือ จะยังไม่เสด็จนิพพานตราบที่ยังมิได้ประดิษฐานพระพุทธรศาสนา และพุทธบริษัทลงอย่างมั่นคงในโลก ได้ทรงบากบั่นบำเพ็ญพุทธกิจทุก ๆ อย่าง จนสัมฤทธิ์ผลตามที่ทรงอธิษฐานไว้ ถึงกับได้ออกพระโอษฐ์ไว้ความว่า กิจที่ศาสดาพึงทำเพื่อสาวกทั้งหลาย ได้ทรงทำเสร็จสิ้นแล้ว จึงทรงปลงพระหฤทัยว่าจะนิพพานและได้เสด็จนิพพานในพระอิริยาบถไสยาของพระศาสดาผู้บำเพ็ญกิจสำเร็จบริบูรณ์แล้ว

ศาสนา

๑

ศาสนาโดยมากย่อมมีบุคคลเป็นประมุขของศาสนา ที่แต่งตั้งสืบต่อกันไป ส่วนพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ไม่มีบุคคลเป็นประมุขของศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงมอบหมายแต่งตั้งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นประมุขแทนพระองค์ แต่ก็มีใ้เชื่อว่าวางเปล่าจากประมุข เพราะพระธรรมวินัยนั้นนั่นเองเป็นประมุขอยู่แล้ว ดังที่ตรัสไว้แปลความว่า 'ธรรมและวินัยที่เราตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว เป็นศาสนาของท่านทั้งหลาย ในเวลาที่เราล่วงไป' ในพระพุทธดำรัสนี้ใช้คำว่า ศาสนา ซึ่งเป็นคำใช้เรียกพระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ไม่ใช่เรียกพระสาวกองค์อื่น ๆ จึงหมายถึงว่าเป็นประมุข เพราะพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า นับถือพระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาแต่พระองค์เดียว

เหตุไฉนจึงไม่ทรงตั้งบุคคลให้เป็นศาสดาสืบต่อพระองค์ นี้ก็ดูสักหน่อยก็จะเห็นเหตุได้ว่า พระพุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่นที่ตั้งบุคคลเป็นศาสดา หรือประมุขสืบต่อกัน กล่าวคือ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้สัจธรรมด้วยพระองค์เอง ไม่ได้ทรงสดับมาจากเทพยดา มาร พรหม คือใครผู้ใดผู้หนึ่ง แล้วก็ได้ทรงแสดงธรรมบัญญัติวินัยสั่งสอน จึงทรงเป็นพระศาสดาผู้สั่งสอน ที่เป็นต้นเดิมด้วยพระองค์เอง ความเป็นพระศาสดาในลักษณะนี้มีได้เป็นขึ้นโดยใครแต่งตั้งเพราะแต่งตั้งกันไม่ได้ เว้นแต่จะได้อัศจรรย์เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นอีกพระองค์หนึ่งแล้วสั่งสอนต่อไป ถ้าเป็นดังนี้ก็เป็นศาสดาขึ้นด้วยพระองค์เองอีกเหมือนกัน

ส่วนศาสดาของศาสนาอื่นโดยมาก อ้างว่าได้สดับฟังมาจากเทพหรือจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งสุดแต่จะอ้าง ไม่ได้เป็นผู้ตรัสรู้เอง ฉะนั้น โดยที่แท้ จึงอยู่ในฐานะเป็นศิษย์สาวกของเทพหรือแหล่งนั้น ๆ อย่างดีก็เป็นปฐมสาวกไม่ใช่เป็นศาสดาที่เป็นต้นเดิมจริง ๆ แต่พวกสาวกหรือสานุศิษย์ต่อ ๆ ลงมา พวกกันยกย่องขึ้นเป็นศาสดา จึงเรียกได้ว่า เป็นศาสดาโดยการยกย่องแต่งตั้ง เมื่อยกย่ององค์แรกขึ้นได้ ก็ยกย่ององค์หลังสืบต่อกันไปได้ เพราะอยู่ในฐานะเป็นศิษย์ ซึ่งขึ้นตรงต่อเทพหรือแหล่งศักดิ์สิทธิ์ที่อ้างอิงเดียวกัน

พุทธกิจหรืองานของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นพระศาสดาดังกล่าว ก็คือตัวพระพุทธศาสนาเอง อันแยกออกเป็นธรรมส่วนหนึ่ง วินัยส่วนหนึ่ง เป็นข้อที่พุทธบริษัทพึงเคารพปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน แม้พระวินัยข้อเล็กน้อย จักได้ตรัสอนุญาตไว้ให้ถอนได้ แต่ท่านก็ไม่ยอมถอน เพราะยังมีแก่นคือวัตถุประสงค์อันดีที่พึงรักษาไว้ ส่วนพระธรรมนั้นเป็นสัจธรรมที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทุกกาลสมัย ฉะนั้น จึงได้ตรัสว่า เป็นศาสดาแทนพระองค์ อันที่จริง ก็เป็นศาสดาอยู่ในตัวแล้ว เพราะออกมาจากโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า เมื่อนับถือพระพุทธเจ้า ก็ย่อมนับถือพระธรรมวินัย หรือเมื่อนับถือพระธรรมวินัย ก็ชื่อว่า นับถือพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ากับพระธรรมวินัย จึงเท่ากับเป็นองค์เดียวกันแต่ได้ตรัสชี้ไว้เพื่อกันความเข้าใจผิดว่าเมื่อพระองค์นิพพาน ก็สิ้นพระศาสดา เพราะอันที่จริงศาสดายังอยู่เพราะประดิษฐานลงมั่นคงในโลกแล้ว พระพุทธเจ้าจึงมีผู้สืบแทนเป็นองค์เดียวกันตลอดไป

๒

ศาสดาของพระพุทธศาสนาภายหลังพุทธปรินิพพาน คือ พระธรรมวินัย ไม่ใช่บุคคล ฉะนั้น จะปกครองพุทธบริษัทหรือพระพุทธศาสนาได้อย่างไร เพราะในหมู่ชนทุกหมู่เหล่า จำต้องมีบุคคลเป็นประมุขในการปกครอง เรื่องนี้ พระพุทธเจ้า ได้ทรงบัญญัติแสดงไว้เรียบร้อยแล้ว คือ มีพระสังฆรัตนะและพระภิกษุสงฆ์เป็นคณะบุคคลบริหารสืบต่อพระพุทธศาสนา พระสังฆรัตนะนั้น กำหนดด้วยภูมิโลกุตตรคุณ ซึ่งแต่ละท่านได้บรรลุ เพราะได้ปฏิบัติพระพุทธศาสนาเข้าเขตขั้น มีได้อยู่ที่เพศ หรือการ

ทรงเทศ จึงไม่ปรากฏในภายนอก แต่ก็เป็นผู้บุคคลที่แน่นอนมั่นคงไม่มีเปลี่ยนแปลง ตกต่ำ เป็นหลักแห่งพระพุทธศาสนาได้โดยแท้จริง ส่วนพระภิกษุสงฆ์ เป็นคณะบุคคล ผู้ทรงเทศเป็นสมณะตั้งภิกษุบริษัท ปรากฏในภายนอก เป็นผู้สละฆราวาสวิสัย ใช้ชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนาโดยตรง มีโอกาสบำเพ็ญศาสนกิจได้เต็มที่ ด้วยความอุปลมภ์ ของพุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส

กรรมคือการทำงานของพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า สังฆกรรม ตรัสให้สงฆ์คือหมู่ เป็นใหญ่ ไม่ใช่บุคคลเป็นใหญ่ เมื่อประชุมกันครบองค์กำหนดแลมีมติเป็นเอกฉันท์ สังฆกรรมทั้งปวงจึงสำเร็จ ในหมู่ภิกษุสงฆ์เองก็ตรัสให้อุปัชฌาย์อาจารย์เป็นผู้ปกครอง ศิษย์ของตน ๆ ทรงบัญญัติวิธีปฏิบัติต่อกันไว้โดยเรียบร้อย ทั้งได้ทรงวางหลัก ความเคารพเชื่อฟังไว้ในอธิปไตยธรรม ให้ภิกษุทั้งหลายเคารพเชื่อฟังพระเถระผู้เป็น รัตตัญญู (รู้ราตรี คือผ่านกาลเวลามามาก) บวชมานาน เป็นสังฆบิดร สังฆปริณายก (คือเป็นหัวหน้าผู้นำหมู่คณะ) ประเทศชาติก็ได้อุปลมภ์พระเถระดังกล่าวให้มีอำนาจ หน้าที่ปฏิบัติศาสนกิจให้บังเกิดความสำเร็จยิ่งขึ้น แต่ทุกบุคคลไม่เลือกว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย ก็ต้องเคารพปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัยอันเดียวกัน จะถือว่าละเลยละเมิดได้เพราะ เป็นผู้ใหญ่ หาได้ไม่ ตรัสให้ภิกษุทุกรูป ไม่เลือกว่าอาจารย์หรือศิษย์ กล่าวปาวณา คือ บอกอนุญาตให้ตักเตือนกันและกันได้ ให้งดเว้นความประพฤติที่ไม่ชอบ ในเมื่อได้ เห็นได้ยินหรือได้รังเกียจสงสัย ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ แต่มิใช่ด้วยหาเรื่องร้ายให้แก่กัน ตรัสไว้ว่า พุทธบริษัทเจริญอยู่ได้ก็ด้วยเหตุนี้ ฉะนั้น ในพระพุทธศาสนา จึงมีบุคคล เป็นผู้ปกครอง เป็นคณะบุคคลบ้าง เป็นตัวบุคคลบ้าง ตามหลักเกณฑ์ ที่บ่งไว้อย่าง เพียงพอขึ้นอยู่ในพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นองค์พระศาสดาสมาเสมอกัน พระพุทธเจ้าได้ ทรงวางหลักการปกครองไว้อย่างเยี่ยมยอด มีเหตุผลและเหมาะสมอย่างนี้ เป็นหลักที่ ใช้ได้อยู่ทุกกาลสมัย

พุทธพยากรณ์

พระพุทธศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คำสั่งคือพระวินัย คำสอนคือพระธรรม ฉะนั้น พระพุทธศาสนาก็คือพระวินัย และพระธรรมที่เรียกรวมกันว่า พระธรรมวินัยนั่นเอง เดิมพระพุทธเจ้า แสดงแต่พระธรรมเป็นคำสอน ยังมีได้บัญญัติพระวินัย คำว่าศาสนา จึงแปลว่า คำสอนอย่างเดียว ดังในสมัยต้นพุทธกาล ได้ทรงแสดงพระโอวาท ๓ ข้อว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องใส นี่เป็นศาสนา(คือคำสอน)ของพระพุทธะทั้งหลาย แต่ต่อมาเมื่อมีพระสาวกมากขึ้น มีผู้ประพฤติไม่ดีไม่งามขึ้น พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติพระวินัยเพิ่มขึ้นโดยลำดับในพระศาสนา

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในเขตวนาราม กรุงสาวัตถี ท่านพระมหากัสสปได้เข้าเฝ้ากราบทูลถามว่า อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้เมื่อก่อนนี้มีสิกขาบทบัญญัติ น้อย มีภิกษุผู้ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งธรรมมาก แต่อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้ในบัดนี้มีสิกขาบทบัญญัติมากขึ้น มีภิกษุปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งธรรมน้อยลง พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เมื่อสัตว์ทั้งหลายเสื่อมลง สัทธรรม (คำสอนที่ดีและการปฏิบัติชอบ) อันตรธานไป สิกขาบทบัญญัติจึงมากขึ้น และภิกษุที่ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งธรรมก็น้อยลง แต่ว่าสัทธรรมจะยังไม่อันตรธานตราบเท่าที่สัทธรรมปลอมยังไม่เกิดขึ้น แต่เมื่อสัทธรรมปลอมเกิดขึ้น สัทธรรม จึงจะอันตรธาน เหมือนอย่างทองคำจะยังไม่อันตรธาน ตราบเท่าที่ทองปลอมยังไม่เกิด แทรกผสม แต่จะอันตรธานในคราวที่ถูกแทรกผสม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสต่อไปว่า โลกธาตุต่าง ๆ มีปฏิจาตูปันธนะเป็นต้น ไม่ทำสังกรรมให้อันตรธานไปได้ แต่โมฆบุรุษ (คนเปล่า) ในศาสนานี้เท่านั้น จะทำสังกรรมให้อันตรธานไป เรือจมแต่ที่ต้นฉันทิ สัตถกรรมจะอันตรธานไปฉันทิไม่ได้ คือจะอันตรธานไปโดยลำดับตลอดเวลานาน ต่อจากนี้ได้ตรัสชี้เข้ามาที่พุทธบริษัทนั่นเอง ว่า ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เหล่านี้แหละ เมื่อไม่มีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา ๑ ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในสิกขา ๑ ในสมาธิ ๑ เป็นตัวการให้สังกรรมพินาศอันตรธาน แต่ถ้าพุทธบริษัททั้ง ๔ นี้ ต่างมีความเคารพยำเกรงใน ๕ ประการนั้น ก็ว่าเป็นตัวการให้สังกรรมไม่พินาศอันตรธาน และได้ตรัสถึงเหตุที่เป็นหลักปฏิบัติไว้อีกว่า ในทางไม่เคารพนั้นได้แก่

๑. ไม่ฟังธรรมโดยเคารพ
๒. ไม่เรียนธรรมโดยเคารพ
๓. ไม่ทรงจำธรรมโดยเคารพ
๔. ไม่พิจารณาเนื้อความของธรรมที่ทรงจำไว้โดยเคารพ
๕. ไม่รู้ทั่วถึงเหตุผลปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรมโดยเคารพ

ส่วนในทางเคารพนั้น ก็คือปฏิบัติในทางตรงกันข้าม

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเหตุของความเสื่อมและความเจริญแห่งพระศาสนาไว้บริบูรณ์ ทรงเป็นผู้พยากรณ์ความเป็นไปของพระพุทธศาสนาไว้โดยถูกต้องทุกกาลสมัย เป็นพระพุทธพยากรณ์ที่เหมือนอย่างกำลังตรัสอยู่แก่พุทธศาสนิกชนทุกคนในที่เฉพาะหน้าอยู่บัดเดี๋ยวนี้เอง

ความเคารพ

๑

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ที่แรกยังประทับนั่งเสวยสุขอันเกิดจากวิมุตติ (ความพ้นกิเลส) ณ โคนต้นไม้ต่าง ๆ ในตำบลอุรุเวลา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ขณะเมื่อประทับนั่งที่โคนต้นไม้ ได้ทรงดำริว่า “ผู้ไม่มีที่เคารพยำเกรงย่อมอยู่เป็นทุกข์ พระองค์ควรจะสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์คนไหน” ได้ทรงดำริอีกว่า ถ้าเมื่อพระองค์ ยังไม่ได้บำเพ็ญคุณธรรมมีศีลเป็นต้นให้บริบูรณ์ พระองค์จึงควรสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่น เพื่อที่จะให้คุณธรรมต่าง ๆ ดังกล่าวบริบูรณ์ แต่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญคุณธรรมทั้งปวงบริบูรณ์แล้ว และไม่ทรงเห็นใครที่ไหน จะสมบุรณ์ด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ยิ่งกว่า ซึ่งควรที่พระองค์จะทรงสักการะเคารพ ต่อจากนั้น ก็ได้ทรงดำริถึงพระธรรมว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นี้เท่านั้น ที่พระองค์ จะพึงสักการะเคารพ พึงพาอาศัย พระดำริที่จะทรงมีพระธรรมเป็นที่เคารพนี้ ท่านแสดงเป็นว่าสัทธัมมปิพพม ลงมาจากพรหมโลก เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำผ้าฉเวียง บ่าเบี่ยงซ้าย คุกเข่าขวาลง พนมหัตถ์ ถวายนมัสการ กราบทูลยืนยันว่า พระพุทธเจ้า ทุกกาลสมัยล้วนสักการะเคารพธรรม ข้อนี้เป็นธรรมดาของพระพุทธรูปทั้งหลาย สัทธัมมปิพพมกราบทูลแล้ว ทำประทักษิณเวียนขวาพระพุทธเจ้าหายไป

เรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า พระองค์ได้ทรงทราบการเชื่อเชิญของพรหม และความสมควรของพระองค์ ได้ทรงสักการะเคารพพึงพาอาศัยธรรมที่ได้ตรัสรู้ และในเวลาซึ่งสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ ก็ทรงเคารพแม้ในสงฆ์อีกด้วย

พระพุทธดำรัสนี้อาจเป็นที่สงสัยว่า ทรงเคารพในธรรมก็ชอบอยู่ แต่จะทรงเคารพในสงฆ์ ซึ่งเป็นหมู่แห่งสาวกของพระองค์อย่างไร ฉะนั้น ก็ควรทราบว่ คำว่าเคารพ ไม่ใช่หมายความว่า การแสดงการอ่อนน้อมกราบไหว้อย่างเดียว แต่หมายถึง ความนับถือ ความเห็นเป็นสำคัญ ความยำเกรง ความเอื้อเฟื้อ ความไม่ทำอย่างมักง่าย แต่หนักแน่นถึ้วรอบคอบ ไม่ประมาทหมิ่น ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้น้อยพึงปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ ในความหมายว่าอ่อนน้อมและหนักแน่นรอบคอบ และผู้ใหญ่ก็พึงปฏิบัติต่อผู้น้อยด้วยความเคารพ ในความหมายว่าอ่อนโยน ไม่กระด้างหมิ่นแคลน และหนักแน่นรอบคอบเช่นเดียวกัน แม้ให้ท่านแก่ยากจนวิพก ก็ควรให้ด้วยความเคารพ หมายความว่า มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา และแสดงกิริยา กายวาจาสุภาพ ดังที่สุภาพชนทั้งปวงทำกัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชนทุกชั้นทุกจำพวก ด้วยพระหฤทัยมุ่งประโยชน์สุขแก่เขาเสมอกันหมด ไม่เลือกว่า คนชั้นสูงชั้นต่ำ หรือมั่งมีเชิญใจ เพราะพระองค์ทรงเคารพในพระธรรม ทั้งประทานความเคารพในสงฆ์ที่เป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว ด้วยทรงมอบภารธุระทางศาสนาประทานให้โดยลำดับ เช่นเดียวกับมารดาบิดาที่ดีปฏิบัติต่อบุตรธิดา

พระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้นำเคารพรักนับถืออย่างล้ำเลิศ เพราะเหตุที่ไม่โอ้อวดพระองค์ ว่า ล้ำเลิศจนไม่ต้องมีอะไรที่จะพึงเคารพยำเกรง และไม่ปฏิบัติพระองค์เป็นการประมาทหมิ่นใครทั้งนั้น ทรงมีความสุขอย่างสมบูรณ์ ตามหลักภาวะที่ได้ตรัสสอน

๒

ในบางครั้ง คนพากันตื่นเต้นแบบอย่างชนิดหนึ่งทีเรียกว่า สมภาพ บางคนเข้าใจว่า ในสมัยที่มีสมภาพ ทุกคนจะต้องเท่าเทียมกันหมด ความเข้าใจดังนี้เป็นเหตุให้คุณสมบัติบางอย่างของคนเสื่อมลงไป คือความเคารพ บุตรธิดาไม่เคารพบิดามารดา ศิษย์ไม่เคารพอาจารย์ ผู้น้อยไม่เคารพผู้ใหญ่ เพราะทุก ๆ ฝ่ายเท่าเทียมกัน ผลก็คือ ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม เมื่อศีลธรรมเสื่อมโทรม ความเจริญงอกงามต่าง ๆ ของหมู่คนก็เสื่อมโทรม เพราะหมดหลักที่จะยึดถือยำเกรง ฉะนั้น ในการป้องกันหรือแก้ความเสื่อมโทรมต่าง ๆ แม้จะมีหลายวิธี แต่วิธีหนึ่งก็คือ อบรมส่งเสริมเรื่อง

ความเคารพ ทุก ๆ คนจำต้องมีที่เคารพ แม้พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นบุคคลผู้เลิศในโลก ก็ยังตรัสแสดงพระองค์ว่า ทรงมีธรรมที่ตรัสรู้เป็นที่เคารพ พระพุทธเจ้าทรงเคารพ พระธรรมอย่างไร มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ดังนี้ พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกหมู่เหล่า จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ตาม จะเป็นปุถุชนทั่วไปจนกระทั่ง ทาสกรรมกรหรือพรานป่าก็ตาม ก็ทรงแสดงโดยเคารพ ไม่ใช่โดยไม่เคารพ คือ ทรงมุ่งประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้ฟังตามแต่อุปนิสัยของแต่ละคน และแสดงให้เห็นสำเร็จประโยชน์ ด้วยพระเหตุเห็นเป็นสำคัญเท่ากันหมด ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นคนมั่งมีก็ตั้งพระเหตุเห็น แสดงให้ประณีต แต่เมื่อเป็นคนขัดสนจนยาก ก็แสดงอย่างหยาบ ๆ อย่างเสียไม่ได้

ความประณีตของธรรมที่ทรงแสดง เท่าเทียมกันหมด เพราะมีพระเหตุเห็น สม่่าเสมอในสัตว์ทั้งปวง ไม่ใช่เลือกที่รักมักที่ชัง เพราะเหตุที่พระองค์ทรงหนักอยู่ใน ธรรมมีคารวะในธรรม (เหมือนอย่างสีหะออกจากถ้ำที่อาศัยในเวลาเย็น บิดกายเลียวดูโดยรอบทั้งสี่ทิศ แผดเสียงขึ้นสามครั้ง แล้วจึงออกไปหาอาหาร ในเวลาที่จับสัตว์ ประหารทุกชนิด จะเป็นช้าง กระบือ เสือ ซึ่งเป็นสัตว์ใหญ่ก็ตาม จะเป็นสัตว์เล็กสัตว์ น้อยจนกระทั่งกระต่ายแมวป่าก็ตาม ก็จับโดยเคารพ คือเห็นเป็นสำคัญและจับอย่าง รอบคอบ ไม่ประมาทเท่ากันหมด ไม่ใช่จับโดยไม่เคารพที่ตรงกันข้าม เพราะเหตุที่ ดำริว่า อย่าให้เสียแรงเปล่า)

รวมความว่าวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพธรรม ก็คือทรงแสดงธรรมแก่บุคคล ทุกหมู่เหล่าด้วยความเคารพดังกล่าว และในการที่ทรงตั้งพระธรรมวินัยเป็นศาสนา แทนพระองค์ ก็เพื่อพุทธศาสนิกชนจักได้มีความเคารพในพระธรรมวินัย เรียกสั้นว่า เคารพในธรรมนั่นเอง และเมื่อเคารพในธรรมก็ย่อมจะเคารพในคนที่ควรเคารพ ในวัตถุที่ควรเคารพ ตามที่แสดงบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัย พระพุทธจรรยาในข้อนี้ เป็นการวางเนติเรื่องความเคารพไว้อย่างล้ำเลิศ

๓

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า พระองค์ทรงเคารพพระธรรมที่ได้ตรัสรู้ และทรงอธิบาย รวมความว่า คือทรงแสดงธรรมโปรดคนทุกชั้นโดยเคารพ ได้แก่หยังพระญาณโดย

รอบคอบทั่วถึง และมีพระหฤทัยมุ่งให้ได้รับประโยชน์ด้วยพระกรุณาเสมอกัน ดังปรากฏในพระพุทธจริยาทุกแห่ง ข้อนี้อย่อมเป็นเนตติของผู้ปฏิบัติหน้าที่ของตนทุก ๆ คน เช่น แพทย์ที่ดียว่อมเคารพในวิชาแพทย์ที่ได้ศึกษามา ใช้วิชารักษาคอนไขด้วยมุ่งให้หายอย่างสุดภูมิรู้ ไม่ว่าคนไข้นั้น จะมั่งมีหรือยากจน ไม่ว่าจะเป็โรคชนิดไหน อาการมากหรือน้อยอย่างไร มีความไม่ประมาทอย่างเต็มที่ การปฏิบัติดังนี้ถือว่าเป็นจรรยาแพทย์ข้อสำคัญ ถ้าแพทย์ไม่ใช้วิชาให้เต็มที่ในการรักษาพยาบาล เพราะเหตุว่าคนไข้เป็นคนขัดสนยากจนก็ดี เพราะความประมาทด้วยเหตุต่าง ๆ ก็ดี ชื่อว่าไม่เคารพในวิชาแพทย์ ทั้งไม่เคารพในจรรยาแพทย์

ผู้มีหน้าที่อย่างอื่นก็เหมือนกัน เมื่อรู้ว่าคนมีฐานะหน้าที่อย่างไร ควรจะทำอย่างไร จึงจะเป็นสุจริตต่อฐานะหน้าที่ของตน เมื่อปฏิบัติให้ชอบด้วยฐานะหน้าที่ก็ชื่อว่าเคารพในธรรมคือหน้าที่ แต่ถ้าปฏิบัติผิดไป ก็ชื่อว่าขาดความเคารพในธรรมคือหน้าที่เรียกว่าทุจริตต่อหน้าที่ ฉะนั้น ความเคารพในธรรมคือหน้าที่ซึ่งรู้อยู่แล้ว จึงเป็นหลักสำคัญซึ่งทำให้ผู้ใหญ่เป็นที่เคารพของผู้น้อยได้โดยทั่วไป อีกอย่างหนึ่งธรรมคือคุณงามความดี ตรงกันข้ามกับอธรรมคือความชั่วซึ่งโดยมากก็รู้กันอยู่ ฉะนั้นเมื่อเคารพในความรุ้หมายความว่า เมื่อรู้ว่าไม่ดี ก็ตั้งใจเว้น เมื่อรู้ว่าดี ก็ตั้งใจทำ ดังนี้เรียกว่าเคารพในธรรมที่รู้โดยตรง ซึ่งทำคนให้เป็นคน (เป็นมนุษย์โดยธรรม)

มีคนไม่ใช่น้อยที่เรียนรู้อากมาย อะไรดีอะไรชั่วรู้ทั้งนั้น แต่ไม่ทำดี หรือทำก็ทำสิ่งที่ไม่ดี เรียกว่าใช้ความรู้นั้นช่วยตัวเองไม่ได้ ก็เพราะขาดความเคารพในธรรมที่รู้ คือ ไม่ปฏิบัติให้สมควรแก่ความรู้นั่นเอง พระพุทธเจ้าเมื่อก่อนตรัสรู้ก็ได้ทรงเคารพในธรรมที่ได้สืบเสาะค้นหาโดยลำดับ ด้วยการทรงปฏิบัติอย่างเต็มที่ ครั้นทรงพบธรรมอันเป็นทางที่ถูกต้อง ก็ทรงปฏิบัติอย่างบริบูรณ์ เรียกว่าเคารพในธรรมที่รู้ คือ รู้ว่าอย่างไรดีก็ตั้งใจทำ ครั้นตรัสรู้แล้วก็ยังทรงเคารพในธรรมที่ตรัสรู้ด้วยทรงใช้ความรู้โปรดเวไนยชน โดยไม่ผิดพลาดบกพร่อง ด้วยพระกรุณาเสมอกันหมด ความเคารพในธรรมดังกล่าว เป็นธรรมดาของพระพุทธระทั้งหลาย

โอวาทสำหรับเด็กสาว

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้า ประทับอยู่ในป่ารุกขชาติ (ชาติยวัน) ใกล้ภัททियนคร
คฤหบดีคนหนึ่ง ชื่ออุคคหะ เป็นหลานของเมณฑกเศรษฐี เข้าไปเฝ้ากราบทูลเชิญเสด็จ
พระพุทธเจ้า ไปเสวยที่นิเวศน์ของตนในเวลาเช้าวันรุ่งขึ้น กับพระภิกษุอีก ๓ รูป
รวมเป็น ๔ ทั้งพระองค์ พระพุทธเจ้าทรงรับด้วยอาการทรงนิ่งอุคคหะคฤหบดีทราบว่
ทรงรับนิมนต์แล้วก็ถวายอภิวาททำประทักษิณกลับไป เรื่องตอนนี้ควรสังเกตว่า ในครั้ง
พุทธกาลไม่ถึงจำนวนพระ ๔ รูปว่าไม่ใช้ในงานมงคล หรือในเวลาปกติทั่วไป
บางคนในปัจจุบันนี้เห็นพระเข้าบ้านจำนวน ๔ รูป เกิดความไม่ชอบใจก็มี ในเรื่องนี้
อุคคหะนิมนต์พระมีจำนวน ๔ รวมทั้งพระพุทธเจ้าในงานมงคลของตน และยังมีกล่าว
ในเรื่องอื่นว่านิมนต์พระภิกษุ ๔ รูป เข้าไปทำบุญในบ้าน แต่ในครั้งพุทธกาลไม่มี
ธรรมเนียมนิมนต์พระไปสวดในการศพ ครั้นเกิดมีธรรมเนียมดังกล่าวซึ่งใช้จำนวน
พระ ๔ รูป อาจจะเพื่อให้ครบสงฆ์หรืออาจจะติดตามจากนิมนต์พระ ๔ รูปดังกล่าว
ก็ได้ จำนวนนั้นก็เลยถูกถือไปเสียอย่างหนึ่ง และธรรมเนียมการรับนิมนต์ของพระพุทธเจ้า
และของพระสาวก ใช้อาการนิ่งแสดงรับ กับธรรมเนียมทำประทักษิณ (เวียนขวา)
นั้นใช้ในเวลาจะกลับ

จะเข้าเรื่องที่เราเริ่มกล่าวมาแล้วต่อไป ครั้นวันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าเสด็จไปเสวย
ในนิเวศน์ของอุคคหะ ครั้นเสร็จภัตตกิจแล้ว อุคคหะกราบทูลขอประทานโอวาทแก่หมู่
กุมารี (เด็กสาว) ของตน ซึ่งจะแต่งงานแยกออกไปอยู่ในตระกูลสามี พระพุทธเจ้าได้

ประธานพระโอรสแก่เด็กสาวทั้งหลาย มีความว่า

๑. พึงสำเหนียกว่าจักปฏิบัติมารดาบิดาของสามี ผู้มุ่งประโยชน์อนุเคราะห์
เกื้อกูล คือ ตื่นก่อน นอนหลัง รับประทาน มีความประพฤติเป็นที่พอใจ พุดน่ารัก

๒. พึงสำเหนียกว่าจะเคารพนับถือบูชามารดาบิดาหรือสมณพราหมณ์ ซึ่งเป็น
ที่เคารพของสามี

๓. พึงสำเหนียกว่าจักขยัน ไม่เกียจคร้าน มีปัญญาสามารถทำ สามารถจัดการ
งานภายในของสามี

๔. พึงสำเหนียกว่า จักรู้การทำงานที่ทำแล้ว และยังมีได้ทำของตน ภายในบ้าน
ของสามี จักรู้จักรักษาพยาบาลคนภายในบ้านผู้ป่วยไข้ จักแบ่งอาหารให้ตามส่วน

๕. พึงศึกษาสำเหนียกว่าทรัพย์เงินทองที่สามีหามาได้จักเก็บรักษาไว้
ครบถ้วน จักไม่ประพฤตินอกใจ นอกจารีตสตรีที่ดี ไม่ลักยักยกทรัพย์ ไม่เป็นนักเลง
สุรา นักเลงการพนัน เป็นต้น ไม่ผลาญทรัพย์

คำสอนทั้ง ๕ ข้อนี้ พระพุทธเจ้าประธานเป็นพระโอรสแก่เด็กสาวทั้งหลาย
ผู้ที่จะแต่งงาน ในข้อ ๒ ตรัสสอนให้เคารพนับถือบิดามารดาหรือสมณพราหมณ์
ซึ่งเป็นที่เคารพของสามี แสดงว่า ได้มีพระกรุณามุ่งความสุขของครอบครัวเป็นที่ตั้ง
ไม่ได้ตรัสโดยเฉพาะเจาะจงว่า ให้มานับถือพระองค์หรือสาวกของพระองค์ สุดแต่จะ
เคารพนับถือสมณพราหมณ์ในศาสนาไหน เมื่อต่างปรองดองเกื้อกูลกันให้เกิดความสุข
ก็ใช้ได้ พระโอรสจึงแสดงให้เห็นพระกรุณาใหญ่ ดังทะเลหลวง

คุณสมบัติของผู้ปกครอง

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมอันเป็นคุณสมบัติของผู้ปกครอง และ ทายาทของผู้ปกครองทั่วไป เทียบพระราชคุณสมบัตินี้ และพระคุณสมบัตินี้ขององค์ พระราชาทายาท มีใจความว่า คุณสมบัติของผู้ปกครองอันเป็นธรรมประจำตนนั้น คือ

๑. มีศีล คือ ความประพฤติดี
๒. มีการศดับมาก คือเรียนรู้เรื่องทั้งปวงมาก
๓. มีความเพียรพยายามละความชั่วทำความดี
๔. มีปัญญารู้จักวิธีทำให้รอดพ้น
๕. มีความรอดพ้นทุกขวิบัติต่าง ๆ ได้

เหมือนอย่างพระราชามหากษัตริย์ผู้ทรงได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงมีพระมหันต เดชานุภาพแผ่ไปในทิศานุทิศ เพราะ

๑. ทรงมีพระชาติสมบุรณ์ คือมีพระชาติวุฒที่พึงนับถือทั่วไป และมีประเทศ ชาติเป็นปึกแผ่นมั่นคง
๒. มีการคลังบริบูรณ์
๓. มีกำลังทัพทุกหมู่เหล่าคอยรับพระราชโองการ
๔. มีปรีณายกผู้ฉลาดสามารถ
๕. มีพระอิศริยยศอันเกิดจากเหตุ ๔ ข้อข้างต้น คือพระบรมเดชานุภาพ แผ่ไปในทิศทั้งปวง

ส่วนธรรมอันเป็นคุณสมบัติของทนายาทนั้น คือ

๑. มีความเคารพเชื่อฟังในสิ่งที่ควรเคารพเชื่อฟัง ในทางพระพุทธศาสนาคือ
เชื่อในพระพุทธธรรม

๒. มีอนามัยสมบูรณ์สามารถประกอบความเพียร

๓. ไม่หลอกลวง เปิดเผยตนได้ตามเป็นจริง

๔. มีความเพียรพยายามละความชั่วทำความดี

๕. มีปัญญารู้จักวิธีทำให้อรุดพันทุกข์พิบัติ

เหมือนอย่างองค์รัชทายาทของพระราชามหากษัตริย์ ทรงดำรงอยู่ในฐานันดรศักดิ์
อันสมควรอย่างยิ่ง เพราะ

๑. ทรงเป็นพระเชษฐาโอรส มีพระชาติกำเนิดถูกต้องบริบูรณ์

๒. มีพระรูปสรีระงามสง่าน่าดูน่าชม

๓. เป็นที่รักสนิทพระราชหฤทัยของพระราชชนกชนนี

๔. เป็นที่รักสนิทใจของประชาชน

๕. ศึกษาให้สำเร็จในศิลปะศาสตร์ทั้งหลาย

ธรรมแสดงคุณสมบัติเหล่านี้เทียบกันได้ตามลำดับข้อ และเมื่อมีธรรมอันเป็น
คุณสมบัติภายในก็ให้เกิดผลเป็นคุณสมบัติภายนอก แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็น
พระบรมศาสดาของเทพ (ในหมู่มนุษย์ก็คือบุคคลชั้นสูง) และมนุษย์ (สามัญทั่วไป)
โดยแท้

ภรรยา ๗/ จำพวก

เข้าวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปทรงรับบาตรในนิเวศน์ของอนาถปิณฑิก-
คฤหบดี เวลานั้นคนกำลังส่งเสียงเอ็ดอังกั้นลั่นนิเวศน์ เหมือนอย่างเสียงชาวประมง
แย่งปลา (เสียงในตลาดปลาสด) คฤหบดีได้เข้าเฝ้ากราบทูลว่า ธิดาสะใภ้ของตน
ชื่อ สุชาดา ซึ่งมาจากตระกูลมั่งคั่ง ไม่เอื้อเพื่อบิดามารดาของสามี และไม่เอื้อเพื่อสามี
ทั้งไม่เคารพนับถือแม่พระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่คอยช่วยดูแลกิจการทั้งหลาย ปล่อยให้
คนทั้งปวงในนิเวศน์ทำเสียงเอะอะอยู่อย่างนี้

พระพุทธเจ้าโปรดให้เรียกนางสุชาดา ธิดาสะใภ้ของอนาถปิณฑิกะเข้าเฝ้า
ประทานพระโอวาทอบรมมีใจความว่า “ภรรยาของบุรุษมี ๗ จำพวก คือ

๑. *วธสฺมา* ภรรยาเสมอด้วยผู้ฆ่า ได้แก่ภรรยาที่มีจิตประทุษร้ายสามี ยินดีใน
ชายอื่น ดูหมิ่นสามี พยายามจะฆ่าสามี

๒. *โจรสฺมา* ภรรยาเสมอด้วยโจร ได้แก่ภรรยาที่ปรารถนาจะยกยกเบียดบัง
ทรัพย์ที่สามีหามาได้ หรือแม้ประพฤติตนในทางทำลายทรัพย์ต่าง ๆ

๓. *อัยยสฺมา* ภรรยาเสมอด้วยนาย ได้แก่ภรรยาที่หยาบดูร้ายมีถ้อยคำไม่สุภาพ
ประพฤติข่มสามีให้อยู่ในอำนาจตนต่าง ๆ

๔. *มาตุสฺมา* ภรรยาเสมอด้วยมารดา ได้แก่ภรรยาที่คอยรักษาสามี เหมือน
มารดารักษาบุตร และรักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ มีจิตใจกังวลห่วงใยสามี

๕. ภคินีสมา ภริยาเสมอด้วยพี่น้องหญิง ได้แก่ภริยาที่มีความนับถือในสามี ประพฤติคล้ายตามสามี มีใจรักผูกพันกันดังพี่น้อง

๖. สขีสมา ภริยาเสมอด้วยเพื่อน ได้แก่ภริยาที่มีความรักกัน คอยดูแลร่วม สุขร่วมทุกข์ และมีความบันเทิงสนุกสนานกันอย่างฉันทน์เพื่อน

๗. ทาสีสมา ภริยาเสมอด้วยทาสี แม้สามีจะดูต่ำชู้เชษฐาก็ไม่โกรธดกถัน ต่อสามีได้เสมอ หรือภริยาที่คอยปฏิบัติรับใช้สามีทุกสิ่งทุกอย่าง”

เมื่อพระพุทธเจ้าประทานโอวาทจบแล้ว ตรัสถามว่า นางสุชาดาจะเป็นภริยา พวกไหน นางสุชาดาเมื่อได้สดับพระโอวาท มีความรู้สำนึกตน กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้า ทรงจำไว้ว่า นางจะเป็นภรรยาของสามีที่เสมอด้วยทาสี ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป พระพุทธ-โอวาทนี้ตรัสประทานแก่นางสุชาดา ตามเรื่องที่เกิดขึ้น จึงกล่าวเฉพาะภริยา ๗ จำพวก แม้สามีของภริยาทั้งหลาย ก็อาจกล่าวโดยอนุโลมได้ว่า มี ๗ จำพวก เช่นเดียวกัน คือ

๑. สามีเสมอด้วยผู้ฆ่า
๒. สามีเสมอด้วยโจร
๓. สามีเสมอด้วยนาย
๔. สามีเสมอด้วยบิดา
๕. สามีเสมอด้วยพี่น้องชาย
๖. สามีเสมอด้วยเพื่อน
๗. สามีเสมอด้วยทาส

ทั้ง ๗ จำพวกเหล่านี้ จำพวกที่เสมอด้วยผู้ฆ่า เสมอด้วยโจร เสมอด้วยนาย เป็นจำพวกที่ไม่ดี ส่วนนอกจากนี้ เป็นจำพวกที่ดี แม้จำพวกเสมอด้วยทาส ก็เช่นเดียวกัน เพราะแม้อีกฝ่ายหนึ่งจะร้าย แต่ฝ่ายตนก็คงรักษาความดีของตนอยู่ได้สม่ำเสมอ

พระพุทธเจ้าทรงอบรมภริยาที่ไม่ดี ให้กลับเป็นภริยาที่ดีของสามี และทรงวางหลักของภริยาไว้ ๗ จำพวก ดังกล่าว ซึ่งอาจใช้ได้แม้แก่บรรดาสามีทั้งหลาย หลักของพระโอวาทก็คือทรงประมวลภริยาลักษณะต่าง ๆ ในโลก มาชี้แจงให้เห็นความจริงว่า

จำพวกไหนมีลักษณะอย่างไร เมื่อผู้ฟังสามารถรับฟังความจริงได้ด้วยใจจริงของตนเอง แล้ว ก็จะได้รู้ได้ทันทีว่า จำพวกไหนดี หรือไม่ดีอย่างไร ตนเองเป็นอยู่แล้วอย่างไร และควรจะเป็นอย่างไรต่อไป คนที่กลับตัวได้นั้น ต้องอาศัยหลักดังกล่าวนี้ คือรับรู้ความจริงด้วยใจจริงของตน และถ้ารับรู้ว่าคุณไม่ดีด้วยใจจริงดังกล่าวแล้ว จะกลับตัวได้ทันที

รักตนดีพึงรักษาตน

สมัยเมื่อ พระพุทธเจ้า ประทับอยู่ในเขตวนารามของอนาถบิณฑิกะ ใกล้นครสาวัตถี รัฐโกศล พระเจ้าโกศลมีพระนามว่า ปเสนทิ ประทับอยู่บนปราสาทกับพระนางมัลลิกาเทวี ตรัสถามพระนางมัลลิกาเทวีว่ามีใครอื่น ซึ่งเป็นที่รักกว่าตนของพระนางเองอยู่บ้าง พระนางกราบทูลว่าไม่มี แม้พระเจ้าปเสนทิก็เช่นเดียวกัน ไม่มีใครอื่นที่เป็นที่รักกว่าตนของพระองค์ พระเจ้าปเสนทิทรงรับรองพระวาจาของพระนาง พระนางมัลลิกาเทวีมิได้กราบทูลตอบ ในทำนองที่ภริยาสามีผู้ผูกพันกันมาก น่าจะตอบ แต่พระนางมัลลิกาได้ตอบตามความจริง และอ้างพระเจ้าปเสนทิเองว่า ทรงรักพระองค์เองยิ่งกว่าใครอื่นทั้งหมด พระเจ้าปเสนทิเองต้องทรงรับรองและไม่อาจจะกริ้วพระนาง เพราะทั้งสองฝ่ายต่างก็อยู่ในอาการอย่างเดียวกัน คือรักตนยิ่งกว่าใครอื่นทั้งหมด ในเรื่องนี้นัยนิกก็จะยิ่งเห็นว่าความจริงเป็นอย่างนั้น พระเจ้าปเสนทิได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และกราบทูลให้ทรงทราบ

พระพุทธเจ้าได้ทรงอุทานขึ้นในเวลานั้นว่า ‘ค้นหาด้วยใจตลอดทิศทั้งปวงก็ไม่พบผู้ซึ่งเป็นที่รักกว่าตนในที่ไหน ตนของผู้อื่นก็เป็นที่รักมากของเขาเหมือนอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ผู้รักตนก็ไม่พึงเบียดเบียนคนอื่น’ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนไว้ในที่อื่นอีกว่า ‘ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็พึงรักษาตนให้ดี ผู้ฉลาดพึงประดับประดาตนตลอดทั้งสามวัย’ (พระเจ้าปเสนทิทรงได้นัยในเรื่องรักตน ได้ทรงดำริอีกว่า ทำอย่างไรเรียกว่ารักตนหรือไม่รักตน) ผู้ประพฤติทุจริต แม้จะพูดว่ารักตน ก็ไม่ชื่อว่ารักตน เพราะ

ตนเองทำความทุกข์ให้แก่ตน เหมือนอย่างคนเกลียดกันทำให้แก่กัน ส่วนผู้ประพาศิตสุจริต แม้จะพูดว่าไม่รักตนก็ชื่อว่ารักตน เพราะตนเองทำความสุขให้แก่ตน เหมือนอย่างคนที่ชอบกันทำให้แก่กัน อีกอย่างหนึ่ง คนที่ประพาศิตสุจริต แม้จะมีพลเสนารักษาก็ไม่ชื่อว่ารักษาตน เพราะเป็นการรักษาชั้นนอกไม่ใช่ชั้นใน ส่วนผู้ประพาศิตสุจริต แม้จะไม่มีพลเสนารักษา ก็ชื่อว่ารักษาตนเพราะเป็นการรักษาชั้นใน แม้จะไม่มีการรักษาชั้นนอก

เมื่อทรงมีพระดำริอย่างนี้ ก็ได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลพระดำรินั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงรับรองว่าเป็นการถูกต้อง พระนางมัลลิกาเทวีได้กราบทูลสะกิดพระราชหฤทัยให้ทรงทราบสังขารในเรื่องนี้ก่อน ก็น่าจะเป็นได้ เพราะพระนางเป็นพุทธศาสนิกชน ชักนำให้พระเจ้าบเสนทิไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้ทรงได้รับพระธรรม และทำให้ทรงงดเว้นทางที่ผิด เช่นการฆ่ามนุษย์และดิรัจฉานบุชายัญ ดำเนินประศาสน์ไปเฝ้าในทางถูก ปกครองประชาชนให้มีสุขสมบูรณ์ พระนางมัลลิกาเทวี จึงทรงได้รับยกย่องนับถือเป็นพระแม่เจ้าของประชาชน

เหตุให้งาม ไม่งาม

ครั้งหนึ่ง พระนางมัลลิกาเทวีเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเชตวันาราม
ใกล้กรุงสวตตี กราบทูลว่า

๑. เพราะเหตุอะไร สตรีภาพบางคนจึงมีผิวพรรณทราม มีรูปชั่วแลดูน่าเกลียด
ทั้งเป็นคนขัดสนมีทรัพย์น้อย มีโภคสมบัติน้อย มีบริวารน้อย

๒. เพราะเหตุอะไร สตรีภาพบางคนจึงมีผิวพรรณทราม มีรูปชั่วแลดูน่าเกลียด
แต่มีทรัพย์โภคสมบัติและบริวารมาก

๓. เพราะเหตุอะไร สตรีภาพบางคนจึงมีรูปงาม น่าดูน่านิยมชมชอบ ประกอบ
ด้วยผิวพรรณรูปสัณฐานเป็นอย่างเยี่ยม ทั้งมีทรัพย์โภคสมบัติและบริวารมาก

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า

๑. เพราะเหตุที่เป็นคนมักโกรธงุ่นง่านอยู่มาก ถูกใครว่าแม้นิดหน่อยก็ออกรับ
โกรธ เสียปกติภาพ กระด้าง แสดงความโกรธแค้นชัดเคื่องให้ปรากฏ (จึงมีรูปชั่ว) ทั้ง
เป็นคนคับแคบไม่ทำบุญทานเพื่อแผ่เจือจาน และมีใจริษยาคิดทำลายในลาภผลของผู้
อื่น (จึงเป็นคนขัดสนจนทรัพย์และบริวาร)

๒. เพราะเหตุที่เป็นคนมักโกรธดังกล่าว (จึงมีรูปชั่ว) แต่เป็นคนทำบุญทานโอบ
อ้อมอารี และมีใจไม่ริษยาในลาภผลของผู้อื่น จึงเป็นคนมั่งคั่งด้วยทรัพย์และบริวาร)

๓. เพราะเหตุที่เป็นคนไม่มักโกรธดังกล่าว (จึงมีรูปงาม) แต่เป็นคนคับแคบ ไม่ทำบุญทาน และมีใจริษยาคิดทำลายในลาภผลของคนอื่น (จึงเป็นคนขัดสนจนทรัพย์ และบริวาร)

๔. เพราะเหตุที่เป็นคนไม่มักโกรธดังกล่าว (จึงมีรูปงาม) ทั้งเป็นคนทำบุญทานโอบอ้อมอารี และมีใจไม่ริษยาไม่คิดทำลายในลาภของผู้อื่น (จึงเป็นคนมั่งคั่งด้วย ทรัพย์และบริวาร)

พระนางมัลลิกาเทวี กราบทูลว่า ในชาติอื่นพระนางได้เป็นคนมักโกรธเป็นแน่ ในชาตินี้จึงมีรูปชั้ว และพระนางได้ทำบุญทานเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มาแล้วเป็นแน่ บัดนี้จึงมี ทรัพย์มีโภคะมากมาย และพระนางได้เคยมีใจไม่ริษยาไม่คิดทำลายในลาภผลของผู้อื่น มาแล้วเป็นแน่ บัดนี้จึงมีบริวารมาก พระนางได้ประทานความยกย่องขัตติยักัณฐา พรหมณักัณฐา คหบดีักัณฐา ให้เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าในราชตระกูลนี้ พระนางมัลลิกา เทวีได้กราบทูลปฎิญาต่อพระพุทธเจ้าว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปพระนางจักไม่โกรธ งุ่นง่าน ถูกใครว่าแม้จะมากก็จักไม่ออกรับ ไม่โกรธ ไม่เสียปกติภาพ ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธแค้นขัดเคืองให้ปรากฏ จักบำเพ็ญบุญทานต่าง ๆ ไม่มีใจริษยา ไม่คิดทำลายในลาภผลของผู้อื่น ไม่ผูกใจริษยา แล้วพระนางได้กราบทูลแสดงพระองค์ เป็นอุบาสิกา ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะในพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต

สตรีที่ประเสริฐ

วันหนึ่ง พระราชาปเสนทิแห่งรัฐโกศล เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระวิหารเชตวัน ขณะที่ประทับอยู่กับพระพุทธเจ้านั้น ได้มีราชบุรุษผู้หนึ่งรีบเข้าไปเฝ้าพระราชากราบทูลกระซิบที่ใกล้พระกรรณว่า พระนางมัลลิกาเทวีประสูติพระราชธิดาแล้ว

พระราชามีพระหฤทัยไม่ชื่่นบานต่อข่าวประสูตินั้น ปรากฏว่าพระราชาทรงลิเนหาโปรดปรานพระเทวีมาก ถ้าได้พระราชโอรส คงโปรดปรานเพิ่มขึ้นอีก ทรงปรารถนาจะได้พระราชโอรส น่าจะทรงทราบว่าพระเทวีใกล้จะประสูติ และพระเทวีก็เป็นพุทธศาสนิกชน ถ้าทรงได้ข่าวประสูติครั้งแรกว่า เป็นพระราชโอรสขณะเฝ้าพระพุทธเจ้าอยู่ ก็จะทรงแสดงความดีพระหทัยกับพระพุทธเจ้า เพราะทรงเคารพนับถืออย่างสนิท ในฐานะที่มีพระชนมายุเท่ากัน เป็นชาติเดียวกัน ทั้งทรงถือว่าเป็นชาวโกศลด้วยกัน (แคว้นสักกะน่าจะขึ้นอยู่หรือสัมพันธ์ร่วมอยู่กับแคว้นโกศลในเวลานั้น) ในคราวดีใจ ถ้าได้อยู่กับญาติมิตรสหายรุ่นราวคราวเดียวกัน ชั้นฐานเดียวกัน ก็จะแสดงความดีใจออกได้อย่างสะดวก แม้ในคราวเสียใจ ก็เช่นเดียวกัน เพราะอาจจะแสดงความเสียใจผ่อนคลายออกมาได้ ทั้งอาจจะได้รับความปลอบโยนตักเตือนสติได้อย่างกันเองตรงไปตรงมา พระราชาย่อมทรงทราบได้เองแล้วว่า การจะได้บุตรหรือธิดา ตามคำชาวบ้านว่า ลูกชายหรือลูกหญิงนั้นก็สุดแต่เด็กที่จะเกิดมา พ่อแม่ได้แต่หวังเพื่อจะเห็นเด็ก แต่ถ้าวางจะให้ เป็นชายหรือหญิงก็เป็นการยาก ตามธรรมชาติธรรมดา ก็จะต้องมีทั้งชายทั้งหญิง และเหตุผลตามธรรมเนียม ใครจะดีกว่าใคร ไม่ว่าจะชายด้วยกัน

หญิงด้วยกัน ไม่ว่าจะชายเปรียบกับหญิง หรือหญิงเปรียบกับชาย ก็สุดแต่ความรู้ ความประพฤติของแต่ละคน สุดแต่บุญวาสนาความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละคน และ สุดแต่ลูกหลานที่จะสืบสกุลต่อไปอีกด้วย กล่าวโดยเฉพาะสตรีหรือหญิง ย่อมชื่อว่าดี ประเสริฐกว่าด้วยคุณสมบัติ เฉพาะของสตรีภาพนั้นอย่างหนึ่ง ด้วยคุณสมบัติทั่วไปอีก อย่างหนึ่ง เช่นศึกษาอบรมมีปัญหา มีความประพฤติดี ถ้าเมื่อได้ออกเรือนก็ปฏิบัติ หน้าที่ดีในฐานะทั้งหลาย เช่นในฐานะสะใภ้ภริยา แม่เรือน แม่ของลูก ทุก ๆ คนที่ เกิดมาก็ต้องมีสตรีเป็นมารดา มีบุรุษเป็นบิดา องค์พระราชาปเสนทีกีเช่นเดียวกัน แม้พระราชาปเสนทีกีจะได้ทรงทราบความจริงอยู่ แต่อาจทรงมีเหตุผลบางอย่างที่ทำให้ ทรงต้องหวัง ถึงดังนั้น ก็ควรทรงยินดีตามที่ทรงได้มาแล้ว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสภษิตขึ้นอย่างตรง ๆ ในเวลานั้นว่า “ขอพระองค์ผู้ทรง เป็นใหญ่แห่งปวงชน จงทรงสดับ แม้สตรีดีก็ประเสริฐกว่าได้ คือจำพวกที่มีปัญญา มีศีลธรรม นับถือบิดามารดาของสามีอย่างเทวดา ปฏิบัติบำรุงสามี สตรีนั้นเลี้ยงลูก ที่เกิดมาให้เป็นวีรบุรุษเป็นใหญ่ทั่วทิศได้ สตรีนั้นเป็นภริยาที่ดี มีบุตรเป็นราชาครอบครอง ราชย์ได้ด้วย”

ประเพณีฉลองสุรา

มีประเพณีฉลองอย่างหนึ่ง ในกรุงสรวดีเรียกว่า “ฉลองสุรา” ใช้เวลาประมาณ ๗ วัน เมื่อถึงวันฉลองสุรา ประชาชนนักสุราบานจะพากันหยุดงานไปประชุมดื่มสุราฉลองกันอย่างเต็มที่ ประเพณีนี้เรียกว่ามหรสพสุราก็ได้ จะนิยมให้ดื่มกันได้ทั้งชายหญิง หรือเฉพาะแต่ชาย ไม่ปรากฏ ในเรื่องที่จะเล่านี้ พวกผู้ชายปรารถนาจะไปดื่มสุราฉลองกัน แต่ไม่ประสงค์จะให้ภริยาของตนดื่ม คือได้มีชายจำนวนหนึ่งนับถือนางวิสาขา ที่เรียกกันว่า มหาอุบาสิกา เห็นว่าจะเป็นผู้ช่วยอบรมภริยาของตนให้ “อยู่ด้วยความไม่ประมาท” ได้ จึงพากันนำภริยาของตน ๆ ไปฝากให้อยู่รับการอบรมในสำนักของนางวิสาขา ในเวลากลางวันขณะที่พวกตนออกไปทำงาน ในเวลาเย็นก็กลับบ้าน ก็ได้ผลที่เรียกว่า ไม่ประมาทเป็นปกติดีอยู่

ครั้นถึงวันฉลองสุราที่ติดต่อกันไปอีก ๗ วัน ภริยาทั้งหลายเห็นสามีหยุดงานออกไปดื่มสุราฉลองกันดังนั้น ก็เกิดความอยากจะดื่มบ้าง แต่ก็กลัวสามี ครั้นคิดอุบายได้แล้ว เมื่อเวลาไปหานางวิสาขา ได้นำสุราช้อนไปด้วย และได้ขอร้องนางวิสาขาให้นำไปเทียวอุทยาน นางวิสาขาได้นำสตรีสหายเหล่านั้นไปอุทยาน เมื่อได้โอกาสสตรีเหล่านั้นก็ชวนกันดื่มสุรา นางวิสาขาได้ทราบเมื่อได้เห็นภริยาที่ประมาทเพราะเมาเสียแล้ว ก็ได้เตือนว่ากล่าวแนะนำจนสตรีสหายเหล่านั้นรับว่าจะไม่ดื่มอีก ครั้นแล้วก็เกิดอยากดื่มขึ้นอีก เพราะเห็นสามีดื่ม จึงไปชวนนางวิสาขาไปเทียวอุทยานอีกครั้ง นางวิสาขาไม่ยอมนำไป จึงเปลี่ยนวิธีชวนนางวิสาขาไปพระวิหารเซตวัน ขณะที่

พระพุทธเจ้าประทับอยู่ นางวิสาขาดีใจว่าสตรีสหายทั้งหลายคิดจะไปพึ่งเทศน์พระพุทธเจ้า จึงนำไปพระวิหารพร้อมกัน และได้นำเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า สตรีเหล่านั้นระบับใจไม่ได้ แอบดื่มสุราที่นำซอมนไปในที่เฝ้านั้น ท่านแล้วว่า มารได้โอกาสก็เข้าสิงให้แสดงอาการ รื่นเริงอย่างคนเมา มารสุรา ก็น่าจะได้แก่ผีสุรานั้นเอง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงธรรมขึ้นในขณะนั้น มีความว่า “เฮฮาอะไร รื่นเริงอะไรนี้ เมื่อโลกมีไฟลุกโพลงอยู่เป็นนิตย์ เธอทั้งหลาย ถูกความมืดหุ้มห่อแล้ว โฉนจึงไม่แสวงหาประทีป” พระสุรเสียงที่แสดงธรรมบทนี้ ปรากฏเหมือนเป็นแสงสว่าง พวยพุ่งเข้าสู่จิตใจของสตรีเหล่านั้น ด้วยพุทธานุภาพ มารสุราที่ฉวยโอกาสเข้าสิงหนี ออกไปทันที สตรีทั้งหลายก็หายเมา ซาบซึ้งในรสพระธรรม ได้เป็นพุทธศาสนิกผู้มีศรัทธา ศील มั่นคงในพระพุทธศาสนาตลอดไป เพราะเหตุที่ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้มีพระกรุณาใหญ่ยิ่ง

พระพุทธเจ้าของเราชั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๗

สามิภรรยา ๔ จำพวก

คราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จพระพุทธดำเนินทางไกลในระหว่างเมืองมถุราและเมืองเวรัญชา ในคราวเดียวกันนั้น มีคหบดีพร้อมทั้งภริยาจำนวนมากเดินทางไกลในระหว่างเมืองทั้งสองนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแวะประทับนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่ง เมื่อพวกคหบดีและภริยาได้เดินทางมาถึงที่นั้น แลเห็นพระพุทธเจ้า จึงชวนกันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายอภิวาทแล้วนั่งนิ่งสงบอยู่

พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นพวกเขาตั้งอยู่ในอาการเคารพมีความสงบ และสถานที่นั้นก็เป็นที่ร่มรื่นสดเจียบ เหมาะที่จะทรงแสดงธรรมตามควรแก่บริษัท จึงตรัสโอวาทเรื่องสามิภริยา ๔ จำพวก มีความว่า มีสามิภริยาที่อยู่ด้วยกัน ๔ จำพวกคือ

๑. สามิภริยาอยู่ด้วยกันกับภริยาเหวดา หมายถึงสามิเป็นคนใจบาปหยาบช้า ฝ่ายภริยาเป็นคนใจบุญสุนทานสามิชอบฆ่าเขาถือเอาทรัพย์ของเขาเป็นขู้ลูกเมียเขา หลอกหลวงเขากินเหล่าเมายา เห็นแก่ตัวไม่เอื้อเพื่อใคร ทั้งปากร้ายพูดไม่ดี ภริยาตรงกันข้ามไม่ประพฤติเหมือนเช่นนั้น เป็นผู้มึศีลธรรมเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีวาจาดี

๒. สามิภริยาอยู่ด้วยกันกับภริยาปิศาจ หมายถึงทั้งสามิภริยาเป็นคนใจบาปหยาบช้าด้วยกันทั้งสองฝ่าย

๓. สามีเทวดาอยู่ด้วยกันกับภริยาปิศาจ หมายถึงสามีเป็นคนดี ใจบุญสุนทาน ฝ่ายภริยาเป็นคนไม่ดี ใจบาปหยาบช้ำ ดังกล่าวในข้อสามีปิศาจในข้อหนึ่ง

๔. สามีเทวดาอยู่ด้วยกันกับภริยาเทวดา หมายถึงทั้งสามีทั้งภริยา ต่างก็ใจบุญสุนทานด้วยกัน เว้นได้จากการฆ่า จากการลัก จากการประพฤตินอกใจกัน จากการพูดหลอกลวง จากสุรายาเมา เป็นคู่ที่มีศีลมีธรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวาจาดี ใจความแห่งพระโอวาทมีเพียงเท่านี้ ได้ตรัสสอนคู่สามีภรรยา

วิธีที่ตรัสสอนในคราวนี้ ไม่ได้ทรงเป็นคำสั่งคำสอนโดยตรง แต่ทรงแสดงถึงประเภทของคู่สามีภริยาทั้งปวงในโลก ประมวลเข้าเป็น ๔ จำพวก ผู้ฟังย่อมจับได้ทันทีว่าฝ่ายไหนคู่ไหนดีหรือไม่ดีอย่างไร และย่อมสะกิดใจผู้ฟังเองให้มีสติระลึกถึงตนว่าเป็นปิศาจหรือเทวดา เป็นเหตุให้แก้ไขปรับปรุงตนให้ดีขึ้นได้ นึกคิดว่า ไฉนจึงตรัสเปรียบด้วยปิศาจกับเทวดา อันครอบครัวบ้านเรือนทุกแห่ง ย่อมมีสามีภริยาคู่ใดคู่หนึ่งเป็นผู้ตั้งขึ้น และมีบุตรธิดาสืบตระกูลต่อไป ทั้งคู่จึงอยู่ในฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว ถ้าคนใดคนหนึ่งไม่ดี ก็เท่ากับปิศาจทำลายความสุขความเจริญของครอบครัว และตระกูลบุตรธิดาที่เกิดมาก็ไม่ได้รับความสุขความเจริญตามสมควรจะได้ ถ้าไม่ดีทั้งคู่ก็ยิ่งซ้ำร้ายบุคคลที่น่าสงสารก็คือเด็กที่เกิดมาในครอบครัวปิศาจดังกล่าว ส่วนสามีภริยาที่ดีก็เท่ากับเทวดาประจำบ้านเรือนครอบครัวและตระกูล เพราะเป็นผู้บันดาลความสุข ความเจริญให้เกิดขึ้น เด็ก ๆ ในบ้านเรือนเทวดา ในครอบครัวเทวดา ย่อมได้รับความสุขความเจริญตามฐานะทุกอย่าง ตระกูลเทวดาจึงเป็นตระกูลที่เจริญ

การนับถือพระรัตนตรัย

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ มคธรัฐ พระจุนที่ราชกุมารีซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พร้อมกับกุมารีทั้งหลายเป็นอันมาก กราบทูลว่าพระจุนทรราชกุมาร ซึ่งเป็นพระภาค (พี่ชาย) ได้ตรัสว่า สตรีหรือบุรุษที่นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ คือที่พึ่งดำเนินชีวิตและถือศีล ๕ จะบังเกิดในสุคติ ไม่ไปทุคติ จึงขอกราบทูลถามว่า พระศาสดามีรูปร่างอย่างไร พระธรรมมีรูปร่างอย่างไร พระสงฆ์มีรูปร่างอย่างไร เพื่อว่าจะได้เลื่อมใสในพระองค์ เพราะอยากจะไปเกิดในสุคติ ไม่อยากจะไปทุคติ

อันที่จริง ในขณะที่พระราชากุมารีไปเฝ้านั้น ก็ย่อมได้เห็นพระองค์ พระพุทธเจ้า ได้เห็นพระภิกษุสงฆ์ และก็จักได้ฟังพระธรรมที่ทรงแสดงตอบปัญหา ถ้าเข้าใจว่า พระพุทธเจ้ามีรูปร่างเท่าที่ตาได้เห็นหูได้ฟังเท่านั้น ก็ยังผิวเผินมาก ยังไม่ซาบซึ้งถึงจิตใจ เมื่อออกจากที่เฝ้ากลับไปแล้ว พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ก็หายลับไปหมดไม่เหลือประทับใจอยู่ อันสิ่งที่จะเกิดประทับใจเป็นอย่างดีนั้น ต้องเป็นสิ่งที่ใจนิยม ชมชอบเลื่อมใสทั้งใจ ก็ย่อมเกิดความนิยมอย่างยิ่งในสิ่งที่เป็นชั้นยอด ถ้าเป็นสิ่งสามัญ จะเกิดนิยมบ้าง ก็น้อย ๆ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบปัญหา ทรงชี้รูปร่างในทางที่ประทับใจ ไม่ใช่เพียงแค่ว่า มีความว่า พระพุทธะ คือ พระอรหันต์ผู้รู้เองชอบ เป็นยอดของสัตว์โลกทั้งหมด พระธรรมเป็นที่ดับทุกข์ร้อนทุกอย่าง เป็นที่สงบเย็นอย่างยิ่ง เป็นยอดของธรรมทั้งหมด

พระสงฆ์คือหมู่ของผู้ที่ดับทุกข์ร้อน ได้รับความสงบเย็นแล้วเป็นชั้น ๆ เป็นยอดของหมู่คณะทั้งหมด ในที่สุดได้ตรัสสรุปว่า เมื่อเลื่อมใสในสิ่งที่เยี่ยมยอดก็จะได้รับผลที่เยี่ยมยอด สิ้นใจความที่ตรัสตอบเพียงนี้

ปัญหานี้ ฟังดูก็เป็นคำถามง่าย ๆ แต่ก็ดูตอบยาก ปัญหาฟังง่าย ๆ บางที่เป็นปัญหาเด็กถาม ที่ทำให้ผู้ใหญ่ตอบไม่ได้ก็มี เลยอดเด็กว่าถามนอกเรื่อง ในเรื่องนี้น่าจะเรียกว่าเป็นปัญหาเด็กวัยรุ่นหรืออาจเป็นปัญหาเด็กเล็กก็ได้ ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่มาก เพราะเป็นคำถามที่เข้าถึงหัวใจพระรัตนตรัยทีเดียว ถ้าสนใจศึกษาให้เข้าใจปัญหาที่ดีแล้ว การนับถือพระรัตนตรัยก็จะต้อง และจะไม่ต้องไปหลงตื่นพระอรหันต์ ผิด ๆ แต่บางทีคนมักจะตื่นข่าวมากกว่าจะตื่นในเหตุผล อาจจะเป็นเพราะไม่ชอบใช้เหตุผล หรือไม่รู้เหตุผลก็ได้ หรืออาจจะแก้ว่าต้องการไปดูให้รู้ไม่ใช่ตื่น การที่ถูกหลอกเป็นกลุ่ม ๆ ก็น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ด้วย จึงสู้ตั้งปัญหาขึ้นถามอย่างเด็ก ๆ แล้วศึกษาหาเหตุผลตอบตามหลักอย่างง่าย ๆ เช่นที่ตรัสตอบนี้ ก็จะทำให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง ทั้งจะทำให้เห็นจริงว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นวัตถุที่เลิศล้ำ เป็นสรณะที่สูงสุดจริง

ธรรมเพื่อความอยู่ด้วยกันยืดยาว

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปถึงแคว้นภัคคะประทับที่ป่าสงวนเนื้อ ใกล้นครหลวงของแคว้นนั้น วันหนึ่ง ได้เสด็จไปนิเวศน์ของคหบดีพ่อเฒ่าคนหนึ่ง เรียกกันตามชื่อของบุตรว่า “นกุลบิดา” ฝ่ายแม่เฒ่าภริยาของเขา ก็เรียกกันตามชื่อของบุตรเหมือนกันว่า “นกุลมาตา” สามภริยาเฒ่าทั้งสองได้เข้าเฝ้าถวายอภิวาท นั่งในที่อันสมควร พ่อเฒ่านกุลบิดาจึงได้กราบทูลแสดงความปรารถนาของตนว่า ได้สวามิภักดิ์แม่เฒ่ามาตามาตบแต่งเป็นภริยา อยู่ด้วยกันตั้งแต่เป็นหนุ่มเป็นสาว จนกระทั่งถึงบัดนี้ นึกไม่ได้ว่าแม่เฒ่าได้ประพฤตินอกใจแม่ด้วยความคิด ไม่ต้องกล่าวถึงว่าจะประพฤติด้วยกาย จึงปรารถนาที่จะเห็นกันและกัน ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในภายหน้า

ฝ่ายแม่เฒ่ามาตา ก็ได้กราบทูลอย่างเดียวกันว่า พ่อเฒ่านกุลบิดาได้แม่เฒ่ามาเป็นภริยาอยู่ด้วยกัน ตั้งแต่เป็นสาวเป็นหนุ่ม แม่เฒ่าก็นึกไม่ได้ว่า พ่อเฒ่าได้ประพฤตินอกใจแม่ด้วยความคิด ไม่ต้องกล่าวถึงว่าจะประพฤติด้วยกาย แม่เฒ่าจึงปรารถนาที่จะเห็นกันและกัน ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในภายหน้า

พระบรมศาสดาได้ตรัสว่า ถ้าสามีและภริยาทั้งสองฝ่ายหวังจะเห็นกันและกัน ทั้งในปัจจุบัน และในภายหน้าไซ้ ทั้งสองคนก็พึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกันเกิด ทั้งสองคนนั้นก็เห็นกันและกัน ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในภายหน้า

พระพุทธภาษิตนี้ แสดงธรรมเพื่อความอยู่ด้วยกันยืนยาวแห่งคู่สามีภรรยา เหมือนอย่างคำอวยพรว่า จนถือไม้เท้ายอดทอง โดยความก็คือ ยืนยาวและเจริญ จนตายจากกันไป แต่ในเรื่องนี้ แม้ตายแล้วก็ยังไม่อยากจากกัน ยังอยากจะไปเกิดพบกันอีก นกุลบิดาและนกุลมารดาได้เป็นคู่สามีภรรยา ชนิดที่อยู่ด้วยกันมาจนเป็นพ่อแม่ แม่เต่าถือนไม้เท้ายอดทองในชาติที่แล้ว ยังปรารถนาจะไปถือนไม้เท้ายอดทองด้วยกันในชาติหน้าอีก ความสำเร็จความปรารถนาดังนี้แห่งคู่สามีภรรยาทั้งปวงพึงมีได้ ด้วยทั้งสอง ฝ่ายสร้างสมความดีให้เสมอกัน คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่นเชื่อในพระรัตนตรัย ในกรรมและยอดของกรรม
๒. ศีล ประพฤติดีเป็นปกติ งดเว้นจากทุจริตต่าง ๆ
๓. จาคะ สละให้ปันสิ่งที่ควรให้ปัน แก่คนที่ควรให้ปันในคราวที่ควรให้ปัน
๔. ปัญญา รู้จักบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์

พิจารณาดูพระพุทธโอวาทนี้ให้ดี ก็น่าจะได้คติในทางปฏิบัติอีกหลายข้อ เช่นว่า การปรับตัวของทั้งสองฝ่ายเข้าหาหลักกรรม คือความดีงาม เพราะคนสองคน ย่อมจะมีธรรมาศัยเป็นต้นต่างกันอยู่บ้าง จะให้คนหนึ่งปรับตนเข้าหาอีกคนหนึ่งทั้งหมดนั้น จะเป็นการยาก ทั้งอาจไม่ดี ฉะนั้น เมื่อต่างดำเนินเข้าหลักกลางเป็นที่รวม ซึ่งเป็นหลักที่ดี เช่นหลักกรรมทั้งสี่ข้อนี้เสมอกัน ก็จะเป็นเหตุให้อยู่ด้วยกันมีความสุขความเจริญ ยั่งยืนยาวตามปรารถนา

เมตตา กัน ดีกว่าเป็นศัตรูกัน

สมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน ซึ่งอนาถบิณฑิกคฤหบดีสร้างถวาย ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งรัฐโกศล วันเสด็จไปตามทางเข้าสู่กรุงสาวัตถีเพื่อบิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกเด็กเป็นอันมากกำลังช่วยกันตุง (ชนิดุงเรื่อน) ที่ทางระหว่างวัดเชตวันกับนครสาวัตถี ได้เสด็จตรงเข้าไปที่เด็กกลุ่มนั้นตรัสถามว่า กลัวทุกข์หรือไม่กลัว ชอบทุกข์หรือไม่ชอบ พวกเด็ก ๆ ตอบว่ากลัวทุกข์ ไม่ชอบทุกข์เลย จึงตรัสขึ้นว่า “ถ้ากลัวทุกข์ ไม่ชอบทุกข์ ก็อย่าได้ทำกรรมที่เป็นบาป (เหมือนเช่นนี้) ในที่แจ้งหรือในที่ลับ เพราะถ้าจักทำกรรมที่เป็นบาป หรือกำลังทำอยู่ก็ดี ก็จักไม่มีพ้นจากทุกข์เลย แม้จะเหาะหนีไปก็ตาม” คำที่ตรัสขึ้นอย่างนี้เรียกว่าตรัสอุทานคล้ายกับที่ ใครไปเห็นใครทำอะไรเป็นที่สะดุดใจ จนถึงต้องพูดออกมาคนเดียวในทางนิยมชมชอบ หรือในทางตำหนิติเตียน บางทีก็เพียงคิดอุทานอยู่ในใจ คำอุทานจึงเป็นคำแสดงความรู้สึกในใจของผู้เปล่งอุทานเอง

พระพุทธเจ้าทรงมีพระกรุณาแก่เด็ก ๆ มาก ทรงเห็นพวกเขาตัวเล็ก ๆ เหล่านั้น ตึงกันเป็นที่สนุกสนาน งูต้องเจ็บต้องตายเพียงเพื่อความสนุกของคนดีนั้น งูไม่สนุกด้วยเลย จึงเป็นการก่อกุศลให้แก่เขา ทั้งที่เขาไม่ได้ก่อกุศลให้ การเล่นรังแกเขาแม้เขานั้นเป็นสัตว์ดิรัจฉานเช่นนี้ ถ้าเป็นของเด็ก ก็เรียกว่าเล่น ผู้ใหญ่รู้เข้าก็มักจะห้ามปราม ถ้าเป็นของผู้ใหญ่ก็เรียกว่ากีฬา อ่างเหตุผลต่าง ๆ เด็กกว่าหรือผู้ใหญ่ด้วยกันก็ห้ามกันยาก เว้นไว้แต่จะมีประสบการณ์อย่างจริงจังจนถึงสะดุดใจตนเองให้หยุดคิด

บางทีก็ต้องถึงวาระกรรมสนองเสียก่อน ดังคำว่า “ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตน” เด็ก ๆ ในเรื่องนี้อาจตั้งเพราะกลัวจะกัด แต่ก็ไม่เล้าไว้ชัดว่า หนูได้กัด หรือไล่จะกัด อาจจะคิดว่าขึ้นชื่อว่างูก็ต้องกัด พบบงเข้าก็ต้องชิงตีเสียก่อน เด็ก ๆ อาจคิดอย่างนี้ แต่ตามความจริงงูกลัวคนอยู่มาก โดยปกติ ก็ไม่น่าจะคิดกัดใคร นอกจากจะเห็นว่าใครเป็นศัตรู หนีไม่ทันก็ต้องต่อสู้ สันดานของสัตว์ดิรัจฉานท่านว่าตรงกว่าสันดานของคนซึ่งคิดเคี้ยวเลียवलไลไม่ทัน แปลว่าสัตว์ดิรัจฉานโกงไม่เป็น ยิ่งเป็นชนิดงูเรื้อน เช่นงูเขียวกินตับตุ๊กแกก็ยังเป็นงูที่เจียมตัว เพราะรู้ว่าไม่มีพิษสงอะไรที่จะอวดเก่ง การรังแกเขาซึ่งเป็นการก่อทุกข์เดือดร้อนให้แก่เขาเช่นนี้แหละ เรียกว่า กรรมที่เป็นบาป จะสนองทุกข์ให้แก่ผู้ทำเองไม่เร็วก็ช้า คิดเมตตากันให้เราและเขาอยู่เป็นสุขด้วยกันดีกว่า เมื่อเขาไม่เห็นว่าเป็นศัตรูแล้ว เขาก็จะไม่ทำร้ายเรา

ไม่ว่าคนหรือสัตว์ดิรัจฉาน คิดเมตตากันไปจึงดีกว่าคิดเป็นศัตรูกัน ใจของผู้มีเมตตาเป็นสุขก่อนใครอื่นทั้งหมด

พระพุทธเจ้าตรัสอุทานขึ้นดังนี้ในกลุ่มเด็ก ทำให้พวกเด็กเกิดความสว่างใจ เลิกรังแกสัตว์ต่อไป

ทรงสอนธรรมแก่เด็ก ๗ ขวบ

พระเจ้าปเสนทิ แห่งรัฐโกศล ซึ่งมีนครสาวัตถิเป็นราชธานี ได้มีพระราชธิดาองค์หนึ่ง ประสูติแต่พระอัครมเหสี มีพระนามว่า สุมนาราชกุมารี มีพระประวัติกี่ยวแก่พระพุทธศาสนาว่า เมื่ออนาถบิณฑิกะคฤหบดีผู้เป็นเศรษฐีใหญ่แห่งนครนั้น ได้สร้างเชตวนารามขึ้นแล้ว ได้กราบทูลเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับในครั้งแรก ท่านคฤหบดีได้เข้าเฝ้าพระราชบิดา กราบทูลว่า การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าย่อมเป็นมงคลแก่พระราชบิดาและแก่ตน จึงขอเชิญพระสุมนาราชกุมารีให้เสด็จออกไปรับเสด็จพระพุทธเจ้า พระราชบิดาทรงอนุญาติ และทรงสั่งจัดให้พระราชบิดาเสด็จออกไปรับ ขณะนั้นพระสุมนาราชกุมารีมีพระชนม์เพียง ๗ พรรษา ได้เสด็จออกไปรับเสด็จพระพุทธเจ้าเข้าสู่พระนครโดยขบวนอิสริยยศใหญ่ พระอาจารย์กล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโปรดพระราชากุมารี และเหล่าราชกุมารี กุลกุมารีบริวารในระหว่างทางที่เสด็จออกไปรับนั้น พระราชากุมารีจึงได้เป็นพุทธศาสนิกผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นมา

ตามเรื่องเล่านี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าสู่ นครสาวัตถิ ด้วยการต้อนรับของพระราชากุมารี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้แทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองประเทศ ทำนองได้รับการต้อนรับเป็นทางราชการ เป็นที่สิ้นรังเกียจกินแหนงของทางบ้านเมืองเวลานั้น พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นใหม่ ยังไม่ปรากฏว่ามีใครรู้จักนับถือในแคว้นนั้น นอกจากบางคนเช่นอนาถบิณฑิกะเองที่ได้ไปรับนับถือที่กรุงราชคฤห์ รัฐมคธ แต่ก็นำ

จะมีข่าวเล่าลือกระฉ่อนมากอนบ้างแล้ว ลัทธิศาสนาที่เขานับถือกันเป็นพื้นอยู่แล้ว ก็ปรากฏว่ามีอยู่มาก เช่นที่เรียกรวม ๆ ว่าลัทธิศาสนาพราหมณ์ก็น่าจะมีคนบางพวก สนใจ บางพวกสงสัย บางพวกตั้ง สงเกตแม้เริ่มตั้งริษยา ฉะนั้น เมื่อได้รับการต้อนรับ จากทางบ้านเมือง อย่างขัตติยอาคันตุกะ ก็จงใจให้ประชาชนถวายเป็นการต้อนรับ ผู้ที่มุ่ง จะขัดขวางก็เกิดความยำเกรง อนาถบิณฑิกะก็สะดวกลบสบายใจ ทำบุญบำรุงพระศาสนา ได้อย่างเปิดเผยตามศรัทธาเต็มที่ นับว่าอนาถบิณฑิกะเป็นคนฉลาด ในการที่ได้คิด จัดขึ้น ดั่งนั้น (ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อคร่อมอัญเมืองเมาะตะมะอพยพเข้ามาทางด้าน เจริญ ๓ องค์ แขวงเมืองกาญจนบุรี โปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ พระชนม์ ๑๒ พรรษา (คือรัชกาลที่ ๔) เสด็จออกไปรับทางกาญจนบุรี) และจากเรื่องนี้ แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมแก่เด็กอายุ ๗ ขวบให้เข้าใจได้ เป็นการประกาศ พระพุทธศาสนาที่ได้ผลครั้งแรก เมื่อจะเสด็จย่างเข้าสู่นครสาวัตถี และเด็กหญิง ผู้หนึ่งนั่นเอง เป็นผู้หนึ่งมีส่วนสำคัญแห่งการประดิษฐานพระพุทธศาสนาลงใน แคว้นโกศล

ผลพิเศษแห่งทาน

วันหนึ่ง พระสุมนนาราชกุมารี แวดล้อมด้วยราชกุมารีเป็นอันมากเสด็จโดย ขบวนรถไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระวิหาร กราบทูลถามว่า มีศิษย์ของพระพุทธเจ้า ๒ คน คนหนึ่งให้ทาน อีกคนหนึ่งไม่ให้ แต่ทั้งสองคนต่างมีศรัทธา ศีลและปัญญา เสมอกัน ทั้งสองคนนี้จะได้รับผลพิเศษต่างกันอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าคน ที่ให้ทาน จะไปเกิดเป็นเทพหรือเป็นมนุษย์ จะมีอายุ วรรณะ สุข ยศ และความเป็นใหญ่ มากยิ่งกว่าคนที่ไม่ให้ ถ้าเขามาบวชด้วยกัน คนที่ให้ทานก็จะมีลาภดีกว่า คือจะมีผู้มา พะเน้าพะนอให้ใช้ผ้า ให้ฉันอาหาร ให้ใช้เสนาสนะ ให้ใช้ยากันโดยมาก จะถูกเพิกเฉย เป็นส่วนน้อย และเพื่อนพระเณรที่บวชอยู่ด้วยกัน ก็พากันทำดีด้วย พุทธดีด้วย คิดดี ด้วย ให้เกิดความเอิบอímสบายใจเป็นส่วนมาก น้อยนักที่จะทำให้ยุ่งใจ แต่ถ้าทั้งสอง คนบรรลुพระอรหัตตวิมุตติ (ความพ้นกิเลสและกองทุกข์) ของคนทั้งสองไม่มีแตกต่างกัน พระสุมนนาราชกุมารีได้กราบทูลสรรเสริญความอัศจรรย์ ของบุญ ของทาน ซึ่งให้ผล อุปการะแก่ผู้บำเพ็ญ ทั้งที่เป็นเทพ เป็นมนุษย์ หรือแม้ออกบวชเป็นบรรพชิต จึงสมควร ที่จะทำทาน ทำบุญ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองอย่างนั้น

ปัญหานี้แสดงว่า พระสุมนนาราชกุมารีเป็นเด็กฉลาด และช่างสังเกตทั้งมีความรู้พระพุทธานุศาสตร์ เพราะสงสัยในข้อที่น่าสงสัยจากการสังเกตเห็นว่ามีต่างกัน อยู่สองอย่างในหมู่สาวกคือศิษย์ของพระพุทธเจ้าด้วยกัน ซึ่งต่างก็มีศรัทธา ศีล ปัญญา อยู่เหมือน ๆ กัน คือให้ทานและไม่ให้ทาน ในคำไทยปากตลาด เมื่อพูดว่าให้ทาน ก็หมายถึงให้แก่ยาก วณิก พุดว่าทำบุญ หมายถึงว่าให้แก่พระ แก้ววัด

แต่อันที่จริง คำว่าให้ทาน หมายถึงให้แก่ใคร ๆ ก็ได้ เมื่อให้อะไรแก่ใครออกไปก็เป็นให้ทานทั้งนั้น แต่การให้นี้ คนตระหนี่ถี่เหนียวทำได้ยาก คนยากจนก็ทำได้ยาก เพราะไม่มีทรัพย์จะให้หรือบางคนอาจเห็นว่าทานไม่เป็นสิ่งสำคัญ ทำศรัทธาศิลเป็นต้นดีกว่า จึงมองข้ามทานไปเสียทีเดียว หรือบางคนดิฉินนินทาทานสาตเสียเทเสียไปเลย แต่ในปัญหานี้บ่งถึงศิษย์ของพระพุทธเจ้า ผู้มีศรัทธา ศีล ปัญญา ฉะนั้น คงมิใช่ไม่ทำทานเพราะหมิ่นในทานอาจเป็นเพราะขาดทรัพย์ หรือน้อมใจไปในศีลเป็นต้นมากกว่า

พระพุทธเจ้าตรัสแสดงผลพิเศษของทาน ซึ่งผู้ทำทานจะได้รับเป็นพิเศษต่างหากจากศีลเป็นต้น แม้ตามคำถามคำตอบจะอ้างถึงผลในโลกหน้า แต่ก็คือโลกนี้ของทุก ๆ คน เพราะทุก ๆ คนย่อมมาจากอดีตของตนเอง โลกหน้าของทุกคนในอดีตจึงกลายมาเป็นโลกนี้ในบัดนี้แล้ว ทำไมบางคนจึงมีลาภผลบริบูรณ์ บางคนจึงขัดสนขัดข้อง พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบปัญหานี้ไว้แจ่มแจ้งแล้ว แก่พระสุมนาราชกุมารี เป็นอันว่าได้ตรัสตอบปัญหาเด็กที่มีความสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่ง

พระนางสามาวดี

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอยู่กรุงโกสัมพี รัฐวังสะ ไม่นานนัก ได้ทรงแสดงธรรมโปรดนางทาสี หรือหญิงทาสคนหนึ่ง ให้เกิดดวงตาเห็นธรรม แสดงตนเป็นอุบาสิกาคนหนึ่งในพระพุทธศาสนา คือในวันที่เสด็จไปเสวยที่บ้านของนายช่างดอกไม้ของสามเษรขลุ่ย ผู้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จมา ทรงแสดงธรรมเป็นการอนุโมทนาภักตาทานของเขา พอดีหญิงทาสนั้นเข้าไปจะซื้อดอกไม้ ก็ได้พลอยฟังธรรมด้วย และได้รับผลพิเศษ แล้วได้ซื้อดอกไม้ไปให้นายของตนตามเคย นายของหญิงทาสนั้นไม่ใช่ นายสามัญ แต่เป็นเจ้านายฝ่ายในผู้สูงศักดิ์ในราชสำนัก คือเป็นพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอุเทน ราชาแห่งรัฐวังสะ มีพระนามว่า สามาวดี เป็นธิดาของเศรษฐีต่างรัฐผู้หนึ่ง พระนางสามาวดีเคยใช้หญิงทาสคนนี้ไปซื้อดอกไม้ทุกวัน วันนั้นเห็นได้ดอกไม้มาถวายมากกว่าวันอื่น ๆ จึงถามขึ้นว่า พระราชาพระราชทานค่าดอกไม้เพิ่มขึ้นอีกหรือ จึงซื้อได้ดอกไม้มามาก หญิงทาสทูลว่า ไม่ได้พระราชทานเพิ่มขึ้น ค่าดอกไม้คงได้เท่ากับวันก่อน ๆ แต่ในวันก่อน ๆ ตนได้เบียดบังเอาไว้เสียส่วนหนึ่งทุกวัน ส่วนวันนี้ไม่ได้เบียดบังเอาไว้ ได้ซื้อมาเต็มจำนวนที่ได้รับพระราชทาน

พระนางมิได้ทรงกริ้ว ตรัสถามโดยปรกติว่า เพราะเหตุไรในวันนี้จึงไม่เบียดบังเอาไว้เหมือนอย่างเคย นางทาสได้ทูลว่า ในวันนี้ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่บ้านของช่างดอกไม้ กระแสธรรมของพระองค์ฟังไพเราะยิ่งนัก พลิกจิตใจให้กลับจากกระแสความชั่ว ให้เข้าสู่กระแสธรรมได้อย่างแน่นอน ตนจึงงดเว้นจากความชั่วต่าง ๆ เช่น

การเบียดบังซึ่งเป็นอกินนาทานโดยเด็ดขาด ตั้งแต่ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งขอรับสารภาพตามเป็นจริง จะต้องถูกทุบตีเข็ญฆ่าก็ยอม จะไม่ยอมพูดเท็จเลยทีเดียว

พระนางสามาวดีทรงเกิดความเลื่อมใสขึ้นว่า ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเช่นไร จึงให้ผลพิเศษได้ถึงเพียงนี้ เปลี่ยนจิตใจและความประพฤติของหญิงทาสชาติชั่วให้เป็นคนดีขึ้นได้อย่างมั่นคง ถึงขนาดที่เอาชีวิตเข้าแลกเพื่อรักษาความดีไว้ กล่าวพูดความจริงอย่างไม่ว่าโทษทัณฑ์ ธรรมที่ทำให้คนชั่วกลับตัวเป็นคนดีได้ถึงเพียงนี้ น่าอัศจรรย์นัก ก็ทรงเกิดอยากฟังธรรม จึงทรงขอให้หญิงทาสแสดงให้ฟังบ้างเท่าที่จำไว้ได้ หญิงทาสขอชำระร่างกายและขอนุ่งห่มผ้าที่สะอาด ขอนั่งบนอาสนะที่สมควร ขอให้พระนางและบริวารนั่งฟังโดยอาการที่เคารพ พระนางทรงปฏิบัติตามที่ขอทุกประการ หญิงทาสจึงได้แสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้าที่บ้านของช่างดอกไม้แก่พระนางสามาวดี และบริวารจบแล้ว พระนางสามาวดีกับบริวารได้เกิดดวงตาเห็นธรรมด้วยกันทั้งหมด ได้เป็นพุทธสาวิกา นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งที่ยังไม่เคยได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเลย

จากเรื่องนี้แสดงว่า ในครั้งพุทธกาล ก็ยังมีผู้ที่ได้ฟังธรรมถ่ายทอดจากคนอื่น เพราะไม่มีโอกาสจะได้ฟังจากพระพุทธเจ้า และได้รับผลพิเศษเหมือนกัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ชุบคนชั่วให้เป็นคนดีได้จริง

เศรษฐี ๓ คน

สมัยเมื่อพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันาราม ใกล้นครสาวัตถี รัฐโกศล วันหนึ่งได้เสด็จออกรับเศรษฐี ๓ คน ชาวนครโกสัมพี รัฐวังสะ ผู้เดินทาง รอนแรมมาไกล ด้วยมีความมุ่งหมายจะได้เฝ้าฟังธรรมของพระพุทเจ้าเพียงอย่างเดียว พระพุทเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโปรดเศรษฐีทั้ง ๓ คน ให้เกิดดวงตาเห็นธรรม มีศรัทธา มั่นคงในพระพุทศาสนา นับว่าเป็นชาวโกสัมพีรุ่นแรกที่เข้านับถือพระพุทศาสนา เศรษฐีทั้ง ๓ คน ได้กราบทูลอัญเชิญเสด็จพระพุทเจ้า พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ให้เสด็จไปยังนครโกสัมพี พระพุทเจ้าได้ทรงรับด้วยพระอาการดุชนีภาพ

เศรษฐีทั้ง ๓ คนนั้น มีชื่อว่า โฆสกะ คนหนึ่ง กุกกุฎะ คนหนึ่ง ปาวาริกะ คนหนึ่ง เดิมคงได้ยินคำว่าพุทระมาแล้วว่า นาน ๆ จึงมีบังเกิดขึ้นในโลกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะเดินทางมานครสาวัตถี ได้ยินมนต์ฤๅษีหมู่หนึ่งซึ่งออกมาจากป่าใหญ่หิมวันตะ ให้หยุดพักฤดูฝนในนครโกสัมพี แต่พวกฤๅษีไม่รับนิมนต์ บอกแก่เศรษฐีว่า จะรีบไป เฝ้าพระพุทเจ้าที่นครสาวัตถี เศรษฐีทั้ง ๓ พอได้ยินคำว่า พุทระ ก็เกิดปิติซาบซ่าน ไปทั่ว ขอให้พวกฤๅษีรอก่อน จะตระเตรียมขอดติดตามไปพร้อมกัน พวกฤๅษีไม่ยอม อยู่รอ ขอให้คณะของเศรษฐีตามไปภายหลัง พวกฤๅษีได้ไปขอบวชเป็นภิกษุพุทสาวก ทั้งหมด นี่เป็นการเล่าย้อนหลัง จะได้เล่าสืบต่อไป

เมื่อเศรษฐีทั้ง ๓ ได้พักทำบุญอยู่ในเมืองสาวัตถีพอสมควรแล้ว ก็ได้เดินทางกลับ ได้สร้างอารามกันขึ้นคนละอาราม เรียกตามชื่อของเศรษฐีทั้ง ๓ ว่า

โฆสการาม กุกกุฏาราม ปาวาริการาม เสร็จแล้ว ให้ส่งคนไปกราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะได้เริ่มการเสด็จ

พระพุทธเจ้าได้เสด็จออกจากนครสวตถิ ไปสู่นครโกสัมพี เศรษฐีทั้ง ๓ ได้ต้อนรับและได้ถวายอารามของตน ๆ ให้เป็นสังฆิกาวาส พระพุทธเจ้าได้เข้าประทับพักในอารามทั้ง ๓ นั้นผลัดเปลี่ยนกันไป ได้ทรงแสดงธรรมแก่ประชาชนผู้มาประชุมกันฟังในอาราม ในเวลาเช้าได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในนิเวศน์ของเศรษฐีผลัดเปลี่ยนกันบ้าง ในนิเวศน์ของผู้อื่นที่กราบทูลอาราธนาบ้าง ในละแวกบ้านทั่ว ๆ ไปบ้าง ในตอนต้น เศรษฐีทั้ง ๓ ได้กราบทูลอาราธนาให้เสด็จนิเวศน์ของตนเปลี่ยนกัน ต่อมาจึงอนุญาตให้ผู้อื่น

ช่างดอกไม้ของเศรษฐีเป็นคนแรกที่ได้รับอนุญาต เขาได้นิมนต์พระพุทธเจ้ามาเสวยในบ้านของตนในเช้าวันหนึ่ง พระองค์เสร็จภัตตกิจแล้ว ทรงอนุโมทนา คือตรัสแสดงธรรมตามควร พอดีมีหญิงทาสคนหนึ่งมาร่วมฟังอยู่ด้วย หญิงทาสนั้นฟังแล้วก็เกิดความรู้ซาบซึ้งในธรรม เหมือนอย่างเห็นด้วยตา จึงมีคำเรียกว่า *ธัมมจักขุ* แปลว่า ดวงตาในธรรม

พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาแก่บุคคลทุกชั้น ตลอดถึงทาสซึ่งเป็นที่ย่ำยีดุดามในสมัยก่อน พระองค์ทรงมองซึ่งเข้าไปในภูมิธรรมในจิตใจ แม้จะหุ้มห่ออยู่ด้วยร่างเช่นไรก็ตาม

ถ่มน้ำลายรดฟ้า

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงโกสัมพี ได้มีหญิงคนหนึ่ง เป็นทาสีประจำตำหนักพระนางสามาวดี มเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอุเทน ราชานแห่งรัฐนั้น ได้ออกไปซื้อดอกไม้ที่บ้านของช่างดอกไม้ ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้เลิกประพฤติทุจริตได้เด็ดขาด เกี่ยวแก่เบียดบังค่าดอกไม้ กลับไปทูลสารภาพแก่พระนาง พระนางทรงเห็นความอัศจรรย์ในธรรม ขอให้หญิงทาสแสดงต่อให้พระนางและบริวาร ฟังบ้าง หญิงทาสนั้นเป็นคนมีปัญญาทรงจำได้ดี ได้แสดงธรรมแก่พระนางและบริวาร ตามที่จำมาได้จากพระพุทธเจ้า พระนางและบริวารฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมขึ้น เหมือนอย่างหญิงทาสนั้น พระนางได้ทรงเลิกทาส คือได้ทรงปล่อยหญิงนั้นจากความเป็นทาส ประทานความเป็นอิสระแก่ตัวได้ และทรงยกย่องตั้งนางไว้ในฐานะ มารดาและพระอาจารย์ ต่อจากนั้นก็ทรงส่งนางออกไปฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า แล้วกลับมาแสดงแก่พระนางและบริวารอยู่เนื่อง ๆ

หญิงทาสในเรื่องนี้ มีชื่อเรียกกันว่า ชุชชุตตรา แปลว่า นางค่อมยิ่งกว่าใครอื่น เรียกสั้นว่านางค่อม นางมีรูปร่างน่าเกลียด แต่เป็นคนมีปัญญา ซึ่งมักจะแถม โกงเช่นเดียวกับคนฉลาดโดยมาก นางจึงเป็นคนใจค่อมคดอีกด้วย แต่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมดัดใจนางให้หายค่อมคด คือให้ตรงได้ ส่วนรูปร่างเกิดจากกรรมเก่า และเส้นชีวิตซึ่งกรรมเก่าได้ลิขิตไว้แล้วก็ต้องดำเนินไปตามกรรม เมื่อนางได้ออกมาเฝ้าพระพุทธเจ้าฟังธรรมอยู่บ่อย ๆ ก็เป็นผู้แตกฉานในพระพุทธศาสนา จำทรงธรรม

ได้มาก สามารถแสดงอธิบายได้ดี ในตอนหลัง พระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่องว่าเป็น
เอตทัคคะ คือเป็นยอดในหมู่อุบาสิกผู้เป็นธรรมกถึก

แต่เหตุการณ์แห่งชีวิตในบั้นปลายของพระนางสามาวดีกับบริวารทั้งหมด
รวมทั้งนางชุชชุตตราด้วยไม่ราบรื่น เพราะแรงริษยาพยาบาทของมหาเสวกองค์หนึ่ง
ของพระเจ้าอุเทน ชื่อว่า พระนางมาคันทิยา ซึ่งเป็นธิดาพราหมณ์และพราหมณีผู้รู้
คัมภีร์คุณลักษณะบุคคล มีเล่ห์ไว้วาง

พระนางมาคันทิยาผูกพยาบาทพระพุทธเจ้า ว่าเทศน์ดีรูปโฉมพระนางว่า
สุดที่จะปฏิกุล ทั้งที่มารดาบิดาของพระนางภูมิใจกว่าสุดที่จะงาม แต่ก็มีทางคิดไปได้
อีกว่า พระนางเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์ที่เคร่งครัดสืบมาเก่าก่อน ลัทธิศาสนา
นั้นสรรเสริญรูปโฉม เป็นที่ต่องใจของพระนางจึงเกลียดพระพุทธศาสนา และพระพุทธเจ้า
ซึ่งแสดงความจริงของรูป พระนางได้คิดทำลายพระพุทธศาสนาคิดขับไล่ให้พระพุทธเจ้า
และพระสาวกออกไปจากนครโกสัมพี ทั้งคิดทำลายผู้ที่นับถือพระพุทธเจ้าและ
พระพุทธศาสนา กรรมของพระนางก็เหมือนอย่างถ่มน้ำลายรดฟ้า เป็นเหตุให้พระนาง
ถึงความวิบัติ ส่วนพระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับอยู่โดยสวัสดิ์ ทรงประดิษฐานพระพุท
ศาสนาอย่างมั่นคง

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์

ณ มุขตะวันออกแห่งพระวิหารแก่งในวัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ เป็นพระพุทธรูปหล่อขึ้นใหม่ เมื่อวันเสาร์ที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ ที่บริเวณอุปัชฌาย์พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร สืบเนื่องในงานฉลองพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์แห่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ เพื่อเป็นมงคลแก่พระชนมายุในโอกาสที่ได้มีพระชนมายุเจริญมาถึงจำนวนปีพระชนมายุของพระพุทธเจ้า

สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นี้ ได้ประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๑๕ พระนามเดิมว่า หม่อมราชวงศ์ชื่น นภวงศ์ ทรงดำรงสมณเพศมาตั้งแต่เป็นสามเณร เมื่อทรงเป็นพระภิกษุมีพระนามในพระศาสนาว่า สุจิตโต ได้ทรงศึกษามีความรู้พระพุทธศาสนาแตกฉาน และปฏิบัติพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัดตลอดมา ทรงปฏิบัติพระองค์อย่างสมณะหรืออย่างพระโดยไม่เปลี่ยนแปลง ทรงได้รับสมณศักดิ์ขึ้นมาโดยลำดับจนถึงเป็นสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้ทรงเป็นพระราชาอุปัชฌาย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ และในศกนั้น ทรงได้รับสถาปนาให้ทรงกรม เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ นับว่าเป็นอัศจรรย์ไม่เคยมีที่หม่อมราชวงศ์ได้ทรงกรม แต่ก็ไม่เคยมีที่

พระหม่อมราชวงศ์เป็นพระราชอุปัธยาจารย์จึงเป็นเหตุการณ์พิเศษ ชื่อว่าทรงมีวาสนา
ชะตาสูงอย่างเอกอุได้พระองค์หนึ่ง แต่ก็ได้ทรงผจญเหตุการณ์และโรคาพาที่รุนแรง
มามาก หากมีพระหทัยเข้มแข็งจึงทรงเป็นผู้ชนะและอยู่เหนือมาโดยลำดับ ได้เสด็จ
สิ้นพระชนม์ในวาระสุดท้ายที่แก๊ซได้จริง ๆ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ เมื่อได้
พระราชทานเพลิงพระศพเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๐๓ แล้ว พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระอังคาร ณ ฐานพระพุทธรูปที่
มุขตะวันออกแห่งพระวิหารเก่งนั้น เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๐๓

ต่อมาได้มีประกาศพระบรมราชโองการ จะทรงหล่อพระพุทธรูปเพื่อเป็นที่
สักการบูชา และพระราชทานโอกาสให้คนทั่วไปได้โดยเสด็จพระราชกุศล แต่พระรูป
ใหญ่สำหรับประดิษฐานอยู่ในที่แห่งเดียว คณะศิษย์จึงได้คิดสร้างพระรูปขนาดเล็กและ
เหรียญพระรูป สำหรับคนทั่วไปนำไปสักการบูชาได้อีกด้วย เพื่อผลสำหรับบำรุงการ
ศึกษาของเด็ก เสด็จในกรม สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นี้ ได้ทรงมีปฏิปทา
ตรงต่อพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ได้ทรงถวายชีวิตไว้ในพระพุทธเจ้าแล้ว เพราะ
พระพุทธเจ้าแม้เสด็จนิพพานนานแล้ว แต่ก็ทรงดำรงอยู่ด้วยพระคุณทั้งหลายที่เลิศล้ำ
ใครได้เข้าไปอยู่ในเขตข่ายแห่งพระคุณ ก็เป็นคนดีคนประเสริฐ มีความสุขความเจริญ
ขึ้นอย่างทันตาเห็น

สุวรรณเจดีย์

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกจากกรุงสาวัตถี ไปยังกรุงพาราณสี ได้เสด็จถึง
เทวสถานแห่งหนึ่ง ได้ประทับพักในที่ใกล้เทวสถานนั้น ตรัสว่า สถานที่แห่งนั้น
เคยเป็นที่ประดิษฐานแห่งสุวรรณเจดีย์ คือ พระเจดีย์ทองอันเป็นพุทธเจดีย์ในอดีต
แล้วได้ตรัสน้อมเข้ามาถึงการบูชาในพระพุทธศาสนา แปลความว่า เมื่อบูชาพระพุทธ
หรือพระสาวกทั้งหลายผู้ควรบูชา ซึ่งล่วงเครื่องเนิ่นช้า ข้ามความโศกกระทบตรมตรอม
ยังดำรงพระชนม์อยู่ก็ตาม บูชาท่านผู้เช่นนั้นซึ่งนิพพานแล้วไม่มีภัยทุกสถานก็ตาม
ใคร ๆ ไม่อาจจะนับบุญได้ว่า บุญนี้มีประมาณเท่านี้

เรื่องตามทีเล่านี้ เป็นเรื่องของสุวรรณเจดีย์ ซึ่งไม่ควรมองข้ามไปเสียเฉย ๆ
ควรขุดค้นหาทองจากเรื่องนี้หมายถึงตัวสารัตถะ คือเนื้อหาที่เป็นแก่นประโยชน์

ถ้าถามว่าอยากมีบุญ คือมีคุณดีและความสุขหรือไม่ก็คงตอบเหมือน ๆ กัน
ว่า อยากมีแน่ แต่ผลเหล่านี้หาได้เกิดจากความอยากเพียงอย่างเดียวไม่ ต้องทำด้วย
เพราะอยากได้อยากมีบุญก็ต้องทำบุญ วิธีทำบุญอย่างหนึ่งก็คือบูชาท่านผู้ควรบูชา

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ควรบูชาอย่างเลิศล้ำ เพราะเป็นผู้ไม่เนิ่นช้า ด้วยเหตุที่ไม่
ติดไม่ข้องในอะไร ไม่มีทุกข์ทุกอย่างในจิตใจ ดับกิเลสได้หมด ไม่มีภัยในที่ทุกสถาน
เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ อาจุบูชาในที่ใกล้พระองค์ได้ แม้ประทับอยู่ในประเทศ
อินเดีย ก็อาจเดินทางไปเฝ้าให้ถึงที่ประทับได้ ครั้นพระองค์เสด็จนิพพานแล้วเช่นใน
บัดนี้ จะไปบูชาในที่ไหน ก็ที่พระเจดีย์นี้เอง เพราะพระเจดีย์อันหมายถึงพระพุทธสฤป

เป็นที่ตั้งแห่งพุทธานุสสติ (การตามระลึกถึงพระพุทธเจ้า) พุทธานุสสตินี้เองเป็นทองที่จะพึงได้ อันพระพุทธปฏิมาในโบสถ์วิหารเป็นพระปิดทองโดยทั่วไป พระพุทธเจ้ามีคำกล่าวว่า ทรงมีพระวรระณะ คือผิวพระวรกายเพียงดั่งทอง พระพุทธปฏิมาปิดทองจึงต้องด้วยพุทธวรระณะดังกล่าว นอกจากนี้ยังดุดงงามเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและความสุขใจ ทั้งทองเป็นสิ่งมีค่าย่อมควรแก่สิ่งมีค่าสูงด้วยกัน ทั้งประกาศจิตใจของผู้ปิดทองว่า ได้วางค่าของสิ่งที่มีค่าไว้ในที่สูงส่งด้วยพระพุทธปฏิมานั้น ย่อมอยู่ในโบสถ์วิหาร เมื่อเข้าไปในนั้น จึงมองเห็น ส่วนพระเจดีย์อยู่ในที่แจ้ง ทั้งเป็นสิ่งที่ก่อสร้างให้สูงมาก (ตามกำลังที่จะทำให้สูงได้) จึงอาจเห็นได้ไกลจากทุกทิศเหมือนกันหมด ไม่มีหน้าหลัง ฉะนั้น เมื่อได้ปิดทองให้เป็นสุวรรณเจดีย์ขึ้นได้แล้ว ก็ยังทำให้เกิดพุทธานุสสติได้อย่างดียิ่ง เพราะทองย่อมเป็นเครื่องจูงใจคนได้เป็นพิเศษ ให้เข้าสู่พุทธานุสสติซึ่งเป็นทองภายใน ใคร ๆ อาจเห็นได้แต่ไกลโดยรอบทุกทิศ ไม่ต้องเสียเวลาเข้าไปใกล้ ๆ ให้เนิ่นช้า เห็นแล้วก็สบายใจ ดับร้อนได้ ดับภัยได้

สุวรรณเจดีย์จึงเป็นที่บังเกิดบุญยิ่งใหญ่ไพศาลเป็นที่แผ่พุทธานุสสติออกไปในวงกว้างทั่วทุกทิศ

เจดีย์

วัดทั้งหลายในพระพุทธศาสนา มักจะมีพระเจดีย์ เมื่อสร้างโบสถ์ก็นิยมสร้างพระเจดีย์มาตั้งแต่สมัยโบราณ วัดเก่า ๆ จึงมีพระเจดีย์อยู่โดยมาก และพระเจดีย์องค์สำคัญของวัดมักจะสร้างไว้ในที่เบื้องหลังโบสถ์ เคยได้ยินท่านผู้ใหญ่กล่าวว่า เพื่อว่าเมื่อเข้าไปกราบพระในโบสถ์ก็จะได้กราบนมัสการพระเจดีย์ด้วย ถ้าพระเจดีย์สร้างไว้ในที่ด้านหน้าโบสถ์หรือด้านข้างโบสถ์ เมื่อเข้าไปกราบพระในโบสถ์ก็ต้องหันส่วนหลังหรือส่วนข้างไปทางนั้น แต่การจะสร้างพระเจดีย์ไว้ที่ตรงไหน ก็อาจจะต้องอาศัยความเหมาะสมอย่างอื่นอีก หรืออาจจะมีความประสงค์อย่างอื่นก็ได้ เป็นอันรวมความว่า แต่โบราณกาลมา ย่อมนิยมสร้างพระเจดีย์ไว้เป็นปูชนียสถานสำคัญสำหรับวัดด้วย ดังมีคำประพันธ์ว่า “เจดีย์ระตะแซง เสียดยอด”

ในสมัยพุทธกาลได้มีเจดีย์ภายนอกพระพุทธรูปอยู่ในรัฐต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปมากแห่ง แต่หมายถึงต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ก็มี หมายถึงวิหารหรือสถานที่เป็นที่นับถือบูชาก็มี หมายถึงศาลแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใกล้หมู่บ้านก็มี เช่นที่เรียกว่า อุเทนเจดีย์ โคตมเจดีย์ก็หมายถึงรุกขเจดีย์ ชื่อเฉพาะนั้น เรียกกันตามชื่อของผู้สิงสถิตอยู่ เช่นต้นไม้ที่เรียกว่า อุเทนเจดีย์ ก็เพราะเป็นที่สิงสถิตของยักษ์ชื่อว่า อุเทน คนพากันไปบูชาต้นไม้นั้นก็กลายเป็นเจดีย์ขึ้น เพราะก็น่าจะมองไม่เห็นตัวยักษ์ซึ่งเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ก็ต้องบูชาที่ต้นไม้

คำว่า *ยักษ* ก็ไม่ได้หมายเอามนุษย์ผู้ร้ายแต่อย่างเดียว เทวดาสามัญขึ้นไปจนถึงพระอินทร์ก็เรียกว่า *ยักษ* เหมือนกัน เมื่อหมายถึงเทพ เช่นนี้ *ยักษ* ก็แปลว่า ผู้ที่ควรบูชา รุกขเจดีย์มีในเมืองไทยเราอยู่บ้างเหมือนกัน คือต้นไม้ที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ คนไม่กล้าตัดโค่น บางทีก็นำเอาผ้าไปผูกพันตกแต่ง เพราะมักจะเข้าใจว่ามีรุกขเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ แต่ในเมืองไทยไม่เรียกต้นไม้เช่นนี้ว่าเจดีย์ จำกัดชื่อนี้ไว้เรียกเฉพาะพระเจดีย์ดังกล่าวเพียงอย่างเดียว

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นไม่ได้สั่งสอนสนับสนุนให้มีความเชื่อถือเคารพบูชาเจดีย์ภายนอกต่าง ๆ ดังกล่าว แต่ได้ตรัสสอนให้นับถือพระรัตนตรัย และให้อบรมปัญญาให้เห็นความจริงตามเหตุตามผล ดังได้ตรัสไว้มีความว่า มนุษย์ทั้งหลายถูกความกลัวคุกคาม ก็พากันถึงภูเขาศักดิ์สิทธิ์และต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ว่าเป็นที่พึ่งมากชนิดด้วยกัน สิ่งนั้นหาเป็นที่พึ่งที่เกษมอุดมได้ไม่ ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งเห็นอริยสัจจ์ทั้ง ๔ ด้วยปัญญาอันสงบ คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ชื่อนี้เป็นที่พึ่งอันเกษมอุดมได้จริง

จึงกล่าวได้ว่า ในพระพุทธศาสนานี้ พระเจดีย์โดยตรงคือพระรัตนตรัย กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือพระธรรมอันเป็นตัวความจริงที่จะพึงมองเห็นได้ด้วยปัญญา และเมื่อเห็นพระธรรมก็จะได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ล้ำเลิศ

พระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร

ในเมืองไทยนี้ ยังไม่ทันเห็นวัด ก็มองเห็นพระเจดีย์ก่อนแล้ว เช่นเมื่อ ยืนอยู่ที่ท้องสนามหลวงมองไปทางทิศใต้ ก็เห็นพระเจดีย์ทองอันผ่องใส แห่ง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมหาภิณษัตริย์ปฐมปฏิมากร แก้วมรกต ภายในพระบรมมหาราชวัง นำให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอันเป็นอุดมสรณะ ในพระพุทธศาสนา และนำให้ระลึกถึงพระมหากษัตริย์องค์พระประมุขแห่งประเทศชาติ รวมให้ระลึกถึงชาติไทย ซึ่งดำรงความเป็นชาติมาช้านานภายใต้พระบรมเดชาานุภาพ พระบารมี และทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ ภายในไตรสรณาคมน์แห่งพระพุทธ ศาสนา เป็นที่รวมความภักดีสามัคคีและศรัทธาแห่งประชาชน รวมกันเข้าในคำเดียว ว่า “ไทย” ฉะนั้น เมื่อขึ้นชื่อว่าไทยแล้ว ก็รวมทั้งชาติ พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ เข้าด้วยกัน

พระเจดีย์ทองทำให้จิตใจผ่องใส มองเห็นความเป็นไทยอย่างแจ่มชัด และเมื่อ เดินหันหน้าไปทางทิศเหนือ จากนั้น ก็จะมองเห็นพระเจดีย์อีกองค์หนึ่ง มีขนาดใกล้เคียงกัน ทาสีเหลืองดูเก่าไม่แจ่มใสเหมือน ใครเห็นก็ทราบได้ว่าเป็นพระเจดีย์แห่ง วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินสีห์ และก็คงระลึกได้ว่าพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประทับทรงประพุดิเนกขัมมปฏิบัติ ขณะทรงผนวช ตลอดเวลา ๑๕ วัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ทรงพระผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมองเห็นพระเจดีย์ทองแต่ไกล เสด็จฯ ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งก็มองเห็น พระเจดีย์แต่ไกล ชวนใจให้ระลึกถึงสมัยทรงพระผนวชไม่รู้จำ

ณ พระเจดีย์นี้ พระมหากษัตริย์ทุกราชกาลมาได้เสด็จ เข้าทรงบูชาพระบรมสารีริกธาตุภายในคูหาแห่งองค์พระเจดีย์ ในวันเสด็จ ถวายพุ่มเข้าพรรษาที่วัดนี้ทุกปี เป็นราชประเพณี คือในเทศกาลเข้าพรรษาทุกปี ได้เสด็จพระราชดำเนินถวายพุ่ม พระพุทธชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในพระอุโบสถ พระบรมสารีริกธาตุในองค์พระเจดีย์ พระศรีศาสดาในวิหารพระศาสดา พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสองพระองค์ ในวิหารแก่งออกพรรษาแล้ว ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินทุกปี ระลึกต่อถึงศกนี้ ซึ่งในมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบปี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดเสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารคตามโบราณประเพณี ไปทรงบูชาพระรัตนตรัย ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๐๖

พระเจดีย์ชวนให้ระลึกไปเป็นเรื่องราวแล้วก็กลับนึกถึงองค์พระเจดีย์เอง นึกเห็นพระเจดีย์ทอง รวมความระลึกทั้งหมดถึงคุณพระศรีรัตนตรัยอันอุดมเอกในโลก น้อมใจขอคุณานุภาพอภิบาลรักษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า ให้ทรงพระเกษมสำราญทรงพระเจริญด้วยพระพรชัยมงคล ทั้งปวง ทรงสถิตในพระสิริราชสมบัติตลอดจักรกาล

พระเจ้าปเสนทิโกศล

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมเมทพูปในสักกชนบท พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเฝ้าแต่พระองค์เดียว ทิฆมการายนะราชพัลลภได้นำราชกกุฎภัณฑ์และกองทัพไปมอบแก่วิฑูทกะพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง วิฑูทกะได้รับเครื่องขัตติยราชก็ขึ้นครองราชสมบัติ ประกอบพิธีราชาภิเษกในกรุงสาวัตถี มูลเหตุก็คือทิฆมการายนะผูกใจแค้นพระเจ้าปเสนทิว่าได้ปลงชีพพันธุลเสนาบดีกับบุตร เพราะพระกรรมเบาเชื่อคำยุแหย่ว่าเสนาบดีจะขบถ สบโอกาสคราวที่พระเจ้าปเสนทิโกศลที่ทรงยกทัพออกไปภายนอกพระนคร เมื่อผ่านนิคมที่พระพุทธเจ้าประทับ ก็โปรดให้ตั้งค่ายพักทัพเสด็จไปเฝ้ามีผู้ติดตามพอสมควร เมื่อถึงกุฎิที่ประทับได้เสด็จเข้าไปพระองค์เดียว ทรงมอบราชกกุฎภัณฑ์แก่ทิฆมการายนะไว้ข้างนอก ทิฆมการายนะจึงรีบนำไปอภิเษกวิฑูทกะขึ้นเป็นราชา

พระเจ้าปเสนทิเสด็จออกมาไม่พบใคร นอกจากนางพระกำนัลที่เหลือไว้ถวายเพื่อปฏิบัติเพียงคนเดียว ก็เสด็จมุ่งไปกรุงราชคฤห์แห่งรัฐมคธเพื่อจะทรงขอกองทัพพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งเป็นราชาภาคินัย ไปปราบวิฑูทกะ แต่เสด็จเข้าพระนครไม่ทัน ประตูประนครปิดเสียก่อนต้องประทับพักที่ศาลาแห่งหนึ่งอย่างอนาถา พระองค์มีพระชนม์ถึง ๘๐ พรรษา ต้องเสด็จระหกระเหินด้วยพระบาท เป็นระยะทางไกลก็ประชวรสิ้นพระกำลังสิ้นพระชนม์ในราตรีนั้น มีนางพระกำนัลถวายการปฏิบัติอยู่เพียงผู้เดียว นางก็ร้องไห้คร่ำครวญอยู่จนรุ่งสว่าง ประชาชนจึงได้ทราบ ก็ได้กราบทูล

พระเจ้าอชาตศัตรู พระองค์ได้เสด็จออกมารับพระศพทรงจัดถวายพระเพลิงอย่างสมพระเกียรติ

เรื่องนี้ดูเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ที่พระเจ้าแผ่นดิน ผู้ยิ่งใหญ่จะประสพอวสานอย่างน่าสลดสังเวชเช่นนี้ แต่เรื่องก็ได้มีขึ้นแล้วอย่างที่ไม่มีการคาดคิดมาก่อน ในปัจจุบันเรื่องเช่นนี้ก็ทำให้เกิดมีแก่บางคนในบางครั้ง เช่นที่ได้เกิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ เมื่อมองดูตามกระแสเหตุปัจจุบันก็จะพบเห็นอย่างนั้นอย่างนี้เกี่ยวแก่การบ้านเมืองบางส่วนตบบ้าง

แต่เมื่อดูตามกระแสกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาก็กล่าวได้ว่าเป็นไปตามกรรมที่แต่ละคนได้ทำไว้ กรรมได้ลิขิตไว้แล้ว ใคร ๆ จึงไม่น่าจะต้องตกใจว่าจะเกิดมีอย่างเดียวกันพร้าหรือ นึกดูถึงเครื่องบินประสพอุบัติเหตุตก คนสิ้นชีวิตทั้งหมดก็มี แต่คนก็คงโดยสารเครื่องบินอย่างไม่ละลดก็คงเพราะนี่กว่าสุดแต่วาระของใคร เมื่อถึงวาระแล้วก็ไม่อาจหลบเลี่ยงได้ จะอยู่บนบก ไปในน้ำ บินไปในอากาศ หรือไปในที่ไหน ก็ตามที่ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนเรื่องกรรม ทำให้คนสบายใจ ทำให้เป็นอิสระแก่ตัว จะไปไหน จะทำอะไรได้อย่างสบาย แต่ก็ตรัสสอนให้ทำความดีและให้ไม่ประมาท

วิทูรภะราชันได้ทรงก่อสร้างกรรมล้างผลาญศากยวงศ์ ได้ถูกน้ำท่วมสิ้นพระชนม์ในเวลาไม่ช้านัก พระพุทธเจ้าได้ตรัสความว่า นรชนกำลังมีใจของฟุ้งซ่านไป เหมือนกำลังเลือกเก็บดอกไม้เพลิงอยู่ ความตายก็ฉวยเอาไปเสีย เหมือนอย่างห้วงน้ำใหญ่ไหลผ่านมาท่วมชาวบ้านที่กำลังหลับอยู่แล

นครปาฏลีบุตร

ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาในอาณาจักรต่าง ๆ เหตุการณ์ของบ้านเมืองในอาณาจักรเหล่านั้นก็คงผันผวนไปตามคติของการบ้านเมือง เมื่อว่าถึงมูลเหตุก็คงไม่ต่างกับในปัจจุบันสักเท่าไร มีตั้งเคียดกันในบางครั้งทำสงครามกันในบางคราว อาณาจักรที่มีอำนาจมากก็เช่นรัฐโกศล รัฐมคธ ซึ่งต่างก็เป็นรัฐที่มีพระราชเป็นผู้ปกครอง แต่ละพระองค์ได้มีปรีณายกเป็นผู้รับปฏิบัติสนองพระราชประสงค์ เรียกว่า เสนาบดี แปลว่า แม่ทัพบ้าง มหาอำมาตย์ แปลว่า อำมาตย์ผู้ใหญ่บ้าง เช่น พันธูลเสนาบดี สันตติมหาอำมาตย์ของพระเจ้าโกศล สุนิธมหาอำมาตย์ และวัสสการมหาอำมาตย์ของพระเจ้ามคธ มหาอำมาตย์ทั้งสองท่านหลังนี้ได้ไปสร้างชนบทแห่งหนึ่ง เรียกว่าปาฏลีคามให้เป็นนครขึ้น มีชื่อว่า นครปาฏลีบุตร

พระพุทธเจ้าได้เสด็จผ่านนครที่สร้างขึ้นใหม่นี้ ได้ตรัสเป็นพระพุทธพยากรณ์แก่พระอานนทเถระว่า มีทำเลดี มีทางค้าขาย จึงทำให้นครนี้เป็นยอดนครบริบูรณ์ด้วยสินค้าทั้งปวงต่อไป แต่ปาฏลีบุตรนครก็จักมีอันตราย ๓ อย่าง เกิดจากไฟ หรือจากน้ำ หรือจากการยุแหยจนแตกกันเองในภายใน ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานแล้วได้ ๒๑๘ ปี นครนี้ได้เป็นยอดนครขึ้นตามพระพุทธพยากรณ์ เพราะได้เป็นราชธานีที่ประทับของพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงชนะปกครองชมพูทวีปทั้งหมดและได้ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทรงส่งคณะสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในถิ่นประเทศต่าง ๆ ซึ่งสืบต่อมาจนถึงประเทศไทยสยามเรานี้

ความเจริญพัฒนาของเมืองย่อมมีเพราะเหตุตามพระพุทธพยากรณ์ คือ ทำเลดี มีทางค้าขาย ข้อหลังความก็ขัดอยู่ แต่ข้อแรก แปลคำของท่านในที่นี้ว่าทำเลดี ยังไม่สิ้นความหมาย คือมิได้หมายเฉพาะชัยภูมิแผ่นดิน แต่หมายถึงเป็นที่มีคนดีอีกด้วย ดังคำที่พูดกันว่ากรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี คือมีคนดีบังเกิดขึ้นสืบต่อกันไปอยู่ หรือเมื่อถึงคราวคับขัน ก็เกิดมีคนดีขึ้นช่วยแก้ไขให้บังเกิดความสวัสดิ์ได้ คนดีแต่ละคนผู้สร้าง ความเจริญและความสุข เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็รู้สึกกว่าขาด เมื่อหาชีวิตไม่แล้วจึงเป็นที่ ว่าเหวและอาลัยถึง แต่เมื่อยังมีคนดีสืบต่อกันไป ทั้งมีพระบารมีที่สูงยิ่งกว่าปกปักรักษา อยู่ก็เป็นที่น่าใจได้ ข้อสำคัญคือช่วยกันสร้างตนให้เป็นคนดี ด้วยวิธีตรวจเข้าดูตนเอง พยายามละความชั่วทำความดี เห็นค่าของความเป็นคนดีให้สูง รักษาความสามัคคี ภายในให้บังเกิดขึ้น ป้องกันเหตุแห่งหายนะคือความเสื่อมดังที่ตรัสเตือนไว้จักบังเกิด ความเจริญพัฒนา ดังนครปาฏลีบุตรเจริญขึ้นจนเป็นมหานคร ที่ประทับของพระมหाराช เจ้าผู้ครอบครองสกลชมพูทวีป สมตามพระพุทธพยากรณ์นั้น

ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา

ความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา ย่อมหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองแห่งความปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ตามประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวเกี่ยวเนื่องด้วยผู้ปกครองประเทศ ถ้าผู้ปกครองประเทศไม่ให้ความอุปถัมภ์ก็ยากที่จะเจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าให้ความอุปถัมภ์ จึงจะเกิดความเจริญรุ่งเรือง ทั้งนี้ย่อมหมายถึงว่า ให้ความอุปถัมภ์เพื่อที่จะให้มีการปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย

ในประเทศไทยเรา นี้ พระมหากษัตริย์ได้ทรงเป็นพุทธมามกะสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาล และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกได้ทรงพระราชทานความอุปถัมภ์แก่ศาสนาทั้งปวงไม่จำเพาะพระพุทธศาสนา แม้รัฐบาลในทุกสมัย ก็ได้ให้ความอุปถัมภ์แก่ศาสนาทั้งหลาย แต่โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือ ซึ่งได้สร้างวัดและได้มีกุลบุตรออกบวชเป็นพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมากทั่วประเทศ พระมหากษัตริย์และรัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติพระธรรมวินัยดำเนินไปโดยเรียบร้อยสม่ำเสมอเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา และจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย คือให้มีเจ้าอาวาส เจ้าคณะประจำวัด ประจำท้องถิ่น จนถึงสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์สกลมหาสังฆปริณายก

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ นับแต่รัชกาลที่ ๕ ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๓ ฉบับ คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีมหาเถรสมาคม

มีเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะ เจ้าอาวาส โดยลำดับ ต่อมาคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ แบ่งแยกอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ ทางสังฆสภา ทางคณะสังฆมนตรี และทางคณะวินัยธร ต่อมาถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปเดียวกับฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ ต่างแต่แก้ไขให้เหมาะกับสมัยปัจจุบัน และไม่เข้าบังคับเกี่ยวข้องกับการปกครองภายในของคณะสงฆ์ เพียงแต่ให้ความอุปถัมภ์ในฐานะพุทธมามกะผู้มีศรัทธามุ่งความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง นี่เป็นผลงานสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งของพระองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและรัฐบาลของพระองค์ ซึ่งมีท่านจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี

งานนี้ถือว่าเป็นกุศลมหาศาล ซึ่งเป็นอนุสรณ์ถึงผู้ริเริ่มจัดทำสำเร็จขึ้นตลอดไป และพึงเห็นว่าสำเร็จขึ้นด้วยพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้า ผู้ดำรงความเลิศล้ำทุกกาลสมัย ซึ่งบันดาลให้มีบุคคลสำคัญเข้ามาช่วยฟื้นฟูยกย่องพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น ๆ อยู่ตลอดมา

ธรรมคัมภีร์ของรักษาโลก

เมื่อสิ้นศกเก่าขึ้นศกใหม่กันคราวหนึ่ง ก็แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จนิพพาน ล่วงไปแล้วอีกปีหนึ่ง ดังเมื่อขึ้นศกใหม่นี้ ก็เป็นอันว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จนิพพาน ล่วงมาแล้ว ๒๕๐๗ ปี ทุกคนผู้ที่ผ่านชีวิตมาจนถึงวาระขึ้นปีใหม่ ก็พากันยินดี ฉลองและส่งความปรารถนาดี เช่น ส.ค.ส. แก่เพื่อนมิตรสหายตามที่นิยมกัน ในทาง คณะสงฆ์ก็ได้มีพระโอวาทประทานพรขององค์สกลมหาสังฆปริณายก ในวาระเช่นนี้ ทุกปีมาจะได้อัญเชิญพระโอวาท ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัธยาจารย์ ที่ได้ประทานในอภิลักขิตสมัย สิ้นปีเก่าขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๕๐๑ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายแห่งพระชนมชีพของพระองค์ท่านมาสักตอนหนึ่ง เพราะเห็นว่ามีความเหมาะสมแก่ทุกกาลสมัย ฉะนั้น เมื่อเชิญพระโอวาทมาก็เหมือนได้เชิญ พระองค์ท่านเสด็จมาประทานพรปีใหม่ในปัจจุบันดังต่อไปนี้

“สันติ ความสงบสุขนั้น ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนทุกหมู่เหล่า ไม่เลือกชาติ ชั้น วรรณะ แต่ผู้มุ่งสันติ ต้องประพฤติตนเป็นผู้สงบกาย สงบวาจา สงบใจ ด้วยประพฤติธรรม คือ หิริ ความละอายใจต่อความชั่ว เปรียบเหมือนคนที่ เกลียดสิ่งโสโครกไม่ยอมเข้าใกล้ โอดตัมปะ ความกลัวต่อบาปทุจริต เมื่อรู้ว่า สิ่งใดผิดไม่ฝ่าฝืนทำลงไป เปรียบเหมือนคนกลัวสรรพพิษ ไม่กล้าเข้าใกล้ ฉะนั้น หิริโอดตัมปะทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นธรรมคัมภีร์รักษาชาวโลก ให้อยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข ดังภาษิตแสดงว่า

“hiriและโอตตัมปะ ย่อมรักษาชาวโลกให้เป็นสุขอยู่ได้” ดังนี้

ผู้มุ่งดำเนินชีวิตให้พ้นจากความชั่ว ดำเนินไปในทางดี ตลอดถึงประสบสันติสุข ต้องมีสติคอยระมัดระวังตัวอยู่เสมอไม่เผลอเพลินไปกับอภิสฐารมณฺ์ภายนอก คือ ลามก ยศ สรรเสริญ สุข จนเกินไป และจะไม่หุดหู้คับแค้น เพราะอภิสฐารมณฺ์ คือ การเสื่อมลามก เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ฟุ้งมีสติพิจารณารู้เท่าทันความจริงของโลก แล้วตัดเตือนตนให้บำเพ็ญแต่ความดี อันเป็นทางให้เกิดผลดี คือ ความสุข

ตามพระพุทธภาษิตที่ทรงแสดงไว้ว่า

“จงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาสอบสวนตนด้วยตน ผู้มีสติคุ้มครองตน มีปกติเห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย จักอยู่เป็นสุข” ดังนี้

ขออานุภาพพระรัตนตรัย จงอภิบาลรักษาประชาชนทุกหมู่เหล่า บันดาลให้ปราศจากทุกข์ ภัย โรค โศก ศัตรู อุปสรรค อุปัทวันตราย ทั้งหลายทั้งปวง และให้ได้ประสบความสุขความเจริญ ความสวัสดิ์ ทุกเมื่อ พร้อมทั้งให้มีใจมั่นคงอยู่ในธรรม เพื่อช่วยกันยังสันติสุขตามธรรมให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ตลอดกาลทุกเมื่อเทอญ

พุทธานิเชก

ในบัดนี้มักได้ยินว่าสวดพุทธานิเชกกันบ่อย ๆ ถ้าเป็นพิธีหลวงเห็นใช้เรียกว่า สวดภาณวาร คำว่านิเชก มีความหมายทั่วไปว่า การรดน้ำ การแต่งตั้งโดยการทำให้บริสุทธิ์ เช่นพิธีขึ้นเสวยราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินที่เรียกว่าราชาภิเชก อีกอย่างหนึ่ง มีความหมายว่า การได้บรรลุ เช่นพุทธานิเชก ปริมาณิเชกสัมโพธิญาณ คำว่า พุทธานิเชกจึงมีความหมายว่า การได้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้า แต่ก็อาจอธิบายอิงศัพท์ว่านิเชกได้เหมือนกัน น้ำเป็นสิ่งมีอุปการะแก่ร่างกายและพืชพันธุ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องชำระร่างกายและสิ่งต่าง ๆ ให้สะอาด ทั้งให้ความเย็น จึงเป็นที่นับถือกันยิ่งขึ้น จนถึงใช้ในพิธีสำคัญต่าง ๆ ในทางบ้านเมืองแต่ก่อนก็มีพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา มีโองการแช่งน้ำ ในทางสวัสดิมงคลทั่วไปก็มีน้ำมนต์ มีบทสวดทำน้ำพระพุทธรมณฑ์ เรื่องน้ำซึ่งเป็นวัตถุธาตุอย่างหนึ่งนี้ ยังนำมาใช้พูดกันทางจิตใจ ซึ่งไม่ใช่วัตถุอีกด้วย เช่น คำว่ามีน้ำใจ

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ในที่บางแห่งก็ทรงใช้ถ้อยคำเกี่ยวกับน้ำซึ่งเป็นวัตถุ เพราะทำให้ผู้ฟังฉวยใจความได้ทันที เช่นที่ตรัสสอนไว้แปลความว่า “ดูก่อนภิกษุ เธอจงรด (หมายถึงชำระล้าง ท่านแปลว่า จงวิตกก็มี) เรือคืออัตตภาพนี้ เรือที่เธอรด (ชำระล้างหรือวิต) แล้วจักถึงโดยเร็ว” พระพุทธเจ้าได้ทรงชำระล้างกิเลสหมดสิ้นจากจิตใจ ด้วยน้ำคือพระบารมีธรรมที่ได้ทรงบำเพ็ญมาอย่างเต็มเปี่ยมเป็นการอภิชะกัจฉิตใจคือชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด ในชัยมงคลคาถา

(ชยันโต) มีตอนหนึ่งแปลว่า “พระพุทธเจ้าทรงบรรลุความเป็นผู้เลิศล้ำ เบิกบานอยู่บนบัลลังก์ที่ไม่มีใครชนะได้ เหนือบัวแห่งปฐพีที่เป็นยอดปฐพี ซึ่งเป็นที่อภิเษกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง”

พระอาจารย์ได้เรียบเรียงคัมภีร์สรรเสริญพระพุทธเจ้าขึ้นไว้คัมภีร์หนึ่ง ตั้งชื่อว่าคัมภีร์พุทธานภิเษก แบ่งออกเป็นสองภาค ภาคแรกกล่าวถึงพระรูปกาย ที่ประกอบด้วยมหาบุริสลักษณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ เรียกว่า รูปกายโถมณา แปลว่า สดุดีพระรูปกาย ภาคหลังกล่าวถึงหมวดธรรมที่ได้ทรงปฏิบัติ ได้ตรัสรู้ได้มีอยู่บริบูรณ์ในพระองค์ เช่นบารมี ๑๐ โปธิปักขิยธรรม ๓๗ และพระญาณต่าง ๆ เป็นต้น เรียกว่า *ธรรมกายโถมณา* แปลว่า สดุดีพระธรรมกาย คือ ประมุขแห่งธรรม

ฉะนั้น คัมภีร์พุทธานภิเษก จึงเป็นคัมภีร์แสดงพระพุทธคุณนั่นเอง พุดเพื่อเข้าใจง่าย ๆ ว่า คือ บท *อิติปิ โส พิศดาร สวดพุทธานภิเษก* ก็คือ สวดพระพุทธคุณนั่นเองและส่วนคำว่า *ภาณวาร* เป็นชื่อของบทสวดที่ท่านนาคบาลีเบ็ดเตล็ดและพระสูตรต่าง ๆ มาจัดไว้เป็นสี่ตอน เรียกว่า *ปฐมภาณวาร ทุตติยภาณวาร ตติยภาณวาร จตุตถภาณวาร* ทั้งสี่นี้มีประเภทธรรม รวม ๒๒ บท

คำว่า ภาณวาร แปลง่าย ๆ ว่า สวดตามวาระ เพราะจะต้องผลัดกันสวดเป็นวาระ ๆ ในการสวดผลัดกันเป็นวาระ ๆ นั้น จะตัดข้อไหนออก จะเพิ่มข้อไหนเข้า เช่น จะเพิ่มสวดพุทธานภิเษกนำก่อน ก็สุดแต่ผู้จัดพิธีจะประสงค์ รวมเรียกว่าภาณวารได้เหมือนกัน เพราะก็ต้องสวดผลัดกันตามวาระ

พระราชพิธีหล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ

๑

เมื่อเข้าไปในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ในตอนบ่ายแห่งวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๐๗ ซึ่งเป็นวันเริ่ม พระราชพิธีหล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ จะได้เห็นพระพุทธรชินสีห์ ประดิษฐานเปล่งปลั่งอยู่เบื้องหน้าพระพุทธรูปองค์โต ซึ่งประดิษฐานอยู่ซิดีตผนังเบื้องหลัง เป็นที่รวมแห่งความสำคัญทั้งปวง เบื้องหน้าชุกชีพระเป็นม้ามุขที่บูชาตั้งดอกไม้ทองเงินและพาน และขวดปักดอกไม้สดกับเชิงเทียน กระถางรูปแก้วเจียรไนอยู่ตามที กลางม้ามุขตั้งพระนิรันตราย ถัดลงมาตั้งพระพุทธรนารวันตบพิตร ถัดออกมาตอนกลางพระอุโบสถตั้งเครื่องทรงนมัสการและที่ทรงกราบด้านซ้ายมือ (เมื่อหันหน้าเข้าไป) ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสงฆ์ที่จะเจริญพระพุทธมนต์ด้านขวามือตั้งราชอาสน์ที่ประทับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ถัดออกมาในตอนกลางโบสถ์ค่อนไปทางด้านหน้าตั้งตู้เทียนชัย ถัดไปเป็นอาสนะพระราชอาสน์นั่งปรกตั้งชิดกับตู้เทียนชัย ถัดออกไปตั้งเตียงพระสวดภาณวารตั้งชิดผนังโบสถ์ด้านหน้าระหว่างประตูหน้าต่างทั้งสอง มีที่นั่งราชบัณฑิตตั้งอยู่ข้างเตียงด้านทิศตะวันออก จะมองเห็นด้ายสายสัญญาณโยงไปจากพระพุทธรชินสีห์วิ่งเข้าไปโยงพระพุทธรูปองค์โต วงไปรอบบริเวณบนชุกชีพระ และโยงจากพระพุทธรชินสีห์เป็นสองเส้นคู่ตรงมายังตู้เทียนชัย พันหลังตู้สองข้าง ผ่านไปยังเตียงพระสวดภาณวารมีสายสัญญาณขนาดเล็กลงมา แยกไปยังอาสน์สงฆ์หลายสาย สำหรับพระสงฆ์แต่ละแถว แยกลงไปสำหรับพระนั่งปรก พระสวดภาณวารและราชบัณฑิต มีสิ่งที่พิเศษควรกล่าว

คือเทียนทองชนวนปักอยู่บนเชิงเทียนตั้งอยู่กลางชั้นเล็กที่ใส่น้ำไว้ เจ้าพนักงานเตรียมตั้งไว้ที่ม้าหมู่ที่บูชา มีชั้นเชิงใหญ่ใส่น้ำตั้งอยู่ข้างตู้เทียนชัย ติดเทียนไว้ที่ปากชั้น การตั้งน้ำวางด้ายทั้งปวงเตรียมไว้พร้อมเสร็จ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินสู่พระอุโบสถ เวลา ๑๖.๓๐ น. ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงศีล พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ (ในการตั้งน้ำวางด้ายไม่มีทำน้ำมนต์) จบเวลา ๑๗.๐๕ น. โห่ลั่นฆ้องชัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนทองถวายแต่สมเด็จพระสังฆราช ทรงจุดเทียนชัยแล้วทรงจุดเทียนที่ปากชั้นเชิงใหญ่ ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตรดุริยางค์ พระสงฆ์เจริญคาถาจุดเทียนชัย จบแล้วถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนที่เตียงพระสวดภาณวาร แล้วเสด็จฯ กลับ พระสงฆ์ ๔ รูปสวดภาณวาร พระราชาคณะหนึ่งรูปนั่งปรก ราชบัณฑิตหนึ่งคนนั่งซักถามพระดำ พระสงฆ์สวดภาณวารมี ๓ สำรับ สวดต่อกันไปตลอดรุ่ง เริ่มด้วยบทนมัสการพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้บริบูรณ์ด้วยพระคุณทั้งปวง

๒

เมื่อเข้าประตูเสี้ยวทางพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๐๗ ซึ่งเป็นวันประกอบพระราชพิธีหล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ จะได้เห็นพระอุโบสถซึ่งมีหน้าบันประดับลายมงกุฎ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเคยประทับครองวัดนี้ขณะทรงผนวชและทรงเสริมสร้างวัดนี้

ทางด้านตะวันออกและตะวันตกของพระอุโบสถ มีศาลาแดงตั้งอยู่ด้านหลังริมกำแพงหน้าวัด เมื่อเดินเลี้ยวไปทางศาลาแดงด้านตะวันออกจะเห็นหุ่นสำหรับหล่อพระรูปตั้งอยู่ตรงจุดกลางบริเวณราชวิภูบนพื้นด้านทิศใต้ของศาลาแดง พร้อมทั้ง

เตาหลอมทอง ซึ่งเจ้าหน้าที่แผนกหล่อทองหัตถศิลป์ กรมศิลปากรได้เตรียมไว้ และได้เริ่มสุ่มไฟตามกำหนดเวลา เจ้าพนักงานได้เตรียมตั้งเกยที่เสด็จขึ้นทรงเททองหล่อพระรูปใกล้กับบันไดขึ้นศาลาแดง และได้เตรียมตั้งราชอาสน์ไว้บนศาลาแดงพร้อมสรรพ ในบริเวณราชภัฏได้มีการวางด้ายสายสิญจน์ออกมาจากพระอุโบสถ ตั้งแต่เมื่อวัน สวดมนต์วางด้ายสายสิญจน์ เวลา ๑๐.๓๐ น. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ เลี้ยงพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์และสวดภาณวาร ในพระอุโบสถและที่ศาลาแดงด้าน ทิศตะวันตก รวม ๔๕ รูป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินถึงวัดบวรนิเวศวิหาร เวลา ๑๕.๓๐ น. เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงศีลแล้วเสด็จออกจากพระอุโบสถไปยังศาลาแดงด้านตะวันออกทรงบรรจุแผ่นทอง ลงในบ้ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับเกย ทรงเททองหล่อพระรูป สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เมื่อเวลา ๑๕.๔๕ น. โหรลั่นฆ้องชัย ชาวพนักงานประโคมสังข์แตรดุริยางค์ พระสงฆ์ ๔๕ รูป ในพระอุโบสถ และพระสงฆ์ วัดบวรนิเวศวิหารบนศาลาแดงด้านตะวันตก เจริญชัยมงคลคาถา เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ พระสงฆ์เจริญคาถาดับเทียนชัย สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อุฎฺฐายี) ดับเทียนชัย ในขณะที่เจริญคาถาดับเทียนชัย คณะศิษย์ถวายพระรูปขนาดเล็ก และเหรียญพระรูป สมเด็จพระสังฆราชเจ้า แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กับสมเด็จพระราชโอรสพระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก เสด็จกลับ

ในพระราชพิธีหล่อทั้งปวงนี้ หัวใจพิธีก็คือ พระรัตนตรัย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ถ้าขาดพระรัตนตรัย พิธีต่าง ๆ ก็สิ้นความหมาย ไม่บังเกิดประสิทธิภาพ เหมือนอย่าง รูปกายที่ไร้ชีวิต พิธีเป็นสิ่งที่ผ่านไปเหมือนอย่างเสียงสังข์แตรที่ตั้งขึ้นแล้วก็เงียบไป แต่สิ่งที่ทำพิธีแล้วย่อมได้รับการรับรอง อย่างมีพิธีการว่าได้สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่บูชา สักการะ ประกอบด้วยคุณพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นที่บูชาสักการะอย่างสูงสุด

๓

ในพระราชพิธีหล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ณ วันที่ ๗-๘ มกราคม ๒๕๐๗ นั้น สถานที่หล่อหน้าศาลาแดงได้เคยเป็นที่หล่อพระรูปของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสองพระองค์ ในรัชกาลอดีต

ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับพลับพลาหน้าพระอุโบสถ (ตามหมายกำหนดการ) ก็คือศาลาแดงดังกล่าว ข้อที่ควรบันทึกไว้ก็คือในพระราชพิธีหล่อพระพุทธรูปหรือหล่อพระรูป มีพิธีสวดมนต์ก่อนแล้วจึงจุดเทียนชัยสวดภาณวาร เช่นในพระราชพิธีหล่อพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล วันแรกสวดมนต์ วันที่สองจุดเทียนชัย วันที่สามเป็นวันทรงหล่อ แต่ในคราวนี้ย่อลงเป็นสองวัน ในพิธีสวดนั้นไม่มีการทำน้ำมนต์ เป็นพิธีสวดมนต์ตั้งน้ำวางด้าย คือตั้งน้ำเตรียมไว้ ในเวลาจุดเทียนชัย ชันน้ำที่รองเทียนทองชนวนและชันน้ำใหญ่ข้างตู้เทียนชัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนทองชนวนด้วยไฟจากฟ้า (ไฟจากแสงอาทิตย์) ถวายสมเด็จพระสังฆราชทรงจุดเทียนชัยและเทียนที่ปากขันใหญ่ เทียนที่ปากขันใหญ่เมื่อจุดแล้วก็ปล่อยไว้จนหมดไปเอง น้ำในขันทั้งสองนั้นถือว่าเป็นน้ำมนต์ เจ้าพนักงานแบ่งเก็บไว้เพื่อใช้ประพรมพระพุทธรูป หรือพระรูปในโอกาสต่อไป

การพิธีทั้งปวงในเรื่องนี้และแม้ในเรื่องอื่นพอสรุปได้ว่า เกิดจากความต้องการทำให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และให้ดูขึงขังแข็งแรงเป็นเครื่องจูงใจให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสวัตถุที่ใช้เป็นสิ่งที่จำเป็นส่วนหนึ่ง เป็นเครื่องบูชาสักการะคือดอกไม้ธูปเทียนตลอดถึงเครื่องประโคมตามประเพณีอีกส่วนหนึ่ง แม้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพาน ก็ยังมีกล่าวว่ามีดนตรีประโคมเพื่อบูชาพระพุทธศรีระตามประเพณีนิยม และมีการจัดพระพุทธศรีระเช่นห่อด้วยผ้าขาวหำร้อยชั้นเป็นต้น

ฉะนั้น จะว่าพิธีต่าง ๆ มาจากพราหมณ์ไม่ใช่พุทธหรือจะว่าอย่างไรก็ตาม คนที่เจริญทั้งปวงก็ยังทำพิธีต่าง ๆ โดยเลียนแบบกันมาบ้าง คิดขึ้นใหม่บ้างปรับปรุงให้เหมาะสม แต่ก็ให้รวมอยู่ในวัตถุประสงค์ เช่นพิธีทางพระพุทธศาสนา ก็รวมอยู่ใน

หัวใจคือพระรัตนตรัย สิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบในพิธีจะมาจากพราหมณ์ หรืออะไรก็ตาม เพื่อบูชาและจงใจเข้าหาพระรัตนตรัย

พระพุทธเจ้าเมื่อทรงแสดงคำสั่งสอน ก็ทรงใช้ภาษาที่เขาใช้มาแล้ว ซึ่งเขาพูดเข้าใจกันอยู่ ตลอดถึงถ้อยคำของพวกพราหมณ์เป็นต้นว่า คำว่าพระอรหันต์ นิพพาน พวกฤๅษีชฎิลเป็นต้น ก็ใช้กันมาแล้วช้านาน บางคนเข้าใจว่าตนได้เป็นได้บรรลุแล้ว ก็มี แต่พระองค์อธิบายในความหมายใหม่ตามแนวสัจธรรมที่ตรัสรู้ ผู้ฟังจึงฟังรู้เรื่อง ถ้าจะทรงตั้งภาษาขึ้นใหม่ใครก็คงฟังไม่รู้เรื่อง นอกจากจะต้องเรียนภาษากันเสียก่อน การรับสิ่งต่าง ๆ มาปรับปรุงให้สำเร็จประโยชน์ตามที่ต้องการ จึงเป็นวิสัยของบัณฑิต พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยในส่วนหนึ่งก็ด้วยทรงนำคุณสมบัติของคนดี ๆ ในโลกนี้แหละมาทรงบัญญัติ ถ้าจะว่าเอาอย่างก็เอาอย่างคนดี

พระพุทธศาสนาจึงเป็นที่รวมของสิ่งดี ๆ ทั้งหมดตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุดยอด ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เลิศล้ำศาสดาอื่นทั้งสิ้น

พุทธานุภาพ

พระพุทธเจ้า ได้ทรงเป็นที่นับถือของพระมหากษัตริย์และประชาชนในชาติต่าง ๆ มากด้วยกัน บุคคลหรือชาติที่นับถือพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ย่อมมุ่งสันติและสามัคคีเป็นที่ตั้ง มีบางครั้งจะมีเหตุการณ์ที่เรียกตามสำนวนพุทธประวัติว่า มารดลใจทำให้สันติและสามัคคีเสียไป แต่เมื่อผ่านมารยุคแล้วก็จะกลับเกิดสันติและสามัคคีโดยเร็ว ด้วยพุทธานุภาพดลใจให้ใฝ่ธรรมแทนที่อธรรม แม้ในสมัยมารยุคที่จำต้องปฏิบัติตามคติโลก ก็ยิ่งหวังพึ่งพุทธานุภาพอย่างแนบแน่นติดใจ ดังเรื่องที่มีพระบรมราชโองการฯ ประกาศให้ทราบทั่วกันเมื่อเสด็จฯ ทรงบวงสรวงสักการะประกาศพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ณ วัดศรีชุม เมืองสุโขทัย เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๗ ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อครั้งข้าศึกทำสงครามประชิดกรุงศรีอยุธยาจนได้ยึดครองประเทศไทยไว้ได้พักหนึ่งนั้น สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรงยังดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชของเมืองพิษณุโลก ได้ทรงกู้อิสรภาพของชาติกลับคืนมาได้ด้วยความกล้าหาญเด็ดขาดจนเกือบจะสิ้นสิ้นนามของแผ่นดิน หากยังเหลือข้าศึกอยู่ที่ใดในบางจุด ซึ่งเขายังยึดครองอยู่บ้างนั้น

ในกาลต่อมา ชนชาติไทยใหญ่ซึ่งข้าศึกรวบรวมไว้ในเมืองกำแพงเพชร ได้หนีไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารที่พิษณุโลก ข้าศึกได้เรียกร้องให้ส่งพวกนี้คืนและแสดงอานุภาพคุณความไทย จึงสมเด็จพระนเรศวรเสด็จกรีธาทัพไปปราบปรามข้าศึกเหล่านั้น

ให้พ่ายไปเป็นส่วนมาก มีเหลืออยู่แต่เมืองสวรรคโลกและพิชัย ซึ่งยังเกรงกลัวแต่ไม่ยอมร่วมกับคนไทยด้วยกัน สมเด็จพระนเรศวรเสด็จ ขึ้น ไปตั้งทัพหลวงที่วัดศรีชุม ในเมืองสุโขทัย ทั้งนี้ดำรัสให้ชาวพม่ารามณณาจารย์ เอน้ำในบ่อพระสยามภูวนาถ และเอน้ำในกระพังโพงศรี มาตั้งบูชา โดยพิธีมงคลเป็นน้ำสัตยาธิษฐานเอา พระศรีรัตนตรัยเจ้าเป็นประธานให้พวกท้าวพระยาเสนาบดีกินน้ำสัตย์นี้ต่อหน้า พระประธาน แล้วเสด็จ ไปยังเมืองสวรรคโลกและเมืองพิชัย เหตุการณ์จึงได้คืน เข้าสู่สันติภาพและสามัคคีธรรม”

ในวาระวันที่ระลึก ของสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าซึ่งกำหนดประจำ ในวันที่ ๒๕ มกราคม ของปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ ทรงสังเวद्यวายที่ดอนเจดีย์ เมืองสุพรรณบุรี เมื่อปี ๒๕๐๓ ที่วังจันทร์ เมืองพิษณุโลก ปี ๒๕๐๕ และที่ วัดใหญ่ชัยมงคล อยุธยา ปี ๒๕๐๖ ในปี ๒๕๐๖ นี้ทรงสังเวद्यที่วัดศรีชุม สุโขทัย ตามประกาศในตอนท้ายได้ทรงขออานุญาตแห่งพระศรีรัตนตรัยและราชศักดิ์นิหาร ของพระมหากษัตริย์ทั้งผองจงได้เป็นหลักชัยนำไทยให้ดำรงอยู่โดยสามัคคีธรรม และบรรลุถึงความสวัสดิ ขอพระบารมีของสมเด็จพระร่วงเจ้า และสมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้า จงได้ประสิทธิ์ประสาทให้ชาติก้าวหน้าไปโดยทางธรรม นำสุขเกษมมาสู่ ประชาชนตั้งแต่ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองทุกอันดับ ตลอดถึงทวยราษฎร์ทั้งมวล

ทำสติรักษาจิตใจ

คนเรานั้น เมื่อเกิดความทุกข์ร้อน จึงรู้สึกต้องการความดับทุกข์หรือความร่มเย็น และเที่ยววิ่งแสวงหากันต่าง ๆ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องดับทุกข์ให้เกิดความร่มเย็นของคนไว้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งปฏิบัติได้ง่ายสะดวกที่สุด เพราะไม่ต้องไปเที่ยวหาข้างนอกที่ไหน ไม่ต้องตั้งพิธีการอย่างไร เพียงแต่ปฏิบัติทำจิตใจของตนเท่านั้น ทั้งเป็นทางตรงที่แท้จริงทางเดียว ไม่มีทางอื่นที่จะดับทุกข์ให้เกิดความร่มเย็นได้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงวิธีแสดงธรรมให้คนเข้าใจได้ง่าย บางทีทรงยกนิทานเปรียบเทียบดังนิทานเรื่องหนึ่งว่า

ได้เคยมีเต่าและหมาจิ้งจอก เที่ยวหาอาหารตามริมฝั่งแม่น้ำในเวลาเย็น เต่าได้เห็นหมาจิ้งจอกมาแต่ไกลก็ไม่คลานต่อไป เก็บอวัยวะทั้ง ๕ ส่วนทั้งศีรษะ (เท้า ๔ ศีรษะ ๑) เข้าในกระดองหยุดนิ่งอยู่ ฝ่ายหมาจิ้งจอกก็เห็นเต่าคลานตัวมเดียวม อยู่แต่ไกลก็ตรงเข้าไป ครั้นเข้าไปใกล้เห็นเต่าหยุดเก็บตัวอยู่ในกระดอง ก็ยืนคอยจ้องคอยเวลาที่เต่าจะยื่นขาหรือศีรษะออกมา เพื่อที่จะได้จับอวัยวะส่วนที่ยื่นออกมานั้น ลากไปกินเป็นอาหาร แต่เต่าก็คงสงบหลับตัวอยู่ในกระดองนั้นแหละ หมาจิ้งจอกไม่ได้ช่องคอยจนเบื่อหมดอยากที่จะกินเต่า จึงหลีกไป เต่าก็พ้นอันตราย

ทรงแสดงธรรมเปรียบเทียบว่า ท่านทั้งหลายคือบุคคลทั่วไปก็เหมือนอย่างเต่า มารผู้มีบาปก็เหมือนอย่างหมาจิ้งจอกซึ่งเข้ามาคอยจ้องจะจับอยู่เนื่อง ๆ ช่องทางที่มารมาคอยจ้องจับนั้นก็คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจนี้แหละ

ฉะนั้น จึงตรัสสอนให้มีสติคอยระมัดระวังช่องทางดังกล่าว กล่าวคือเมื่อเห็นรูปอะไร ๆ ด้วยตา ได้ยินเสียงอะไร ๆ ด้วยหู เป็นต้น ตลอดถึงได้คิดอะไร ๆ ด้วยใจ ก็ไม่ยึดถือให้เกิดความยินดียินร้ายให้เกิดเป็นบาปอกุศล เมื่อมีสติระมัดระวังอยู่เพียงพอ มารผู้มีบาปก็จะไม่ได้ช่องจะเบียดเบียนหายไปเองเหมือนอย่างหมาจิ้งจอกเบียดเบียนที่จะคอยกินเต่า

นิทานอุปมาธรรมนี้เป็นความจริงที่เข้าใจได้ง่าย บาปอกุศลทั้งหลายที่คนทำกันอยู่ก็เนื่องมาจากเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาทางตาหูเป็นต้นนี้แหละ ถ้าไม่คอยรักษาจิตใจไว้ให้ดีภายในกระดองใจคือสติ มารก็จะแล่นเข้าถึงใจทันที คือตัวความยินดีหรือความยินร้าย พุดง่าย ๆ ก็คือชอบหรือชังจนถึงกับสงบอยู่ไม่ได้ หรือไม่ยอมที่จะสงบก็เพราะมารใจนั้นจับใจไว้ได้แล้ว โฉนจะยอมปล่อยให้หลุดไปได้ง่าย ๆ ต่อเมื่อคอยรักษาใจไว้ภายในกระดองใจคือสติ มารก็จะไม่ได้ช่องที่จะเข้าจับจิตใจหลุดลากลไปดังกล่าวเรื่องทั้งหลายที่ผ่านเข้ามาก็ไม่ก่อให้เกิดทุกข์ร้อน

พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสสอนให้ปิดหูปิดตา ถ้ามองดั่งนั้นก็เท่ากับสอนให้ประพฤติดนให้เสมอกับคนอวิยะพิการคือตาบอดหูหนวก ซึ่งไม่ใช่ลักษณะพระพุทธศาสนา แต่ตรัสสอนให้ทำสติรักษาจิตใจ จิตใจที่มีสติเป็นเครื่องรักษายอมเป็นจิตใจที่เกษมสวัสดี มีความสงบสุขร่มเย็นทั้งกลางวันกลางคืน

พระพุทธเจ้ามีอยู่ที่ไหน

เวลานี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน นักศึกษาพุทธประวัติก็จะตอบว่า เวลานี้มีแต่พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้เมื่อพระองค์ยังทรงมีพระชนม์อยู่ ซึ่งตั้งอยู่ในฐานเป็นศาสดาแทนพระองค์พระพุทธเจ้า ตามที่ได้ทรงสั่งตั้งไว้เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธนิพพาน แต่นักศึกษารธรรมก็จะตอบให้แง่คิดว่า พระพุทธเจ้าทรงบรรลุอมตธรรม (ธรรมที่ไม่ตาย) จึงทรงเป็นอมตะ เวลานี้พระพุทธเจ้าก็มีอยู่ และมีอยู่เป็นนิรันดรกาล มีอยู่ที่ไหน ก็มีอยู่ในอมตธรรมนั้นแหละ นักศึกษารธรรมยังอ้างหลักฐานในพระสูตรอีกว่าพระพุทธศาสนาไม่แสดงว่า พระตถาคตพุทธเจ้าและพระอรหันต์ตายสูญตายเกิด หรือทั้งตายสูญทั้งตายเกิด เพราะสิ่งที่ตายนั้นคือขันธะคือสกันธะ (สกนธกาย) ส่วนพระตถาคตพุทธเจ้าและพระอรหันต์ไม่ใช่ขันธะ จะเห็นท่านตายสูญหรือตายเป็นอะไรอย่างไร จึงไม่ถูกทุกอย่าง

นักศึกษารธรรมยังกล่าวยืนยันต่อไปว่า ตามที่กล่าวว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่เป็นอมตะนั้น ไม่ได้อ้างเอาเองอย่างลม ๆ แล้ง ๆ แต่อาจเห็นได้จริง ๆ คือถ้าใครต้องการจะเห็นพระองค์ในเวลานี้หรือในเวลาไหน ๆ ก็ตาม ก็ให้ตั้งใจปฏิบัติพระพุทธานุสสติให้เต็มที่ให้เป็นสมาธิ อบรมปัญญาในธรรม ก็จะได้เห็นพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง เพราะได้ตรัสไว้แล้วว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” หลักฐานเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงดำรงอยู่เป็นอมตะ และอาจเห็นได้จริง การถึงพระพุทธเจ้าเป็น

สรณะ (ที่พึ่ง) ดังที่กล่าวถึงกันว่า พุทธฺ์ สรณํ คจฺฉามิ จึงมิใช่เป็นการถึงอย่างว่างเปล่า เพราะไม่มีพระพุทธรเจ้าอยู่แล้ว แต่ได้มีพระพุทธรเจ้าเป็นที่ถึงเป็นสรณะได้จริง

วิธีปฏิบัติถึงพระพุทธรเจ้าเป็นสรณะนั้น ให้ตั้งใจระลึกถึงพระพุทธรคุณข้อใด ข้อหนึ่ง หรือระลึกถึงโดยสรุปว่า พระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้จริง ทรงบริสุทธิ์จริง ทรงมีพระกรุณาจริง พระพุทธรเจ้าก็จะปรากฏขึ้นในพระคุณ ความว่าเหว่หวาดกลัวทุกอย่าง ก็จะหมดไปจากจิตใจ หรือถ้ามีความทุกข์ร้อนหม่นหมองอยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็จะหายไปแล้ว จะหายความอัดอั้นตันใจ จะเห็นทางออกอย่างดีที่สุด นี่เป็นพุทธานุภาพ ที่มีจริง พระองค์ก็จะมาเป็นสรณะได้จริง จิตใจที่มีสรณะดังกล่าวเป็นจิตใจที่อบอุ่น ไม่ว่าเหว่ ที่เข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ที่กล้าหาญ ไม่สะดุ้งหวาดเสียว ที่ผ่องใส ไม่เศร้าหมอง ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เป็นเครื่องนำชีวิตให้ดำเนินไปทางที่ถูกต้อง ทั้งเมื่อได้บรม สมาริปัญญาในธรรม จนได้เห็นธรรมก็จะได้เห็นองค์พระพุทธรเจ้าอย่างประจักษ์แจ้ง พระพุทธรเจ้าและพระศาสนาของพระองค์จึงเป็นของจริงแท้เป็นสรณะที่พึ่งของทุก ๆ คน ของโลกได้จริงแท้แน่นอน

ปฏิบัติให้เกิดลาภ

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถี พระสารีบุตรเถระก็ได้พักอยู่ที่พระวิหารนั้น พระพุทธเจ้าและพระสารีบุตรต่างได้แสดงปฏิบัติให้เกิดลาภมีความอย่างเดียวกัน พระสารีบุตรได้แสดงแก่พระผู้เป็นสัทธีการิกของท่าน คือพระรูปนั้นที่อยากจะได้ลาภสักการะหรืออย่างไรไม่ได้มีเล้าไว้ ได้กราบเรียนถามขอให้ท่านบอกว่าทำอย่างไรจึงจะรวยลาภ ท่านได้ตอบว่า ก็ให้ทำลายหิริโอตตปปะของตนเสีย ละสมณภาวะเสีย ไม่ใช่มีจิตวิปริตก็ให้ทำเหมือนมีจิตวิปริต พูดส่อเสียดได้ แสดงละครได้ พูดกูเรื่องขึ้นได้ พระรูปนั้นได้ฟังแล้วดิเตียนปฏิบัติท่านั้น รับเอามาทำไม่ไหว ก็ลาท่านออกไป เมื่อพระสารีบุตรได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้กราบทูลเล่าถวายท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องหนึ่ง มีความว่า

ในอดีตกาลนานไกล มีมาณพผู้หนึ่ง เรียนศิลปศาสตร์ในสำนักอาจารย์ทศปาโมกข์ วันหนึ่งเกิดคิดอยากรู้ปฏิบัติที่จะให้เกิดลาภ จึงเข้าไปถามอาจารย์ฝ่ายอาจารย์ได้ตอบว่า “ลาภจะเกิดแก่สัตว์โลกเหล่านี้ด้วยเหตุ ๔ อย่าง คือคนที่ไม่ใช่คนดี ที่ไม่มีจิตวิปริต ไม่ใช่คนที่พูดส่อเสียด ไม่ใช่คนที่ไม่เล่นละคร ไม่ใช่คนที่ไม่พูดกูเรื่อง ย่อมได้ลาภในหมู่คนหลงทั้งหลาย นี่เป็นอนุศาสน์แก่เจ้า” มาณพได้ฟังก็ดิเตียนและสิ้นความต้องการจะได้ลาภ เพราะจะต้องทำตนให้เป็นคนดังกล่าว คือเมื่อไม่พูดอย่างปฏิเสธคนที่ จะรวยลาภในหมู่คนหลงในโลก ก็จะต้องเป็นคนมีจิตวิปริตด้วยความโลภเหมือนคนเสียจริต ละหิริโอตตปปะ ไม่คำนึงว่าบุญหรือบาป ไม่กลัวนินภัย

มีวเมาประมาทในกาม ทำกรรมผลุนผลันพลันเล่นต่าง ๆ มีตัดช่องย่องเบาเป็นต้น ต้องเป็นคนพูดส่อเสียด คือ เข้าหาแอบอิงท่านผู้ใหญ่เป็นหลักเป็นประธาน แสดงความไม่ดีของผู้อื่น แสดงความดีของตน ตัดลาภยศของผู้อื่น ถือเอาเพื่อตน ชนทั้งหลาย ก็พากันกลัวจึงคอยสนองให้ตามที่ประสงค์ ต้องเป็นคนเล่นละคร คือไม่ละอายว่า ตนควรวางตนในฐานะอย่างไร แต่แสดงตนออกทำต่าง ๆ เช่นทำเป็นเพื่อนเกลอ ก็ได้ เป็นคนรับใช้ก็ได้ ทำหัวเราะชอบใจก็ได้ สุดแต่เก็งใจว่าผู้ที่จะบันดาลลาภให้เกิด ขึ้นได้จะชอบ จะโปรดอย่างไรเหมือนเล่นละคร ในชาดก ใช้ศัพท์ว่า นฎะ แปลว่าคน ฟ้อนรำ แปลว่า เล่นละคร ก็คงไม่ผิดความหมาย ต้องเป็นคนกูเรื่องขึ้น คือพูดพล่อย จริงปนเท็จหรือเท็จปนจริงหรือเท็จเสียทั้งเรื่อง เมื่อถูกถามอะไร คนอื่นตอบไม่ได้ คนกูก็ตอบได้เหมือนเป็นคนรอบรู้ไปเสียทุกอย่างราว แต่ก็ฉลาดพูดเป็นที่เชื่อฟัง จึงเป็นที่หวาดกลัวว่า เป็นคนที่พูดอันใดก็ต้องเป็นอันนั้น มีคำพูดที่จะบันดาลให้ใคร เป็นอะไรอย่างไรได้ จึงมักได้ในสิ่งที่อยากได้ ทำให้ยิ่งมักได้ ยิ่งอยากได้

ปฏิบัติให้เกิดลาภนี้ แสดงว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบว่าเป็นโลกของคนหลง นี้เขาแสวงหาลาภกันอย่างไร แต่บัณฑิตพุทธสาวกก็หานิยมชมชอบไม่เพราะมีหุตาสว่างในธรรมชั้น พอเห็นบุญบาป หรือเห็นอนิจจังขึ้นบ้างแล้ว จึงยินดีแต่ในลาภที่ได้ มาโดยชอบตามคลองธรรม

หัวใจพระพุทธศาสนา

ในวันมาฆบูชา ศก ๒๕๐๗ นี้ ตรงกับวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ วัดทั้งหลาย ได้เป็นที่ประชุมพุทธศาสนิกชนทำพิธีบูชาพระรัตนตรัย มีจำนวนมากเป็นพิเศษอีกครั้งหนึ่ง สถานที่สำคัญในวัดอันเป็นจุดรวมประชาชนก็คือโบสถ์วิหาร หรือแสงเทียน กลิ่นธูป และดอกไม้บอวลอยู่ทั่วไป วัดที่มีโบสถ์ใหญ่พอ ก็ใช้โบสถ์เป็นที่สำคัญในพิธีบูชา จุดรวมในโบสถ์ คือพระประธานเป็นเหมือนพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับเป็นประธาน ถัดมาคือพระสงฆ์ ทรงกาสาवพัสดร์เหมือนอย่างมาประชุมเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกา พุทธศาสนิกชนทั้งปวงแน่นโบสถ์ ทุก ๆ คน ได้รวมจิตใจระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ผุดผ่อง และย่อมจะได้ฟังประวัติของวันมาฆะกับธรรมที่พระเลือกมาแสดงเป็นพิเศษ จะฟังกัณฑ์เดียวหรือหลายกัณฑ์ก็สุดแต่อัธยาศัยเพียงบูชาแล้วกลับก็ยังมีประโยชน์ เพราะได้เข้าวัดเข้าโบสถ์ทั้งกายและใจกันครั้งหนึ่ง

เมื่อนึกถึงวันมาฆะก็ทำให้นึกถึงโบสถ์ อาจไม่เคยนึกว่าโบสถ์เนื่องกับวันมาฆะจะเป็นไปได้หรือไม่ว่าโบสถ์หลังแรกสร้างในวันมาฆะ พระพุทธเจ้าทรงเริ่มสร้างลงในโลกในวันเพ็ญมาฆมาสต้นพุทธกาลนั้น ตามปทานุกรม *โบสถ์* คือ โรงที่พระสงฆ์ ประชุมกันทำสังฆกรรมต่าง ๆ มีอุโบสถกรรมเป็นต้น แต่ตามประวัติของคำ *โบสถ์* มาจากคำว่า *อุโบสถะ* แปลว่า การเข้าอยู่ คือมีธรรมเนียมเก่าว่าถึง ๗ วัน ๑๕ วัน (บางครั้ง ๖ วัน ๑๔ วัน) ก็ 'เข้าอยู่' คือจำศีล หรือถือศีลกันครั้งหนึ่ง สำหรับบรรพชิต ซึ่งถือศีลอยู่ทุกวัน แล้วก็ประชุมแสดงธรรมวินัยกันครั้งหนึ่ง

พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ทั้งหมดได้ทำอุโบสถครั้งแรก ที่พระอารามหลวงเวฬุวันในวันเพ็ญมาฆะนั้น วิธีทำคือพระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทแก่พระสงฆ์ข้อที่แสดงในการทำอุโบสถมีชื่อเรียกเป็นพิเศษว่า 'ปาติโมกข์' พระโอวาทครั้งนั้นจึงเรียกว่าโอวาทปาติโมกข์ อุโบสถเรียกสั้นว่า โบสถ์ จึงน่าจะไม่มีผิดที่จะกล่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงสร้างโบสถ์ขึ้นที่แรกในวันมาฆะนี้เอง แต่โบสถ์แรกนี้ไม่ใช่สิ่งก่อสร้างเป็นตัวโอวาทซึ่งเป็นที่น่านับถือว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา

ในบัดนี้เมื่อกล่าวถึงโบสถ์ ก็มักจะนึกถึงแต่สิ่งก่อสร้างที่น้อยคนจะทำได้เพียงคนเดียว จะต้องร่วมทุนกันสร้างมากมาย มักจะไม่ได้นึกถึงโบสถ์แรกของพระพุทธเจ้าที่ทุก ๆ คน แม้ไม่มีกำลังทรัพย์เลยก็สร้างได้ทำได้ คือปฏิบัติพระโอวาทของพระองค์ในวันมาฆะ กล่าวคือทำขันติ อดทน อดกลั้นทนทาน มีอะไรมาขยี้ใจให้ทำบาปก็อดทนไว้ไม่ยอมทำ มีอะไรมาห้ามใจไม่ให้ทำกุศลก็อดทนไว้ ดื้อดึงทำกุศลให้ได้ มีอะไรมากวนใจให้ขุ่นก็อดทนไว้ปล่อยออกไปให้ใจผ่องแผ้ว ทำขันติดังกล่าวจนใจยินยอมยับยั้งจนเรื่องทั้งหลายดับหายไปเสียเลย ดับเรื่องได้เมื่อใดก็ดับกิเลสได้เมื่อนั้น แต่ใจจะต้องยินยอมยับยั้งจนให้หมดเรื่องไป นี่คือขันติ คือโบสถ์วันมาฆะ ทุกคนทำโบสถ์นี้ได้เสมอ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี

ในเวลาตึกคืนหนึ่ง หลังจากที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถึงแก่กรรมแล้ว ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันซึ่งเป็นอารามของท่านเศรษฐีนั้น ได้มีเทพบุตรองค์หนึ่งเข้ามาเฝ้ากราบทูลว่า ‘พระเชตวันนี้นั้นมีสงฆ์ผู้แสวงคุณวิเศษอาศัย พระองค์ผู้ทรงเป็นราชาแห่งธรรมมาประทับอยู่ ทำให้ข้าพระองค์เกิดปีติเป็นอันมาก’ ต่อจากนั้นได้กราบทูลแสดงเป็นคำสุภาสิตว่า “ผู้ที่จะต้องตายทั้งหลายย่อมบริสุทธ์ ด้วยเหตุเหล่านี้คือ การงาน วิชา ธรรม และศีลซึ่งเป็นอุดมชีวิต หาใช่บริสุทธ์ด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์ไม่ เพราะเหตุนี้แล คนที่เป็นบัณฑิตเห็นประโยชน์ของตนพึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย ด้วยว่าบุคคลย่อมบริสุทธ์ในทางนั้น ด้วยประการอย่างนี้” ครั้นแล้วได้กราบทูลสรรเสริญพระสารีบุตรว่า “ภิกษุที่ข้ามถึงฝั่งได้แล้วด้วยปัญญา ศีล และความสงบระงับเช่นพระสารีบุตร ก็มีพระสารีบุตรนี้แหละเป็นอย่างยอดเยี่ยม” ครั้นกราบทูลดังนี้ได้ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณ (เวียนขวา) แล้วอันตรธานหายวับไปในที่นั้น

วันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย พระอานนท์ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “เทพบุตรองค์นี้น่าจักเป็นเทพบุตรอนาถบิณฑิกะเป็นแน่ เพราะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เป็นผู้มีความเลื่อมใสยิ่งนัก ในท่านพระสารีบุตร” พระพุทธเจ้าได้ทรงสาธุการ (ทรงรับรอง) ตรัสว่า พระอานนท์เดา (ตักกะ) ได้ถูกแล้ว เทพบุตรนั้นคืออนาถบิณฑิกะ จากเรื่องนี้ทำให้ทราบว่าอนาถบิณฑิกะตายไปเกิดเป็นเทพบุตร และได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยทิพยกาย

เรื่องคนตายมีคติที่เชื่อกันอยู่สองอย่าง คือตายเกิด และตายสูญ แต่ถ้าตายสูญก็หมดเรื่อง ส่วนที่ยังมีเรื่องต่อไปเช่นเรื่องนี้เพราะตายเกิด อะไรไปเกิด สำนวนโลกพูดกันว่าวิญญาน คือเมื่อตายวิญญานออกจากร่างไปถือปฏิสนธิใหม่ ในระหว่างที่ยังไม่ได้ถือปฏิสนธิ วิญญานก็เที่ยวเร่ร่อนอยู่เรียกว่า *สัมภเวสี* แปลว่า แสวงหาสมภพ คือที่เกิดหรือภพของตน ส่วนสำนวนธรรมกล่าวว่ 'สัตว์' เกิด และใช้คำนี้เป็นคำหมายถึงสัตว์โลกทั้งหมด จะเป็นคนหรือดิรัจฉาน เทพหรือมนุษย์ก็ตาม ซึ่งยังมีกิเลส และใช้ทุกอย่าง เช่น สัตว์เกิด แก่ เจ็บ สัตว์ทำกรรมต่าง ๆ ตายไปสุคติ หรือ ทุคติ และเมื่อตายไปก็ต้องเข้ากายใหม่ทันที เช่น ที่เรียกว่า 'ผี' หรือ 'ปีศาจ' ก็คือเข้าเกิดในกายของสัตว์ประเภทนั้น ในคนที่ยังมีชีวิตอยู่นี้ ก็ยังมีเชื่อกันอยู่ว่ามี '*เจตมูติ*' แปลว่า ภูตใจ ตามความเข้าใจสามัญว่า คือวิญญานที่สิงอยู่ในตัวคน ออกจากร่างได้ในเวลานอนหลับ หรือ เจ็บหนัก หรือในสมาธิ ดังที่เรียกกันในตอนหลังนี้ว่า '*ทิพยกาย*' หรือ '*กายทิพย์*' คำนี้พบในหนังสือพระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิวัชรธรรมปรีชา เป็นครั้งแรก คือ 'ตัวเรา' ที่ออกไปจากกายเนื้อนี้ได้ ในสมาธิเป็นต้น

อนาถบิณฑิกเทพบุตรเป็นพระโสดาบัน แม้ไปเกิดเป็นเทพแล้วก็ยังมิจิตระลึกถึงพระพุทธเจ้า และพระเชตวันที่ได้ถวายไว้ ได้มาปรากฏทิพยกายเฉพาะพระพุทธเจ้าแล

พระเจ้าพิมพิสาร

พระเจ้าพิมพิสาร แห่งมคธรัฐได้เสด็จสิ้นพระชนม์ในตอนปลายพุทธกาล ก่อนพระพุทธเจ้า เสด็จนิพพานหลายปี ได้มีพยากรณ์ไว้ในพระสูตรหนึ่งว่าพระองค์ได้ทรงไปเกิดเป็นสหายของท้าวเวสวัณ ซึ่งเป็นท้าวมหาราชประจำทิศอุดร ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ปรากฏในตำนานพระพุทธศาสนาว่าพระเจ้าพิมพิสาร ได้ทรงสดับธรรมของพระพุทธเจ้าสำเร็จเป็นพระโสดาบัน คือได้ดวงตาเห็นธรรม มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีความมั่นใจว่าจะไม่ไปเกิดในอบายภูมิทุกชั้น และเมื่อจะเสด็จสิ้นพระชนม์ก็ทรงสลัดอารมณ์อื่น ๆ ทั้งหมด ทรงระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นอารมณ์ด้วยพระหทัยที่ผ่องใสแน่วแน่อยู่อย่างเดียว ทรงเคลื่อนจากกายมนุษย์นี้แล้วจึงได้ทรงอุบัติในทิพยกาย ท้าวเวสวัณเป็นเจ้าแห่งยักษ์ แต่เป็นยักษ์ที่เป็นเทพดา ท่านแปลว่า “ผู้ที่ควรบูชา” เมื่อเข้าใจดังนั้นก็จะได้ไม่ตกใจว่า ไฉนไปเกิดเป็นยักษ์นำกลัว

พระเจ้าพิมพิสาร มีนามเมื่อไปเกิดในทิพยกายนี้แล้วว่า “ชนวสภะ” หรือ “ชนาวสภะ” เรื่องนี้มีเล่าไว้ในพระสูตรชื่อนี้ จึงเล่าต่อไปตาม รวมอยู่ในเรื่องตายเกิดตามคติความเชื่อว่า ในคนเรามีสิ่งหนึ่งที่ไม่ตาย ในเวลาที่มีชีวิตอยู่ก็อาจออกจากร่างได้ในบางครั้งว ดังที่เรียกว่า “เจตภูต” แปลง่าย ๆ ว่า ภูตใจ คำว่า ภูต มักรู้จักกันในคำว่า “ภูตผีปิศาจ อีกคำหนึ่งก็เจตภูตที่กล่าวว่า ภูตะ เป็นชื่อของคนสัตว์ทั่วไปก็เกิดเป็นตัวเป็นตนขึ้น เป็นคำคุณศัพท์แปลว่า “ผู้เป็น สิ่งเป็น” (คล้าย being) ถ้าเป็นคำกริยานามก็ว่า “ภาวะ” หรือ “ภาวะ” แปลว่า ความเป็น

ในคนเรานี้มีผู้เป็นหรือสิ่งเป็นอยู่ ๒ อย่าง คือ ในส่วนรูปร่างและจิต ในส่วนรูปร่างนั้นส่วนประกอบที่มีคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติอย่างเดียวกัน สรุปลงเป็นส่วนใหญ่ ๆ ได้ ๔ อย่าง เรียกว่าธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้เรียกว่า “มหาธาตุรูป” คือรูปที่เป็นส่วนมากใหญ่ ล้วนเป็น “ผู้เป็น สิ่งเป็น” จึงไม่เนาเปื่อย ที่เรียกว่า มีชีวิต หากสิ้นชีวิตแล้วก็เลิกเป็นภูตตะ ต้องเป็นศพเนาเปื่อยไป

ในรูปร่างที่เป็นมหาธาตุรูปนี้ก็มี “ภูตตะ ผู้เป็น” ซ่อนอยู่อีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า “เจตภูต” เป็นภูตฝ่ายจิตใจ คำนี้ยังไม่พบในพระสูตร แต่ดูก็เป็นคำที่ผูกขึ้นใช้เข้าที่อยู่ เพราะเจตภูตไม่ใช่หมายถึงตัววิญญาณ หรือ จิตเฉย ๆ คนไหนมีรูปร่างลักษณะอย่างไร เจตภูตของคนนั้นก็จะมีรูปร่างลักษณะอย่างนั้นนั่นแหละ เมื่อเจตภูตออกไป คนนั้นก็รู้สึก ว่าตนนั่นแหละออกไปและก็อาจเห็นกายเนื้อของตน นอนอยู่อย่างไร เมื่อกลับก็กลับ เข้ามารวมอยู่ในกายเนื้อ แล้วก็ฟื้นขึ้นมา เช่นเดียวกับนอนหลับฝันไปว่าตัวเราไป โนนไปนี่ แล้วก็ตื่นขึ้น จึงมีคติความเชื่อว่าเจตภูตออกไปในขณะที่ฝันเมื่อหลับ เจตภูต จึงหมายถึงตัวที่มีรูปร่างบริบูรณ์เหมือนตัวตนธรรมดาที่นั่นแหละ แต่เป็นตัวใจ ไม่มีรูปร่าง อยู่จริง และก็เรียกแต่ในขณะที่คนยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น สิ่งที้ออกไปเมื่อตายแล้ว เรียกเป็นอย่างอื่นและไปตามกรรม ตกต่ำบ้าง สูงส่งบ้าง แต่ท่านผู้บรรลุนิพพานใน พระพุทธศาสนาแล้ว เช่นพระเจ้าพิมพิสาร มีคติที่ไม่ตกต่ำเลย

ภูตสัมภเวสี

๑

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวัน ใกล้นครราชคฤห์แห่งมคธรัฐ มีพระเถระรูปหนึ่งอาศัยอยู่ที่กาฬสิลา ข้างภูเขาอิสสิคิลิ ใกล้นครนั้น ชื่อ โคธิกะ ได้ตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมอย่างเต็มที่ จนใจพ้นกิเลสได้ชนิดชั่วคราว แต่แล้วก็เสื่อมด้วยโรคเรื้อรังของท่านเป็นดังนี้ถึง ๗ ครั้ง เป็นเหตุให้ท่านเบื่อหน่ายชีวิต คิดอยากจะตายให้พ้นทุกข์ไปเสียที

ฝ่ายมารได้ทราบจิตของท่าน คิดว่าท่านไม่อาลัยในชีวิต หากเจริญวิปัสสนาก็จะบรรลุประอรหันต์พ้นอำนาจของตนไป ควรจะห้ามท่านไว้ยังไม่ให้สำเร็จ แต่ตนจะไปห้ามท่านเองคงไม่สำเร็จ จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอให้ทรงห้าม พระโคธิกะได้ถึงมรณภาพในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสขึ้นว่า พระโคธิกะถอนกิเลสตัณหาพร้อมทั้งราก ปรีณิพพานแล้ว มารได้เที่ยวค้นคว้าวิญญานของท่านทันทีว่าไปตั้งอยู่ในที่ไหน ค้นหาไปทั่วทิศ เหมือนอย่างกลุ่มควันกลุ่มหมอกกระจายทั่วไป

พระพุทธเจ้าได้ตรัสชี้ให้ภิกษุทั้งหลายดูว่า นั่นแหละมารเที่ยวค้นหาวิญญานของพระโคธิกะ แต่พระโคธิกะปรีณิพพานแล้ว วิญญานไม่มีที่ตั้งแล้ว มารเที่ยวค้นหาจนทั่วก็ไม่พบวิญญานของท่าน จึงมากราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระโคธิกะไปที่ไหน พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระโคธิกะปรีณิพพานแล้ว พวกมารตั้งร้อยตั้งพัน ก็ไม่สามารถจะพบที่เกิดของพระโคธิกะได้เลย

เรื่องนี้ให้ความรู้ว่า เมื่อคนตาย สิ่งที่ออกจากร่างไปเกิดใหม่เรียกว่า “วิญญาณ” และจะต้องมีที่ตั้งอาศัยของวิญญาณ เรียกว่า “วิญญาณฐิติ” คือวิญญาณจะต้องไปอยู่ในที่ตั้งชนิดใดชนิดหนึ่งทันที จะเรียกเทียบไว้ในที่นี้ทีเดียวว่า สิ่งออกไปจากร่างคนเป็น เรียก “เจตภูต” ส่วนที่ออกไปจากร่างคนตาย เรียก “วิญญาณ” ทั้งสองนี้จะเป็นอันเดียวกันหรือไม่ ก็จะต้องอาศัยหลักตรรกะตอบว่า ต่างกัน เพราะเจตภูตกลับมาสู่ “ฐิติ” คือร่างเดิมอีก ส่วนวิญญาณไม่กลับมา แต่จะไปสู่ “ฐิติ” คือกายใหม่ แต่ว่าเหมือนกันเพราะทั้งเจตภูตทั้งวิญญาณเป็น “ตัวเรา” คนเดียวกันนี่เอง

ตามคติความเชื่อนี้ เด็กที่เกิดใหม่ทุก ๆ คนก็เป็นวิญญาณเก่าทั้งนั้น แต่มีฐิติคือกายเป็นของใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งอาศัยของวิญญาณ ตามหลักนี้คนเกิดก็คือคนตายหรือคนตายก็คือคนเกิดนั่นเอง เมื่อวิญญาณได้ฐิติ คือ กายใหม่เรียกว่าเกิดใหม่ ผู้เกิดใหม่นี้จะเกิดเป็นอะไรก็ตาม เรียกว่า “ภูต” แปลว่าผู้เป็นแล้ว เมื่อวิญญาณยังเที่ยวแสวงหาที่เกิดอยู่ เรียกว่า “สัมภเวสี” แปลว่าแสวงหาสมภพ (ความเกิด ที่เกิด) ตามที่เข้าใจกันทั่วไป เช่นที่เล่ากันว่าคนที่ตายไปแล้ว บางคนยังมีห้วงโยะไรอยู่เที่ยวเร่ร่อนปรากฏแก่ญาติมิตรยังไม่ไปผุดเกิด หรือไม่เช่นนั้นก็ยังหาที่ไปเกิดไม่ได้ ต้องเที่ยวอาศัยอยู่ในบางแห่ง

เรื่องสัมภเวสีท่านอธิบายไว้หลายนัย คู่กับภูต อธิบายตามศัพท์ก่อนว่า เมื่อยังแสวงหาที่เกิดเรียกว่า *สัมภเวสี* ครั้นได้ที่เกิด คือเกิดแล้วก็เรียกว่า *ภูต* ในเรื่องเล่าข้างต้น พระโคธิกะเป็นพระอรหันต์ ละกิเลสตัณหาได้สิ้น วิญญาณของท่านจึงไม่มีที่ตั้ง ไม่เป็นสัมภเวสี ไม่เป็นภูตทุกอย่าง มารจึงค้นไม่พบ

ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นไปเพื่อให้พ้นจากอำนาจมารได้โดยแท้จริง

๒

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ภิกษุผู้ไปอยู่ป่าแม่เมตตา ความที่นึกแม่เมตตานั้น มีตอนหนึ่งว่า สรรพสัตว์ทั้งที่เป็นภูตะ ทั้งที่เป็นสัมภเวสี จงบรรลุดังความสุขทั่วทุกตัวตนเกิด พระอาจารย์อธิบายไว้หลายนัย เช่นว่า ภูตะคือพระอรหันต์เพราะมีภพสุดสิ้น

แล้ว ไม่ต้องเกิดอีก สัมภเวสีคือผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์เพราะจะต้องเกิดอีก ภูตะคือสัตว์ที่ออกมาเป็นตัวตนแล้วเช่นลูกไก่ที่เจาะฟองไข่ออกมาแล้ว สัมภเวสีคือที่ยังไม่ออกมาเป็นตัวตน เช่นลูกไก่ที่ยังอยู่ในฟอง หรือเด็กที่คลอดออกมาแล้วเป็นภูตะ ยังอยู่ในครรภ์เป็นสัมภเวสี อธิบายอย่างนี้ไม่ค่อยตรงกับความเข้าใจทั่วไป คือตามที่เข้าใจว่าเมื่อตายไปได้ที่เกิดใหม่แล้วเป็นภูตะ ยิ่งเร่ร้อนหรือหาที่เกิดอยู่เป็นสัมภเวสี เช่นอย่างเรื่องเล่าของบางคนผู้อ้างว่าระลึกชาติได้ว่าหลังตายไปแล้วยังไม่ได้มาเกิดในชาตินี้ทันที วิญญาณยังวนเวียนอยู่ ทั้งได้เห็นญาติมิตรมาช่วยในงานศพของตนเอง บางที ไปต้อนรับ ทักทายเขาแต่ก็ไม่มีใครพูดด้วย รู้สึกว่าเป็นตัวเราคนเดิมเหมือนเมื่อยังไม่ตายนั้นแหละ ระยะเวลาเรียกว่าเป็นสัมภเวสี อันที่จริง ก็เป็นภพชาติอย่างหนึ่งเรียกได้ว่าเป็นภพชาติของสัมภเวสี คือเมื่อวิญญาณออกจากร่างที่ตายแล้วก็เข้าร่างของสัมภเวสีทันที

ภพชาติก็คือการถือร่างอย่างใดอย่างหนึ่ง ภพ แปลว่า “เป็น” ชาติ แปลว่า “เกิด” เมื่อคนตาย วิญญาณหาได้ตายไม่ ยัง “เป็น” อยู่ต่อไป แต่ก็ต้องเป็นอยู่ในร่างอะไรไม่ได้เป็นอยู่ได้ลอย ๆ ความเป็นนี้แหละเรียกว่า ภพ ซึ่งจะต้องมีร่างอะไรเข้าไปอาศัย การเข้าร่างดังกล่าวเรียกว่า ชาติ ภพชาติทุกอย่างที่ทุก ๆ คนมาหรือไป เกิดเป็นไปตามกรรมดีกรรมชั่วที่ตนเองได้ทำไว้ จะไปเป็นสัมภเวสี ก็เพราะกรรมของตน และที่แปลว่าแสวงหาที่เกิดก็มีชื่อว่า ไปเที่ยวเลือกหาที่เกิดเอาได้ตามชอบใจ เพราะกรรมต่างหากเป็นเหตุให้เกิด ที่เรียกอย่างนั้น ก็หมายถึงอาการที่ยังต้องเร่ร้อน จรจัดเหมือนอย่างเที่ยวหาที่เกิด เทียบกับคนไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งของตนเอง ต้องเที่ยวซื้อหรือเช่าบ้าน ในระหว่างนั้นก็ต้องเที่ยวขออาศัยพักพิง อยู่ในที่ใดที่หนึ่ง จะไม่มีที่อาศัยพักพิงอะไรเลยไม่ได้ และการที่จะได้บ้านก็สุดแต่กำลังทรัพย์ที่จะซื้อหรือเช่า และสุดแต่ว่าจะมีบ้านให้ซื้อหรือเช่าหรือไม่ ถ้าทรัพย์ไม่พอหรือไม่มีบ้านวาง ก็ต้องเป็นสัมภเวสีในเรื่องหาบ้านต่อไป

สัมภเวสี ตามที่นิกว่าโดยมากเข้าใจกันดังกล่าว ดูจะมีลักษณะอย่างเจตภูต คือ ยังมีความรู้สึกว่าเป็นตัวเราเองของคนนั้นที่ตายไป แต่สิ้นสิทธิอำนาจทุกอย่างในโลกนี้เป็นของมนุษย์ เมื่อมาปรากฏในฝัน หรือในสายตาของคนในความมืดหรือในความสว่างก็ตาม คนก็เรียกเกณฑ์ว่าเป็น “ผี” และมักจะว่าผีหลอก ถ้าเป็นญาติมิตร

กันก็มักบอกร้างให้ไปผูกเกิดเสียเถิด ความกลัวผีเกิดแก่คนโดยมากตั้งแต่เป็นเด็ก แต่เรื่องผีนี้มีทั้งพวกภูตะทั้งพวกสัมภเวสี

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้แผ่เมตตาจิตไปแก่ทุกจำพวก อีกอย่างหนึ่งก็ให้แผ่ ส่วนกุศลไปให้ วิธีนี้เป็นการสอนให้ทำกุศล คือความดีต่าง ๆ ด้วย เพราะจะต้องทำ กุศลด้วยตนเองก่อน จึงจะมีส่วนกุศลแผ่ออกไปให้ได้ พระพุทธเจ้าทรงเป็นสรณะแห่ง ผู้นับถือปฏิบัติธรรมให้สวัสดิ์ ในที่ทุกสถาน

กรณีเมตตสูตร

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี มีภิกษุหมู่หนึ่งเรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดาแล้วเดินทางออกไป อยู่รุกขมูล ในป่าดง เพื่อปฏิบัติกรรมฐาน ในคืนแรก ๆ ก็อยู่ปฏิบัติกันได้โดยเรียบร้อยเป็นปกติไม่มีเหตุการณ์อะไร แต่ต่อมาเมื่อนั่งปฏิบัติอยู่ในเวลากลางคืนสังด์ก็มีปรากฏการณ์ที่น่ากลัวขึ้นหลายอย่าง บางทีมีเสียงที่น่าขนพองดั่งขึ้น ให้ได้ยิน บางทีก็มีรูปยักษ์รูปผี พันธุ์น่าขนพองสยองเกล้าให้มองเห็น บางทีมีกลิ่นไม่ดี แรงฟุ้งตลบมาอย่างเหลือทน บางทีมีหลาย ๆ อย่าง ประดังกันเข้ามาทั้งทางตาและหู ทางจมูก จนภิกษุเหล่านั้นระงับความกลัวไว้ไม่อยู่ เห็นว่าเป็นที่ไม่ผาสุก ไม่อาจจะอยู่ปฏิบัติต่อไปได้ จึงพากันทิ้งตงดูแห่งนั้นเดินทางกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ กรุงสาวัตถี กราบทูลเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตลอด พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ทำใจให้กล้า ให้แม่เมตตา

พระสูตรที่ตรัสสอนนี้เรียกว่า กรณีเมตตสูตร มีความบางตอนว่า “สัตว์ทั้งหลาย เป็นภูตก็ตาม เป็นสัมภเวสีก็ตาม จงมีสุขทั่วทุกตัวตน” และมีบางตอนที่ท่านผู้ใหญ่ นิยมว่าเมื่อไปพักอยู่ในป่าว่า “เมตตตยจ สัพพโลกสมิ มานสมุททเว อปริมาณ” แปลว่า “ข้าพเจ้าเจริญใจเมตตาไม่มีปริมาณทั่วทั้งโลก”

พระอาจารย์ได้อธิบายอีกว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ภิกษุพวกนั้นทำ ๔ อย่าง ในเวลาเช้าหนึ่ง ในเวลาเย็นอีกหนึ่ง คือ

๑. แผ่เมตตา

๒. สวดพระสูตรนั้น (กรณียเมตตสูตร) เป็นปริตร (เครื่องป้องกัน)

๓. พิจารณาร่างกายว่าไม่งาม (อสุภะ) และระลึกถึงความตาย (มรณัสสติ)

๔. คำนึงถึงสิ่งที่น่าสังเวชสลดใจมาก คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายกับทุกข์ในอบายทั้งสี่ รวมเป็น ๘ ข้อ หรือทุกข์ในอบายทั้งสี่นับเป็นหนึ่ง ทุกข์ที่มีความเวียนว่ายตายเกิดเป็นมูลในอดีตหนึ่ง ทุกข์ที่มีความเวียนว่ายตายเกิดเป็นมูลในอนาคตหนึ่ง ทุกข์ที่มีการแสวงหาอาหารในปัจจุบันเป็นมูลหนึ่ง รวมกับเกิดแก่ เจ็บตายข้างต้น ก็เป็น ๘ ข้อ

ครั้งพระพุทธเจ้าทรงสอนแล้วได้ทรงสั่งภิกษุพวกนั้นให้กลับไปอยู่ที่ป่าแห่งนั้น อีก ภิกษุพวกนั้นจึงกลับออกไปอยู่ปฏิบัติตามที่ได้ทรงสอนทุกประการก็ได้รับความสงบ ผาสุก ไม่มีปรากฏสิ่งที่น่ากลัวขึ้นเหมือนอย่างคราวก่อน แต่ปรากฏสิ่งที่ช่วยเกื้อกูล ให้เกิดความสุขสะดวกขึ้นแทน พระอาจารย์ท่านเล่าไว้ว่า อันที่จริงสิ่งที่มาปรากฏรบกวน หลอกหลอนภิกษุพวกนั้นคือพวกรุกขเทวดาในที่นั้น ซึ่งไม่พอใจให้พวกพระมาอยู่ จึงมาทำการรบกวนเพื่อให้พวกภิกษุอยู่ไม่ได้ ต้องหลีกหนีไปเอง ครั้นได้รับเมตตาจิต จากพวกภิกษุก็เปลี่ยนเป็นเกิดความพอใจ รัก เลื่อมใส ช่วยเอาใจใส่ดูแลรักษาให้ ความสุขสะดวกต่าง ๆ ตามวิสัยที่พวกตนจะพึงทำได้

เรื่องนี้ จึงมิใช่เรื่องผีหลอก แต่เป็นเรื่องเทวดาหลอก แต่ไม่สามารถจะหลอก พระพุทธเจ้าได้เพราะทรงทราบความเป็นจริง ทั้งทรงทราบวิธีเปลี่ยนใจเทวดาที่ร้าย ให้กลายเป็นดี คือ วิธีแผ่เมตตา ได้ทรงเป็นที่พึ่งของสาวกทั้งหลายได้อย่างแท้จริง

ทุ ส น โส

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี คืบวันหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิทรงผทมไม่หลับ ทรงกระสับกระส่ายจนเลยเที่ยงคืนไปแล้ว ก็ทรงได้สดับเสียงแปลกประหลาด ทรงพรั่นพริ้งพระหทัยยิ่งนัก ว่าเสียงนั้นจะเป็นเสียงอาเพศ บอกเหตุอันตรายแห่งพระชนมชีพของพระองค์ ของพระมเหสี หรือของราชสมบัติ วันรุ่งขึ้นได้รับสั่งถามพราหมณ์ปุโรหิต พราหมณ์กราบทูลว่า เป็นเสียงบอกเหตุอันตราย ดังที่ทรงวิตก และจะแก้ได้ด้วย การบูชาญเป็น การใหญ่ พระราชาโปรดให้ตระเตรียม พิธีการ ในคราวนั้นทุกคนทั้งสัตว์ดิรัจฉานถูกจับมาจองจำเพื่อฆ่าสังเวทเป็นจำนวนมาก เสียงร้องให้ดังแข็งแซ่ ได้ยินเข้าไปถึงพระนางมัลลิกาเทวี พระอัครมเหสี ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้ถามทรงทราบแล้วรีบเสด็จไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า เรื่องที่เกิดจากเสียงประหลาดเช่นนั้น โฉนไม่เสด็จไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ในวิหารที่ใกล้นี้ พระราชาจึงทรงระลึกขึ้นได้ถึงพระพุทธองค์ ได้เสด็จออกไปเฝ้าพร้อมทั้งพระนางมัลลิกา ได้กราบทูลว่าทรงได้ยินเสียงประหลาดน่ากลัวว่า ทุ สะ นะ โส จะเป็นเสียงอาเพศ บอกเหตุอันตรายอะไร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบ ตามที่พระอาจารย์ได้เขียนเล่าไว้ว่าเสียงนั้นเป็นเสียงอาเพศอะไรมิได้ ไม่เป็นเหตุอันตรายอะไรแก่พระองค์และแก่ใคร ๆ ทั้งสิ้น คือ เป็นเสียงของสัตว์นรก ๔ ตนที่ต้องการจะร้องเป็นถ้อยคำในขณะที่โผล่ขึ้นมา ร้องออกมาได้อักษรเดียวแล้วก็จมลงไปอีก ทุ คือ ต้องการจะร้องว่าทุชีวิต มีชีวิตชั่วร้าย

สะ คือสัญญา แปลว่า ๖๐ หมายถึงว่า ๖๐,๐๐๐ ปีที่ต้องหมกหม้อยู่แล้ว นะ คือนัตถิ แปลว่า ไม่มี หมายถึงไม่มีที่สุดแห่งการหมกหมำ เมื่อไรจะสิ้นสุดก็ไม่รู้ โส แปลว่านั้น หมายถึงตนเองนั้นพันนรกไปได้จักทำบุญให้มาก สัตว์นรก ๔ ตนนั้น ได้เคยเป็นบุตร เศรษฐีมีทรัพย์มาก ในสมัยที่เกิดเป็นมนุษย์ในครั้งก่อน แต่ไม่ใช้ทรัพย์ทำกุศลกลับใช้ทรัพย์ในทางผิดกรรยาผู้อื่น เพราะเห็นว่าส่วนมากต้องการทรัพย์ จึงชวนกันหว่าน ทรัพย์ไปในทางผิดศีลข้อ ๓

เรื่องสัตว์นรก ทู สะ นะ โส ๔ ตนนี้พอดีไปตรงกับเรื่องในพระหทัยของ พระราชาเอง คือทรงปฏิบัติในภริยาของบุรุษเชิงใจผู้หนึ่งที่ได้ทอดพระเนตรเห็น เมื่อเสด็จประทับที่นครในงานฉลองวันหนึ่ง ถึงกับทรงเรียกบุรุษคนนั้นมาเข้ารับ ราชการใกล้ชิด เพื่อจะให้เกิดความผิด แต่เขาก็ระวังตัวไม่ให้มีผิด จึงได้ทรงใช้ให้เขา ไปหาสิ่งที่หาได้ยาก มาถวายให้ทันในวันนั้น เขาก็ไปหามาได้ แต่เข้าพระนครไม่ได้ เพราะประตูพระนครปิดเสียก่อนกำหนดโดยปกติ เขาจึงนึกถึงพระและไปอาศัยพักที่ พระเชตุวัน ทั้งได้เฝ้าฟังอยู่ในขณะนั้นด้วย พระราชาทรงสดพระหทัยหยุดทรงปรารภณา ในทางที่ผิดทันที

เรื่องนี้แม้ไม่เชื่อตรง ๆ ก็ยังมีสารคดี พระราชาทรงตั้งอยู่ในราชธรรมแต่ความ ที่ทรงปฏิบัติก็รุนแรง ธรรมยังรักษาพระองค์อยู่ จึงบังเอิญให้ได้ยินเสียงแปลก อาจจะเป็นเสียงหลอนอยู่ในพระทัยที่เป็นตัวเตือนใจก็ได้

ฉะนั้น เสียงที่กล่าวกันว่าเป็นเสียงผีนั้น ความจริงเป็นเสียงบอกเตือนให้รู้สำนึก ในความผิดเพื่อจะได้ละเลิกเสีย ใครได้ยินและแปลความตามคลองธรรมของพระพุทธเจ้า ก็จะไม่ร้ายกลายเป็นสวัสดิมงคล ถ้าแปลผิดธรรมก็เสียไปเลย

ประเพณีสงกรานต์

พระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัยเป็นหลักสัจธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจผู้นับถือ ให้เล่นเข้ารวมอยู่เป็นจุดเดียวกัน และแสดงคำสั่งสอนอบรมจิตใจ และความประพฤติ ให้เจริญด้วยความดีงามถูกชอบ พระพุทธองค์ได้บอกไว้ตรง ๆ ว่า พระองค์เป็นผู้ตรัสบอก ท่านทั้งหลายจงปฏิบัติเอง บางคนอาจเข้าใจว่าทรงสอนอย่างแบบทอดทิ้ง ไม่ติดตาม ช่วยประคับประคองศิษย์ แต่ความจริงหาเป็นดังนั้นไม่ พระองค์ไม่ได้ทอดทิ้งทุกคนที่ถึงพระองค์เป็นสภะแล้วเลย คือ ทุกคนที่นับถือพระองค์ซาบซึ้งถึงใจอย่างแท้จริง เรียกว่ามีสภะอันล้ำเลิศประจำอยู่กับตน จะเป็นผู้อยู่อย่างดำรงมั่นหรือแคล้วคลาดจากอันตราย หรือศัตรูผู้มุ่งร้ายอย่างแปลกประหลาด คล้ายมีสิ่งดลบันดาล ฉะนั้นจึงไม่ควรจะต้องหวั้นวิตกว่า พระพุทธเจ้าทรงทอดทิ้ง ควรหวั้นวิตกถึงตนเองมากกว่า จะทอดทิ้งพระพุทธเจ้า ผู้ที่ทอดทิ้งพระองค์ไปก็เหมือนอย่างคนหลงทางไปตลอดเวลาที่ยังหลงอยู่ ถ้าเป็นผู้ที่ได้อบรมมาดีอยู่บ้างแล้วก็จักวนเวียนมาพบทางที่ถูกเข้าจนได้ การแสดงออกภายนอกนั้นไม่สำคัญ เพราะอาจมีทิวภูมิมานะหรืออับอาย ข้อสำคัญคือปฏิบัติในทางที่ถูกตามพระพุทธศาสนา ไม่จำเป็นต้องแสดงตนหรือบอกใครก็ได้ เมื่อมาปฏิบัติก้าวเข้าสู่พระพุทธศาสนาแล้วก็ป็นใช้ได้

อาการที่ก้าวเข้าไป เรียกว่าสงกรานต์ เมื่อใช้คำนี้ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ย่อมหมายความว่าก้าวเข้าสู่พระพุทธศาสนา หรือก้าวเข้าสู่ธรรมปฏิบัติที่สูง ๆ ขึ้นไป โดยลำดับ ส่วนสงกรานต์ ตามประเพณีบ้านเมืองหมายถึงเวลาที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่

ราศีเมษ เป็นนักษัตรฤกษ์เนื่องในการขึ้นปีใหม่ของไทย กำหนดตามสุริยคติ ตกวันที่ ๑๓ (วันมหาสงกรานต์) ๑๔ (วันเนา) และ ๑๕ (วันเถลิงศก) เมษายนตามปรกติ กำหนดคิดตามคัมภีร์สุริยยาตราของอินเดียโบราณ (ตำราปัจจุบันกล่าวว่าวันสงกรานต์ดังกล่าวเคลื่อนจากวันที่พระอาทิตย์ยกจริงถึง ๒๑ วันล่วงแล้ว) แต่พระอาทิตย์จะยกจริงเมื่อไรไม่ใช่ฤกษ์ของประเพณีและในเมืองพระพุทธรูทศานานั้นเมื่อฉลองสงกรานต์ตามประเพณี ก็นึกถึงการทำบุญกุศลร่วมกันไปกับการเล่นสนุกสนานด้วยดังจะพึงเห็นได้ว่า ได้มีการทำบุญตักบาตร ก่อพระเจดีย์ทราย ปล่อยนก ปล่อยปลา บังสุกุลอัฐิญาติผู้ใหญ่ สรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระสงฆ์ รดน้ำผู้ใหญ่หรือที่ภาคพายัพเรียกว่าดำหัวและเรียกวันที่ ๑๓ ว่า วันสังขารล่อง วันที่ ๑๔ ว่าวันเนา วันที่ ๑๕ ว่าวันพระยาวัน วันสังขารล่องมีนิยายประกอบว่า ผีสังขารปีเก่าล่องน้ำไป พิธีดำหัวทำในวันพระยาวัน เครื่องดำหัว เช่น ดอกไม้รูปเทียนหมากพลู ผ้าใหม่ น้ำส้มป่อย (อย่างสบู่) น้ำอบ ผู้ใหญ่รับเครื่องดำหัว เอาน้ำส้มป่อยน้ำอบพรมศีรษะเป็นกิริยาว่าได้นำน้ำสระหัวแล้วอำนวยการพร

อำนาจสรรพะนี้เองดึงใจคนให้นำประเพณีเข้าหาพระพุทธรูทศานา นำให้ทำบุญทั่วถึงกันหมด ทั้งแก่คนแก่ผี ทั้งแก่พระแก่ชาวบ้าน ทั้งแก่ญาติแก่มิตร เด็กผู้ใหญ่ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉาน พระพุทธรูทเจ้าได้ทรงเป็นสรณะอันล้าเลิศที่ช่วยประคับประคองนำเข้าหาความดีความสุขอยู่ทุกโอกาส เมื่อคิด จึงจะมองเห็นพระคุณ

เรื่องม้าเกเร

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันาราม มีภิกษุร้ายหยาบ มุทะลุอยู่รูปหนึ่ง เพื่อนภิกษุด้วยกันไม่กล้าเข้าวิสาสะเกี่ยวข้อง ต่อมาได้มีภิกษุมุทะลุ เช่นเดียวกันมาจากหัวเมืองเข้าพักอยู่ในพระเชตวัน และได้ไปอยู่ในบริเวณแห่งเดียวกัน พวกภิกษุพากันเกรงว่าภิกษุทั้งสองรูปนี้จะวิวาทกันใหญ่ แต่ตรงกันข้าม ทั้งสองรูป เมื่อได้พบกันเข้าต่างทักทายสนทนากันเป็นอันดี แสดงว่าถูกอภัยภัยภัยกันมาก พวกภิกษุพากันแปลกใจ เมื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้กราบทูลเรื่องนี้ พระอาจารย์ผู้เล่านิทาน ชาตกได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงเล่าชาตกมีความว่า

ในอดีตกาลครั้งหนึ่ง พ่อค้าม้าชาวอุตรดิตถ์ นำม้าจำนวนมากไปขายใน กรุงพาราณสี พระราชาพรหมทัต กรุงพาราณสี มีพระประสงค์จะซื้อม้าเหล่านั้น แต่ก่อนเคยโปรดให้อำมาตย์คนหนึ่งกำหนดราคา อำมาตย์คนนั้นเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ได้กำหนดราคาตามสมควรก็ต้องทรงซื้อด้วยราคาที่ทรงเห็นว่าแพงไป มาครั้งนั้นจึงโปรดให้อำมาตย์อีกคนหนึ่งกำหนดราคา และตรัสสั่งเป็นรหัสให้ปฏิบัติ

ครั้งนั้น ได้มีม้าของหลวงอยู่ตัวหนึ่งชื่อว่า มหาโสณะ เป็นม้าโก่ง พยศ หลุดเข้าไปในหมู่ม้าของพ่อค้าที่มาเสนอขาย ทำร้ายหมู่ม้า ทำให้หมู่ม้าแตกตื่นวุ่นวาย พากันเจ็บไข้พิการ อำมาตย์ผู้กำหนดราคาม้าพิจารณาเห็นม้าไม่สมบูรณ์จึงกำหนด ราคาถูกลง พวกพ่อค้าจำต้องยอมขาย มีความเสียใจ พากันไปหาอำมาตย์คนเก่าที่เคยกำหนดราคาให้อย่างยุติธรรม ปรับทุกข์ให้ฟัง อำมาตย์ยุติธรรมได้บอกความรหัส ให้ปฏิบัติแก่เพื่อความเป็นธรรม

ในคราวต่อไป พ่อค้าม้าพวกนั้นได้นำม้ามาขายอีก และได้้นำม้าเกรของตน ซึ่งมีชื่อว่า สุธนู มาด้วย คราวนี้ม้าหลวงเกรชื่อมหาโสณะก็ได้หลุดมาอีกเหมือนอย่าง ที่พวกพ่อค้าคาดไว้ พวกพ่อค้าจึงปล่อยม้าเกรของตนที่ชื่อว่า สุธนู ออกไป คาดว่า คงจะสู้กันใหญ่ แต่ตรงกันข้าม เมื่อม้าเกรทั้งสองนั้นมาพบเผชิญหน้ากันเข้า กลับแสดง อากาสสนิทสนมชิตชอบ บ่งว่าถูกอภัยอาศัยกันมาก ม้ามหาโสณะก็เลยไม่รังควานหมู่ม้า ให้เจ็บป่วย ไม่มีเหตุที่จะให้อ่างเพื่อลดราคา พวกพ่อค้าจึงขายม้าได้ได้เต็มราคาที่เหมาะสม

เมื่อพระราชอาพรหมทัตได้ทรงทราบ ทรงสงสัยว่าโฉนจึงเป็นเช่นนี้ไปได้ รับสั่ง ให้เรียกอำมาตย์ยุติธรรมเข้าเฝ้าแล้วตรัสไต่ถาม ท่านอำมาตย์ได้กราบทูลว่าม้าทั้งสอง คือสุธนูกับโสณะ ต่างก็เกรไม่ผิดอะไรกัน ตัวหนึ่งประพศิไปทางไหน อีกตัวหนึ่ง ก็ประพศิไปทางนั้น ม้าที่วิ่งเตลิด พยศ กัดเชือกผูก เป็นม้าไม่ดีด้วยกันก็ยอมสมกัน เข้ากันได้ อสัตบุรุษคือคนชั่ว ก็ยอมเหมาะสมกับคนที่เป็นอย่างเดียวกัน

เรื่องนี้เก็บความจากอรรถกถาสุธนูชาดก แสดงลักษณะที่จะถูกชกตากัน และ วิธีที่จะแก้กันให้บังเกิดความเรียบร้อยเป็นธรรม พระพุทธเจ้าทรงอบรมคนที่ร้ายให้กลับ เป็นคนดีได้เปรียบเหมือนสารตีฝักม้า ทรงเป็นสารตีฝักคนที่เยียมยอด

บารมี

พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาแล้วบริบูรณ์ก่อนที่จะตรัสรู้ที่เรียกว่า พระโพธิสัตว์ (เรียกว่า พระพุทธเจ้า เมื่อตรัสรู้แล้ว คำว่า ตรัส แปลว่า แจ่ม ตรัสรู้ แปลว่า รู้แจ่ม หมายถึงตรัสรู้ร้อยสัจ) คำว่า โพธิสัตว์ คือ สัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องของพระองค์เองก่อนที่จะตรัสรู้ ได้เรียก พระองค์เองว่าโพธิสัตว์ ถ้าจะถามว่า ในขณะดังกล่าวนั้นทรงทำอะไร? ก็ตอบได้ว่า ทรงบำเพ็ญบารมี บำเพ็ญ แปลว่า ทำให้เต็ม นิยมใช้เป็นกิริยาของบารมี คือไม่นิยม พูดว่าปฏิบัติบารมี ทำบารมี พูดว่าบำเพ็ญบารมีก็มีเหตุผลอยู่ เพราะบารมีเป็นสิ่งที่พึง ทำให้เต็ม

คำว่าบารมี มาจาก ‘ปรมะ’ หรือ ‘บรม’ แปลว่า อย่างยิ่งหรือยิ่งยอด หมายถึง ความดีที่เกิดจากการทำให้อิ่ง ๆ ขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเต็มบริบูรณ์ ใช้คำว่าบำเพ็ญจึงเหมาะสม พระโพธิสัตว์ทำความดีต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ระดับของความดีจึงสูงขึ้น ประณีตขั้นทุกที จึงมีคำเรียกว่า บารมี หมายถึงความดีสามัญ อุปปบารมี หมายถึงความดีที่สูงขึ้นใกล้จะเต็มที่ ปรมัตถบารมี หมายถึงความดีที่ดีเต็มที่หรือดีที่สุด ไม่มีที่จะดียิ่งขึ้นไปอีกแล้ว

อีกนัยหนึ่ง พูดทั่วไปว่าบารมี หมายถึงความดีทุกระดับทุกชั้น แต่เมื่อใกล้จะเต็มเปี่ยม เรียกว่า อุปปบารมี เทียบอุปจารสมาธิ คือสมาธิเฉียด ๆ เมื่อเต็มเปี่ยม เรียกว่า ปรมัตถบารมี เทียบอัปปนาสมาธิ คือสมาธิแนบแน่น

เรื่องบารมีนี้แสดงถึงหลักพระพุทธศาสนาว่า ความดีทั้งหลายในโลกนี้เกิดจากการทำไม่ใช่เกิดขึ้นเอง และต้องทำบ่อย ๆ เพิ่มเติมขึ้นอยู่เสมอ ไม่ใช่ทำทีเดียวเสร็จ ความดีทั้งหลายที่ทำไว้เป็นของไม่หายไป แต่ย่อมเก็บพอกพูนตัวเองอยู่ ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะเต็มขึ้นมาหาได้ไม่ เหมือนอย่างตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว ความดีที่ทำไม่รั่วเลยจึงทำให้เต็มได้ นึกดูถึงระดับความรู้ระดับชั้นตำแหน่งต่าง ๆ ก็เกิดจากความดีที่ทำมาตามลำดับ จะเรียนวันเดียวให้สำเร็จปริญญาไม่ได้ ความรู้ที่เกิดจากการเรียนในวันหนึ่ง ๆ จนถึงเป็นเดือน ๆ ปี ๆ จนสำเร็จนี้แหละเป็นบารมีในการศึกษา ความสามารถตั้งตนเป็นหลักฐาน เกิดจากการสร้างตน ตั้งแต่ยังไม่มื่ออะไรเป็นบารมีในการสร้างตน ผู้ที่ทำความดีมาแล้วมาก ย่อมมีบารมีสูงกว่าผู้ที่ทำความดีมาน้อย เหมือนอย่างนักเรียนชั้นอุดม ย่อมมีความรู้สูงกว่าชั้นประถม แต่โดยมากต้องการดีโดยไม่อยากทำดี หรือจะเอาดีด้วยทำชั่ว ก็อับบารมีไป พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอย่างสละชีวิตเพื่อความตรัสรู้ จึงได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ประดิษฐานพระพุทธศาสนา เป็นบ่อเกิดความดีและความสุขแก่โลกตลอดถึงทุกวันนี้

ขออำนาจพระบารมีธรรมทั้งปวง ประกอบทั้งอำนาจพระรัตนตรัย อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชโอรสธิดาให้ทรงพระเกษมสำราญสวัสดิ์ เสด็จสถิตในพระสิริราชสมบัติ เป็นมิ่งขวัญหลักชัยแห่งประชาชนและประเทศชาติ ตลอดกาลนาน

ไตรสรณคมน์

๑

พระพุทธศาสนา มีวิธีการนับถือที่ควรทราบตั้งแต่เบื้องต้น คือนับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ (ที่พึ่ง) ที่เรียกว่า *ไตรสรณคมน์* (ถึงสรณะสาม) ฉะนั้นผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยศรัทธาเลื่อมใสจึงมีที่พึ่งของใจอันจริงแท้แน่นอน ไม่เป็นคณาถา (ไม่มีที่พึ่ง) ส่วนศาสนาอื่น ๆ โดยมากสอนให้นับถือเทวดาองค์เดียว หรือมากองค์เป็นที่พึ่ง พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเทวดาเสียเลย แต่ไม่สอนให้นับถือเทวดาเหมือนอย่างนั้น เพราะเทวดาก็ยังมีกิเลสมีความกลัวเหมือนอย่างสามัญมนุษย์ทั่วไป คือยังมีภาวะทางจิตใจเป็นปุถุชนอยู่เหมือนกัน พระพุทธเจ้าทรงสิ้นกิเลส สิ้นความกลัว ทรงเป็นที่พึ่งพ้นภัยของเทวดาและมนุษย์ทั้งปวง ทรงเป็นศาสดาของทั้งสองจำพวก ศาสดาโดยมากแนะนำมนุษย์ให้ผูกพันเหมือนอย่างเป็นทาสของเทวดา คือมอบความเชื่อทั้งหมดต่อเทวดาอย่างทาส ต้องเชื่อฟังคำสั่งของนายโดยเด็ดขาด พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เดียวที่ทรงเลิกทาสดังกล่าวโดยเด็ดขาดสิ้นเชิง ทรงเป็นมนุษย์ที่นับถือความรู้ความสามารถของมนุษย์ ประกาศอิสรภาพไทยและสิทธิของมนุษย์ชนทั่วไป ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานทั้งหมดเพราะมิใช่แต่มนุษย์เท่านั้นที่พึ่งมีสิทธิในชีวิตและความสุขของตน สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายก็พึ่งมีสิทธิของตนดังกล่าวเหมือนกัน

พระกรุณาของพระพุทธเจ้าแผ่ไปกว้างขวางครอบคลุมโลกครอบจักรวาล ยิ่งกว่ากรุณาของมนุษย์ที่มักจะแผ่ไปอย่างกว้างก็ในหมู่มนุษย์ด้วยกัน เทวดาจึงกลายมาเสมอกับมนุษย์ปุถุชนด้วยกัน และเมื่อเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็อาจรู้ธรรมอาจจะกิเลสเป็นอริยบุคคลได้เหมือนกัน เป็นเทวดาเสียอีกอาจจะกิเลสได้ยากกว่า เพราะมีสุขมาก

จึงมักจะติดสุขไม่อาจเห็นทุกข์ เช่นเดียวกับคนที่มีสุขสมบูรณ์ในหมู่มนุษย์นี้เอง เป็นมนุษย์อยู่อย่างนี้แหละ มีโอกาสที่จะรู้ธรรมละกิเลสได้สะดวกกว่า

เรื่องเทวดาองค์เดียวหรือหลายองค์ จึงไม่มีความสำคัญในพระพุทธศาสนา ยกเรื่องเทวดาออกเสียทั้งหมด พระพุทธศาสนาก็ไม่ขาดสาระอะไรไปแม้แต่น้อย แต่คนเราจะต้องมีที่เคารพนับถือไม่อย่างนี้ก็อย่างนั้น เมื่อไม่นับถือเทวดาจะพึ่งนับถืออะไร ก็พึ่งนับถือท่านผู้มีพระคุณสูงสุด อันควรเป็นที่เคารพนับถือของเทวดาและมนุษย์ได้แท้จริงทั้งหมด คือ พระพุทธเจ้า กับพระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งได้ทรงเลิกทาสให้แก่ตนเองนี้แหละ ด้วยวิธีไตรสรณคมน์

ควรเข้าใจว่าทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งให้นับถือพระพุทธองค์อย่างเป็นทางการ ผู้ดลบันดาล แต่มุ่งให้นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระพุทธรูป (ผู้ตรัสรู้ความจริงด้วยพระองค์เองแล้วทรงแสดงสั่งสอน) จริง นับถือพระธรรมว่าเป็นพระธรรม (ที่พระพุทธเจ้าตรัสดี) จริง นับถือพระสงฆ์ว่าเป็นพระสงฆ์ (ผู้ปฏิบัติดี) จริง สรรณะทั้งสามนี้เป็นของจริงเป็นที่พึ่งได้จริง ยังมีปัญหาอยู่ เพียงว่าทุกคนได้ถึงท่านเป็นที่พึ่งของตนจริงหรือยัง

๒

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนไว้ว่า ตนเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ และได้ตรัสว่า คนไม่ควรให้ตน หรือไม่ควรมอบตนให้แก่ใคร ควรรักษาตนไว้ให้ดี แสดงว่าพระองค์ทรงสอนให้ทุก ๆ คนนับถือตนเอง ได้มีผู้สงสัยว่าตรัสสอนไว้ดังนี้จะไม่ค้านกับไตรสรณคมน์หรือ เพราะตามหลักนั้น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง มีคำสวดปฏิเสธและรับรองที่ละว่าไม่มีที่พึ่งอื่น พระพุทธเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น พระธรรมเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น พระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่มีที่พึ่งอื่น ตามคำสวดนี้เมื่อพึ่งเฝิน ๆ ก็ดูค้านกันเองอีก แต่ทั้งหมดนี้ไม่ค้านกันเลย

จะว่าถึงวัตถุทั้งสามก่อน แม้จะต่างกันโดยวัตถุว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่ก็อันหนึ่งอันเดียวกันโดยเนื้อความ เพราะทั้งสามพรากรากจากกันไม่ได้

คือ พระพุทธตรัสรู้พระธรรม พระธรรมอันพระสงฆ์ทรงรักษาไว้ พระสงฆ์ก็เป็นสาวกของพระพุทธ จึงเนื่องเป็นอันเดียวกัน เหมือนอย่างไม้สามอันตั้งพิงกันอยู่ ฉะนั้นเมื่อถึงวัตถุหนึ่งเป็นที่พิงก็เป็นอันได้ถึงทั้งสามวัตถุ

อีกนัยหนึ่ง พระพุทธเป็นที่พิงเอกอุ พระธรรม พระสงฆ์ก็เหมือนกันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละวัตถุ อีกนัยหนึ่งคำสวดนั้นเป็นสำนวนความง่าย ๆ ว่า ไม่มีที่พิงอื่นนอกจากพระพุทธ ไม่มีที่พิงอื่นนอกจากพระธรรม ไม่มีที่พิงอื่นนอกจากพระสงฆ์ คือนอกจากทั้งสามนี้ก็ไม่มีการพิงอื่นอีก

คราวนี้จึงถึงปัญหาว่าจะแย้งกับข้อที่สอนให้มีตนเป็นที่พิง อันที่จริงที่พิงคือวัตถุสามใช้คำว่าสรณะ ที่พิงคือตนใช้คำว่านาคะ แต่จะไม่วิจารณ์คำจากบาลี คำสอนนี้ไม่ค้านกันแต่สอดคล้องกันเป็นอย่างดี ถ้าจะเทียบการดำเนินชีวิตกับการเดินทาง ก็กล่าวได้ว่า พึ่งพระพุทธเจ้าเป็นผู้บอกทาง พึ่งพระธรรมเป็นทาง พึ่งพระสงฆ์เป็นผู้บอกต่อ ๆ มา และพึ่งตนเป็นผู้เดินทางเอง ตนคือตัวเราเองของทุก ๆ คนเป็นสิ่งที่พึ่งไม่ได้ ต้องพึ่งตัวเองตั้งแต่เกิดมา

คิดดูสักนิดหนึ่งที่ว่าเด็ก ๆ พึ่งตนเองไม่ได้ พ่อแม่ต้องอุปการะทุกอย่างก็เป็นความจริง แต่เด็กก็ต้องพึ่งตนเองในส่วนสำคัญ ตัวอย่างผู้อุปการะให้อาหาร ก็ให้ได้อย่างมากเพียงบ้วนเข้าปาก เด็กต้องเคี้ยวกลืนอาหารเอง ร่างกายก็ต้องรับย่อยในการเคี้ยวกลืนอาหารเป็นต้นนี้เด็กต้องพึ่งตนเอง คือตนเองต้องทำ ในการเรียนก็เหมือนกัน เด็กต้องพึ่งผู้ปกครองเกี่ยวกับฝากโรงเรียนค่าเล่าเรียน เป็นต้น แต่เด็กต้องเรียนเอง จะไปพึ่งพ่อแม่หรือใคร ๆ ให้ช่วยเรียนให้ เพื่อให้ตนรู้โดยไม่ต้องเรียนหาได้ไม่ ในการเรียนที่จะให้มีความรู้เกิดขึ้นแก่ตนนี้ ต้องพึ่งตนเอง คืออาศัยกำลังร่างกาย กำลังสติปัญญาของตนเล่าเรียนไป นี้แหละเรียกว่าพึ่งตน แต่ไหนจะพึ่งตัวเองได้คือไม่เกียจคร้านเหลวไหลก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ตรัสสอนให้มีความพากเพียรพยายาม ก็ตั้งใจพากเพียรพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จ

นี้แหละเรียกว่าพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คือนึกถึงพระและปฏิบัติในทางของพระ พระก็จะเป็นที่พึ่งได้ และตนก็จะเป็นที่พึ่งของตนเองได้อย่างจริงแท้

พระพุทธศาสนากับการศึกษา

วันวิสาขบูชา ในศกนี้ ตก วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๗ แสดงว่าพระพุทธเจ้า
ได้นิพพานล่วงมาแล้วได้ ๒๕๐๗ ได้ตรัสรู้ล่วงมาแล้วได้ ๒๕๕๒ ปี ได้ประสูติล่วงมา
แล้วได้ ๒๕๘๗ ปี เพราะเป็นที่ทราบกันแล้วว่า เป็นวันตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และ
นิพพานของพระพุทธเจ้า แต่ภาวการณ์ทั้งสามนี้หาได้เกิดขึ้นในวันเดียวกันไม่ เกิดใน
ต่างวันต่างปีกัน หากบังเอิญไปตรงกันในวันวิสาขปุณณมี คือวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ
หรือ เวสาขะ ตรงกับวันกลางเดือน ๖ ในปีปรกติ กลางเดือน ๗ ในปีมีอธิกมาส
เช่นปีนี้

ชื่อเดือนทางจันทรคติ ที่ใช้ในครั้งพุทธกาล มี ๑๒ ชื่อ ได้มาจากชื่อกลุ่มดาว
๑๒ กลุ่มที่แหงนหน้าขึ้นไปมองเห็นดวงจันทร์ผ่าน เมื่อจันทร์เต็มดวงที่ดาวกลุ่มใด
ก็เรียกเดือนนั้นด้วยชื่อของดาวกลุ่มนั้น และเมื่อจันทร์เต็มดวงก็ถือว่าเต็มเดือน วันต่อ
ไปจากนั้นก็ถือว่าเป็นวันต้นของเดือนใหม่ เหมือนอย่างเช่นเดือนเวสาขะนี้ จันทร์เพ็ญ
ตรงกลุ่มดาวชื่อว่าวิสาขา จึงเรียกว่าเดือนเวสาขะ ต้นเดือนเวสาขะนับตั้งแต่วันถัดจาก
วันเพ็ญที่แล้วมาครบเดือนในวันเพ็ญนี้ วันถัดไปก็นับเป็นเดือนใหม่ จึงเท่ากับนับ
วันแรมค่ำ ๑ เป็นวันต้นเดือน นับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเป็นวันเต็มหรือครบเดือน ต่างจาก
ธรรมเนียมนับของไทยเรา คนค่อนข้างโลกหรือจะว่าทั้งโลกก็ได้ รู้จักวันวิสาขะ และ
ทำวิสาขบูชากันทุกประเทศชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระคุณที่โลกระลึกถึงและสดุดีสืบต่อมากกว่า ๒,๐๐๐ ปี และพากันบูชาพระองค์ในวันวิสาขะเป็นพิเศษ ในวันที่ ดอกไม้รูปเทียน การตามประทีปโคมไฟ เสียงสรรเสริญพระคุณ เสียงสวดมนต์ และแสดงธรรมได้มีอยู่ทั่วไป นับว่าเป็นวันของพระพุทธเจ้าได้ทีเดียว แม้ล่วงปีมานานักแล้ว ความนับถือพระพุทธองค์ ไม่ปรากฏว่าเสื่อมถอย ปรากฏว่าแผ่ขยายออกไปมากขึ้นตามความเจริญแห่งการศึกษา อะไรทำให้พระองค์เป็นอมตะ 'ผู้ไม่ตาย' ก็คือพระพุทธศาสนากับการศึกษาของโลก แต่ก่อนนี้ภาษาเป็นอุปสรรคใหญ่ แต่บัดนี้ได้มีบุคคล และสำนักแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาออกเป็นภาษาต่าง ๆ สำหรับศึกษาในประเทศทั่วทุกทิศ ชาวโลกได้จับศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น

การศึกษานี้เอง ทำให้เห็นความจริงอย่างประเสริฐของพระพุทธศาสนา และทำให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าได้เป็นพระพุทธเจ้า คือ ผู้รู้แจ้งจริง เป็นสภะที่พึงอันเกษมสูงสุดของโลกได้จริง ฉะนั้น ทางที่จะกันพระพุทธศาสนาก็คือกันไม่ให้ศึกษา ถ้างงให้ศึกษาแล้วก็ไม่อาจกันความนับถือได้ เพราะธรรมของพระพุทธเจ้าบทเดียวเท่านั้น เมื่อได้จับศึกษาดีแล้ว ก็เป็นสภะของชีวิตได้ตลอดชั่วชีวิตนี้ชั่วชีวิตหน้า

ในวันวิสาขะนี้ ขอชักชวนให้ท้าววิสาขบูชาด้วยการศึกษา คือจับธรรมสักบทหนึ่ง มาศึกษาให้เข้าใจให้ดีเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นสวัสดิมงคลในวันวิสาขบูชาและสืบไป

พุทธานุภาพ

ณ วันอังคารที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๗ พุทธศาสนิกชนทั่วทุกแห่งได้ทำวิสาขบูชาในวันสำคัญแห่งพระพุทธศาสนานี้แล้ว เวลาเวียนเทียนในวัดทั้งหลายปรากฏว่าแน่นขนัดไปด้วยประชาชนทุกรุ่นวัย โดยเฉพาะวัยตรุณมีมาก พวกเดินเวียนเทียนประทักษิณพุทธปูชนียสถานด้วยอาการอันสงบมีคารวะ เป็นที่น่าปีติยินดีในความสุภาพเรียบร้อย เพิ่มความเลื่อมใสในพุทธานุภาพว่า ยังมีอำนาจรักษาจิตใจของคนทุกวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี

พุทธานุภาพที่กล่าวถึงนี้หมายถึงพระคุณอันบริสุทธิ์หาโทษมิได้อันน้อมนำให้เกิดการระอวยิ่งจริงใจแก่ทุก ๆ คน จึงเป็นที่อุ้มใจได้โดยไม่ต้องกลัวว่าเขวายนหรือตรุณชนจะเสีย ถ้าหากว่าได้ชักนำให้เข้าใกล้พระพุทธศาสนา ในโอกาสอันควรในลักษณะอันควร เพราะพระพุทธเจ้าทรงบริบูรณ์ด้วยพระคุณอันล้ำเลิศ พระธรรมที่ทรงสั่งสอนก็ดีแท้ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติพระธรรมก็ดีจริง พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติได้เองแล้ว จึงทรงสอนคนอื่น และโปรดให้พระสาวกดำเนินอย่างพระองค์ ดังที่ทรงวางคำสอนไว้บทหนึ่งความว่า “พึงยังตนให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรก่อนจึงสอนผู้อื่นภายหลัง” อีกบทหนึ่งว่า “พึงทำตนเหมือนอย่างการสอนคนอื่น” คนที่ทำตนได้อย่างที่สอนเขาเป็นที่นับถือของทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่เป็นบุคคลตัวอย่างขึ้นเองโดยไม่ต้องโฆษณาवादใครและเมื่อเกิดความนับถือดังที่เรียกว่า ‘นิยม’ ขึ้นแล้วก็จะเกิดการเอาอย่างขึ้นเพราะความนิยมเป็นเหตุ คนเราชอบ ‘เอาอย่าง’ กันอยู่มาก ตาม ‘ตัวอย่าง’ ต่าง ๆ และมักคล้อย

ไปตามตัวอย่างที่ไม่ดีได้ง่ายกว่าตัวอย่างที่ดี ดังที่ฮือเอาอย่างกันเป็นคราว ๆ เป็นสมัยนิยม แต่นิยมชมชื่นกันเป็นสมัย ๆ หรือคราว ๆ ยิ่งดีกว่าสมัยนิยม คือติดเรื่องไปเป็นสันดาน เว้นไว้แต่ในทางดี ตัวอย่างอาจชักจูงให้เอาอย่างตามสมัยที่นิยมกัน หรือให้เอาอย่างติดตัวเป็นสันดานไปเลยก็ได้

ฉะนั้น ตัวอย่างที่ดีจึงจำเป็นต้องมีให้เพียงพอแก่ตาหูของเด็กที่สอดสาย และให้เพียงพอแก่ความรู้ความฉลาดของผู้ใหญ่

อีกอย่างหนึ่งคือการให้ความรู้จักดีชั่ว รู้จักแยกแยะที่จะถือเอา คำว่า 'รู้' กับ 'รู้จัก' นั้น ต่างกัน 'รู้' เพียงทราบตามที่ฟังมา 'รู้จัก' คือเข้าใจซาบซึ้งเห็นจริง หรือรู้รับรองอย่างจริงใจของตนเอง รู้จักแยกแยะนั้นมีตัวอย่างสุภาสิตไทยโบราณว่า 'จงเอาเยี่ยงกา แต่อย่าเอาอย่างกา' เคยฟังอธิบายว่าเอาเยี่ยงกาคือให้ขยันและกล้าเยี่ยงกา อย่าเอาอย่างกาคืออย่าทำชั่วช้ำอย่างกา ตามสุภาสิตนี้เยี่ยงต่างกับอย่างยกตัวอย่างเทียบเช่นดูหนังเรื่องโจรผู้ร้ายก็รู้จักแยกแยะที่จะไม่เอาอย่างความชั่วของโจรผู้ร้าย มาลักขโมยหรือทำร้ายใคร ๆ แต่เอาเยี่ยงความกล้าความฉลาดไหวพริบมาใช้ในการทำความดีงามต่าง ๆ คนโดยมาก โดยเฉพาะ ๆ นิยมความกล้าหาญของผู้ร้ายมากกว่านิยมความชั่วของผู้ร้าย แต่ยังไม่รู้จักแยกแยะในระหว่างเยี่ยงกับอย่าง

พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยเยี่ยงและอย่างที่ดีที่บริสุทธิ์ นี้แลคือ พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ อันเลิศล้ำที่ควรเข้าใจให้ดี

สรีระของโลก

วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ได้เป็นวันบูชาพิเศษในพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง ซึ่งพุทธศาสนิกชนได้ทำกันแล้วเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๗ นี้ เรียกว่า วิสาขบูชา มีบูชาในวัน ๘ ค่ำจากวันเพ็ญวิสาขะ เพราะตรงกับวันแรม ๘ ค่ำเดือน ๖ ในปีปกติ หรือเดือน ๗ ในปีอธิกมาสเช่นปีนี้ ในอินเดียตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่ยังไม่เรียกว่าอินเดีย ไม่นิยมเก็บศพไว้นาน นิยมรีบจัดการเผาเสียโดยเร็ว แม้พระพุทธสรีระตามตำนานก็ไม่ได้กล่าวว่าประสงค์จะเก็บไว้ถึง ๗ วัน แต่เตรียมการต่าง ๆ ไม่เสร็จ ก็ล่วงไปวันหนึ่ง ๆ เมื่อเสร็จแล้วก็อัญเชิญพระพุทธสรีระไปถวายพระเพลิงทีเดียว วันถวายพระเพลิงเป็นวันสิ้นสุดแห่งพระพุทธสรีระ และพระองค์ไม่มีชาติภพใหม่ที่จะถือกำเนิดเกิดอีก จึงไม่มีพระสรีระกายใหม่ในโลกไหน ๆ ที่ใคร ๆ จะเห็นได้อีกต่อไป

สรีระกายของทุกคนผู้ยังเวียนเกิดอยู่ยังไม่เป็นกายสุดท้าย เมื่อตายเฝ้าไปแล้ว ก็ยังก่อกายเกิดขึ้นใหม่ ส่วนพระสรีระกายของพระพุทธเจ้าเป็นพระกายสุดท้ายที่ชาวโลกทั้งปวงมองเห็นได้ในฐานะบุคคล ครั้นถวายพระเพลิงแล้ว ก็ถึงความสิ้นสุดหายไปว่างไปจากสายตายังเหลือแต่พระบรมสารีริกธาตุ และพระอังคารที่ได้แจกกันไปสร้างพระสถูปเจดีย์บรรจุสำหรับสักการบูชา

จึงมีปัญหาว่า พระพุทธศาสนาไม่สิ้นหลักสำคัญไปหรือ ข้อนี้ตอบได้ทีเดียวว่า ไม่สิ้นทุกอย่าง ในด้านองค์พระศาสดา พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งพระธรรมวินัยที่ได้ทรง

แสดงและบัญญัติไว้แล้วในฐานะเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ทุกคนเมื่อเคารพในพระธรรมวินัยก็เท่ากับเคารพในพระศาสดาของตน

แต่ยังมีปัญหาว่าพระธรรมวินัยเป็นคำสั่งสอนไม่ใช่บุคคล จะพบปะเจอเจอกันได้อย่างไร ตอบได้ว่าพบปะกันได้ทางหนทางตานี้เอง คือฟังพระธรรมวินัยที่มีผู้กล่าวแสดง อ่านหนังสือพระธรรมวินัยที่มีผู้เขียนไว้ให้รู้ให้เข้าใจโดยถูกต้องว่าพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้อย่างไร เท่านั้นก็จะได้พบปะเจอเจอพระศาสดาของตนแล้ว

ยังมีปัญหาว่าดูจิต ๆ ชีต ๆ ไม่เหมือนได้มีพระศาสดาที่มีตัวตน นิพพานแล้ว มีตัวตนอยู่ในสวรรค์หรือในที่ไหนไม่รู้ ก็ยังดี เพราะยังมีที่ยึดเหนี่ยวให้อุ่นใจ ข้อนี้ก็ตอบได้อีกว่ายังดูจิต ๆ ชีต ๆ อยู่ นั่น เพราะเพียงได้พบปะเจอเจอเพียงปริยัติคือแค่ตำราเรียน และอาจจะมึจิตใจหนาแน่นไม่ค่อยจะยอมอ่อนเข้ามาในทางธรรมเหมือนอย่างคนที่เป็นโรคเบื่ออาหาร เห็นอาหารเข้าก็เบื่อเสียแล้ว ถ้ามีจิตใจอ่อนเข้ามาในธรรมตั้งใจปฏิบัติจนได้รับผลขึ้นแล้วก็จะหายจิตชืด จะออกรสในการปฏิบัติเหมือนอย่างหายโรคเบื่ออาหาร ก็จะเกิดการอาหาร รู้สึกเอร็ดอร่อยในรสอาหาร เมื่อได้ปฏิบัติจนได้เห็นธรรมประจักษ์แจ้ง ท่านว่าจะได้พระพุทธรูป ซึ่งไม่ได้สูญหายไปเลย จึงไม่น่าวิตกว่าจะไม่มีที่ยึดเหนี่ยว ตั้งใจโดยปราศจากความลังเลได้ทีเดียวว่า ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่นับถือ วัตถุทั้งสามนี้เป็นอมตะ ไม่ต้องวิตกว่าสิ้นสูญ ยังดำรงเป็นสรณะของโลกบริบูรณ์อยู่ตลอดนิรันดรกาล

ทางที่จะได้เห็นพระพุทธรเจ้า

ผู้ที่เป็นที่นับถืออย่างสูงสุดของเกือบทุกศาสนาเป็นที่เชื่อถือว่าเป็นอมตะ แปลว่าผู้ไม่ตายและโดยมากเป็นที่เชื่อถือว่าเป็นเทวะ สถิตอยู่บนสรวงสวรรค์เป็นนิรันดร ซึ่งมนุษย์ทั่วไปไม่มีโอกาสได้พบเห็น ส่วนทางพระพุทธศาสนา พระพุทธรเจ้าทรงเป็นที่นับถืออย่างสูงสุด โดยที่ทรงเป็นมนุษย์นี่เอง ซึ่งได้ตรัสรู้พระธรรมแล้ว แสดงสั่งสอน แก่โลก หาได้ทรงรับบัญชาบอกกล่าวมาจากผู้ใดไม่ ทั้งในโลกนี้ทั้งในเทวโลกทั้งสิ้น ประวัติของพระองค์บริสุทธิผุดผ่องมาตั้งแต่ประสูติกระทั่งถึงนิพพาน ได้เสด็จออกผนวช จากท่ามกลางของความสุขสมบูรณ์ ด้วยได้ทรงปรารถนาถึงความแก่เจ็บตาย ทรงประสงค์ ธรรมเป็นเหตุให้พ้นจากทุกข์เหล่านี้อันเรียกว่า โมกขธรรม แปลว่าธรรมเป็นเหตุพ้น หรือธรรมเป็นเครื่องพ้น ได้ทรงพากเพียรปฏิบัติจนได้ประสบธรรมนี้ ซึ่งเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่าอมตธรรม แปลว่าธรรมที่ไม่ตาย หรือธรรมของผู้ไม่ตาย ฉะนั้น จึงพูดได้โดยไม่ต้องคิดว่า พระพุทธรเจ้าเป็นอมตะ คือผู้ไม่ตาย เพราะได้ทรงบรรลุอมตธรรมแล้ว ถ้ายังต้องตายอยู่จะกล่าวว่าเป็นบรรลุอมตธรรมได้อย่างไร หากเป็นคำสั่งสอนที่ไม่ประสงค์ ให้คิดพูดเพียงเท่านั้นก็พอแล้ว ขอให้เชื่อก็แล้วกัน เมื่อเชื่อว่าพระองค์ไม่ดับสูญ ยังอยู่ ให้เป็นที่พึ่งของตนได้ตลอดไป ก็ทำให้เกิดความสบายใจหายว่าเหวได้แล้ว เช่นเดียวกับฝากความเชื่อไว้กับเทวะที่ตนไม่เคยรู้เคยเห็นด้วยเลย

แต่พระพุทธศาสนาต้องการให้คิดให้เห็น คือ อนุญาตให้คิดตามเหตุผลได้ ไม่เป็นบาป จึงสมควรที่จะตั้งกระทู้แห่งความคิดขึ้นว่าความหมายของอมตธรรมว่า

อย่างไร ข้อที่ว่าพระพุทธเจ้าไม่ตายนั้นคงไม่ได้หมายถึงสังขารร่างกายเป็นแน่ ความจริงเป็นเช่นนั้น พระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ชัดเจนว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เกิดมาแล้วก็ต้องดับเป็นธรรมดา พระกายของพระพุทธเจ้าก็ต้องเป็นไปตามคติธรรมดาไม่มียกเว้นทางของความคิดจึงก้าวขึ้นไปอีกว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องพ้นจากพระกายหรือไม่ใช่พระกาย คืออยู่ในเข้าไปอีกไม่ใช่อยู่ที่เปลือกนอก ข้อนี้เป็นความจริงทีเดียว

ได้มีผู้เห็นว่าพระพุทธเจ้าตายสูญ ท่านถามให้คิดว่า ที่ว่าอย่างนั้นด้วยเห็นว่าจะอะไรเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้ามิได้อยู่ที่พระกายจะกล่าวหาอย่างนั้นจึงไม่ถูก เมื่อคิดมาถึงแค่นี้แล้วก็ควรใช้ความคิดต่อไปว่าจะเห็น *องค์*ในของพระพุทธเจ้าได้อย่างไรเล่า โดยปกติก็มองเห็นกันได้ทั้งที่ *องค์นอก* เท่านั้น

ข้อคิดนี้ได้เข้าถึงจุดสำคัญคือการศึกษาปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นทางเดียวที่จะให้ได้เห็นพระองค์แม่ได้เสด็จนิพพานมาแล้ว คือเมื่อได้ศึกษาปฏิบัติธรรม กระทั่งได้เกิดดวงตาปัญญาเห็นธรรมแม้สักข้อหนึ่งบทหนึ่ง ก็จักได้เห็นพระพุทธเจ้าด้วยดวงตาปัญญานี้ ความเป็นอมตะของพระองค์จักปรากฏขึ้นแก่ใจของผู้ที่ได้เห็นอยู่เป็นนิจันรันดร์ และจะสิ้นปัญหาในสัจจะที่แน่แท้ในพระพุทธศาสนา

หมอรอเชียง

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นสัจจะที่แน่นอน และเห็นได้ไม่ยาก แต่คนก็อาจไม่เห็น เพราะมีอะไรบังเหมือนเส้นผมบังภูเขา บางทีพอจะมองเห็นก็เมื่อชนภูเขาเข้าเต็มที่แล้ว ได้รับผลไม่ต่างจากเครื่องบินชนภูเขา เส้นผมที่บังภูเขาอันหมายถึงสิ่งที่บังใจคนไม่ให้เห็นสัจจะที่ชัดแจ้งใหญ่โตนี้ ภาษาธรรมเรียกว่า โลกาภิมิส (เหยื่อล่อของโลก) ได้แก่ ลาม ยศ สรรเสริญ สุข ทางโลกต่าง ๆ เมื่อเป็นผงเข้าตาใครแล้ว ก็บังได้กระทั่งภูเขาเลากา คือสังขารของพระพุทธเจ้า ดังเช่นที่ตรัสไว้ในบทหนึ่งว่า โลภ รัมมานิ ปริปนุโล ความโลภเป็นอันตรายแก่ธรรมทั้งหลาย ธรรมบหนักถ้าได้มองเห็นไว้ก่อนก็จะพ้นอันตรายเพราะโลก เหมือนอย่าง 'แดงน้อย' (ชื่อโค) ในมุณฑกชาดก เรื่องในนิทานชาดกนี้มีอยู่ว่า

ในอดีตกาลล่วงไปแล้วนาน มีกุฎุมพีคนหนึ่งมีโคอยู่สองตัวพี่น้อง ชื่อแดงใหญ่ และแดงน้อย สำหรับใช้เทียมแอกไถนาอยู่ในตระกูลนี้ ต่อมาได้มีอีกตระกูลหนึ่งมา สูขอธิดาของกุฎุมพี ทั้งสองฝ่ายได้กำหนดวันวิวาห์มงคล ฝ่ายตระกูลกุฎุมพีได้เตรียมปรนปรี้อขุนสุกรไว้ตัวหนึ่งชื่อมุณฑก ด้วยข้าวยาคุ และภัตต์ที่ดีต่าง ๆ เพื่อจะประกอบเป็นอาหารเลี้ยงแขกในวันวิวาห์ของธิดา ฝ่ายเจ้าแดงน้อยเห็นดังนั้นก็จิจฉาในโชคของสุกร คิดน้อยใจตนเอง จึงกล่าวแก่แดงใหญ่ผู้พี่ว่า ตระกูลนี้อาศัยใช้เราทั้งสองทำงานตัวเป็นเกลียว แต่ก็ให้กินแต่หญ้ากับฟางเท่านั้น ส่วนสุกรนี้ไม่ต้องทำอะไรก็ได้กินอย่างพิเศษ แดงใหญ่ผู้พี่กล่าวว่านั่นแหละอาหารนำความตาย ไม่ช้าเจ้าจักเห็น

อย่าอิจฉาหมู่นั้นเลย เขากินอาหารที่นำความเดือดร้อนมาให้เขาเอง ขอให้เจียมตัวเจียมใจกินหญ้ากินฟางไปเถิด นี่แหละเป็นลักษณะของควมมีอายุยืน ต่อมาไม่ช้าก็ถึงวันวิวาหมงคล สุกรนั้นก็ถูกนำไปฆ่าและประกอบอาหารเลี้ยงแขก โคผู้น้องเห็นแล้วก็รู้สึกสยดสยอง กล่าวแก่โคผู้พี่ว่า หญ้าและฟางของเรานี้ดีกว่า อาหารที่เขาปรนปรี้อสุกรมุณิกตั้งร้อยพันเท่า ความโลภของโคผู้น้องที่เคยเกิดขึ้นว่าไฉนจะได้อาหารอย่างที่เหมาะก็ได้ก็ให้หายไปหมดสิ้น

นิทานชาดกเรื่องนี้สอนธรรมแก่ความโลภ แต่ถ้าคิดแคบ ๆ ว่าสอนด้วยวิธีชู้ให้กลัวตาย ส่วนคนเราไม่ใช่หมูจึงไม่มีใครที่จะเลี้ยงเพื่อนำไปฆ่าเหมือนอย่างหมู ก็ได้ประโยชน์น้อย จึงควรมองให้ซึ้ง คิดให้กว้างว่าคนเรามีผู้ฆ่าอยู่เหมือนกัน คือกิเลสและความชั่ว ทางธรรมเรียกว่ามาร แปลว่าผู้ฆ่า มารนี้มีโลกามิสเป็นเครื่องล่อใจคนผู้หลงใหล ย่อมดึงผู้ที่หลงติดในโลกามิสฆ่าเสียจากความดีความสุกทุกอย่าง และก็พรากโลกามิสที่เป็นเหยื่อล่อนั้นไปเสียด้วย คนที่หลงใหลในสิ่งเหล่านี้จึงเท่ากับเป็นหมูรอเชียงของมาร

ฉะนั้น เมื่อคิดให้ดีจะได้คติสอนใจให้หายโลภ นี่เป็นธรรมานุภาพอันเลิศล้ำของพระพุทธเจ้า

ไม่ประมาทปัญญา

ในสมัยต้นพุทธกาล พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ ทรงได้พระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ท่านทั้งสองนี้เดิมบวชเป็นปริพาชกอยู่กับอาจารย์สญชัย เมื่อได้พบท่านพระอัสสชิ ซึ่งเป็นรูปหนึ่งในภิกษุรุ่นแรกหารูป (เบญจวัคคีย์) และได้ฟังธรรมย่อของท่าน ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว คิดจะไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า แต่ก็ระลึกถึงอาจารย์ จึงได้พากันไปหาและชักชวนอาจารย์ให้ไปบวชเป็นพุทธสาวกด้วยกัน อาจารย์สญชัยได้ถามว่าในโลกนี้มีคนโง่มาก หรือมีคนฉลาดมาก ท่านทั้งสองตอบว่ามีคนโง่มาก อาจารย์สญชัยจึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นก็ให้คนฉลาดไปหาพระพุทธเจ้า คนโง่มาหาตน และได้กล่าวว่า การที่ตนจะกลับไปเป็นศิษย์ของผู้อื่นอีกนั้นก็เหมือนอย่างจะจับจระเข้ใหญ่ไปใส่ไว้ในตุ่มน้ำ คือเป็นไปไม่ได้

เรื่องตามที่ได้เล่านี้แม้เป็นเรื่องเก่าแต่ยังเป็นของใหม่อยู่ในปัจจุบัน คือในปัจจุบันนี้ยังมีบุคคลมิใช่น้อยที่เป็นอย่างอาจารย์สญชัย ที่ยังไม่ยอมเข้าหาพระพุทธศาสนา เพราะเหตุมีมานะทั้งที่รู้ว่าพระพุทธศาสนาดีที่สุด นอกจากนี้ ก็เป็นจำพวกที่ไม่ใช้ปัญญา ในที่นี้ไม่ประสงค์จะใช้คำพูดว่าพวกมากพวกน้อยอย่างอาจารย์สญชัย คือ ใครจะมีปัญญาเท่าไรก็สุดแต่ใครจะมีพื้นจะอบรมมาเท่าไร ข้อนี้จะยกไว้ให้เป็นเรื่องของแต่ละคน ข้อที่ประสงค์จะกล่าวคือการใช้ปัญญาของแต่ละคนนั้นพอควรแก่ปัญญาที่ตนมีอยู่แล้ว หรือยัง ยกตัวอย่างปัญญาที่ได้ในโรงเรียนตั้งแต่ชั้นปฐมจนถึงชั้นอุดม เรียกว่าปัญญาตามตำรา เรียนแล้วได้นำไปใช้เพียงไร ใช้นอกตำรา ไม่มีสอนกันในโรงเรียนเลยเพียงไร

ปัญญาในศาสนายกตัวอย่างเพียงความรู้จักบาปบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์
ซึ่งทุก ๆ คนก็รู้อยู่โดยมาก แต่เมื่อจะทำอะไรได้ใช้ปัญญานี้เพียงไร ก็อาจจะมีผู้ตอบ
ว่าแม้คิดถึงบุญบาปอยู่ก็ทำอะไรไม่ได้ไม่ทันเขา ถ้าจะถามว่า ถ้าอย่างนั้นแม้คิดถึงอะไร
ก็น่าจะได้รับคำตอบว่าก็คิดถึงสิ่งที่จะได้และวิธีที่จะให้ได้ เป็นอันว่าสิ่งที่มุ่งจะได้นั้นแหละ
สำคัญที่สุด และอะไรที่มาขวางทางสำเร็จเป็นต้องทำลายเสียทั้งนั้น ถ้าเป็นไปอยู่เช่นนี้
กันมาก ผลก็คือพากันทำลายความดีให้หมดไป ๆ อาจจะมีด้วยสิ่งทีประสงค์แต่จะ
จนความดีไปทุกที ในที่สุดก็จะมากไปด้วยคนที่มั่งมีทรัพย์ยศ แต่อัดคัดัดสนความดี
จะกลายเป็นเกลียดไป

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้คนไม่ประมาทปัญญา คือให้มีสติใช้ปัญญา
พาดนไปในทางที่ชอบ อะไรที่ขวางทางที่ชอบก็ปิดออกไปเสีย เพื่อจะได้มั่งมีด้วยความ
ดีอีกด้วย ผู้ที่ใช้ปัญญาหาความดีใส่ตนย่อมไม่กลัวจนทรัพย์ เพราะยอมจะใช้ปัญญา
หาทรัพย์ในทางที่ดีได้ เว้นไว้แต่จะจนปัญญาและไม่ใช้ปัญญาเพราะความประมาทมัวเมา
ต่าง ๆ ทั้งผู้ที่ใช้ปัญญาดังกล่าวจะดำเนินเข้าหาพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ โดยไม่มีอะไร
จะขัดขวางได้

เจ้าเล่ห์ตายเพราะเล่ห์

พระพุทธบาทมาในธรรมบทว่า 'ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจชั่วร้ายแล้วพูดหรือทำ ทุกข์ย่อมตามติดเขาไปเพราะเหตุนั้น เหมือนล้อเกวียนตามติดเท้าของโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น' นี้แสดงถึงผลของกรรมที่ทุก ๆ คนทำว่าบังเกิดติดตามผู้ทำติด ๆ ไปทีเดียว เหมือนอย่างล้อตามเท้า หรือเป็นกงเกวียนกำเกวียน เมื่อพูดว่ากรรม มักคำนึงกันถึงส่วนอดีต แต่อันจริงควรคิดถึงปัจจุบันมากกว่า คือที่ทำที่พูดกันอยู่เดี๋ยวนี้แหละเป็นกรรมปัจจุบันที่ให้ผลในปัจจุบันเหมือนกัน คนที่ก่อทุกข์ให้แก่เขา ใช้ปัญญาลวงเขาให้ตายใจ สักวันหนึ่งก็ต้องประสบทุกข์เอง ต้องแพ้รู้เขาเอง เข้าคำว่าหมองูตายเพราะงู ในพจนานุกรมแปลว่า

มีนกกางตัวหนึ่ง เห็นปลาเป็นอันมาก ในสระที่มีน้ำน้อยในฤดูแล้งแห่งหนึ่ง คิดอยากจะลวงจับปลากินอย่างสบาย ๆ จึงโผล่ลงไปจับที่ริมสระพูดว่ามีสระอีกแห่งหนึ่ง มีน้ำมากปกคลุมด้วยพุ่มนานาชนิด พวกปลาควรจะย้ายไปอยู่ในสระนั้นดีกว่า ถ้าพวกปลาประสงค์จะไป นกยางก็รับจะช่วยคาบไปส่งที่ละตัว พวกปลารู้ยั่วว่านกกางกินปลาเป็นอาหาร จึงไม่ยอมเชื่อ ฝ่ายนกยางก็ไม่ละความพยายาม พูดพรรณนาความสมบูรณ์ของสระนั้น แสดงถึงเจตนาดีของตน หวานล่อมอย่างอ่อนหวาน ตะล่อมเข้ามาจนพวกปลาเคลิบเคลิ้มไปว่านกกางนี้รักดีปรารถนาดีจริงและเกิดความใคร่จะไป แต่ก็ยังกริ่งเกรงอยู่ นกยางเห็นเป็นต่อว่าจะได้กินปลาแน่ จึงกล่าวว่าจะขอนำปลาไปสักตัวหนึ่งก่อน แล้วจะนำกลับมาเพื่อให้บอกกันเอง จึงมีปลาที่กล้าตัวหนึ่งยอมให้

นกยางคาบไป นกยางจึงคาบปลานั้นไปให้เห็นสระที่สมบูรณ์ด้วยน้ำแห่งหนึ่งแล้วนำกลับมา ปลานั้นได้เล่าแก่พวกปลาทั้งหลาย จึงเกิดความยินยอมพร้อมกันว่าจะย้ายไปอยู่สระใหม่โดยให้นกยางพาไป นกยางจึงคาบปลาตัวกล้าที่ยอมให้นำไปดูเที่ยวหนึ่งแล้วนั้นไปก่อน แต่ไม่ปล่อยลงสระ คาบไปยังต้นไม้ที่ริมสระ วางลงที่ค่าคบไม้ จักกินเป็นอาหารทั้งกำลงไปที่โคนไม้

นกยางคาบปลาไปกินที่ละตัวโดยอุบายนี้จนเกลี้ยงสระ เหลือแต่ปูอยู่อีกตัวหนึ่ง นกยางก็ยังไม่อยากที่จะกินปูอีก จึงพูดเกลี้ยกล่อมจะช่วยพาปูไปปล่อยเหมือนอย่างที่ได้ช่วยปลาไปทั้งหมดแล้ว แต่ปูฉลาดไม่ไว้วางใจ กล่าวว่ถ้านกยางยอมให้ปูเอาก้ามคืบคอนกยางไปเพื่อให้แน่นไม่พลัดตกจึงจะยอม นกยางชะล่าใจคิดแต่จะกินปูก็ยินยอมให้ปูเอาก้ามคืบคอนกยางแน่นเหมือนคืบด้วยแหนบพาไป เมื่อถึงสระนั้นก็พาจะเลี้ยวไปยังต้นไม้ ปูถามว่าสระอยู่นั้น ทำไมจึงมาทางนี้เล่าพ่อลูง นกยางตอบว่ากำงปลาองอยู่นั้นเห็นไหม จักกินเจ้าเสียเดี๋ยวนี้ละ ปูกล่าวว่าถ้าไม่นำปล่อยที่สระก็ตายเสียด้วยกันจึงกระชับก้ามคืบคอนกยางให้แน่นเข้าจนปากอ้าน้ำตาไหล นกยางกลัวตาย ขอชีวิต รีบนำปูไปวางไว้ที่ริมสระ ปูได้บิบบก้ามคืบคอนกยางสำเร็จโทษเสียทันที

ชาดกนี้สอนว่าเจ้าเล่ห์ตายเพราะเล่ห์ เพราะทุกข์ตามคนทำชั่วร้ายเหมือนล้อตามเท้าโค

อุปายโกศล

พระพุทธศาสนา วางหลักธรรมไว้อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ เช่นสอนให้เว้นจากฆ่าสัตว์ทุกชนิด ถ้าสอนให้เว้นบ้างฆ่าได้บ้างก็ไม่บริสุทธิ์บริบูรณ์ ใครจะทำได้เพียงไร ก็สุดแต่ภูมิขั้นของแต่ละบุคคล แต่ก็มีภูมิธรรมให้ก้าวขึ้นไปได้จนถึงขั้นบริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ และเมื่อใครอบรมธรรมให้ถึงที่ได้แต่ละขั้นแล้ว จะรู้สึกว่าการทำดีในขั้นนั้นได้ง่ายมาก ทำชั่วเสียอีกเป็นของยาก

ฉะนั้น ข้อว่ายากหรือง่ายจึงขึ้นอยู่กับข้อที่ว่าคนนั้นอยู่บนภูมิขั้นไหน เช่นโจทย์เลขข้อหนึ่งถ้าเรียนยังไม่ถึงทำยากหรือทำไม่ได้ทีเดียว ถ้าเรียนผ่านไปแล้วก็ทำง่าย เพราะภูมิขั้นของคนต่างกันอยู่เช่นนี้จึงปฏิบัติธรรมแม้ข้อเดียวกันให้เหมือนกันไปทั้งหมด หาได้ไม่ หรือจะกล่าวรวม ๆ มนุษย์ทั่ว ๆ ไปนั้นอยู่ในประเภทชาว ๆ ด่า ๆ คือดี ๆ ชั่ว ๆ เมื่อให้ส่วนใหญ่ดีก็ใช้ได้ บางที่ต้องการจะทำให้ดีแต่ก็ทำไม่ได้เพราะขาดปัญญา จะทำดีให้ได้ดีในทางคติโลก ก็ต้องใช้ปัญญาทางคติโลก ยิ่งผู้เป็นหัวหน้าคนก็จะต้องมีปัญญาสูงกว่าคนอื่นในวิธีที่จะชักจูงคนให้ทำดี ซึ่งอาจจะต้องมีทั้งปลอบทั้งขู่หรือที่เรียกว่า *ปัดคะ* (ยกย่อง) *นิกคะ* (ชมหรือบารบ) ภาษาธรรมเรียกว่า *อุปายโกศล* แปลว่า ฉลาดในอุบาย ภาษาที่พูดกันว่านโยบายเป็นต้น ปัญญาชนิดนี้ไม่อาจจะค้นหาได้ในตำรา จะค้นหาได้แต่ในคนฉลาดที่กล้าจะใช้ปัญญาเท่านั้น

การสอนในเรื่องเช่นนี้บางทีก็ต้องสอนด้วยวิธีเล่านิทานชาดก ซึ่งไม่ต้องกลัวว่าจะไปกระทบใครในปัจจุบัน ทั้งไม่ต้องกลัวว่าจะเป็นธรรมเจือโลกคือเป็นธรรมที่ไม่

ปริศนาก็ปริศนาดังกล่าวข้างต้นนั้น ดังในทุมเมธชาดกเล่าถึงการใช้อุบายโกศล ปกครองคนให้ทำดีของพระราชาองค์หนึ่ง เรื่องมีว่า

พระราชาผู้ครองค้ำหนึ่งได้เห็นประชาชนนับถือเทวดา เมื่อปรารถนาบุตรธิดา ทรัพย์ยศเป็นต้นหรืออะไร ๆ ที่พากันไปบูชาที่ต้นไม้ มีต้นไม้เป็นต้น และฆ่าสัตว์ต่าง ๆ ทำพิธีกรรมแก่เทวดา พระองค์จึงได้เสด็จไปทรงบูชาต้นไม้พร้อมกับประชาชนอยู่เนื่อง ๆ เหมือนอย่างนับถือเทวดาเหมือนประชาชนของพระองค์ แต่ทรงบูชาเพียงด้วยดอกไม้ของหอมประพรมน้ำทำประทักษิณ ต่อมาเมื่อทรงได้ราชสมบัติสืบต่อจากพระราชบิดาแล้ว ได้ทรงให้ประกาศว่า ทรงได้ราชสมบัติด้วยอานุภาพของเทวดา เพราะได้ทรงบนบานไว้ที่ต้นไม้โน้น คือทรงบนเทวดาไว้ว่าในรัชสมัยของพระองค์ ผู้ใดประพฤติทุจริต จักทรงเอาเกลียวไส้ เนื้อและโลหิตของผู้นั้นทำพิธีกรรมเป็นเครื่องแก้บนแก่เทวดาให้ได้ถึงพันคน เมื่อคนได้ยินประกาศนั้นก็พากันกลัวจะถูกจับทำเป็นไส้กรอกเครื่องแก้บน ต่างก็งดเว้นจากการประพฤติทุจริตต่าง ๆ

เรื่องนี้เป็นตัวอย่างของการที่ใช้ความเชื่อแม้ที่มลายของคนให้เป็นประโยชน์ในการชักนำให้เว้นชั่วทำดีด้วยอุบายโกศลของผู้ปกครอง แทนที่จะไปติเตียนความเชื่อของเขาตรง ๆ ไปติไปถอดเทวดา หรือไปรื้อศาลรื้อวิมานเทวดา ซึ่งไม่ได้รับประโยชน์อะไร เพราะคนเขาเชื่อกันแน่นเสียแล้ว จึงสู้ใช้ความเชื่อหรือใช้เทวดาให้เป็นประโยชน์ไม่ได้

ปฐมเทศนา

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงปฐมเทศนา (เทศน์ครั้งแรก) ในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ อันตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๘ หน้าวันเข้าจำพรรษา พระพุทธศาสนาจึงได้เกิดขึ้นในโลกจำเดิมแต่นั้นมา (ทางราชการคณะสงฆ์ได้ประกาศกำหนดวันเพ็ญกลางเดือน ๘ หน้าวันเข้าจำพรรษาเป็นวันบูชาเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่ง เรียกว่าวันอาสาฬหบูชา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงวันเริ่มเกิดขึ้นแห่งพระพุทธศาสนา) เมื่อพระพุทธเจ้า ได้ทรงเริ่มเทศน์แสดงพระธรรมเป็นครั้งแรก เป็นอันได้ทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา ได้เริ่มมีพระสงฆ์ขึ้น จึงเป็นอันได้เริ่มมีพระรัตนคัมภีร์ทั้ง ๓ ตั้งแต่วันนั้นมา นับปีได้ว่าเมื่อก่อนพุทธศก ๔๕ ปี หลังจากตรัสรู้แล้วได้ ๒ เดือน

พระพุทธเจ้าได้ทรงยังลือพระธรรมให้หมุนไปในโลกตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนา เป็นต้นมา จึงเรียกชื่อปฐมเทศนาโดยเฉพาะว่า “ธรรมจักร” แปลว่า ลือคือธรรม จะเรียกวันที่ทรงแสดง คือวันอาสาฬหบูชาว่ามีว่าวันธรรมจักรก็ได้ เมื่อลือพระธรรม หมุนไปในที่ใด ที่ใด ก็ปรากฏมรรคาคือทางที่ชอบขึ้นในที่นั้นที่คนั้น เป็นทางสายเดียว ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ใครเดินทางชอบมีองค์ประกอบ ๘ รวมกันเป็นทางสายเดียวนี้ คือพุทธศาสนิก

ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเชื่อถือตาม เหตุผลด้วยปัญญาของตน ทรงแนะนำให้พากันมาดูให้เห็นประจักษ์ด้วยตนเอง

ดั่งบทพระธรรมคุณว่า “เอหิปัสสโก ควรเรียกให้มาดู” เมื่อจะทรงแสดงปฐมเทศนาในวันอาสาฬหบูชา ก็มีได้ทรงขอให้ฤกษ์ทั้ง ๕ เชื่อก่อน เพียงแต่ตรัสให้ตั้งใจฟัง เมื่อทรงแสดงปฐมเทศนาจบลงแล้ว พระโกณฑัญญะเกิดดวงตาเห็นธรรม คือเห็นจริงขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสอุทานว่า “โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” (จึงเกิดมีคำเรียกท่านว่า พระอัญญาโกณฑัญญะสืบมา) มิได้ตรัสว่าโกณฑัญญะได้เชื่อพระองค์แล้วเลย พระโกณฑัญญะนี่เองได้เป็นปฐมอริยพุทธศาสนิกในโลก ตั้งแต่เมื่อเกิดดวงตา คือปัญญาเห็นธรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงอบรมฤกษ์อีก ๔ รูป ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ในต่อมาได้ทรงอบรมฤกษ์ทั้ง ๕ ให้ได้ปัญญาเป็นเหตุให้พ้นทุกข์ทั้งหมดเหมือนพระองค์ ได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาแสดงหนทางที่ชอบแก่โลกโดยลำดับ จึงมีพุทธศาสนิกชนคือ พระสงฆ์สาวกหรือพุทธบริษัท พุทธมามกะ พุทธมามิกา ต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ลักษณะอมิตรและมิตร

ในรัชสมัยพระเจ้าปเสนทิโกศล ราชอาณาจักรแคว้นโกศล ซึ่งมีกรุงสาวัตถีเป็นนครหลวงครั้งพุทธกาล อำมาตย์ผู้หนึ่งมีอุปการะแต่พระราชามากจึงได้รับพระราชทานการยกย่องต่าง ๆ อำมาตย์อื่น ๆ ทนริษยาไม่ได้ จึงคิดทำลายด้วยวิธีการบทุลยุแห่ย์ว่าอำมาตย์ผู้นั้นคิดการขบถ พระราชาทรงสอดส่องจะจับผิดแต่ก็ไม่ทรงเห็นโทษอะไร ยังทรงระแวงพระหทัยอยู่ว่าเขาจะเป็นมิตรหรืออมิตรกันแน่ ทรงดำริว่าทำอย่างไรจึงจะทรงทราบได้แน่ให้เป็นที่หายข้องพระหทัยจะทรงไปถามใครให้ได้รับคำตอบเป็นที่สิ้นสงสัยได้ ก็ได้ทรงระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้กำลังประทับอยู่ จึงได้เสด็จไปเฝ้ากราบทูลถามเป็นกลาง ๆ ว่า บุรุษบุคคลอาจจะทราบคนอื่นว่าเป็นมิตรหรืออมิตร (มิใช่มิตร) ของตนได้อย่างไร ท่านว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกถวายวิสัยนาพระราชปุจฉาว่า

ในปางก่อนก็ได้เคยมีปัญหาดังนี้ คือมีอำมาตย์ผู้หนึ่งของพระเจ้ากรุงพาราณสีในอดีตกาลได้ทำประโยชน์เป็นอันมาก ถูกอำมาตย์อื่น ๆ กราบทุลยุแห่ย์พระราชว่า อำมาตย์ผู้ทำดีนั้นคิดการร้ายต่อพระองค์ พระราชาทรงเป็นบัณฑิตไม่ทรงเชื่อ่ง่าย ทรงสังเกตพิจารณาพิเคราะห์ก็ไม่ทรงเห็นโทษ จึงได้ทรงตั้งพระราชปุจฉาไต่ถามอำมาตย์ผู้ทำดีนั้นเองว่า คนฉลาดที่มีปัญญาได้เห็นและได้ยินว่า ผู้นั้นหรือผู้นี้ทำกรรมอย่างไรถึงได้รู้ว่าเป็นอมิตร ผู้ที่ดูคนออกพยายามดูรู้ได้อย่างไร

อำมาตย์บัณฑิตนั้นได้กราบทูลแสดงลักษณะของอมิตรว่า อมิตร (ผู้ที่ไม่ใช่มิตร) ย่อมมีลักษณะ ๑๖ ประการต่อไปนี้

๑. เห็นแล้วไม่แค้นขึ้น
๒. ไม่ยินดีรับ
๓. ไม่มองฉันทมิตร
๔. ประพฤติซัดกัน
๕. คบศัตรูของมิตร
๖. ไม่คบมิตรของมิตร
๗. ห้ามคนที่พุดสรรเสริญมิตร
๘. ส่งเสริมคนที่พุดนิินทาวาร้ายมิตร
๙. ไม่บอกความลับแก่มิตร
๑๐. ไม่ปิดความลับของมิตร
๑๑. ไม่ส่งเสริมการทำงานของมิตร
๑๒. ไม่ยกย่องปัญญาของมิตร
๑๓. ยินดีในความเสื่อมของมิตร
๑๔. ไม่ยินดีในความเจริญของมิตร
๑๕. ได้อาหารที่ดีไม่คิดถึงมิตร
๑๖. ไม่มีใจนุเคราะห์เพื่อให้มิตรได้จากส่วนที่พึงได้

พระราชชาติทรงมีพระราชปุจฉาถามลักษณะของมิตรต่อไปอีก อัมมาตย์บัณฑิต
ได้กราบทูลว่า ลักษณะของมิตรมี ๑๖ ประการ คือ

๑. ระลึกถึงมิตรผู้จากไป
๒. ยินดีต่อมิตรผู้กลับมา
๓. มีความรักสนิท
๔. ยินดีตอบถ้อยคำ
๕. คบเพื่อนของมิตร

๖. ไม่คบศัตรูของมิตร
๗. ห้ามคนที่พุดนินทาว่าร้ายมิตร
๘. ส่งเสริมคนที่พุดสรรเสริญมิตร
๙. บอกความลับแก่มิตร
๑๐. ปกปิดความลับของมิตร
๑๑. ส่งเสริมการงานของมิตร
๑๒. ยกย่องปัญญาของมิตร
๑๓. ยินดีในความเจริญของมิตร
๑๔. ไม่ยินดีในความเสื่อมของมิตร
๑๕. ได้อาหารที่ดีคิดถึงมิตร
๑๖. มีใจอนุเคราะห์เพื่อให้มิตรได้จากส่วนที่พึงได้

พระราชาทรงได้สดับแล้วมีพระหฤทัยยินดี พระราชทานการยกย่องอำมาตย์
บัณฑิตยิ่งขึ้นไปอีก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องนี้เหมาะแก่เรื่องที่ยังเกิดขึ้นในราชสำนักพระเจ้า
ปเสนทิโกศล แสดงถึงว่าพระราชชาติทรงเป็นบัณฑิตเมื่อมีปัญหา ก็ได้เสด็จไปทรงไต่ถาม
พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นบัณฑิตที่เลิศล้ำ

พระรูปหล่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ

เทศกาลเข้าพรรษา โดยตรงเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้า ปรากฏว่าประชาชนชาวไทยได้ถือเป็นเทศกาลสำคัญ และได้ถือปฏิบัติกรณียะทาง ศาสนาหลายประการ พระมหากษัตริย์องค์พระประมุขของประเทศชาติและองค์เอก อัครศาสนูปถัมภกก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ในเทศกาลนี้ ทางรัฐบาลก็ได้ กำหนดวันเข้าพรรษาเป็นวันหยุดราชการ เพื่อประกอบกุศลกิจ โดยเฉพาะในเทศกาล เข้าพรรษาศก ๒๕๐๗ นี้ นอกจากเรื่องเข้าพรรษามาตามปกติแล้ว ยังมีเหตุการณ์ที่ควร จารึกไว้เป็นประวัติคือ

ในวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๐๗ เวลาเช้า ได้มีการอัญเชิญพระรูปหล่อ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินทรงหล่อ เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๐๗ แล้วได้เชิญไปตั้งที่กรมศิลปากรเสร็จเรียบร้อยแล้ว) จากกรมศิลปากรสู่วัดบวรนิเวศวิหารอัญเชิญเข้าสู่พระอุโบสถพักไว้ ณ ที่ซึ่งจัดไว้ เวลาบ่าย ได้อัญเชิญพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งประดิษฐานอยู่ก่อน แล้วที่ช่องเสา และพระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ขึ้นประดิษฐาน บนชุกชีโดยลำดับ

รุ่งขึ้นวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๗ เวลาเย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินสู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงจุดเทียนพรรษาถวายพุ่มบูชา พระพุทธชินสีห์ ถวายพุ่มที่พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสองพระรูป ทรง พระสุหรัย ทรงเจิม ถวายพุ่มที่พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณ- วงศ์ แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย เสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนพรรษาถวายพุ่มบูชาพระรัตนตรัย ณ พระเจดีย์ (ซึ่งกำลังปิดกระเบื้องสี ทองลงมาถึงบัลลังก์เหนือตัวระฆัง) พระศาสดา พระไศยา ณ พระวิหารพระศาสดา และพระพุทธวชิรญาณ (ฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระพุทธปัญญาอัคคะ (ฉลองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ- วรียาลงกรณ์) พระพุทธมนุชยนาถ (ฉลองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส) ณ พระวิหารเก๋ง แล้วเสด็จฯ กลับ ทั้งวันนี้เป็น วันอาสาฬหบูชา จึงทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอาสาฬหบูชาด้วยพร้อมกัน ประชาชน ก็ได้พากันทำอาสาฬหบูชาอีกส่วนหนึ่ง รุ่งขึ้นอีกวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๐๗ เป็นวันเข้าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาวันที่ ๒๘-๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๗ พระสงฆ์ ไปประชุมทำวัตรสวดมนต์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ประจวบกับวันที่ ๒๘ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชิราลงกรณ์มีพระชนมายุเจริญมาครบ ๑๒ พรรษา บริบูรณ์ ซึ่งนับเป็น ๑ รอบ

ประวัติการเหล่านี้ แสดงว่าพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลงมั่นคง พระมหาเถระ ทั้ง ๓ พระองค์นั้นได้ทรงบริหารการคณะสงฆ์ให้เจริญมาโดยลำดับสมัย ประกาศ พระคุณของพระพุทธเจ้าให้ปรากฏว่า เลิศล้ำดงามดุจพระพุทธชินสีห์ที่มาปรากฏแก่ ดวงตานั้น

รัตนะที่หาได้ยากในโลก

พระพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญความเพียรพยายามมามากอย่างยิ่ง จึงได้ตรัสรู้พระธรรม ครั้นตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงเพียรพยายามเสด็จจาริกไปประกาศพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงตั้งพระพุทธศาสนาและพุทธบริษัทขึ้นได้จนถึงในบัดนี้ ได้ทรงทำสิ่งที่ได้หาได้ยากในโลก ๕ ประการ คือ

๑. ความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. ผู้แสดงพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้
๓. ผู้รู้เข้าใจพระธรรมวินัยนั้น
๔. ผู้รู้เข้าใจแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
๕. บุคคลผู้มีความกตัญญูตเวที

ทั้ง ๕ นี้ เป็นรัตนะที่หาได้ยากในโลกซึ่งพระพุทธเจ้าทรงทำ อาจหาได้ด้วย ความเพียรของพระองค์ นับเป็นรัตนะภายในทางคดิธรรม คู่กับรัตนะทางโลกที่มีแสดงไว้วันัยหนึ่ง ๕ ประการเหมือนกัน คือ

๑. หัตถิรัตนะ (ช้างแก้ว)
๒. อัสนรัตนะ (ม้าแก้ว)
๓. มณีรัตนะ (มณีแก้ว)
๔. อิตถิรัตนะ (นางแก้ว)
๕. คหปติรัตนะ (คฤหบดีแก้ว)

ทั้ง ๕ นี้ เป็นสิ่งที่หาได้ยากในโลกแต่ก็เป็นสิ่งที่พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระมหากษัตริราช ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ฟังทรงได้ด้วยอำนาจพระบุญบารมีซึ่งเกิดจากความเพียรบำเพ็ญมาเช่นเดียวกัน

อันรัตนะคือผลที่ฟังปรารถนาทั้งปวงจะยิ่งยอดหรือเล็กน้อยเพียงไรก็ตาม ย่อมสำเร็จแก่ผู้ปรารถนาด้วยความเพียรทำเหตุที่ดีให้เหมาะสมแก่ผลที่ประสงค์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงองค์คุณที่อาจจะตั้งความเพียรให้สำเร็จผลที่ประสงค์ไว้ ๕ ประการ (ปธานียังคะ) คือ

๑. เชื่อความตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า
๒. มีโรคพาธน้อยมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงสามารถทำงานในระดับมัชฌิมา (ไม่หย่อนไม่เกินไป)
๓. ประพฤติซื่อตรง ไม่คิดไม่หลอกลวงแสดงตนได้ตามเป็นจริง
๔. พากเพียรละความชั่วทำความดี
๕. มีปัญญาเห็นตลอดปลอดโปร่ง นำตนออกจากทุกข์ได้

องค์คุณเหล่านี้เป็นเครื่องอุดหนุนให้มีกำลังสามารถทั้งทางใจ ทางกาย ที่จะตั้งความเพียร ปฏิบัติกรณียะทั้งหลายให้สำเร็จผลที่ปรารถนาในทางคติโลกคือสมบัติแห่งความสุขทุกอย่าง ในทางคติธรรมคือความเข้าถึงกระแสธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งท่านกำหนดองค์สมบัติไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูป
๒. ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรม
๓. ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์
๔. ความตั้งอยู่ในศีลหามั่นคง

ด้วยอำนาจรัตนะที่หาได้ยาก ๕ ประการ องค์คุณแห่งความเพียร ๕ ประการ และองค์คุณแห่งความเข้าถึงกระแสธรรมของพระพุทธเจ้า ๔ ประการ รวมเป็น ๑๔ ประการ ขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลทั้งปวง และขอให้เป็นพรธรรม ๑๔ ประการ สำหรับปีที่ ๑๔ ของศรีสัปดาห์ด้วยเทอญ

รักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาตน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “บุคคลผู้รักษาตนชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาตน”

ได้มีอธิบายด้วยยกนิทานขึ้นสาธกว่า เรื่องเคยมีมาแล้ว นักไต่ราวให้ยกราวไม้ไผ่ขึ้น เรียกศิษย์มาสั่งให้ปีนขึ้นเหยียบคอกของตนขึ้นไต่ราว เมื่อศิษย์ได้ยืนอยู่บนคอกของอาจารย์ อาจารย์ได้สั่งว่า “เจ้าจงรักษาเรา เราก็จักรักษาเจ้า เราทั้งสองรักษากันอยู่อย่างนี้ แสดงศิลปะไต่ราวจักได้ลาภ และจักมีความสุขดีตั้งแต่เริ่มจนถึงลงจากราว ฝ่ายศิษย์ได้กล่าวแย้งขึ้น ในขณะนั้นว่า “ไม่ใช่อย่างนั้นขอรับ ท่านอาจารย์จงรักษาตน ผมก็จักรักษาตน เราทั้งสองต่างรักษาตนแสดงศิลปะ จึงจักได้ลาภได้ความสุขดีตั้งแต่เริ่มจนจบ”

นิทานอธิบายเรื่องนี้อ่านพินิจดูจักมองเห็นความได้โดยชัดเจน คนเราโดยมากต่างอาศัยกันแลกัน กล่าวได้ว่าทุกคนจะถูกต้องกว่า เหมือนอย่างทำงานในโรงงานแห่งหนึ่ง คนงานทุกคนในโรงงานนั้นต่างต้องอาศัยกัน พร้อมเพรียงกันทำงานตามส่วนสัดหน้าที่ของตน จึงจะผลิตผลงานให้สำเร็จได้ดี ในการพึ่งพาอาศัยกันดังกล่าวนี้ วิธีที่ดีที่สุดก็คือ แต่ละคนตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี ใครมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ทำก็จงตั้งใจดี ไม่หมิ่นงาน ไม่หมิ่นตน ไม่หมิ่นผู้อื่น ไม่สอดแทรกในหน้าที่ของผู้อื่น พากเพียรทำกิจอันนั้นให้ดีที่สุด บุคคลดังกล่าวชื่อว่า รักษาตนด้วย รักษาผู้อื่นด้วย เพราะเมื่อแต่ละคนรักษาตนหมายถึงปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี งานส่วนรวม

ก็ยอมดี ถ้าปฏิบัติบกพร่องไปเสียคนหนึ่ง งานก็บกพร่องไปส่วนหนึ่ง ถ้าเป็นส่วนสำคัญ อาจพาให้ติดขัดไปทั้งหมดก็ได้ ผู้ที่เห็นแก่ส่วนรวมหรือเรียกว่าเห็นแก่ผู้อื่น ต้องการจะรักษาผู้อื่นหรือส่วนรวม จึงตั้งใจรักษาหน้าที่ของตนให้ดี หรือปฏิบัติตนให้ดีตามทางที่ควรที่ถูกต้อง เรียกว่า เป็นบุคคลผู้รักษาผู้อื่น ที่ชื่อว่ารักษาดตนด้วยในขณะเดียวกัน

ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายยิ่งกว่านี้คือ เหมือนอย่างหมู่ทหารเดินแถวหรือแสดงอะไรพร้อมกันทั้งหมู่ ถ้าทำผิดขึ้นเพียงคนเดียวก็เสียไปทั้งหมด เพราะเกิดพิรุณในการแสดงเหมือนอย่างผ้าขาด ฉะนั้น ทุกคนจึงต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี เมื่อแต่ละคนทำดีแล้ว ก็ดีด้วยกันทั้งหมด ทุกคนก็ชื่อว่ารักษาดตนด้วย รักษาผู้อื่นด้วยพร้อมกันไป ตัวอย่างเรื่องนักไต่ร่ายยังเห็นชัดไปกว่านี้อีก ถ้าทั้งศิษย์และอาจารย์ไม่คิดปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี ไปคิดแต่จะรักษาคนอื่น ก็มีหวังที่จะได้พลัดตกลงมาจากราวที่ไต่แสดง แต่เมื่อทั้งสองคนต่างคิดรักษาหน้าที่ของตนให้ดี การแสดงไต่ร่ายก็เรียบร้อย ฉะนั้น คำของศิษย์จึงถูกต้องมีเหตุผล

ทุกคนในโลกนี้ต่างต้องถ้อยที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในทางใดทางหนึ่งทั้งนั้น จึงควรปฏิบัติตนในทางที่จะชื่อว่ารักษาไว้ทั้งตนทั้งผู้อื่น คือด้วยวิธีที่แต่ละคนตั้งใจปฏิบัติกรณียะ คือกิจที่ตนควรทำตามหน้าที่เป็นต้นให้ดี และด้วยความมีน้ำใจที่อดทน ไม่คิดเบียดเบียนใคร มีจิตเมตตา มีเอ็นดูอนุเคราะห์ เมื่อตั้งใจปฏิบัติกรณียะกอปรด้วยมีน้ำใจดังกล่าว ก็ชื่อว่ารักษาทั้งตนทั้งผู้อื่น เป็นผู้รักษาไว้ได้ทั้งหมด

พระสารีบุตร

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระสัพพัญญูตรัสรู้ธรรมทั้งปวง ชื่อนี้ผู้ที่มีศรัทธาในพระรัตนตรัยแล้วย่อมไม่มีความเคลือบแคลงสงสัย แต่ผู้ที่เปล่าศรัทธาย่อมจะตั้งข้อสงสัยขึ้นได้ แม้ผู้ที่มีศรัทธาเองถ้าถูกถามว่ารู้ใจของพระพุทธเจ้าหรือ จึงกล่าวว่าพระองค์ตรัสรู้เช่นนั้นเช่นนั้น ก็อาจจะหาคำตอบที่ยูติด้วยเหตุผลได้ยาก คำถามและคำตอบในเรื่องนี้ ได้เคยมีมาแล้ว คือท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลพระพุทธเจ้า แสดงความเลื่อมใสของท่านว่า ท่านได้มีปสาทะเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ไม่มีสมณะหรือพราหมณ์ในอดีต อนาคต และปัจจุบัน อันใดจะยิ่งไปกว่าพระองค์ ในความตรัสรู้ (สัมโพธิ)

พระพุทธเจ้าตรัสว่าท่านกล่าวพูดมาก ท่านรู้ใจของพระพุทธรูททั้งหลาย ในอดีต อนาคต และปัจจุบันหรือ ท่านกราบทูลว่า ท่านไม่รู้ใจของพระพุทธรูททั้งหลายว่ามีศีล ธรรมปัญญาเป็นต้น อย่างนี้ ๆ เพราะท่านไม่มีเจโตปริยญาณ (ความหยั่งรู้ทางใจ) ในพระพุทธรูททั้งหลาย แต่ท่านรู้แนวทางของธรรมเหมือนอย่างเมืองชายแดน มีเชิงเทิน กำแพงหอรบมั่นคงและมีประตูเดียว ที่ประตูนครนี้มีนายทวารบาล (คนรักษาประตู) ผู้ฉลาดสามารถห้ามคนที่ไม่รู้จักเข้า อนุญาตแต่คนที่รู้จักให้เข้าได้ เขาเดินตรวจดูรอบ นครนั้น ไม่ได้เห็นที่ต่อหรือช่องที่กำแพงแม้ขนาดที่แมวลอดเข้าไปได้ เขาก็ย่อมคิดว่าคนหรือแม้สัตว์ดิรัจฉานที่โต (อย่างขนาดแมว) ย่อมเข้าหรือออกนครนี้ทางประตูนี้ เท่านั้น ท่านรู้แนวทางของธรรมเหมือนอย่างอุปมานี้ คือ พระพุทธรูททั้งหลายไม่ว่า

ในอดีตในอนาคตหรือในปัจจุบัน ล้วนละนิวรรณ์ ๕ ประการที่ทำให้ใจให้เศร้าหมอง ทำกำลังปัญญาให้ทรมาน ตั้งจิตไว้อย่างมั่นคงในสติปัฏฐานทั้ง ๔ อบรมโพชฌงค์ ๗ จึงได้ตรัสรู้ ท่านพระสารีบุตรท่านรู้แนวทางอยู่ดังนี้ จึงได้กล่าวกราบทูลแสดงความ เลื่อมใสของท่านแต่พระพุทธเจ้า

เรื่องที่กล่าวมานี้ แสดงว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเอออวยไปตามคำแสดงปสาทะ ที่เดียว แม้เมื่อท่านพระสารีบุตรเองกราบทูลชื่นชมในพุทธปัญญา ก็รับสั่งถามให้ท่าน เฉลยเหตุผล เพราะท่านพระสารีบุตรแม้จะมีปัญญามาเป็นเลิศแห่งพระสาวกที่มีปัญญา ทั้งหลาย ก็ยังไม่มากถึงพระพุทธเจ้า ฉะนั้น จะรู้ว่าพระพุทธเจ้ามีความรู้เท่าไรได้อย่างไร ท่านก็กราบทูลว่าท่านไม่รู้ใจของพระพุทธรูทั้งหลายด้วยว่าท่านอยู่ในภูมิสาวกเท่านั้น แต่ท่านก็รู้แนวทางของธรรมที่พระพุทธรูทั้งหลายได้ทรงดำเนินจนถึงได้ตรัสรู้ เหมือน อย่างนายทหารบาลของนครชายแดนนั้นรู้ว่าทางเข้าออกของคนที่มีอยู่ประตูเดียวเท่านั้น ใครเข้าก็บอกได้ว่าเข้านครนั้น ใครออกก็บอกได้ว่าออกจากนครนั้น บอกได้โดยไม่ผิด ทั้งที่ไม่ต้องตามเข้าไปดูว่า ผู้นั้นผู้นี้เข้าไปถึงไหนพักอยู่ที่ไหนเป็นต้น ท่านพระสารีบุตร จึงกล่าวว่ายืนยันว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีความรู้เกินใคร ๆ ทั้งสิ้น

พุทธปฏิบัติในการประกาศพระศาสนา

๑

พุทธปฏิบัติของพระพุทธเจ้านั้น นำศึกษาในทุกกรณี เช่นที่เกี่ยวแก่การประกาศพระศาสนา เมื่อดูตามลัทธิความเชื่อถือของบุคคลในเวลานั้น แล้วจะเห็นว่า เป็นกิจที่จะได้ยากยิ่ง เพราะคนทั้งปวงมีความเชื่อถือฝังแน่นอยู่ในลัทธิเก่าแก่ของตน มีคณาจารย์เจ้าลัทธิต่าง ๆ อยู่เป็นอันมาก ต่างก็มีศิษย์และผู้นับถืออยู่มาก พระเบญจวัคคีย์ซึ่งได้ติดตามพระองค์เมื่อทรงทำทุกกรกิริยา ก็ได้ฝังความเชื่อลงอย่างแน่นแฟ้น ในลัทธิทุกกรกิริยา ครั้นพระองค์ทรงเลิกทุกกรกิริยาเสีย ก็สิ้นความนับถือ ทั้งพระองค์ไปพักอยู่ที่ป่าอสิปตนิมิตทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ชฎิล ๑๐๐๐ องค์อันมีกัสสปะ ๓ พี่น้องเป็นหัวหน้า ก็นับถือในลัทธิชฎิล ทั้งท่านหัวหน้าใหญ่ก็สำคัญตนว่าเป็นพระอรหันต์ ยิ่งในกรุงราชคฤหราชธานีของแคว้นมคธ ก็ปรากฏว่าเป็นที่รวมของลัทธิศาสนาต่าง ๆ มากมาย เช่น ลัทธิพราหมณ์ซึ่งนับถือพระพรหมอันแตกแยกออกเป็นนิกายต่าง ๆ อีกมาก นอกจากนี้ประชาชนยังแบ่งออกเป็นวรรณะต่าง ๆ ที่สำคัญคือเป็นขัตติยะ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร มีการถือวรรณะกันอย่างแรง ลัทธิศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนขัดกันกับหลักพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดูไม่เป็นที่พระพุทธเจ้าจะทรงประกาศพระศาสนาได้สำเร็จ แต่พระองค์ก็ทรงทำได้สำเร็จ จึงนำศึกษาว่า พระองค์ทรงใช้วิธีอย่างไร

ข้อสำคัญประการแรกน่าเห็นว่า เพราะพระธรรมที่ตรัสรู้เป็นของดีจริง และบุคคลที่แสวงธรรมที่สามารถจะรับคำแนะนำได้มีอยู่ ทั้งพระองค์เป็นผู้สามารถที่จะแนะนำบุคคลดังกล่าวได้ เรียกว่ามีวิชาครูเป็นอย่างดีเลิศ ในชั้นแรก พระองค์ทรง

ดำริว่า พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นของลุ่มลึก ยากที่คนอื่นจะรู้ตามได้ ถ้าทรงสั่งสอนก็น่าจะเหนื่อยเปล่า จึงทรงดำริที่จะชวนชวายน้อย ไม่คิดที่จะสอนจะบอกใครต่อไป แต่ได้ทรงกลับหวนพระทัยกรุณาแก่โลก ได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ในหมู่ชนในโลกนี้ ยังมีผู้ที่สมควรจะรับคำแนะนำอันเรียกว่าเวไนย (ผู้ที่ควรแนะนำได้) อยู่ จึงได้ทรงตั้งพระหทัยที่จะเสด็จประกาศพระศาสนา เหตุ ๒ ประการนี้ คือ ธรรมเป็นของดีจริง กับ เวไนยชนผู้จะรับธรรมได้มีอยู่ เป็นเหตุสำคัญขั้นรากฐาน

คิดเทียบดูง่าย ๆ เหมือนอย่างผู้คิดประดิษฐ์ของสิ่งหนึ่งขึ้น คิดจะทำจำหน่าย ถ้าสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นเป็นของดี และมีคนต้องการใช้ จึงอาจที่จะทำจำหน่ายได้ แม้จะเป็นของดี แต่ไม่มีคนต้องการใช้ ถึงจะทำขึ้นก็จำหน่ายไม่ได้ บางทีของไม่ดีแต่ประกาศลวงว่าเป็นของดี ก็อาจจำหน่ายแก่คนที่หลงเชื่อได้ในตอนแรก ผู้จำหน่ายด้วยวิธีลวงเช่นนี้ไม่ได้รับผลดียั่งยืน ส่วนผู้จำหน่ายที่ซื่อตรง บอกชนิดของสิ่งของตามเป็นจริง ทั้งสิ่งของก็มีผู้นิยมต้องการจึงจะได้รับผลดี ข้อสำคัญในการจำหน่าย คือของดีที่มีคนต้องการ ไม่ใช่ของดีที่ไม่มีคนต้องการ

ในการประกาศพระศาสนา ธรรมที่ประกาศก็ต้องเป็นของดีที่มีคนต้องการเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาต้องด้วยลักษณะนี้ เป็นลักษณะมูลฐาน ๒ ประการแรก คือ ธรรมเป็นของดีจริง ๑ มีเวไนยผู้ต้องการ ๑ จึงทรงทำได้สำเร็จเป็นอย่างดี

๒

หลักในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าให้บังเกิดผลมาก หลักแรกคือ พระธรรมที่ได้ตรัสรู้เป็นของจริงและเป็นประโยชน์ หรือที่เรียกอย่างสามัญว่าดีจริง ทั้งโลกนี้ก็มีเวไนยคือผู้ที่ฟังแนะนำได้ ดังจะเรียกว่ามีคนต้องการธรรมอยู่ แต่ภูมิชั้นทางจิตใจ เช่นที่เรียกว่า *อุปนิสัย* ของคนผู้ต้องการธรรมนั้นมีต่าง ๆ กันมาก ทั้งโดยมากก็ไม่ทราบว่าจะต้องการธรรมอะไร พระพุทธเจ้าจึงต้องทรงพิจารณาค้นหาว่าใครต้องการธรรม อยู่ที่ไหน ต้องการธรรมอะไร หรือควรจะแนะนำเขาด้วยธรรมข้อไหน จึงจะเกิดประโยชน์ ที่เรียกว่าไม่เหนื่อยเปล่า และจะใช้วิธีการอย่างไร

บางคนพอยกหัวข้อขึ้นก็รู้อธิบายได้เอง บางคนยกหัวข้อขึ้นแล้ว ยังต้องอธิบาย จิ๊งรู้ บางคนก็ต้องค่อย ๆ แนะนำไปโดยลำดับหลายครั้งหลายหน บางคนยกหัวข้อขึ้น ก็แล้ว อธิบายก็แล้ว แนะนำก็ครั้ง ๆ ก็แล้ว ก็ยังไม่รู้ผู้นั้นเอง พวกหลังนี้สอนไม่ไหว เหนื่อยเปล่า พระองค์ก็ต้องทรงปล่อย เรียกว่า *อเวไนย* ท่านจึงแสดงว่า เมื่อเวลาใกล้รุ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงแผ่พระญาณตรวจดูโลก คือ ทรงตรวจดูว่ามีใครที่สมควรจะเสด็จ ไปโปรด และจะโปรดเขาด้วยธรรมข้อไหน ทั้งจะได้ผลอย่างไร เหล่านี้รวมในหลักอีก ข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อที่สาม คือ ทรงมีพระญาณอันประเสริฐ สามารถในการสอน ดังจะ เรียกว่ามีวิชาครูอย่างเยี่ยมยอด สมกับที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นพระศาสดาเอกในโลก

ฉะนั้น ในการสอน พระองค์จึงมิได้ทรงสอนตามที่ทรงรู้ของพระองค์ แต่ได้ ทรงสอนตามที่ผู้รับสอนควรจะรู้ ด้วยวิธีที่เขาอาจรู้ได้อย่างเร็วที่สุดตามความสามารถของเขา ดังที่ได้ตรัสอาการที่ทรงแสดงธรรมไว้ ๓ ข้อว่า ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้ถึงเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ทรงแสดงธรรมมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นจริงได้ ทรงแสดง ธรรมมีปาฏิหาริย์ คือผู้ปฏิบัติได้รับผลสมจริงตามควรแก่ความปฏิบัติ ไม่ทรงแสดง ธรรมนอกจากนี้ และได้ตรัสไว้อีกว่า ธรรมที่ทรงสอนมีเพียงเล็กน้อยเหมือนอย่างใบไม้ หยิบมือหนึ่ง ส่วนธรรมที่ได้ตรัสรู้นั้นมีมาก เหมือนอย่างใบไม้ในป่าทั้งหมด แต่ธรรม ที่ควรสอน ควรบอก เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สาวกทั้งหลายทุกอย่างทุกประการ ก็ได้ ทรงสอนแล้วทั้งสิ้น หมายถึงธรรมที่ควรสอนนี้เอง ได้ตรัสไว้อีกว่า ไม่ทรงมีกำมือ ของอาจารย์ คือปกปิดความรู้ ทรงเป็นอาจารย์ที่แบมือ คือเปิดเผยความรู้ที่ควรรู้ แก่ศิษย์ทั้งสิ้น นึกดูถึงครูดีทั่ว ๆ ไปว่า เป็นครูดีเพราะเหตุไรก็จะเห็นได้ว่า หาใช่ เพราะครูผู้นั้นมีความรู้พิเศษอย่างเดียวนั้นไม่ แต่เป็นครูที่ดีเพราะรู้และสามารถ ที่จะถ่ายทอดวิชาอันเหมาะสมโดยเหมาะสม ให้แก่ศิษย์ได้เป็นอย่างดี ถ้าว่าจะต้องสอนให้ ลึ้นความรู้ของตน ไม่คิดถึงว่าผู้รับสอนควรจะได้รับได้เพียงไร เท่าไร อย่างไร ก็จักไม่ได้ผล

พุทธปฏิบัติในข้อนี้ จึงเป็นตัวอย่างอันเลิศล้ำของศาสดา หรือครูอาจารย์
ทั้งปวง

๓

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมด้วยทรงมีความรู้จิตใจของผู้ฟังแต่ละคนโดยเฉพาะ จะเรียกว่าทรงมีจิตวิทยาอย่างยอดเยี่ยมก็ได้ จิตวิทยาของพระองค์หมายถึงความรู้ทั่วถึงภาวะของจิตใจทุกอย่าง เช่นนิสัย อุปนิสัย สันดาน วาสนา กรรม กิเลส อาสวะ บารมี ตลอดจนความคิดเห็นในเรื่องทั้งหลาย ทรงทราบชีวิตประวัติทั้งหมดของผู้ที่ทรงมุ่งจิตจะรู้โดยฉับพลัน ถอยหลังไปในอดีต ลำดับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน สืบไปในอนาคต ทรงทราบจุดดีเด่นหรือจุดไม่ดีจุดอ่อน พร้อมทั้งรายละเอียดของการกระทำทุกอย่าง ทรงทราบวิธีที่จะฝึกแก้ไขนิสัยเป็นต้นหรือจุดเหล่านี้ ความรู้ทั่วถึงเหล่านี้เรียกว่า *ทศพลญาณ* (ญาณที่เป็นกำลัง ๑๐ ประการ) ว่า *ทิพพจักขุ* (ตาทิพย์) *ปัญญาจักขุ* (ตาปัญญา) *พุทธจักขุ* (ตาพระพุทธะ) *สมันตจักขุ* (ตาโดยรอบ) ว่า *สัพพัญญุตญาณ* (หยั่งรู้สิ่งทั้งปวง) เป็นต้น เป็นความรู้ที่เรียกว่าตรัสรู้ ไม่ใช่ความรู้ที่เกิดจากการคำนวณหรือตั้งสูตรสำรวจตรวจสอบสังเกตต่าง ๆ อย่างตำราจิตวิทยาของโลก หรืออย่างตำราหมอดู

ถ้าจะถามแย้งว่ารู้ถึงจิตใจของพระพุทธเจ้าหรือจึงกล่าวอย่างนี้ ก็จะต้องตอบตามคำตอบของท่านพระสารีบุตรว่าไม่รู้ถึงใจของพระองค์ แต่รู้แนวธรรมปฏิบัติของพระองค์ มีสติปัญญา โภชนงค์เป็นต้นตามพระพุทธศาสนา เพราะได้ทรงปฏิบัติบริบูรณ์ตามแนวธรรมนั้นแล้ว จึงได้ตรัสรู้แน่ เหมือนอย่างเมืองที่มีประตูเดียว แม้คนเฝ้าประตูไม่เคยเข้าไปในเมือง เพียงเห็นใครเดินเข้าประตูไป ก็รู้ว่าเข้าเมืองได้แล้วแน่ ทั้งรู้ได้ว่ามีประตูนี้เพียงประตูเดียวเท่านั้น ถ้าจะแย้งอีกว่า เมื่อว่าอย่างนั้นก็หมายความว่าพูดไปตามแบบ ก็จะต้องตอบว่าตามแบบจริง แต่เป็นแบบปฏิบัติ คือแสดงข้อปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ขึ้นไปเหมือนอย่างขั้นบันได เมื่อเห็นบันไดถึงจะไม่ขึ้นไปก็รู้ได้ว่า ขึ้นไปถึงขั้นที่สุดของบันไดนั้นแน่

ในบัดนี้ที่ว่าส่งยานไปถึงดาวเดือนได้ ทั้งถ่ายภาพส่งมาได้ ก็หาใช่ว่าได้มีคนในโลกนี้ตามไปเห็นไม่ ยานจะไปตกที่ไหน ถ่ายภาพมาจากไหน ไม่มีใครตามไปเห็นด้วยตาตนเอง แต่ก็เชื่อกันด้วยวิตกในขั้นเริ่ม ซึ่งเท่ากับเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำให้คน

ไปถึงได้ในกาลข้างหน้า ชั้นปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้านั้น เมื่อใครได้จับปฏิบัติตั้งแต่
ขั้นต้น ดังจะกล่าวว่่าศีล จะพอเห็นว่าเป็นบันไดสำหรับก้าวขึ้นไปสู่ธรรมขั้นต่อไปได้
ถ้ายิ่งได้ปฏิบัติในสมาธิ ก็ยิ่งจะเห็นบันไดของความรู้ที่พิเศษกว่าความรู้ของจิตสามัญ
ทำให้ได้ความรู้สึกขึ้นเองว่า ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าย่อมมีจริง พระองค์มีจิตบริสุทธิ์
โดยสิ้นเชิง

คนโดยมากมักพุดลตท่านผู้ตรัสรู้ลงมาตามความรู้ด้วยจิตสามัญอันยังไม่เคย
ได้อบรมของตน จิตสามัญเช่นนี้ยังถูกหุ้มห่ออยู่ด้วยโลก โกรธ หลง หนาแน่นมากนัก
จะนำไปเทียบกับจิตที่บริสุทธิ์ได้อย่างไร เหมือนอย่างกระจกที่เลว หยาบ สกปรก
กับกระจกที่สร้างอย่างวิเศษ สำหรับส่องสิ่งละเอียดและไกล เทียบกันไม่ได้เลย

๕*

พระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณรู้ในสิ่งต่าง ๆ ดังเช่น มีพระญาณ ๑๐ เป็นต้น
ฉะนั้น จึงมีคำเรียกรวมว่า พระสัพพัญญู รู้ทั้งหมด ดังเช่นจะทรงแสดงธรรมโปรดใคร
ทรงรู้เขาทั้งหมด กรรมอดีตของเขาเป็นอย่างไร เขาจะได้รับผลอย่างไร โดยเฉพาะ
เขามีอุปนิสัยอันควรจะได้รับการอบรมเช่นไร จึงทรงอบรมเขาให้ได้รับผลอย่างเหมาะ
ที่สุด อุปนิสัยในบางอย่างไทยเราเรียกว่าความถนัด พรพิเศษ เช่นบางคนเรียนหรือ
ทำการบางอย่างไม่ได้ดี แต่เรียนหรือทำการบางอย่างได้ดี บางคนเรียนดนตรีบางชนิด
ได้อย่างรวดเร็วและดีคล้ายกับเป็นมาแล้ว แต่ได้วางมือเสียชั่วคราวเท่านั้น ในขณะที่
เดียวกัน บางคนหัดเท่าไรก็เอาดีไม่ได้

เหตุที่ทำให้เรียนหรือทำได้ดีเป็นพิเศษ ที่เป็นเหตุสามัญก็คือหัวใจกับเพียรดี
เป็นต้น พุดกันโดยทั่วไปในที่สนทนาก็ตาม ในการอบรมก็ตาม ก็พุดกันตามเหตุสามัญ
แต่ในที่นี้พุดถึงพรพิเศษก็เพราะว่า คนที่มีดีดังกล่าวนี้แหละเรียนหรือทำในบางอย่าง

* ด้นฉบับเดิม เรื่องนี้อยู่ในเล่ม ๕ แต่เลื่อนขึ้นมาไว้ในเล่ม ๔ เพื่อให้เนื้อหาต่อเนื่องกัน.

ไม่ดี บางอย่างดีเช่นที่กล่าวข้างต้น พรพิเศษหรือความถนัดนี้ของบางคนแสดงออกให้เจ้าตัวรู้และก็เลือกเรียนเลือกทำในทางที่ตนถนัดก็ได้รับผลดี ผู้ปกครองของเด็กบางคน ส่งเด็กให้เรียนผิดทางถนัดของเด็กไม่ได้ผล ต้องเสียเวลาไปหลายปี ต้องกลับไปเรียนในทางถนัดของเด็กก็มีมาราย การเรียนในวิชาทั่วไปในชั้นปฐมหรือมัธยม อาจแสดงความถนัดของนักเรียนที่อาจสังเกตรู้ได้ว่าชอบและถนัดทางไหน ส่วนภาวะทางจิตใจเกี่ยวกับอุปนิสัยแห่งธรรมนั้นรู้ยาก เพราะไม่มีโรงเรียนที่จะให้เรียนให้สังเกตมาเป็นปี ๆ พระพุทธเจ้าทรงเป็นสัพพัญญูรู้จบในข้อนี้ จึงทรงอบรมเวไนยของพระองค์ให้ได้รับผลตามควรแก่ภูมิชั้นแห่งอุปนิสัยของเขาได้ทุกคน ข้อนี้เองเป็นปาฏิหาริย์ของพระองค์ สรุปลงแล้วก็มี ๓ ข้อ คือ

อิทธิปาฏิหาริย์ แสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์

อาเทศนาปาฏิหาริย์ ดักใจเป็นอัศจรรย์

อนุสาสนีปาฏิหาริย์ สั่งสอนเป็นอัศจรรย์

ในการประกาศพระศาสนานั้นที่แรกจะต้องมี “อิทธิ” คือความสำเร็จในการที่ทำให้เขาละทิฐฐิมานะยินยอมที่จะสดับฟังเสียก่อน เมื่อได้รับความสำเร็จในขั้นนี้แล้ว ก็ต้องดักใจของเขาถูก การดักใจนั้นมีใช้หมายความว่ารู้ความคิดของเขาในขณะนั้นเท่านั้น หากรู้ถึงอุปนิสัยที่เขาได้อบรมมาแล้วด้วย ซึ่งตัวเขาเองหารู้ถึงอุปนิสัยของเขาเองไม่ คือว่าดักอุปนิสัยของเขาถูก เมื่อดักถูกเช่นนี้แล้ว จึงสั่งสอนเขาไปให้ต้องกับอุปนิสัยของเขา ธรรมของพระองค์จึงลุล่วงเข้าไปถึงจิตใจ ทำให้เกิดแสงสว่างในธรรมขึ้นได้โดยฉับพลันทันที คิดดูถึงเครื่องตีให้เกิดไฟ สมัยโบราณคือหินและเหล็ก ในสมัยปัจจุบันคือไม้ขีดกับข่างไม้ขีด เมื่อตีทั้งสองฝ่ายแล้วตีหรือขีดทีเดียวก็ติดเป็นไฟขึ้น

ผู้นับปราศจากปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ นี้อบรมกันไปเท่าไร ๆ ก็ยิ่งกลายเป็นน้ำท่วมทุ่ง ไม่มีผลที่จะได้คุ้มเหนี่ยว บางทีทำให้ไม้ขีดที่ควรจะขีดไฟติดเสียไปด้วย

พระพุทธเจ้าของเราที่ท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๕

พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๐๘

เสวนาผิด

ในนิทานธรรมบท เล่าเรื่องบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งไว้ว่า ในกรุงพาราณสีในสมัยพุทธกาล ได้มีตระกูลเศรษฐีใหญ่ ๒ ตระกูล ตระกูลหนึ่งมีบุตรคนเดียว อีกตระกูลหนึ่งมีธิดาคนเดียว ทั้งสองตระกูลนี้ต่างก็คิดว่าได้มีทรัพย์สมบัติมหาศาล ไม่จำเป็นจะต้องให้บุตรและธิดาของตน ต้องเล่าเรียนศิลปวิทยาให้ยากลำบาก จึงให้เรียนวิชาขับร่าร้องด้วยหวังจะให้บุตรธิดาได้รับแต่ความเพลิดเพลิน ครั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายเจริญวัยขึ้น แล้วก็สู้ขอประกอบพิธีอวาหวิวาหมงคลกัน ครั้นมารดาบิดาล่วงลับไปแล้ว บุตรก็ได้ดำรงตำแหน่งเศรษฐี รวมทรัพย์ทั้งสองตระกูลเข้าด้วยกัน เป็นเศรษฐีมหาศาลยิ่งขึ้น

วันหนึ่ง เมื่อเศรษฐีหนุ่มเดินทางกลับจากพระราชนิเวศน์ในการเข้าเฝ้าประจำวัน ได้เห็นพวกนักเลงสุรานั่งดื่มสุรากันอยู่อย่างสนุกสนาน พวกนั้นก็ร้องอวยพรแก่เศรษฐีชวนให้ดื่มสุราด้วยกัน เศรษฐีหนุ่มยังไม่เคยรู้จักสุรา ก็ได้ถามว่าเป็นน้ำอะไร พวกนั้นก็ตอบว่าเป็นน้ำที่ทำให้ชื่นใจยิ่งนัก อย่างที่ไม่มีน้ำอะไรในโลกนี้จะเสมอเหมือน และส่งให้เศรษฐีหนุ่มให้เป็นนักเลงสุราด้วยได้ ต่อมา ก็คอยแวดล้อมชักชวนเศรษฐีหนุ่มให้ดื่มสุราอยู่เสมอ จนเศรษฐีหนุ่มติดสุรา พวกนักเลงสุราก็พากันตามไปบ้านเศรษฐีเลี้ยงสุรากันเป็นการใหญ่ พากันร้องรำทำเพลง มีเครื่องดนตรีขับระโคม บ้านเศรษฐีก็กลายเป็นบ่อนนักเลงสุรา เศรษฐีหนุ่มได้จ่ายทรัพย์เลี้ยงสุราสนุกสนานกันประจำวัน เมื่อเมาสุราเข้าไปแล้วก็จ่ายทรัพย์เหลวไหลไปในทางต่าง ๆ แก่เพื่อนนักเลงสุรา

นักปอกลอก อย่างไม้อื่น ทรัพย์ต่าง ๆ ก็หมดสิ้นไปโดยเร็ว ก็ขาย จำนำ เรือกสวน ไร่นา ตลอดถึงบ้านเรือนที่อยู่ มาเลี้ยงสุรากันจนหมดสิ้นทรัพย์ทั้งสองตระกูลที่มารดา บิดาสั่งสมมามอบให้ ในที่สุดก็ต้องออกจากบ้านเรือนของตนที่ได้ขายจำนำเขาขาด ไปแล้ว พากิริยาเที่ยวขอรทานเขาเลี้ยงชีวิต

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่กรุงพาราณสีในสมัยหนึ่ง เศรษฐีขอทานทั้งคู่นี้ ได้ไปขออาหารที่พระภิกษุฉันแล้วมาบริโภค พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นทรงแยม พระโอสถ ตรัสแก่พระอานนท์ว่า ผู้นี้เป็นบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก แต่ได้ผลาญทรัพย์ หมดสิ้น ต้องพากิริยาเที่ยวขอรทาน ถ้าไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดสิ้นไป ประกอบการงาน ตั้งแต่ในปฐมวัย ก็จักเป็นเศรษฐีที่ ๑ ในนครนี้ หรือถ้าจักประกอบการงานตั้งแต่ใน มัชฌิมวัย ก็จักเป็นเศรษฐีที่ ๒ หรือแม้ถ้าเริ่มประกอบการงานในเมื่ออย่างเข้าปัจฉิมวัย ก็ยังจักได้เป็นเศรษฐีที่ ๓ และแม้ออกบวชในวัยทั้งสามนี้ก็จักได้บรรลุสามัญผล (ผลของสมณธรรม) ตั้งแต่ชั้นสูงลงมา แต่บัดนี้แก่เฒ่า เสื่อมหมดแล้วทั้งจากโภคทรัพย์ ของคฤหัสถ์ ทั้งจากสามัญผลทั้งปวง

เรื่องนี้แสดงว่าอุปนิสัยอันดีที่บุคคลมีอยู่นั้นเสื่อมไปได้ ในเมื่อมีเสวนาผิด ปฏิบัติผิด เพราะไม่พบพระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนาทันกาลเวลา

ลักษณะของพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้มีความว่า “ผู้ที่ไม่บวชประพฤติพรหมจรรย์ หรือเป็นคฤหัสถ์ก็ไม่หาทรัพย์ได้ในวัยที่ยังเป็นหนุ่มสาว ยิ่งแก่เฒ่าลงก็ยิ่งซบเซา เหมือนอย่างนกกระเรียนแก่จับเจ้าอยู่ที่เปือกตมที่สิ้นปลาเสียแล้ว จะหมุดกำลังนอนระทมถึงทรัพย์เก่าที่หมดไปแล้ว เหมือนอย่างศร (ลูกธนู) ที่ยิงจากแล่งแล้วก็ไปตกจมดิน”

ท่านว่าพระองค์ทอดพระเนตรเห็นสามมีภริยาเฒ่าชอกช้ำคนหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกเศรษฐีมหาศาลทั้งคู่ ครั้นสิ้นบิดามารดาแล้วก็ผลาญทรัพย์มหาศาลเสียหมดสิ้นด้วยอำนาจสุรา จึงได้ตรัสไว้ดังนี้ เป็นคำสอนที่แสดงอย่างง่าย ๆ ธรรมดา ใครอ่านพบก็เข้าใจได้ทันที มีเหตุผลที่เห็นได้ในปัจจุบัน และถ้าใครทำตนอย่างที่ตรัสไว้ก็จะต้องเป็นอย่างที่ตรัสไว้นั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าอุทิศสำหรับตั้งตนให้ดีตั้งแต่ต้นก็จะได้รับผลตรงกันข้าม

นี่เป็นลักษณะของพระพุทธศาสนาที่สอนวางเป็นแม่บทไว้กลาง ๆ สำหรับทุก ๆ คน จะรับมาเป็นข้อตักเตือนตนและปฏิบัติเว้นทางเสื่อมทำแต่ทางเจริญสำหรับตนได้ แม้เรื่องที่เป็นเหตุให้ตรัสออกมาเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล แต่เมื่อตรัสออกมาแล้วก็ เป็นแม่บททั่วไปได้ทีเดียว ถือได้ว่าเป็นพุทธปฏิบัติทางเทศนาของพระองค์ ส่วนใครจะเป็นเวไนยมิใช่เวไนย หรือจะมีอุปนิสัยไม่มีอุปนิสัย เป็นเรื่องเฉพาะตนของแต่ละบุคคล ใครได้รับผลจากการอบรมสั่งสอนของพระองค์ ก็เรียกว่ามีอุปนิสัย เพราะแม้จะตรัสวางเป็นแม่บทธรรมไว้กลาง ๆ ก็ตาม ผู้ที่มีอุปนิสัยย่อมรู้สึกเหมือนว่า ได้ตรัส

สอนแก่เขา เหมือนอย่างทรงสอนเฉพาะตัวทีเดียว เหมือนอย่างสะกิดใจเชื้อใจของเขา คล้ายกับเชื้อใต้ที่ริบหรี่ให้ไฟลุกโพล่งขึ้นทันที

ผู้ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทุก ๆ คน ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็น “ภัพพบุคคล” คือสมควรที่จะบรรลุถึงธรรมได้ เว้นไว้แต่ผู้ที่วิกลจริต หรือโง่ทึบเกินสามัญชน หรือคนปกตินี้แหละแต่ไปทำอนัตตริยกรรมเช่นฆ่ามารดาบิดา กรรมหนักของเขาห้ามเขาเองมิให้บรรลุมรรคผลหรือคนที่เสื่อมเสียหมดแล้วอย่างสามภิกษุเจ้าคุณนั้น ดวงไฟคือความสว่างที่เคยมีดับมอดเสียแล้วไม่มีไฟแม้ที่ริบหรี่จะให้เชื้อให้สว่างขึ้นได้ ก็กลายเป็นคนอภัพ หรือที่เรียกกันว่าอภัพคือไม่ควรไม่อาจสามารถที่จะได้จะถึงผลทั้งหลายที่พวกภัพพบุคคลอาจได้อาจถึง หลักดังกล่าวนี้ย่อมเหมาะสมกับภาวะแห่งมนุษย์ที่ถือว่า เป็นสัตว์โลกประเภทมีปัญญาสูง คือทุกคนนี้แหละ ต่างมีดวงไฟแห่งปัญญาติดมาโดยกำเนิดอยู่ด้วยกัน ถึงจะริบหรี่สักหน่อยก็ยังมีให้เชื้อสว่างขึ้นได้ แต่ก็น่าเสียดายที่มีอยู่มิใช่น้อย ไม่ยอมรับธรรมของพระพุทธเจ้าเข้าเชื้อใจของตนให้สว่าง เพราะทิฏฐิมานะหรือเพราะความมัวเมาประมาทต่าง ๆ จนถึงทำดวงไฟสว่างที่มีอยู่ของตนเองให้ดับมอดไปเสียก็มีอยู่มาก หากรับธรรมเข้าเชื้อใจแล้ว ดวงไฟนี้แม้จะริบหรี่เท่าไรก็จะสว่างขึ้นกว่าเก่าทันที และจะสว่างขึ้นโดยลำดับ

สิทธิมนุษยชน

ในการดำเนินพุทธปฏิบัติประกาศพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเข้าถึงจิตใจของบุคคลผู้มีดวงตาที่ฝ้าฟางน้อย ถ้าฝ้าฟางมากนักก็มองไม่เห็นพระองค์ แม้จะเดินเฉียดพระองค์ไปก็มองไม่เห็นพระองค์ แต่พระองค์ก็ได้มีพระกรุณาที่จะโปรดทุก ๆ คนให้ชำระดวงตาที่ฝ้าฟางนั้นออกไปเสีย เพราะผู้ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทุก ๆ คนตรัสว่าเกิดมาได้โดยยาก ดังที่ตรัสไว้ว่า ความได้เป็นมนุษย์เป็นการยากอันของที่ได้ยากย่อมเป็นของดีมีค่ามาก ฉะนั้น จึงเท่ากับได้ทรงยกย่องทุก ๆ คนเหมือนกันหมด

คิดถึง คำว่า มนุษย์ ที่แปลอย่างหนึ่งว่าผู้มีมโนสูง มโนแปลว่าใจหรือแปลว่ารู้ มีมโนสูงจึงได้แก่มีใจสูงหรือมีความรู้สูง มนุษย์จึงมีดวงตาปัญญาติดมาแต่กำเนิดด้วยกัน สามารถจะรู้จักดีชั่วชอบผิดได้ตามเป็นจริง กล่าวได้ว่านี่เป็นสิทธิมนุษยชนข้อแรก เป็นสิทธิที่สัตว์ดิรัจฉานไม่มี และใครช่วงชิงไปไม่ได้ เพราะมีสิทธิในปัญญาโดยกำเนิดนี้ จึงรู้จักที่จะสร้างความคิดความเจริญและความสุขขึ้นต่าง ๆ เป็นสิทธิมนุษยชนข้อสองสามและต่อ ๆ ไป ทุกคนผู้เกิดมามีสิทธิมนุษยชนดังกล่าว จึงย่อมต้องการดี ไม่ต้องการชั่ว และมักจะมีความเห็นในเรื่องนี้สอดคล้องกัน

แม้ในเรื่องที่ตนเองไม่รู้ไม่สามารถจะทำได้ เช่นบทประพันธ์หรือหนังสือเรื่องหนึ่ง ตนเองจับขึ้นอ่าน ชอบใจว่าดี วางไม่ลง คนอื่นอีกมากก็อ่านชอบใจว่าดีเหมือนกัน ผู้อ่านทุกคนรวมทั้งตนเองด้วย รู้สึกตรงกันว่าชอบใจ แต่จะให้เขียนให้ประพันธ์

ขึ้นเองก็ทำไม่ได้ ตัวอย่างนี้เมื่อคิดดูแล้วจะรู้สึกว่ สิ่งที่ดีที่ชอบใจหรือถูกใจนั้น มีอยู่เป็นแบบกระสวนในจิตใจของแต่ละคนแล้ว แต่ตนเองไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร จะแสดงออกมาได้อย่างไร เมื่อใครแสดงออกมาได้ตรงกับใจก็ร้องสาธุรับรอง สิ่งอื่น ๆ ก็มีอีกมาก เช่น สิ่งก่อสร้างประกอบด้วยศิลปะอันประณีต ตลอดถึงภาพเขียนที่วิจิตร คนโดยมากเห็นก็ชอบใจตรงกัน แต่คนโดยมากนั้นก็ไม่สามารถจะทำ จะออกแบบให้ทำหรือจะเขียนขึ้นได้ เมื่อได้เห็นสิ่งที่เขาเขียนเขาทำออกมาแล้ว ก็บอกได้ทันทีว่าดีถูกใจ ในด้านตรงกันข้ามก็เหมือนกัน เมื่อได้อ่านได้เห็นสิ่งที่เขาเขียนที่เขาทำไว้แล้ว ก็รู้สึกตนเองว่าไม่ดีไม่ถูกใจชอบใจ แสดงว่แบบกระสวนหรือปมเงื่อนของสิ่งที่ดีไม่ดี ถูกใจไม่ถูกใจชอบใจไม่ชอบใจ ได้มีอยู่ในความรู้ของคนส่วนใหญ่ ตรง ๆ กันอยู่แล้วเพราะเหตุที่ต่างเป็นมนุษย์มีกำเนิดปัญญาคล้ายคลึงกันอยู่ แต่เป็นสิ่งที่เหมือนอย่างแฝงเร้นอยู่ ตนเองไม่สามารถจะขุดคุ้ยเอาสิ่งนี้ออกมาได้เอง

ฉะนั้น จึงเท่ากับว่ คนโดยมากย่อมมีของดี สิ่งที่ดี ที่ชอบใจ ถูกใจ ของตนอยู่ในตนเองแล้วแต่ไม่รู้ไม่สามารถจะหยิบเอาสิ่งนี้ออกมาได้ ไม่สามารถจะทำให้เป็นที่ชอบใจตนเองหรือถูกใจตนเองได้ เท่ากับนอนหลับทับสิทธิของตนเอง

พระพุทธเจ้า ได้ทรงตื่นขึ้นก่อนและทรงปลุกให้ทุก ๆ คนตื่นขึ้น รู้จักใช้สิทธิของตนเองให้เป็นประโยชน์

อิทธิฤทธิ์

พระพุทธเจ้าทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์ แสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ ดังที่เข้าใจกัน เช่น เหาะเหินเดินอากาศได้ เดินบนน้ำได้ ดำดินได้ เป็นต้น ความเชื่ออย่างนี้ สืบมาถึงความเชื่อในพระเครื่องรางของขลังในปัจจุบัน

คำว่า 'อิทธิ' แปลว่าความสำเร็จ ใช้เป็นชื่อของกรรมหมวดหนึ่งก็มี คือ อิทธิบาท ธรรมที่เป็นเหตุให้บรรลุถึงความสำเร็จมี ๔ ประการ คือ ฉันทะ ความพอใจ ใครที่จะทำ วิริยะ ความเพียร จิตตะ เอาใจใส่ วิมังสา สอบสวนพิจารณา ธรรมทั้ง ๔ นี้ เป็นเหตุให้ถึงความสำเร็จผลในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัย นี้แหละเป็นอิทธิหรือฤทธิ์ เมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงแสดงธรรมสั่งสอนผู้ใด ได้ทรงทำให้ผู้นั้นเกิดความสนใจที่จะฟังธรรมก่อน คือให้ยอมใจที่จะฟัง ไม่ได้หมายความว่าทรงประสงค์ให้เขายอมใจเชื่อหรือทรงมุ่งบังคับใจเขาให้เชื่อ

เมื่อเสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ ได้ตรัสว่าพระองค์ได้ทรงบรรลุอมตธรรมแล้ว เสด็จมาเพื่อจะทรงบอก พระปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อว่าพระองค์ได้บรรลุ ทูลคัดค้านว่า เมื่อพระองค์ทรงทำทุกกรกิริยาอยู่ยังไม่บรรลุ โฉนเมื่อทรงเลิกหันกลับมาในทางย่อหย่อนแล้วจะได้บรรลุ พระพุทธเจ้าได้ตรัสอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง พระปัญจวัคคีย์ก็ได้ทูลคัดค้านถึง ๓ ครั้งเหมือนกัน พระองค์จึงตรัสว่าแต่ก่อนนี้ได้เคยตรัสเหมือนอย่างนี้หรือไม่ ให้ระลึกดู พระปัญจวัคคีย์จึงได้เกิดเฉลียวใจขึ้นว่า แต่ก่อนนี้ไม่เคยตรัสอย่างนี้ จึงได้มีใจอ่อนโยนพร้อมที่จะฟังพระธรรมเทศนา นับว่าเป็นความสำเร็จขั้นต้น รายอื่น ๆ

ที่มีทิฐิฐิมานะมากก็ต้องทรงทำปาฏิหาริย์ข้อนี้มากขึ้นตามส่วน เช่นเมื่อเสด็จไปโปรดชฎิล ๑๐๐๐ องค์ต่อไปจากที่ได้โปรดพระปัญจวัคคีย์แล้ว ปรากฏว่าชฎิลผู้พี่ใหญ่ซึ่งเป็นหัวหน้า มีทิฐิฐิมานะแรงกล้าว่าตนเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่มีใครเป็นพระอรหันต์เหมือนตน พระองค์ได้ทรงปราบทิฐิฐิมานะของท่านชฎิลผู้หัวหน้านี้ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์หลายวิธี ให้ท่านชฎิลผู้นี้ค่อย ๆ คลายจากทิฐิฐิมานะว่าตนเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่ผู้วิเศษสุดอย่างที่เคยเข้าใจ รู้สึกในพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้วิเศษยิ่งกว่า จิตใจที่กระด้างก็อ่อนโยนยินยอมที่จะฟังธรรม พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าชฎิลสิ้นทิฐิฐิมานะมีใจยินยอมพร้อมที่จะฟังธรรมแล้ว จึงทรงแสดงธรรมอบรมต่อไป

ฉะนั้น อิทธิปาฏิหาริย์จึงหมายความว่าถึงวิธีปฏิบัติเบื้องต้นของพระพุทธเจ้าที่จะผ่อนคลายทำลายทิฐิฐิมานะของบุคคลที่ทรงมุ่งจะโปรด ให้เกิดผลคือ ความที่เขา มีจิตใจยินยอม พร้อมทั้งจะฟังธรรมเท่านั้น สรุปความว่า ‘ความยอมที่จะฟัง’ เป็นสิ่งประสงค์ประการแรกของพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะทรงแสดงธรรมโปรดทุกคนทุกรายไป ฟังเข้าใจว่าไม่ใช่ ‘ความยอมที่จะเชื่อ’ ทรงทำได้สำเร็จแม้ในรายที่มีทิฐิฐิมานะมากด้วยอิทธิปาฏิหาริย์วิธีต่าง ๆ เช่น ด้วยวิธีตรัสให้เขาเกิดเฉลียวใจและเกิดความยอมฟังยอมรับอบรมดังกล่าว

พุทธปฏิบัติในการฝึกคน

๑

พุทธปฏิบัติในการฝึกคน ในขั้นแรกคือการทำให้อยอมฟัง ซึ่งเท่ากับยอมรับอบรม พระพุทธเจ้าทรงใช้แก่ผู้ที่เรียกว่าเวไนย คือผู้ที่ฟังทรงแนะนำ หรือผู้ที่ฟังรับแนะนำอบรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุริสทัมมะ คือผู้ที่ฟังฝึกได้ คำนี้ใช้ในพระพุทธคุณบทว่า *บุริสทัมมสารถิ* มีความว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นสารถิฝึกคนที่ควรฝึก

คำว่า ฝึก มาจากคำว่า *ทมะ* แปลกันว่า ฝึก ดัด ทรมาน ใช้แก่วัตถุก็มีเช่น ช่างศรดัดลูกศร คือการที่ทำให้ตรงหรือให้คดโค้งในที่ควรตรงหรือควรคดโค้ง ใช้แก่คนหรือสัตว์ดิรัจฉานก็มี เช่น ฝึกหัดดัดสันดาน สำนวนทางพุทธประวัติใช้ว่าทรมานในที่บางแห่ง แต่ไม่ใช่หมายความว่าพระพุทธเจ้าทรงทำทรมานกรรมแก่ใคร หมายความว่า ทรงใช้วิธีฝึกหรือดัดสันดาน ซึ่งเป็นการปราบทมิฬฐิมานะ ดังที่เรียกว่าอิทธิปาฏิหาริย์พูดอย่างสามัญว่าใช้เดชอำนาจ หรือ อำนาจ

ในทางโลกยอมมีการใช้อำนาจกันอยู่มาก เช่น รัฐใช้อำนาจหรืออาชญาแก่คน ทำผิดตามบทกฎหมาย จึงเรียกรัฐว่า *อาณาจักร* ในทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ละเมิด จึงเรียกวินัยว่า *พุทธอาณา* คือการที่ต้องอาบัตินั้นเองเป็นการลงอาชญาของพระพุทธเจ้า ทางอาณาจักรเท่ากับเป็นราชอาณาจักรหรือราชทัณฑ์ก็เพื่อฝึกดัดคนด้วยวิธีลงทัณฑ์ทางกาย ทางพุทธอาณาก็เพื่อฝึกดัดทางจิตใจ เรียกว่าใช้อิทธิหรืออำนาจได้ทั้งสองทาง

เมื่อกล่าวถึงอำนาจโดยทั่ว ๆ ไปก็ทำให้คิดไปได้รอบ ๆ ว่า ในโลกนี้มีอำนาจที่โน้มน้อมใจคนให้ยินยอมเป็นอันมากเช่น ลาม ยศ สรรเสริญ สุข ทำให้คนใจอ่อนยอมรับสิ่งเหล่านี้และยอมทำสิ่งต่าง ๆ แม้ในทางที่ผิด จึงเรียกว่าอำนาจเงิน อำนาจลมปาก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะสันดานคนมีโลกโกรธหลง เมื่อป้อนอาหารของกิเลสเหล่านี้เข้าไปให้ กิเลสเหล่านี้ เช่นตัวโลภย่อมจะสำแดงฤทธิ์เดชออกมารุ่นวาย เรียกได้ว่า มารานุภาพ อานุภาพของมาร ซึ่งครอบครองโลกอยู่ส่วนหนึ่ง โดยตรงก็คือครองใจคน ทำให้คนไม่เป็นตัวของตัวเองเลย แต่เป็นทาสของมารที่ครองใจอยู่ แต่ใจของคนยอมมีมูลรากของกุศลคือความฉลาดเป็นพื้นเพอยู่ และยอมจะมีความดีเป็นสมบัติติดใจอยู่น้อยหรือมาก หากมีเสวนาผิดจึงหมุนไปในทางที่ผิด เสวนาผิดในที่นี้หมายถึงสร้างเสพติดรสอาหารของโลกโกรธหลง เหมือนอย่างติดยาเสพติดให้โทษ หมายถึงทวิภูมิณะก็ได้

พระพุทธเจ้าทรงปราบปรามให้สิ้นเสพผิดดังกล่าวก่อน คือปราบปรามมารในใจคนนี่เอง ด้วยพุทธานุภาพหรือด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ คิดเทียบดูกับการอบรมทั้งปวง ถ้าผู้ที่มีงมงายยังมีใจเสพผิด จะเรียกใจยังติดยาเสพติดให้โทษก็ได้ ผู้อบรมตรงไปสอนเอาที่เดี๋ยวย่อมจะไร้ผล เหมือนอย่างคนติดฝิ่น กำลังระหายฝิ่นคงจะไม่ยอมฟังใครสั่งสอนว่าฝิ่นไม่ดี การอบรมที่ไม่ได้ผลก็เพราะเหตุนี้

๒

พุทธปฏิบัติ ขั้นแรกในการที่ทำให้คนให้ยอมฟัง ซึ่งเท่ากับยอมรับอบรมนั้น เป็นหลักในการอบรมทั้งปวง คือที่แรกต้องหาวิธีทำให้ใจของเขายอมรับอบรมก่อน คือยอมรับฟัง ถ้าใจของเขาไม่ยอมรับแล้ว จะป้อนเข้าไปอย่างไรก็ไม่สำเร็จประโยชน์ การให้อาหารแก่ใคร ตลอดถึงการให้อาหารแก่เด็กด้วยวิธีป้อนให้ ผู้รับจะต้องรับ เช่น ป้อนให้แก่เด็ก เด็กจะต้องอ้าปากรับเคี้ยวกลืน และร่างกายจะต้องรับย่อย ถ้าผู้รับไม่รับหรือรับแต่ร่างกายไม่รับย่อยอาหาร จะดีสักเท่าไรก็ไม่ให้ประโยชน์ทั้งอาจกลายเป็นพิษ การให้อบรมก็พึงเห็นเช่นเดียวกัน เมื่อมีการสนองด้วยยอมฟัง จึงจะเกิดประโยชน์ หากมีแต่การเสนอที่ปราศจากการสนองก็พูดคอแห้งเปล่า

วิธีน้อมใจให้เกิดการยอมฟังนั้น ใช้วิธีพูดหวานล้อมก็มี พูดให้เกิดสังเวชใจขึ้นเองก็มี แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีวาจาที่ควรเชื่อได้ก็มี เป็นต้น ตลอดถึงวิธีแสดงฤทธิให้เห็นเป็นอัศจรรย์โดยตรง กล่าวอย่างสรุปก็คือพูดหรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะน้อมใจผู้ฟังให้เกิดความตั้งใจสนใจที่จะฟัง จะต้องรู้จักทฤษฎีมานะของเขา ซึ่งใจของเขาเสวนาอยู่

สภาพจิตใจย่อมคล้ายกับสภาพร่างกายในบางลักษณะเช่นที่เกี่ยวกับเสวนา การสยบติดทางร่างกายเช่นติดสุราติดฝิ่นเกิดจากเสวนาคือเสพบ่อย ๆ จึงได้เกิดการติดขึ้น การสยบติดทั่ว ๆ ไปก็เป็นเช่นนี้ เช่นการติดรสอาหาร คนไทยบริโภคอาหารไทยมาตั้งแต่เกิด กล่าวตามคำในที่ว่าเสพอาหารไทย จึงติดรสอาหารไทย ครั้นไปต่างประเทศ จะต้องเสพอาหารของเขา ก็เกิดติดรส ไม่ถูกปาก การติดในทุกอย่าง จนถึงในดินฟ้าอากาศเกิดจากเสวนามาทั้งนั้น จึงเกิดความอนุโลมขึ้น ถ้าจะต้องเสวนาสิ่งที่ขัดเป็นปฏิโลมกัน ก็จะเกิดไม่สะดวกสบาย แต่ก็อาจจะปรับปรุงได้ อาจจะต้องถึงกับล้มป่วยที่แรก เช่นเพราะเหตุที่ผิดอากาศผิดอาหาร เมื่อสภาพร่างกายปรับตัวเองให้เข้ากันได้แล้ว ก็จะกลับเป็นปกติ ร่างกายที่เสวนาสิ่งที่เป็นปฏิโลมกันอย่างกะทันหันต้องเจ็บป่วยก็มีเช่นถูกร้อนจัดเหวี่ยงไอลิโธรม ไปอาบน้ำทันที ฉะนั้น แม้ทางร่างกายเมื่อจะให้เสวนาอย่างอื่น จากที่ติดอยู่แล้ว ก็จำต้องผ่อนเสวนาเก่าออก เหมือนอย่างกำลังร้อนจัด ก็จะต้องพักให้ความร้อนบรรเทาก่อน จึงจะให้ความเย็นที่ตรงกันข้ามคือให้อาบน้ำ ทางจิตใจก็คล้ายกัน มีสิ่งที่ติดอยู่อันเกิดจากเสวนา

การเสวนาของจิตใจก็หมายถึงการเสพคือรับอารมณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความติดทางใจขึ้น ทฤษฎีมานะ ก็หมายถึงทฤษฎี คือความเห็น มานะ คือความสำคัญในสิ่งที่ติดนั้น พูดกลับกันอีกทางหนึ่งก็ได้ว่า จิตใจเสพทฤษฎีมานะดังกล่าวในใจของตนเอง ติดตั้งอยู่ในทฤษฎีมานะของตนเอง เสวนาทางใจเหล่านี้ ที่ผิด เรียกว่า วิเสวนา แปลว่าเสวนา คือ เสพผิด ผู้ที่เป็นพาลก็เพราะมีเสวนาผิด จิตใจก็ติดฝังอยู่กับความชั่วที่เสพคือทำอยู่บ่อย ๆ จิตใจของชนพาลดังกล่าวจะยังไม่ยอมรับฟังอบรม เพราะเสวนาผิดยังติดอยู่เต็มที่

พระพุทธเจ้าทรงถอนเสวนาผิดนี้ก่อน เรียกว่าทำให้สิ้นพยศจึงประทานธรรมอบรม

๓

พุทธปฏิบัติ ในการถ่ายถอนการเสพติด หรือทิวฏฐิมานะเดิม เพื่อให้เกิดความยอมที่จะฟัง ซึ่งหมายถึงการยอมรับการอบรม บางคราวทรงใช้วิธีที่เรียกว่าหนามบ่งหนาม

ตั้งเรื่องพระรูปนันทาเถรี ซึ่งเป็นพระกนิษฐภคินีของพระนันทเถระ ทั้งสองพระองค์นี้เป็นพระโอรสธิดาของพระเจ้าสุทโธทนะ ประสูติแต่พระนางมหาปชาบดีโคตมี จึงเป็นพระกนิษฐภคินีของพระพุทธเจ้า พระรูปนันทาได้ผนวชในสำนักภิกษุณี ตามพระมารดาและพระญาติทั้งหลาย ไม่ใช่ด้วยศรัทธา ยังอภิมรณียินดีอยู่ในพระรูปโฉมที่ได้รับความนิยมเป็นชนบทกัลยาณี เมื่อผนวชแล้วก็ไม่กล้าไปฟังธรรมพระพุทธเจ้า เพราะเกรงว่าจะทรงแสดงธรรมตำหนิรูป แต่ต่อมาเมื่อได้สดับคำสรรเสริญว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไพเราะยิ่งนักก็อดใจอยู่ไม่ได้ ต้องไปฟังธรรมในวันหนึ่งกับหมู่ภิกษุณี โดยแอบไปข้างหลัง ครั้นไปถึงธรรมสภา พระรูปนันทาก็รู้สึกว่าได้เห็นสตรีงามยิ่งผู้หนึ่งอายุประมาณ ๑๖ กำลังยืนถวายงานพัดพระพุทธองค์อยู่ งามกว่าองค์เองเป็นอันมากอย่างเทียบกันไม่ได้ หรือจะเทียบก็เหมือนอย่างกากับหงส์ ก็เพลินดูสตรีผู้นั้น ก็ได้เห็นร่างกายสตรีผู้นั้นเปลี่ยนไป ๆ จนถึงเป็นร่างคนแก่ คนเจ็บ คนตาย เป็นศพ น่าเกลียดในช่วงเวลาประเดี้ยวเดียว ความอภิมรณียินรูปก็ถอยไป ๆ จนหมด เห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นของไม่ใช่ตัวตนประจักษ์ชัดขึ้น ขณะนั้น พลันได้สดับพระพุทธดำรัสตรัสโดยเจาะจงขึ้นว่า “นันทา จงดูกายที่อาดูร ไม่สะอาด เน่าเปื่อย ไหลเข้า (บริโภค) ไหลออก (ถ่าย) อยู่ ซึ่งคนเขลาพากันปรารถนานัก กายของนันทากับกายของสตรีนี้ก็เหมือนกัน จงดูเป็นธาตุที่ว่างเปล่า อย่ากลับมาสู่โลกอีกเลย สำรอกฉันทะในภพชาติออกเสียก็จักสงบอยู่ได้แท้” พระดำรัสนี้ได้สะกิดเหตุภัยพระรูปนันทาให้เกิดแสงสว่างขึ้นในธรรมโดยฉับพลัน แล้วพระรูปนันทาก็ได้สดับพระพุทธโอวาทต่อไปว่า “กายนี้ ถูกสร้างขึ้นให้เป็นเหมือนนครแห่งอัฐิ ฉาบด้วยมังสะและโลหิต เป็นที่ซึ่งความแก่ ความตาย ความยกตน ความหมิ่นผู้อื่นตั้งลง” จิตของพระรูปนันทาก็บรรลุถึงความบริสุทธิ์จากเครื่องเศร้าหมองทั้งหมด

เรื่องนี้ท่านผู้รจนาแสดงว่า ตอนแรก พระรูปนันทารู้สึกเห็นสตรียืนถวายงาน พัดด้วยอำนาจอิทธิปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า เพราะจะต้องแก้ไขให้หายความเมาในรูป ด้วยรูปเสียก่อน ไม่เช่นนั้นจะแสดงธรรมต่อไป ก็เหมือนกับสอนคนกำลังเมาสุรา ตอนหลังเมื่อพระรูปนันทาเริ่มเห็นคติธรรมดาสว่างขึ้นแล้ว แต่ก็ไม่สามารถจะเป็นที่พึ่งของตนได้ จึงทรงเข้าเป็นที่พึ่ง ทรงแสดงธรรมดักหนำนำทางให้พิจารณา เพราะทรงเห็นอุปนิสัยว่านำไปทางนี้จะเป็นสัปปายะ คือ สบายสะดวกสำหรับพระรูปนันทา และ ทรงแสดงธรรมหนุนเนื่องส่งขึ้นไปอีกจนถึงสุดยอด เป็นอาเทศนาและอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ของพระองค์โดยแท้

๔

พุทธปฏิภาในการอบรมคนที่พึ่งเห็นเป็นอัศจรรย์มีอยู่มาก ในเรื่องทั้งหลายที่ท่านเล่าไว้ ดังเช่นเรื่องหนึ่งมีว่า เมื่อครั้งประทับอยู่ที่พระอารามหลวงเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ เสด็จออกบิณฑบาตแต่เช้า แต่แทนที่จะเสด็จไปในหมู่บ้าน กลับเสด็จเข้าไปในป่าเป็นที่ว่างบ่วงดักเนื้อของนายพรานผู้หนึ่ง เสด็จผ่านที่ว่างบ่วงนั้นไปประทับพักภายใต้พุ่มไม้ ในวันนั้นไม่มีเนื้อสักตัวเดียวติดบ่วง นายพรานเจ้าของบ่วงก็ออกจากบ้านแต่เช้าเหมือนกัน เทียวเดินตรวจตามบ่วงที่วางดักไว้ ได้เห็นแต่บ่วงว่างเปล่าไม่มีเนื้อติดสักตัวเดียว ก็เริ่มหงุดหงิดใจ ได้สังเกตเห็นมีรอยเท้าคนเดินผ่านไปใหม่ ๆ คิดสงสัยว่าจะมีผู้มาลอบปลอญเนื้อที่ติดบ่วงของตน ก็เกิดอาฆาตโกรธแค้นในคนผู้เป็นเจ้าของรอยเท้า นั้น ซึ่งที่แท้ก็คือรอยพระพุทธบาทนั่นเอง ได้เดินตามรอยไป ก็ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ภายใต้ต้นไม้ คิดจะยิงเสียให้ตายด้วยความโกรธ จึงยกธนูขึ้นเล็งจะยิงพระองค์ ในขณะที่กำลังอยู่ในท่ายิงเล็งธนูนั้นก็เกิดอาการแข็งที่ข้อขึ้นในร่างกายทันที จะยิงก็ไม่ได้ จะลดธนูลงก็ไม่ได้ ต้องยืนเกร็งจั่งงังปวดเมื่อยอยู่ในท่านั้น

ฝ่ายบุตรของนายพรานซึ่งมีอยู่ ๗ คน เห็นเวลาสายมากแล้วบิดายังไม่กลับ จึงชวนกันถือธนูออกไปตาม ก็ได้ไปพบบิดายืนตั้งทำยิงท่านผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังนั่งสำรวมอยู่อย่างสงบ คิดว่าเป็นศัตรูของบิดา จึงยกธนูขึ้นเอาศร (ลูกธนู) พาดสายเล็งตรงไปยังพระพุทธเจ้า ก็เกิดอาการแข็งที่ข้อขึ้น ต้องยืนเกร็งจั่งงังอยู่ในท่านั้นด้วยความลำบาก เช่นเดียวกับบิดา

ฝ่ายทางบ้านของนายพราน ภริยากับสะใภ้ทั้ง ๗ เมื่อเห็นเวลาสายยิ่ง สามีและบุตรทั้ง ๗ ยังไม่กลับ เป็นที่ผิดสังเกต จึงได้พากันออกไปตามจนถึงที่พระพุทธรองค์ประทับอยู่กับคนทั้ง ๘ ในท่ากำลังจะยิงพระองค์ ภริยานายพรานจึงร้องขึ้นว่า อย่าทำบิดา ๆ นายพรานและบุตรทั้ง ๗ ได้ยินดังนั้นก็ตกใจว่าตนกำลังจะยิงบิดาของภริยา และพวกตนกำลังจะยิงตาม ความโกรธก็หายไปกลายเป็นความนับถือ ความเกร็งแข็งจิ้งจงของร่างกายก็หายไปขณะนั้น พร้อมกันนั้นภริยาของนายพรานก็ร้องบอกให้วางธนู เข้าไปขอขมาพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นพร้อมกันวางธนูเข้าไปกราบขอขมาพระองค์แล้วนั่งเฝ้าอยู่

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมอบรมด้วยอนุပ္พพิททา คือ ตรัสตั้งแต่ขั้นต่ำขึ้นไปหาสูงโดยลำดับ ในหัวข้อทั้ง ๕ คือ ทาน ศีล สวรรค์ (ซึ่งเป็นผลของทานศีล) กามาทินพ (โทษของกามเพราะแม้สวรรค์ก็ยังเป็นกาม) เนกขัมมะ (ความออกจากกาม) นายพรานพร้อมทั้งบุตรและสะใภ้รวม ๑๕ คนได้เกิดธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรม ได้เลิกละปาณาติบาตตั้งแต่นั้นมา

ส่วนภริยาของนายพรานนั้นมีประวัติว่าเป็นธิดาเศรษฐีในนครราชคฤห์ ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจนถึงได้ธรรมจักขุมาแล้วตั้งแต่เยาว์วัย ได้นับถือพระองค์เป็นพระบิดาในทางธรรม เมื่อเจริญวัยขึ้น ได้หนีตามนายพรานไปอยู่ด้วยกันในป่าด้วยอำนาจบุพเพสันนิวาส เรื่องนี้แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ ได้ทรงเห็นอุปนิสัยของชนเหล่านั้น ทรงเอาชนะโทษของเขาได้ จึงทรงอบรมได้สำเร็จ

๕

พระพุทธเจ้าของเรา ตอนนี้จะได้กล่าวให้เนื่องมาถึงพระมหาเถระองค์หนึ่งของไทย คือ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งในวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๗ นี้ จะได้มีการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระรูป พร้อมทั้งฉลอง พระพุทธรูปนารวันตบพิตร ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ตามหมายรับสั่งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองแล้ว เสด็จฯ ทรงเปิดตึกวชิรญาณวงศ์ อาคารเรียนสร้างใหม่

โรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมพระรูปทั้ง ๒ ที่ประดิษฐาน ณ ตึกนั้นด้วย

พระพุทธนาราวันตบพิตร เป็นพระพุทธรูปยืนยก ๒ พระหัตถ์ มีแบบและขนาดเช่นเดียวกับพระพุทธรูตินินาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธรูตินินาทหล่อเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้เชิญประดิษฐานเพื่อทรงบูชาขณะทรงพระผนวช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ต่อมาได้ทรงหล่อพระพุทธนาราวันตบพิตร ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๔๙๙ โปรดให้เชิญขึ้นประดิษฐาน ณ สถานเกยประทับบำเพ็ญสมณปฏิบัติเป็นพระราชกุศลสืบไป โปรดฯ ให้อัญเชิญเข้าร่วมฉลองความสวัสดิ์ผ่องพันไพร่ในโอกาสเดียวกันนี้ด้วย

การฉลองวัตถุ ๒ อย่างที่บังเอิญมาประจวบกันเข้านี้ เป็นปาฏิหาริย์คืออัศจรรย์ เพราะเป็นเหตุการณ์ประจวบที่ไม่ได้คิดหวังมาก่อน แสดงว่าคุณานุภาพพิเศษอันเรียกว่า “พระบารมี” นั้นมีอยู่โดยแท้

นอกจากนี้เมื่อกล่าวเฉพาะวัตถุทั้ง ๒ นั้น พระพุทธรูปย่อมเป็นวัตถุแทนองค์พระพุทธรูปเจ้าผู้พระบรมศาสดา พระรูปก็เป็นวัตถุแทนองค์พระพุทธรูปสาวกองค์หนึ่ง ผู้ดำเนินตามรอยยุคลบาทแห่งพระศาสดา อันพุทธปฏิบัติท่านั้น ดำเนินในทางชอบที่ตรงและสิ้น พุทธสาวกผู้ดำเนินตามก็ย่อมจะดำเนินในทางชอบเช่นกัน

ได้ยินว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ พระองค์นั้น ได้รับสั่งเล่าพระสุบินของพระองค์ในครั้งหนึ่งว่า คราวหนึ่งทรงสุบินว่า ได้ทรงเดินตามเสด็จสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ไปทางพระอุโบสถ เมื่อถึงพระอุโบสถ ได้ทรงแยกขึ้นบันไดเข้าพระอุโบสถ พระสุบินนี้ก็น่าจะเป็นนิมิตแห่งชีวิตและจิตใจของพระองค์เอง ประการแรกชีวิตของพระองค์มันคงอย่างเรียกว่าถวายชีวิตในพระศาสนา ประการหลัง จิตใจของพระองค์โปรดดำเนินทางชอบที่ตรงและสิ้นไม่อ้อมค้อม จะเรียกว่าแยกเข้าโบสถ์ได้อย่างไร ฟังเห็นอธิบายต่อไปว่า

ทางเดินของคนนั้นมี ๒ คือ ทางชอบเหมือนอย่างหันหน้าเข้าโบสถ์ ทางผิดเหมือนอย่างหันหลังให้โบสถ์ หรือหันหน้าออกไปทางอื่น ว่าเฉพาะทางชอบ แม้เมื่อ

เดินทางชอบ คือเดินหันหน้าไปทางโบสถ์แล้ว แต่เมื่อเข้าไปใกล้โบสถ์ แทนที่จะเข้าไป ก็กลับหันข้างให้เดินอ้อมโบสถ์ไปเสียอีก แม้จะเดินประทักษิณ ก็คือเดินเวียนเป็นวง อยู่นอกโบสถ์นั่นเอง เรียกว่าเข้าอ้อม อาจจะต้องเดินเวียนอยู่ไม่รู้จบ หรืออาจจะหัน ออกไปสู่ทางผิดอีกก็ได้ ฉะนั้น ทางลัดที่ตรงและสั้นที่สุด ก็คือเมื่อเข้าทางชอบได้แล้ว ก็เลิกวิธีเดินวนเวียน ขึ้นบันไดเข้าโบสถ์ทีเดียว ทางลัดนี้หาได้ด้วยกันทุกคน เหมือน อย่างบันไดขึ้นและประตูเข้าโบสถ์เมื่อมีจักขุก็เห็นกันอยู่ประจักษ์แก่ตา

๖

พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีปาฏิหาริย์จึงได้ทรงตั้งพุทธจักรขึ้นได้ในโลก ปาฏิหาริย์ ของพระองค์คือ อิทธิปาฏิหาริย์ ได้แก่อิทธิหรือฤทธิ์เป็นอศจรรย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ ได้แก่ดำกใจได้เป็นอศจรรย์ อนุศาสนีปาฏิหาริย์ ได้แก่สั่งสอนเป็นอศจรรย์ ทรงได้ ปาฏิหาริย์ทั้งสามนี้มาด้วยอำนาจพระบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญมาเมื่อก่อนตรัสรู้โดยลำดับ

บารมี หมายถึง ความดีที่ได้ทำตั้งแต่ครั้งหนึ่งขึ้นไป และความดีดังกล่าว ก็สั่งสมพอกพูนตัวเองให้เติบโตใหญ่ขึ้นอยู่เสมอ ในที่เก็บอันมั่นคงแห่งหนึ่งคือจิตใจ ของตนเอง น่าจะตรงกับมงคลภาษิตว่า *บุพเพกตปุญญตา* (ความมีบุญอันได้ทำแล้ว ในกาลก่อน) อาจมีผู้เข้าใจว่าบารมีเป็นเรื่องอามุญในอดีตชาติ หรือเป็นเพียงคำสดุดีซึ่ง ไม่มีความจริงที่จะแสดงให้เห็นประจักษ์ได้ ถ้าเข้าใจดังนี้ก็จะทำให้หยุดคิด หยุดสังเกต เพื่อหาความจริงของบารมี เพราะได้มีความจริงที่แสดงบารมีให้เป็นประจักษ์อยู่มาก เพียงแต่ใช้ความสังเกตสักหน่อยก็จะเห็น เป็นต้นว่าพระพุทธเจ้าทรงได้รับความเคารพ บูชาอย่างยิ่งเพราะอะไร ถ้าสังเกตก็จะพบว่าเพราะทรงประกอบด้วยพระคุณทั้งปวง ไม่อาจจะพบส่วนที่เป็นโทษไม่ว่าจะเป็นกิเลสหรือเป็นความชั่วทุจริตอะไรแม้แต่หน่อย จึงเคารพบูชาพระองค์ได้โดยสนิทใจ ปราศจากรังเกียจสงสัยแม้แต่น้อย พระคุณ ทั้งปวงของพระองค์สังเกตได้จากการตั้งพุทธจักรขึ้นได้สำเร็จด้วยปาฏิหาริย์ดังกล่าว ถ้าจะถามต่อไปว่า เพราะอะไร ก็จะสังเกตตอบได้ว่า เพราะได้ทรงบำเพ็ญบารมี คือ ความดีมาจนเต็มเปี่ยม ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นลำดับได้ว่าความดีที่ได้ทำตั้งแต่ครั้งแรก เป็นการเริ่มต้นบารมีและบารมีเป็นเครื่องปาฏิหาริย์สร้างปาฏิหาริย์ให้เกิดขึ้นเอง พุทอย่าง

ง่าย ๆ ปาฏิหาริย์ก็คือความสามารถที่จะทำคุณประโยชน์หรือทำความดีต่อขึ้นไป ถ้าเข้าใจดังกล่าวก็จะเห็นอำนาจของบารมีได้ง่ายขึ้น คือ ผู้ที่มีบารมีในใจมากย่อมสามารถที่จะทำคุณงามความดีได้มาก เพราะย่อมมีอิทธิในใจที่จะเอาชนะใจของตนเอง และเอาชนะใจของคนอื่นได้ ส่วนผู้ที่มีบารมีในใจน้อย ก็มีความสามารถดังกล่าวน้อยลงมักจะแพ้เสียง่าย ๆ เช่น เมื่อเห็นลาที่เป็นเหยื่อล่อ ก็แพ้แก่ลาเป็นปลาอุบเหยื่อผู้ที่อยู่ในฐานะอันพึงสร้างคุณ ถ้ามีบารมีไม่พอควรแก่ฐานะ ก็จะใช้ฐานะนั้นสร้างโทษไม่สามารถจะสร้างคุณให้สมแก่ฐานะ แต่ถ้ามีบารมีพอควรแก่ฐานะ ก็จะสามารถใช้ฐานะนั้นสร้างคุณประโยชน์และเสริมความดีเพิ่มบารมียิ่งขึ้นได้ ฉะนั้น บารมีจึงเป็นของจริงเห็นได้ง่าย และใครจะมีหรือไม่มีบารมีเพียงไรก็เห็นได้ไม่ยาก

ในวันมหาสมณสังคายนาเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๗ นี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและพระบารมีธรรมทั้งปวง จงอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า ให้ทรงพระเจริญแผ่พระบารมีเป็นที่พึ่งร่มเย็น เป็นมิ่งขวัญหลักชัยแห่งชาติศาสนากษัตริย์ราชวงศ์พระมหากษัตริย์ทั้งปวงตลอดจักรวาล

๓/

ในการอบรมคนเพื่อจะเป็นอย่างไร จำต้องมีวิธีชักจูงใจให้การอบรมเมื่อทำการชักจูงใจได้สำเร็จ การอบรมจึงจะบังเกิดผล ดังเช่นอนาถบิณฑิกเศรษฐีใช้ทรัพย์ชักจูงใจบุตรให้ไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้า

เรื่องย่อมีว่า ท่านเศรษฐีนั้นเป็นผู้มีศรัทธาอย่างยิ่ง ได้บริจาคทรัพย์มหาศาลในพระพุทธศาสนา แต่บุตรของท่านเศรษฐีนั้นมีอยู่คนหนึ่ง ชื่อว่า กาละ ไม่มีศรัทธาไม่ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเชตวัน ไม่เฝ้าพระองค์ เมื่อเสด็จมายังเรือนของท่านบิดาไม่ฟังธรรม ไม่ช่วยปฏิบัติพระสงฆ์ซึ่งมาฉันที่บ้าน ฝ่ายท่านบิดาคิดว่าบุตรของตนมีทิวฏฐิอย่างนี้ จักมีคติเบื้องหน้าไม่ดีแน่จะปล่อยปละละเลยเสียทั้งที่เห็นอยู่ก็ไม่สมควรจำจะลองใช้ทรัพย์แก้ทิวฏฐินี้ดูสักที เพราะใคร ๆ ก็ย่อมจะอยากได้ทรัพย์อยู่ด้วยกันทั้งนั้น จึงจ้างบุตรด้วยทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะให้รักษาอุโบสถ ไปวิหาร ฟังธรรม

บุตรอยากได้ค่าจ้างจึงรักษาอุโบสถ ไปวิหาร แต่ไม่ยอมฟังธรรม หลบไปนอนเสียสบาย จนถึงวันรุ่งขึ้นจึงกลับบ้านรับค่าจ้าง วันต่อมา ท่านบิดาเพิ่มค่าจ้างให้เป็น ๑,๐๐๐ กหาปณะ แต่เพิ่มเงื่อนไขว่าต้องจำบทธรรมมาให้ได้สักบทหนึ่งด้วย บุตรไปวิหารไปยืน ฟังธรรมขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม เพราะคิดจะจำให้ได้สักบทหนึ่งแล้วจะได้ รับหลบบอกไปเสีย จึงไม่ยอมนั่ง คิดกำหนดจะจำพระธรรมบทแรกก็จำไม่ได้ บทที่ ๒ ก็ไม่ได้ จึงคิดจะจำบทที่ ๓ ที่ ๔ เป็นต้นต่อ ๆ ไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เกิดความตั้งใจ ฟังเพื่อที่จะจำให้ได้ไปที่ละบท จิตก็เป็นสมาธิ ฟังธรรมติดต่อกันไปโดยลำดับ ขณะนั้น ไม่ได้คิดถึงค่าจ้าง คิดตั้งใจฟังเท่านั้นอย่างแน่วแน่ กระแสธรรมก็แทรกซึมเข้าถึงจิตใจ เกิดธรรมจักษุคือดวงตาเห็นธรรมขึ้น ศรัทธาในพระพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นทันที

วันรุ่งขึ้น บุตรเศรษฐีกลับบ้านพร้อมกับพระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ออกบิณฑบาต ท่านเศรษฐีได้นิมนต์ให้เข้าไปรับอาหารบิณฑบาตในบ้าน เห็นอาการ ของบุตรมีหน้าตาชื่นบานแจ่มใส ช่วยรับรองกุฏิจุจอบุญดีพระก็ชอบใจ ครั้นพระพุทธเจ้า เสวยแล้ว ได้นำอุณฺเงิน ๖,๐๐๐ กหาปณะเข้าไปให้บุตรต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้า ฝ่ายบุตรมีความละอายบอกปฏิเสธที่จะรับ ท่านบิดาอ่อนวอนให้รับก็ไม่ยอมรับอยู่นั่นเอง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถาม ทรงสดับเรื่องตามที่ท่านเศรษฐีกราบทูลแล้ว ได้ตรัส ว่า “การบรรลुกระแสรธรรมเป็นผลที่ประเสริฐกว่าเอกราชย์ในแผ่นดิน กว่าไปสวรรค์ หรือกว่าอภิปัตย์ในสกลโลก”

เรื่องนี้แสดงว่า วิธีชักจูงใจในเบื้องต้นเป็นสิ่งสำคัญมาก แม้ข้อที่อบรมจะดี ถ้าใจไม่ยอมรับก็ไม่สำเร็จประโยชน์และไม่ควรประมาทว่าจิตใจจนหรือใครก็ตามจะไว้ ดวงตา เพียงแต่ยังไม่ลืมตา หรือผ้าฟางไปเสียเท่านั้น แต่ถ้าบอดเสียด้วยมิจฉาภิภูริ อย่างรุนแรงก็เหลือที่จะโปรด ฉะนั้น ถ้าได้ล้างตา ลืมตาขึ้นดูตามแสงประทีปธรรม ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงชูช่วย ก็จะมีพบทางที่จริงแท้ถูกชอบได้ไม่ต่างกัน

ความเข้าใจในกรรม

๑

ในพระพุทธศาสนา มีสภาวะคือที่พึงกำจัดภัยอย่างสูงสุด คือพระรัตนตรัย ฉะนั้น ก็ควรจะกล่าวถึงเรื่องภัยกันไว้บ้าง เพื่อที่จะได้อาศัยพระศาสนาป้องกันกำจัด ภัยได้ในทางที่ถูกต้อง ภัยคือความกลัวหรือสิ่งที่กลัวกัน เป็นภัยที่คนหรือสัตว์ก่อให้เกิด ขึ้นบ้าง เป็นภัยธรรมชาติบ้าง คนส่วนมากยังมีความเชื่อว่ามีผู้ดลบันดาลให้เกิดภัย เช่นเดียวกับดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ แต่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงว่า คนมีกรรม เป็นของตน จะมีสุขหรือมีทุกข์เพราะกรรม ก็ทำให้คนเปลี่ยนมากลัวกรรมกันอีก เช่นเดียวกับที่เคยกลัวผู้ดลบันดาล เมื่อคิดถึงกรรมก็คิดเห็นไปคล้ายกับเป็นตัวทุกข์ มีด ๆ อะไรอย่างหนึ่งที่น่าสพึงกลัวผู้เดือดเนื้อจะลงโทษ กรรมจึงคล้ายผู้เคราะห์ร้ายที่ ถูกคนเข้าใจในทางร้ายอยู่เสมอ เมื่อได้ดีมีสุขก็กลับกล่าวว่าเป็นบุญบารมี กรรมจึงไม่ มาเกี่ยวในทางดีตามความเข้าใจของคนทั่วไป นอกจากนี้คนจะทำอะไรในปัจจุบันก็ไม่ได้นึกถึงกรรมเพราะเห็นว่ากรรมไม่เกี่ยว กรรมจึงกลายเป็นอดีตที่น่ากลัวที่คอยแต่จะให้ทุกข์เมื่อไรก็ไม่รู้ ซึ่งไม่สามารถจะป้องกันได้เท่านั้น คุณก็เป็นเคราะห์กรรมของกรรม ยิ่งนึกที่ถูกคนเข้าใจไปเช่นนี้

อันที่จริง พระพุทธศาสนาหาได้สอนให้คนเข้าใจในกรรมเช่นนี้ไม่ ไม่ได้สอน ให้คนกลัวกรรม เป็นโทษของกรรม หรืออยู่ใต้อานาจกรรม แต่สอนให้รู้จักกรรม ให้มี อำนาจเหนือกรรม ให้ควบคุมกรรมของตนในปัจจุบัน กรรมคือการอะไรทุกอย่างที่คน ทำอยู่ทุกวันทุกเวลา ประกอบด้วยเจตนาคือความจงใจ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความ

ว่า “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม เพราะว่าคนมีเจตนาทำกรรมทางกายบ้าง ทางวาจา บ้าง ทางใจบ้าง” คำที่ตรัสไว้นี้ก็มีความง่าย ๆ ทุกคนจะทำอะไรจะพูดอะไรจะคิดอะไร ย่อมมีเจตนาคือความจงใจน่ายูก่อนเสมอ แลในวันหนึ่ง ๆ ก็ต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องพูดอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องคิดอย่างนั้นอย่างนี้ ไปตามที่ตนเองจงใจจะทำจะพูดจะคิด นี้แหละคือกรรม วันหนึ่ง ๆ จึงทำกรรมมากมายหลายอย่างหลีกกรรมไม่พ้น

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรม หลักใหญ่ก็มุ่งให้พิจารณาให้รู้จักปัจจุบันกรรม ของตนนี้แหละว่า อะไรดีหรือชั่ว อะไรควรหรือไม่ควร เพื่อที่จะได้เว้นกรรมที่ชั่วที่ไม่ ควร เพื่อที่จะทำกรรมที่ดีที่ควร และพระพุทธเจ้ายังได้ตรัสไว้ว่า บุคคลอาจสามารถที่จะละกรรมที่ชั่วทำกรรมที่ดีได้ จึงได้ตรัสสอนไว้ให้ละกรรมที่ชั่วทำกรรมที่ดี ถ้าไม่ เช่นนั้นก็ไม่ได้ตรัสสอนไว้ และการละกรรมชั่วทำกรรมดีถ้าให้เกิดโทษทุกข์ ก็จะได้ ตรัสสอนไว้อย่างนี้ แต่เพราะให้เกิดประโยชน์สุข จึงตรัสสอนไว้อย่างนี้ พระพุทธโอรชานี้แสดงว่า

คนมีอำนาจเหนือกรรม อาจควบคุมกรรมของตนได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่า จะต้องควบคุมจิตเจตนาของตนได้ด้วย โดยตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในธรรม เช่น เมตตา สติ ปัญญา สัจจาริษฐานเป็นต้นอันเป็นส่วนจิต และศีล อันหมายถึงตั้งเจตนาเว้นการ ที่ควรเว้นทำการที่ควรทำในขอบเขตอันควร

๒

คนมีอำนาจเหนือกรรมปัจจุบัน ด้วยการควบคุมจิต เจตนาให้เว้นหรือทำกรรม อะไรก็ได้ ถ้าพูดเพียงเท่านั้นก็ดูไม่มีปัญหา แต่ถ้าพูดถึงกรรมอดีตที่จะส่งผลให้ในปัจจุบัน ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นอีก สำหรับผู้เชื่ออดีตชาติ ว่ากรรมที่ทำไว้ในอดีตชาติจะส่งผลให้ ในชาตินี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น จึงกลัวอำนาจของกรรมอดีตเหมือนอย่างกลัวอำนาจมืด ที่จะมาทำร้ายเอาแน่ ในเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาแสดงไว้อย่างไร สมควรจะพิจารณา

ประการแรก พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุคคลเป็นทายาทรับผลแห่งกรรมที่ตนได้ ทำไว้ ชื่อนี้ เป็นกฎธรรมดาข้อมาติกาคือแม่บท ไม่มีผิดเหมือนอย่างคำโบราณว่า

กำบังทุบดิน แต่ยังมีกฎประกอบอีกหลายข้อเหมือนอย่างดินที่ตื้นยังมีปัญหาต่อไป อีกหลายข้อว่า ดินที่ตรงไหนเป็นต้น เมื่อกล่าวที่ดินแล้วก็คลุมไปทั่วโลก คำว่ากรรม ก็ฉนั้นนั่น คลุมไปทั้งหมด เพราะคนทุกคนทำกรรมต่าง ๆ ซับซ้อนกันมากมาย เหลือเกิน กรรมอันไหนจะให้ผลเมื่อไร จึงมีกฎแบ่งกรรมออกไปอีก สรุปลงว่า กรรมหนักหรือกรรมที่ทำบ่อย ๆ ให้ผลก่อนกรรมที่เบากว่า หรือที่ทำไม่บ่อยนัก

คนเรานั้นทำกันมาทั้งกรรมดีทั้งกรรมชั่ว จึงมีสุขบ้างทุกข์บ้างสลับกันไป ผู้ที่มีสุขมากก็เพราะกรรมหนักหรือกรรมที่ทำบ่อย ๆ ฝ่ายดีกำลังให้ผล ผู้ที่มีทุกข์มาก ก็ตรงกันข้าม และในปัจจุบันนี้ใครก็ตามมีความไม่ประมาท ประกอบกรรมที่ดีอย่างหนักหรือบ่อย ๆ กรรมดังกล่าวนี้ก็จะสนองผลให้ก่อน กรรมชั่วในอดีตหากได้ทำไว้ ถ้าเบากว่าก็จะมีโอกาสให้ผล ดังที่มีนิทานเล่าว่า ได้มีบุคคลผู้หนึ่ง หมอคิดว่าจะต้องถึงแก่ความตายภายในกำหนดเท่านั้นวัน ผู้นั้นเชื่อว่าตนจะตายตามคำหมอดู จึงบริจาคช่วยคนมากมาย เมื่อถึงกำหนดที่หมอตายก็ไม่ตาย จึงต่อว่าหมอ หมอถามว่าได้ทำอะไรบ้าง ก็ตอบให้หมอตราบ หมอจึงบอกว่าเพราะอย่างนั้นจึงไม่ตาย การกุศลนั้น ช่วยต่ออายุไว้

ตามนิทานเรื่องนี้ ถ้าเป็นหมอดูก็จะว่าอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นพระพุทธานุศาสนาก็จะต้องตอบเป็นวิภาษวาทะ (จำแนกตอบ) ว่าตามหลักกรรม หากจะมีกรรมเก่ามา ตัดรอนชีวิต ถ้าทำกรรมปัจจุบันฝ่ายดีให้หนักกว่า กรรมตัดรอนนั้นก็จะต้องชงก์ไว้ก่อน กรรมดีใหม่ก็จะสนองผลเหมือนอย่างขวางหน้ากรรมตัดรอนนั้นไว้ เรียกว่ากรรมตัดรอนไม่ได้โอกาสจะให้ผลก็ได้ ฉะนั้น

ผู้ที่ทำกรรมดีอยู่มากเสมอ ๆ จึงไม่ต้องกลัวกรรมชั่วในอดีตหากจะมีกุศลของตนจะชูชวยให้มีความสุขความเจริญสืบต่อไป และถ้าได้แผ่เมตตาจิตอยู่เนื่อง ๆ ก็จะมีระบับคู่เวรอดีตได้อีกด้วย ระบับได้ตลอดถึงปัจจุบัน

ทั้งเมื่อได้ดำเนินในมรรคมีองค์ ๘ ของพระพุทธเจ้าเพื่อความสิ้นทุกข์ ก็จะต้องดำเนินเข้าทางที่พ้นจากกรรมเวรทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ตัณหาเป็นกรรมสมุทัย คือเหตุให้เกิดกรรม มรรคเป็นทางดับกรรม และได้ตรัสไว้แปลความว่า “บาปที่ผู้ใดทำไว้แล้วละเสียได้ด้วยกุศล ผู้นั้นสองโลกนี้ให้สว่าง เหมือนดวงจันทร์พ้นแล้วจากหมอก”

จึงไม่ต้องกลัวอดีต แต่ให้ระวังปัจจุบันกรรม และระวังใจ ตั้งใจให้มันไว้ในธรรม ธรรมก็
จักรักษาให้มีความสวัสดิ์ทุกกาลทุกสถาน

๓

พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงกรรมวิบาก เพื่อให้บุคคลมีสติระลึกว่าจะทำอะไร
ลงไป ตนจะต้องรับวิบากคือผลของกรรมที่ทำนั้น คำว่า *วิบาก* มักเข้าใจกันว่าผลที่
เป็นความทุกข์เดือดร้อน แต่อันที่จริงหมายถึงผลที่เป็นกลาง ๆ เหมือนอย่างคำว่ากรรม
ก็หมายถึงเป็นกลาง ๆ วิบากแปลตามศัพท์ว่า ‘สุกยิ่ง’ หรือ ‘แก่ยิ่ง’ เหมือนอย่าง
ผลไม้บนต้นไม้ แก่สุกจนถึงหล่นจากขั้ว หรือเหมือนอย่างครรภ์แก่จนถึงกาลคลอด
เมื่อปลุกต้นไม้ผล ลงแล้วก็ต้องรดน้ำพรวนดิน บำรุงรักษาเรื่อยมาจนถึงออกผล
เมื่อผลแก่ได้ที่จึงจะตัดมาบริโภคได้ หรือถ้าปล่อยให้ไว้กับต้นจนแก่สุกก็จะหล่นลงมาเอง
ฉนั้นใดก็ดี เมื่อทำกรรมใดข้อหนึ่งลงแล้ว เมื่อทำบ่อย ๆ กรรมก็จะแสดงผลโดยลำดับ
จนสุกแก่ตัว จึงผลัดผลออกเต็มที่

ควรกล่าวได้ว่าผลของกรรมเริ่มมีตั้งแต่เริ่มทำกรรม แต่ยังไม่เป็นวิบาก
จะเรียกว่าวิบากต่อเมื่อผลแก่สุกเต็มที่ เหมือนอย่างผลไม้ควรกล่าวได้ว่าเริ่มมีตั้งแต่
เริ่มปลุกต้นไม้ แต่ยังไม่ปรากฏ ค่อย ๆ เพราะตัวโดยลำดับจนถึงไหล่ออกจากขั้ว
ค่อย ๆ โตขึ้นจนถึงแก่สุกเต็มที่ นี่เป็นวิบากของต้นไม้ วิบากของกรรมจึงต้องอาศัย
กาลเวลา ดังที่ท่านแสดงว่ากรรมบางอย่างให้เสวยผลในภพปัจจุบัน เหมือนอย่างให้ผล
ในวันนี้ กรรมบางอย่างให้เสวยผลในภพหน้า เหมือนอย่างให้ผลในวันพรุ่งนี้ กรรมบาง
อย่างให้เสวยผลในภพต่อ ๆ ไป เหมือนอย่างให้ผลในวันมะรืนนี้ เป็นต้นไป

แต่ว่าคนทำกรรมต่างซับซ้อนกันอยู่มาก เป็นกรรมที่ส่งเสริมกันก็มี เบียดกัน
ก็มี ตัดรอนกันก็มี คือว่า กรรมดีกับกรรมดี กรรมชั่วมกับกรรมชั่วย่อมส่งเสริมกัน
ส่วนกรรมดีกับกรรมชั่วย่อมเบียดกัน ตัดรอนกัน ดูก็คล้าย ๆ กับการปลุกต้นไม้
ถ้าดินแห้งไป อากาศร้อนจัดไป มีแมลงกัดกิน ก็ทำให้ต้นไม้เฉา จนถึงตายได้ เมื่อได้
ดินชุ่มชื้นพอควร ให้น้ำได้ปุ๋ยพอควร ไม่มีแมลงกัดกิน จึงจะเติบโต ธรรมชาติมีสิ่งที่
ส่งเสริมกัน เบียดกัน

กรรมก็เป็นธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีส่งเสริมกัน เบียดกัน บุคคลมีอำนาจประกอบกรรมขึ้นทีแรก และกรรมมีอำนาจให้วิบาก ก็เช่นเดียวกับคนมีอำนาจที่จะปลูกต้นไม้ และต้นไม้ก็ออกผลไปตามธรรมชาติของต้นไม้เอง ถึงเช่นนั้นคนก็ฉลาดที่จะใช้ธรรมชาติสนับสนุนต้นไม้ เช่นรดน้ำ พรุนดิน ให้อปุ๋ย ตลอดจนจัดปรับปรุงดิน ฟ้าอากาศให้เหมาะ แปลว่าฉลาดที่จะปรับปรุงธรรมชาติ ให้มีประโยชน์แก่พืชผลที่เป็นธรรมชาติด้วยกัน ในเรื่องของกรรมก็เช่นเดียวกัน คนฉลาดย่อมสามารถประกอบกรรมเพื่อวิบากที่ดี ดังที่เรียกว่ากุศลวิบาก และสามารถประกอบกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดวิบากเช่นนั้นได้โดยเร็วและมาก กรรมที่ส่งเสริมในทางเดียวกันนั้น ก็เป็นตัตตรอนในทางอื่นที่ตรงกันข้าม ฉะนั้น กรรมที่ให้เกิดอันตรายเหมือนอย่างดินแห้งฝนแล้งตลอดถึงตัวดวงตัวแมลงก็ไม่มาเกิดเป็นอันตรายแก่ต้นไม้ คือกรรมที่ปลูกรักษาไว้เพื่อผลที่ประสงคืได้ ฉะนั้นแหละจึงเรียกว่า กุศล แปลว่ากิจของคนฉลาด และเรียกคนที่ทำกุศลว่าคนฉลาดด้วย เรื่องของกรรมจึงต้องมีความฉลาดให้มาก

๔

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงกรรมและผลของกรรมว่า เป็นเหตุและผลที่ทุกคนจะต้องรับ แต่บุคคลก็อาจจะละบาปกรรมเสียได้ด้วยกุศลกรรม เหมือนอย่างพระองค์ภูมิลา ทำบาปฆ่ามนุษย์มากมายเมื่อเป็นโจร แต่ก็ละบาปนั้นได้ด้วยกุศลอย่างสูง คือ อรหัตตมคคญาณ เมื่อเข้าบวชปฏิบัติพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า คือว่ากรรมก็มีเบียดกัน ตัตตรอนกันได้ คนที่ฉลาดจึงประกอบกรรมที่ดีอยู่เสมอ กรรมที่ดีเหล่านี้ก็จะเบียดจะตัตตรอนกรรมที่ชั่วหากได้เคยทำไว้แล้ว เรื่องกรรมอดีตให้ผล มีข้อที่ควรตั้งเป็นข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ อากาศที่ให้ผลแบ่งเป็น ๒ ได้แก่ ให้ผลแก่บุคคลโดยไม่เกี่ยวกับจิตเจตนาของบุคคล ในทางที่ดีเช่น ประสบลาภผลโดยที่มีได้คาดคิดไว้เลย ในทางร้าย เช่น ประสบเหตุร้ายโดยมิได้คาดคิดไว้เช่นเดียวกัน จะกล่าวว่าไม่อยู่ในอำนาจแห่งจิตเจตนาของคนเลยก็ได้ คือคนจะคิดต้องการหรือไม่ก็ตาม เหตุที่จะต้องเกิดก็ต้องเกิดจนได้ อีกอย่างหนึ่งให้ผลแก่บุคคลโดยเกี่ยวแก่จิตเจตนาของบุคคลด้วย ในทางที่ดีเช่นคิดอยากจะทำงานก็ได้งาน ได้ทรัพย์คล่องสะดวก หรือมีผู้มาชักชวนให้ทำก็ได้ผลดีเช่นเดียวกัน ในทางร้าย เช่นคิดทำอะไร มีใครมาชักชวนให้ทำอะไร

ก็ไม่ได้ผล บางทีกลับเสียไป หรือคิดทำความชั่วร้ายเสียหายเองหรือมีผู้มาชักชวน ก็ทำความชั่วต่าง ๆ ได้ โดยคล่องสะดวก

ตามตัวอย่างที่กล่าวนี้ยังมีปัญหาว่า กรรมอดีตให้ผลหรือกรรมปัจจุบันให้ผล กันแน่ เพราะตามที่มองเห็นก็เป็นกรรมปัจจุบัน เช่นทำการค้าได้กำไร หรือขาดทุน ถ้าไม่ทำการค้าก็จะไม่เกิดผลทั้งสองอย่าง แต่ผู้ที่เชื่อกรรมก็กล่าวว่า มีกรรมอดีตผสม ให้ผลอยู่ด้วย แต่ก็มองไม่เห็น ดังที่เรียกกันว่าคนกำลังชะตาดีทำอะไรก็ขึ้น คนกำลังชะตาตกทำอะไรก็ไม่ขึ้น ถ้าเป็นโหรก็จะทำนายทายทักว่านพเคราะห์ดวงนั้นดวงนี้ กุมเล็งโยคลักษณ์จะเกิดผลเช่นนั้น เช่นนี้ ซึ่งโหรก็อธิบายให้เข้าหลักกรรมว่าทำนายอดีตกรรมนั่นเอง แต่ถ้าจะถามว่าทางพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร ก็น่าจะตอบว่าในส่วนที่เกี่ยวกับจิตเจตนาเช่นนั้น

ทางพระพุทธศาสนาสอนให้รักษาจิตของตน ดังที่ตรัสไว้แปลความว่า “คนทรงปัญญา ย่อมรักษาจิต” เพราะเมื่อรักษาจิตไว้ได้ หากจะมีกรรมอดีตมาชักนำให้คิดทำไม่ดี หรือให้มีผู้ชักชวนก็จะห้ามใจได้ จะไม่หวั่นไหวไปตามคำชักชวน ถ้าคิดทำดี หรือมีผู้ชักชวนให้ทำดี ก็จะกล้าทำกล้ารับที่จะทำ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้ดังนี้ “ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” ผู้ที่รักษาจิตของตนได้ย่อมสามารถที่จะปฏิบัติพระโอวาทนี้ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ได้อานิสงส์ ๒ อย่าง คือ ปิดทางอดีตกรรมที่ไม่ดีหากจะมี เปิดทางปัจจุบันกรรมที่ดี

ในเรื่องเช่นนี้ใจจึงเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า ใจนั่นเองโน้มไปโอนไป อดีตกรรมไร ๆ ที่จะให้ผลโดยอาศัยใจ ไม่มีอำนาจโดยลำพังตนเองเลย แต่อาจมีอำนาจครอบงำใจที่อ่อนแอ หากใจมีกำลังแล้วใจย่อมชนะกรรมที่เกี่ยวแก่ใจทุกอย่าง

๕

ครูผู้เยี่ยมยอดของโลกอันควรเรียกว่าบรมครูนั้น คือพระพุทธเจ้า ชาวโลกได้เป็นศิษย์ธรรมของพระองค์มากกว่า ๒๕ ศตวรรษแล้ว แม้จะปรากฏในประวัติว่า พระพุทธองค์ ได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาไปได้ ๗ รัฐในดินแดนแห่งชมพูทวีปเท่านั้น ก็สิ้นเวลาของพระองค์ แต่ต่อมาพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออกจากชมพู

ทวีปไปยังถิ่นประเทศต่าง ๆ อย่างไม่หยุดยั้งจนถึงทุกวันนี้ จึงเหมือนอย่างต้นไม้ดั่งจะยืมคำเรียกว่าต้นชมพู อันเป็นต้นไม้ที่นับถือมาแต่เก่าก่อนของชาวชมพูทวีป ว่าเป็นต้นไม้ประจำทวีปหรือโลก ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปลูกไว้ ได้เติบโตใหญ่หยั่งรากลงลึกแผ่กิ่งก้านออกไปอย่างทันทอดพระเนตรเห็น แต่บัดนี้ยิ่งเติบโตใหญ่สูงจดฟ้าแผ่กิ่งก้านปกคลุมออกไปทั่วโลกให้ความร่มเย็นให้ผลเป็นอมตะแก่ชาวโลก เมื่อพิจารณาประวัติพระพุทธศาสนาด้วยใจที่ยอมรับความจริงจะเห็นว่าตามที่กล่าวมานี้ไม่เกินไปเลย ผู้ที่ได้ลองศึกษาปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าดูบ้างแล้ว จะรู้สึกในผลพิเศษได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะย่อมสามารถดำเนินชีวิตของตนให้เป็นสุคติ คือไปได้ดี อันวิถีแห่งชีวิตของแต่ละคนนั้นย่อมมีราบรินสมบูรณ์บ้าง ชรุขระบกพร่องบ้าง เพราะผลของกรรมเก่าก็มี กรรมปัจจุบันก็มีความชรุขระในชีวิต เพราะกรรมเก่านั้นน่าจะคล้ายกับความชรุขระของพื้นแผ่นดินในโลก ซึ่งสามารถปรับปรุงได้ คือ

พื้นแผ่นดินแม่น้ำภูเขาที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คนเรามีปัญญาถมทำให้เป็นถนน ขุดให้เป็นแม่น้ำลำคลอง ทำสะพานข้ามแม่น้ำใหญ่ สร้างทำนบกั้นน้ำ ขุดอุโมงค์ทะเลภูเขา เรียกว่าใช้กรรมปัจจุบันปรับปรุงธรรมชาติฉันใด ความชรุขระของชีวิตเพราะกรรมเก่าก็ฉันนั้น คิดเหมือนความชรุขระของแผ่นดินตามธรรมชาติ คนเราสามารถประกอบกรรมปัจจุบัน ปรับปรุงสกัดกั้นกรรมเก่า เหมือนอย่างสร้างทำนบกั้นน้ำเป็นต้น เพราะคนเรามีปัญญา

โฉนดิรัจฉานแม้กระทั่งงานรที่มีมือเท้าคล้ายมนุษย์จึงไม่มีทำอะไรให้วัฒนธรรมขึ้น กรรมเก่าสร้างมาอย่างไรก็คงอยู่อย่างนั้น (น่าจะยกเว้นจำพวกที่ว่าเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์) ก็คือขาดปัญญาที่จะคิดอ่านประกอบกรรมปัจจุบันปรับปรุงกรรมเก่า หรือที่เรียกว่าธรรมชาติให้ดีเจริญขึ้น เรียกว่าเป็นของกรรมเก่าอย่างสมบูรณ์ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้เว้น ให้ทำกรรมที่เป็นปัจจุบันนี้แหละเป็นประการสำคัญ และให้ไม่ประมาทขาดสติ มักจะปล่อยใจให้กิเลสเช่นราคะโลภะตัณหาครอบงำจนสิ้นละอาย จึงทำกรรมที่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้เดือดร้อน คือกรรมของคนหนึ่งอาจเนื่องไปถึงอีกคนหนึ่งได้ เช่นขโมยลักทรัพย์ เจ้าของทรัพย์ผู้ถูกขโมยก็พลอยเดือดร้อนด้วย เพราะกรรมของขโมย หรือจะว่าเพราะกรรมเก่าของเจ้าของทรัพย์หรือจึงต้องถูกขโมย แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสสอนให้คิดอย่างนั้น เพราะถ้าตรัสสอนดั่งนั้น ก็ไม่ต้องสอน

ธรรมอะไรอื่นทั้งสิ้น สอนว่ากรรมเก่า ๆ คำเดียวก็พอ ฉะนั้น จึงตรัสสอนให้อบรม
 ธรรมเช่นความไม่ประมาท ความมีสติ การใช้ปัญญาพิจารณาว่าอะไรชอบอะไรผิด
 เพื่อประกอบปัจจุบันกรรมให้ชอบ

๖

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนเรื่องกรรม ก็ย่อมเนื่องถึงกรรมเก่าอยู่ด้วย เพราะกรรม
 เป็นตัวเหตุซึ่งจะต้องทำขึ้นก่อนแล้วผลจึงจะตามมาภายหลัง ฉะนั้น ผลต่าง ๆ ที่ได้
 รับอยู่ในปัจจุบันของทุกคน จึงกล่าวได้ว่าเป็นผลของกรรมที่ตนได้ทำไว้แล้ว แม้ใน
 วันเดือนปีที่แล้ว ในชั่วโมงที่แล้วจนถึงในนาที่ที่แล้ว เรียกว่ากรรมอดีตทั้งสิ้น แต่คน
 เราเมื่อพูดว่ากรรมอดีตหรือกรรมเก่าก็มักเข้าใจเอาว่ากรรมในชาติอดีต ไม่ค่อยได้นึกถึง
 อดีตในชาตินี้ ทั้งได้มีเรื่องเล่าถึงกรรมในชาติอดีตไว้ก็มาก เช่นเรื่องหนึ่งในอรรถกถา
 ธรรมบทว่า

สมัยหนึ่ง เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุ
 เป็นอันมากพากันมาเฝ้า เวลาเช้าก็ออกเที่ยวบิณฑบาตในหมู่บ้าน ชาวบ้านหมู่บ้านหนึ่งได้
 นิมนต์พระผู้เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านของตน ให้เข้านั่งในศาลาซึ่งประจำหมู่บ้าน
 ถวายยาและของเคี้ยวให้ฉันรองท้องก่อน พวกแม่บ้านก็พากันปรุงอาหารบิณฑบาต
 ขณะที่นั่งรออยู่ก็ฟังธรรมไปด้วย เปลวไฟแลบจากเตาขึ้นไปติดหลังคา เสวียนหญ้า
 อันหนึ่งติดไฟจากหลังคาลอยไปในอากาศ พอดีไปสวมเข้าที่คอของกาตัวหนึ่ง ซึ่งบิน
 สวนทางมาในขณะนั้น กาดังนั้นจึงถูกเสวียนหญ้าไฟไหม้ตกลงตายในท่ามกลางหมู่บ้าน
 เรื่องนี้ท่านแสดงบุพกรรมของกาดังนั้นไว้ว่า ชาวนาคนหนึ่งอดีตกาลล่วงมานานไกล
 พยายามฝึกโคแต่ไม่สำเร็จ โคนั้นก็ต่อจนเหลือทน ไปหน้อยหนึ่งกินอน เขาตีให้ลุก
 ขึ้นก็ไปอีกหน้อยหนึ่งแล้วกินอนอีก เขาพยายามให้โคไปสักเท่าไรก็ไม่สำเร็จจนสุดที่จะ
 อดกลั้น จึงว่าเอาอนให้สบายตั้งแต่บัดนี้ไป มีความโกรธเต็มที่จะฟันคอของโคนั้น
 ด้วยฟาง จนดูเหมือนฟองฟางแล้วจุดไฟขึ้น โคนั้นก็ถูกเผาตาย ท่านว่าเรื่องนี้เป็นการ
 เสวยชาติกำเนิดรับวิบาก คือผลที่เหลือของกรรมของชาวนานั้น

กรรมเก่าหรือบุพกรรมตามเรื่องนี้เป็นกรรมเก่าที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หวังผู้ทำกรรม
 ก็ไม่ได้เจตนา จะให้ไฟลามขึ้นไปติดหลังคาติดเสวียนหญ้า แม้เสวียนหญ้านั้นก็ไม่มีจิต

เจตนาจะลอบไปคล้องคอกา ถึงกาเองก็ไม่รู้ไม่มีเจตนาจะให้คอกของตนไปรับคล้องประดับด้วยเสวียนหญ้าไฟ ตกว่าถึงวาระที่กรรมมาถึงจริง ๆ ที่ท่านว่าต้องไปเกิดเป็นกาก็เพื่อรับผลกรรมดังกล่าว

นำคิดว่า ชีวิตของดิรัจฉานนั้นส่วนใหญ่เป็นผลของกรรมเก่าสมบุรณ์ เพราะไม่มีปัญญาที่จะสร้างกรรมใหม่ขึ้นป้องกันขัดขวาง และเรื่องนี้ผู้ที่เชื่อลางก็อาจถือว่าเป็นลางไม่ดีสำหรับหมู่บ้าน เพราะอยู่ดี ๆ กากับเสวียนไฟก็ไปเจอกัน กาเอาคอกไปรับเสวียนไฟถูกไหม้ตกลงตาย แต่ท่านผู้รู้แสดงว่าเป็นผลกรรมของกานั้นเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับใครอื่น

ความเชื่อกรรม ถ้าเชื่อให้ถูกทาง ก็จะแก้ความเชื่อโชคลางต่าง ๆ ได้เป็นอันมาก และสำหรับคนเรามีปัญญาสร้างกรรมใหม่ ๆ ขึ้นได้ดี ๆ มีพระธรรมของพระพุทธเจ้าปฏิบัติรักษาอยู่ ก็เป็นผู้มีสรณะกำจัดทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

๗/

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถี ได้มีภิกษุ ๗ รูปเดินทางจากจังหวัดชายแดนจะไปเฝ้าที่กรุงสาวัตถี เมื่อเดินทางมาถึงวัดใกล้ภูเขาแห่งหนึ่ง ตกเวลาเย็นก็แวะเข้าพักค้างคืนที่วัดนั้น มีถ้ำที่ว่างอยู่พอดีมีเตียง ๗ เตียง พระเจ้าวัดจึงจัดให้พระเดินทางทั้ง ๗ รูปพักในถ้ำนั้น ตกเวลากลางคืนได้มีหินก้อนใหญ่ก้อนหนึ่งกลิ้งมาปิดประตูถ้ำ ชังเธอทั้ง ๗ รูปไว้ในถ้ำ รุ่งขึ้นเช้า พวกพระเจ้าวัดและชาวบ้านมาช่วยกันผลักก้อนหิน ก็ไม่สามารถจะผลักออกไปได้ พยายามอยู่ถึง ๗ วัน ก้อนหินนั้นได้เลื่อนออกไปเอง ทั้ง ๗ รูปต้องถูกขังอดอาหารอยู่ถึง ๗ วัน จึงออกจากถ้ำเดินทางต่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ ท่านแสดงว่าเพราะบุพพกรรมของพระทั้ง ๗ รูป เมื่อครั้งเป็นเด็กเลี้ยงโค วันหนึ่งนำโคไปเลี้ยงด้วยกันทั้ง ๗ คน ได้ไปพบเหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่ง จึงไล่จับขังไว้ในจอมปลวกแห่งหนึ่งปิดช่องเข้าเสียคิดว่าพรุ่งนี้จะมาปล่อย วันรุ่งขึ้นก็ลืมนำเหยี่ยวไปเลี้ยงทางอื่น ล่วงไปถึง ๗ วัน กลับมาทางจอมปลวกนั้น นึกขึ้นมาได้ก็รีบเปิดช่องให้สัตว์ที่ขังไว้เล่นนั้นคลานออกมาอย่างอ่อนเพลีย จึงต้องมาสนองกรรมต้องอดอาหารถึง ๗ วันเช่นเดียวกัน

พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสพระธรรมบทหนึ่งว่า ‘ไม่ว่านั่งอยู่ในอากาศ ไม่ว่าเข้าไปสู่ท่ามกลางสมุทร ไม่ว่าเข้าไปยังช่องภูเขา ถิ่นที่ไปอยู่แล้วจะพ้นจากบาปกรรม ได้หามีไม่’ พระธรรมบทนี้แสดงในด้านบาปกรรม มิได้แสดงด้านบุญกรรมเทียบไว้ แต่ก็พึงเห็นความตรงกันข้ามว่า ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ไม่พ้นจากบุญกรรมในทำนองเดียวกัน ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้ไม่ประมาทในบุญ ว่าเล็กน้อยไม่ควรทำดังพระธรรมบทหนึ่งว่า ‘ไม่ควรหมิ่นบุญว่าบุญพอประมาณจักไม่มาถึง แม้หมิ่นน้ำย่อมเต็มได้ด้วยน้ำที่ตกลงที่ ละหยาด ผู้ทรงปัญญาเมื่อสั่งสมบุญแม้ทีละน้อยก็เต็มด้วยบุญได้เช่นเดียวกัน’ ในด้าน บาปก็มีพระธรรมบทแสดงไว้เช่นนี้เหมือนกัน

ฉะนั้น ผู้ที่ทำบุญกรรมในปัจจุบันอยู่เสมอ จึงมั่นใจได้ว่าบุญจะช่วยป้องกัน กำจัดภัยไร ๆ อันจะเกิดจากบาปหากได้ทำไว้ในอดีต ทุกคนนั้นหนีบุญไม่พ้นเช่นเดียวกับหนีบาปไม่พ้น จึงไม่ต้องหนีทั้งบุญทั้งบาป แต่บาปจะต้องยับยั้งผลถ้าบุญมีกำลังกว่า ไม่ดูหมิ่นบุญสั่งสมบุญอยู่เป็นอาจิดนแม้จะทีละน้อย บุญย่อมมีกำลังขึ้นโดยแน่นอน พระธรรมบทได้สอนไว้อีกว่า ‘พึงรีบเร่งทำความดี พึงห้ามจิตจากความชั่ว เพราะเมื่อทำความดีเข้าไป ใจจะยินดีในความชั่วเสีย’ ‘ถ้าคนจะทำความชั่วก็ไม่ควรทำบ่อยนัก ไม่ควรพอใจในความชั่ว เพราะการสั่งสมความชั่วไว้ให้เกิดทุกข์’ ‘ถ้าคนจะทำความดี ก็ควรทำบ่อย ๆ ควรพอใจในความดี เพราะการสั่งสมความดีให้เกิดสุข’

๘

พระธรรมบทหนึ่งกล่าวว่า “ผู้ใดประทุษร้ายนรชนผู้มีได้ประทุษร้าย บริสุทธิ์ เลี้ยงได้ ไม่มีโทษ บาปย่อมถึงผู้นั้นที่เป็นคนพาลชั่ว เหมือนอย่างผงฝุ่นที่ซัดไปทวนลม (ก็จะปลิวมาถูกคนที่ซัดเอง)” ท่านได้เล่าเรื่องอดีตประกอบว่า

ได้มีหมองูคนหนึ่งเที่ยวหาคนถูกงูกัดรักษาไปในหมู่บ้านทั้งหลาย ไม่พบใครที่จะรักษา หมดเสบียงลง เดินไปพลางคิดหาวิธีที่จะได้การรักษา ได้เห็นเด็กกลุ่มหนึ่ง กำลังเล่นกันอยู่ คิดว่าจำจะออกโลบายให้งูกัดเด็กเหล่านี้เอาการรักษา จึงชี้ให้เด็กดูงูตัวหนึ่งที่นอนอยู่ในโพรงไม้ โผล่เพียงศีรษะออกมา หลอกเด็กว่าลูกนกสาธิตาให้พวกเด็กไปจับ เด็กคนหนึ่งจึงวิ่งเข้าไปไม่ทันดูให้แน่ ล้วงมือเข้าไปจับคองูดึงออกมา พอมอง

เห็นว่าเป็นนุกก็ตกใจร้องลั่นเหวี่ยงออกไปเต็มแรง พอตีไปตกบนศีรษะของหมองูซึ่งยืนอยู่ไม่ไกลนัก นุกก็พันคอหมองูกัดหมองูอย่างมันเหมาะ หมองูได้สิ้นชีวิตในที่นั่นเอง

เรื่องนี้เข้าคำเก่าว่าหมองูตายเพราะนุกก็ได้ แต่ก็พึงเห็นว่าตายเพราะงูใจ คือใจที่คิดประทุษร้ายผู้ที่มีได้ประทุษร้ายเป็นเหตุสำคัญ

อีกเรื่องหนึ่งท่านเล่าว่าเกิดขึ้นในครั้งพระพุทธเจ้าเอง เมื่อพระองค์ประทับอยู่ ณ พระอารามหลวงเขตวัน ใกล้กรุงสรวดี เรื่องมีว่าพรานคนหนึ่งพาหมู่สุนัขไล่เนื้อเข้าป่าแต่เช้า ไปสวนทางกับพระอยู่ป่ารูปหนึ่งซึ่งเดินออกจากป่า เพื่อจะเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน พรานเริ่มหงุดหงิดใจเพราะเห็นว่าพระเป็นบุคคลกาลกรรณีสสำหรับตน เช้าวันนั้นไม่พบสัตว์อะไรสักตัวเดียว ยิ่งเกิดความโกรธงุ่นง่าน ต้อนสุนัขกลับ ก็พอดีมาพบกับพระรูปนั้นกำลังกลับจากบิณฑบาตในบ้านเข้าป่า พรานดูนั้นโกรธเต็มทีว่า พบมาหนหนึ่งแล้วขวยเต็มที่แล้วยังมาพบเข้าอีก จึงให้สัญญาณหมู่สุนัขให้กัดพระ ฝ่ายพระได้อ้อนวอนขอร้องให้ทำ พรานดูไม่ยอม ครั้นหมู่สุนัขวิ่งตรงเข้ามา ท่านได้รับหินขึ้นต้นไม้สูงแค่ชั่วบุรุษตามที่มีอนุญาตไว้ในพระวินัย หมู่สุนัขได้เข้าไปล้อมอยู่ใต้ต้นไม้ พรานดูกล่าวว่าถึงขึ้นต้นไม้พั้น จึงตรงเข้าไปยืนใต้ต้นไม้แทงเท้าท่านด้วยเดือยปลายธนู ท่านยกเท้าที่ถูกแทงหนี ก็แทงอีกเท้าหนึ่ง ท่านยกเท้าหนีหนี หย่อนอีกเท้าหนึ่งลงเพื่อพยุงกาย ก็แทงเท้าหนีเข้าอีก แม้ท่านจะวิงวอนสักเท่าไรพรานก็ไม่ฟังเสียง ท่านยกขึ้นเท้าหนึ่ง หย่อนลงเหยียบกิ่งไม้ไว้เท้าหนึ่ง พรานก็แทงเท้าที่หย่อนลงอย่างไม่หยุดยั้ง ท่านเกิดทุกขเวทนาแรงกล้า ดำรงสติไม่อยู่จนถึงจิวรที่ครองอยู่ หลุดลงไปโดยไม่รู้ตัว จิวรได้หลุดลงไปคลุมตัวพรานดูนั้น หมู่สุนัขคิดว่าพระตกลงมาแล้ว จึงรุมกันกัดदनายของมันเอง ทั้งเนื้อกินกันจนเหลือแต่กระดูกในขณะนั้นเอง

เรื่องนี้แสดงผลที่บังเกิดสนองแก่ผู้ประทุษร้ายคนบริสุทธิ์ ผู้มิได้ประทุษร้ายอะไรในเวลาไม่เรื่อก็ช้า พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสพระธรรมบท ข้อที่ได้ยกมาไว้ข้างต้นเป็นข้อเตือนใจทุก ๆ คน ให้มันอยู่แต่ในกรรมที่ดีเพราะกรรมที่ชั่วที่ประกอบออกไปด้วยราคะ โทสะ โมหะ หรือ โลภ โกรธ หลง นั้น ก็ยอมไปประทุษร้ายใครผู้ใดผู้หนึ่งหรือหลายคนเข้า ถ้าผู้นั้นเป็นคนดีคนบริสุทธิ์ก็จะต้องกรรมทัณฑ์ตามพระธรรมบทข้อนี้ ซึ่งเป็นสัจจวาจาของพระพุทธเจ้า

บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์

๙ มกราคม ๒๕๐๘ เป็นวันเด็ก ได้มีการจัดให้เด็กชายหญิงทั้งหลาย ได้ไปดูไปชมสถานสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้ ก็ได้มีการจัดสิ่งเกี่ยวกับเด็กอีกหลายอย่าง รวมความว่าตั้งแต่เด็กตื่นนอนเช้า จนถึงหลับไปอีกในเวลาค่ำ ทุกคนจะรู้สึกว่าเป็นวันที่เป็นวันสำหรับพวกตนหมู่คนเล็ก ๆ ในโลก เป็นโอกาสที่จะได้ไปเที่ยวดูชมอะไรต่ออะไร ที่จะได้รับคำขวัญ คำตักเตือน อวยพร ที่จะได้รับของขวัญ ของแจก ของขำรอย สถานที่จะกำหนดให้เด็กไปดูไปเห็นนั้น ที่จะขาดเสียมิได้ก็คือ วัด วัง และสถานราชการสำคัญบางแห่งของชาติ เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เห็น ได้คิดระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กับทั้งรัฐธรรมนูญ ซึ่งเด็กทั้งหลายในบัดนี้ จะได้ป้องกันรักษาสืบต่อไป

ในครั้งพุทธกาล ได้มีเทพยดามาเฝ้ากราบทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้าว่า “อะไรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย” พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า “บุตร คือ ลูก ๆ เป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย” ตรองดูตามพระพุทธบวรหารนี้ก็จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่มีเด็ก ๆ เกิดขึ้นมา มนุษย์ก็จะหมดสิ้นไปทั้งโลกไม่เกินร้อยปีเป็นแน่ ในศาสนาพราหมณ์ก็คงเห็นความสำคัญในเรื่องนี้เหมือนกัน จึงปรับชายผู้ไม่มีบุตรให้ไปตกในนรกขุมบุตรตะ แม้ศาสนาอื่นบางศาสนาบางลัทธิก็ถือว่า การป้องกันไม่ให้มีบุตรเกิดขึ้นมาเป็นบาป ส่วนพระพุทธศาสนาไม่ปรับใครอย่างนั้นแต่ก็ได้แสดงถึงบุตรไว้ว่าเป็นที่ตั้งของหมู่ชน ซึ่งเป็นความจริงดังกล่าว นอกจากนี้ เด็กทั้งหลายยังเป็นความหวังแห่งอนาคต ผู้ใหญ่ก็หวังเห็นอนาคตอันรุ่งเรืองของเด็กในปกครองของตน เด็กเองเมื่อเริ่มมีความคิดก็หวัง

ความเจริญในอนาคตของตน บางทีพวกผู้ใหญ่ที่หมัดหวังความเจริญของตน หรือในสมัยของตน ก็ยังหวังความเจริญในสมัยที่เด็กจะเป็นผู้ใหญ่ขึ้น แต่อนาคตอันเจริญนั้นก็จะต้องเริ่มจากปัจจุบันอันเจริญ คือจะต้องสร้างความเจริญทุกอย่างเป็นต้นว่าปัญญาและศีลธรรมให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีปัญญาและจิตใจวัฒนะขึ้นทันกัน หรือขึ้นหน้าความวัฒนะแห่งร่างกาย เพื่อมิให้เด็กในวันนี้เป็นอันธพาลในวันหน้า เพราะเด็กนั้นร่างกายโตวันโตคืน ถ้าปัญญาอ่อนจิตใจทราม ก็จะกลายเป็นพาลเกร ดัดยากขึ้นทุกที เมื่อเป็นผู้ใหญ่ขึ้นในลักษณะเช่นนี้ก็เลยดัดไม่ได้ เด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีลักษณะดังนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อันธพาล แปลว่า เขลาเหมือนบอด” คือปัญญาบอด ใจบอด ไม่มีเหตุผล เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชอบเป็นผิด

ท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ได้เล่านิทานเรื่องนักแสดงโหดตบอดให้ฟังในวันหนึ่งว่า ชายตาบอดทั้งสองข้าง ๔ คนแสดงตนเป็นนักแสดงโหด ได้พากันไปที่บ้านของชายตาดีคนหนึ่ง ร้องทำให้ลงมาตีกัน ชายตาดีได้ถือไม้ลงเรือตรงมายังนักแสดงโหด ๔ สหายนั้น เอาไม้เคาะศีรษะเข้าคนละทีแล้วรีบถอยออกไป บอดทั้ง ๔ ก็ตีกันเอง ชุลมุนไป ทุกคนก็คิดว่าตีชายผู้หนึ่ง เมื่อบอบซ้ำจนเลิกراกันไปเองแล้ว กลับมารวมกันต่างคนต่างโอ้อวดว่า ตนได้ตีชายผู้หนึ่งได้เท่านั้นเท่านี้ ชายคนนั้นได้ถูกตีหมอบไปแล้ว ฉะนั้น การอบรมปัญญาและจิตใจแก่เด็กให้โตทันทุกอย่าง จึงจำเป็นต้องทำแต่ในวันนี้ที่เดียว

พระเจดีย์สมเด็จพระนเรศวร

ครั้งก่อน เมื่อได้เกิดเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับประเทศไทย และพระมหากษัตริย์ ก็มักจะได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นเป็นอนุสรณ์ ดังเช่นเมื่อสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ได้เสด็จยাত্রาทพไป เสด็จสวรรคตที่เมืองหาง ปรากฏว่าได้มีการสร้างพระเจดีย์ พระนเรศวรเป็นเจ้าไว้ ณ เมืองนั้น และ ณ วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๘ นี้ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบวงสรวงสังเวยสมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้าที่ตำบลเมืองกาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏในประกาศพระราช พิธีบวงสรวงสังเวยตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระนเรศวรมหาวีระ ทรงมานะกู้ชาติไทย ได้อธิปไตยคืนมา ทรงปลด แคนลानนาให้เป็นไท ครั้งนั้นนครเชียงใหม่ถูกคุกคาม ทางฝ่ายพุกามก็เร่งเร้า เรียกเอาโอรสไปเป็นตัวจ่านา พระเจ้าเชียงใหม่ก็หาได้ทำตามคำสั่ง อีกลานช้างตั้งตน เป็นใหญ่ เกิดแห่งใจกับพม่ารบพุ่ง ไทยมุ่งประหัตประหารไทย พระภูณัยเรศร์ราชทรงมุ่งมาดสามัคคี โปรดให้เจ้าพระยาสุรสีห์เชิญคุภอักษร มายัง พม่ารบแล้วห้ามปราม มิให้ทำสงครามประทุษร้าย ทั้งสองฝ่ายก็คืนดี กลับเป็นไมตรี ดังเก่าก่อน ร่วมมือสู้ตัสกรเพื่อความเป็นไท ครั้นถึงสมัยพุทธศักราช ๒๑๔๓ เกิดความแตกแยกในลานนาเขต ทรงทราบเหตุร้ายราน คือเมืองน่าน เมืองฝางและ เมืองชะเรียง ทั้งเมืองอื่น ๆ อีกเก้าเวียงกระด้างกระเดื่อง ชัดเคื่องพระเจ้าเชียงใหม่ ไม่ปลงใจฟังบัญชา จึงโปรดให้พระเอกาทศรถราช เสด็จยাত্রยังหริภุญชัย ชุมนุญเจ้า

เมืองไทยทุกเขตคาม เปรียบเทียบความให้คืนดี ด้วยบารมีพระนเรศวร ไทยทั้งมวล สัมครสมาน ทำพระราชพิธีศรีสัจปานกาลหน้าพระที่นั่ง ร่วมจิตตั้งในสัตย์ เลิกขึ้นขัดต่อกัน ในครั้งนั้นลานนาเกษตร ร่วมประเทศร่วมชาติไทย ร่วมอธิปไตยเอกอตุลด้วย พระคุณพระมหाराช ลุคักราช ๒๑๔๗ จึงเสด็จจากราชธานี กับองค์ศรีอนุชา พระเอกาทศรถถ้วนหมดแสนยากร ละนครเชียงใหม่ แยกพลไกรเป็นสองกระบวน พระนเรศวรมหาราช เสด็จยาตราโดยเมืองงาย กรายพลถึงเมืองหาง ทางพระอนุชาธิราช เสด็จยาตราพร้อมไพร่พล ลุดลถึงเมืองฝาง ทางฝ่ายพระนเรศวรทรงไคร่ครวญปราบศัตรู นำสุขสู่ประชาราษฎร์ บรมนาถทรงเมตตาแก่ประชาชนชาวไทย มีอาลัยในพระองค์ ทรงพระประชวรบาดพิษ ปลดปลิดพระชันษาเสด็จสวรรคาลัย ณ พลับพลาชัยเมืองหาง ท่ามกลางพลเสนา เยี่ยงมหาวีรบุรุษรัตนขัตติยชาติ”

ข่าวต่อมาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระเจดีย์ขึ้น ณ ที่ตำบลเมืองงายนั้น แทนองค์เดิมที่เมืองหางซึ่งได้ถูกรื้อไปแล้ว เพราะเมืองหางอยู่ในเขตพม่า ส่วนเมืองงายยังมีซากค่ายทหารโบราณ เป็นร่องรอยว่า เป็นที่ชุมนุมทหารของสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าครั้งนั้น และอยู่ใกล้กับเมืองหางที่สุด พระเจดีย์อนุสรณ์ตามโบราณนิยมเป็นพุทธบูชาแสดงว่าเพื่อธรรม เป็นที่ระงับดับเวรานุเวร เป็นที่ประสานไมตรี สามัคคีด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

มาฆบูชา

๑

เมื่อวันที่ ๑๕ และ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ นี้ ได้มีพิธีมาฆบูชาในวัดทั้งหลาย ชาวบ้านได้ไปประชุมกันทำมาฆบูชา ได้มีพระราชพิธีมาฆบูชา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จ ฯ ทรงบูชาและทรงธรรมตามพระราชประเพณี เสียงแสดงเรื่องวันมาฆบูชาได้ดังกึกก้องอยู่ทั่วไป โดยปกติก็ปีละ ๑ ครั้ง โดยย่อก็คือ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระโอวาทครั้งสำคัญในจาตุรงคสันนิบาต ความประชุมแห่งองค์ ๔ ได้แก่ พระภิกษุ ๑,๒๕๐ องค์ ล้วนเป็นพระอรหันตชีณาสพ ๑ ล้วนเป็นเอหิภิกษุ คือ อุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้า ๑ ล้วนไม่มีใครนัดชวนต่างมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเอง ๑ วันนั้นเป็นวันเพ็ญเดือนมาฆะ ๑ ใจความของพระโอวาทนั้นชี้พระพุทธศาสนาว่า พระพุทธะทั้งหลายสอนให้ไม่ทำบาป ให้ทำกุศล ให้ชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว และได้ชี้ธรรมชั้นอย่างยิ่งว่านิพพาน ชีตบะอย่างยิ่งว่า ชันติ คือความอดทน เรื่องวันมาฆะดังกล่าวก็คงได้ฟังกันมาแล้วทุก ๆ ปี แต่ระยะเวลาตั้งปีก็อาจจะทำให้ลืมได้ ถ้าได้ทำมาฆบูชาได้ฟังธรรม ก็คงจะได้พื้นทรงจำกันได้คราวหนึ่งและถ้าได้สังเกตก็จะได้ความสะกิดใจว่า คำว่า *พุทธศาสนา* บังเกิดขึ้นจากพระโอวาทนี้คือ พระโอวาทนี้ใช้คำสรุปลงว่า “*เอตํ พุทธาน สาสนํ*” นี้เป็นศาสนา (คำสอน) ของพระพุทธะทั้งหลาย” เมื่อนำมาแปลอย่างนี้น่าจะเกิดปัญหาขึ้นว่าพระพุทธะมีหลาย

องค์หรือ ถ้าเช่นนั้นพระพุทธศาสนาก็เป็นศาสนาของพระพุทธรูปหลายองค์ ไม่ใช่ของพระพุทธรูปเจ้าของเราทั้งหลายองค์เดียว ปัญหาที่ตอบได้ว่า จะว่าของหลายองค์ก็ได้ องค์เดียวก็ได้ คือ พระพุทธรูปเจ้าของเราทั้งหลายได้ตรัสรู้พระธรรมเป็นองค์แรกแล้วได้ทรงแสดงธรรมสอน ผู้ที่ได้ฟังธรรมของพระองค์และรู้ธรรมตามพระองค์ขึ้น ก็เรียกว่าพระพุทธรูปเหมือนกัน แต่มีคำเรียกให้ต่างกันว่าพระอนุพุทธะ แปลว่ารู้ตาม เพราะคำว่าพุทระ แปลว่า ผู้รู้ หรือ ผู้ตรัสรู้ ท่านผู้รู้ธรรมองค์แรกก็ตาม ผู้รู้ธรรมตามภายหลังก็ตาม ก็คงรู้ธรรมอันเดียวกัน องค์แรกตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระศาสดา องค์หลัง ๆ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นสาวก (ผู้ฟังคือศิษย์)

อันที่จริง พระพุทธรูปเจ้าของเราทั้งหลายทรงตั้งอยู่ในฐานะพระบรมศาสดา ทรงแสดงพระธรรมนำขึ้นพระองค์เดียว พระสาวกทั้งหลายเพียงอธิบายขยายความออกไปตามหัวข้อหรือแนวทางที่ได้ประทานไว้แล้วเท่านั้น แต่พระองค์ก็ได้ตรัสว่าเป็นศาสนาของพระพุทธรูปทั้งหลาย เป็นอันทรงยกย่องศิษย์ซึ่งเป็นผู้รู้ธรรมตามที่ทรงสั่งสอนให้เป็นเจ้าของพระศาสนาด้วย นอกจากนี้ยังส่องให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาของผู้ผู้ฉลาด บรรดาผู้ที่ต้องการความรู้ดีอิสระไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อถือเก่า ย่อมจะหันมานับถือพระพุทธศาสนา พุทธเขตจึงแผ่ไปกว้างทั่วทุกดินแดนที่มีคนต้องการความรู้ความฉลาด เพราะย่อมเป็นศาสนาของผู้ผู้ฉลาดทุกคน

๒

วันมาฆบูชาแม้จะผ่านพ้นไปแล้ว แต่ก็น่าจะได้กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญอันเกี่ยวแก่พระพุทธรูปอีกข้อหนึ่ง ซึ่งบังเกิดขึ้นในวันนั้นเหมือนกัน แต่ต่างปีกันมาก คือ การปลงอายุสังขารของพระองค์ เมื่อกล่าวถึงวันมาฆะ ก็มักจะเล่าเรื่องจาตุรงคสันนิบาต และพระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ อันเกิดขึ้นเมื่อต้นพุทธกาล ส่วนเรื่องพระพุทธรูปเจ้าปลงอายุสังขารเกิดขึ้นในปีสุดท้ายแห่งพระองค์ พระพุทธรูปเจ้าได้ทรงปลงอายุสังขารในวันเพ็ญเดือนมาฆะเหมือนกัน คือได้ตรัสประกาศว่าต่อแต่นั้นไปอีก ๓ เดือน จะเสด็จปรินิพพาน และเมื่อถึงวันเพ็ญเดือนเวสขะ ก็ได้เสด็จปรินิพพานดังที่ตรัสไว้

ได้มีเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี่ว่า พระองค์ได้ตรัสแก่พระอานนท์หลายครั้ง ว่าผู้ที่เจริญอิทธิบาท ถ้ามีความประสงค์ก็อาจดำรงชีวิตอยู่ได้กับหนึ่งหรือยิ่งกว่า เรียกว่าทรงทำนิมิตโอกาส คือตรัสแยมพรายแก่พระอานนท์ แต่พระอานนท์ไม่ได้มีความเฉลียวใจที่กราบทูลอาราธนาให้ทรงดำรงพระชนม์อยู่นั้นนั้น เมื่อพระอานนท์ หลีกออกไปจากที่เฝ้าแล้ว มารได้มาเฝ้ากราบทูลขอให้ทรงปรินิพพาน ด้วยอ้างว่า เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ ได้ทรงอธิษฐานพระพุทธรูปว่าจะทรงดำรงพระชนม์อยู่ ตราบเท่าที่จะทรงประกาศพระศาสนาจนเกิดพุทธบริษัทขึ้นแพร่หลาย และพรหมจรรย์ คือ พระพุทธศาสนาจะหยั่งรากลงมั่นคงแผ่ขยายออกไปในโลก บัดนี้พระพุทธปณิธาน นี้ก็ได้สำเร็จแล้ว สมควรที่จะเสด็จปรินิพพานได้แล้ว จึงขอให้เสด็จปรินิพพาน พระพุทธองค์ ได้ตรัสว่า อย่าให้มารต้องชวนขวายวุ่นวายอะไรมาก พระองค์จะเสด็จปรินิพพานในเวลาต่อจากวันเพ็ญเดือนมาฆะนั้นไปอีก ๓ เดือน

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ น่าจะมีปัญหาที่ควรคิดหลายประการ เช่น ข้อที่ว่า อายุกับ หนึ่งนานเท่าไร จะยืนอยู่เท่าอายุโลกหรืออย่างไร เพราะกับหรือกลับหมายถึงอายุโลก ด้วย พระอาจารย์จึงอธิบายว่า หมายถึงกำหนดอายุมนุษย์ในยุคปัจจุบัน คือ ๑๐๐ ปี ไม่ใช่หมายถึงกำหนดอายุโลก ซึ่งนับปีไม่ถ้วน อธิบายอย่างนี้ก็พอฟังได้ เพราะอยู่ใน วิสัยธรรมดาที่คนจะดำรงชีวิตอยู่ได้ คนทั้งหลายที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปีก็มีอยู่แต่มี จำนวนน้อย ส่วนคนที่มียายุจะไปไม่ถึง ๑๐๐ ปีตามปกติของคน หากเจริญอิทธิบาท ก็จะต้องอายุไปได้นั้น จะเป็นไปได้อย่างไร ข้อนี้เป็นปัญหาที่ควรหาความเข้าใจ อิทธิบาท ได้แก่ธรรมที่เป็นเหตุให้บรรลุถึงความสำเร็จ ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจ
๒. วิริยะ ความเพียร
๓. จิตตะ ความเอาจิตใจใส่

๔. วิมังสา ความใคร่ครวญพิจารณา รวมเป็น ๔ ข้อ พระพุทธเจ้าตรัสสอน ให้ใช้อิทธิบาทในการปฏิบัติธรรมตามที่ทรงสั่งสอน แม้ในทางคติโลกจะทำอะไรให้สำเร็จ ก็ต้องใช้อิทธิบาททุกอย่าง และในเรื่องทรงปลงอายุสังขารนี้ ได้ตรัสว่า เจริญอิทธิบาท ต่ออายุได้อีกด้วย จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ประสงค์จะมีอายุยืน

๓

พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีพระชนมพรรษาขึ้นถึง ๘๐ ปี นับว่าเป็นผู้มีอายุยืนได้ และถ้ามีพระประสงค์ก็อาจยืนพระชนม์ต่อไปได้ด้วยการทรงเจริญอิทธิบาท ตามที่ตรัสแก่พระอานนท์ คิดดูตามหลักการดำรงชีวิตควมมีอายุยืนย่อมอาศัยเหตุที่เกี่ยวข้องแก่ร่างกาย และจิตใจประกอบกัน เหตุที่ประจักษ์ก็คือ อาหารของร่างกายและจิตใจ เหตุที่ไม่ประจักษ์ก็คือกรรมที่รักษาอายุ ชีวิตนี้จึงมีอาหารและกรรมเลี้ยงไว้ อาหารที่เลี้ยงร่างกายตลอดถึงยาบำบัดโรคในบัดนี้ดีขึ้นมาก จึงปรากฏว่า คนมีอายุยืนมากขึ้นกว่าเมื่อกว่าสิบปีที่แล้วมา อาหารของจิตใจในด้านเครื่องบันเทิงใจต่าง ๆ ก็มากขึ้น เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ แต่โดยมากมาจากเครื่องบำรุงสุขทางกายที่เป็นวัตถุต่าง ๆ ทำให้เกิดความสุขทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายคือสัมผัส ก็คือทำให้เป็นสุขนั่นเอง และสามารถตัดต่อเปลี่ยนอวัยวะบางส่วนได้ โรคบางอย่างที่เคยร้ายแรง ก็มียารักษาอย่างที่เรียกได้ว่าเด็ดขาด เช่น โรคอหิวาต์ คนเคยเข้าใจกันว่าเป็นยักษ์เป็นผี แทนที่จะคิดว่าเป็นโรคชนิดหนึ่ง จนถึงมีพิธีสวดพระปริตรระงับ

ท่านผู้ใหญ่เคยเล่าว่าทำไมโรคชนิดนี้จะไม่ระบาด เพราะเมื่อก่อนนี้ยังไม่มีระบบส้วมดังในปัจจุบัน ยังไม่มีน้ำประปา ผู้ที่อยู่เรือแพในน้ำก็ทำอะโลงแม่น้ำลำคลอง และกีดมน้ำนั้น ไม่ได้นึกว่ามีเชื้อโรคติดต่อกันได้ โรคจึงระบาดออกไปโดยรวดเร็ว

ในบัดนี้คนมีความรู้ถึงสมุฏฐานที่แท้จริงสามารถป้องกันบำบัดได้เป็นอย่างดี และรู้ดีในด้านการบำรุงร่างกาย คนทั่วไปจึงมีอายุยืนขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นผลของอิทธิบาทของคนได้ คือ มีฉันทะ พอใจที่จะดำรงชีวิตให้ยืน มีเพียร หาความรู้และทางปฏิบัติ ป้องกันบำบัดโรค และบำรุงร่างกายให้มีสปีบายะต่าง ๆ มีจิตใจมุ่งมั่นและเอาใจใส่ในสุขภาพอนามัย มีวิมังสา พิจารณาสอบสวนให้พบความจริงต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

ควมมีอิทธิบาทในทางอาหารกายและอาหารใจอย่างหยาบ ๆ ยังทำให้อายุยืนยาวออกไปได้ถึงอย่างนี้ หากได้มีอิทธิบาทในด้านอาหาร จิตใจให้ดีขึ้นก็อาจจะต่ออายุให้ยืนขึ้นไปอีกได้ คือ อาหารของจิตใจโดยมากมาจากวัตถุดังกล่าว หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่ามาจากร่างกายนั่นเอง ดังคำว่าบำรุงร่างกายให้สบาย ใจก็สบาย ยังมีอาหาร

ของจิตใจโดยตรงที่ควรแสวงหา แต่มีได้เกิดจากวัตถุ หากเกิดจากกรรม เช่น เมตตา ความมีจิตเย็นสนิทด้วยความปรารถนาสุขแก่ผู้อื่นสัตว์อื่น เป็นความรักที่เย็นสนิทไม่ใช่ ร้อนรน เหมือนอย่างมารดาบิดารักบุตรธิดา ถ้าได้อบรมเมตตาให้มีประจำจิตใจ ก็จะเป็นอาหารใจที่พิเศษ เพราะเมื่อใจได้บริโภคเมตตาอยู่เสมอ จะเป็นจิตใจที่ระงับโทสะ พยาบาท มีความสุขเย็น ทำให้อร่างกายมีความสุขเย็นไปด้วย ได้ในคำว่าทำใจให้สบาย ร่างกายก็สบาย แม้จะขาดวัตถุไปมากหรือน้อยก็ไม่เป็นทุกข์ อาหารธรรมนี้ละเอียด กว่าอาหารวัตถุ เรียกว่าอาหารทิพย์อาหารพรหมก็ได้

ถ้าได้ใช้อธิบาสสร้างอาหารนี้ให้จิตใจได้บริโภคอยู่เสมอประกอบกับมีอาหาร ภายดีด้วยแล้ว ก็จะต่ออายุให้ยืนได้อีกไม่น้อย และจะอยู่เย็นเป็นสุขจริง

๔

พระพุทธเจ้านั้นปรากฏว่าได้มีพระวรกายแข็งแรงทั้งกำลังพระหฤทัยก็เข้มแข็ง จึงได้ทรงสละสิ่งที่รักและสิ่งที่ให้ความสุขทุกอย่าง ออกผนวชได้อย่างไม่หันกลับ ได้ ทรงแสดงความเข้มแข็งไปตลอด แม้จะเกิดความคิดหวนกลับในบางครั้งก็เรียกมาร มาผจญ ก็ไม่ทรงแพ้มาร แต่มารต้องแพ้ไปเอง น่าสังเกตว่าบุคคล ๒ จำพวก คือ ผู้ประกอบการอาชีพ กับผู้ปฏิบัติทางใจ ต่างมีงานหนักคนละอย่าง พวกแรกหนัก ทางกาย พวกหลังหนักทางใจ แต่อาจไม่หนักทางกายมากนัก พวกหนักกายมักปรน ปรือกิเลสจึงไม่ค่อยต้องสู้กับกิเลส แต่ก็ต้องเผชิญกับผลของกิเลส คือ ความทุกข์ ยากเดือดร้อนต่าง ๆ พวกผจญกิเลสต้องหนักทางใจในตอนแรก แต่เมื่อได้ชัยชนะใจ ของตนก็จะได้รับความเบาใจ และความสุขขึ้นโดยลำดับ

พระพุทธเจ้าแม้ได้ตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงแสดงความเข้มแข็งแห่งพระหฤทัยไปจน วาระสุดท้ายแห่งพระชนมชีพ ทั้งแสดงว่าได้มีกำลังพระกายแข็งแรงเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังจะเห็นได้ว่าได้เสด็จจาริกไปสั่งสอนอย่างไม่หยุดหย่อน พระกระยาหารที่เสวยก็เพียง วันละครั้ง เว้นจากเครื่องบำรุงบำเรอกายให้มีความสุขทุกอย่าง ใช้สิ่งต่าง ๆ เท่าที่ จำเป็น รวมความว่า เลี้ยงกายได้ด้วยปัจจัยทั้งหลายเท่าที่จำเป็นแท้ ๆ แต่ก็พอเพียง เพื่อเลี้ยงกาย ทั้งไม่มีสิ่งที่เป็นโทษแก่ร่างกาย ส่วนทางจิตใจนั้น ได้ทรงมีอาหารธรรม

สมบูรณ์ ทั้งปราศจากสิ่งที่เป็นโทษทั้งหมด เพราะสิ้นกิเลสแล้ว พระจิตของพระองค์ จึงมีพลังโดยสมบูรณ์ ฉะนั้น ถ้าทรงทำอิทธิบาท เป็นต้นว่า ทรงทำฉันทะอธิษฐาน พระจิตเพื่อจะทรงดำรงอยู่ต่อไปในกำหนดที่สังขารจะพึงดำรงต่อไปได้ ทรงเพียรชวนชาย ที่จะดำรงสังขารด้วยพระจิตที่เข้มแข็งไม่ทอดเสีย ทรงหยั่งพระญาณทราบทางป้องกัน แก่ไขอันตรายแห่งชีวิตทั้งปวง ก็ทรงดำรงพระชนม์อยู่ได้ ในข้อนี้ได้ทรงทำมาแล้ว เช่น ทรงอธิษฐานพระหฤทัยจะทรงดำรงอยู่จนพระศาสนาจะตั้งลงมั่น และมีพุทธบริษัท มั่นคง บางคราวประชวรหนักก็ได้ทรงระงับด้วยขันติ ซึ่งก็รวมลงได้ในอิทธิบาทนั่นเอง เพราะทรงเห็นว่ายังไม่ถึงคราวจะเสด็จปรินิพพาน เมื่อได้ทรงกำหนดกาลที่จะปรินิพพาน แล้ว ก็ทรงดำรงอยู่จนถึงกาลที่กำหนด กล่าวได้ว่าทรงกะไว้ว่าเวลาใด ก็ทรงล่วงไป เวลานั้น ทั้งเสด็จจาริกไปจนถึงที่ทรงกำหนดด้วย ทุก ๆ อย่างอยู่ในอำนาจพระจิตของ พระองค์ แสดงถึงว่าได้ทรงมีอิทธิบาทอยู่แล้วบริบูรณ์ แต่ได้ทรงทำอิทธิบาทไว้เพื่อทรง ดำรงอยู่เพียงเท่านั้น

ส่วนทุก ๆ คนที่ปรารถนาอายุยืน ถ้าใช้อิทธิบาททั้ง ๔ ต่ออายุ ด้วยวิธีปฏิบัติ เลี้ยงกายให้พอควร เว้นสิ่งที่เป็นโทษ และหาอาหารธรรมเลี้ยงจิตใจ เมื่อใจมีธรรมย่อม จะประกอบกรรมที่ดี ก็จะเป็นกรรมปัจจุบันที่คอยขัดขวางกรรมเก่าที่ไม่ดี จะหล่อเลี้ยง ชีวิตให้ยืนยาวเพราะเมื่อต่อกรรมที่เลี้ยงอายุได้ ก็ต่ออายุได้แน่แท้

อภัยาศัย

ในบัดนี้ คนต่างชาติต่างศาสนาได้รวมกันเป็นฝ่าย ๆ คนชาติ ศาสนา เดียวกัน เสียอีกประหัดประหารกัน เพราะแยกฝ่ายกันก็มี น่าคิดว่าเพราะเหตุอะไร แต่เมื่อจะกล่าวให้รวบรัดเข้ามาสักอย่างหนึ่ง ก็คืออภัยาศัยซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจ

กล่าวเฉพาะคนไทยเรานั้น เป็นที่ทราบกันแล้วว่า มีอภัยาศัยรักความเป็นไทย และมีความฉลาดที่จะรักษาความเป็นไทยของตน อ่อนโยนและชอบความอ่อนโยน มีน้ำใจเมตตากรุณา เห็นใครเป็นทุกข์ก็ยากที่จะทนเฉยเมยอยู่ได้ และก็ฉลาดในการที่จะช่วยด้วย เมื่อมาได้พระพุทธศาสนาก็ยิ่งเข้ากันได้สนิท เท่ากับเป็นเรือนใจคู่กับชาติที่เท่ากับเป็นเรือนกาย

ผู้ที่มีอภัยาศัยดีทั้งหลายกล่าวได้ว่า เพราะได้อบรมมาดีในธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนผู้ที่ยังมีอภัยาศัยยังไม่ดีก็จะกลายเป็นดีขึ้นในเมื่อได้รับอบรมด้วยธรรมอยู่บ่อย ๆ เพราะธรรมของพระพุทธเจ้านั้นมีโอชะที่เข้าถึงจิตใจได้จริง ไม่ต้องมีเหยื่อต่าง ๆ ล่อ และเมื่อเข้าถึงจิตใจได้แล้ว ก็จะผลิออกมาเป็นอภัยาศัยที่ดี และความฉลาดหลักแหลม แสดงออกมาเป็นความอ่อนโยนในที่ควรอ่อน เป็นความเข้มแข็งในที่ควรแข็ง แต่ก็ประกอบด้วยสภาพอันเป็นลักษณะของผู้ดีหรือคนดี ไม่สละมารยาทอันงดงาม สามารถเอาชนะเหตุการณ์ได้โดยไม่ก่อทุกข์ให้แก่ใคร แต่กลับเปลื้องทุกข์ให้แก่ผู้ที่มีกายและใจเป็นทุกข์ได้ทุกฝ่าย เมื่อได้ทำดังนี้ ผู้ที่มีอภัยอาศัยดีย่อมจะเป็นสุข ถ้าหากไม่ได้ทำก็ย่อมจะไม่ได้รับความสบายทางจิตใจเป็นอย่างยิ่ง เหมือนอย่างถูกทรมาน

อย่างหนัก ดังได้มีพระมหาสมณภษิตกล่าวไว้ว่า 'อริยาศยที่ทนอยู่มิได้ด้วยความกรุณา เป็นลักษณะของมหาบุรุษ'

ใคร ๆ ที่ไม่รู้ถึงอริยาศยอาจจะเข้าใจผิด โดยแปลความสุภาพงดงามไปเป็น อย่างอื่น และรีบฉวยโอกาสเหนียวน้อมเพื่อประโยชน์ตนบ้าง ห้ามอริยาศยที่งดงาม นั้นเสียบ้าง ตกเข้าไปในลักษณะคล้ายคนตาบอด หรือตาบอดสอดตาเห็น แต่คนที่มี อริยาศยดีย่อมจะแก้ไขได้ด้วยความคิดอย่างฉลาด

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า 'อสาธุ สาธุนา ชินะ พึงชนะความไม่ดีด้วยความ ดี' บางคนอาจตั้งข้อแย้งว่าสู้กันด้วยความดีกับคนไม่ดีก็แพ้คนไม่ดีเท่านั้นเหมือน อย่างโจรมาปล้นบ้าน เจ้าของบ้านก็เปิดประตูรับโจร สมบัติก็หมดกันเท่านั้น ถ้ามีใคร ตั้งข้อแย้งดังนี้ก็แสดงว่าผู้นั้นยังไม่เข้าใจพระธรรมบทนี้ ไม่เข้าใจเอาจริง ๆ ความสำคัญ ของพระธรรมบทนี้ คือ ความชนะ ความดีอันใดที่ยังเอาชนะคนไม่ดีไม่ได้ ก็ยังไม่ใช่ ความดีที่ถึงขนาด เหมือนอย่างน้ำที่ดับไฟไม่ได้ ก็ยังเป็นน้ำที่ไม่เพียงพอ หรือน้ำมีพอ แต่ไม่ฉลาดที่จะใช้น้ำ หรือขาดเครื่องมือที่จะใช้

พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระชินะ ผู้ชนะ ไม่ทรงสอนให้ศิษย์ของพระองค์แพ้ ใครเลย ทรงสอนให้ทำดีให้มาก และให้ฉลาดที่จะใช้ความดีที่เหนือกว่าเอาชนะความ ไม่ดี ความมีอริยาศยที่จะเอาชนะอย่างฉลาดด้วยความดี เป็นอริยาศยที่ควรนับถือบูชา

ธรรมบูชา

เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมในป่าแต่ลำพังพระองค์เดียว แต่บัดนี้พระพุทธศาสนาได้แผ่ไพศาลไปทั่วบ้านทั่วเมืองเกือบทั่วโลก ทั้งที่พระพุทธศาสนาไม่มีเครื่องมือสำหรับแผ่อย่างอื่น ไม่มีทรัพย์สินเงินทอง แผล่ออกไปด้วยสัจธรรมที่มั่นคงและให้ประโยชน์ได้จริงเท่านั้น หน้าที่อันสำคัญที่สุดของธรรมทูตในพระพุทธศาสนาทุกกาลสมัยก็คือจ่ายแจกธรรมอันเหมาะสมแก่คน ที่จะทำให้จิตใจตื่นจากหลับมอมเห็นทางชีวิตที่ถูกต้องตลอดจนถึงทางสิ้นทุกข์ของผู้นั้นที่ต้องการความสิ้นทุกข์ ความจริงที่เผชิญกับความรู้อันได้โดยเหตุผล และปฏิบัติให้บังเกิดผลได้จริง เป็นคุณสมบัติที่เลิศล้ำของพระพุทธศาสนา ความสามารถเผยคุณสมบัติอันนี้ให้ปรากฏแก่โลกเป็นหัวใจของการเผยแผ่

ในปัจจุบันคุณสมบัติของพระพุทธศาสนาได้ปรากฏ จิตใจและปัญญาของคนส่วนใหญ่ในโลกแล้ว จึงปรากฏว่าได้มีผู้มีศรัทธาบำรุงพระพุทธศาสนาในทางต่าง ๆ เป็นอันมากทั้งในด้านรูปและนาม ในด้านรูป เช่น สร้างวัด สร้างปูชนียสถาน ทะนุบำรุงพระภิกษุสามเณรผู้ปฏิบัติชอบ ในด้านนาม เช่น เผยแผ่ธรรมให้เข้าถึงจิตใจ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติชอบตามควรแก่ภาวะของแต่ละคน

ในประเทศที่คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ประเทศไทยเรานี้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในทุก ๆ ด้าน ในขณะที่เดียวกันก็ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่นด้วย ทรงเป็นพระประมุขแห่งชาติ พร้อมทั้ง

ทรงเป็นพระประมุขแห่งการอุปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ 'ศรีสัปดาห์' ได้เริ่มเปิดหน้ารับบริจาคเพื่อบูรณะปิดกระเบื้องสีทองของพระเจดีย์พุทธธานุสรณ์สมโภชเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระภัทรมหาราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ ได้มีประชาชนร่วมบริจาคในช่วงระยะเวลาเพียงขวบปีก็เพียงพอ แสดงถึงแรงศรัทธาจงรักภักดีอย่างยิ่ง การบูรณะพระเจดีย์ก็ใกล้จะสำเร็จทุกส่วน ศรีสัปดาห์จึงได้ประกาศปิดหน้านั้น และประกาศเปิดหน้ารับบริจาคโดยเสด็จในการพระราชกุศลบูรณะโบสถ์หลวงพ่อพระพุทธชินสีห์ขึ้นแทน ตั้งแต่วันศุกร์ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๘ เป็นต้นไป นอกจากปูชนียสถาน ผู้มีศรัทธายังได้สร้างบูรณะเสนาสนะสงฆ์ในวัดต่าง ๆ หากสมมติว่าในวันที่ ๒๖ มีนาคมนั้น มีใครเกิดได้เที่ยวไปดูทุก ๆ วัด ก็ควรจะได้เห็นการก่อสร้างบูรณะมีอยู่ทั่วไป บางแห่งก็ได้เสร็จเป็นที่อาศัยอยู่ของผู้ทรงศีลได้ บางแห่งนั้นก็ได้มีการบูรณะอย่างประณีต ตามความประณีตแห่งจิตใจที่ศรัทธาของผู้บริจาค

แม้นิสัยของบรรพชิตจะเป็นโคนไม้หรือพึงเป็นกระท่อมน้อย ๆ แต่ก็ไม่มีอะไรจะห้ามศรัทธาของคนผู้ต้องการจะสร้างทำอย่างประณีต หน้าทีของบรรพชิตจึงอยู่ที่ไม่ประมาทพิจารณาเห็นว่าไม่ต่างอะไรกับโคนไม้ หรือกระท่อมน้อย ๆ และอาศัยใช้บำเพ็ญสมณธรรมให้บังเกิดกุศลแก่ผู้บริจาคให้มากยิ่งขึ้น

สงครามใจ

การทำสงครามกันในหมู่มนุษย์ได้มีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ความร้ายแรงของสงครามทวีขึ้นตามกำลังปัญญาสร้างอาวุธของตน ความเจริญทางวิชาการของคนไม่เป็นเครื่องหยุดยั้งสงครามได้ เพราะเมื่อคนยังมีตณหา (ความดิ้นรนทะยานอยากเพื่อที่จะได้ จะเป็นอะไรใหญ่โต และเพื่อที่จะกำจัดสิ่งขัดขวาง) หรือยังมีโลกโกรธหลงอยู่ ก็ย่อมจะก่อสงครามขึ้นจนได้ แม้พวกที่ไม่ปรารถนาสงครามก็ต้องเตรียมป้องกันตัวและต่อสู้ในเมื่อถูกรุกราน เมื่อสงครามเกิดขึ้น ฝ่ายที่มีกำลังเหนือกว่าย่อมจะชนะทุกฝ่ายจึงต้องเตรียมเพื่อรุก หรือว่าเพื่อรับด้วยหวังความชนะ หรือไม่พ่ายแพ้อยู่ตลอดเวลา สมัยที่เรียกว่าว่างสงครามนั้นโดยที่แท้เป็นสมัยที่ตระเตรียม เพื่อที่จะรบกันใหม่เท่านั้น เพราะใจคนไม่ว่างกิเลสตั้งกล่าวจึงไม่ว่างที่จะคิดรุกราน ที่จะหวาดระแวงกัน และก็เป็นเรื่องที่จะประมาทไม่ได้

ชาติต่าง ๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาก็ได้เล่าถึงสงครามในอดีต ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดขึ้นไว้มากเรื่อง ดังเช่นได้เล่าไว้เรื่องหนึ่งว่า ครั้งหนึ่งพระราชอาณาแห่งรัฐหนึ่งเป็นราชศัตรูกับพระเจ้าพรหมทัตแห่งกรุงพาราณสี รัฐกาสิ ครั้งนั้นเป็นคราวเคราะห์ร้ายของพระเจ้าพาราณสี เพราะราชศัตรูได้มีมงคลหัตถี คือช้างที่ตีมากและมีอาจารย์ช้างผู้สามารถ ซึ่งได้ฝึกช้างนั้นให้เป็นช้างศึกอย่างเยี่ยม จึงได้ยাত্রาทัพไปล้อมกรุงพาราณสี ส่งสาส์นเข้าไปว่า จะมอบราชย์ให้หรือจะรบพระเจ้าพาราณสีได้ทรงตอบว่ารบ ได้ทรงจัดกำลังทหารเข้าประจำรักษาปราการทหาร

ป้อมทางเข้าเมืองทุกแห่ง และจัดรับทุกอย่าง ฝ่ายพระราชผู้เป็นราชศัตรูได้ทรงให้ มงคลหัตถีสวมเกราะหนัง พระองค์เองก็ได้ทรงเครื่องเกราะหนัง เสด็จขึ้นประทับคอ ซ่างทรงพระแสงของ้าว ทรงไสช้างนำทัพเข้าโจมตีเมือง ฝ่ายมงคลหัตถีส่างพระที่นั่ง ได้เห็นคนในเมืองสาดกรวดทรายร้อนลงมาและศิลาชนท์กับเครื่องประหารต่าง ๆ เกิดความกลัวไม่อาจจะก้าวต่อไปก็ถอยกลับ อาจารย์ซ่างได้รับเข้าไปกล่าวเตือนปลุกใจ ว่า “ท่านได้ปรากฏไปทั่วทิศแล้วว่าเป็นซ่างศึกผู้กล้าหาญทรงพลังอำนาจ ไฉนมาจด ประตุมืองแล้วจึงถอยเสีย จงรีบขี่ลี้มสลักถอนเสาระเนียดอย่าทำลายประตูเข้าไป โดยเร็ว” ซ่างศึกได้ฟังคำเตือนปลุกใจ ก็เกิดมานะกล้าสิ้นความกลัวตายกลับวิ่งเข้าไป ใช้วงถอนเสาระเนียดออกได้โดยง่ายเหยียบย่ำทางเข้าประตู รี้ลี้มสลักทำลายประตู เมืองนำทัพเข้ายึดเมืองได้สำเร็จ

ท่านเล่าชาดกเรื่องนี้เพื่อสอนถึงการทำสงครามใจว่า การปฏิบัติเพื่อสงบจิตใจ จากกิเลส เช่นความชอบหรือความชัง ก็เท่ากับเข้าสงคราม เยี่ยงซ่างศึกในเรื่องนี้ แม้ผู้ที่มีกำลังใจดีเป็นพิเศษ ก็อาจถอยกำลังใจจะพ่ายต่อกิเลส แต่ก็อาจมุมานะกลับ สู้ตาย และได้ชัยชนะโดยง่าย ด้วยระลึกถึงพระโอวาทของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

ทดลองศีล

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ทุกคนมีศีลและจิตใจงาม เพราะจะมีความสุขและอยู่ด้วยกันเป็นสุขจริง ๆ ทุก ๆ คนต้องการสุขด้วยกันทั้งนั้นไม่มีใครปฏิเสธ แต่ทำไมไม่เดินในทางของความสุข ไปเดินในทางของความทุกข์ แล้วก็รำรังว่าไม่มีความสุข ความเป็นเช่นนี้กล่าวได้ว่า เพราะใจของคนยังมีติด จึงเดินเข้าไปหากองไฟ ด้วยอาการที่รำเรงเบิกบานเหมือนแมลงเม่าบินเข้าหากองไฟ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นดวงประทีป ส่องให้มองเห็นทางที่ถูกต้อง สำหรับคนที่มีจักขุจักได้มองเห็นและเดินถูกทาง เครื่องทำให้จิตใจของคนมีติดนั้น ก็คือราคะโทสะโมหะหรือโลกิกรถหลง ทำจิตใจให้เร่าร้อนอยู่ในกาม (สิ่งที่ใคร่ปรารถนาพอใจทั้งหลาย) ด้วยความหวังทำให้ประพฤติดศีลหรือคลองธรรมที่ชอบ โอสถที่จะแก้ความใจมีติดของคนได้ก็คือธรรมเท่านั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงพยายามให้คนบริโภคธรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เพราะมักจะไม่ยอมบริโภคยาธรรม ซึ่งว่าขมฝืด ไม่อร่อย วิธีหนึ่งคือทรงแสดงชาดกเล่าอดีตนิทาน ชักเข้าหาธรรม คนอยากฟังนิทานก็เลยได้ธรรมเข้าไปด้วย ดังชาดกเรื่องหนึ่ง เล่าถึงเรื่องทดลองศีลเป็นต้นใจความว่า

บุโรहितของพระราชาองค์หนึ่งเป็นพหูสูต (เรียนรู้มามาก) และมีศีล (ประพฤติดีตั้งอยู่ในสุจริตธรรม) ได้รับความยกย่องนับถือจากพระราชาอย่างสูง วันหนึ่งคิดว่าตนได้รับยกย่องอย่างนี้ เพราะทรงความรู้หรือเพราะศีล ได้คิดพบวิธีทดลองอย่างหนึ่ง จึงเข้าไปยังพระคลังหลวงหยิบเงินหลวงหนึ่งกหาปณะ เจ้าหน้าที่ที่รักษาเงินมีความเคารพ

ก็ยืนมองอยู่เฉย ๆ ครั้งที่ ๒ ได้เข้าไปหยิบเอาอีกเท่ากัน เจ้าหน้าที่ก็คงเฉย ครั้นไปทำอย่างนั้นอีกในครั้งที่ ๓ เจ้าหน้าที่รักษาเงินทูลเฉยอยู่ไม่ได้ ร้องขึ้นว่า ขโมย จึงถูกจับไปแสดงแก่พระราชากราบทูลความผิด พระราชาทรงเดือดร้อนพระหทัย รับสั่งถามปุโรหิตนักทดลอง ก็กราบทูลถึงความคิดของตนให้ทรงทราบ และได้กราบทูลยืนยันว่า บัดนี้ตนได้ข้อพิสูจน์สิ้นสงสัยแล้วว่าบรรดาคุณสมบัติทั้งหลาย เช่นความเป็นพหูสูต และศีล เป็นต้น ศีลสำคัญกว่าข้ออื่น ๆ ทั้งหมด ถ้าขาดศีล เช่นประพฤติดุจจริตต่อราชการเสียอย่างเดียวกันก็ใช้ไม่ได้ จึงได้กล่าวโคลกขึ้นหน้าพระที่นั่ง มีความว่า “ศีลเป็นความงาม ศีลเป็นเยี่ยมในโลก จงดูว่านาคมีพิษร้ายยังไม่เบียดเบียนด้วยเหตุว่ามีศีล” ครั้นกล่าวแล้ว ก็ได้กราบทูลลาออกบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญตบะให้เกิดสมาธิสมาบัติสืบต่อไป เพราะสมาธิจิตเป็นสิ่งสำคัญที่จะสงบความรุ่มร้อนกระสับกระส่าย เพราะกามและความหวังทั้งหลาย และจิตจะวิมุตติได้ก็ด้วยปัญญา ในที่สุด

พระพุทธเจ้าได้ทรงชูดวงพระที่ปอยู่แล้ว ให้คนมีจักษุได้มองเห็นทางเดินไปสู่ความสุขที่แท้จริงเป็นระยะ ๆ ไปจนถึงที่สุด

วันสงกรานต์

วันสงกรานต์ยังเป็นวันประเพณีที่มีชีวิตอยู่ของชาวไทยทั่วไป แม้ความเชื่อเรื่องนางสงกรานต์ เรื่องนาคให้น้ำตามเทพนิยายเกี่ยวกับวันสงกรานต์ จะได้เปลี่ยนไปแล้ว แต่ประเพณีที่ปฏิบัติกัน เทศกาลสงกรานต์ ก็ยังมีสิ่งที่ดีและเหมาะสมกับฤดูกาลของคนไทยอยู่หลายอย่าง สิ่งที่ดีที่ปฏิบัติกันในคราวสงกรานต์นั้น เช่นการทำบุญตักบาตร ก่อพระเจดีย์ทราย ทำบุญอุฐิ (มักจะรวมอุฐิญาติ) ปล่อยนก ปล่อยปลา รดน้ำผู้ใหญ่ ตลอดถึงสงกราน้ำพระ นอกจากนี้ คราวสงกรานต์ ยังเป็นคราวหยุดพักผ่อน และเล่นสนุกรื่นเริงยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นคราวฉลองนักชดถุภษประจำปี ชาวไทยรู้สึกในวันสงกรานต์น่าจะคล้ายกับชาวจีนรู้สึกในวันตรุษจีน

น่าสังเกตว่าในเทศกาลสงกรานต์ เป็นฤดูว่างทำนาของชาวนา เป็นคราวพักร้อน อากาศร้อนโปร่งและมักปลอดฝน เป็นโอกาสที่จะเล่นฉลองอะไรให้เป็นที่สนุกเบิกบานกันได้ ทั้งเพื่อที่จะแก้ร้อนได้ด้วย ก็พอดีมาได้เทศกาลสงกรานต์ ซึ่งมีเทพนิยายเล่าประกอบนำตื่นเต้น แม้คนไทยโบราณมิใช่น้อยจะเชื่อไปตามนั้น แต่ก็ไม่น่าจะดีท่าน เพราะท่านได้ทำสิ่งที่ดี ๆ ในเทศกาลสงกรานต์ไว้หลายอย่าง สิ่งดี ๆ เหล่านี้เองทำให้วันสงกรานต์ดำรงอยู่ในความนิยมจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น เมื่อดูการทำของท่านแล้ว จะเห็นได้ว่าท่านแต่โบราณไม่ได้เชื่ออย่างงมงาย เมื่อยังไม่มีใครจะอธิบายให้นำเชื่อได้ยิ่งกว่าท่านก็รับฟังไว้ก่อน แต่ก็ได้เลือกว่าควรจะทำอะไรบ้างในเทศกาลเช่นนี้ จะเล่นสนุกกันไปเปล่า ๆ เท่านั้น หรือจะทำอะไรให้เป็นบุญเป็นประโยชน์

ขึ้นมาบ้าง ครั้นแล้วท่านก็ได้ทำทั้งสองอย่าง คือทำบุญทำประโยชน์พร้อมกันไปกับการสนุกรื่นเริง เรียกว่าเล่นให้เป็นบุญ เล่นให้เป็นประโยชน์หรือสนุกให้เป็นบุญเป็นประโยชน์ ดังกิจต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น ชวนกันไปทำบุญตักบาตร เพราะบุญกิริยาในบุญเขตนาให้เกิดพรสิริมงคล ก็สร้างสิริมงคลให้แก่ตนไว้ก่อน ชวนกันก่อพระเจดีย์ทรายก็เป็นการขนทรายเข้าวัด (ถ้าก่อให้วัด) และเพื่อเป็นพุทธบูชาทำบุญรวมอัฐิญาติ ก็เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีในญาติ และผู้มีอุปการคุณผู้ล่วงลับไปแล้ว แสดงว่าไม่ลืมกระดูก คือผู้มีคุณที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่ใช่แต่คนตายเท่านั้น แม้คนเป็นก็ไม่ลืม จึงโปรดน้ำผู้ใหญ่ ซึ่งก็พอเหมาะแก่ฤดูกาลที่กำลังร้อน และยิ่งนึกถึงสัตว์ดิรัจฉานมีการปล่อยนกปล่อยปลา ในหมู่ญาติก็รื่นเริงกัน

กิจดังกล่าวเป็นตัวอย่างนี้ ท่านได้ทำเป็นประจำมาแต่โบราณ แสดงว่าท่านมีคุณธรรมสูงเพียงไร ศรัทธาของท่านที่ปรากฏออกมาเป็นการกระทำแล้วมีเหตุผล ไม่อาจปฏิเสธว่าศรัทธาเช่นนี้ไม่เป็น “ญาณสัมปยุตต” คือประกอบด้วยความหยั่งรู้ถึงเหตุผล

คนรุ่นปัจจุบันผู้สูงด้วยความรู้พอที่จะปฏิเสธเทพนิยายได้จริง แต่มีคุณธรรมสูงพอที่จะรักษาสิ่งดีงามที่บุพพชนได้ทำไว้ และที่จะสร้างสิ่งดีงามไว้ ให้เป็นประจำแก่ลูกหลานที่เป็นอนุชนสืบต่อไปได้เพียงไร ข้อนี้ย่อมขึ้นอยู่กับศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาอันถูกต้องในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ดังที่บุพพชนได้มีมาแล้วนั้นแล

บุคคลที่หาได้ยาก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “บุคคลที่หาได้ยากในโลกมี ๒ คือ บุพพการี (ผู้ทำอุปการะก่อน) ๑ กตัญญูกตเวที (ผู้รู้อุปการะที่ท่านผู้บุพพการีทำแล้วและประกาศอุปการะที่ท่านทำแล้วคือตอบแทน) ๑” ตามที่ตรัสไว้นี้ย่อมเป็นจริง เพราะบุคคลที่ควร จะสร้างคุณให้แก่ใครได้ หรือแม้แก่คนที่ควรให้อุปการะแต่ก็ไม่ทำ หรือทำแต่ไม่เท่าที่ควรทำ ฉะนั้น ควรที่จะเป็นบุพพการี เป็นที่พึงให้ความสุขแก่ใครได้ก็ไม่ใช่ อีกฝ่ายหนึ่งก็เหมือนกัน คนที่ได้รับอุปการะของผู้ให้อุปการะมาแล้ว ควรที่จะรู้คุณของท่าน ก็ไม่รู้ ควรที่จะตอบแทนคุณของท่าน ก็ไม่ตอบแทน บางทีกลับตอบแทนด้วยโทษ คือ ทำการทำลายท่านผู้มีคุณเสียอีก ฉะนั้น ควรที่จะเป็นกตัญญูกตเวทีก็หาได้เป็นไม่ ความเป็นไปในหมู่มนุษย์ที่สัมพันธ์กันก็ย่อมเป็นดังนี้ จึงยากที่จะไว้วางใจกัน และ ภัยเวรกับทุกข์ต่าง ๆ จึงยังมีอยู่ในโลก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “วิสาสะคือความคุ้นเคยไว้วางใจเป็นญาติอย่างยิ่ง” ทั้งได้ตรัสไว้ว่า “ภัยย่อมมาจากความคุ้นเคยไว้วางใจ” เป็นความจริงถ้าได้คุ้นเคยไว้วางใจให้ความรักใคร่สนิทสนมฉันทิมิตรในผู้ใด ถ้าผู้นั้นมุ่งร้ายก็ย่อมทำได้ง่าย คำตรัสของพระพุทธเจ้า เรื่องความคุ้นเคยไว้วางใจและเรื่องบุคคลหาได้ยาก ๒ จำพวก จึงเป็นคำเตือนให้ระมัดระวังในเรื่องความคุ้นเคยไว้วางใจ และในเรื่องความหวังในอุปการะหรือปฏิการคือตอบแทน คืออย่าหวังจะได้ความช่วยเหลือจากคนอื่นให้มากนัก และเมื่อได้ช่วยใครไปแล้วก็อย่าได้หวังในการตอบจากเขา คิดอย่างนี้ดีกว่าว่า เมื่อได้

ช่วยใครไปก็เป็นการทำบุญทำกุศล บุญกุศลนี้ก็ได้เป็นของตนแล้วทันทีเมื่อทำไป การสร้างคุณและการที่รู้คุณตอบแทนคุณ เป็นอำนาจของตนที่จะทำได้ แต่ตนไม่มีอำนาจที่จะไปหวังไปบังคับคนอื่นให้เขาต้องทำ ตนทำของตนเองก็แล้วกัน เรื่องของเขาก็ปล่อยให้เป็นเรื่องของเขาที่จะคิดจะรู้ไปเอง และบางที่ทั้งตนคือตัวเรา ทั้งเขาว่าจะได้คิดก็หายไป

ดังเรื่องเล่าแปลงมาจากนิทานเก่าของภารตประเทศ (อินเดีย) ว่าจิ้งหรีดตัวหนึ่งถูกกาไล้จิ้งหรีดเข้าไปหาฤๅษีคนหนึ่ง ฤๅษีได้ช่วยและเลี้ยงไว้ วันหนึ่งถูกแมวไล่ตะครุบ จิ้งหรีดไปซุกอยู่ในอกฤๅษี ฤๅษียิ่งสงสาร จึงประกาศิตให้เป็นแมว เป็นแมวแล้วก็ยังกลัวสุนัข ฤๅษีจึงประกาศิตให้เป็นสุนัข เป็นสุนัขแล้วก็ยังกลัวเสือ ฤๅษีจึงประกาศิตให้เป็นเสือ สัตว์เล็กกะจ้อยร่อย ได้อาศัยเมตตากรุณาของฤๅษีกลายเป็นแมว สุนัข จนถึงเป็นเสือขึ้นแล้ว ก็เกิดความคิดจะฆ่าฤๅษี เพราะเมื่อคนทั้งหลายได้เห็นเสือชูปนั้น ก็โจษจันกันว่าเสือฤๅษีชูป เกิดความละอายขึ้นว่า คนทั้งหลายพากันล้อล่ำเลิกชาติ ถ้าฤๅษียังมีชีวิตอยู่ เขาก็จะล้อกันต่อไป จำจะฆ่าเสีย หาได้คิดว่าตนเป็นผู้ที่ฤๅษีชูปคือเลี้ยงมาจริง ๆ ไม่ ครั้นคิดตกลงใจแล้ว ก็พยายามจะฆ่าฤๅษี ฝ่ายฤๅษีพอได้เห็นเสือชูปจะทำร้าย ก็สาปให้กลับไปเป็นจิ้งหรีดตามเดิม

คนเรานั้นกว่าจะได้คิดก็มักจะหายไป ฉะนั้น ผู้มีสติระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ และก่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณแก่กันไม่ได้ คือให้ได้คิดทันท่วงทีดีกว่า

สามิภรรยาผู้ประเสริฐ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโปรดบุคคลทุกจำพวก แม้ผู้ที่อยู่ครองเรือน เป็นสามิภรรยา-kind ในทิส ๖ ได้ตรัสแสดงข้อที่สามิพึงบำรุงภรรยาไว้ ๕ สถาน คือ ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤติล่วงใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ให้เครื่องแต่งตัว และได้ตรัสแสดงข้อที่ภรรยาพึงอนุเคราะห์สามิไว้ ๕ สถาน คือ จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามิดี ไม่ประพฤติล่วงใจสามิ รักษาทรัพย์ที่สามิหามาได้ไว้ ชยน์ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

พระพุทธโฆษาจารย์เห็นได้ง่ายว่าเป็นคำสอนที่เลิศล้ำ ถ้าสามิภรรยาทั้งปวงรับไปปฏิบัติ ก็จะมีอยู่ด้วยกันเป็นสุขและมีความเจริญ จะไม่มีความแตกร้างกัน การครองเรือนก็จะเป็นสุข บุตรธิดาที่เกิดมาก็จะเป็นสุข แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามพระพุทธโฆษาจารย์ ผลก็จะบังเกิดขึ้นตรงกันข้าม

ดังที่ตรัสไว้ดีกว่า “เรือนที่ครองไม่ดีเป็นทุกข์” แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยทั้งสองฝ่าย มีสันโดษ คือความยินดีอยู่แต่ด้วยคู่ครองของตน สรรวมระวางใจไม่ให้ปรวนแปรไปในผู้อื่น สำนึกอยู่ในภาวะและหน้าที่ ซึ่งมีผูกพันอยู่แล้ว ปลูกความเมตตากรุณาในกันแลกัน กับในบุตรธิดาให้ยิ่งกว่าความใคร่ ความปรารถนาในสิ่งแปลกใหม่ เมื่อมีเมตตา สงสารในผู้ที่เป็นคู่ครองของตน ซึ่งได้มอบชีวิตทั้งสิ้นไว้ เป็นของตนอยู่แล้ว ก็จะเป็นเครื่องถ่วงที่มีน้ำหนัก ไม่ให้จิตใจกวัดแกว่งออกไปหาใครอีก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้หมั่นโหม่งใจไฝ่หาคุณงามความดียิ่งกว่ารูปธรรมดังในสังยุตแล้วว่า ได้มีเทวดาตนหนึ่งมาเฝ้ากราบทูลว่า ภรรยาผู้ประเสริฐสุด พระพุทธองค์ตรัสว่า ภรรยาผู้เชื่อฟังประเสริฐสุด และได้ตรัสอุดมมงคลสำหรับสามีว่า คือการสงเคราะห์บุตรและภรรยา

อีกเรื่องหนึ่งได้เล่าถึงท้าวสักกเทวราชว่า ครั้งหนึ่งท้าวเธอมีเทพประสงค์จะเสด็จทอดพระเนตรเทพอุทยาน มีเทพบัญชาให้พระมาตลีเทพสารทิเทียมเทพธิดแล้วได้เสด็จลงจากเวษยันต์ปราสาท ขณะนั้นได้ทรงประณมหัตถ์ประคองอัญชลีนอบน้อมไปในทิศทั้งหลาย พระมาตลีทูลถามว่า ปวงผู้วิเศษได้ไตรวิชชา ภูมิเทพ ขัตติยะ เทพชั้นจาตุมหาราช ชั้นที่ทรงนอบน้อม ท้าวสักกะได้ตรัสตอบว่า เราซึ่งเทพและมนุษย์ทั้งปวงนอบน้อมนั้น น้อมนมัสการบรรพชิตผู้ถึงพร้อมด้วยศีล มีจิตตั้งมั่นตลอดกาลนานออกบวชแล้ว ถูก ชอบ มีพรหมจรรย์เป็นเบื้องหน้า อนึ่ง เรานอบน้อมคฤหัสถ์ผู้ทำบุญ มีศีล นับถือพระรัตนตรัย บำรุงเลี้ยงภรรยาโดยธรรม พระมาตลีก็ได้นอบน้อมบรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวทั่วทุกทิศด้วย

เทพนิทานนี้มีสารคดีต้องด้วยคติธรรมของพระพุทธเจ้า แสดงว่าไม่ใช่แต่มนุษย์เท่านั้น แม้เทพก็ยกย่องสรรเสริญสามีผู้ประพฤติชอบตามพระพุทธโฆษาทอน์เลิศล้ำ

ใครเล่าเป็นสามีภรรยาผู้ทรงคุณดังกล่าวอันประเสริฐ เป็นที่นับถือเทิดทูนของเทวดาและมนุษย์ทั่วทุกทิศ

เศวตฉัตร

ภาชิตในพระพุทธศาสนามีอยู่บทหนึ่งแปลว่า ‘ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเหมือนฉัตร (ร่ม) ใหญ่ในฤดูฝน’ อธิบายโดยตรงว่ารักษาผู้ประพฤติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว แต่โดยอ้อมย่อมรักษาตลอดไปถึงผู้อื่นได้อีกด้วย เพราะผู้ประพฤติธรรมไม่ทำใครให้เดือดร้อน ทำแต่การที่ทำให้เกิดสุข จึงไม่มีใครต้องได้รับความเดือดร้อนของผู้ประพฤติธรรม มีแต่ผู้ที่ได้รับความสบายใจความสุขเท่านั้น ถ้าผู้ประพฤติธรรมเป็นผู้ปกครองตั้งแต่ส่วนน้อย คือในครอบครัวหนึ่งจนถึงในประเทศชาติ ผู้อยู่ในปกครองก็พากันอยู่เป็นสุข เพราะเท่ากับเป็นร่มใหญ่ที่กางกันป้องกันแดดฝน กล่าวคือความทุกข์ร้อนต่าง ๆ จึงมีคำว่า ‘ร่มเย็นเป็นสุข’ หรือ ‘ร่มโพธิ์ร่มไทร’ ร่มที่เป็นค่านามหมายถึงวัตถุที่เป็นเครื่องกัน ตรงกับคำภาษาสันสกฤตว่า ‘ฉัตร’ นั่นเองทางพระพุทธศาสนาได้นำมาใช้ ให้หมายถึง ‘ธรรม’ เพราะทำให้ผู้ประพฤติธรรมเองและคนอื่นร่มเย็น ผู้ปกครองประเทศในโลกซึ่งกตเวทิตะวันออกนี้ โดยเฉพาะพระราชามีผู้ได้รับมูรธาภิเษก ย่อมทรงได้เศวตฉัตร (ร่มขาว) ความได้เศวตฉัตร หรือ ถึงเศวตฉัตรสำหรับพระราชาก็หมายถึงความเป็นพระราชาก็

ธรรมเนียมนี้ได้ใช้ในเมืองไทยตลอดเวลาช้านาน ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการถวายนพปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตรขาว ๙ ชั้น) ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้ทรงดำรงเศวตฉัตรตลอดมาถึงวันพระราชพิธีฉัตรมงคลนี้ คือวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๘ เป็นเวลา ๑๕ ปีบริบูรณ์

การที่ท่านผู้ได้รับอภิเษกให้เป็นพระราชามหากษัตริย์ ย่อมทรงดำรงเสวตฉัตรด้วยนั้น ถ้ามองดูเพียงผิวเผิน ก็จะเห็นว่าเป็นเพียงเครื่องหมายแห่งพระราชอิสริยยศอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้าพิจารณาก็จะเห็นว่า ความที่ทรงดำรงเสวตฉัตร ย่อมหมายถึงว่าได้ทรงเป็นฉัตรใหญ่หรือร่มใหญ่ที่กางกั้นอาณาประชาราษฎร ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่ใช่หมายถึงว่าสำหรับจะกางกั้นพระองค์ และสืขาว่อมหมายถึงบริสุทธิ์ คือธรรม ซึ่งพระมหากษัตริย์จะพึงทรงประพฤติและธำรงรักษา เมื่อได้ทรงปกครองด้วยราชธรรมจรรยา ดังเช่นทศพิธราชธรรม ประชาชนย่อมอยู่เย็นเป็นสุข เหมือนอย่างมีร่มใหญ่กางกั้นอยู่เหนือเศียรเกล้าของคน ๆ ทุกคน

การถวายเสวตฉัตรแด่พระมหากษัตริย์จึงเป็นการถวายหน้าที่ให้ทรงกางกั้นให้ความร่มเย็นแก่ประชาชนด้วยธรรม การที่ทรงดำรงเสวตฉัตรจึงเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนนี้เอง ประชาชนทั้งปวงนี้แหละเป็นผู้ได้รับความร่มเย็นจากเสวตฉัตรที่พระมหากษัตริย์ทรงกางกั้นให้ เพราะได้ทรงประพฤติธรรมของผู้ปกครองตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ จึงขอให้ทรงพระเจริญ เสด็จสถิตในพระสิริราชสมบัติ ดำรงเสวตฉัตรเป็นที่ร่มเย็นแห่งอาณาประชาราษฎรตลอดกาลนาน

วิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา ในวันที่ ๑๕ พฤษภาคมนี้ เป็นวันวิสาขะครั้งหลังที่สุดแห่งวันวิสาขะทั้งหลายที่ได้เวียนมาแล้ว นับถึงปรินิพพานของพระพุทธเจ้ารวม ๒๕๐๘ สมมติตัวเราว่า ได้เกิดมาพบวันวิสาขะครั้งที่ ๑ แล้ว นึกไปข้างหน้าอีกเป็นพัน ๆ ปี ก็จะต้องนึกว่านานนักหนาและไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาจะผันแปรไปในรูปไร บัดนี้ตัวเราได้มาพบวันวิสาขะในปัจจุบันที่ล่วงมาเป็นพัน ๆ ปีแล้ว และได้พบพระพุทธศาสนาในรูปนี้ สมมติว่าสมมตินี้เป็นจริง ช่วงเวลานี้ก็ไม่ยาวนาน ตัวเราก็คงได้พบตัวเราอยู่นั่นเอง เหมือนอย่างเวลาเดียวกัน คิดตั้งนี้ได้แล้วก็ควรจะคิดอดกลั้นต่อชีวิตนี้ไว้ให้มากทุก ๆ สิ่งที่ผ่านมาก็จะผ่านไปโดยเร็ว หากตัวเราไม่ใจเร็ว ไม่ยึดว่าจะต้องเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุอะไรก็ตาม ก็จะผ่านพ้นไปได้เหมือนปลิว สิ่งที่ยังผ่านไปไม่ได้ก็คือตัวเรา เมื่อที่สิบปีมาแล้ว จนถึงบัดนี้ก็ต้องพบตัวเราอยู่ทุกเวลา ต่อไปก็ต้องพบตัวเราอยู่นั่นเอง ถ้าตัวเราสามารถอดกลั้นต่อปัจจุบันได้แล้ว เมื่อปัจจุบันกลายเป็นอดีต เราจะเป็นสุข ตัวเราอาจคิดว่าปัจจุบันนั้นยาวมาก เท่านั้นเท่านั้นปีที่จะต้องอดกลั้นทนทาน แต่ความจริงปัจจุบันวิ้งหนีตัวเราอยู่ อย่างน้อยก็เท่ากับความเร็วแต่ความหมุนของโลก ซึ่งใช้เป็นหลักตั้งเวลาอย่างหนึ่ง ปัจจุบันได้วิ้งหนีตัวเราไปแล้วก็พันก็หมื่นปี เมื่อเทียบดูแล้วระยะเวลาที่ตัวเราจะต้องอดกลั้นต่อชีวิตก็เป็นระยะเวลาที่สั้นนิดเดียว ถ้าตัวเราอดกลั้นไม่ได้ ตัวเราจะต้องพบตัวเราเป็นทุกซ์อยู่นานนัก

คำสอนว่าทำบาปชั่วประเดี๋ยวเดียว ต้องไปตกนรกนานนับปีมากมาย ที่คน
เดี๋ยวนี้บางที่หัวเราะเยาะนั้น ถ้าคิดดูแล้วจะพบเหตุผลที่แยบยลว่า เป็นคำสอนที่ใช้ได้
ในชีวิตนี้ เพราะความผิดพลาดของบุคคลนั้นมีไม่น้อยเกิดขึ้นชั่วแล่น แต่ให้ทุกข์โทษ
ไปนาน บางที่ทำให้ซ้ำชอกใจไปตลอดชีวิต ในทางตรงกันข้าม

คำสอนเรื่องสวรรค์ว่า ทำบุญนิดหนึ่งไปเสวยสุขในสวรรค์นานนั้น ก็มีเหตุผล
ที่ใช้ได้ในชีวิตนี้เช่นเดียวกัน ดังเช่นความอดกลั้นต่อชีวิตดังกล่าว ชั่วปัจจุบันเท่านั้น
จะได้รับผลคือความสุขต่อไปนานนัก ไม่มีอะไรที่จะจริงจังต่อตัวเรา เหมือนหรือยิ่งไป
กว่าตัวเราเอง

พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้แสวงหาตน คือ ตัวเรามากกว่า ฟุ้งนี้ ปีหน้า ปีโน้น
ชาติหน้า ชาติโน้น ตัวเราก็จะต้องพบกับตัวเราอยู่นั่นเอง ฉะนั้น ปล่อยให้เรื่องทั้งหลาย
ที่เกิดทยอย ๆ จงเกิดไป จัดการไปให้เรียบร้อยที่สุด เรื่องทั้งนั้นก็จะวังทวยอย ๆ ไป
พร้อมกับปัจจุบันที่วิ่งไปอย่างรวดเร็ว แล้วจะพบตัวเราเองที่เป็นตัวเราเอง ซึ่งมันคง
มีอิสระ มีเสรีของตัว เป็นตัวเราที่สมบูรณ์ มีความสุข และอาจมองดูอดีตที่เคยเป็น
ปัจจุบันได้อย่างเย็นใจ

ฉะนั้น ถ้ามิได้มีความคิดจะทำอย่างอื่นเป็นพิเศษในวันวิสาขะนี้ ก็สมควร
อธิษฐานใจว่าจะอดกลั้นต่อชีวิต เพื่อให้ตัวเราได้พบตัวเราในวันวิสาขะรอบต่อ ๆ ไป
อย่างเป็นสุข สมควรที่จะอธิษฐานใจแสวงหาให้พบตัวเรา เป็นตัวเราดังนี้เรื่อย ๆ ไป
จนกว่าจะสิ้นทุกข์ เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำในวันวิสาขบูชา

พระศาสดาของพุทธบริษัท

วิสาขอัฐมีบูชา คือการบูชาในวัน ๘ ค่ำ จากวันวิสาขบูชา เป็น การบูชา ที่ท่านกำหนดว่าเป็นวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ การบูชาในวันนี้ก็มีพิธีการคล้าย กับวันวิสาขะนั้น ธรรมเนียมในครั้งพุทธกาล แม้ในอินเดียทุกวันนี้ก็ไม่เก็บสรีระไว้นาน แม้พระพุทธสรีระเอง ก็ไม่ได้กล่าวว่าจะเก็บไว้นานถึง ๗ วัน แต่เพราะมัลลกษัตริย์ แห่งนครกุสินารา ได้เตรียมการไม่เสร็จ เวลาที่ล่วงไปวันหนึ่ง ๆ จนถึง ๗ วัน จึงได้ เชิญพระพุทธสรีระไปถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ พระพุทธสรีระนั้นห่อด้วย ผ้าขาว ๕๐๐ ชั้น บรรจลงในรางเหล็กเต็มด้วยน้ำมัน การถวายพระเพลิงได้เริ่มขึ้น เมื่อพระมหากัสสปเถระได้มาถึง และได้ถวายนมัสการพระบาทของพระพุทธสรีระแล้ว

มีปัญหาว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้ว ยังมีอะไรดำรงอยู่ ข้อนี้ตอบได้ ทันทีว่า มีพระธรรมวินัยที่รวมเรียกว่าพระพุทธศาสนา และพุทธบริษัทยังดำรงอยู่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสตั้งให้พระธรรมวินัยเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ล่วงไป พุทธบริษัทก็มีทั้งศฤงคารและบรรพชิตซึ่งได้เป็นพุทธสาวกสาวิกานำพระพุทธศาสนา สืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ และพระรัตนตรัยคือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ก็ได้คง เป็นสภาวะที่พึงได้โดยแท้จริง เหมือนเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงดำรงพระชนม์อยู่ พุทธศาสนิกชนทั้งปวงจึงยังมีสภาวะของตนอยู่อย่างสมบูรณ์ ไม่ต้องว่าเหว่ตลอดไป

เรื่องนี้ถ้าคิดอย่างผิวเผิน ก็ให้เห็นเหมือนขาดที่พึ่งเมื่อได้เสด็จนิพพานแล้ว เพราะพระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสว่าพระองค์เป็นเทพเจ้าผู้สถิตอยู่เป็นนิรันดร จึงไม่รู้ว่าจะ

ส่งจิตไประลึกให้เกาะอยู่ในอะไร แต่ถ้าคิดอย่างพิจารณาก็จะเห็นว่า พระคุณของ พระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็ให้ใจเกาะอยู่ที่พระองค์ ด้วยระลึกถึงตามบท อิติปิ โส กับทั้ง สุวาخาโต และ สุปฏิปันโน ถ้ารู้ความด้วยก็ยิ่งดี ทำให้ใจเกาะอยู่ได้เพียงใด ก็เป็นที่พึ่งได้เพียงนั้น ส่วนองค์ของพระพุทธเจ้านั้นสุดแต่จะคิดปั้นเอา เพราะเทพเจ้า หรืออะไรก็เป็นเรื่องคิดปั้นเอาทั้งนั้น ใครได้ขึ้นไปเห็นหรือก็เปล่าทั้งนั้น ตั้งศรัทธาตาม ไปถ่ายเดียว ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ใช้ปัญญา ดังที่ตรัสสอนไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่งอยู่เถิด” เมื่อจิตใจระลึกถึง ธรรมแล้ว ก็จะถึงได้ทั้ง ๓ รัตนะ เป็นสรณะประจำใจ สิ้นสงสัยในพระรัตนตรัย อีกต่อไป

พระมหากัสสปเถระได้เป็นประธานในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ พระสงฆ์ได้ทำสังคายนาต่อ ๆ มาจนถึงได้จารึกพระธรรมวินัยเป็นตัวอักษร ต่อจากนั้นก็จารลोक ต่อมาก็พิมพ์ลोकแพร่หลายเป็นหลักฐานอยู่ในประเทศต่าง ๆ ที่เรียกใน บัดนี้ว่าพระไตรปิฎก ถ้าใครได้ศึกษาจะได้พบสัจธรรมในพระพุทธศาสนา น้อยหรือ มากสุดแต่การศึกษาให้เข้าถึง จึงควรบูชาในวันอัฐมีด้วยการศึกษาพระพุทธศาสนา แม้สักบทหนึ่ง จำให้ขึ้นใจว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้แบบนี้ แล้วจะเห็นว่าพระองค์ เป็นอมตะโดยแท้จริง

งานวิปสมงคล

“เราจำได้ว่า เรานั่งในเงาของต้นหว้าในงานของสักกะผู้บิดา มีใจสงบสัจ เข้าปฐมฌานอยู่” นี่เป็นพระพุทธดำรัสตรัสเล่าประวัติเมื่อก่อนจะตรัสรู้ ได้ตรัสเล่าถึงเรื่องพระองค์เองได้เสด็จออกผนวชเพื่อจะตรัสรู้ ที่แรกได้เสด็จไปทรงศึกษาในสำนักของสองดาบสผู้มีชื่อเสียงจบแล้ว ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางจะตรัสรู้ ก็ได้เสด็จหลีกออกไปทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา คือทรมานกายให้ลำบาก ได้ทรงทำจนถึงขั้นยิ่งยวด ก็ไม่ได้ตรัสรู้ ทรงเห็นว่าจะมีทางอื่นอีก ก็ทรงหวนระลึกถึงสมาธิชั้นปฐมฌานที่ทรงได้เมื่อทรงพระเยาว์ดังพระดำรัสข้างต้น จึงได้ทรงจับปฏิบัติทางสมาธิจนได้ตรัสรู้

งานของพระพุทธบิดาที่กล่าวถึงนั้น คืองานวิปสมงคล (งานมงคลเกี่ยวแก่การไถหว่านพืชแห่งข้าว) มีเรื่องเล่าว่า ในวันนั้น พระเจ้าสุทโธทนะ ได้ทรงพาพระสิทธัตถะ ราชกุมารเสด็จออกสู่ที่ทำงาน พร้อมด้วยอำมาตย์และชาวนา โปรดให้พระพี่เลี้ยงนำพระราชกุมารไปประทับพมที่ภายใต้ต้นหว้าใบหนาแน่นต้นหนึ่งในบริเวณนั้น พระองค์ทรงจับไถทอง หมู่อำมาตย์จับไถเงิน ชาวนาจับไถนอกจากนี้ แล้วทั้งหมดก็ไถพร้อมกัน พระเจ้าสุทโธทนะทรงไถไปไถมา ขณะนั้นพวกพระพี่เลี้ยงพากันวิ่งออกไปดู ทั้งพระราชกุมารให้ประทับอยู่องค์เดียว พระราชกุมารได้ประทับนั่งสมาธิ ทรงได้ปฐมฌานเงาของต้นหว้าในนั้นไม่คล้อยไปตามตะวันเหมือนต้นไม้อื่น แต่ได้คงเป็นวงกลมอยู่เป็นอัศจรรย์ พระพี่เลี้ยงทั้งหลายกลับมาเห็น รีบไปทูลพระพุทธบิดา พระองค์ได้รับเสด็จมาทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงปีติปราโมทย์ ทรงไหว้พระราชบุตรในขณะนั้น เป็นการทรง

ไหว้พระราชบุตรเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งแรก เมื่อพระราชกุมารประสูติใหม่ อสิตดาบสมาเฝ้าเยี่ยมได้เห็นพระราชกุมารบริบูรณ์ด้วยมหาบุริสลักษณะ ก็กราบลงที่พระบาทของพระราชกุมาร พระพุทธบิดาก็ทรงไหว้พระโอรสของพระองค์เองเป็นครั้งแรก

เรื่องนี้แสดงว่างานวันปมงคลได้เป็นงานสำคัญของบ้านเมืองที่ทำกสิกรรมมาแต่ในอดีตกาลนานไกล เพราะเป็นงานที่ชักนำประชาชนให้ทำนา ด้วยประมุขของรัฐเป็นผู้นำ พร้อมด้วยอำมาตย์และชาวนา และได้เคยมีประวัติเกี่ยวแก่พระพุทธศาสนา เพราะสมาธิจิตที่พระพุทธเจ้าทรงได้เป็นปฐมเมื่อเป็นพระราชกุมารผู้ยังทรงพระเยาว์ในวันวันปมงคล ได้เป็นต้นทางแห่งความตรัสรู้ของพระองค์ในภายหลัง

ในปี ๒๕๐๘ นี้ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ได้มีแล้วในวันพุธที่ ๑๒ พฤษภาคม เป็นวันพืชมงคล วันที่ ๑๓ เป็นวันจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ได้มีพันธุ์ข้าวปลูกพระราชทาน ๓๕๘ กิโลกรัม หรือ ๓๕ ถึงเศษ เป็นข้าวเหลืองใหญ่ ข้าวเหนียวสันป่าตอง ข้าวชั้ตมใหญ่ ข้าวเหลืองปะทิว ใช้หว่านในพระราชพิธี และส่งไปแจกจ่ายชาวนา เพื่อเป็นมิ่งขวัญสิริมงคลในการประกอบอาชีพทุกจังหวัด เพราะได้เข้าพิธีพืชมงคล เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ซึ่งได้มีพระประวัติเนื่องด้วยวันวันปมงคลเช่นเดียวกันนี้มาแล้ว

สิริคือมิ่งขวัญ

คนไทยเราผู้นับถือพระพุทธศาสนา คงจะได้ยินชื่อของเศรษฐีใจบุญในสมัยของพระพุทธเจ้า คือ อนาถปิณฑิกะ ซึ่งมีชื่อเดิมว่า สุทัตตะ แต่มาได้ชื่อในภายหลังว่าดังนั้น เพราะได้มีใจเมตตากรุณาให้ข้าวอาหารแก่คนกำพร้าเข็ญใจไร้ที่พึ่งอยู่เนื่อง ๆ คนจึงพากันเรียกท่านตามลักษณะแห่งทานบริจาคของท่านตามประวัติของท่านว่า ท่านได้ให้ท่านเสียจนยากจนไปคราวหนึ่ง แต่กลับมั่งมีขึ้นอีก เป็นเหตุให้พราหมณ์ผู้เป็นหมอดูลักษณะสิริคนหนึ่งคิดว่า ท่านคงมีสิ่งที่เป็นสิริอยู่แน่ จึงคิดจะลักสิริของท่าน เพื่อว่าเมื่อตนได้มาแล้วจะได้มั่งมีบ้าง จึงไปหาท่านที่เรือนของท่านได้ตรวจดูว่าสิริอยู่ที่ไหน ก็ได้เห็นว่าสิริอยู่ที่หงอนของไก่ขาวปลอดเหมือนสีสังข์ขัดของท่านเศรษฐี ซึ่งจับอยู่ที่สุวรรณบัณฺฑุร จึงออกปากขอว่า ตนได้เป็นผู้บอกมนต์แก่ศิษย์ห้าร้อย แต่ลำบากด้วยเวลา เพราะต้องอาศัยไก่ที่ขันไม่เป็นเวลา ได้ยินว่าไก่ขาวตัวนี้ขันเป็นเวลา พอจะอาศัย (เป็นนาฬิกา) บอกเวลาได้จึงมาขอ ท่านเศรษฐีได้อนุญาตให้พอท่านเศรษฐีตกปากอนุญาต สิริกั้ก็ออกจากหงอนไก่ไปอยู่ที่แก้วมณีเหนือศีรษะพราหมณ์รู้ได้ขอแก้วมณีนั้น ท่านก็ให้อีก สิริกั้ก็ออกไปอยู่ที่ไม้อาร์กษ์เหนือศีรษะพราหมณ์ได้ขอไม้นั้น ท่านก็ให้อีกเหมือนกัน สิริกั้ก็ออกจากไม้อาร์กษ์ไปอยู่ที่ศีรษะของอัครภริยาของท่านเศรษฐี ฝ่ายพราหมณ์รู้ดังนั้นก็ไม้อาจจะขออีกต่อไป เพราะมีสติสำนึกคิดได้ว่า อัครภริยาเป็นสิ่งที่ไม่พึงสละ จึงได้เล่าสารภาพเจตนาของตนที่คิดจะลักสิริของท่าน แล้วกล่าวว่า “ใคร ๆ ไม้อาจจะลักสิริของท่านได้ ของของท่านก็เป็นของท่าน” แล้วก็ลาไป

เรื่องนี้เล่าเป็นเรื่องราวว่า สิริ คือ มิ่งขวัญ หมายถึง ปุพเพตบุญญา คือ ความมีบุญที่ได้ทำไว้แล้วในก่อน เป็นสมบัติประจำตนของบุคคล ใครจะลักแย่งช่วงชิงเอาไปมิได้ ไฟไหม้มิได้ น้ำท่วมมิได้ ไม่เป็นอันตรายด้วยภัยไร ๆ ทั้งสิ้น ผู้ที่ต้องการจะช่วงชิงแม้จะรู้ทางแห่งความเจริญของผู้มีสิริดังกล่าว แลนำเอาสิ่งหรือบุคคลที่คิดว่า เป็นเครื่องส่งเสริมไป สิริก็ออกจากสิ่งเหล่านั้น มาอยู่กับสิ่งอื่นที่เป็นของผู้สิริอีก นั้นแหละ สิ่งที่ได้ไปนั้นก็เป็นที่สิ้นสิริเสียแล้ว เพราะสิริเป็นตัวบุญกรรมที่ไม่มีพรากไปได้จากผู้ที่เป็นเจ้าของบุญนั้นเลย ไม่ใช่สักแต่ว่าอ้างเอาสิริที่มองไม่เห็นเท่านั้น บุคคลหรือวัตถุที่เป็นของเจ้าของสิริก็เป็นสิ่งที่ใครจะลักแย่งช่วงชิงมิได้ ของผู้ใดที่บังเกิดขึ้นด้วยสิริคือบุญก็ย่อมเป็นของผู้นั้น ดังเช่นอัครภริยากุบุญของท่านเศรษฐี แม้พราหมณ์นักขอ ก็ไม่กล้าออกปากขอ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า 'สิริเป็นที่อาศัยแห่งโภคะทั้งหลาย' เพื่อให้บุคคลไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งปวง ทุก ๆ คนเมื่อทำบุญเสร็จอย่างหนึ่ง ก็ชื่อว่า มีบุญอย่างหนึ่ง เป็นสิริขึ้นในตนแล้ว นี่แหละเป็นเหตุให้เจริญลาภผลทั้งหลายตามควรแก่สิริของตน จึงไม่สมควรหรือ ที่จะสร้างสิริให้เกิดแก่ตนด้วยการทำบุญตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้เลิศล้ำ

ความเป็นของเราด้วยกรุณา

บางทีผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาเองก็สงสัยว่า เมื่อปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้ามาก ๆ ขึ้น จะกลายเป็นบุคคลที่เหมือนไม่ใช่บุคคลไป เพราะไม่ถืออะไรเป็นของของตน ปล่อยวางไปเสียทุก ๆ อย่าง ปลีกตัวออกไปอยู่เงียบ ๆ ผู้เดียว ไม่ต้องการจะพูด จะพบปะกับใคร กลายเป็นอะไรไปไม่รู้ บางทีถึงเข้าใจว่านี่คืออุเบกขา จึงกลัวจะเป็นอุเบกขาที่แปลกประหลาด

แต่ถ้าได้ศึกษาสักน้อย ก็จะได้สังเกตได้ว่า หาได้เป็นดังนี้แม้แต่น้อยไม่ พระพุทธเจ้าและพระพุทธรูปสาวก ผู้สิ้นกิเลสทั้งปวงแล้วที่มีชื่อเสียงติดอยู่ในตำนาน ล้วนเป็นผู้ทำงานเพื่อประโยชน์แก่โลก โดยเฉพาะแก่มนุษยชาติอย่างเข้มแข็ง ได้ติดต่อกับบุคคลทุกชั้นทุกประเภท ขณะจิตใจของเขาเหล่านั้นด้วยธรรมที่ส่งถ่ายทอดออกถึงจิตใจทางสีลาจารวัตรที่เขามองเห็นบ้าง ทางวาจาที่แสดงธรรมบ้าง ทางใจที่กอบปรีย์ด้วยเมตตา กรุณาและคุณธรรมทั้งปวงบ้าง

พระพุทธเจ้าเองเสด็จดำเนินด้วยพระบาท ทรงบำเพ็ญพุทธกิจไปจนถึงวาระสุดท้าย ทรงใช้พระชนมชีพทั้งหมดอยู่กับประชาชนชาวโลก เหมือนอย่างจะกล่าวว่ามีคน ๆ คน ๆ ชาติในโลกเป็นของพระองค์ คืออยู่ในพระกรุณา ความเป็นของเราด้วยต้นเหตุหาอุปาทานของพระองค์ได้สิ้นไปแล้ว แต่มีความเป็นของเราด้วยพระกรุณาเกิดขึ้นแทน อันมีแต่คุณไม่มีโทษเลย คิดเทียบดูว่าพ่อแม่รักลูก ทะนุถนอมรักษาลูก ก็เพราะถือว่าเป็นลูกของเรา

คราวนี้ถ้าได้ทำความรู้สึกว่าเป็นของเราเถียงนี้ ขยายออกไปได้มากเท่าใด ก็ยอมขยายความรักทะนุถนอมออกไปได้มากเท่านั้น แต่คนสามัญเราไม่อาจจะมีความรู้สึกว่าเป็นของเรา ด้วยความเมตตากรุณาไปในคนอื่นได้มากนัก แม้ผู้ที่เป็นพ่อบ้าน แม่บ้าน เป็นครูอาจารย์ เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งควรจะถือว่าอยู่ในบ้านในโรงเรียน ในเขตที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นของเรา ควรที่เราจะเมตตากรุณาเหมือนลูกเป็นต้น ก็หาได้ถือดังนี้ไม่ จึงยังไม่เป็นบุคคลผู้สมบูรณ์ เพราะยังมีความเป็นของเราอย่างหรือชนิดที่บกพร่องคับแคบคือชนิดที่เรียกว่าเห็นแก่ตัว ส่วนพระพุทธรเจ้าได้ทรงมีความเป็นของเรา สมบูรณ์ด้วยพระกรุณาที่ปกคลุมสรรพสัตว์ทั่วหน้าเสมอเหมือนกันหมด ถ้าเทียบพระองค์ว่าเป็นพระบิดา สัตว์โลกถ้วนหน้าก็เป็นบุตรของพระองค์ทั้งหมด ทรงมีสัตว์โลกถ้วนหน้าเป็นของพระองค์แล้ว ด้วยพระกรุณาที่แผ่ไปทั่วถ้วน จึงทรงเป็นบุคคลผู้สมบูรณ์ หรือจะเรียกว่าเป็นบุคคลผู้บริสุทธิ์ที่สุดบริบูรณ์ที่สุดก็ได้

ความเป็นของเราที่ทำให้มีจิตใจสมบูรณ์นี้ ควรค้นให้พบและทะนุถนอมรักษาไว้ให้่องแผ้วที่สุด ตามธรรมของพระพุทธรเจ้าผู้ทรงบริสุทธิ์บริบูรณ์เลิศล้ำ

ความรักของพระอรหันต์

พระเถระผู้มีชื่อเสียง ๒ องค์ในครั้งพุทธกาล คือ พระสารีบุตรและพระอานนท์ เล่ากันว่าท่านรักกันยิ่งนัก ที่ใช้คำนี้เพราะท่านใช้คำว่า *มมายิตะ* (หรือ มัมมะ) แปลว่า *ความรัก* แต่แปลตามคำว่า ความเป็นของเรา คนที่รักใคร่เป็นญาติเป็นมิตร สหายกัน ก็คือคนที่เป็นที่ผูกพันว่าเป็นของเรา สุดแต่ว่าจะผูกพันว่าเป็นอะไรของเรา ก็มีเราเป็นเจ้าของเข้าเจ้าของ

พระสารีบุตรรักพระอานนท์ว่า พระอานนท์ปฏิบัติพระพุทธเจ้าแทนท่าน พระอานนท์รักพระสารีบุตรว่า พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า เมื่อพระอานนท์บวช ใครให้เป็นสามเณรแล้ว ให้ถือพระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ พระสารีบุตร ก็ปฏิบัติเช่นนี้เหมือนกัน ฉะนั้น ภิกษุที่เป็นศิษย์ในสำนักของพระเถระทั้งสอง จึงเท่ากับ เป็นศิษย์ร่วมอุปัชฌายาจารย์เดียวกัน เพราะท่านทั้งสองถ้าไม่เป็นอุปัชฌาย์ก็เป็น อาจารย์ และพระอานนท์ได้จีวรเป็นต้นที่ดี ๆ ก็ถวายพระสารีบุตร

ครั้งหนึ่งมีพราหมณ์คนหนึ่งคิดว่า การบูชาพระพุทธรัตตะและพระสังฆรัตตะ เห็นได้ชัด แต่การบูชาพระธรรมรัตตะจะอย่างไร จึงเข้าไปเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสตอบว่า ถ้าใครจะบูชาพระธรรมรัตตะ ก็ให้บูชาภิกษุผู้พหุสูตรรูปหนึ่ง พราหมณ์ขอให้พระองค์ตรัสชี้ภิกษุผู้พหุสูตร พระองค์ตรัสให้ถามภิกษุสงฆ์ พราหมณ์ จึงเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายถามขอให้บอกภิกษุผู้พหุสูตร ภิกษุทั้งหลายจึงบอกว่า พระอานนท์ พราหมณ์ได้บูชาพระเถระด้วยไตรจีวรมีค่าพันหาปณะ พระอานนท์นำ

ผ้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลว่า ใครจะถวายพระสารีบุตร แต่พระสารีบุตรไม่อยู่ จาริกไปยังไม่กลับ จะรอไว้ก็ต้องเก็บผ้าไว้หลายวัน และพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติ ลิกขาบท ห้ามเก็บผ้าที่เกินผ้าครอง ๓ ผืนไว้เป็นของตนให้ข้ามราตรี ตรัสถามว่า พระสารีบุตรจะกลับเมื่อไร กราบทูลว่าประมาณ ๑๐ วัน จึงทรงผ่อนให้เก็บจีวรที่เกิน ดังกล่าวไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง เป็นอันได้ทรงอำนวยให้พระอานนท์ได้ปฏิบัติตาม ประสงค์ แม้พระสารีบุตรได้อะไรที่น่าพอใจก็ให้แก่พระอานนท์เช่นเดียวกันเมื่อสามเณร จุนทะน้องชายคนเล็กของท่านบวช ท่านก็ให้เป็นสัทธาวิหริกของพระอานนท์

เรื่องที่เล่ามานี้แสดงว่าแม้พระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์เช่นพระสารีบุตร ก็มี ภาวะที่เรียกว่าความรัก หรือความมีจิตว่าเป็นของเรา แต่ไม่ใช่กิเลส น่าที่จะเรียกว่า วาสนา คือความอบรมมา พระเถระทั้งสองน่าจะได้เป็นพี่น้องเป็นมิตรผู้มีความรักสนิท สนมกันมามาก เมื่อสิ้นกิเลสแล้ว ความรักชนิดที่เป็นกิเลสไม่มี แต่ยังมีที่เป็นวาสนา คือความมีวิสาสะคุ้นเคยไว้วางใจอย่างยิ่งที่ได้เคยมีต่อกันมา ยังคงมีอยู่เป็นพิเศษยิ่ง กว่าที่มีแก่ผู้อื่น ท่านว่า พระอรหันต์สาวกจะกิเลสได้ แต่ละวาสนาไม่ได้ ส่วนพระพุทธเจ้า ทรงละได้ทั้งกิเลสทั้งวาสนา จึงทรงเป็นผู้เลิศล้ำในโลกทั้งปวง

วาสนา

พระพุทธเจ้าทรงพระคุณพิเศษจากพระสาวกหลายประการ เช่นประการหนึ่งว่า ทรงละได้ทั้งกิเลสทั้งวาสนา พระสาวกอรหันต์ละกิเลสได้แต่ละวาสนาไม่ได้ คำว่า *วาสนา* ในพจนานุกรมฯ ให้ความหมายว่า “สิ่งที่ฝังอยู่ในจิตใจ ความรู้ที่ได้จากความจำหรือความประพฤติดิตติมาจากชาติก่อน บุญหรือบาปที่ได้อบรมมา จรรยาที่ได้ประพฤติจนชิน กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ” ความหมายนี้น่าจะเป็นความหมายตามที่เข้าใจใช้กันในภาษาไทย ความหมายในพระพุทธศาสนาน่าจะกำหนดลงไปก่อนว่า ภาวะในจิตใจที่เป็นตัวทุกขสมุทัยคือเหตุให้เกิดทุกข์ เช่น โลก โกรธ หลง เป็นกิเลส แปลว่าเครื่องเศร้าหมอง ส่วนที่เป็นความอยู่ตัว ลงตัว เป็นวาสนา แปลว่าเครื่องอยู่ หมายถึงเคยชินจนอยู่ตัวก็ได้

สามัญชนคนเรานั้นมีทั้งกิเลสและวาสนา เช่น มีโลก โกรธ หลง ไม่อยากจะมีก็ต้องมี เช่นไม่อยากจะมีโกรธก็ต้องโกรธในบางครั้งหรือบ่อย ๆ ตามแต่จะมีอารมณ์มายั่ว ทั้งยังมีภาวะที่เรียกว่าความอยู่ตัวหรือลงตัวในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ยกตัวอย่างง่าย ๆ ก่อน เช่นจะตัดเสื้อก็ต้องให้พอเหมาะพอดีกับตัว ต้องวัดต้องกะร่างกายส่วนที่จะสวมเสื่อนั้นก่อน คือความใหญ่หรือเล็กของร่างกายเป็นเครื่องวัดเครื่องกะ นอกจากนี้คนเรายังมีสิ่งที่วัดกะไม่ได้ด้วยตาอีกมาก เช่นความน้อยหรือมากของบุญบาปที่ได้ทำสั่งสมมาอันเป็นเหตุให้ดำรงอยู่ในฐานะต่าง ๆ เป็นไปต่าง ๆ ทั้งนี้สุดแต่วาสนา คือเครื่องอยู่ที่ตนเองก็ไม่รู้ แต่ทุก ๆ คนก็มีเครื่องอยู่ของตนอยู่แล้ว ใครมีเครื่องอยู่

อย่างไร ก็ต้องอยู่อย่างนั้น จะอยากหรือไม่อยากก็ต้องอยู่ เมื่อเครื่องอยู่เดิมเปลี่ยนไป ความเป็นไปของชีวิตก็ต้องเปลี่ยนไปตามเครื่องอยู่ ปรากฏเป็นขึ้นบ้างลงบ้าง บางทีก็พูดว่าวาสนาขึ้นวาสนาลง ซึ่งเป็นการพูดถูก บางทีพูดว่ามีวาสนาเมื่อขึ้น สิ้นวาสนาเมื่อลง ด้วยให้ความหมายวาสนาเป็นไปในทางดีเท่านั้น แต่ที่ถูกควรให้ความหมายเป็นกลาง เพราะจะขึ้นหรือลงเป็นวาสนาทั้งนั้น ไม่พ้นจากวาสนา ภาวะที่ไม่ใช่วาสนาของตนแล้วอยู่ไม่ได้ ต้องอยู่หรือไปอยู่กับวาสนาของตนเท่านั้น ซึ่งเป็นความลงตัวโดยเฉพาะของตนเอง

ภษิตโบริภณที่ว่ “แ่งเรื่อแ่งแพแ่งได้ แ่งวรสนแ่งไม่ได” นั้นก็ถูกแม่จะหมยในทงดี แม่ในทงร่ำยก็แ่งไม่ไดเหมือนกัน เพราะวรสนเป็นดั่งค่ว “ที่ของใครใครอยู่ ู่ของใครใครนอน” กล่าวถึงวรสนดั่งนี้ ดูเหมือนจะท่ให้เห็นว่เป็นสิ่งส่ค้ญแห่งชชตวชีวิต ชีวิตจะสุดแต่วรสนาก็ไม่ว่กระไร แต่วรสนน้เ่ล่สุดแต่อะไรควรจะค้ญหาค้ตอบนี้ให้ได จึงไม่แพ้วรสนไม่แพ้วชีวิต

พระพุทเจ้าเป็นพระชินะ ผู้ชนะ และสอนให้ชนะ ไม่ได้สอนให้แพ้ วรสนน้เ่ล่สุดแต่กรรมคือบุญบปที่ไดท่ทำมแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องกะที่อยู่ให้ กรรมเก่าน้เ่ล่สุดแต่อะไร ก็สุดแต่กรรมบ้จจุบัน กรรมบ้จจุบันสุดแต่อะไร ก็สุดแต่เจตนาของจิตทุกขณะน้เ่เอง ฉะนั้น ตั้งเจตนาเดียนี้ให้ดีแล้ววรสนดีขึ้นแน

พระพุทเจ้าทรงละกิเลสได้สิ้นพร้อมทั้งวรสน จึงมีพระหฤทัยสม่าเสมอพร้อมทั้งพระจริยวัตรทงพระกาย ไม่มีพิเศษในใครหรืออะไรที่ไดทรงเคยค้ญมา

พระพุทธรูปปางประทานพร

พระพุทธรูปปางประทานพร เป็นที่นิยมสร้างไว้สักการบูชาเป็นอย่างมากปางหนึ่ง มีประวัติเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าได้ประทานพรหลายคราว เช่นมีเรื่องเล่าไว้ในบาลีพระวินัย สมัยต้นพุทธกาลว่า ครั้งเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ รัฐสีกะ พระนางพิมพาเทวีทรงสอนพระราหุลพระโอรสให้ทูลขอเป็นทายาท พระพุทธองค์ ได้ทรงสั่งพระสารีบุตรให้บรรพชาพระราหุลเป็นสามเณร จึงได้มีสามเณรเป็นองค์แรก ขึ้นในพระพุทธศาสนา พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดาได้เสด็จไปเฝ้า ณ นิโครธาราม ทูลว่าจะทรงขอพรข้อหนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายล่วงพรเสียแล้ว” พระพุทธบิดาตรัสว่าทรงขอพรที่ควรที่ไม่มีโทษ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ตรัส พระพุทธบิดาจึงตรัสว่าพระองค์ทรงประสพทุกข์อย่างยิ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าเองทรง ออกผนวช ข้าเข้าอีกเมื่อพระนันทะ (พุทธอนุชา) ออกผนวช มาครั้งนี้ พระราหุล ออกผนวช ยิ่งทุกข์เกินที่จะประมาณ จึงขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย ไม่บวชบุตรที่มารดา บิดามีได้อนุญาต พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาให้สบายพระหทัย เสด็จกลับแล้ว ได้ทรงประชุมภิกษุทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามบวชบุตรที่มารดาบิดามีได้อนุญาต ตั้งแต่นั้นมา ในอุปสมบทกรรม จึงมีถามผู้ขออุปสมบทว่า *อนุญาโตสิ มาตาบิดูหิ* (มารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือ) เมื่อได้รับคำตอบว่าอนุญาต พระสงฆ์ จึงทำการอุปสมบทให้

พระพุทธรูปประธานพรตั้งเล่าในเรื่องนี้ แสดงว่าพรนั้นต้องขอ และเมื่อเป็น
ข้อที่สมควร ไม่มีโทษ จึงประธานพรที่ขอ ก็สุดแต่ผู้ขอจะมีความปรารถนาต้องการ
แต่พรที่พระพุทธรูปประธานพร ต้องมีลักษณะดังกล่าว คือ สมควร ไม่มีโทษ

ในคราวฉลองโรงพยาบาลศิริราชที่ตั้งมาครบ ๗๒ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕
ได้มีการหล่อพระพุทธรูปปางประธานพร หน้าพระเพล่า ๕ นิ้ว และ ๔ นิ้ว และ
พระรูปสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลดาภิเษก กรมหลวงสงขลานครินทร์ สูง ๙ นิ้ว
และ ๑๒ นิ้ว พอดีตรงกับเรื่องพระพุทธรูปประธานพรแต่พระพุทธรูปบิดา ต่อมาได้หล่อ
พระพุทธรูปปางนี้แบบของศิริราชนั้น เพิ่มพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. เนื้อผ้าทิพย์
ขนาด ๙ นิ้ว และ ๕ นิ้ว คราวเสด็จ ทรงทอดพระกฐินต้นที่วัดเทวสังฆาราม
จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๖ และในวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๘
ที่จะถึงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระชนมายุเสมอสมเด็จพระราชบิดา
ทรงพระกรุณาโปรดฯ รับการขอพระมหากรุณาพระราชทานพระราชดำริ ให้ปั้นหุ่น
พระพุทธรูปปางประธานพรขึ้นใหม่ ๙ นิ้ว ๕ นิ้ว และขนาดเล็ก (กริ่ง) ประกอบด้วย
พระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. เนื้อผ้าทิพย์ เพิ่มสัญลักษณ์ภาษิตแห่งชาติ และโปรด
จะเสด็จ ทรงประกอบพิธีเททองหล่อในวันนั้นด้วย ซึ่งเป็นวันเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระ
ราชบิดา ต้องกันกับเรื่องประวัติของพระพุทธรูปปางประธานพร ซึ่งเกี่ยวกับ
พระพุทธรูปบิดา

ขอพร

พระพุทธเจ้าได้ประทานพรแก่ผู้ที่ขอ ด้วยสิ่งที่สมควร เมื่อเสด็จนิพพานแล้ว จะขอพรได้จากใคร ผู้ที่ปรารถนาพรอาจตั้งใจระลึกถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งยังทรงดำรงอยู่ด้วยพระองค์ แล้วขอสิ่งที่ประสงค์ แต่พรที่ขอนั้นก็ต้องเป็นสิ่งที่สมควร ไม่มีโทษ เช่น ในเทศกาลอุปสมบท กุลบุตรบางคนผู้มีศรัทธาจะอุปสมบท แต่เกรงว่าจะมีอุปสรรคอันตราย ก็อาจตั้งใจขอพรพระพุทธเจ้าเพื่อให้ได้อุปสมบทตามประสงค์ เมื่อได้ตั้งใจขอพรแล้ว ก็เตรียมการอุปสมบทของตนตามการที่ควรทำต่าง ๆ เว้นการทำที่จะให้เกิดโทษทุกอย่างเช่นนี้ การอุปสมบทก็พึงสำเร็จได้ หากมีคำถามว่าถ้าเช่นนั้นไม่ต้องขอพรก็อาจบวชได้ ตอบได้ว่าอาจบวชได้ แต่เมื่อขอพรก็เพิ่มกำลังใจเพิ่มสติให้นึกถึงการที่ควร ที่ปราศจากโทษมากขึ้น

พระองค์ของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่โดยแท้ ทั้งพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ เมื่อได้เข้าสู่ร่มเงาแห่งพระองค์ของพระองค์ได้โดยวิถีทางใดก็ตาม ย่อมจะได้รับความช่วยสนับสนุนในสิ่งที่สมควรจะได้อย่างคาดไม่ถึง สิ่งที่จะควรจะได้แต่ไม่ได้นั้น ทุก ๆ คนอาจจะได้ประสบแก่ตนเอง เช่นบางคนทำดีด้วยเจตนาดีอย่างบริสุทธิ์ ควรจะได้รับความยกย่องว่าทำดี แต่ก็ไม่ได้รับ กลับไปได้รับการบ้ายร้ายอย่างไม่มีมูลความจริง ผู้ที่มีเจตนาทำดีอย่างบริสุทธิ์เช่นนี้ ย่อมจะต้องการพรเพียงว่าความจริงเท่านั้น ความจริงนี้แหละเป็นพรที่สมควรและไม่มีโทษ ที่คนทำดีพึงขอได้จากพระพุทธเจ้าว่าขอให้ความจริงปรากฏ ส่วนคนทำชั่วนั้น ก็อาจจะต้องการพรที่ตรงกันข้ามว่า ขอให้

ความจริงของการทำช้อย่าได้ปรากฏขึ้น หรือขอให้ปรากฏกลับไปว่าเป็นความดี การขอพรของคนทำช้อยังนี้ไม่ได้แน่ เพราะเป็นการกลับความจริงหรือปิดความจริง เรียกได้ว่าไม่สมควรและมีโทษ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ประทาน

ฉะนั้น จึงเป็นฐานะที่คนทำดีจะพึงขอพรด้วยตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ความจริง ปรากฏตามที่เป็นจริงได้ เมื่อตั้งสัตยาธิษฐานขึ้นให้แน่แน่ หนทางทั้งหลายที่จะทำให้ ความจริงปรากฏก็จะบังเกิดขึ้น ความจริงก็จะเผยออกอย่างรวดเร็วเกินคาด เปิดให้เห็นคนดีเป็นคนดี คนชั่วเป็นคนชั่ว เรื่องขอให้ความจริงปรากฏเป็นความจริงนี้ เป็นพรที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้า แต่คนชั่วไม่ขอพรข้อนี้แน่เพราะกลัวความจริง ส่วนคนดีย่อมพอใจขอเพราะไม่ต้องกลัวความจริง

โดยที่แท้พระพุทธเจ้าประทานพรแก่บุคคลทุกประเภท ไม่ว่าจะคนดีหรือคนชั่ว ในเมื่อตั้งใจขอพรคือความจริง แต่ถ้าคนชั่วขอพรข้อนี้ก็หมายความว่า คนช่วนั้นได้รู้สำนึกตนตั้งใจจะกลับเป็นคนดีแล้ว พระพุทธเจ้าได้สอนให้คนทำผิดสำนึกผิด และตั้งใจสังวรไม่ทำผิดอีก ภิกษุเมื่อทำผิดพระบัญญัติ ก็ต้องสารภาพผิดแก่ภิกษุด้วยกัน เป็นการทรงสอนให้เปิดเผยความจริงรับความจริงว่าตนผิด เพื่อจะได้เว้นผิดทำดีต่อไป นี่เป็นพรที่พระพุทธเจ้าได้ประทานไว้

ใครเล่านอกจากคนดีจะขอพรข้อนี้ของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

เข้าพรรษา

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน (ป่าไผ่หลวง) ใกล้กรุงราชคฤห์ แห่งมครรัฐ ยังไม่ได้ทรงบัญญัติการอยู่จำพรรษาแห่งภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจึงเที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาล หมู่คนที่พูดติดต่อกันขึ้นว่า พระสมณศักยบุตรพากันเที่ยวจาริกไปทั้งสามฤดูกาล เหยียบย่ำหญ้าเขียวสด เบียดเบียนชีวะมีอินทรีย์เดียว (คือต้นไม้) ทำลายสัตว์เล็กน้อยเป็นอันมาก พวกปริพาชก (นักบวชนุ่งขาว) ผู้ถือลัทธิศาสนาอื่นที่ไม่ดีก็ยิ่งหยุดในฤดูฝน นกก็ยังรู้หยุดในฤดูฝน

คำติเตียนนี้ได้ถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายจำพรรษา และได้ทรงอนุญาตวันเข้าพรรษาไว้ ๒ คือ วันเข้าพรรษาดัน กับวันเข้าพรรษาหลังได้แก่เมื่อวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะล่วงไปแล้ววันหนึ่ง ให้เข้าพรรษาดัน โดยปกติตรงกับวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ไปครบไตรมาสในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ (ปีนี้เข้าพรรษาดันตรงกับวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๐๘ ถึงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๘) เมื่อวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง ให้เข้าพรรษาหลังตรงกับวันแรมค่ำหนึ่งเดือน ๙ ไปครบไตรมาสในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ โดยปกติ (ปีนี้เข้าพรรษาหลังตรงกับวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๐๘ ถึงพฤศจิกายน ๒๕๐๘)

แม้จะได้ทรงบัญญัติการจำพรรษาไว้แล้ว แต่ก็ได้ทรงอนุญาตให้อนุวัตบ้านเมืองในเหตุบางอย่าง ดังมีเรื่องเล่าว่า คราวหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระราชประสงค์จะเลื่อนฤดูฝน ได้ทรงส่งทูตเชิญพระราชกระแสนไปเผด็จภิกษุทั้งหลายว่า “ถ้าจะเข้า

พรรษาในเดือนชุกนหะที่จะเต็มเข้ามา” เดือนชุกนหะ ก็คือเดือน ๙ พระพุทธเจ้าโปรด
ประทานพระพุทธานุญาตให้อนุวัตพระเจ้าแผ่นดิน น่าจะหมายถึงเมื่อทางบ้านเมืองเต็ม
อิทธิมาส ทางภิกษุก้อนุวัต เช่นปีมีเดือน ๘ สองหน ก็ไปเข้าพรรษา ๘ ที่สอง (ตัวอย่าง
นี้ยกมาเพื่อเข้าใจง่ายขึ้น) เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการจำพรรษาแล้ว ภิกษุทั้งหลาย
ก็ปฏิบัติตามตั้งแต่นั้นมาจนบัดนี้

ประเพณีไทยเรานิยมบวชกันในเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อเรียนพระพุทธศาสนา
ออกพรรษาแล้วก็ลาสิกขา เป็นการบวชชั่วคราวเพียง ๓ เดือนเศษ นิยมนี้ต่างจาก
นิยมในประเทศอื่น ซึ่งมักจะถือว่าเมื่อบวชก็บวชกันเรื่อยไป คล้ายกับธรรมเนียมการ
บวชแต่เดิมแม้ในศาสนาอื่น คนไทยเราเมื่อรับอะไรของใครมา ก็มักจะดัดแปลงใช้ให้
พอเหมาะกับอัธยาศัยของเราเองโดยเฉพาะเหมือนอย่างธรรมเนียมการบวชนี้ เรามา
ใช้เป็นเครื่องอบรมคนหนุ่ม ๆ เหมือนอย่างเป็นโรงเรียนประจำ อบรมทั้งความรู้
ความประพฤติ เป็นโรงเรียนไตรมาส จบแล้วก็ได้ปริญญาว่าบัณฑิต คือ ทิต ซึ่งชาวไทย
ได้ให้แก่ผู้ที่เรียนจบแล้วมาแต่โบราณ

พระพุทธเจ้าได้โปรดคนไทยหนุ่ม ๆ ส่วนใหญ่อยู่ถูกรอบพรรษา

อิทธิพลของพระพุทธศาสนา

คนไทยเรานับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย คนต่างชาติผู้ไม่รู้จักคนไทย มักสงสัยว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอิทธิพลในวงการสังคม ในทางการเมือง การเศรษฐกิจ การศึกษาในประเทศไทยอย่างไร อิทธิพลคืออำนาจหรือพละานุภาพที่จะให้สำเร็จผลขึ้นในทางที่ผู้มีอยู่ประสงค์ เป็นคำที่มักใช้ในทางการเมืองหรือในทางคดีโลก คนโลกหรือคนต่างประเทศก็มักใช้คำนี้กับพระพุทธศาสนาด้วย

ก่อนอื่น ควรทำความเข้าใจในขั้นมูลฐานว่าบุคคลหรือสิ่งที่มีอิทธิพลยังให้เกิดความจำยอมด้วยความกลัว คนทั้งหลายมีความกลัวจึงต้องสยบยอมตามสั่งหรือตามประสงค์ เมื่อสิ้นอิทธิพลหรือสิ้นความกลัวก็เกิดความไม่ยอมขึ้นทันที ศาสนาที่สอนชู้ให้กลัวเรียกว่ามีอิทธิพลแก่คนที่กลัวได้ แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนชู้ให้กลัว กลับสอนให้ละความกลัว เว้นไว้แต่ความกลัวผิด (โอดตปปะ) ซึ่งมีอธิบายเป็นอีกอย่างหนึ่ง คนที่นับถือจึงนับถือด้วยศรัทธาและปัญญา มิใช่ด้วยความกลัวว่าหากไม่นับถือ ไม่ทำตาม จะถูกสาปถูกแช่ง เชื่อว่าคนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนาย่อมมีความรู้สึกในพระพุทธศาสนาเหมือนอย่างเป็นมารดาบิดาครูอาจารย์ ผู้เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา ประกอบด้วยความสงบเย็น หรือจะกล่าวให้ทั่วไป ก็เหมือนอย่างทุก ๆ คนซึ่งเป็นมิตร มีเมตตากรุณา บุคคลเหล่านี้ไม่เรียกว่าผู้มีอิทธิพล เรียกว่ามีคุณธรรมจะเหมาะกว่า ยังให้เกิดความเคารพนับถือยิ่งกว่าที่จะให้เกิดความกลัว

ฉะนั้น จะกล่าวว่าพระพุทธศาสนาไม่มีอิทธิพลอยู่ในวงการดังกล่าวทั้งหมดก็ได้ ดังจะเห็นว่า ในวงการสังคม การเมือง การเศรษฐกิจ การศึกษาเหล่านี้ วงการศาสนา จะเป็นวัดก็ดี คณะสงฆ์ก็ดี ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวให้ต้องจัดอย่างนั้นอย่างนี้ในทางที่เรียกว่าใช้อิทธิพล คนไทยจะไม่นับถือผู้ที่ดำรงภาวะฐานะทางศาสนาที่ออกไปแสดงตัวยุ่ง ๆ อยู่กับส่วนเหล่านั้น

แต่อีกด้านหนึ่ง ธรรมในพระพุทธศาสนาได้ฝังรากลงในจิตใจจนกลายเป็นนิสัยสันดานของคนไทยอยู่ไม่น้อย เช่น ความนับถือผูกพันกันในเรื่องมารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ เป็นต้น ตามหลักทศ ๖ ของพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดหลักทางสังคมที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความกตัญญูกตเวทิตะและเมตตากรุณาเป็นต้น การปกครองโดยธรรมตามหลักทศพิธราชธรรมเป็นต้น เป็นหัวใจของการปกครองรัฐธรรมนูญเองก็มีธรรมทั้งในชื่อหรือถ้อยคำทั้งในใจความ การเศรษฐกิจย่อมเจริญขึ้นตามหลักประโยชน์ปัจจุบัน แต่จะไม่เป็นนายที่จะทำให้เป็นทาสของวัตถุ พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องรักษาคุ่มครองให้เต็มที่ การศึกษานั้นก็ได้มีพระพุทธศาสนาประกอบอยู่ตามส่วน แต่ข้อสำคัญอยู่ที่การใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามา ธรรมย่อมเข้ามีส่วนมากในขั้นนี้

พระพุทธเจ้าจึงทรงดำรงอยู่ด้วยพระคุณอันเลิศล้ำซึ่งเกินที่เรียกอย่างโลก ๆ ว่าอิทธิพล

การศึกษาพระพุทธศาสนา

ผู้ที่ไม่รู้จักพระพุทธศาสนา เมื่อเข้ามาในประเทศไทย ย่อมจะรู้สึกแปลกใจ เมื่อได้เห็นวัด เห็นพระภิกษุสามเณรและความประพดต่าง ๆ ของคนไทยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และพระบางคนบางหมู่ก็อยากศึกษาอยากรู้ถึงข้อปฏิบัติทางศาสนา เช่นข้อปฏิบัติทางกรรมฐานที่ซั้กจะรู้จักแพร่หลายในต่างประเทศ ที่มาทดลองปฏิบัติกันก็มี แต่การมาลองปฏิบัติทางจิตใจชั่วเวลาประเด็ยประดำวนั้นไม่สู้จะได้ผล อาจจะทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นเรื่องงมงาย โดยเฉพาะคนวัยรุ่นนั้แม้จะเป็นนักศึกษา แต่การศึกษาที่สำเร็จมานั้เป็นทางโลกปัจจุบันเกี่ยวกับวัตถุเป็นใหญ่ ประกอบกับวัยที่กำลังเจริญทางวัตถุเหมือนกัน จึงกำลังมองโลกในทางสดชื่นงดงามสนุกสนาน เมื่อมาพบข้อปฏิบัติที่สอนให้คิดให้รู้ในทางที่ชวนให้เห็นว่าแห่งเห็ยหมดสนุก ก็ทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนา สอนให้มองโลกในทางแง่ร้าย เพราะสอนให้เห็นว่าโลกเป็นทุกข์ ดังอริยสัจจก็ตั้งต้นด้วยทุกข์สัจจะ (สภาพที่จริงคือทุกข์) นอกจากนี้ยังสอนให้มีอุเบกขา ไม่ยินดียินร้าย ซึ่งน่าจะผิตวิสัยของชาวโลกที่จะต้องมียินดียินร้ายในอะไร เมื่อมีอุเบกขาเสียก็ดูเป็นคนคล้ายกับซึ่มเชื่องเข้ากับโลกไม่ได้ หรือเป็นคนที่ไม่คิดจะสร้างความเจริญอะไรให้แกโลก ทำให้ล้าหลัง ด้อยความเจริญ พาลจะหาว่าเป็นอาการของโรคจิตอย่างหนึ่ง

ฉะนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงจำต้องการเวลาตามสมควร ไม่ใช่เป็นของลองกันเล่น พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักสูตรการศึกษาไว้เป็นชั้น ๆ คือ หลักไตรสิกขา อันได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา และวิธีสอนศาสนานั้พระองค์ได้วางหลักการ

สอนโดยลำดับ เช่น *หลักอนุพัพพิกตา* ถ้อยคำสอนที่แสดงโดยลำดับ คือ *ทาน ศีล สวรรค์* (คือ ผลที่ดีคือความสุข) *กามาทีนพ* (โทษของกาม) *เนกขัมมะ* (การออกจากกาม) แล้วจึงถึง *อริยสัจ* การเรียนในโรงเรียนหรือวิทยาลัยนั้น ไม่มีที่ไหนที่จะเรียนลองกันครู่เดียวสำเร็จ ต้องใช้เวลาพากเพียรเรียนกันหลายปี สมมติว่าไปพบวิทยาลัยเข้าแห่งหนึ่งไปเข้าเรียนอยู่สักครู่หนึ่งจะได้ความรู้สักเท่าไร จะเรียกว่าได้ผ่านวิทยาลัยนั้นแล้วหรือไม่ พระพุทธศาสนาเป็นวิทยาลัยใหญ่ชนิดหนึ่งมีวิชาธรรมที่ละเอียดอ่อนซึ่งจะต้องศึกษาทั้งภาคปริยัติ คือ ตำรา ทั้งภาคปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณหยั่งรู้อุปนิสัยแห่งธรรมของบุคคล อาจทรงสอนให้บุคคลผู้ที่ได้เคยอบรมมาแล้วบรรลุถึงผลได้โดยรวดเร็ว ดังจะยืมคำมาเรียกว่า สอนวิธีลัด ผู้ที่ได้เคยมีอุปนิสัยอันได้เคยอบรมมาแล้ว อาจจะเรียนลัดตามวิธีนี้ได้ พระไตรปิฎกในบัดนี้เป็นครูที่สอนทั้งวิธีพิสดารทั้งวิธีลัด ฉะนั้น ชาวต่างประเทศบางคนได้อ่านธรรมบทเพียงบทเดียวก็เปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา แต่โดยมากชอบอ่านสำหรับประดับความรู้ สำหรับพูดว่าได้รู้เหมือนกันแต่ก็หาได้รู้ชนิดที่เรียกว่ารู้ซาบซึ่งจริงจังไม่ ถึงเช่นนั้นพระพุทธเจ้าก็ยิ่งทรงปรากฏว่าทรงเลิศล้ำในวงผู้รู้ทั้งหลาย

ศีลคู่กับพร

ในโอกาสที่ชีวิตได้ผ่านไปปีหนึ่ง อย่างเข้าปีใหม่ ก็เป็นที่ยินดีว่าเป็นมงคล ผู้ที่มีมุทิตาจิตก็พากันแสดงความยินดีและให้ศีลให้พรให้มีอายุยืน และให้มีความเจริญยิ่งขึ้น นำคิดถึงคำคู่ที่เป็นของพื้นบ้านพื้นเมืองว่าให้ศีลให้พร มีความหมายที่น่าคิดว่าพรอันแปลว่าสิ่งประเสริฐ หรือสิ่งที่เลิศอันหมายถึงสิ่งที่ชอบใจอยากได้ เป็นผลที่จะพึงได้ในเมื่อได้มีศีลคือความประพฤติที่ดี อันคู่ควรกับพรที่ปรารถนา

นึกดูถึงความสุขทุกข์ของตนในชีวิตที่ผ่านมาในรอบปีหนึ่ง จะเห็นได้ว่าความสุขนั้นเกิดจากความประพฤติที่ดีของตนเองและของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนความทุกข์เกิดจากเหตุที่ตรงกันข้าม บางทีตนเองประพฤติไม่ดี บางทีคนที่เกี่ยวข้องประพฤติไม่ดี ซึ่งตนมีส่วนต้องพลอยรับ เหตุส่วนใหญ่เกี่ยวแก่ความสุขทุกข์ของชีวิตมักจะเป็นเช่นนี้ ฉะนั้น จึงให้ศีลคู่กันไปกับให้พร เพื่อว่าจะได้พบคนที่ประพฤติดีพร้อมกันไปกับความสุขความเจริญ ซึ่งเป็นพรที่ต้องการ นึกดูถึงวงภายในครอบครัวเป็นต้น ถ้าสามีภริยาบุตรหลานบริวาร ต่างประพฤติดีด้วยกันก็จะอยู่ด้วยกันเป็นสุข ในวงของคนที่อยู่ด้วยกันในรูปอื่นก็เช่นเดียวกัน นี่คืออานุภาพของศีลที่ถ้าไม่คิดก็ไม่เห็น แต่ความเป็นไปของชีวิตของทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนย่อมจะต้องประสบพบผ่านบุคคลผู้มีความประพฤติต่าง ๆ แม้นตนเองก็ย่อมจะประพฤติถูกบ้างผิดบ้างดีบ้างไม่ดีบ้าง เมื่อผ่านไปปีหนึ่ง ๆ ก็ควรยินดีว่าได้ผ่านพ้นกระแสแห่งเหตุการณ์ทั้งหลายไปแล้วรอบหนึ่ง ๆ รับศีลรับพรมาให้แก่ตนต่อไป เมื่อเจริญศีลก็จะเจริญพรยิ่งขึ้นโดยไม่ต้องสงสัย พระพุทธเจ้า

จึงตรัสว่า “ศีลให้ความสุขตราบเท่าชรา” คนเราชราคือแก่ตัวขึ้นทุกวันเวลา หากไร้ศีลคือประพจน์ไม่ดีก็จะเป็นทุกข์ คำคูนี้นี้ให้ศีลให้พรจึงน่าหยิบยกขึ้นมาคิดนึกและนำไปนารับในโอกาสที่เป็นมงคลทั้งปวง ดูเหมาะสมกับเป็นพุทธศาสนิก คือผู้นับถือพระพุทธศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้า หรือภาษาบาลีว่า พุทโธ มีอรรถคือความที่แปลได้โดยประมวลจากคัมภีร์ต่าง ๆ ๑๕ อย่าง คือ

๑. ตรัสรู้ร้อยสี่จัจ ๔
๒. ยังให้เวไนยสัตว์ร้อยสี่จัจ ๔
๓. มีพระสันดานทรงคุณคือสัพพัญญุตญาณ สามารถตรัสรู้ไถยธรรมทั้งปวง
๔. มีพระสันดานทรงคุณคืออรหัตตมัคคญาณหักกรานองกิเลสได้
๕. ตรัสรู้ร้อยสี่จัจ ๔ ด้วยพระองค์เองไม่มีใครบอก
๖. เบิกบานด้วยอรหัตตมัคคญาณ
๗. ลีนอาสวะทั้งปวง
๘. มีพระสันดานปราศจากกิเลสทั้งปวง
๙. ปราศจากราคะ
๑๐. ปราศจากโทสะ
๑๑. ปราศจากโมหะ
๑๒. ตื่นจากหลับคือกิเลส
๑๓. ไปสู่นิพพาน
๑๔. ตรัสรู้ปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ ด้วยสยัมภูญาณของพระองค์ หาผู้รู้ถึงมิได้
๑๕. ได้พุทธิ ความตรัสรู้คืออรหัตต

ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ซึ่งทรงอรรถแห่งคำแปล ๑๕ ประการเป็นประธาน ขอถวายพระมงคลให้ทรงพระเจริญ และขอให้ศีลให้พรคณะหนังสือพิมพ์ศรีสัปดาห์ในโอกาสที่มีอายุย่างเข้าปีที่ ๑๕

ความดี

กรรมที่คนทำไว้มีใช้น้อยให้ผลในปัจจุบันอย่างไม่คาดคิด ดังเรื่องในอัมพทานชาดกต่อไปนี้ ว่าได้มีเศรษฐีสองเมืองเป็นสหายกันคือเศรษฐีเมืองพาราณสีชื่อ ปิลิยะ และเศรษฐีเมืองราชคฤห์ชื่อสังขะ

คราวหนึ่งเศรษฐีปิลิยะประสบภัยใหญ่จนถึงทรัพย์สมบัติหมดสิ้น กลายเป็นคนเข็ญใจไร้ที่พึ่ง จึงเดินย่ำไปเมืองราชคฤห์ตรงไปบ้านสังขะเศรษฐีผู้สหาย ฝ่ายสังขะเศรษฐีเห็นสหายตกยากมากก็ต้อนรับเลี้ยงดูเป็นอันดี และได้ถามถึงความประสงค์ที่มา ปิลิยะเศรษฐีบอกว่ามาขอความช่วยเหลืออุปถัมภ์ สังขะเศรษฐีได้บอกลบโยนไม่ให้ตกใจ จะอุปถัมภ์เพื่อนเอง จึงให้แบ่งเงินให้ ๔๐ โกฎิ ข้าทาสบริวารและสวัญญาณกทรัพย์ อวิญญานกทรัพย์ นอกจากนี้ให้แบ่งให้กึ่งหนึ่ง ปิลิยะเศรษฐีได้ขนเงินและทรัพย์ที่เศรษฐีผู้สหายแบ่งให้พร้อมข้าทาสบริวารกลับไปกรุงพาราณสี

ต่อมา เศรษฐีสังขะประสบภัยเช่นนั้นบ้าง เมื่อสิ้นทรัพย์แล้วคิดจะไปขอความช่วยเหลือจากสหายบ้าง จึงพากริยาคุ้ยากเดินทางไปเมืองพาราณสีตรงไปบ้านของปิลิยะเศรษฐี แต่ให้กริยารออยู่ที่ศาลาแห่งหนึ่งก่อน เมื่อไปถึงบ้านนั้นแล้วก็ให้คนแจ่งแก่สหาย ปิลิยะเศรษฐีให้นำเข้าไปพบในบ้าน ไม่ได้ลุกขึ้นต้อนรับอย่างไร ถามอย่างเฉยเมยว่าทำไมพักอยู่ที่ไหน สังขะเศรษฐีตอบว่ามาเยี่ยม ยังไม่มีที่พักอาศัย แม่เรือนที่ติดตามมาด้วยก็พักรออยู่ที่ศาลาโนน ปิลิยะเศรษฐีพูดว่าที่นี้ไม่มีที่พัก จะให้เสปียงไป ออย่ามาเยี่ยมอีก แล้วสั่งให้ทาสตวงข้าวลืบให้ห่อชายผ้าใบทะนานหนึ่ง สังขะเศรษฐีถึงกับงงัน

ด้วยความผิดพลาดว่า ปิไลยะสหายผู้ซึ่งตนได้ให้ความอุปถัมภ์มาอย่างมหาศาล จะได้ตัดความเป็นมิตรกันถึงเพียงนี้ คิดว่าจะรับหรือไม่รับ แต่ก็ได้คิดว่า ถ้าไม่รับเพราะเป็นของเหลว เราก็จะเป็นฝ่ายทำลายมิตรภาพ ก็จะกลายเป็น.....ฉะนั้น ก็ควรจะรับเพื่อที่เราเป็นฝ่ายที่มีได้ทำลายมิตรภาพ เขาจะเป็นอย่างไรก็เป็นเรื่องของเขา จึงรับข้าวลืบห่อชายผ้า มาพบภริยาที่ศาลาพักคน ภริยาได้ทราบก็เสียใจร้องไห้ว่า รับมาทำไม พอกับทรัพย์หลาย ๑๐ โกฏิที่ให้มาหรือ สังขะเศรษฐีก็กล่าวเตือนให้ระลึกทางคติธรรมอย่างที่คุณได้คิด

ขณะนั้น ทาสเก่าของสังขะเศรษฐีที่มาอยู่ทำงานให้ปิไลยะเศรษฐี ตั้งแต่ครั้งที่ปิไลยะไปขอมานั้นได้เดินผ่านมา ได้ยินเสียงคนร้องไห้อยู่ในศาลา จึงเข้าไปดู ได้เห็นนายเก่าของตนมาก็จำได้ ตรงเข้าไปกราบแทบเท้าร้องไห้ เชิญไปบ้านปฏิบัติเลี้ยงดูอย่างดี แล้วได้รวมพวกข้าเก่าด้วยกันไปกราบทูลร้องทุกข์พระราชามือเมืองพาราณสี

พระราชารับสั่งให้เศรษฐีทั้งสองเข้าเฝ้า ตรัสถามได้ความจริงแล้วปรึกษาตัดสินให้โอนทรัพย์ทั้งหมดของปิไลยะให้แก่สังขะ แต่สังขะเศรษฐีขอรับเพียงที่ตนได้ให้มาเท่านั้น เรื่องนี้แสดงว่าธรรมของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำนั้นเป็นจริงทุกกาลเทศะ และความดีนั้นมีได้ในคนที่ต่ำต้อย เช่นเดียวกับอาจไม่มีในคนที่สูงส่งซึ่งน่าจะมี จะเห็นใจจริงกันในคราวตกยากยิ่งกว่าในคราวรุ่งเรือง

บุคคลหาได้ยาก ๒

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “มารดาบิดาผู้อนุเคราะห์บุตรที่เกิดมา เรียกว่า เป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอาหุเนยยะ (ผู้ควรบูชา) ของบุตรธิดา” และได้ตรัสว่าบุคคลที่หาได้ยาก ๒ จำพวก คือบุพพการี (ผู้ทำอุปกัระก่อน) กับ กตัญญูกตเวที (ผู้รู้อุปกัระที่ท่านทำแล้วแลตอบแทน)

หลักธรรมดังกล่าวได้เป็นลักษณะอย่างหนึ่งของคนไทยส่วนใหญ่ ได้เป็นเครื่องสร้างเครื่องบำรุงรักษาป้องกันและผูกพันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุก ๆ ทาง เช่น ในฐานะทางบ้านระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา ในฐานะทางเมือง ระหว่างพระมหากษัตริย์ รัฐบาลกับประชาราษฎร์ ในฐานะทางโรงเรียน ระหว่างครูกับศิษย์ ในฐานะทางวัด ระหว่างพระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนหรือชาวบ้านต่างประพุดติเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ฝ่ายหนึ่งเป็นบุพพการี อีกฝ่ายหนึ่งเป็นกตัญญูกตเวที และต่างก็เคารพนับถือบูชากันตามฐานะ น่าเห็นว่าลักษณะดังนี้เป็นเนื้อแท้อย่างหนึ่งของวัฒนธรรมหรืออารยธรรม トラบใดที่มารดาบิดายังรักทะนุถนอมบุตรธิดา บุตรธิดายังระลึกถึงคุณของมารดาบิดา แม้อื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน トラบนั้นก็มีวัฒนธรรม ความเป็นอารยะ

ในวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๘ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระชนมายุเสมอด้วยสมเด็จพระราชบิดา ได้ทรงพระราชอนุสรณ์ถึงสมเด็จพระราชบิดา ผู้ทรงพระคุณยิ่งใหญ่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีทรง

บำเพ็ญพระราชกุศล พร้อมกับการฉลองสมโภชพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งได้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่เรียบร้อยแล้ว และในคราวเดียวกันนี้จะ ได้ทรงหล่อพระพุทธรูปปางประทานพร มีพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. กับทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นศิลาปฐมฤกษ์ที่จะฉีกเปลี่ยนผนังพระอุโบสถในกาลต่อไป มีกำหนดการ และวันเวลาโดยย่อ ดังนี้

วันที่ ๒๗ สิงหาคม เวลา ๑๖.๒๐ น. เสด็จฯ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ในพิธีพุทธาภิเศก

วันที่ ๒๘ สิงหาคม เวลา ๑๖.๓๐ น. เสด็จฯ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ถวายสมเด็จพระราชบิดา

(เวลาเช้าวันนี้ มีเลี้ยงพระในพิธีพุทธาภิเศก เป็นงานของคณะกรรมการหล่อ พระมีท่านจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน)

วันที่ ๒๙ สิงหาคม เวลา ๑๐.๐๐ น. เสด็จฯ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในมหามงคลสมัยมีพระชนมายุเสมอด้วยสมเด็จพระราชบิดา เวลา ๑๖.๐๐ น. เสด็จฯ สนามโรงเรียนวัดบวรนิเวศ ทรงประกอบพิธีเททองหล่อ พระระหว่างเวลาพระฤกษ์ ๑๖.๓๔-๑๗.๑๓ น. เสด็จฯ ผ่านกลางวัดสู่พระเจดีย์ ทรงประกอบพิธียกลูกแก้ว เสด็จฯ สู่พระอุโบสถ เสด็จฯ ออกหน้าพระอุโบสถ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม แผ่นศิลา เป็นปฐมฤกษ์แห่งการบูรณะพระอุโบสถของ พระชินสีห์พุทธเจ้าผู้เลิศล้ำต่อไป

ความสามัคคี

๑

ปรากฏว่าในบัดนี้พระพุทธศาสนาได้เป็นที่สนใจของคนในชาติต่าง ๆ มากขึ้น ในสมัยที่โลกกำลังเจริญก้าวหน้าด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และในขณะเดียวกัน ก็กำลังเพิ่มความยุ่งยากเดือดร้อนเพราะเหตุต่าง ๆ เหตุที่สำคัญก็เกิดจากกรรมของคนที่เจริญด้วยความรู้ดังกล่าว จึงทำให้คนพากันคิดหาหลักธรรมที่จะพึงยึดถือเป็นสรณะสำหรับที่จะพึงพึ่งพิงนำไปสู่ความสุขอย่างมีเหตุผล และเมื่อหาจากหลักที่เคยยึดถือไว้เดิมไม่ได้ ก็เริ่มมองหาจากพระพุทธศาสนาซึ่งอาจจะเป็นของแปลกของใหม่สำหรับผู้ที่มีได้สนใจนับถือมาแต่เดิม ส่วนคนไทยเรานั้นได้นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จนอาจจะบังเกิดความคุ้นเคยเกินไปจนไม่เกิดความสนใจหรือลืมนึกไปที่จะสนใจ คล้ายกับมีวัดอยู่บางอย่างซึ่งเป็นของตน และเก็บไว้จนลืมนึกไปเสีย ครั้นเมื่อมีใครมาแสดงความอยากได้ในสิ่งที่เก็บลืมนึกไปของตนนั้นจึงได้มีความสนใจนึกถึง และนำออกมาตรวจตรา แต่ก็เป็นที่น่ายินดีว่า ผู้ที่มีได้เป็นชนิดเก็บลืมนึกไปก็มีอยู่เป็นอันมาก แลแม้ว่าจะเก็บลืมนึกไปบ้างก็ยังรักษาไว้ดี จึงปรากฏว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รับการปฏิบัติรักษาไว้ในลักษณะที่ต้องการให้บริสุทธิ์บริบูรณ์

นับว่าเป็นโชคดีของคนไทยซึ่งได้มีองค์พระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของชาติ เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก และโดยเฉพาะได้ทรงเป็นพุทธมามกะ ได้ทรงนำประชาชนคนไทยรักษาอิสรภาพของชาติ และความบริสุทธิ์บริบูรณ์แห่งพระพุทธศาสนา สืบต่อมาเป็นเวลาช้านาน ทั้งนี้อาศัยหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือความสามัคคี ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้

แต่ความสามัคคีนี้มีใช้เกิดขึ้นได้เพียงด้วยการพูดเป็นสุนทรภภาพังกันเพราะ ๆ เท่านั้น แต่พึงเกิดขึ้นด้วยทุก ๆ คนต่างมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานภาษิตเพื่อเตือนใจประชาชนชาวไทยทั้งสิ้นไว้ว่า

“ทยุชาติยา สามัคคิย สติสณฺชานเนน โภชิสฺย รกฺขนฺติ คนชาติไทยจะรักษาความเป็นไทยอยู่ได้ด้วยมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี”

พระราชภาษิตนี้ได้มีพระมหากษัตริย์โปรดฯ ให้จารึกไว้ที่ฐานพระพุทธรูปปางประทานพรมีพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร.

ความจริง ตามพระราชภาษิตนี้เป็นความจริงของชาติไทยที่ดำรงมาได้โดยแท้ จึงเป็นสัญลักษณ์ของชาติไทยซึ่งอิงอาศัยอยู่กับพระพุทธศาสนา ได้มีจารุดรงภาษิตคือภาษิตเมืองค้ ๔ ของพระพุทธเจ้าแสดงไว้ว่า

“ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรูททั้งหลายให้เกิดสุข การแสดงพระสัทธิธรรมให้เกิดสุข ความสามัคคีพร้อมเพรียงกันในหมู่ให้เกิดสุข ความเพียรของผู้คนผู้พร้อมเพรียงกันแล้วให้เกิดสุข”

ด้วยอำนาจแห่งจาดรงธรรมนี้ ขอถวายพระพรชัยมงคลทุกประการ ในมหามงคลสมัยพระชนมายุเสมอด้วยสมเด็จพระราชบิดา วันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

๒

“คนชาติไทย จะรักษาความเป็นไทยอยู่ได้ ด้วยมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี” พระราชภาษิตบทนี้สมควรที่ทุก ๆ คนจะจดจำไว้เป็นภาษิตประจำตัว เพื่อปลูกสติให้สำนึกอยู่ในความสามัคคี ทุก ๆ คนย่อมรู้อยู่ด้วยกันว่าความสามัคคีคือความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นผลเกิดจากความมีเมตตาไมตรีต่อกัน สงเคราะห์กัน มีความประพฤติและความเห็นอยู่ในหลักรวมอันเดียวกัน เป็นธรรมเครื่องรักษาหมู่ชนให้รวมกันอยู่ได้โดยไม่แตกแยกกัน คนชาติไทยก็ตาม คนชาติอื่นก็ตาม ซึ่งเป็นชาติ

อิสระมีความเป็นไทยของตน เมื่อรักษาความสามัคคีกันไว้ได้ก็รักษาความเป็นไทยหรือ อิศรภาพของชาติไว้ได้

การรักษาความสามัคคีนั้นจำต้องรักษาหลักเป็นที่รวมความประพฤติและความเห็นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงควรพิจารณาให้เข้าใจในหลักเป็นที่รวมดังกล่าว ให้ถูกต้องว่าคืออะไร มีอยู่แล้วหรือจะต้องสร้างกันขึ้นใหม่

คนชาติไทยเรามีความเป็นไทยของตนมาช้านานแล้ว แสดงว่า得有หลักรวมสามัคคีอยู่แล้วอย่างมั่นคงมาช้านานเท่ากับความเป็นไทย คือ หลักไตรรงค์ ตามความหมายแห่งธงไตรรงค์ซึ่งเป็นธงชาติ คนทุกชาติที่มีอิสระมีความเป็นไทย่อมมีหลักรวมอยู่ด้วยกันแล้วทั้งนั้น ถ้ายังไม่มี จึงต้องสร้างกันขึ้นใหม่ และถ้ายังไม่มีก็หมายความว่ายังไม่มีอิสระ ไม่มีความเป็นไทย เมื่อเข้าใจถึงหลักรวมที่มีอยู่แล้วเป็นประการแรกแล้ว ประการต่อไปก็คือทำความประพฤติและความเห็นเข้าหาหลักการปกครองก็เพื่อที่จะควบคุมความประพฤติและความเห็นให้อยู่ในหลัก เมื่อเข้มแข็งก็ควบคุมไว้ได้ ทำให้ไม่ต้องเข้มแข็ง ก็เพราะมีคนไม่ดีที่แตกความประพฤติและความเห็นออกไปเป็นส่วนตัวบ้าง ยุแหย่คนอื่นให้แตกแยกออกไปบ้าง เพราะขาดสติสำนึกโดยถูกต้อง จึงปฏิบัติเป็นการบ่อนความสามัคคี

อะไรทำให้ขาดสติ ก็คือ โลภะ โทสะ โมหะในใจของคนเราเอง ซึ่งเกิดจาก อามิสเป็นเครื่องล่อเครื่องกระตุ้นเตือนให้เกิดภาวะที่ผิดทางจิตใจดังกล่าวขึ้น ความขาดสตินี้เป็นตัวความประมาทที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย” และได้ตรัสว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งความไม่ตาย”

พระพุทธภาษิตนี้ใช้ได้ในทุก ๆ ทาง แม้ความเป็นไทยไม่เป็นทาสใครจะมีอยู่ได้ ก็ด้วยความไม่ประมาท เพราะมีสติสำนึกอยู่ที่จะรักษาหลักรวมสามัคคีซึ่งเป็นหลักของความเป็นไทยให้ดำรงอยู่ เมื่อแต่ละคนมีสติที่จะยับยั้งโลกโกรธหลงของตน ที่จะให้อภัยแก่กันในเรื่องส่วนตัวทั้งหลาย มุ่งรักษาหลักส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เมตตาจิตประกอบกรรมทั้งหลายแก่กัน สงเคราะห์กัน ทำความประพฤติและความเห็นของตนให้อยู่ในหลักรวมสม่ำเสมอ กัน ดังนี้เรียกได้ว่า “มีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี” ซึ่งทำให้รักษาความเป็นไทยอยู่ได้ ไม่ต้องเป็นทาสใคร เหมือนดังที่เป็นไทยอยู่นี้

วิธีปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ

อันภารตประเทศ ซึ่งมีรัฐใหญ่เล็กต่าง ๆ อยู่เป็นอันมาก ปรากฏในประวัติว่า ได้เกิดสงครามสัมปะหารกันเป็นคราว ๆ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ในขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จประกาศพระพุทธศาสนา ก็ได้มีสงครามระหว่างรัฐที่ประทับอยู่กับรัฐอื่น จะไม่ต่ำกว่าสองคราว หลังจากพุทธปรินิพพานแล้ว สงครามก็คงมีอยู่เป็นคราว ๆ ในดินแดนแห่งนั้นจนถึงในปัจจุบันนี้

จึงมีปัญหว่าพระพุทธเจ้าจะทรงห้ามสงครามเสียมิได้หรือ หมายถึงสงครามที่เกิดขึ้นในขณะที่ทรงดำรงอยู่ หลังจากนั้นถ้าเข้าใจหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาตามสมควรก็จะมีปัญหาข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาผู้แสดงธรรมสั่งสอนพระพุทธศาสนาก็เป็นคำสั่งสอนหรือเป็นธรรมที่สั่งสอนนั่นเอง ถ้าคนทั้งหลายมีศรัทธาและปัญญาในธรรมก็จะปฏิบัติตามพระธรรมและไม่ก่อการเบียดเบียนใคร คนที่ไม่มีศรัทธาและปัญญาจะไม่ปฏิบัติ

ตัวอย่างในประวัติของบุคคลผู้ยุติสงครามเพราะมีศรัทธาและปัญญาในธรรมก็คือพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อทรงได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้วก็ทรงยุติสงครามด้วยแสนยานุภาพ แต่ได้ทรงแผ่ธรรมานุภาพของพระพุทธเจ้าแทน เป็นยุคที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองในภารตประเทศนั้นและในประเทศต่าง ๆ ที่พระเจ้าอโศกทรงส่งพระสงฆ์ออกไปอีกหลายประเทศ แต่ประมุขของหมู่ชนผู้สามารถบันดาลสถานการณ์อย่างนั้นมึน้อย เพราะนอกจากจะไม่รู้กรณใครแล้ว ยังต้องไม่มีใครจะรุกรานได้อีกด้วย และ

พระเจ้าอโศกเองก็ดูเหมือนจะรบชนะจนจะไม่ต้องรบกับใครอีกทั่วภารตประเทศแล้ว
เพียงแต่คอยปราบการขัดแย้งในที่บางแห่งเป็นครั้งคราวเท่านั้น กิจที่จะต้องทรงทำหลัง
จากที่ได้ชนะเขาทั้งหมดแล้วก็คือปกครอง

พระเจ้าอโศกได้ทรงใช้ธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักปกครองภารตประเทศ
ทั้งหมดในยุคนั้น ได้ผลที่เห็นชัดคือ พระองค์ไม่ต้องทรงจับอาวุธขึ้นปราบปรามประชาชน
และประชาชนก็ไม่จับอาวุธขึ้นก่อการขัดแย้ง เพราะต่างก็อยู่ในศีลของพระพุทธเจ้า
พระเจ้าอโศกไม่ได้ทรงตั้งศีลของพระองค์หรือของใครอื่นขึ้น ทรงแผ่ศีลของพระพุทธเจ้า
นี้แหละในลักษณะที่ประชาชนพึงปฏิบัติได้โดยทั่วกัน

การใช้พระธรรมปกครองโลกเป็นวิधिปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ตาม
พระคัมภีร์ในชั้นไม่นานไกลนักก็มีพระเจ้าอโศก พระพุทธเจ้า และพระศาสนาของ
พระองค์ ห้ามการเบียดเบียนกัน จะส่วนน้อยหรือส่วนใหญ่ จะเรียกว่าสงครามหรือ
อย่างอื่นก็ตาม เมื่อคนทั้งหลายมีศรัทธาและปัญญาในธรรมรับปฏิบัติตามพระธรรม
การเบียดเบียนกันทุกอย่างก็จะไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีศรัทธาปัญญาก็ต้องเป็นไปอย่าง
ที่เรียกว่าเป็นกรรมของสัตว์ เพราะไม่เชื่อฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖
ที่ ๔/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ งานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

.....

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๙๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๔๓/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาและกรรมการรองประธานกรรมการ และกรรมการ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ เพิ่มเติมซึ่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ มีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร นั้น

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖ ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ

ดังนั้น อาศัยอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี และมติที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ ดังกล่าว จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ งานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ

๑.๔	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๖	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๗	นางสายไหม จบกมลศึก	กรรมการ
๑.๘	นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๙	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๑๐	ผู้แทนวัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๑.๑๑	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ และเลขานุการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ ดำเนินการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- ๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์และพิจารณาถ้อยคำของหนังสือที่ระลึกของหน่วยงานที่เสนอขอร่วมจัดทำ
- ๒.๓ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
- ๒.๔ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ เพื่อทราบ
- ๒.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางสาวยິงลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖